

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

RIGSARKIVET
OG HJÆLPEMIDLERNE TIL DETS BENYTTELSE
I, 1. bind

RIGSARKIVET/G. E. C. GAD

**RIGSARKIVET
OG HJÆLPEMIDLERNE TIL
DETS BENYTTELSE
I
1. bind**

RIGSARKIVET

OG HJÆLPEMIDLERNE TIL
DETS BENYTTELSE

I

1. bind

Middelaldersamlingen til 1450. Kongehuset og rigets arkiv. Hofetaten. Danske kancelli. Tyske kancelli. Forholdet til udlandet. Rentekammeret. Generaltoldkammeret. Kommercekollegiet. Finansarkiver.

REDIGERET AF

WILHELM VON ROSEN

RIGSARKIVET 1983

I kommission hos
G · E · C · GAD

Trykningen er bekostet af
Carlsbergfondet

)

Redaktionssekretær: *Esther Ulriksen*

Billedredaktion: *Nils G. Bartholdy, Thelma Jexlev, Frank Jørgensen og Wilhelm von Rosen.*

Foto: *Tage Ludvigsen og Alice Westergaard.*

Forside: Hovedindgangen til Rigsarkivet, som den fremtræder efter arkitekten Ludvig Andersens ændring af biblioteksbygningen 1909–10. Over portalen ses et relief i klæbersten af det kgl. våben, udført 1910 af billedhuggeren Hans W. Larsen. Indgangsdøren vender ud mod Rigsdagsgården, der tidligere hed Kavalergården.

Bagside: En del af Rigsarkivets bygningskompleks på Slotsholmen set fra Bibliotekshaven. Bygningen – Frederik 3.s biblioteksbygning – er i sin oprindelige skikkelse tegnet af kgl. bygmester Albert Mathiesen og opført 1665–73. Det kgl. bibliotek havde 1. etage, Kunstammeret lå på 2. etage, og Tøjhuset brugte stueetagen. Efter Rigsarkivets overtagelse fandt en gennemgribende ombygning sted 1909–10; bl.a. blev vinduernes antal fordoblet. 1980–81 blev bygningen, i lighed med hvad den oprindeligt havde været, tækket med kobber.

© Rigsarkivet 1983

Sats og tryk: AiO-Tryk a/s, Odense.

ISBN 87-7497-090-9

87-7497-092-5 (1. bind)

87-7497-094-1 (2. bind)

INDHOLD

Forkortelser	11
Indledning af <i>Wilhelm von Rosen</i>	13
Arkivhenvisning	15
Hjælpe midler af <i>Wilhelm von Rosen</i>	17
Middelaldersamlingen til 1450 af <i>Thelma Jexlev</i>	49
Kongehusets og Rigets arkiv af <i>Thelma Jexlev, Michael H. Gelting og Nils G. Bartholdy</i>	57
Kongehuset s. 59. Münchensamlingen s. 63. Statsforfatning s. 79. Indre forhold s. 85. Særligt stillede landskaber og unionsriger s. 93. Forholdet til udlandet (traktater) s. 100.	
Hofetaten af <i>Ebba Waaben, Nils G. Bartholdy og H. Kargaard Thomsen</i>	103
Partikulærkammeret s. 104. Nyere kgl. chatolkassesager og regnskaber s. 115. Den kgl. civilliste s. 117. Kabinetet. Kabinetssekretariatet s. 121. Overhofmarskallatet s. 127. Staldetaten s. 131. Ordenssekretæren og Ordenskapitlet s. 133. Kunstkammeret, Kunstmuseet og Den kgl. malerisamling s. 134. Det kgl. mønt- og medaillekabinet s. 136. Den Hielmstjerne-Rosencroneske portrætsamling s. 137. Kommissionen og direktionen for det kgl. museum for naturvidenskaberne s. 137. Det kgl. teater og kapel s. 139. Kunstakademiet s. 148.	
Domstole i øverste instans af <i>Michael H. Gelting</i>	153
Kongens retterting s. 153. Højesteret s. 155. Rigsretten s. 160.	
Enevældens regeringskollegier af <i>Helle Otte</i>	161
Statskollegiet s. 161. Kommissionerne i Rådstuen for Slottet s. 162. Gehejmekonseillet s. 163. Gehejmestatsrådet s. 164.	
Provinsialstænderforsamlingerne af <i>Helle Otte</i>	167

Danske kancelli af <i>Frank Jørgensen</i>	169
Danske kancelli i almindelighed s. 172. Danske kancelli indtil 1660 s. 177. Rentekammerafdelingen indtil 1660 s. 184. Danske kancelli 1660–99 s. 185. Danske kancelli 1699–1771 s. 186. Danske kancelli 1771–73 s. 188. Danske kancelli 1773–99 s. 189. Danske kancelli 1800–48 s. 190. Revision s. 198. Brandforsikring s. 200. Særlige myndigheder mv. inden for Danske kancelli s. 202.	
Institutioner i tilknytning til Danske kancelli af <i>Frank Jørgensen</i> og <i>H. Kargaard Thomsen</i>	207
Kirkelige forhold s. 207. Undervisningsvæsen s. 211. Fattigvæsen og sociale forhold s. 217. Sundhedsvæsen s. 219. Forskelligt s. 288.	
Københavns universitet til ca. 1910 af <i>H. Kargaard Thomsen</i>	231
Tyske kancelli af <i>Ebba Waaben</i>	249
Tyske kancellis indenrigske afdeling af <i>Ebba Waaben</i>	253
Tyske kancellis indenrigske afdeling indtil 1670 s. 259. Tyske kancellis indenrigske afdeling 1670–1770 s. 264. Tyske kancelli 1770–1806, Slesvig-Holsten-Lauenburgske kancelli 1806–49 s. 267. Den efter P. v. Sixtels principper ordnede afdeling s. 272. Brandforsikringskontoret og div. samlinger s. 274.	
Institutioner i tilknytning til Tyske (Slesvig-Holsten-Lauenburgske) kancelli af <i>Ebba Waaben</i>	277
Den kgl. statholder s. 277. Regeringskancelliet i Glückstadt s. 278. Overretten på Gottorp s. 284. Priseretten i Flensborg s. 287. Overkonsistoriet for hertugdømmet Slesvig s. 288. Den slesvig-holstenske provinsialregering s. 290. Andre lokale institutioner og kommissioner mm. s. 293.	
Forholdet til udlandet af <i>Michael H. Gelting</i> og <i>Peter Korsgaard</i>	301
Danske og Tyske kancellis udenrigske afdelinger s. 302. Departementet for de udenlandske anliggender 1770–1848 s. 309.	
Rentekammeret. Danske afdeling af <i>Frank Jørgensen</i>	317
Rentekammeret i almindelighed 1660–1848 s. 324. Skatkammeret 1660–79 s. 326. Rentekammeret	

1679–1771 s. 329. Danske kammer 1771–73 s. 337. Rentekammeret 1773–1840 s. 339. Rentekammeret 1841–48 s. 347. Sager uden for kontorordningen og særligt stillede kontorer 1660–1848 s. 349.	
Institutioner i tilknytning til Rentekammeret. Danske afdeling af <i>Frank Jørgensen</i>	367
Kommissionerne ang. rytter- og relutionsgodset mv. s. 367. Bygningskommissioner mv. s. 368. Landvæsenskommissioner mv. s. 371. Stutteri-, veterinær- og kvægsager s. 374. Anlæg og bestyrelse af landevejene s. 377. Kommissioner vedr. skatteforhold s. 381. Provideringsvæsen s. 382. Div. kommissioner mv. s. 383.	
Rentekammeret. Norske afdeling af <i>Frank Jørgensen</i>	387
Rentekammeret. Tyske afdeling af <i>H. Kargaard Thomsen</i>	389
Rentekammerets alm. afdeling vedr. Hertugdømmerne 1685–1848 s. 392. Rentekammerets Tyske sekretariat/Kammerkancelli 1700–1848 s. 393. Rentekammerets kontorer 1680–1771 s. 395. Tyske kammer 1771–73 s. 398. Rentekammerets kontorer 1773–1841 s. 398. Rentekammerets kontorer 1841–48 s. 400.	
Institutioner i tilknytning til Rentekammeret. Tyske afdeling af <i>H. Kargaard Thomsen</i>	401
Generaltoldkammeret af <i>J. Nybo Rasmussen</i>	407
Toldkammerkancelli og Sekretariat 1760–1848 s. 408. Danske told- og konsumtionskontorer 1760–1848 s. 413. Havne-, kanal- og fyrvæsen 1760–1848 s. 423. Vestindiske og guineiske sager 1760–1848(93) s. 428. Slesvig-holstenske toldsager 1760–1848 s. 423.	
Øresunds toldkammer af <i>J. Nybo Rasmussen</i>	437
Kommercesagerens bestyrelse af <i>Morten Westrup</i>	441
Kommercekollegiet 1735–71 s. 441. Kommercedeputationen 1771–73 s. 444. Kommercekollegiet 1773–97 s. 445. Kommercekollegiet 1797–1816 s. 449. Generaltoldkammer- og kommercekollegiet 1816–48 s. 455. Embedspapirer 1735–1816 s. 459. Institutioner under Kommercekollegiet og Generaltoldkammer- og kommercekollegiet s. 462. Den kgl. afrikanske konsulatsdirektion 1800–37 s. 468.	
Finansarkiver af <i>Morten Westrup</i>	469
Finanskommissioner 1745–70 s. 470. Overskattedirekti-	

- onen 1762–82 s. 471. Skatkammeret 1769–84 og Skatkammerdirektionen 1784–1803 s. 473. Skatkammeradministrationen 1803–16(23) s. 475. Banker og kreditanstalter mm. s. 476. Overbankdirektionen og (fra 1785:) Overdirektionen for banken og den synkende fond 1782–1813 s. 484. Finanskollegiet 1771–84 s. 486. Finanskollegiet 1784–1816 s. 490. Finanskassedirektionen 1784–1816 s. 491. Finanskommissioner 1772–88 s. 494. Div. underordnede finans- og bankmyndigheder mm. s. 497. Finansdeputationen 1816–48 s. 505. Direktionen for statsgælden og den synkende fond 1816–48 (1865) s. 507. Postkassepensionsdirektionen 1786–1816 s. 512. Den alm. pensionskassedirektion 1816–42 (1856) s. 513. Private og offentlige livrente-, pensions- og forsørgelsesanstalter s. 514. Fonden ad usus publicos 1765–1842 s. 522. Statssekretariatet for nådessager 1840–49 s. 524. Den kgl. mønt s. 525.
- Handelskompagnier og guvernementer i de tropiske kolonier af *Morten Westrup* 527
- Ostindisk kompagni 1670–1730 s. 527. Asiatisk kompagni 1730–1776 (1827) s. 529. Det kgl. ostindiske guvernement 1777–1845 s. 534. Det vestindisk-guineiske kompagni 1671–1755 s. 537. Det guineiske kompagni 1765–78 s. 542. Div. arkivalier fra Guinea s. 546. Det vestindiske handelsselskab 1778–1816 (24) s. 547.
- Handelskompagnier og kgl. handel på de nordatlantiske bilande af *Morten Westrup* 551
- Det kgl. oktrojerede islandske kompagni 1742–58 (66) s. 551. Det kgl. oktrojerede almindelige handelskompagni 1747–75 s. 552. Den kgl. handel på Island, Finnmarken, Grønland og Færøerne 1774–1908 s. 553.
- Diverse erhvervsvirksomheder af *Morten Westrup* 563
- Det kgl. saltværks direktion og administration 1738–41 (48) s. 563. Frederiksværk gods og industrivirksomheder (1756) 1760–1871 s. 564. Den kgl. porcelænsfabrik 1779–1816 s. 566. Det forenede handels- og kanalkompagni 1782–88 (1814) s. 567.
- Postvæsenet af *Wilhelm von Rosen* 569
- Generalpostamtet (1619) 1711–1809 og Generalpostdirektionen 1809–48 (72) s. 570.

Udskrivningsvæsenet 1788ff af <i>H. Kargaard Thomsen</i> . . .	579
Landetaten af <i>J. Nybo Rasmussen</i>	587
Krigskollegiet 1660–1679 s. 591. Krigskancelliet 1679–1763 s. 591. Generalkrigsdirektoriet 1763–66 s. 597. Det høje krigsråd og Landetatens Generalkrigs- kommissariat 1766–67 s. 599. Generalkrigsdirektoriet/ Generalitets- og kommissariatskollegiet 1767–89 s. 600. Generalitets- og kommissariatskollegiet 1790–1802 s. 604. Generalitets- og kommissariatskollegiet 1803–42 s. 606. Generalkommissariatskollegiet 1843–48 s. 610. Tillæg til Landetatens arkiv s. 613.	
Søetaten af <i>H. Kargaard Thomsen</i>	621
Søkrigskancelliet (1535)–1847 s. 623. Admiralitetet 1659–1848 s. 624. Generalkommissariatet (1663)–1848 s. 626. Mønsterskriverne s. 627. Øvrige kontorer s. 631. Admiralitetet som domstol s. 633. Holmens chef 1658–1849 s. 635. Embeds- og kommissionsarkiver mm. s. 638. Søindrulleringen 1740–ca. 1851 s. 641. Kommissioner 1673–1841 s. 642. Fabrikmesteren på Holmen 1740–ca. 1805 s. 642. Tryksager s. 642. Tillæg til Søetatens arkiv s. 643.	
Københavns havneadministration 1692–1880 af <i>H. Kar- gaard Thomsen</i>	649
Regnskaber af <i>Thelma Jexlev, Ebba Waaben og Michael H. Gelting</i>	651
Regnskaber indtil 1559 (1580) s. 651. Regnskaber 1559–1660 s. 663. Regnskaber 1660– ca. 1848 s. 686.	
Midlertidigt besatte lande af <i>Michael H. Gelting</i>	729
Arkivalier af fremmed proveniens af <i>Michael H. Gelting</i> .	733
Sønderjyske fyrstearkiver (1232) 1260–1816 af <i>Nils G. Bartholdy</i>	743
Ældre lokalarkiver af <i>Thelma Jexlev</i>	757
Gejstelige arkiver s. 758. Byarkiver s. 798.	
Vestindiske lokalarkiver af <i>H. Kargaard Thomsen</i>	815
Indtil 1755 s. 816. 1755–1917 s. 817.	
Arkivvæsenets arkiv af <i>H. Kargaard Thomsen</i>	833
Arkivkontorer indtil 1884 s. 833. Gehejmearkivet (1296)–1882 s. 835. De forenede arkiver (1879)–1889 s. 835. Tillæg: Arkivregistraturer s. 835. Rigsarkivet 1889– s. 836.	

Privatarkiver af <i>Hans Sode-Madsen</i>	841
Personarkiver s. 841. Institutionsarkiver s. 848. Godsarkiver s. 849.	
<i>Ældre, nu opløste samlinger af Thelma Jexlev</i>	851
<i>Håndskriftsamlingen af Vello Helk</i>	871
<i>Kort- og tegningssamlingen af J. Nybo Rasmussen</i>	877
<i>Filmsamlingen af Ebba Waaben</i>	891
<i>Seglsamlingen af Nils G. Bartholdy</i>	909
<i>Fragmentsamlingen af Michael H. Gelting</i>	917
<i>Arkivafleveringer af Thelma Jexlev</i>	921
Rigsarkivets bibliotek af <i>Vello Helk</i>	937
Ordforklaring	939
Stikordsregister	953

FORKORTELSER

alf.	alfabetisk
bd.	bind
dept.	département
Dept. f.u.a.	Departementet for de udenlandske anliggender
div.	diverse
DK	Danske kancelli
dupl.	duplikeret
FA	Foreløbig arkivregistratur (publikationsrække udgivet af Rigsarkivet)
folioreg.	folioregistratur, opstillet i Rigsarkivets registraturværelser
Gtk.	Generaltoldkammeret
h.	herred
H.T.	Historisk tidsskrift (dansk)
Håndskr. saml.	Håndskriftsamlingen, Rigsarkivet
Kbh.	København
kgl.	kongelig
Kkl.	Kommercekollegiet
KTS	Kort- og tegningssamlingen, Rigsarkivet
LA	landsarkiv, landsarkiver
lb. nr.	løbenummer
m.	med
ms	manuskript
pk.	pakke(r)
Ptk.	Partikulærkammeret
RA	Rigsarkivet
reg.	registratur, registreret
reg. vær.	registraturværelserne i Rigsarkivet
rk.	række (udgivelsesrække, række af arkivalier)
Rtk.	Rentekammeret
seddelreg.	seddelregistratur, opstillet i Rigsarkivets registraturværelser
sp.	spole (filmspole)

TKIA	Tyske kancellis indenrigske afdeling
TKUA	Tyske kancellis udenrigske afdeling
udat.	udateret
udg.	udgiver
VA	Vejledende arkivregistratur (publikationsrække udgivet af Rigsarkivet)
ÆA	Ældste danske Archivregistraturer
årh.	I–IV, 1854–85, V, 1910 århundrede

Professor, dr. phil. Kristian Erslev (1852–1930) var rigsarkivar 1916–24. I 1923 udgav han første udgave af »Rigsarkivet og Hjælpebidlerne til dets Benyttelse. En Oversigt«.

INDLEDNING

»Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse« I afløser rigsarkivar Kr. Erslevs nu forældede oversigt med samme titel fra 1923. Tilsvarende oversigter – i daglig tale kaldet »guider« – er eller er ved at blive udgivet af landsarkiverne.

Oversigten I (2 bd.) over arkiver, samlinger og hjælpemidler i Rigsarkivet omfatter alle Rigsarkivets arkivalier fra middelalderen til enevældens afslutning, dvs. indtil ministerialreformen i 1848. Denne tidsmæssige afgrænsning er dog fraveget i en række tilfælde, hvor denne såkaldte »1848-grænse« er uden betydning for arkivdannelsen; Kongehusets, Hofetatens (herunder Det kgl. teaters og Kunstakademiets arkiver) og Højesterets arkiver er medtaget så langt op i tiden, som der er sket afleveringer. Arkivvæsenets arkiv er behandlet op til nutiden, og en række institutioners arkiver er tidsmæssigt afgrænset efter de mere eller mindre naturlige brud, der er sket i deres arkivdannelse i forbindelse med omdannelse af institutionen, overgang til nyt arkiv- eller journalsystem eller ved brud, som skyldes, at en institutions arkiv er afleveret til Rigsarkivet på forskellige tidspunkter. Om det sidste gælder, at et arkivs forskellige rækker og typer af arkivalier i praksis aldrig er blevet »skåret over« på ét bestemt tidspunkt ved aflevering af de ældre arkivalier, og at senere afleveringer ikke altid er blevet eller af praktiske grunde har kunnet indordnes i tidligere afleveringers rækker på den »rigtige« måde. Derfor indgår i bl.a. Generalpostdirektionens og Søetatens arkiver nogle grupper af arkivalier, som mere eller mindre foreløbigt betegnes som »Afleveringen af« og et årstal. Københavns universitets arkiv er i oversigten medtaget i det omfang, der svarer til Vejledende arkivregistratur XXI, og Vestindiske lokalarkiver til øernes afståelse i 1917. Polyteknisk læreanstalts arkiv 1828ff og Sundhedskollegiets arkiv 1803–1909 er helt udeladt. Det samme gælder Navigationskommissionen 1804ff, Gymnastikinspektøren 1804ff, Overformynderiet 1767ff og Kommissionen for farmaceutisk eksamen 1796ff.

Inddelingen af arkiverne i grupper følger i det væsentlige inddelingen i Kr. Erslevs oversigt fra 1923 – den såkaldt Erslevske

rækkefølge. Overskrifterne over disse grupper betegner ikke altid arkivdannende organer og institutioner, som faktisk har eksisteret med disse navne; de er blot betegnelser for større grupper af arkiver, som traditionelt – og af praktiske grunde – er blevet opfattet som en helhed.

Selv om en meget stor del af overskrifterne over afsnittene består af en institutions eller et kontors navn (f.eks. 1. Slesvigske kontor), betegner dette ikke institutionen som sådan, men alene dens arkiv som det nu ser ud; det er en proveniens-betegnelse, og ordet »arkiv« er underforstået i alle tilfælde. På samme måde gælder om årstallene i overskrifterne, at de ikke altid angiver den periode, i hvilken den pågældende institution formelt har eksisteret, men er årstal for ældste og yngste arkivalier (yderår) i institutionens arkiv.

Selv om der mange steder er givet fyldige oplysninger om arkivernes indhold, er disse oplysninger *ikke* fuldstændige; de tjener alene til at give et indtryk og en oversigt over arkivalierne.

Der kan ikke bestilles arkivalier til læsesalen på grundlag af denne oversigt. Dette må i alle tilfælde gøres ved hjælp af de registraturer, hvortil der henvises. Ej heller må de meddelte oplysninger om litteratur betragtes som fuldstændige; der er ikke foretaget egentlige bibliografiske undersøgelser. De administrationshistoriske og arkivhistoriske oplysninger i forbindelse med afsnittene om de enkelte arkivgrupper og -fonds er at betragte som en introduktion for den, som står over for at skulle benytte et arkivfond for første gang; de er ikke på nogen måde udtømmende.

»Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse« er blevet til på grundlag af den viden, som allerede foreligger i de eksisterende registraturer og andre hjælpemidler. Kun i få tilfælde er opståede spørgsmål eller tvivl søgt afklaret ved dyberegående undersøgelser; ville man tilstræbe fuldstændighed og nøje kontrol af alle måske usikre oplysninger i de foreliggende hjælpemidler, var oversigten ikke blevet færdig. Oversigten afspejler på godt og ondt arkivernes ordnings- og registreringsstilstand, som den er idag.

På trods af disse mangler, er denne oversigt udarbejdet i det håb, at de meddelte oplysninger vil være nyttige for den, der ønsker at skaffe sig et samlet overblik over Rigsarkivets ældre arkiver og samlinger.

ARKIVHENVISNING

Utilstrækkelige eller misforståelige arkivhenvisninger i faglitteraturen er ofte et problem, når henvisningerne senere skal benyttes til fremtagning af de pågældende arkivalier. Det er ikke tilstrækkeligt blot at anføre f.eks.: »Papirer i Rigsarkivet«. En korrekt og fyldestgørende henvisning til arkivmateriale bør indeholde oplysning om:

- 1) Arkivinstitution (Rigsarkivet, evt. forkortet RA),
- 2) hovedproveniens (f.eks. Generaltoldkammeret, evt. forkortet GTK, jf. forkortelser),
- 3) delproveniens, afdeling af proveniens eller kontor (f.eks. GTK: Sager vedr. de enkelte havne og kanaler eller GTK: Øresunds- og strømtoldkontoret).
- 4) arkivalets betegnelse (f.eks. kopibog, Sjællandske register, journalsag). Dette kan i nogle tilfælde gøres ved hjælp af registratures nummerering af arkivalierne (f.eks. numrene i VA I Danske kancelli og VA XII Rentekammeret),
- 5) datering, evt. pakkenr., evt. sidetal, evt. brevnr. eller journalnr. eller andet nr. (NB. Henvisning til breve, som indgår i journalsager, som ligger til journaler, ført efter rentekammersystemet, bør ske ved hjælp af det j.nr., på hvilket sagen er *henlagt* – og ikke det enkelte brev j.nr.; dette identificeres ved hjælp af dateringen).

Ved henvisning til *privatarkiver* i Rigsarkivet bør oplyses:

- 1) Arkivinstitution (Rigsarkivet, evt. forkortet RA),
- 2) arkivskaber og arkivnr. (f.eks. C. C. Halls arkiv, nr. 5522),
- 3) signatur eller pakkenr. inden for arkivet samt arkivalets betegnelse (f.eks. C.4 Herlufsholm stiftelse). Er der tale om et brev, nævnes signatur eller pakkenr. samt brevskriver, evt. med »fra« eller »brev fra«,
- 4) arkivalets datering.

Eksempler

RA. DK: 1660–99 C63. Diverse breve, dokumenter og akter sagligt ordnet, II Toldvæsen.

RA. DK: 1800–48 1. dept. H18. Brevsag 1543/1842.

RA. TKIA: B.II.11 Koncepter og indlæg vedr. Oldenburg, 16. juli 1725.

RA. Vestindiske lokalarkiver: Generalguvernørens arkiv nr. 3, Plakatbog 1744–91, fol. 18.

RA. Partikulærkammeret: Nr. 39, Bilag til Partikulærkammerregnskab 1748, nr. 501.

RA. Overhofmarskallatet: Indkomne breve og ordrer til slotsfoged ved Christiansborg Daniel Blechingberg, overhofmarskal Schack 6.5.1780.

RA. Rtk: Kammerkancelliet, 2211.1 Deliberationsprotokol 1673, fol. 6.

RA. Rtk: 1. Jyske renteskriverkontor, 2426.174 journalnr. 832/1834, ansøgning til kongen om møllebevilling 15.8.1834. (Ansøgningen har j.nr. 729/1834, men er med sagens øvrige dokumenter henlagt på sagens sidste j.nr., som anføres).

RA. C. C. Halls arkiv, nr. 5522, A.I.3 fra Peter Thygesen, udat.

Arkivhenvisninger bør *ikke* indeholde henvisning til placering i arkivmagasin uddraget af generalregistraturen (f.eks. Tag A, reel 7th, fag 2) eller til bestemte magasiner eller magasinafsnit («Egeskabene», «Stålskabene», «Hofarkiverne», «Compactus», «Nørrebro»).

HJÆLPEMIDLER

Ved brug af og søgning efter arkivalier i Rigsarkivet og andre arkiver er det uomgængeligt nødvendigt at kende det hovedprincip, hvorefter arkiver i moderne tid ordnes, dvs. *proveniensprincippet* (hjemmehørsprincippet). Ifølge proveniensprincippet defineres et arkiv som en bestand af aktstykker (der kan have vidt forskellig materiel form), som er vokset frem hos den arkivskabende person eller institution som en følge af dennes virksomhed og bevaret (arkiveret) af denne. Arkivets bestanddele opfattes som følge heraf som en helhed, hvis afgrænsning (eksterne proveniens) og struktur (interne proveniens) er bestemt af den proces, hvoraf arkivet er opstået. Denne grundregel betyder, at arkivets oprindelige ordning skal respekteres, og at arkivalier fra forskellige arkivskabere ikke blandes sammen, men opretholdes (evt. rekonstrueres) som selvstændige enheder, provenienser. De enkelte aktstykker skal ses som vidnesbyrd om handlinger eller begivenheder, hvis forløb dokumenteres, eller evt. rekonstrueres ved hjælp af aktstykkerne selv. Den placering, et aktstykke har fået ved arkivdannelsen, afspejler dets placering som et led i begivenhedsforløbet og dets sammenhæng med andre aktstykker, som er indgået i begivenheden. For offentlige myndigheder er den arkivskabende proces den statslige forvaltning, hvis kompetence og form er legitimeret og formelt afgrænset i statsretten og forvaltningsretten.

Både under kollegialstyret før 1848 og ministerialstyret derefter sker arkivdannelsen først og fremmest i kontorerne (ekspeditionskontorer el. evt. andre betegnelser). Kun undtagelsesvis og da i meget beskedent omfang er et kollegium som sådant arkivdannende. Den egentlige proveniens er således som hovedregel et kontor eller anden underordnet administrativ enhed. I nogle tilfælde varetager et bestemt kontor (sekretariat) visse funktioner, som koordinerer de andre kontoreres virksomhed, f.eks. ekspedition af forestillinger. Dvs. at dette kontor fungerer

som mellemed mellem kontorerne og kollegialforsamlingen og er sekretariat for sidstnævnte. Denne funktion afspejles naturligvis i det pågældende kontors (sekretariats) arkiv.

Før proveniensprincippet vandt almindelig anerkendelse i slutningen af det 19. årh., ordnedes og registreredes arkivalier efter pertinens (sammenhæng efter emne). Som følge heraf opstod i Rigsarkivet en række »samlinger«, f.eks. Topografisk samling, Samlinger til danske kongers historie, Nyere politisk samling mm. Omordningen i det 20. årh. af disse samlinger efter arkivaliernes proveniens betyder, at den nuværende ordning af store dele af Rigsarkivets ældre arkiver i høj grad er en rekonstruktion. De nu opløste samlinger og registreringerne hertil er omtalt s. 851ff.

For at finde og benytte arkivalier ordnet efter proveniensprincippet, må man kende de betingelser, hvorunder de er blevet til. For arkiver med proveniens i statslige myndigheder må man således have viden om administrationshistorien, og søger man oplysninger om et bestemt emne, er det af afgørende betydning at vide, hvilket kontor (el. anden myndighed), der har administreret det pågældende sagområde på det pågældende tidspunkt. Man må derfor kende sagsfordelingen mellem statslige myndigheder på det eller de givne tidspunkter. Det siger formentlig sig selv, at man i arkiver fra statslige myndigheder ikke kan forvente at finde andre informationer end dem, der har været relevante for det forvaltningsmæssige handlingsforløb.

Et vigtigt skel i de statslige myndigheders sagsfordeling er skellet mellem centraladministrationen og lokale myndigheder. Lokale statslige myndigheders og institutioners arkiver opbevares nu i de fire landsarkiver, mens centraladministrationens (i videste forstand) og visse landsdækkende institutioners arkiver (f.eks. Københavns universitet) opbevares i Rigsarkivet. Dog er langt størstedelen af middelalderens lokale institutioners arkiver, uanset proveniens, i Rigsarkivet (til 1559, jf. VA XVII s. 5–6).

Hjælpe midler til at finde og benytte arkivalier i Rigsarkivet, herunder hjælpe midler til at orientere sig i fordelingen af sager mellem de forskellige myndigheder til forskellig tid, er et omfattende område, og det følgende er kun at betragte som en summarisk introduktion til de vigtigste hjælpe midler.

Hjælpe midler til arkiv søgning (arkivheuristik) kan deles i tre grupper:

1) *Eksterne hjælpemidler* er oftest trykt materiale som officielle publikationer, lovsamlinger, håndbøger, trykte udgaver af arkivalier, historiske opslagsværker og fremstillinger mm. Ved hvert arkivfond er der under rubrikken Hjælpe midler og litteratur henvisning til evt. eksterne hjælpemidler, som er særligt nyttige ved brugen af det pågældende arkivfond. Enkelte vigtige eksterne hjælpemidler er omtalt i det følgende, se s. 22.

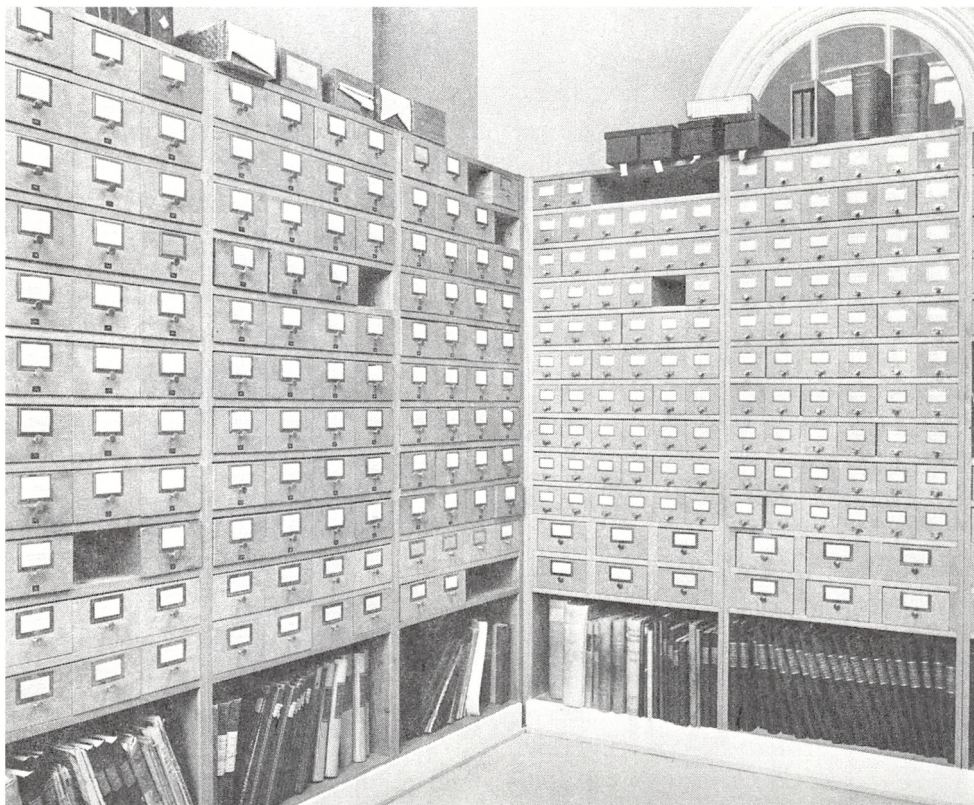
2) *Arkivskabte hjælpemidler* er de af Rigsarkivet i tidens løb udarbejdede trykte og utrykte registraturer, kartoteker, personregistre mm. Registraturerne er for hvert arkivfond omtalt under rubrikken Registrering; andre arkivskabte hjælpemidler under rubrikken Hjælpe midler. Arkivskabte hjælpemidler for Rigsarkivet som helhed er omtalt i det følgende, se s. 28.

3) *Interne hjælpemidler* er blevet til i den arkivskabende institution sammen med og oftest samtidig med det øvrige arkiv, som de er en del af: Brevbøger (kopibøger), brevregistre, forestillingsprotokoller, supplikprotokoller, journaler mm. Deres oprindelige formål har været at gøre det muligt for en institution at orientere sig i sit eget arkiv.

Interne hjælpemidler til et arkivfond er i denne oversigt nævnt under rubrikken Indhold sammen med arkivfondets andre væsentlige bestanddele, men der er kun i meget få tilfælde gjort særskilt rede for, i hvilket omfang de pågældende arkivalier udgør et internt hjælpemiddel, eller hvorledes de evt. kan anvendes ved arkivsøgning. Oplysning herom må søges i de registraturer, hvortil der henvises. Man må imidlertid regne med, at heller ikke disse i alle tilfælde giver adækvat endsige udtømmende oplysning. Det skyldes, at man ikke for alle arkivfonds vedkommende har fyldestgørende og detaljeret viden om de interne hjælpemidler, og at man ved udarbejdelsen af arkivregistraturer i tidligere tid ikke tillagde heuristiske vejledninger betydning. I et følgende afsnit omtales bl.a. de to systemer til løbende registrering af sagsakter (journalsystemer), som udviklede sig i centraladministrationen under kollegialstyret og fortsatte langt ind i det 20. årh., kancellisystemet og rentekammersystemet, se s. 32.

4) *Genealogiske og personalhistoriske hjælpemidler* (håndskrifter, kartoteker mm), som Rigsarkivet i tidens løb har modtaget fra private, eller som er blevet udarbejdet i Rigsarkivet, omtales som en særlig gruppe, se s. 44.

Hjælpe midlers opstilling i Rigsarkivet: Eksterne hjælpemidler

Rigsarkivets registraturværelse med seddelregistraturer. På hylden forneden er bl.a. opstillet registre, udarbejdet i Rigsarkivet, til visse arkivgrupper.

findes i Rigsarkivets bibliotek (se s. 937) og kan bestilles til læsesalen på særlige bestillingssedler (alf. forfatterkartotek i reg.vær). De mest benyttede eksterne hjælpemidler er opstillet på læsesalen (forfatter-, titel- og systematisk kartotek på læsesalen). Arkivskabte hjælpemidler er dels opstillet på læsesalen (trykte registraturer), dels i registraturværelserne i form af seddelregistraturer (kartoteker) eller bind. De sidste kaldes »folio-registraturer«, uanset deres virkelige format, og er nummereret i en fortløbende række. Interne hjælpemidler er opstillet og registreret sammen med det arkiv, hvortil de hører. De skal bestilles til læsesalen på samme måde som andre arkivalier.

De i det følgende nærmere omtalte hjælpemidler er sådanne, som ikke vedrører bestemte arkivfunds, men som er nødvendige eller nyttige ved arkivsøgning i alle eller flere af de arkiver, som er omfattet af denne oversigt.

Rigsarkivets registraturværelse med folioregistraturer. I stålskabet opbevares folioregistraturer til privatarkiver samt registraturer over arkiver uden for Rigsarkivet og landsarkiverne.

Litteratur: Vejledning i arkivheuristic, Rigsarkivets 2. afd. (dupl.), 1976 vedrører først og fremmest søgning i arkiver efter ministerialreformen i 1848, men er af teoretisk værdi for de ældre arkivalier fra enevældens kollegialstyre. Om arkivistik, dvs. om arkivforhold i bred forstand og omfattende mere end heuristik findes følgende fremstillinger: A. Brennecke: *Archivkunde. Ein Beitrag zur Theorie und Geschichte des europäischen Archivwesens*, Leipzig 1953. *Manuel d'Archivistique. Théorie et pratique des archives publiques en France*, Paris 1970. Nils Nilsson: *Arkivkunskap*, Malmö 1973. Proveniensprincippet er første gang autoritativt og klart beskrevet i S. Muller, J. A. Feith en R. Fruin: *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archiven*, 1898, på tysk ved H. Kaiser: *Anleitung zum Ordnen und Beschreiben von Archiven*, 1905. V. A. Secher: *Om Proveniens- (Hjemmehørs-) Principet*, Medd. om Rigsarkivet 1906–18.

Nyttige oversigtsmæssige opslagsværker er: Johan Hvidtfeldt: *Håndbog for danske lokalhistorikere*, 1952–56; *Dansk kulturhistorisk opslagsværk*, ca. 1983; A. Fabritius og H. Hatt: *Håndbog i Slægtsforskning* (2. og 3. udg.) 1943 og 1963 og *Ordliste til brug for medarbejdere ved Rigsarkivets 2. afdeling* (dupl.), 1976.

Eksterne hjælpemidler

Det er ikke muligt her at anføre alle de eksterne hjælpemidler, som kan komme på tale i forbindelse med søgning efter og brug af arkivalier i Rigsarkivet. Det anbefales, at man altid gennemgår trykt materiale om et emne, inden en arkivundersøgelse påbegyndes. Derigennem vil man dels få en forhåndsorientering om emnet og undertiden om arkivet, dels måske få arkivhenvisninger, der giver direkte indgang til materialet og sparer tidkrævende undersøgelser. Dette er imidlertid et bibliografisk anliggende, som må løses ved hjælp af historiske bibliografier o.lign. Det gælder også de historiske hjælpevidenskaber (diplomatik, genealogi, heraldik, kartografi, kronologi, metrologi, sigillografi, stednavneforskning, palæografi mm), som undertiden må tages i anvendelse ved arkivundersøgelser og arkivbenyttelse.

Vedrørende eksterne hjælpemidler til Rigsarkivets middelalderlige arkivalier henvises til afsnittene Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række (s. 49ff), Kongehusets og rigets arkiv (s. 57ff), Sønderjyske fyrstearkiver (s. 743ff), Gejstlige arkiver (s. 758ff), Byarkiver (s. 798ff) og Privatarkiver (s. 847ff).

Litteratur: J. Nybo Rasmussen: *Bibliografi for Rigsarkivets 1. afdeling*, Primula nr. 23 (dupl.), 1971 (folioreg. 241). Frank Jørgensen og Morten Westrup: *Dansk centraladministration i tiden indtil 1848*, 1982.

Hof- og statskalenderen er udkommet årligt siden 1734 i to uafhængige publikationsrækker (tysksproget, Altona 1734–1848; dansksproget, Kbh. 1801ff). Oplysningerne om statsadministrationen er summariske; som regel anføres kun institutionernes (kollegiernes og deres kontorers) navn med en liste over de ansatte embedsmænd. Fra 1842 gives oplysninger om organisation og sagfordeling. Jf. Niels Petersen: *Hof- og statskalenderen*, Arkiv 1968.

Embedsetater. Før enevælden: Johan Grundtvig: *Frederik*

Ildens og Formynderstyrelsens Hof- og Regeringspersonale 1559–1596, Medd. fra Rentekammerarchivet 1873–76. Johan Grundtvig: *Christian IVdes Hof- og Regeringspersonale 1596–1648*, Medd. fra Rentekammerarchivet 1872.

Enevælden: Et vigtigt hjælpemiddel vedr. centraladministrations opbygning og sagsfordeling er de af Rigsarkivet udgivne embedsetater, som foruden oplysninger om de enkelte embedsmænd giver præcise administrationshistoriske oplysninger om kollegialstyrets forskellige myndigheder. G. N. Kringelbach: *Ap-pelinstansernes Embedsetat 1660–1919*, 1928. Samme: *Den danske civile Centraladministrations Embedsetat 1660–1848*, 1889. Samme: *Civile Direktioner og Kommissioner samt andre overordnede Myndigheder under Enevælden*, 1899. Rækken af embedsetater fortsætter med bd. for 1848–83, 1884–1913, 1913–35. Om sø- og landmilitære embedsetater se s. 590 og 623. Len og lensmænd se s. 680. Embedsetater i øvrigt (lokalforvaltning mm.) se *Bibliografi for RAs 1. afd.*, 1971 (folioreg.241).

Lovgivning: Fordelingen mellem kollegier af sagområde, de forskellige myndigheders kompetence og til en vis grad forvaltningens form er i sine vigtigste bestanddele bestemt i lovgivning. Det gælder både, når der er tale om et nyt forvaltningsområde, som ikke tidligere har beskæftiget den offentlige forvaltning, og når der sker en flytning af sagområder eller forandring af forvaltningsformen. Igennem lovgivningen får man således i hovedtræk oplysning om, hvilke myndigheder, der til forskellig tid har beskæftiget sig med forskellige emner, og dermed om, i hvilke arkiver nærmere oplysninger må søges. I praksis betyder dette, at man må tage udgangspunkt i den trykte lovgivning. Før den senere enevælde blev imidlertid kun en ringe del af lovgivningen trykt, og hverken før eller under enevælden var det et formelt krav, at lovgivning bekendtgjordes ved at trykkes. Megen lovgivning er dog senere af forvaltningsmæssige og forskningsmæssige grunde blevet udgivet i trykt form. I forbindelse med omtalen i det følgende af de vigtigste af disse udgaver gives en kort oversigt over, hvad der forstås ved »lovgivning« i den periode, hvor lovgivningen har betydning for arkivsøgning.

Lovgivningen fra Kolding-recessen 1558 til arveregeringens indførelse 1660, er udgivet i V. A. Secher (udg): *Corpus constitutionum Daniæ. Forordninger, Recesser og andre kgl. Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende 1558–1660*, 6 bd.,

1887–1918. Udgaven bygger først og fremmest på Danske kancellis registranter (dvs. brevbøger: registre og tegnelse). Som indgang til Danske kancellis arkiv, særligt hvad angår mindre almene forhold som privilegier, bevillinger, udnævnelser, donationer, omlægning af sogne eller len, bestemmelser om bestyrelsen af krongods *mm.* suppleres denne lovudgave af den trykte udgave af Danske kancellis registranter: *Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold 1551–1660* (–1645), 24 bd., 1885–1968 (jf. s. 172). Ved lovgivning forstås bestemmelser underskrevet af kongen, hvad enten de er udformet som åbne breve (stilet til alle, der ser dem, eller for hvem de bekendtgøres, også kaldet forordninger) eller lukkede breve (missiver dvs. kgl. breve stilet til én eller flere bestemte personer; også et missive kunne betegnes som »en forordning«). Vigtigere lovgivning – f.eks. håndfæstninger – forudsatte overenskomst på et møde mellem kongen og rigsrådet eller stænderne, og sådan lovgivning betegnedes »recesser«.

Enevældens indførelse betød, at kongens lovgivningsvirksomhed ikke længere var bundet af den bestående retstilstand som udtrykt i formularen »loven (dvs. jyske lov), recessen og håndfæstningen«. Ifølge enevoldsarveregeringsakten af 1661 og Kongeloven af 1665 var kongen ubunden af al tidligere lovgivning, og retsstiftende administrative afgørelser kunne kun træffes af kongen. Rigsråd og stænder indkaldtes ikke mere, og som rådgivende centrale forvaltningsorganer oprettedes en række kollegier, hvis sagområde og opbygning fastlagdes ved kgl. instrukser. Kollegierne kunne afgive skriftlige indstillinger eller forestillinger. På forestillingen afgav kongen en resolution, som kollegiet var forpligtet til at gennemføre. Kongen kunne også afgive en ordre (ofte kaldet et reskript) til et kollegium, hvis han ønskede et initiativ taget eller en ordre videregivet.

På grundlag af nedlagte forestillinger og de derpå faldne kgl. resolutioner, og på grundlag af kgl. reskripter og ordrer udformedes enevældens lovgivning. Ordet »lov« benyttedes kun til enkelte særlig betydningsfulde lovarbejder som Kongeloven, Danske lov, Norske lov og Indfødsretsloven. For de løbende udsendte retsfor skrifter udvikledes efterhånden en række betegnelser:

Forordning anvendtes om generelle retsfor skrifter, som skulle til offentlighedens kundskab, og som derfor blev trykt. *Anord-*

ning anvendtes ofte synonymt med forordning, men kunne tillige indeholde bestemmelser om offentlige institutioner. *Plakat* var en trykt bekendtgørelse til offentligheden, men af mindre betydning end en forordning. De fleste generelle forskrifter havde form som åbne breve.

Befalinger til myndigheder eller embedsmænd var fortsat udformet som lukkede breve (missiver). For disse befalinger anvendtes følgende betegnelser: *Reskript* eller ordre var en befaling rettet til et kollegium eller anden myndighed eller til enkelte embedsmænd. *Instruks* anvendtes ligeledes om befalinger til forvaltningsorganer eller embedsmænd og indeholdt bestemmelser for vedkommende institution eller embedsmand. I mange tilfælde underrettedes kollegiernes kontorer og lokale embedsmænd om trufne bestemmelser ved en *kommuniceret* (dvs. meddelt) *kgl. resolution*.

I slutningen af det 17. årh. medførte antallet af ekspeditioner, som krævede kongens underskrift, at kollegierne blev bemyndiget til på egen hånd at afgøre visse sager i kongens navn (ad mandatum regis).

De kgl. resolutioner (med forestillinger), reskripter og ordrer og de deraf evt. følgende *kgl. ekspeditioner* (breve) – som også omfattede kollegiets ad mandatum regis trufne afgørelser – vedrørte foruden de ovennævnte retsforskrifter og befalinger til lige *udnævnelser, bevillinger og benådnings* mm.

Kollegialbreve (kancelliskrivelser eller kammerskrivelser) er breve fra kollegier til underordnede eller sideordnede myndigheder uden egentligt retsstiftende indhold. De er i et vist omfang medtaget i trykte udgaver af enevældens lovgivning.

I de perioder, hvor regeringsudøvelsen domineredes af kabinetsstyre, f.eks. 1768–72 og ca. 1775–84 udgik de vigtigste afgørelser og bestemmelser, herunder alm. retsforskrifter, fra Kabinetet i form af *kabinetsordrer* til kollegierne og andre myndigheder. I disse perioder tilsidesattes de rådgivende regeringskollegier (Gehejmekonseillet og Gehejmestatsrådet), og centraladministrationens kollegier fungerede som ekspeditionskontorer uden egentlig sagsbehandling af disse kabinetsordrer.

De grundlæggende bestemmelser i forbindelse med kollegialsystemets indførelse er trykt som *Instruxer for Collegier og højere Statsembedsmænd umiddelbart efter Souverainiteten*, Aarsberetninger fra Gehejmearchivet II, 1856–60, s. 151–326. – Bestem-

melser om sagområdernes fordeling mm. 1660–1848 mellem de kollegier, direktioner og kommissioner, som ledede den økonomiske og materielle forvaltning (Rentekammeret, Generaltoldkammeret, Kommercekollegiet, Finanskollegiet mm.) er trykt i Medd. fra Rentekammerarchivet 1873–76 m. kronologiske og saglige registre i samme 1878, s. 49–106.

De i samtiden trykte forordninger findes i udgaven »*Forordninger i kvart 1643–1839*«, 1664–1839, 37 bd. En udgave af forordninger 1670–1849 med uddrag af de på udgivelsestidspunktet – dvs. 1795ff – gældende forordninger er udgivet af J. H. Schou m.fl. (kaldet »Schous forordninger«): *Chronologisk Register over de Kgl. Forordninger og Aabne Breve, som fra 1670 af ere udkomne ...*, 1795–1849, 25 bd. (fortsættes i »Ussings lovsamling« 1850–1903) med alf. stikordsregister for 1670–1822.

Lovgivning under andre former end forordninger er udgivet af L. Fogtman og T. Algreen-Ussing (kaldet »Fogtmans reskripter«): *Kgl. Reskripter og Resolutioner, Reglementer, Instruxer og Fundatser samt Kollegialbreve for Danmark (og Norge)* 1660–1848, 1786–1854, 50 bd. med alf. stikordsregistre for 1660–1800 og for hvert år 1813–48, samt *Hoved-Register til den Fogtmanske Rescriptsamling fra 1660–1830*, 1837–39, 3 bd.

Struensee-periodens vigtigste lovgivning er udgivet af Holger Hansen: *Kabinetstyrelsen i Danmark 1768–72. Aktstykker og Oplysninger*, 1916–23.

For Slesvig og Holsten henvises til *Sammlung der hauptsächlichen Schleswig-Holsteinischen gemeinschaftlichen Verordnungen 1470–1773*, Glückstadt 1773. *Chronologische Sammlung der königlichen Verordnungen und Verfügungen für Schleswig und Holstein 1756–1848*, Kiel 1794ff. *Systematische Sammlung der für die Herzogthümer Schleswig und Holstein erlassenen anoch gültigen, Königlichen, Fürstlichen, Grossfürstlichen und gemeinschaftlichen Verordnungen und Verfügungen*, Kiel 1827–41. *Repertorium der für die Herzogthümer Schleswig und Holstein erlassenen Verordnungen und Verfügungen*, Kiel 1840 og *Chronologische Sammlung der im Jahre 1848 ergangenen Gesetze, Verordnungen und Verfügungen für die Herzogthümer Schleswig-Holstein*, Kiel 1849.

For lovgivning vedr. militæret se P. Rosenstand-Goiske (udg): *Reskripter, Resolutioner og Collegialbreve den danske Krigsmagt til Lands angaaende 1670–1800*, 1803–04 med alf. stikordsregi-

ster. J. Chr. Hedegaard m.fl.: *Reskripter, Resolutioner og Collegialbreve den danske Krigsmagt til Lands angaaende 1801–56* (kaldet »Militaire reskripter«), 1805ff. J. Chr. Hedegaard (udg): *Samling af de trykte Forordninger, Placater, Patenter etc. Landmilitairvæsenet betræffende 1670–1840, 1807–41*. C. P. R. Petersen (udg): *Militair-Juridisk Repertorium indeholdende de for den danske Landmilitairetat emanerede Forordninger, Parolbefalinger, Instruxer, Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve, fra 1671 til 1824, den militaire Lovkyndighed angaaende, 1827*. Herman Kierulf, fra 1844 M. C. Rehder (udg): *Samling af Parolbefalinger, 1801–51. Bekendtgørelse om avancement m.m. 1808–56*.

Rigsarkivets Tryksagssamling. De ovf. nævnte trykte udgaver af love mm. suppleres af Rigsarkivets samling af de i samtiden trykte love, anordninger og plakater mm., udstedt af offentlige myndigheder (statslige småtryk): Danmark 1556–1891 (204 pk.), Hertugdømmerne 1556–1864 (136 pk.), Norge 1632–1815 (14 pk.), Island og Færøerne 1815–1919 (5 pk.). Registreret i kronologisk seddelkartotek. Tryksagssamlingen er ikke komplet; en fyldigere samling er i Det kgl. bibliotek.

Foruden de nævnte registre til »Schous forordninger« og »Fogtmans reskripter« kan som indgang til den trykte og til dels utrykte lovgivning anvendes en række *lovleksika*: L. Fogtman: *Alfabetisk Register efter Bulls Maade over Love, Forordninger, Placater, Rescripter, Resolutioner m.v. fra Aar 1660 indtil nærværende Tid, 1781*. C. P. N. Petersen: *Lovleksikon eller alfabetsk Repertorium over den danske Lovgivning og de dertil hørende offentlige Aktstykker, 1837–67*. Jf. folioreg. 247: *Bibliografi for RAs 1. afd.*, 1971.

Fra 1798 udkom den officielle publikation, *Collegialtidende* med meddelelser om lovgivning (til dels med motiver), embedsbesættelser og andre efterretninger fra centraladministrationen. Afløstes 1848 af Departementstidende.

Oplysning om Danmarks *administrative inddeling* kan i en vis udstrækning uddrages af J. P. Trap: *Statistisk-Topografisk Beskrivelse af Danmark*, 1.–4. udg., *Trap Danmark*, 5. udg. (1. udg. 1858–60 medtager Slesvig). *Trap Danmark* 5. udg., bd. XV *Nogle til orientering* indeholder div. konkordanser mellem den ældre administrative inddeling og amtskommune- og kommuneinddelingen pr. 1. april 1970 med historisk indledning. I øvrigt

henvises til *Danmarks administrative Inndeling. November 1930*, Statistiske Meddelelser 4. rk., bd. 86, 1931 med historisk indledning. *Postadressebogen 1903* medtager oplysninger om landsbyers (ejerlavs) placering i sogne, herreder og amter. Om lægdsinddelingen se s. 579. Jf. endvidere Victor Elberling: *Danmarks administrative inddeling fra ca. 1660*, MS i RAs Håndskriftsamling, V B 47.

Oversigt på dansk over Hertugdømmernes og specielt Nord-slesvigs administrative udvikling er givet af Johan Hvidtfeldt i *Trap Danmark*, 5. udg., bd. X *Haderslev amt*, 1965 s. 35–56 m. litteraturhenvisninger. En række speciemer er behandlet bibliografisk i Troels Fink og Johan Hvidtfeldt: *Vejledning i studiet af Sønderjyllands historie*, Skrifter udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland nr. 5, 1944. I øvrigt henvises til J. Nybo Rasmussen: *De slesvigske folketællinger* (registratur, RAs læsesal) m. bibliografi s. 254–61.

Arkivskabte hjælpemidler

Arkivskabte hjælpemidler er som ovf. nævnt de i Rigsarkivet udarbejdede registraturer mm. Langt hovedparten af disse vedrører enkelte arkivfonds eller dele deraf og omtales i forbindelse med disse. Her skal kun visse generelle forhold samt registraturer mm., som angår Rigsarkivet som helhed omtales.

For en række arkivfonds er der udarbejdet trykte registraturer med betegnelsen *Vejledende arkivregistraturer* (VA). Evt. rettelser og suppleringer heraf er påført et hovedeksemplar af registraturen, opstillet ved læsesalens ekspeditionsbureau. VA I *Danske kancelli* (1. udg.), VA II *Rentekammeret, Generaltoldkammeret og Kommercekollegiet 1660–1848*, VA III *Finansarkiverne 1660–1848, Generalpostdirektionens Arkiv 1711–1848* og VA IV *Privatarkiver fra det 19. Aarh. i Rigsarkivet* er forældede og er eller vil blive afløst af nye registraturer. VA V *Danmarks Kirkebøger. En oversigt over deres væsentligste Indhold indtil 1891* må betragtes som afløst af nyere og mere detaljerede registraturer, udgivet af landsarkiverne.

Nogle registraturer og arkivoversigter er trykt eller duplikeret som *Foreløbige arkivregistraturer* (FA).

En meget stor del af Rigsarkivets registraturer har imidlertid karakter af manuskripter. De er opstillet i registraturværelserne

enten som seddelkartoteker (seddelregistraturer) eller som indbundne, såkaldte folioregistraturer. Folioregistraturene er af meget varierende karakter, fra summariske, uoverskuelige og håndskrevne afleveringsfortegnelser o.lign. fra ældre tid til gennemarbejdede, nye, dupliserede eller maskinskrevne registraturer. De er skabt siden det 18. årh. af mange generationer af arkivfolk efter vekslende principper for ordning og registrering af arkivalier. Visse af de ældre registraturer er stadig gældende og må konsulteres, men en stor del er forældede, i de fleste tilfælde fordi arkivalierne senere er blevet omordnet efter proveniensprincippet. De kan imidlertid være nødvendige til forståelsen af ældre arkivhenvisninger, idet det ofte er noteret i disse registraturer, hvor de pågældende arkivalier nu er henlagt. – De fleste folioregistraturer er opstillet i registraturværelset i fotokopi. De originale eksemplarer er sammen med helt udtagne folioregistraturer og Rigsarkivets ældste arkivregistraturer i Arkivvæsenets arkiv, se s. 835f.

Både seddelregistraturerne og folioregistraturerne er nummererede; seddelregistraturerne i to rækker. Den første række, som omfatter de ældre arkivgrupper i Kongehusets og rigets arkiv, Sønderjyske fyrstearkiver, Gejstlige arkiver, Byarkiver og Privatarkiver på pergament – i hovedsagen svarende til de middelalderlige arkiver – er nummereret med romertal. De øvrige seddelregistraturer er fortløbende nummereret med arabertal. En række arkivfonds, som er registreret i trykte registraturer eller i folioregistraturer, er tillige mere specificeret registreret i seddelregistraturer, f.eks. Danske kancelli og Rentekammeret. Folioregistraturernes nummerrække, som er accessorisk, afspejler med visse undtagelser deres tilblivelsestidspunkt. En anden række folioregistraturer, som vedrører privatarkiver, er opstillet alfabetisk efter arkivskabernes navn, se s. 844f.

Oversigt over registraturerne: Oversigt over folioregistraturerne (med undtagelse af privatarkiver) og seddelregistraturerne m.fl. hjælpemidler findes i folioreg. 242: Hans Kargaard Thomsen: *Foreløbig oversigt over 1. afdelings registraturer og hjælpemidler vedrørende arkiver mm. i Rigsarkivet*, Primula nr. 30 (dupl.) 1975. Registraturer mm. er heri anført efter arkivgrupper i den Erslevske rækkefølge med et alfabetisk register. Diverse arkivskabte navneregistre og i et vist omfang eksterne hjælpemidler er medtaget. *Nummerfortegnelse* over alle folioregistra-

turer, »*Almindelig Fortegnelse over Arkiv-Registraturerne i Rigsarkivets 1ste Afdeling c. 1870*, åjourført (1. og 2. udg.), er opstillet sidst i rækken. Endvidere henvises i *generalregistraturen* (se ndf.) til registraturer for hver arkivgruppe. – Oversigt over arkivskabte hjælpemidler samt visse afleveringsfortegnelser for centraladministrationens arkiver *efter 1848* (ikke omfattet af Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse I- og heller ikke nævnt i ovf. anførte oversigter) findes i *Fortegnelse over folioregistraturer på 2. afdeling*, (dupl.) Rigsarkivet 1977, m. alf. stikordsregister.

Generalregistraturen er en summarisk registratur på løsblade for hver af Rigsarkivets afdelinger. I denne er arkivaliernes opstilling angivet. Generalregistraturen er først og fremmest et internt hjælpemiddel bl.a. til fremtagning af arkivalier til læsesalen, interne flytninger o.lign. I de tilfælde, hvor et arkiv eller en del af et arkiv er uregistreret, er generalregistraturen eneste registratur. For 1. afd.s arkivalier opstillet i fjernmagasin henvises til 2. afd.s generalregistratur.

Centraladministrationens arkiver efter 1848 samt arkiver opstillet i magasiner uden for Slotsholmen er opført i generalregistratur for 2. afdeling. Samordning af Rigsarkivets generalregistraturer er planlagt at ske inden udgangen af 1980erne.

Tværgående registraturer fortegner arkivalier om bestemte emner på tværs af arkivfondene: FA ny serie nr. 19 Ebba Waaben: *Skolehistoriske arkivalier i Rigsarkivet*, 1978. C. Rise Hansen: *Sources of the History of North Africa, Asia and Oceania in Denmark*, München m.fl. steder, 1980. J. Reindorf: *Scandinavians in Africa. Guide to Materials Relating to Ghana in the Danish National Archives*, Supplemented by P. E. Olsen, Oslo 1981. Af oversigtsmæssig karakter, men uden at være en egentlig registratur er Henny Glarbo: *Oversigt over Kilder til dansk Kunsthistorie i Rigsarkivet*, 1939. – Det såkaldte »*Falkmanska register*« (reg.vær.) er en fortegnelse over ca. 7500 arkivalier i Rigsarkivet vedr. *Skåne, Halland og Blekinge samt Gotland, Bohuslen og Jämtland*. Registreringen er foretaget i 1845 og 1846 af Første landmätare Ludvig B. Falkman efter kgl. svensk befaling og efter aftale med Departementet for de udenlandske anliggender i Kbh. Registraturen består af to store håndskrevne fortegnelser på i alt 5 bd., hvoraf eksemplarer findes i de danske og svenske rigsarkiver, Lunds universitetsbibliotek og Landsarkivet i Lund (enskil-da ark. nr. 91). 1. del omfatter Danske kancellis registre og teg-

nelser over alle lande samt Skånske registre og tegnelser og er i dag af begrænset værdi, da størstedelen af dette materiale er udgivet i Kancelliets brevbøger. Registret er dog en hurtig genvej til de mange trykte bind. 2. del omfatter relevante grupper i folioregistraturerne 10–12, 51 (Sverige), 52 (Svenske jordebøger og regnskaber) og 53 (Gl. dokumenter fra Skåne) samt Danske samlinger, Voss' samlinger, Topografisk samling (både perg. og papir) og Danske kongers historie. Denne del omfatter således udelukkende nu totalt opløste eller omordnede samlinger og kan derfor heller ikke benyttes som en direkte indgang til arkivalierne, men er ikke mindst på grund af det udførlige person- og stedregister et særdeles nyttigt hjælpemiddel til at finde arkivalier vedr. de nævnte landskaber. – Hakon Lund: *Centralregistrant for Arkitekturtegninger I–XX*, 1956–75, omfatter arkitekturtegninger i bl.a. Rigsarkivet (bd. I–VI), Kunstakademiets bibliotek m.fl. st. (reg.vær). – VA XVII og VA XVIII Lokalarkiver til 1559 er en tværregistratur, se s. 758.

Afleveringsdesignationer er de afleverende myndigheders fortegnelser over indholdet af en arkivaflevering til Rigsarkivet. De er blevet til i de arkivskabende institutioner, og er således et internt hjælpemiddel. En del – som regel ældre – afleveringsdesignationer er i indbundet form opstillet i reg.vær. og fremtræder som folioregistraturer. Afleveringsdesignationer er i øvrigt lagt til Rigsarkivets afleveringssager, mens et andet eksemplar ind sættes i samlinger af afleveringsdesignationer.

Dresselkartotek er et alfabetisk ordnet kartotek over historiske undersøgelser. Kartoteket er opstillet i reg.vær. og ordnet efter emne (stikord). Det omfatter historiske og arkivmæssige spørgsmål, som arkivmedarbejdere i tidens løb har kunnet opklare. I mange tilfælde henviser kartoteket med journalnummer til sager vedr. skriftlige forespørgsler i Rigsarkivets arkiv.

»Hænder« er en samling med prøver på embedsmænds m.fl. håndskrift, alf. efter navn. Desuden findes en samling af arkivhænder med prøver på Rigsarkivets medarbejders håndskrift.

Rigsarkivets vandmærkeregistrering. Registreringen omfatter foreløbig fortrinsvis danske vandmærker fra det 16. og 17. årh. og består af tegning af vandmærker med henvisning til papirets proveniensmæssige placering mm. Se også Rigsarkivets historiske papirsamling, påbegyndt i 1880'erne, i Arkivvæsenets arkiv, s. 835.

Bestillingssedler brugt ved rekvisition af arkivalier til læsesalen,

bortset fra folketællinger og lægdsruller, er bevaret fra 1917 og er i 5-års perioder alf. ordnet efter benytterens navn. Det er ved hjælp af disse muligt at kontrollere egne arkivhenvisninger.

Registraturer over arkiver uden for Rigsarkivet. På læsesalen og i reg.vær. findes div. registraturer over arkiver i andre arkivinstituitioner, biblioteker mm., herunder alle registraturer udsendt af landsarkiverne. Trykte registraturer over arkiver i udlandet er i Rigsarkivets bibliotek. Om registraturer over privatarkiver uden for Rigsarkivet, se s. 845. Om arkivalier vedr. Danmark i udenlandske arkivinstituitioner, se Filmsamlingerne, Danicafilm s. 894ff. Om arkivalier i Danmark uden for de statslige arkivinstituitioner, se Filmsamlingerne, D-samling s. 904ff.

I øvrigt henvises generelt til Håndskriftsamlingen, som indeholder mange manuskripter og kartoteker mm., som i meget varierende form og kvalitet har karakter af hjælpemidler til brug af Rigsarkivets arkiver.

Interne hjælpemidler. Principper for henlæggelse (sagsdannelse)

Ved interne hjælpemidler forstås de hjælpemidler, som en arkivdannende institution selv udarbejder for at kunne orientere sig i sit eget arkiv. Interne hjælpemidler er således selv en del af arkivet. Sådanne interne hjælpemidler skabes, fordi papirer mm. i arkiver af større omfang løbende må *registreres* efter et hensigtsmæssigt system og de enkelte arkivalier *henlægges* i en orden, som svarer hertil. Interne hjælpemidler er altså ikke skabt for at tilgodese Rigsarkivets publikum og de behov, som senere tiders arkivbenyttere måtte have for at finde arkivmateriale.

Der har aldrig eksisteret nogen almindeligt anerkendt opfattelse af, hvordan et arkiv skal ordnes; hver forvaltningsgren har udviklet egne systemer og traditioner, som i tidens løb er blevet videreudviklet og gået i arv til nye institutioner, ofte således at disse har overtaget arkivsystemer fra den institution, hvorfra deres sagområde er udskilt.

I det følgende omtales i hovedtræk de vigtigste typer af arkivalier, som kan tjene som indgang og hjælpemidler ved arkiv søgning. Der er imidlertid stor forskel fra arkiv til arkiv på, hvilken heuristisk nytte, man kan have af de forskellige arkivalier, som her er beskrevet og betegnet som interne hjælpemidler; grænsen

mellem interne hjælpemidler og arkivalier, der ikke er et internt hjælpemiddel, er flydende og afhænger af det pågældende arkivs struktur samt af hvad man søger, og hvilke oplysninger, man har som udgangspunkt.

Forestillinger er kollegiernes og andre forestillingsberettigede myndigheders indstilling til kongen, om hvorledes man anbefaler en sag afgjort. Under enevælden er forestillingerne ofte udførlige og detaljerede med referat af de i sagen indgåede dokumenter. Kongen var frit stillet over for disse anbefalinger. Bifaldt kongen helt eller delvis en forestilling, hvilket skete i talmæssigt langt størstedelen af tilfældene, forsynedes forestillingen med en *kgl. resolution*, som ofte resumerer forestillingen, indeholder den egentlige beslutning og underskrives af kongen. Godkendte forestillinger – dvs. forestillinger med *kgl. resolution* – blev som regel indbundet i såkaldte forestillingsprotokoller (i Rentekammeret også kaldet deliberationsprotokoller og fra 1703 relations- og resolutionsprotokoller) i kronologisk orden efter den *kgl. resolutions* dato. Ofte er de blevet indbundet sammen med de af kollegiet modtagne *kgl. reskripter*, men i nogle tilfælde er disse samlet for sig eller indbundet som *kgl. ordrer* og befalinger. Især i Rentekammeret og i institutioner i kammerforvaltningen er indkomne breve mm., som har ført til en *kgl. resolution*, henlagt som bilag til rækkerne forestillinger med *kgl. resolutioner*. Forestillinger, som kongen ikke bifaldt, må – hvis de overhovedet er bevaret – søges blandt henlagte sager, journalsager o.lign. Forestillingsprotokollen er som regel fælles for et helt kollegium, og kun undtagelsesvis vil man heri kunne finde oplysning om, i hvilket kontor sagen er blevet behandlet. I visse tilfælde kan forestillinger foruden at være underskrevet af kollegiemedlemmerne være paraferet (kontrasigneret) af den embedsmand, som har konciperet forestillingen. Ved hjælp af de trykte embedsetater (se ovf.) kan man finde ud af, i hvilket kontor han har været ansat, og derefter undersøge, om sagen findes i det pågældende kontors arkiv. De journalnumre, som meget ofte ses på forestillinger fra omkring 1800, henviser ikke til den forestillende myndigheds journal, men er Kabinettets journalnummer, som sjældent har heuristisk interesse.

Som administrativt fænomen er forestillinger opstået i kammerforvaltningen; i Danske kancelli dannedes der ikke egentlige forestillinger før henimod 1800. I stedet må man søge oplysning

om kancellikollegiets indstillinger i kancelliprotokollerne, ekstrakt- og resolutionsprotokollerne (1703–20) og Rotuli (1770–99).

Kommunicerede kgl. resolutioner er kopier af forestillinger med kgl. resolution eller evt. blot af resolutionen, som er tilstillet den myndighed (f.eks. et kontor inden for kollegiet), som skulle orienteres eller foretage det videre i sagen, f.eks. udfærdige brev om afgørelsen til andre kollegier, underordnede myndigheder eller – sjældent – direkte til private personer. Kommunicerede kgl. resolutioner findes først og fremmest i kammerforvaltningen og lokalforvaltningen. I de tilfælde, hvor f.eks. et renteskriverkontor har behandlet den sag, der giver anledning til en kgl. resolution, vil kontorets sag herom være henlagt som bilag til den kommuniserede kgl. resolution.

Kopibogen eller brevbogen er det ældste element i udviklingen af ordnede arkiver. Behovet for at kunne se, hvad der stod i allerede afsendte breve og udstedte dokumenter, har medført, at man i kronologisk rækkefølge afskrev – ikke de renskrevne breve – men de godkendte koncepter. Det er forklaringen på, at man ved mange lejligheder kunne komme år bagud med at føre kopibøger. Oprindeligt har der kun været behov for at bevare kopi af retsstiftende breve, dvs. breve underskrevet af kongen. Danske kancellis registre og tegnelser (efter 1800 i én række, kaldet registranter) og Tyske kancellis Patenten og Inländische og Ausländische Registranten er sådanne rækker af kopibøger over udgåede breve (kgl. ekspeditioner), som er anlagt i det 16. årh. I Rentekammeret betegnes kopibøgerne for kgl. ekspeditioner ekspeditionsprotokoller, bestillingsbøger (udnævnelser) eller skødebøger (afståelse af kgl. gods). Forud for udfærdigelse af en kgl. ekspedition gik under enevælden en forestilling med kgl. resolution, et kgl. reskript eller en kabinetsordre. Kgl. ekspeditioner omfatter også udgåede breve i de sager, som centraladministrationen kunne afgøre på egen hånd efter særlig bemyndigelse og i kongens navn – ad mandatum regis.

Danske kancelli: M4,4. departement, Forestillingsprotokol 1844. – Forestillingen til kongen indeholder et resumé af en indkommen sag med kollegiets forslag til ekspedition. En kort angivelse af forestillingens indhold, en anmodning om understøttelse (pension) til en soldat, er anført øverst til venstre. Lige under findes den kgl. resolution med kongens egenhændige underskrift. Øverst til højre ses forestillingens nummer. I nederste venstre hjørne er journalnummeret noteret.

Lovende Gudfæds Lyst og Svarede sig paa
 3de forslag af sam indigivne Attester som
 Grund for sin Ansøgning, nemlig en At-
 test, at han i sit 2de Aar var kommen
 til Niibenhavn og der opvokset, den anden
 om at han sammesteds var udtænt for
 2de Aar ved Holm. Jættelund, og der 3de
 fra Revisions Bøksen Henrichsen, at han
 fra Aar 1776 var staaet i etnast ved
 Sal. Doktrin.

Lancellie Collegium d. 6 Jun. 1780. 40. Lars Evensen, af Christianssand,
 al Optantmands sølle og som i nogen tid var staaet i den ved
 sig end som en dat. 26 Januarii 1780. Denmagne Profession, men formentlig
 Va Supplicanten efter en hederlig fornuft paadommedt Vagtsud maatte forlade samme
 indsendte Beglysning i de samstaant viset at viderkomme Vagtsud maatte forlade samme
 skulig den aller 2de sin Distraction, samansolde om Svelling paa med nye Gode
 Værdier og stend 2de til paa anden Maade at vider sig af Denmagne Profession
 at Lunden forhuden sig og Modere Underfødsling, sammesteds, for deris at Lunden refoldet
 Daa samme vigen Grund til at angive sammesteds, for deris at Lunden refoldet
 Ansøgningerne til Christiania. sold for sig selv og Moder samt Postens
 Catholic Collegium d. 7 Februarii 1780
 Hans Ederen bevilget.

Lancellie Collegium d. 6 Jun. 1780. 41. Peder Raasmussen, af Raaby Bog-
 ind Arkivens Bist ansolde om gratis
 Svelling til at indlade sig i Læstet
 med Hustru Lisbeth Raasmussen, som
 var staaet af de Justitens Svende Bøker
 a) Høste Boger fraf Svendens Vagtsud
 Læte Læstet og Supplicanterne af
 sammesteds.

Efterhånden som sagområderne voksede, og ekspeditionernes art blev mere varieret, oprettedes nye kopibøger for andre typer af ekspeditioner end de af kongen eller kollegiet i kongens navn underskrevne retsstiftende breve. Sådanne kopibøger – i Danske kancelli betegnet Oversekretærens, fra 1770 Kancelliets brevbøger, der ikke må forveksles med den trykte udgave af Danske kancellis registranter – anvendtes til såkaldte kancellibreve eller kollegialbreve uden egentligt retsstiftende indhold, som f.eks. besvarelse af forespørgsler og klager, fortolkninger inden for gældende ret, svar på høringer begæret af andre kollegier, afslag på ansøgninger og alm. meddelelser mm. I Rentekammeret kopieredes sådanne udgåede breve (kammerskrivelser) i renteskriverkontorernes ordre- og missivebøger.

Udgåede breve er ofte nummererede i den rækkefølge, hvori de er indført i brevbogen, og dette nummer er som regel anført på koncepten. I kancellierne, mest konsekvent i Danske kancelli, og de institutioner, som er vokset ud af deres forretningsområde, er sagerne med koncepter og indkomne breve henlagt efter brevnummer som bilag («koncepter og indlæg») til de forskellige rækker af brevbøger. Sager, som ikke gav anledning til udgående brev – evt. fordi modtageren ikke afhentede det og betalte for det – er lagt i en række af henlagte sager.

Brevregister er en alfabetisk fortegnelse over modtagere af breve (adressater), enten i samme bind som brevbogen eller i et særskilt bind svarende til hver årgang af brevbogen. Danske kancellis *underskrivelsesbøger* 1670–1799 er en kronologisk registrering af alle kgl. ekspeditioner, uanset hvilken af de topografisk inddelte brevbøger (registranter), skrivelsen er indført i, med alf. registre efter adressat. Benyttelse af brevbog og brevregister forudsætter, at man kender tidspunkt eller omtrentligt tidspunkt for et formodet udgået brev. Man bør være opmærksom på, at et kollegium sjældent stod i direkte korrespondance med private personer, men at modtager af et brev fra et kollegium om private (f.eks. civilretlige) forhold næsten altid vil være adresseret til en lokal underordnet myndighed, f.eks. stiftamtmanden, biskoppen

Danske kancelli: F54, Supplikprotokol 1780, 1. halvår nr. 40 og 41. – Referat af 10 (39 og 40) ikke bevilgede sager, en dansk-tysk indfødsretssag og en norsk frimestersag samt af en sag om ægteskabsbevilling (41), der blev imødekommet. Sagerne til nr. 40 og 41 er kasseret.

Feb

W

1.

181 Gaardens Helt Sprog af Herke Kvalpe om den Gaard i L. S. og med 300 junker Kirgaard. -
af Gaard Helt 19 Jan

P. P.

5. Febr 1828

hans:

exp 15 Febr.

Chr.

182 Herkes Mandater af Thorsen fra Frederiksdal om Almuekats Befælt og Gaardens forgaaf af Gaard

P. P.

5. Febr 1828

Ommanden Odelens medgaaf

exp 12 Febr 1828

Præs. for Landmandsretten 16 Febr

P. P.

10. Febr 1828.

Indkomst -

exp 5 Marts

Resolution

De vilde all have liget medtalt alle
og Bevilling til Ophovell af Herkes
Befælt. med Heringskoven last
forinden Ophovell faldes at det
tillade herde at indgaa nyt lov-
ligt Befælt. -
Marts 1828

exp 12 Marts

m.fl., som derefter igen korresponderede med en magistrat eller præst m.fl., som igen kommunikerede med den pågældende. I et kollegiums brevbog og brevregister vil et sådant udgået brev om en privat persons forhold ofte skulle søges ved hjælp af navnet på den pågældende lokale myndighed (myndigheds- eller stillingsbetegnelse, f.eks. stiftamtmanden over Århus stift, eller dennes navn, f.eks. grev Schack) og ikke under den person, som sagen drejer sig om, og som har indsendt ansøgning. I amts- og stiftsarkiver (i landsarkiverne) er der på de såkaldte *notifikationslister*, som er tilsendt disse lokale myndigheder fra Danske kancelli med oplysning om resultatet af de pågældendes ansøgninger, anført nr. i Danske kancellis supplikprotokol (se ndf.), hvorigennem sagen så vil kunne følges.

Journal og journalsager. Som nævnt er de forskellige rækker af brevbøger ryggraden i kollegiernes arkivdannelse – det centrale element, hvorefter henlæggelsen af indkomne breve, koncepter mm. er ordnet. Den med tiden voksende mængde af indkomne breve – først og fremmest ansøgninger – betød imidlertid, at det efterhånden ikke var tilstrækkeligt at holde rede på de udgående ekspeditioner og breve, men at også indkomne breve og deres behandling i kancelli, kancellikollegium, gehejmekonseil og hos kongen (Kongens kabinet) måtte styres. Indtil 1699 skulle ansøgninger indleveres direkte til kongen (Kongens kabinet), hvorfra de sendtes til behandling i vedkommende kollegium, men i 1699 oprettedes i Danske kancelli et særligt embede til modtagelse og behandling af ansøgninger, måt্রে des requêtes, som skulle ekstrahere og føre bog over indkomne sager. Til dette formål anlagdes i 1699 den såkaldte Supplikprotokol, som fortsattes i én række til 1799, hvorefter den fortsattes i kancellidepartementernes rækker af journaler (kaldet resolutionsprotokol o.a.). 1699–1706 indførtes i supplikprotokollen alle indkomende breve – såvel danske som norske – fra 1706 alle indkomende breve, som ikke var ansøgninger om embeder, rang, titel

Danske kancelli: J69, 2. departement, Journal 1828. – Kolonnen til venstre indeholder det indkomne brevs nummer og et kort resumé. Til højre er oplysninger om sagsbehandlingen. Journalsag nr. 182 er en ansøgning om skilsmisse. Det fremgår, at sagen har været forelagt for kongen, og af den kgl. resolution, som er anført, ses, at ansøgeren er bevilget skilsmisse. Kopi af den kgl. ekspedition er indført i registranten under 12. marts, og sagen er henlagt som registrantsag hertil.

noormænds Besigtelse med faldt først næstefter, hvorom saa, i det, med hans
Dro. af 11 April indfaldt, om Højretomballads, derom saa, som først som med
hij anses som gaarhængende næstefter, alle med alle kunnas og saars med
besynderlig om noget andet Det i hans Anvordretsløst, som først
hij kjøling.

ad d. 1672.

Der indkommer den 16de januar Medlemmet, med som først som
som og saars i Solide derom Det det hængel for nogle Oar, der
derom saa hij sig kunnas under Anvordretsløst.

Regnskabet
1772
Calden
a. 1772

Reg. d. 10. januar
Anvordretsløst

Januar

Reg. d. 10. januar
Anvordretsløst

Reg. d. 10.
Anvordretsløst

ad d. 1672

Januar

Reg. d. 10.
Anvordretsløst

(Hæretning).

Carmineralitet hos om Nielsen.

Han ider Lænelige.

Tekens føth. afpaukt om Omsjæring.

Notat i 88.

Lænelige efter Omfængt og saars som under Højretomballads
af Højretomballads.

brev-resumé to journalnumre: Et tidligere nr., hvor et tidligere brev i samme sag er registreret (tilbagevisningen), og et senere nr. (fremvisningen). Det ses, at en del anførte breve og ekspeditioner er fremvist, og det fremgår derfor ikke af denne journalside, på hvilket journalnr. disse indkomne breve og koncepter til evt. ekspeditioner er henlagt. Om fremvisnings- og rentekammersystemet, se s. 42f.

og andre benådninger. Disse indførtes i den såkaldte Gratialprotokol. Supplikprotokollen indeholder oplysninger om alle breve mm. og om sagsbehandlingen i hver sag for sig i nr.orden efter først indkomne brev i sagen med omfattende ekstrakter af indkomne breve, indhentede erklæringer, kancellikollegiets og/eller konsejllets indstilling og fra ca. 1754 af kgl. resolutioner. Da et stort antal sager med indkomne breve er kasseret, er uddragene i supplikprotokollerne af stor betydning. Supplikprotokollerne er forsynet med omfattende registre, men søgning efter et suppliknr. kan med fordel gøres ved hjælp af den fra 1701 førte kancelliprotokol og dennes alf. register. Sagerne er som nævnt henlagt efter brevbog, og kun i meget ringe omfang efter suppliknr. I supplikprotokollen vil man dog meget ofte kunne finde datoen for udgåede breve i sagen og dermed kopier i brevbøgerne og de hertil henlagte koncepter og indlæg. Tyske kancellis supplikprotokoller (1711–1850) er nu i Landesarchiv i Slesvig.

Af kancelliernes bogføring af indkomne breve i supplikprotokol (fra 1800 journaler) er udviklet det journal- og henlæggelsessystem, som betegnes »kancellisystemet«. I dette journalsystem tildeles hver sag ét nummer – det nummer, som det først indkomne brev i sagen får i journalen, og som også alle efterfølgende breve og koncepter mm. får – og sagerne *henlægges* efter dette journalnummer. Kancellisystemet er imidlertid først taget i brug efter ministerialreformen i 1848.

I Rentekammerets renteskriverkontorer begyndte man i 1740 at føre journaler over indkomne breve – og i modsætning til kancellierne – henlagdes sagerne efter journalnumre. Rentekammerets journaler – og de af dettes sagområde udskilte institutioners journaler, f.eks. Generaltoldkammerets – er ført på en måde, der adskiller sig fra kancelliernes supplikprotokoller/journaler. I »rentekammersystemets« journaler får *alle* indkomne breve *hvert* et nyt nummer, dvs. indføres i årgangens journal på det første ledige nummer. Koncept til udgående brev får samme nummer som det indkomne brev, der besvares. Hvis et indkommet brev vedrører samme sag som et tidligere indkommet brev, henvises i journalen til det tidligere brevets journalnummer (tilbagevisning), ligesom der i journalen ved det tidligere indkomne brev henvises til det senere indkomne brev (fremvisning), og således fortsættes med eventuelt følgende indkomne breve, indtil

sagen afsluttes og der ved det sidste indkomne brev i sagen ikke anføres en fremvisning. I visse tilfælde kan en sådan kæde af journalnumre strække sig over flere år. Sagen – dvs. alle de indkomne breve, koncepter mm. – holdes sammen som én sag, og denne er henlagt efter det sidst brugte journalnummer. Der er således normalt ikke henlagt indkomne breve og koncepter på de journalnumre, ved hvilke der i journalen er anført en fremvisning.

Det gælder for både kancelliernes henlæggelse af sager efter dato for udgået brev, altså efter brevbog, og for rentekammersystemets henlæggelse af sager efter sidste nummer i journalen over indkomne breve, at sagerne kommer til at ligge i en sagligt tilfældig rækkefølge. Især i institutioner, der har anvendt rentekammersystemets journaler – men også til en vis grad i kancellierne – har man derfor udtaget særlige grupper af sager af nummerrækken og henlagt dem efter deres emne (f.eks. er sager i Generaltoldkammeret vedr. enkelte havne sammenlagt i grupper for hver havn). Sådanne særlige henlæggelser vil i nogle tilfælde være noteret i journalen, og saggrupperne vil som regel være angivet i de af Rigsarkivet udarbejdede registraturer. Sådanne udtagne sager betegnes somme tider som skabssager, gruppesager, dossiersager, pakkesager, samlede sager, diverse sager o.lign.

I de forvaltningsgrene, som behandlede forholdet til udlandet (Tyske kancellis udenrigske afdeling og fra 1770 Departementet for de udenlandske anliggender) er sagerne for hovedpartens vedkommende henlagt dels efter emne, dels efter land (se nærmere s. 302ff).

I de militære etater er korrespondancen i hovedsagen delt i to rækker: en, der vedrører det indkomne materiale, og en, der vedrører det udgående. Til disse rækker hører i nogle tilfælde henholdsvis journaler og brevbøger.

Litteratur: Om henlæggelse og interne hjælpemidler i Danske kancellis arkiv se V. A. Sechers fremstilling i VA I (1. udg.) 1886. Følgende vejledninger vedrører arkivdannelsen under ministerialsystemet efter 1848, men er alligevel nyttige også for så vidt angår de ældre arkivsystemer, af hvilke de er udviklet: *Kancellisystemet*. Rigsarkivets 2. afdeling (dupl.) 1973. *Vejledning i arkivheurstik*, Rigsarkivets 2. afdeling (dupl.) 1976.

Genealogiske og personalhistoriske hjælpemidler

Vedr. genealogiske og personalhistoriske hjælpemidler henvises i almindelighed til lærebøger mm. i genealogi og div. trykte embedsetater og biografiske oversigtsværker. I det følgende omtales alene nogle hjælpemidler (håndskrifter) i Rigsarkivet, som er opstillet på læsesalen, i registraturværelset eller i Håndskriftsamlingen.

Om hjælpemidler til folketællinger og skattemandtaller se s. 361; til lægdsruller se s. 585. Generelt henvises til Håndskriftsamlingen, særligt gruppe I, XIII, XIV og XV.

Poul Reitzel: *Generalregister over Dansk Genealogi, Personalhistorie, Heraldik, Manuscripter, Portrætter, Hvide Riddere samt Storkors Riddere*, 1954–58, 19 bd., alf. navnerregister til en lang række, for det meste trykte genealogiske og personalhistoriske værker, bl.a. Personalhistorisk tidsskrift 1880–1955 (læsesalen).

Lengnicks Kirkebogsuddrag, sognevis ordnede uddrag af en stor del af Danmarks kirkebøger før 1814 vedr. folk »udenfor den simpleste klasse«, 64 bd. samt alf. navnerregister A–I og sogneregister (= folio reg. 100) (læsesalen). I enkelte tilfælde vedrører kirkebogsuddragene kirkebøger, som senere er gået tabt.

Louis Bobé: *Slesvigske og holstenske kirkebogsuddrag*, vedr. hovedsageligt adelige samt civile og militære embedsmænd, 1 bd. (filmlæsesal).

Kn. Heiberg: *Uddrag af kirkebøgerne for Zions Kirke i Tranquebar 1767–1845*, 1936, 1 bd. (reg.vær.)

S. Nygårds *jyske personalia*, 205 ks., alf. navnerregister til div. arkivalier i Rigsarkivet og Landsarkivet i Viborg, bl.a. samtlige jyske kirkebøger: fødte til 1830, viede til 1860, døde til 1891 (Håndskr.saml. I).

En række andre kirkebogsuddrag er i landsarkiverne. Navnerregistre i landsarkiverne til visse kirkebøger er i kopi i Rigsarkivets filmlæsesal.

H. Malling: *Vielser i danske landsogne 1661–1792*, alf. navnerregister til betalte kopulationspenge (amts- og rytterdistriktsregnskaber mm.), 4 bd. (læsesalen).

Thisets samlinger til den danske adels historie. 1) Stamtavler,

våbentegninger og -beskrivelser samt oplysninger om enkelte slægtsmedlemmer på grundlag af slægtebøger, ældre samlere og trykt litteratur, alf. efter navn, 16 pk. 2) Seddeluddrag af trykt litteratur, Danske kancellis brevbøger og indkomne breve mm., alf. efter navn, 4 ks. 3) Seddeluddrag af resolutionsprotokoller i Rigsarkivet og Universitetsbiblioteket, akter i det norske Riksarkiv og visse godsarkiver, alf. efter navn, 22 ks. (1 og 2 i Håndskr.saml. XIV L 30; 3 i reg.vær.). Folioreg. 98. Jf. Personalhistorisk tidsskrift 7. rk. III s. 81–83. Se også Seglsamlingen s. 916.

W. Benzon: *Stamtavler over danske Adelsløgter 1660–1820*, 5 bd. (læsesalen).

Kgl. genealogisk-heraldisk Selskabs samlinger (Håndskr.saml. XIII). Folioreg. 112. Jf. Historisk Museum I,1, 1848 s. 103–77.

Voss' excerpter til Slesvig-Holstens adelshistorie (indgår i *Kgl. genealogisk-heraldisk Selskabs samlinger*). Topografisk register i Fortid og Nutid III, 1921 s. 59ff (Håndskr.saml. XIII). Folioreg. 112 s. 53ff.

Klevenfeldt: *Genealogiæ familiarum in Dania illustrium*, stamtavler over den danske adel m. tillæg: Annotationer til slægtstavlerne Bille-Urne, 5 bd. (Håndskr.saml. I).

Hundrups samlinger, stamtavler mm. over borgerlige slægter, samt samlinger til den lærde stands personhistorie (doktorer, magistre, kandidater, studenter) (Håndskr.saml. XIII).

Mynsters samlinger, alf. navnerregister vedr. dansk-norske examinati juris, læger, apotekere (Håndskr.saml. XIII) samt til inskriptionsprotokollen for Livrentesocieteterne af 1747 og 1757 under Generalpostdirektionen, 1 ks. (reg.vær.).

Wanscher: *Livrentesocieteterne af 1747 og 1757*, alf. navnerregister til ekstraktprotokol 1795–1845 og ujournaliserede sager, 1 bd. (reg.vær.). Jf. *Mynsters samlinger* ovf.

Indskydere i Enkekassen (Den landmilitære pensionskasse 1739–75 og Den alm. enkekasse 1775–1846), alf. navnerregister, 8 bd. (læsesalen).

P. B. Grandjean: *Personalhistorisk Uddrag af Sjællandske, Fynske, Smaalandske og Jydske Registre 1593–1660* (Håndskr.saml. XIII).

C. F. Wilster: *Personalhistoriske optegnelser*, adelige og borgerlige slægter, dødsfald 1823–45, 1 bd. (Håndskr.saml. XIV A 5).

N. Møller: *Rangspersoner*, alf. navneregister over alle rangspersoner 1730, 2 bd. (reg.vær.).

P. H. J. Petersen: *Samlinger vedr. danske ridefogder* 2 pk. (Håndskr.saml. XIV K 2–3).

H. Engelhardt: *Fortegnelse over ligprædikener fra 16. og 17. årh.*, 1 bd. (Håndskr.saml. XIV A 3).

Kay Larsen: *Dansk-Ostindiske Personalialia og Data*, alf. navne- og skibskartotek vedr. Ostindien, 4 ks. (reg.vær.).

Hugo Ryberg: *A List of Names on Inhabitants. The Danish Westindian Islands from 1650–ca. 1825*, (dupl.), 1945, alf. navneregister på grundlag af en lang række kilder i Rigsarkivet, 1 bd. (reg.vær.).

S. V. Wiberg: *Dansk Præstehistorie I–III*, 1870–73, suppl. 1879, diverse eksemplarer m. tilføjelser og noter (læsesalen og Håndskr.saml. XIV N 3, 4, 6, 8 og 9).

L. Vestens samlinger til en dansk præstehistorie, alf. navneregister, 70 æsker (Håndskr.saml. XIV N 7).

Aage Dahls præstehistoriske samlinger, topografisk ordnet, 87 bd., 2 pk. (Håndskr.saml. XIV N 8). Jf. Vello Helk: *Pastor Aage Dahls præstehistoriske samlinger i Rigsarkivet*, Personalhistorisk tidsskrift 1979, s. 105ff.

Barners register over ansatte ved toldvæsenet (19. årh.) 2 pk. (Håndskr.saml. XIV H 1–2).

V. Richter: *Den danske Toldetat 1750–1896 [1898]* 2 bd., alf. navneregister.

J. C. W. og K. Hirsch: *Danske og norske officerer 1648–1814*, 45 bd., alf. navneregister m. div. biografiske data og kildehenvisninger (reg.vær.).

C. B. Thostrup: *Register til Topsøe-Jensen og E. Marquard: Officerer i den dansk-norske Søetat 1660–1884 og den danske Søetat 1814–1932 I–II*, 1933, alf. navneregister, 4 ks. (reg.vær.).

Præstehustruer i Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten, 3 ks. (reg.vær.).

Register over testamenter i Danske kancellis registranter 1707–1810, 35 ks. Vejledning i folioreg. 176. (reg.vær.).

Københavns universitets matrikel, alf. navneregister 1611–67, 3 bd.; 1668–1739, 3 bd.; 1740–1829, 2 bd. (læsesalen).

Lister over studerende, der have bestaaet Examen artium 1821–52, indbundne, i samtiden trykte lister, 1 bd. (læsesalen).

H. Friis-Petersen: *Danske og norske Studenter ved udenland-*

ske Universiteter og Kiel Universitet – 1864, 5 bd. Samme: *Dimittender fra danske og holstenske Seminarier*, 1 bd. Samme: *Dimittender fra Tønder Seminarium*, 1 bd. Samme: *Dimittender fra Lyngby Seminarium*, 1 bd. (læsesalen).

Petita 1736–1899 til juridisk og statsvidenskabelig embedseksamen samt dansk juridisk eksamen, alf. navnerregister til Københavns universitets arkiv 32.08.01–52, 1 bd. (læsesalen).

Ansøgninger om skolelærerembeder på universitets- og kommunitetsgodset 1791–1899, alf. navnerregister til Kbh. univ.arkiv 12.11.01–05, 1 ks. (reg.vær.).

Prisoppgaver (1762) 1808–1910, alf. navnerregister og fagregister til Kbh. univ.arkiv 12.23.01–67 og 12.24.01–11, 1 ks. (reg.vær.).

Petita 1790–1905 til teologisk embedseksamen, alf. navnerregister til Kbh. univ.arkiv 31.08.01–19, 3 ks. (reg.vær.).

Petita 1736–1899 til samtlige juridiske eksaminer, alf. navnerregister til Kbh. univ.arkiv 32.08.01–32, 4 ks. (reg.vær.).

Petita 1785–1838 til kirurgisk eksamen, alf. navnerregister til Kbh. univ.arkiv 34.08.01–28, 1 ks. (reg.vær.).

Petita ca. 1800–1887 til medicinske og medicinsk/kirurgiske eksaminer, alf. navnerregister til Kbh. univ. arkiv 33.07.01–11, 1 ks. (reg.vær.).

Petita 1849–87 til filosofisk-historisk embedseksamen og 1884–1905 til skoleembedseksamen, alf. navnerregister til Kbh. univ.arkiv 35.09.03 og 35.10.02–03, 1 ks. (reg.vær.).

Petita og skoleanmeldelser 1809–51 til examen artium, alf. navnerregister til Kbh. univ.arkiv 35.20.01–21, 2 ks. (reg.vær.).

Embedsudnævnelser. Alf. navnerregistre til embedsudnævnelser mm. med kildehenvisninger: *Udnævnelser gennem Danske kancelli 1660–1848*, *Norske udnævnelser 1660–1799*, *Direktionen for Universitetet og de lærde skoler 1805–48*, *Tyske kancelli 1660–1724 og 1730–37*, *Kommercekollegiet 1735–1816*, *Generaltoldkammerkollegiet 1760–1816*, *Generaltoldkammer og kommercekollegiet 1816–48*, *Finanskollegiet mm. 1771–1848*, *Partikulærkammeret 1731–70*, *Landvæsenskommissionen og Generallandvæsenskollegiet 1757–71*, *Generalvejkommissionen 1778–1808*, *Vestindiske embedsudnævnelser 1849–54*, 30 ks. (reg.vær.).

Rentekammer-Etat (Rentekammerets embedsmænd) 1556–1648, seddelreg. 12.

Udnævnelser under Rentekammeret 1660–1848, alf. navne-reg., 3 bd. (reg.vær.).

Magistrater og retsbetjente ca. 1660ff, udnævnelser mm. for-
tegnat efter embeder, 9 bd. (reg.vær.).

Embedsansøgninger til Rentekammeret 1660–1848, alf. nav-
nereg., 2 ks. (reg.vær.).

*Embedsansøgninger til Rentekammeret, Tyske sekretariat
1660–1848*, alf. navneregister, 1 ks. (reg.vær.).

Roedes register over hofetaten, alf. navneregister, 4 ks.
(reg.vær.). Jf. Folioereg. 234: Nøgle til Henvisninger og Forkor-
telser i Roedes Register over Hofetaten.

Roede: *Systematisk fortegnelse over hofetaten 1660–1772*, 3
bd. (Håndskr.saml. XIV E 1–4).

Nogle registre o.lign. interne hjælpemidler fra arkiver i Rigsar-
kivet er opstillet i kopi i reg.vær.:

Naturalisationspatenter 1776–1847, 2 bd. kronologisk register
og alf. navneregister, jf. Danske Kancelli A132–33 (reg.vær.).
Fortsættes i *Alfabetisk Navneregister over Personer, der i Aarene
1850–1915 ved Lov har erhvervet dansk Indfødsret* (udg. af
Indenrigsministeriet), 1916 (reg.vær.).

»*Adskillige Bestillinger*« 1730–1848, 2 bd. oplyser om em-
bedsbesættelser, tildeling af titler, privilegier og bevillinger vedr.
div. næringer (f.eks. apotek, farveri, værtshushold, brændevins-
handel, frimesterbevilling mm.). No. 1, »den grønne« er topo-
grafisk ordnet m. alf. sted- og sageregister. No. 2, »den gule« er
sagligt ordnet efter bestillingernes art. Jf. Danske kancelli:
A13–14 (sort indbundne kopier i reg.vær. DK: A15 »Norske
Bestill.« omfatter Norge, Island, Færøerne og Vestindien).

*Register over person- og stednavne i Danske kancelli: Indlæg til
registrarterne samt henlagte sager 1481–1650*, 2 bd. (reg.vær.).
Jf. seddelreg. 14–19: kronologisk ordnet fortegnelse over DK:
Indkomne breve og indlæg vedr. Danmark 1481–1650 m. regest
af indholdet.

*Navneregister til indkomne breve til Tyske kancellis inden-
landske afdeling 1515–1670* (TKIA: A75–96), 1 bd. (reg.vær.).

Bedienungs-Protocoll (»Sammlung vollständiger Nachrich-
ten ...«) *Embedsmænd i Slesvig og Holsten under Rentekammeret
ca. 1750–1830*, 1 bd. Jf. Tyske rentekammer: A60, folioereg. 191
s. 12. (reg.vær.).

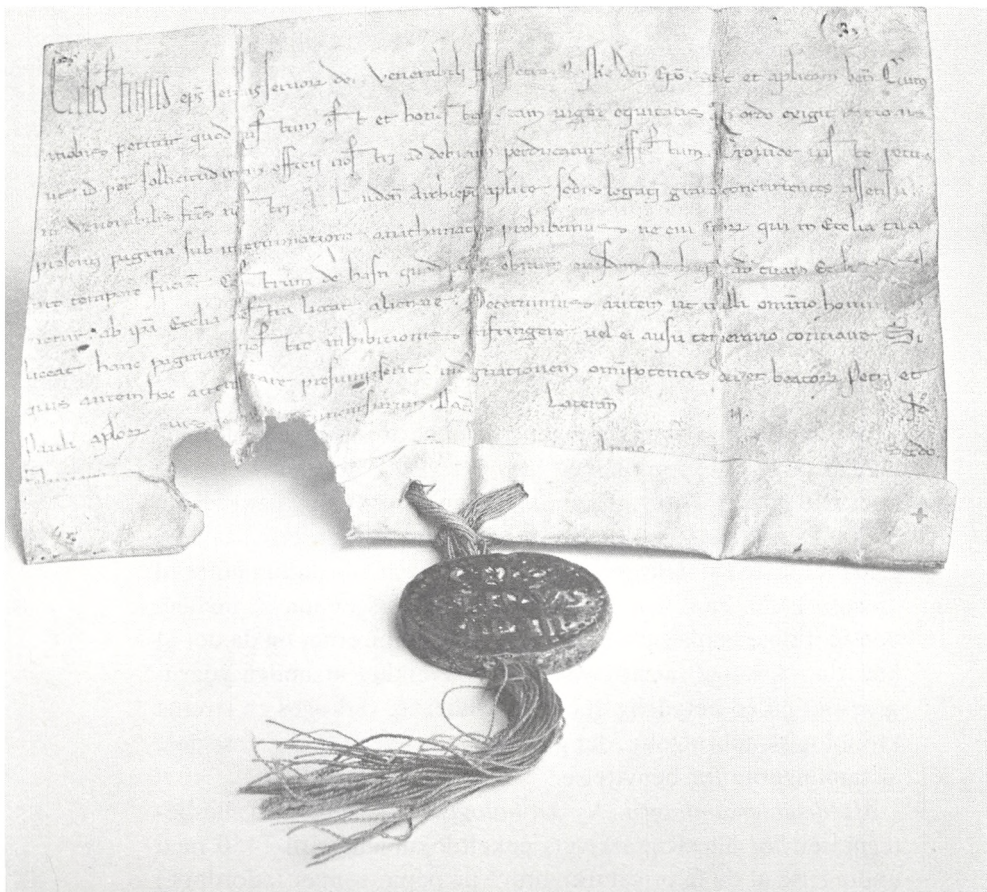
MIDDELALDERSAMLINGEN TIL 1450

I forbindelse med planlægningen af en bedre anbringelse af middelalderarkiverne som helhed blev der i 1980 foretaget en gennemgribende revision af samlingerne – for første gang siden 1920. Der konstateredes herved et stort konserveringsbehov, som medførte en omlægning og ompakning af alle dokumenter til og med 1450. På grund af manglende overensstemmelse mellem den hidtidige henlæggelsesorden og registraturerne, og da det af bevaringsmæssige hensyn viste sig nødvendigt at undgå yderligere slid på en betydelig del af arkivalierne, vedtoges en strengt kronologisk anbringelse, der gjorde det lettere at lukke visse dele af samlingerne for benyttelse.

Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række er nu fællesbetegnelsen for alle Rigsarkivets enkelt dokumenter til 1450 med undtagelse af de få privatarkivbreve på papir, som er indordnet i de nummererede privatarkiver, se s. 841. Ny kron. række omfatter også udaterede breve, som så langt Diplomatarium Danicum rækker, er indordnet efter diplomatiets datering og ellers efter bedste skøn. Udaterede breve er indføjet i folio reg. 230: Kronologisk Fortegnelse over Rigsarkivets Pergamentsbreve og ældre Papirsbreve I på det indplacerede sted, mens der i de respektive grupper af udaterede breve i bd. III er tilføjet løbenummer i Ny kron. række ud for hvert enkelt brev.

I den fortløbende kronologiske række er også medtaget visse kopier og afskrifter, dels sådanne som i forvejen var medtaget i folio reg. 230, dels afskrifter, der hidtil har været henlagt i Topografisk samling på papir.

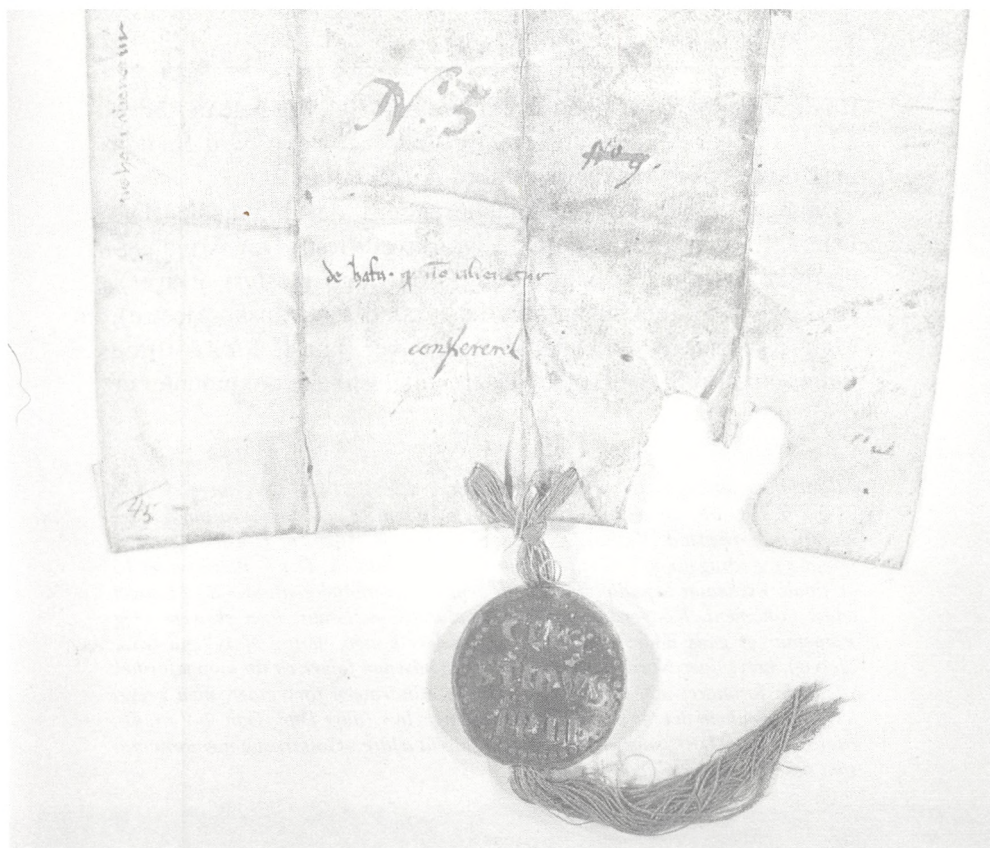
Når bortses fra runestene, får Danmark først sent en skriftlig tradition. Der har næppe eksisteret mange dokumenter udstedt i Danmark eller indgået hertil forud for Knud den Helliges berømte gavebrev til domkirken i Lund år 1085, som var i behold, indtil Stockholm slot brændte 1697. Det ældste idag eksisterende danske kongebrev er kong Erik (2.) Emunes privilegium til dom-

Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række: 12.2.1193. – Orig. perg. 18 × 12,5 cm. Pave Cølestin 3.s meddelelse til biskop Peder af Roskilde er Rigsarkivets ældste, fuldt daterede originaldiplom. Efter anmodning af ærkebiskop Absalon forbydes det roskildebisperne nogensinde at afhænde borgen Havn, som skal tilfalde Roskildekirken ved Absalons død. Brevet er et smukt eksempel på det pavelige kancellis højt udviklede brevstil: »Når man beder os om, hvad der er retfærdigt og agtværdigt, kræver både billighed og fornuft, at der i kraft af vort embede omhyggeligt sørges for, at det føres ud i livet på behørig måde . . . og forbyder med dette brev under trussel om anathema, at nogen biskop . . . må afhænde borgen Havn . . . fra denne Eders kirke« (udg: Dipl. Dan. I III nr. 190, overs. fra latin DRB smst).

kapitlet i Lund 1135, som opbevares i Rigsarkivet i Stockholm. Kun få år yngre er Erik (3.) Lams privilegium for Næstved St. Peders kloster, som stadigvæk er i Herlufsholms arkiv – et meget velbevaret pergament, som de næsten 850 år er gået omtrent sporeløst henover, når bortses fra, at seglet er gået tabt. I Rigsarkivet er det ældste originale kongebrev fra 1214: Valdemar (2.) Sejrs stadfæstelse på grev Albert af Holstens godsoverdragelse. I det hele taget har Rigsarkivet kun et begrænset antal originalbrev-

I det 13. årh. voksede Roskildebispens arkiv så meget, at man fik behov for hurtigt at kunne se, hvad et dokument drejede sig om. Derfor er der på bagsiden noteret: »De Hafn«, hvortil man i 14. årh. yderligere har tilføjet: »quod non alienetur« (om Havn, at den ikke må afhændes).

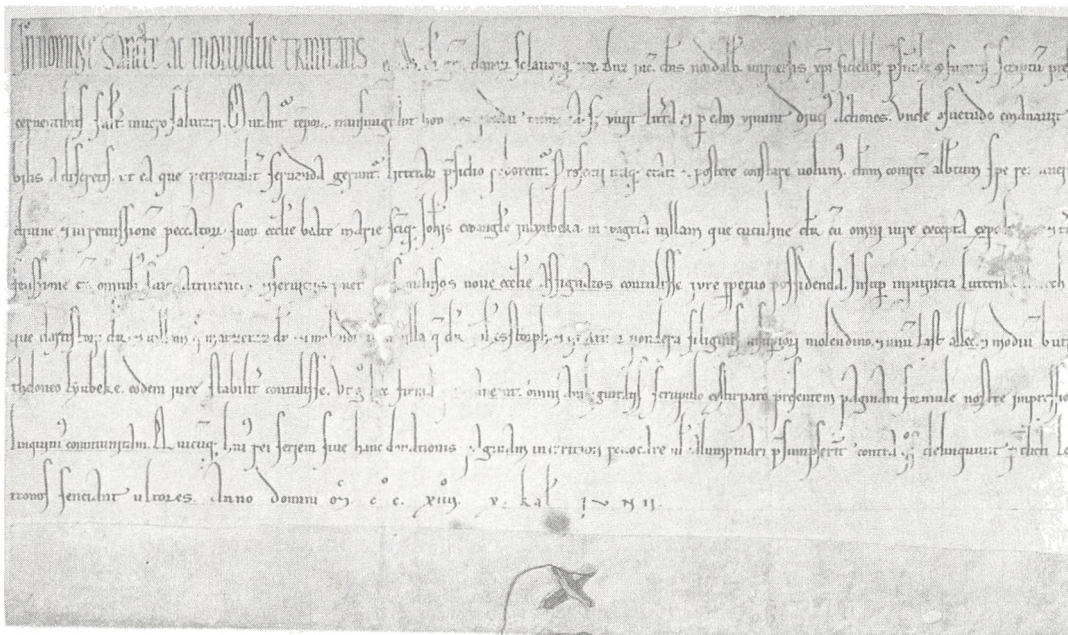
ve ældre end 1250, efter den omfattende aflevering af Got-torp-dokumenterne i henhold til 1933-konventionen. Efter at Absalons privilegier til Vor Frue kloster i Roskilde [1177–1200] er blevet endeligt afvist som originaler, men må formodes skrevet i den bevarede form kort efter 1200, må Rigsarkivets ældste dokumenter være nogle pavebreve: et udateret brev, rimeligvis fra 1186 fra Urban 3., fra Cølestin 3. 1193 og Innocens 3. 1198, alle bevaret i Roskilde bisps arkiv. Også i første halvdel af det 13. årh. dominerer pavebrevene. Fra 1240'erne har Rigsarkivet dog enkelte breve udstedt i Danmark ved siden af rækken af pavebreve, men først fra kong Abel 1250ff bliver breve udstedt i Danmark mere end enlige svaler.

Indtil 1370 omfatter Ny kron. række ca. 1100 numre, mens der

fra de følgende 30 år til 1400 er mere end 700. Fra hele perioden 1371–1450 er der mellem 2500 og 3000 – et vidnesbyrd om den med tiden voksende stigningstakt i dokumentmassen.

Mange dokumenter hjemmehørende i det middelalderlige Danmark opbevares uden for Rigsarkivet, flest i Det Arnamagnæanske Institut (Roskilde kapitels og Clara klostres arkiver), Riksarkivet i Stockholm (kapitlet i Lund og skånske klostre), Malmö stadsarkiv, de danske landsarkiver (kun få før 1450) og Landesarchiv i Slesvig (bl.a. Slesvig stift). Enkelte dokumenter er i privateje.

Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række: 23.5.1214. – Orig. perg. 38,5 × 21,5 cm. Rigsarkivets ældste originale kongediplom er et vidnesbyrd om Valdemarernes storhedstid. Valdemar Sejrs stadfæstelse grev Albert af Holsten og Orlamündes overdragelse af gods til St. Hans kloster i Lübeck. Der er i alt bevaret 15 originale Valdemar Sejrs-diplomer, men denne skriverhånd genfindes ikke i noget andet dokument. Kongen anvender ikke pluralis majestatis, men skriver: »Jeg Valdemar af guds nåde de danskes og venders konge, hertug af Jylland (dvs. Slesvig), herre over Nordalbingien . . .« Efter hilsenen følger en fin arengaformel: »Tiderne forandrer sig, menneskene forgår, erindingen forsvinder, men brevet lever, og igennem det får handlingerne forlænget liv« (udg: Dipl. Dan. 1 V nr. 46, overs. fra latin DRB smst). Brevet er et af de få ældre »Gottorpske membraner«, som ikke er afleveret til Tyskland.

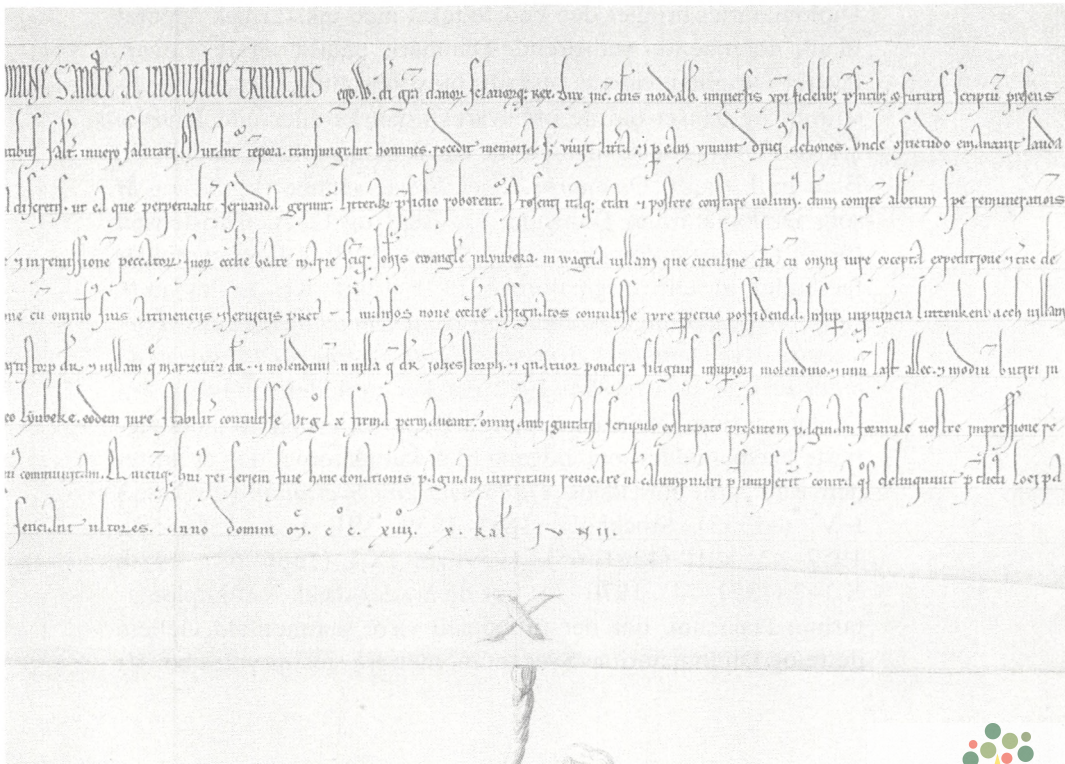

Registrering: Folioereg. 231: Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række, som er en omskrevet og revideret udgave af folioereg. 230: Kronologisk Fortegnelse over Rigsarkivets Pergamentsbreve og ældre Papirsbreve bd. I. Seddelreg. I–XIV, hvoraf arkivaliernes placering før 1980 fremgår. De nu forældede registraturer til de ældre samlinger, som opløstes ved begyndelsen af det 20. årh., er omtalt i afsnittet Ældre, nu opløste samlinger, s. 851.

Indhold: Af de knap 4000 dokumenter nævnes her udover de ovf. omtalte kun nogle ganske få *eksempler*:

Abels privilegiebreve 1250–52. Jakob Erlandsens stadsret for Kbh. 1254. Afladsbreve for Roskilde Agnete kloster 1264 og 1266. Erik (5.) Glippings privilegier for Ribe kapitel 1273. Vidne udstedt af de 4 jyske bisper 1288. Peder Vidensens testamente 1288. Henrik af Mechlenburgs genbrev på forlening med fyrstendømmet Rostock 1311. Christoffer 2.s håndfæstning 1320.

Håndskriftsamlingen: I Terkel Klevenfeldt 48. – Håndtegnet »facsimile« (kalke?) af foranstående brev (ill.), udført 1750 af Terkel Klevenfeldt, der ikke blot var en dygtig samler, god historiker og fremragende segltegner, men også en udmærket kalligraf.

Grev Gerhard får Fyn og Jylland i pant 1332. Lübecktraktaterne ml. grev Gerhard og hertug Valdemar 1340. Valdemar Atterdags godsreduktioner 1355–57. Ribeaftalerne 1360. Kalundborg-»landefreden« 1360. Stralsundfreden 1370 og mere end 30 stæders enkeltratifikationer 1371 – de fleste med velbeholdne segl. Olufs håndfæstning 1376. Landstingenes hyldinger af Margrete 1387. Margretes gaver til kirker og klostre 1393. Unionsbrevet og kroningsbrevet 1397. Margretes instruks til Erik af Pommern [1404]. Striden om Kbh. 1416. Landstingenes vidnesbyrd om Sønderjylland 1421 og kejserdommen 1425. Forholdet til den tyske orden 1421–23. Orkneyø-brevene 1423–26. Kalundborg-vidissen af unionsbrevet 1425. Pavebulle, der tilbagekalder forbud mod dobbeltklostre 1435. Christoffer af Bayerns kongeed 1440. Talrige købstadsprivilegier 1441–47. Christoffers testamente 1448. Christian 1.s kongeed 1448. Christian 1.s værnebrev for Roskilde bisp og kapitel 1450.

Hjælpe midler og litteratur: C. A. Christensen, Herluf Nielsen, Niels Skyum-Nielsen m.fl. (udg): *Diplomatarium Danicum* 1. rk. I–VI (–1237. 1238–49 endnu ikke udk.), 2. rk. I–XII (1250–1339), 3. rk. I–VIII (1340–70, uafsluttet), 1938–80. Diplomatariet bringer den bedste tekst med tekstkritisk apparat til alle dokumenter vedrørende Danmark, uanset om de er overleveret i original, vidisse, afskrift, brevbogsudtog eller arkivregistratur, og uanset om de opbevares i danske eller udenlandske arkiver. Oversættelse til moderne dansk af alle tekster findes i Fr. Blatt m.fl. (udg): *Danmarks Riges Breve*, samme rk., bd. og år som *Diplomatarium Danicum*. Fr. Blatt og C. A. Christensen (udg): *Corpus diplomatium regni Danici* I–VII, 1938 indeholder facsimiler af alle originalbreve 1135–1340. Kr. Erslev m.fl. (udg): *Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen med Udtog af de hidtil utrykte* I–IV, 1894–1912 dækker perioden til 1450. Fra *Diplomatarium Danicum*s slutår er Repertoriets bd. 2–3 det vigtigste hjælpemiddel som indgang til dokumenterne; dog er arkivhenvisningerne forældede. *Diplomatarium Svecanum* (div. udg.) I–VI (–1355), Stockholm 1829–1959, VII, 1–3 (1356–58), 1957–82, VIII (1361–65), 1959–76, IX, 1 (1366–68), 1970, X, 1–2 (1371–74), 1970–74. For de år, der dækkes af *Diplomatarium Danicum*, bør der principielt være sammenfald mellem dette og *Diplomatarium Svecanum*, men fra sidstnævntes bd. VI

Et sabbatum... (The image shows a dense block of handwritten text in a Gothic script, likely a medieval document or manuscript page.)

Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række: 10.1.1332 (Sønderjyske fyrstearkiver, Schauenburgske hertuger; tidl. Gem. Arch. XII,5). – Grev Gerhard 3. af Holsten slutter forlig med kongerne Christoffer 2. og Erik (7.) samt grev Johan 3. af Holsten og får derved Fyn og Nørrejylland i pant for 100.000 mark. Forliget tiltrædes af hertug Valdemar 3. af Slesvig. Dokumentet er beseglet af hertug Valdemar og grev Gerhard. (Udg: Dipl. Dan. 2 X nr. 348, overs. fra plattysk DRB smst).

får dette øget interesse, for så vidt angår Rigsarkivets arkivalier, da de mange adkomnebreve på svensk gods ca. 1350ff ikke medtages i Diplomatarium Danicum. C. Silberstolpe (udg): *Svenskt diplomatarium från och med år 1401 I–IV*, Stockholm 1875–1903. Herman Schück: *Rikets brev och register. Arkivbildande, kansliväsen och tradition inom den medeltida svenska statsmakten*, Stockholm 1976, hvori flere kapitler behandler danske arkivforhold. Thelma Jexlev: *Nogle bemærkninger til de i Rigsarkivet opbevarede middelalderlige arkiver*, Afhandlinger om arkiver, 1964.

KONGEHUSETS OG RIGETS ARKIV

Grundstammen i Rigsarkivets middelaldersamlinger og ældre arkiver frem til enevælden er de øverste regeringsmyndigheders og konge- og fyrstehusenes dokumenter, som i middelalderen opbevaredes i større og mindre brevkister. Disse var en del af hofholdningens inventarium og medbragtes på hoffets og kongens stadige rejser omkring i land og rige for at holde ting og opkræve skatter.

Under Valdemar Atterdags reorganisering af det danske rige 1340–75 skete en eksplosionsagtig vækst i dokumentmassen, og for første gang meldte behovet sig for et fast arkivdepot. Det blev Gåsetårnet på kongens nye, faste borg, Vordingborg.

Efter Valdemars død blev Kalundborg det kongelige hofs retrukne opholdssted. Med en strøm af pergamenter fortsatte dronning Margrete sin fars bestræbelser på at styrke kongemagten. Et nyt arkiv blev indrettet i tårnet »Folen« på Kalundborg, men i de følgende halvhundrede år forblev disse to arkiver nærmest døde arkivdepoter, mens et tredje arkiv med stadig tilvækst etableredes på Københavns slot, som mere og mere blev »regeringens« faste sæde, efter at kongen 1416 endeligt havde overtaget byen fra Roskildebispen.

I Christian 1.s senere år blev behovet for arkivregistraturer akut, og 1474 gennemførtes en omhyggelig registrering af arkiverne på Kalundborg og Vordingborg. Få år senere blev Vordingborgarkivet flyttet til Kalundborg, og knap 100 år derefter hentedes arkiverne til København og forenedes 1582 med arkiverne i hvælvingen på Københavns slot. Siden da er det danske riges arkiver blevet opbevaret på Slotsholmen.

Selv om der næppe var noget skarpt skel mellem kongens og rigets arkiver, anså kongerne sig for at have større dispositionsret over visse akter end andre. Christian 2. mente sig endog berettiget til at medtage omfattende arkiver, da han 1523 forlod Dan-

mark, og de er først kommet tilbage til Norden i forrige århundrede (se Münchensamlingen, s. 63ff).

Mens der er ret gode muligheder for at følge sagsbehandling og arkivhenlæggelsesprincipper for de »recente« arkiver fra 1523 til 1660, er vor viden om, hvilke omordninger der i samme periode fandt sted i de »gamle arkiver« yderst mangelfuld og stort set begrænset til vor viden om de kgl. historiografers benyttelse af dem. Fra oprettelsen af gehejmearkivarembudet i enevældens første år kan vi nogenlunde sikkert følge de næste 300 års ordnings- og ikke mindst omordningsarbejder, som resulterede i en række emnemæssigt ordnede samlinger, som nu atter er opløst (se s. 851ff).

Det, vi i dag kalder *Kongehusets og rigets arkiv*, er skabt i begyndelsen af det 20. årh. af rigsarkivar Kr. Erslev og arkivar Will. Christensen i forsøget på at applicere proveniensprincippet på de bevarede rester af de middelalderlige arkiver. For centralstyrelsens arkiver kunne en rekonstruktion med ret stor sikkerhed foretages på grundlag af registraturer, dorsalpåtegninger og diverse arkivsignaturer. Derimod er skellet mellem kongelige arkiver og rigets arkiver en fiktion – i alt fald frem til reformationen. Ved omordningen kunne man ikke helt frigøre sig fra de ældre saglige ordninger, og man bibeholdt således – og med god ret – grupperne *Håndfæstninger* og *Hyldinger*, men desuden – og mindre indlysende – gruppen *Domme*, hvorimod gruppen *Skøder og Mageskifter* blev opløst og fordelt mellem kronens *Adkomstbreve* og *Privatarkiver på pergament* – alt efter eksemplarets proveniens. Arkiverne henlagdes i egeskabe i en hvælving i Gehejmearkivbygningen, og Rigsarkivets middelaldersamling fik derfor i daglig tale den uegentlige betegnelse »Egeskabssamlingen«.

Der skete ingen egentlig registrering i forbindelse med omordningen, men for at kunne genfinde dokumenterne udarbejdedes en kronologisk fortegnelse (Folioreg. 230 Kronologisk Fortegnelse over Rigsarkivets Pergamentsbreve og ældre Papirsbreve I–III), der indeholdt dato, nr. i Repertoriets 1. række el. udsteder samt gl. og ny arkivbetegnelse. Henlæggelsen i store kartonæsker, som passede til egeskabenes dybe hylder, var udmærket, så længe dokumenterne sjældent blev brugt, men viste sig uhenigtsmæssig ved evakueringen under Anden verdenskrig og under den stærkt øgede benyttelse af arkiverne efter ca. 1950. – Om den i 1980 foretagne ændrede henlæggelse af dokumenterne – 1450, se ovf. s. 49ff.

Registrering: Se de enkelte underafsnit ndf.

Hjælpemidler og litteratur: A. D. Jørgensen: *Udsigt over de danske Rigsarkivers Historie*, 1884, s. 1–25. Arkivoversigterne i *Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis*, af Kr. Erslev i 1. række IV, 1906–12, s. 5–20 for tiden indtil 1450, af Will. Christensen i 2. rk. VIII 1936, s. 2–24, tidsrummet 1451–1513. Jan Liedgren og Erik Kroman: artiklen *Arkiv* i *Kulturhist. Leksikon* bd. 1, 1956 sp. 212–36. Thelma Jexlev: *Nogle bemærkninger til ordningen af de i Rigsarkivet opbevarede middelalderlige arkiver*. Afhandlinger om arkiver, 1964.

KONGEHUSET

Kongehusets arkiver (A) er delt i to hovedgrupper: A 1 omfatter akter og dokumenter 1660(58)–1670(1707) i forbindelse med enevældens indførelse samt notifikationer mm. om fødsler og dødsfald inden for kongeslægten 1668–1868. Hovedgruppe A 2 vedrører kongehusets enkelte medlemmer 1250–1972 og er opdelt i fem undergrupper:

Tiden indtil 1450 (1448). Denne periodes arkiver er ligesom de følgende »kgl. privatarkiver« skabt ved opløsningen af »Danske Kongers Historie« og andre samlinger. Antallet af dokumenter før 1450 er beskedent, og i intet tilfælde er der tale om breve af privat karakter. Disse arkivalier er indordnet i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række, se s. 49ff.

Senmiddelalderen 1451–1535 (1607) omfatter perioden fra Christian 1. og dronning Dorothea til og med Christian 2.s børn. Først med dronning Dorothea er det rimeligt at forudsætte eksistensen af et personligt arkiv, men såvel hendes som de ældre oldenborgske kongers arkiver omfatter dog i højere grad sager, der vedrører riget og forholdet til udlandet end private sager.

Münchensamlingen er det gængse navn for de arkiver, Christian 2. tog med sig i 1523, og som blev skabt i udlændighedsperioden. De er først i midten af det 19. årh. kommet tilbage til Norden.

1523–1795. Perioden omfatter Frederik 1. til og med Christian 7., og består dels af egentlige arkiver som kongers og dronnin-

gers dødsboer, sager vedr. administration af livgeding og korrespondance, dels af breve og dokumenter, som stammer fra de opløste samlinger, men hvis oprindelige proveniens fortaber sig i det uvisse.

1767–1972. Arkiverne fra kongerne Frederik 6. til Frederik 9. og deres familiemedlemmer er for det meste egentlige privatarkiver, som stort set er registreret og bevaret i den form, hvori de er modtaget fra kongehuset.

A 1 Arvesuccessionen og suveræniteten 1648–1707

Registrering: Folioreg. 10. Seddelreg. I.

Indhold: Frederik 3.s kasserede håndfæstning 1648 og breve vedr. kassationen 1660. Fuldmagter til stændermødet og arvehyldingen i København 1660 og til arvehyldingen i Kristiania 1661. Fortegnelser over de tilstedeværende ved arvehyldingerne 1660 og 1661. Dokumenter vedr. Bornholms indvåneres overgivelse af øen til Frederik 3. samt hyldingsbreve 1658–61. Betænkninger og andre akter vedr. suveræniteten 1660–61. Privilegier 1661 og 1670. Enevoldsarveregeringsakter vedr. Danmark, Norge, Island og Færøerne 1661–62. Lykønskninger til Frederik 3. 1660–61. Arvehyldings- og suverænitetsseder 1670. Slægtregister over den kgl. arvestamme – 1707.

Hjælpemidler og litteratur: *Nøyagtig Efterretning om Souverainitetet*, 1760. N. D. Riegels: *Forsøg til Femte Christians Historie*, 1792, især s. 57–105. Aarsberetninger fra det kongelige Geheimearchiv II, 1856–60, s. 120–23, 125–50. C. O. Bøggild Andersen: *Statsomvæltningen i 1660*, 1936.

A 1 Kongehuset i almindelighed 1668–1868

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Notifikationer vedr. Frederik 3.s døtre 1668–73, fra Carl af Hessen 1767. Notifikationer af fødsler og dødsfald i kongehuset 1714–96 og 1831–43. Notifikationer af fødsler i landgreve Wilhelm af Hessens familie 1823–29. Christian 7.s reskript om kongehusets titulaturer 1774. Akter om flytning af kgl. lig i Roskilde 1825 og 1868.

A 2 Kongehusets enkelte medlemmer

1230–1448

Registrering: Seddelreg. I (udfuldstændig). Alle dokumenter er indført i Kronologisk Fortegnelse ... (folioreg. 230).

Hjælpebidler: *Diplomatarium Danicum* 1.–3. rk., 1938ff. Kr. Erslev (udg.): *Repertorium dipl. regni Danici med.* 1. rk. I–IV, 1893–1912 (jf. IV 5ff).

Indhold: Valdemar 2. 1230, Valdemar Atterdag 1344, dronning Margrete 1374–1414, Erik af Pommern 1406–34, Christoffer af Bayern 1443 og dronning Dorothea 1448 er alle overført til Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

1451–1535 (1607)

Efter revisionen i 1980 er denne periodes arkivalier ompakket (A 2 pk. 1–24), og for hver person er arkivet ordnet i en fortløbende kronologisk række.

Registrering: Seddelreg. I (ufuldstændig). Ny reg. over Kongehuset til og med Christian 3. er under udarbejdelse (folioreg. 252).

Hjælpebidler og litteratur: C. F. Wegener (udg.): *Diplomatarium Christiarni primi*, v. Hans Knudsen, 1856. Will. Christensen (udg.): *Repertorium dipl. regni Danici med.* 2. rk. I–IX, 1928–39. Samme (udg.): *Missiver fra Kongerne Christian Is og Hans' Tid*, 1912–14. C. Paludan-Müller: *De første Konger af den oldenborgske Slægt*, 1874. C. F. Allen: *De tre nordiske Rigers Historie 1497–1536(27)*, 1864–72.

Christian 1. 1451–75

Indhold: Især vedr. gaver til kirker og klostre.

Christian 1.s dronning Dorothea 1458–96

Indhold: Sager vedr. hendes livgeding. Striden med Sten Sture om hendes svenske gods. Hendes virksomhed som »økonomisk garant og bankier« for Christian 1.

Christian 1.s datter Margrethe 1488–89

Indhold: Ægteskabssager.

Kong Hans 1477–1512

Indhold: Ægteskabssager. Gaver til kirker og klostre.
Tegnelsesbog: se DK: B4. Hofholdningsregnskaber: se folioreg. 108a.

Kong Hans' dronning Christine 1483–1521

Indhold: Bl.a. om hendes gård i Nyborg.
Hofholdningsregnskaber: se folioreg. 108a.

Kong Hans' datter Elisabeth 1500–02

Indhold: Ægteskabssager.

Christian 2. 1513–35

Indhold: Forholdet til forskellige klostre 1513–17. Ægteskabssager 1514–19. Breve fra dronning Elisabeth 1515–19. Søren Norbys genbrev på len i Finland 1522 (Øvrige lenssager: se DK: B38 og B46). Fuldmagts- og lejdebrev 1523. Politisk korrespondance beslaglagt ved tilfangetagelsen 1525–31. Forholdet til grev Christoffer af Oldenburg 1534–35.

Litteratur: se Münchensamlingen s. 63ff.

Christian 2.s datter Christine 1561–1607

Indhold: Akter vedr. Christine og dennes datter. Heri en del orig. breve fra Christine.

Litteratur: P. Colding: *De lothringske praktikker*, i Smaaskrifter tilegnede Aage Friis, 1940. Samme: *Danm.-Lothringen 1565–66*, HT. 10. rk. VI 637–59.

Münchensamlingen 1447–1536

Efter Christian 2.s fordrivelse fra Danmark i 1523 fik den landflygtige konge ophold i Lierre i Brabant. Under opholdet her dannedes et arkiv, der tillige kom til at omfatte et antal ældre aktstykker, som kongen havde medbragt fra Danmark. Da Christian 2. i slutningen af 1530 forlod Lierre for at lede krigstoget mod Norge, medbragte han kun de mest aktuelle dele af arkivet. Disse dokumenter blev beslaglagt ved hans tilfangetagelse og findes nu i gruppen A 2. Christian 2., se s. 62. Resten af arkivet forblev i Lierre. Da ærkebiskop Olav Engelbrechtsen flygtede fra Norge i 1537, fik ligeledes han ophold i Lierre, og efter hans død i 1538 delte hans arkiv skæbne med Christian 2.s. Arkivet kom ad omveje til Bayern, hvor det blev genopdaget i 1820'erne og indlemmet i Reichsarchiv i München (deraf samlingens navn). I 1830 blev det i sin helhed overladt til Norge, som igen overlod mindre dele deraf til Danmark og Sverige. I 1929 og 1939 erhvervede Rigsarkivet hele Christian 2.s arkiv på nær nogle få stykker, som specielt vedrørte hhv. Norge og Sverige. Derimod forblev Olav Engelbrechtsens arkiv i Riksarkivet i Oslo.

I Håndskriftsamlingen XVI, Tyskland findes en samling »Afskrifter, tagne i München af Dokumenter i det derværende Reichsarchiv, udarbejdet af H. C. Reedtz kort efter arkivets genopdagelse (registreret i folioreg. 68). Denne samling rummer afskrifter af enkelte breve, som siden er gået tabt.

Registrering: VA XV München-samlingen. Kong Christian II, dronning Elisabeth med fleres arkiver, ved Emilie Andersen, 1969. Folioereg. 80a (nummerfortegnelse med kort regest af hvert enkelt stykke) og 80c (konkordans VA XV – 80a).

Litteratur: Emilie Andersen: *Lidt om dokumenterne i Christiern 2.s udenlandske arkiv*, Afhandlinger om arkiver. Ved Rigsarkivets 75-års jubilæum, 1964, s. 9–21. C. Rise Hansen: *Christiern 2.s arkiv, dets opdagelse i München og den tidligste udgivelse af aktstykker derfra*, 1958.

C. F. Allen: *Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiern den Andens og Frederik den Førstes Historie*, I (1519–1531), 1854. *Diplomatarium Norvegicum* II–XVI, XVIII, Christiania 1852–1919. N. J. Ekdahl: *Christiern II.s Arkiv. Handlingar rörande Severin Norby och de under hans ledning stående krigs-*

8
254 9
252
J. T.
3624

Handwritten text in Danish script, likely a letter or document fragment. The text is written in a cursive hand and is partially obscured by a stamp on the left side. The stamp contains the number '3624' and the initials 'J. T.'.

Handwritten signature or name at the bottom right of the document.

3624
[1524 juni]

Münchensamlingen: C3, læg 1 [juni 1524]. – Egenhændigt brev på dansk fra dronning Elisabeth til Christian 2. Brevet er som flertallet af dronningens breve udateter. Det er uden adresse, men med rester af segl påtrykt bagsiden.

företag mot Sverige, I–III, Stockholm 1835–36. H. C. Reedtz: Historiske Aktstykker til Danmarks og Kong Christian II's Historie, fornemmelig fra Aarene 1523 til 1532, af Bayerske og Nederlandske Arkiver, I, 1830–31 (ufuldenndt). Div. artikler af G. F. Lundh og J. Chr. Berg i Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie (Norske Magazin) I–II, Christiania 1833–34.

Christian 2. 1447–1536

Indhold: Pergamentsbreve 1493–1536. Korrespondance 1520–31. Forhandlinger, processer, traktater mm. 1510–31. Økonomiske sager, regnskaber mm. 1490–1530. Diverse (bl.a. dokumenter fra det kgl. arkiv i Danmark) 1447–1532. – Den altovervejende del af arkivet stammer fra årene 1523–30.

Dronning Elisabeth 1518–25

Indhold: Hovedsagelig korrespondance.

Andre personers arkiver 1512–33

Denne gruppe omfatter dels forskellige aktstykker fra andre arkiver, som Christian 2. har fået stillet til rådighed under sine forhandlinger, dels papirer, som har tilhørt folk i kongens tjeneste, såsom kansleren Claus Pedersen og Søren Norby.

Indhold: Den kejserlige familie 1525–28. Andre fyrster 1523–30. Andre personer 1512–33. Staden Wittenberg 1524. Ærkebiskop Olav Engelbrechtsen 1525–33.

Ærkebiskop Olav Engelbrechtsen 1370, 1450–1537

Rigsarkivet er i besiddelse af et komplet sæt fotografiske kopier efter originalerne i Riksarkivet i Oslo.

1523–1795

Frederik 1., dronning Sophie samt døtrene Dorothea og Elisabeth 1523–68

Registrering: Seddelreg. I (ufuldstændig). Ny registratur under forberedelse. Alle pergamenter er anført i Kronologisk Fortegnelse ... (folioreg. 230).

Om arkivet 1483–1523 se VA X, 1959 s. 28–50 Hertug Frederiks arkiv.

Indhold: Sager vedr. Frederik 1.s overtagelse af kongemagten 1523–27. Sager vedr. Claus Kniephof 1525. Vedr. Schack Sehested 1526–27. Forhandlinger med udlandet vedr. Christian 2.s indfald i Norge og påfølgende fængsling 1531–32. Hertugen af Preussens betænkning 1533. Inventarium over Frederik 1.s kostbarheder på Gottorp 1533. Dronning Sophies livgeding 1525(1518)–59. Dokumenter vedr. Ahrensberg, Plön mm. 1561–65. Ægteskabssager vedr. frøknerne Dorothea og Elisabeth.

Christian 3., dronning Dorothea samt børnene Magnus, Anna og Dorothea 1534–93

Registrering: Seddelreg. I (ufuldstændig). Ny registratur under forberedelse. Alle pergamenter forteget i Kronologisk Fortegnelse ... (folioreg. 230).

Indhold: Dokumenter vedr. enkedronning Sophies livgeding og breve fra hende 1534–58. Breve fra Christian 2. 1539–48. Breve fra dronning Dorothea og sønnerne Frederik og Magnus 1546–58. – Dronning Dorotheas korrespondance 1558–66. – Breve fra forskellige til Magnus, Dorothea og Anna 1561–93. Inventar over Magnus' klæder 1557–58.

Vedr. hofholdnings- og rejseregnskaber mm., se folioreg. 108a og b. – Se tillige DK: B38 og B46.

Frederik 2. 1556–87

Registrering: Seddelreg. I.

Indhold: Almanakker med optegnelser 1583–87. Breve fra og om forskellige slægtninge 1556–71. Diverse 1574.

Hjælpemidler og litteratur: Otto Carøe (udg): *Kong Frederik II's Kalenderoptegnelser for Aarene 1583, 1584 og 1587*. HT 4. rk. III, 1872–73, s. 538–77.

Frederik 2.s dronning Sophie 1570(20)–1632

Registrering: Folioereg. 10. Seddelreg. I.

Indhold: Ægteskabsdokumenter 1572. Breve vedr. livgedinget 1570–1630. Korrespondance med danske og mecklenburgske familiemedlemmer 1578–1631. Korrespondance med rigsråder m.fl. 1584–1631. Kopibøger 1588–1626. Korrespondance med sønderbogske og gottorpske hertuger 1572–1631. Div. vedr. Hertugdømmerne 1589–95. Korrespondance med mecklenburgere 1588–1600. Korrespondance med udenlandske fyrstehuse 1584–1631. Korrespondance med tyske byøvrigheder og domkapitler 1589–1629. Korrespondance med personer i dronningens tjeneste 1589–1630. Korrespondance med ikke-fyrstelige personer og institutioner i og uden for Hertugdømmerne 1584–1631. Originale åbne og lukkede breve udstedt af dron-

ningen 1588–1631. Dokumenter vedr. økonomiske forhold 1576–1631. Skiftedokumenter 1631–32. Diverse 1520–1603.

Hjælpebidler og litteratur: L. Laursen (udg): *Danmark-Norges Traktater II*, 1912, s. 300–13. Svend Thomsen (udg): *Frederik II.s Enke Dronning Sophies Kopibøger 1588–1617*, 1937.

Frederik 2.s svigerfar hertug Ulrik af Mecklenburg 1490–1603

Registrering: Seddelreg. I.

Indhold: Korrespondance med Frederik 2., dronning Sophie og hertug Adolf af Gottorp 1564–1602. Korrespondance med forskellige fyrstelige og ikke-fyrstelige 1564–1603. Protokoller vedr. rigsrådet og Hertugdømmerne 1490–1596. Diverse 1551–1602.

Frederik 2.s døtre og sønnen Ulrik 1573–1642

Registrering: Seddelreg. I.

Indhold: Rigsrådets anordning om brudeskat og udstyr 1573. Ægteskabsdokumenter 1589–1642. Div. korrespondance 1589–1617.

Hjælpebidler og litteratur: L. Laursen (udg): *Danmark-Norges Traktater III*, 1916, s. 1–40, 71–86, 163–75.

Christian 4. og hustruer samt Ellen Marsvin 1583–1657

Registrering: Folioereg. 10. Seddelreg. I.

Indhold: Ægteskabsdokumenter 1597. Stilebøger 1583–93. Tegninger, optegnelser. Dokumenter vedr. Frederik 2.s løsøre 1588. Egenhændige breve 1584–1648. Skrivekalendere 1607–39. Breve fra dronning Sophie 1591–1631. Breve fra og om søskende og børn m.fl. 1595–1652. Diverse 1626–45. Dokumenter vedr. Kirstine Munk og Ellen Marsvin 1609–57.

Hjælpebidler og litteratur: L. Laursen (udg): *Danmark-Norges Traktater III*, 1916, s. 86–90. C. F. Bricka, J. A. Fridericia og Johanne Skovgaard (Selskabet for udgivelse af kilder til dansk

historie): *Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve I–VIII*, fotografisk genoptryk 1969–70. Skrivekalenderne er publiceret i: Schlegels Samlung zur Dänischen Geschichte II,1, 1774, s. 26–74, og II,3, 1776, s. 13–92; Suhms Nye Samlinger II,3–4, 1793, s. 91–114; Magazin for Reiseiagttagelser IV, 1825, s. 401–577; Nyt hist. Tidsskrift IV, 1843, s. 213–368. Danske Samlinger V, 1869–70, s. 49–88, og 2. rk. III, 1873–74, s. 365–91; Kirkehist. Samlinger 3. rk. IV, 1882–84, s. 649–56.

Prins Christian (5.) og hustru 1612–57

Registrering: Seddelreg. I.

Indhold: Ægteskabsdokumenter 1633–47. Stilebog 1612–13. Egenhændige breve 1627–47. Prinsens åbne og lukkede breve, originaler og koncepter 1626–47. Indkomne breve fra fyrstelige og ikke-fyrstelige 1631–47. Dokumenter vedr. bryllup, livgeding og økonomiske forhold samt dødsbo 1634–57. Diverse 1631–52.

Hjælpebidler og litteratur: L. Laursen (udg): *Danmark-Norges Traktater* IV, 1917, s. 107–31. E. Marquard (udg): *Prins Christian (V.)s Breve I–II*, 1952–56.

Christian 4.s sønner prins Ulrik og grev Valdemar Christian og døtre Elisabeth Augusta og Hedevig 1616–53

Registrering: Folioreg. 10. Seddelreg. I.

Indhold: Diverse vedr. Ulriks forhold til Schwerin stift, krigstjeneste mm. 1624–33. Kopi af Valdemar Christians tyske grevepatent 1630. Div. vedr. tiender til Valdemar Christian 1632–33. Fortegnelse over Valdemar Christians geschirr, malerier og bøger. Valdemar Christians gældsbrief til Gabriel Marselis 1642. Breve fra Valdemar Christian 1642–46. Div. korrespondance 1616–53.

Christian 4.s sønner Christian Ulrik, Hans Ulrik og Ulrik Christian Gyldenløve 1625–71

Registrering: Seddelreg. I.

Indhold: Div. korrespondance 1644–59. Skøder, obligationer mm. 1625–71. Diverse 1625–57.

Corfitz Ulfeldt og Leonora Christina 1643–98

Registrering: Folioreg. 10.

Indhold: Breve fra Frederik 3. 1649–63. Breve fra Ulfeldt og Leonora Christina 1646–63. Dina-sagen 1651–52. Korrespondance vedr. flugt, udlændighed mm. 1651–77. Forhør, dom mm. 1661–63. Breve til Otto Sperling m.fl. 1648–98. Breve fra Ulfeldts søn Corfitz 1682–85. Breve til Leonora Christina 1652–72. Diverse 1643–78. – Jf. også privatarkiv nr. 6473.

Frederik 3. 1627–63

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Åbne og lukkede breve fra Christian 4. 1627–44. Breve fra slægtninge 1627–52. Breve fra ikke-fyrstelige 1628–40. Breve vedr. hofholdning og økonomiske forhold mm. 1646–51. Skrivekalendere, tegninger, breve fra børnene 1650–52. Breve om kronprinsens udenlandsrejse mm. 1662–63. Diverse 1660–63.

Frederik 3.s dronning Sophie Amalie 1649–88

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Adkomstbreve 1650–64. Resolutioner og brevbog 1661–83. Originale breve fra dronningen 1675–77. Indkomne breve 1649–85. Skiftedokumenter mm. samt akter fra kommissionen vedr. overhofmarskal J. H. Bülow's uredelige omgang med dronningens midler 1655–88.

Frederik 3.s børn 1652–1710

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Ligrædiken mm. over prins Frederik 1652. Dokumenter vedr. prins Jørgens rejse, ægteskab, arveafkald, økonomiske forhold mm. og breve til ham 1665–1710. Dokumenter vedr. prinsesserne Anna Sophies, Frederikke Amalies, Vilhelmine Ernestines og Ulrikke Eleonoras ægteskaber, arveafkald, udstyr, økonomiske forhold mm. og sidstnævntes korrespondance 1653–1707.

Frederik 3.s søn Ulrik Frederik Gyldenløve 1660–94

Registrering: Folioreg. 10 og 101.

Indhold: Indkomne breve 1661–94. Kopier af breve mm. 1660–83.

Skilsmissesag mm. se C4 Processer s. 88.

Christian 5. 1655–99

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Div. vedr. hylding og udenlandsrejse 1655–63. Dokumenter vedr. ægteskab, livgeding mm. 1667–71. Egenhændige optegnelser. Egenhændig journal 1696. Regnskabsoversigter 1670–98. Div. korrespondance 1670–98. Journal over rejse til Norge 1685. Diverse 1696–99. Div. vedr. kronprins Frederiks opdragelse og rejser mm. 1678–97. Div. vedr. prins Carls rejser mm. 1695–99. Div. vedr. prinserne Christians og Vilhelms opdragelse, rejser, død mm. 1695–98. »Combat de barrière«, illustreret håndskrift om karruselridning 1685.

Christian 5.s dronning Charlotte Amalie 1669–1723

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Hessiske arvesager 1679–88. Div. vedr. enkesæde mm. 1690–1714. Breve 1673–89. Div. vedr. dødsboet 1669–1723.

Julius 1722

Zur rescompence zu geben
sollan 40^{fl} dito an dem
Coffarier von Schrodes so die
brünnen und das fast ge-
solat fällen sein zu wöhen-
nis zu geben sollan

am 16 april so in dem
monat ist ungenuss
worden zu Anotiren auf
mein gebühret von
dönig baselant über-
tan mit ein silberne schein

Julius 1722

worauf vorgilt es stünd
dito 35 wopseninn zu
ein esclavage vonnstag
den 16 zu fridrichsberg
von dönig baselant
worden mit ein goldan
nig worinnen einhünn
und in der fünf ein des-
= wise mit einn brillian-
= ten oder dito einn ^{alpin} alpin
mouchendosse von ^{alpin} silber
mit golt ringelagt als ein
silber gemacht seitens den 21

Kongehusets arkiv: Dronning Anna Sophie, Dagbog 1721–23, juli 1722. – I en indførsel, der vedrører 16. april, noterer dronningen, hvad Frederik 4. har givet hende i fødselsdagsgave.

Christian 5.s børn 1699–1744

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Div. korrespondance vedr. prins Carl 1699–1744.
Skifte mm. vedr. prinsesse Sophie Hedvig 1714–35.

Christian 5.s sønner Christian og Ulrik Christian Gyldenløve 1685–1712

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Div. vedr. Christian Gyldenløves opdragelse. Div. vedr. Ulrik Christian Gyldenløves embeder mm. 1685–1712.

Frederik 4. 1695–1741

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Regeringsregler, testamente, kalendere, egenhændige optegnelser 1698–1730. Korrespondance 1700–30. Dokumenter vedr. ægteskaber mm. 1695–1736. Div. om rejser 1708–28. Div. om sygdom og død 1730–41.

Frederik 4.s dronning Anna Sophie 1706–43

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Div. om besiddelser i Ditmarsken og formælingen 1706–21. Dagbog 1721–23. Hendes og kongens egenhændige breve og optegnelser. Dokumenter vedr. økonomiske forhold 1718–29. Div. om hendes forhold efter kongens død 1730–31. Testamente mm. 1732–43.

Frederik 4.s datter prinsesse Charlotte Amalie 1738–83

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Skøde 1738. Skifte 1782. Akt om juveler 1783.

Christian 6. 1709–70

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Div. korrespondance 1709–43. Div. vedr. formælingen 1721. Egenhændige optegnelser mm. 1718–43. Diverse 1732–70.

Christian 6.s dronning Sophie Magdalene 1708–73

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Kalender 1757. Korrespondance mm. 1725–70. Egenhændige optegnelser om juveler, akter om samme og dødsbo –1772. Moderen, markgrevinde Sophie Christiane af Brandenburg-Kulmbachs korrespondance 1708–27(1773). Søsteren, fyrstinde Sophie Caroline af Ostfrieslands dødsbo 1764.

Christian 6.s datter prinsesse Louise 1743–56

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Ægteskabsdokumenter og arveafkald 1743–49. Dokumenter vedr. dødsboet 1753–56.

Frederik 5. 1740–66

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Indberetninger om kronprinsens undervisning 1740–41. Afskrifter af Christian 6.s brevveksling med A. G. Moltke om kronprinsen. Ægteskabsdokumenter 1742–52. Hyldestdigte 1752. Lægeerklæringer 1761–66. Dagbog 1761. Skrivekalender 1765. Diverse.

Frederik 5.s dronning Louise 1752

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Diverse vedr. sygdom og død 1752.

Frederik 5.s dronning Juliane Marie 1752–96

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Kalendere 1760–80. Breve fra Christian 7. og kronprins Frederik 1766–81. Breve fra Frederik 2. af Preussen, Katharina 2. af Rusland m.fl. 1772–86. Brev fra arveprins Frederik 1794. Egenhændige afskrifter 1752–55. Div. vedr. pengesager 1784. Hendes engelske og italienske oversættelser 1769. Div. vedr. broderbørnene, de russiske prinser og prinsesser i Horsens. Testamente og dødsbo 1768, 1796. Diverse 1782–89.

Frederik 5.s døtre 1750–68

Registrering: Folioreg. 101.

Indhold: Dokumenter vedr. prinsesse Sophie Magdalenes ægteskab, arveafkald og løsøre 1750–67. Hendes regnskaber mm. 1766–68. Dokumenter vedr. prinsesse Wilhelmine Carolines ægteskab og arveafkald 1755–64. Dronning Sophie Magdalenes

og J. H. E. Bernstorffs skrivelser om prinsesse Louises ægteskab 1766. Dokumenter vedr. hendes ægteskab, arveafkald og løsøre 1764–66.

Arveprins Frederik, hans hustru og døtre 1760–1846

En skrivekalender fra 1772 mm. er i Frederik 6.s arkiv, pakke 44.

Registrering: Folioereg. 101.

Indhold: Ægteskabsdokumenter 1773–74. Stilebøger 1766–70. Skrivekalendere 1785–1805. Arveprinsesse Sophie Frederikkes skrivekalender 1774. Rejsejournaler mm. 1785–1805. Korrespondance med familie og andre 1760–1805. Diverse vedr. apånage, det eutinske stift, Lübeck stift, forskellige dødsboer mm. 1773–98. Ceremonieller, digte, div. afskrifter. Dødsbo 1805–46. Prinsesserne Julianes og Charlottes franske skrivebøger 1797–1802.

Christian 7. 1757–95

Div. engelske udnævnelser er på Rosenborg. Rapporter fra prins Carl af Hessen er i arveprins Frederiks arkiv.

Registrering: Folioereg. 101.

Indhold: Diverse vedr. udenlandsrejsen 1768–70. Ægteskabsdokumenter 1757–67. Testamente o.lign. 1772–93. Egenhændige notitser og tegninger. Korrespondance med familie og andre 1766–95. Diverse vedr. kronprins Frederiks opdragelse og konfirmation 1772–84.

1767–1972

Frederik 6., hans mor, hustru, døtre, svigerfar og fru Dannemand 1767–1893

Kronprins Frederiks (6.) dagbog, stile og tegninger er i Johan Bülow's samlinger i Det kgl. bibliotek, og hans skrivebog i Johan Bülow's arkiv på Sanderumgård, se folioereg. 171.

Registrering: VA XIII s. 7–34.

Indhold: Breve fra og sager vedr. faderen Christian 7. og dennes slægt samt svigerfaderen prins Carl af Hessen og hans familie 1767–1852. Breve fra og sager vedr. dronning Juliane Marie og hendes slægt 1777–1839. Kommissionsakter og andre papirer vedr. moderen dronning Caroline Mathilde 1771–1840. Breve og sager vedr. hustruen dronning Marie Sophie Frederikke 1776–1853. Breve og sager vedr. døtrene prinsesserne Caroline og Vilhelmine 1803–93. Breve og sager vedr. søsteren prinsesse Louise Augusta 1779–1842. Breve fra de ældre Glücksborgere og deres familie 1782–1828. Sager vedr. fru Dannemand m.fl. 1809–49. Breve fra andre, fyrstelige og ikke-fyrstelige 1780–1839. Koncepter og breve fra Frederik 6. samt andre officielle og private sager 1781–1841.

Christian 8., hans hustruer, bror og svigerinde samt oberst Joh. Peter Fr. Paulsen, legationsråd F. S. Vogt, hofdame Dorothea Rosen, statsminister Conrad rigsgreve Rantzau-Breitenburg, forstmand Carl Fr. Eide, professor Niels Schow og Carsten Anker 1700–1883.

Registrering: VA XIII s. 37–127.

Indhold: Korrespondance med og sager vedr. slægtninge 1780–1847. Breve fra og sager vedr. 1. hustru prinsesse Charlotte Frederikke og dennes slægt 1794–1842. Prinsesse Charlotte Frederikkes arkiv 1810–46. Oberst Joh. Peter Fr. Paulsens arkiv 1829–42. Legationsråd F. S. Vogts arkiv 1834–41. Breve fra og sager vedr. 2. hustru dronning Caroline Amalie og dennes slægt 1804–48. Dronning Caroline Amalies arkiv 1807–82. Hofdame Dorothea Rosens arkiv 1796–1880. Korrespondance med og vedr. sønnen kronprins Frederik og dennes to første hustruer prinsesserne Vilhelmine og Charlotte Mariane m.fl. 1813–47. Korrespondance med og vedr. broderen arveprins Ferdinand, søstrene prinsesserne Juliane og Charlotte og deres familie 1803–61. Arveprins Ferdinand og arveprinsesse Carolines arkiv 1803–83. Kommissionerne til ordning af arveprins Ferdinands økonomiske forhold 1842–59. Breve fra de ældre Glücksborgere og deres familie 1804–47. Statsminister Conrad rigsgreve

Rantzau-Breitenburgs arkiv 1829–45. Personlige dokumenter, diplomer, korrespondance med myndigheder, institutioner, selskaber, fyrstelige og ikke-fyrstelige personer mm. 1787–1848. Forstmand Carl Fr. Eides arkiv 1835–63. Dagbøger, optegnelser, koncepter, sager vedr. militær og civil administration, sager vedr. politiske forhold mm. 1700–1848. Professor Niels Schows arkiv 1794–1814. Akter vedr. Norge 1801–22. Carsten Ankers arkiv 1814–19.

Litteratur: A. D. Jørgensen: *Kristian VIII. og Nordslesvig, Sønderjyske Aarbøger* 1895, s. 45–176. Axel Linvald (udg): *Kong Christian VIII.s Dagbøger og Optegnelser I 1799–1814*, 1943. Albert Fabritius, Finn Friis og Else Kornerup (udg): *Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser II 1815–1821*, 1973. Axel Linvald og Albert Fabritius (udg): *Kong Christian VIII.s breve 1796–1813 I–II*, 1965. Niels Petersen (udg): *Betænkninger fra Christian VIII's tid om styrelsen af det danske monarki*, 1969.

Frederik 7., grevinde Danner samt kammerherre Carl Berling 1815–82

Registrering: VA XIII s. 131–64.

Indhold: Korrespondance med og vedr. forældrene og hans tre hustruer prinsesserne Vilhelmine og Charlotte Mariane og grevinde Danner 1816–63. Korrespondance med andre medlemmer af kongehuset, Glücksborgerne og Augustenborgerne 1829–63. Korrespondance med udenlandske fyrstelige m.fl. 1824–63. Korrespondance med myndigheder, institutioner og ikke-fyrstelige personer 1815–63. Personlige dokumenter, akter vedr. ægteskaber, dagbøger, div. optegnelser mm. 1817–64. Sager vedr. politiske forhold 1848–63. Sager vedr. militær og civil administration mm. 1829–60. Diverse vedr. testamente og dødsbo 1848–82. Grevinde Louise Danners arkiv 1815–76. Kammerherre Carl Berlings arkiv 1840–71. Privatsekretariatet 1848–63.

Litteratur: Niels Petersen (udg): *Betænkninger fra Christian VIII's tid om styrelsen af det danske monarki*, 1969.

Augustenborgske papirer 1790–1896

Visse augustenborgske arkivalier er i Sønderjyske fyrstearkiver, Sønderborg, tillæg: Augustenborg 1667–1816, se s. 753. Det egentlige augustenborgske husarkiv, tidligere på Primkenau, er i Landesarchiv i Slesvig. Film af repertorium hertil i Rigsarkivets Filmsamling D 81, jf. Johan Hvidtfeldt: *Augustenborgernes og Glücksborgernes arkiver*, H. T. 11. rk. III, 1950–52, s. 583ff. og Erich Graber: *Das herzoglich schleswig-holsteinische Hausarchiv zu Primkenau in Schlesien*, 1925. En mindre del af husarkivet er på Gissfeld (registratur i RA). En del arkivalier vedr. godser, administration mm. er i Landsarkivet i Åbenrå, jf. VA VI s. 159–61.

Registrering: VA XIII s. 167–70.

Indhold: Breve til og sager vedr. augustenborgerne 1790–1848. Sager vedr. de 1848ff. beslaglagte og atter tilbageleverede papirer 1852–96.

Landgreve Vilhelm og landgrevinde Charlotte af Hessen-Kassel 1763–1867

Registrering: VA XIII s. 170–80.

Indhold: Korrespondance med og vedr. familiemedlemmer, slægtninge og andre fyrstelige 1763–1867. Breve fra ikke-fyrstelige 1805–67. Personlige dokumenter, dagbøger, optegnelser, regnskaber mm. 1792–1867. Militære sager 1805–63.

Christian 9. og hustru 1823–1918

Registrering: Ureg.

Indhold: Breve fra familiemedlemmer. Breve fra udenlandske fyrstelige. Breve fra ikke-fyrstelige 1831–1906. Taler og optegnelser. Koncepter 1842–1900. Telegrammer 1856–1905. Stile- og tegnebøger 1830–34. Personlige dokumenter 1836–87. Stambog, ægteskabskontrakt, div. testamenter mm. 1830–1906. Ceremonialia, audienslister mm. 1823–1905. Militære sager 1842–1900. Regnskabssager 1859–1918. Ansøgninger, div. indstillinger, indberetninger mm. 1852–1905. Dødsbo 1906ff.

Kaptajn W. Oxholms papirer vedr. prins Christians og prins Frederik af Hessens udenlandsrejse 1839–41. Dronning Louises andagtsbog 1898.

Christian 9.s brødre, yngre børn og disses efterkommere m.fl. 1821–1972

De yngre hertuger af Glücksborgs arkiv er på Glücksborg (registratur i RA). Se Johan Hvidtfeldt: *Augustenborgernes og Glücksborgernes arkiver*, H. T. 11. rk. III, 1950–52, s. 583ff.

En gæstebog med tegninger, som har tilhørt prins Valdemar, er hos grev Flemming af Rosenborg; i Rigsarkivet findes farveoptagelser i Filmsamling D og sort-hvide mikrofilm, S 13.008–009.

Registrering: Ureg.

Indhold: Prinserne Hans, Vilhelm og Julius af Glücksborgs arkiver. Kong Georg 1. af Grækenlands dagbøger, modtagne og tilbageleverede breve mm. 1852–1905. Breve til prins Valdemar, hans gæstebøger mm. samt breve og optegnelser vedr. ældre medlemmer af kongefamilien 1821–1938. Arveafkald, div. sager og dødsboer vedr. prins Valdemars efterkommere 1914–72. Ansøgninger til dronning Alexandra 1913. Kejserinde Dagnars arkiv –1927. Kopier af breve fra hertuginde Thyra 1888–1911.

Frederik 8., hustru og yngre børn og disses efterkommere 1829–1952

Registrering: Ureg.

Indhold: Breve fra familiemedlemmer 1856–1911. Korrespondance med andre fyrstelige 1850–1912. Korrespondance med ikke-fyrstelige 1853–1909. Telegrammer 1863–1909. Koncepter, div. 1864–1912. Tilbageleverede breve og div. breve til familiemedlemmer 1829–1906. Div. testamenter 1886–1910. Dødsbo. Breve og telegrammer til dronning Louise og tilbageleverede breve 1859–1925. Breve til prinsesse Louise af Schaumburg-Lippe 1883–1905. Prins Haralds dagbøger samt dennes og prinsesse Helenas dødsboer. Arveafkald og forsikringsakt vedr. prinserne Oluf og Gorm –1952. Prins Gustavs dødsbo.

Christian 10. og hustru, deres yngste søn og dennes efterkommere 1850–1971

Registrering: Ureg.

Indhold: Personlige dokumenter, dagbøger o.lign. 1883–1946. Dagbøger og akter vedr. politik og repræsentation 1899–1947. Korrespondance med statsoverhoveder og fyrstelige personer 1879–1942. Breve og telegrammer fra institutioner mm. 1888–1943. Breve fra enkeltpersoner 1894–1945. Notifikationer, sympatitilkendegivelser mm. 1907–45. Breve fra familiemedlemmer og div. vedr. slægtninge 1850–1944. Militære sager 1892–1920. Diverse 1864–1946. Dødsbo. Breve til dronning Alexandrine 1897–1939. Dronning Alexandrines dødsbo. Forsikringsakt, arveafkald og personlige dokumenter vedr. arveprins Knud og dennes børn –1971.

Frederik 9. og hustru og deres efterkommere 1910–72

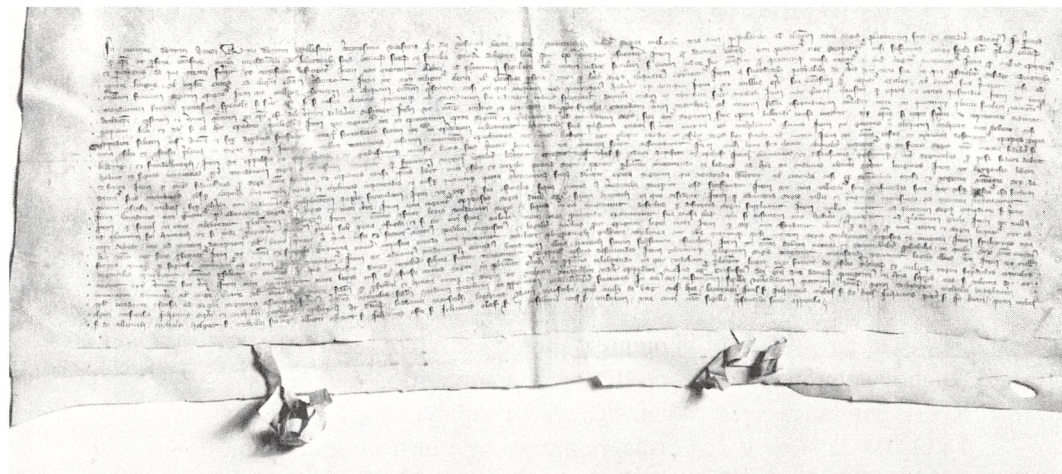
Registrering: Ureg.

Indhold: Personlige dokumenter 1910–35. Adresser, telegrammer mm. ved brylluppet 1935. Testamente 1964. Diverse 1953–66. Personlige dokumenter vedr. prinsesse Margrethe, prins Henrik og deres børn, prinsesse Benedikte, prins Richard og prinsesse Anne Marie 1940–69. Prinsesserne Margrethes og Benediktes samt dronning Ingrid's forsikringsakter 1958–72.

STATSFORFATNING

Ved den Erslev'ske omordning efter proveniens o. 1920 bevarede skabsordningen fra det 18. årh. nogenlunde intakt. I 1980 blev dokumenter til og med 1450 flyttet til Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række, se s. 49.

Registrering: Seddelreg. II. Folioreg. 10 og 12. Kronologisk Fortegnelse over Rigsarkivets Pergamentsbreve og ældre Papirsbreve I–III (folioreg. 230).

Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række: 25.1.1320 (Rigets arkiv: B1 Håndfæstninger). – Christoffer 2.s håndfæstning, som er den ældst bevarede. Det meget brede dokument har 21 seglsnit, men kun to seglremme med minimale rester af seglene er bevaret. Dokumentet er udstedt i Viborg, hvor rigets bedste mænd var kommet sammen med folket til valg af ny konge. I 37 paragraffer fastslås de forskellige stænders rettigheder, og til sidst bestemmes, at ingen nye love kan udstedes undtagen med hele rigets samtykke på »parlamentum generale«, dvs. danehof. (Udg: Dipl. Dan. 2 VIII nr. 176, overs. fra latin DRB smst.)

B 1 Håndfæstninger 1466–1650

Christoffer 2.s håndfæstning 1320, Olufs 1376 og Christian 1.s 1448 samt Valdemar 4. Atterdags landefred 1360 og Christoffer af Bayerns kongeed 1440 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Indhold: Christian 1.s fornyede håndfæstning 1466. Hans' håndfæstning og Halmstad reces 1483. Christian 2.s håndfæstning, recesser og love 1513–22. Frederik 1.s håndfæstninger 1523 og Odense reces 1527. Christian 3.s forpligtelsesbrev 1534, for sønnen 1542, håndfæstning 1536, københavnske recesser 1535 og 1536. Frederik 2.s håndfæstning 1559 og reces 1580. Christian 4.s håndfæstning 1596 og reces 1608. Frederik 3.s løfter og håndfæstning 1648 (kasseret 1660) samt reverser til borgerskab og universitet 1650.

Hjælpemidler og litteratur: Samtlige håndfæstninger er udgivet i Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv II: *Danske Kongers Haandfæstninger og andre lignende Acter, Bidrag til Dansk Historie af utrykte Kilder*, 1856–58, s. 1–150 (reprodukt. 1974). E. Kroman (udg): *Den danske rigslovgivning indtil 1400*, 1971.

B 2 Hyldinger 1467–1656

Hyldinger nr. 1–9 1376–1448 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Indhold: Hyldinger af Christian 1.s søn Hans 1467 (nr. 10–12), af Hans' søn Christian 1487, 1491 og 1512 (nr. 13–15a). Nogle adeliges forpligtelse til Frederik 1. 1525. Hyldinger af Christian 3. 1534–36 (nr. 15b, 16–21 m. undernumre, 22–23). Hyldinger af Christian 3.s søn Frederik 1536 og 1542 (nr. 24–25). Rigsrådets og kongens reverser om kongevalg, hvis Frederik 2. ingen søn efterlader sig 1575 (nr. 26–28). Hyldinger af prins Christian, danske 1580 (nr. 29–36), norsk 1582 (nr. 37), fuldmagter 1584 (nr. 38–51 m. undernumre), hyldinger 1584 (nr. 52–55), vedtægt om rigets bestyrelse 1588 (nr. 56), norsk hylding 1591 (nr. 57), norske fuldmagter 1591 (nr. 58–60 m. undernumre). Christian 4.s brev samt fuldmagter til hylding af prins Christian 1608 (nr. 61–73, nogle m. undernumre), fuldmagter 1610 (nr. 74–93 m. undernumre). Rigsrådets brev samt fuldmagter til hylding af Frederik 3. 1648 (nr. 94–115 m. undernumre) og Frederik 3.s revers 1648 (nr. 116). Fuldmagter til prins Christians valg 1650 (nr. 117–20 m. undernumre) og hans hylding 1655 (nr. 121–29 m. undernumre) samt norske fuldmagter 1656 (nr. 130–32 m. undernumre).

Hjælpemidler og litteratur: En del af de ældre dokumenter er trykt i C. F. Allen (udg): *Breve og Aktstykker til ... Christian IIs og Frederik Is Historie*, 1874 samt i Danske Magazin. Kr. Erslev: *Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid*, 1883–90. C. Rise Hansen: *Aktstykker ... i Frederik III's tid*, 1959–75.

B 3 Unionen

Omfattede kun unionsbrevene, Kalmar 1397 og vidisse 1425, som alle er flyttet til Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række. Jf. D 14 s. 100.

B 5 Rigsråd og stænder 1436–1676

Den ældre arkivgruppe »Rigens Raads Breve«, som omfattede 62 numre, folioreg. 10 s. 237–56, stammede stort set fra rigsrådsarkiver, men var i løbet af det 19. årh. blevet suppleret med adskillige dokumenter andre steder fra. I 1922–23 omordnede Will. Christensen samlingen, udskilte en del dokumenter, hvoraf hovedparten blev anbragt i de adelige privatarkiver, mens enkelte stykker flyttedes til Danske kancellis arkiv. Til gengæld hentedes adskillige dokumenter fra andre samlinger og indlemmedes i gruppen, som fik den overordnede betegnelse: Rigsråd og stænder. I forbindelse med omordningen foretog Will. Christensen en række administrationshistoriske undersøgelser, som han har gjort rede for i folioreg. 159, trykt i Arkiv, 1967, s. 129–36. Som registratur er folioreg. 159 imidlertid yderst summarisk, og folioreg. 10 er uanvendelig, da den kun omfatter en beskeden del af det nuværende arkivfond. En registratur svarende til Will. Christensens underopdelinger i grupperne a–e (se ndf.) mangler således, men afhjælpes af, at dokumenterne er registreret i seddelreg. II–III i en fortløbende kronologisk række med henvisning til de grupper, hvori dokumenterne er placeret.

Registrering: Folioreg. 10 s. 237–56 (ufuldstændig). Seddelreg. II–III. Folioreg. 159 (se ovf).

Indhold: a. Rigsrådets arkiv. b. Den fynske adels arkiv. c. Fynske og andre landkommisærers arkiv. d. Kancelliets samling af rigsrådserklæringer. e. Forskelligt vedrørende rigsråd og stænder.

I fortsættelse af Will. Christensens undergrupper er opstillet de bevarede Landebøger 1638–53, fortrinsvis fra Sjælland, og Indkomne breve til rigshofmester Joachim Gersdorff 1643–61, som er registreret i seddelreg. II–III.

Bortset fra et mindre antal pergamenter er langt størstedelen af dokumenterne papirsbreve, originale såvel som afskrifter.

I gruppe e. Forskelligt vedrørende rigsråd og stænder ligger fortsat afskrifter af dokumenter 1438–39 om Erik af Pommerns afsættelse, hvoraf gruppens begyndelsesår 1438, som ellers ville være 1467–68. Et originalt dokument fra 1442 er flyttet til Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

V I CHRISTIAN DEN TIENDE

AF GUDS NAADE KONGE TILDANMARK/
DE VENDERS OG GOTHMERS/MERTUG TIL
SLESVIG/MOLSTEN/STORMARN/DIT
MARSKEN/LALLENBORG OG OLDENBORG/

Gore vitteligt: Rigsdagen har paa den i den gennemseete Grundlov af Juni 1849 §95 foreskrevne Maade to Gange vedtaget og Vi stadfæste nu ved Vort allerhøjeste Samtykke

DANMARKS RIGES GRUNDLOV

§ 1

Regeringsformen er iudskrænket-monarkisk. Kongemagten er arvelig. Arvefølgen er den i Tronfølgeoven af 31. Juli 1853 Art. I og II fastsatte.

§ 2 Den lovgivende Magt er hos Kongen og Rigsdagen i Forening. Den udøvende Magt er hos Kongen. Den dømmende Magt er hos Domstolene.

§ 3 Den evangelisk-lutherske Kirke er den danske Folkekirke og understøttes som saadan af Staten.

§ 4

Kongen kan ikke uden Rigsdagens Samtykke være Regent i andre Lande.

§ 5 Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske Kirke.

§ 6 Kongen er myndig, naar han har fyldt sit 18de Aar. Det samme gælder om de kongelige Prinsser.

§ 7

Forinden Kongen tiltræder Regeringen/afgiver han skriftlig i Statsraadet den edelige Forsikring ubrødelig at holde Grundloven. Al Forsikringsakten udstedes tvende ligelydende Originaler/af hvilke den ene overgives Rigsdagen for at opbevares i sammes Arkiv, den anden nedlægges i Rigsarkivet. Kan Kongen formædlet Fraværelse eller af andre Grunde ikke umiddelbart ved Tronskiftet aflægge denne Ed/tøres Regeringen/indtildette sker/af Statsraadet/medmindre anderledes ved Lov bestemmes. Har Kongen allerede som Tronfølger aflagt denne Ed/tiltræder han umiddelbart ved Tronskifte Regeringen.

§ 8

Bestemmelser angaaende Regeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed/Sygdom eller Fraværelse fastsættes ved Lov. Er der ved Tronledighed ingen Tronfølger/vælger den forenede Rigsdag (§ 65) en

Hjælpe midler og litteratur: En væsentlig del af dokumenterne fra perioden 1588–1653 er trykt i de af Erslev og Rise Hansen udgivne »Aktstykker ...« (se Hyldinger ovf. s. 00). Blandt den nyere litteratur, som bygger på dette materiale, kan nævnes Jens Engberg: *Det 17. århundredes generelle politiske krise og striden mellem det danske rigsråd og landkommissærerne 1647–49*, Fortid og nutid XXIV, 1969–71, s. 388–411.

B 6 Forfatninger 1665–1953

Gruppen er oprettet ved nedtagningen af Rigsarkivets permanente udstilling i 1971. Jf. folioreg. 280.

Indhold: Kongeloven 1665. Grundlovene 1849, 1863, 1866, 1915 og 1953. Ophævelse 1965 af 1863-grundloven. Ophævelse 1866 af grundlovsbestemmelserne 1855.

Hjælpe midler og litteratur: A. D. Jørgensen: *Kongeloven og dens Forhistorie*, 1886 (reproudg. 1973). Knud Fabricius: *Kongeloven*, 1920. Jens Himmelstrup og Jens Møller: *Danske forfatningslove*, 1958.

INDRE FORHOLD

Arkivalierne i gruppen Indre forhold (C) stammer utvivlsomt fortrinsvis fra centraladministrationen. Man har dog stort set stået fra forsøg på at (r)etablere en ordening efter proveniens og har i stedet bevaret den gamle emnemæssige ordening. Det gælder både for de grupper, hvor de ældre betegnelser som »Domme«, »Processer« og »Gældsbreve og kvitteringer« er bibeholdt, og for de grupper, hvis betegnelse er blevet ændret, som »Adkomstbreve« til afløsning af »Skøder« og »Mageskifter«. Fra de to sidstnævnte grupper er dog de af kronen udleverede skøder udtaget og indordnet i privatarkiverne.

Kongehusets og rigets arkiv: B6 Forfatninger, Grundloven 5.6.1915, s. 1. – Teksten er kalligraferet i maj 1915 af tegneren Poul Sæbye som medarbejder hos bogkunstneren Kr. Kongstad, der lod sig inspirere til rankemotivet af kalkmalerierne i karmeliterklosteret i Helsingør. Seglkaplsen i sølv er udført hos Georg Jensen.

C 1 Forholdet til gejstligheden 1460–1533, udat.

Fragmenter af synodalstatutter [1374–91] og Martin 5.s bulle 1419 om oprettelse af et universitet er flyttet til Middelalder-samlingen. Ny kronologisk række, se s. 49.

Registrering: Seddelreg. III. Kronologisk Fortegnelse over Rigsarkivets Pergamentsbreve og ældre Papirsbreve I–III (foliored. 230).

Indhold: Pavebulla 1462–79, 1485, 1521 og 1523. Henvendelser til paven fra Frederik 1. 1523, udat., fra rigsrådet og Lunde kapitel 1532. Div. overenskomster mellem kongen og gejstligheden samt visse gejstlige personers forpligtelsesbreve 1460, 1484, 1486–1521 og 1527–33. Breve fra, til og om Joh. Archiboldus 1516–19.

Hjælpemidler og litteratur: A. Krarup og Johs. Lindbæk (udg): *Acta pontificum Danica* III–VII, 1908–43. Johs. Lindbæk: *Pavernes Forhold til Danmark under Kongerne Kristian I og Hans*, 1907.

C 2 Love 1521–1776

Gruppen Love omfatter Christian 2.s lovarbejder, Frederik 1.s, Christian 3.s og Frederik 2.s recesser samt pragthåndskrifter af senere love.

Registrering: Seddelreg. III (ufuldstændig).

Indhold: Christian 2.s love 1521–22. Frederik 1.s reces, Odense 1527. Christian 3.s recesser, Kbh. 1547, Dronningborg 1551 og Kolding 1558. Frederik 2.s gårdsret 1562 og recesser, Kbh. 1569 og Kalundborg 1576.

Christian 5.s Danske lov 1683 (forarbejder i DK: A139–140). Kirkeritualer 1685 (forarbejder i DK: A141). Indfødsretten 1776.

Hjælpemidler og litteratur: Christian 2.s lovarbejder er ufuldstændigt udgivet, men i nyere tid behandlet i artikler af J. Hvidtfeldt, J. Pasternak og M. Rathsack, jf. Kai Hørby: *Danmarks*

Historie bd. 2,1 s. 241 og bogliste i bd. 2,2, 1979. H. F. Rørdam (udg): *Danske Kirkelove 1536–1683 I–III*, 1883–89. V. A. Secher (udg): *Corpus Constitutionum Daniae. Forordninger, Recesser, og andre kgl. Breve Danmarks Lovgivning vedkommende 1558–1660*, bd. 1–6, 1887–1918. V. A. Secher (udg): *Kong Christian den Femtis Danske Lov, 2. udg.*, 1911. *Indføds-retten 15. januar 1776, Udstilling i anledning af 200-årsdagen*, Rigsarkivet 1976.

C 3 Domme m.v. 1459–1662

Gruppen Domme er uden proveniensmæssig enhed. Den består af såvel rigsråds- som rettertings- og landstingsdomme samt enkelte herredstings- og bytingsdomme svarende til den Thorcelinske gruppe af samme navn, som oprindeligt har hørt hjemme i kancelliet, jf. VA I (1. udg) s. 176. Gruppen er senere suppleret med en række tingsvidner afleveret fra statsarkivet i Kiel 1937, enkelte dokumenter afleveret fra Sverige 1929 og fra Norge 1939 samt en række orfejdebrev mm., som tidligere har været i Gemeinschaftliches Archiv.

Nogle få dokumenter 1355–1450 er flyttet til Middelalder-samlingen. Ny kronologisk række.

Registrering: Seddelreg. III (ufuldstændig). Folioreg. 10 s. 265–309. Alle dokumenter til 1560 er indført i folioreg. 230: Kronologisk Fortegnelse over Rigsarkivets Pergamentsbrev og ældre Papirsbrev I–III; fra 1561 gælder dette kun pergamenterne. Der er omtrent lige mange pergaments- og papirsbrev.

Indhold: Rigsrådsdomme 1459–1616, bl.a. konfiskation af Axelsønnernes gods 1468, af Poul Laxmands gods 1502, af Niels Brahes gods 1525, mod fru Sofie, Jakob Hardenbergs, for ulovlig øksnehandel 1557, dom over Peder Oxe 1558, over fru Anne Lykke for ulovligt fiskeri 1574, dødsdomme over Palle Friis for mord og Hans Munk for blodskam og kætteri 1616. Landstingsdomme 1468 om ulovlig fængsling, 1562 om vikargods tilhørende Albani kirke i Odense, m.fl. Orfejdebrev 1475–1529. Sørretsdom 1477. Byretsdomme 1480–1548. Tingsvidner 1483–1578, fortrinsvis fra sønderjyske herredsting. Rettertingsdomme 1484–1646. Det svenske rigsråds domme 1484, at Birgitte Olufsdatter Thott skal beholde sit morgengavegods. Vid-

nesbyrd om Poul Laxmand 1513. En række forlig, fortrinnsvis mellem kronen og adelsmænd, og forpligtelsesbreve fra adskillige personer til kongen 1489–1615. Undersøgelsessag mod Gert v. Münster 1539. Borgmester Hans Sørensens benådning 1662.

Hjælpe midler og litteratur: Adskillige domme er trykt i Danske Magazin og juridiske tidsskrifter. De få rettertingsdomme kan muligvis findes trykt i Kolderup-Rosenvinges, Sechers og Troels Dahlerups udgaver af rettertingsdomme (se s. 153f). Enkelte domme er medtaget i E. Reitzel-Nielsen og Ole Fenger (udg): *Danske Domme 1375–1662. De private domssamlinger I–III* (1375–1581), 1978–79.

C 4 Processer 1662–1772

Processer fra enevældens første tid

Registrering: I fortsættelse af »Domme etc.« er der i folioreg. 10 en række sager mod embedsmænd samt Ulrik Frederik Gyldenløves skilsmisssag.

Indhold: Den af generalfiskal Søren Kornerup 1661 mod Kai Lykke rejste sag for majestætsforbrydelse. Højesteretsdom med tilhørende akter. (Behandlingen af konfiskationsboet er i Rtk. 216.302–08, jf. Rtk. 2215.29.) Sagen mod Søren Kornerup for at have ladet Kai Lykkes defefoged på Rantzauholm henrette, skønt uskyldig. – Sagen mod kammertjener Jacob Pedersen 1669. – Ulrik Frederik Gyldenløves skilsmisssag fra Marie Grubbe 1670 med dele af hans privatarkiv (hans øvrige arkiv, se Kongehuset s. 70). – Sagen mod storkansler greve Peter Griffenfeldt 1676–77 tillige med hans privatarkiv 1661ff. – Sagen 1678–79 mod general Frederik v. Arenstorff for udfaldet af den skånske krig. – Sagen mod gehejmeråd Oluf Rosenkrantz 1681–82 på grund af hans skrift til forsvar for den gamle, danske adel.

Hjælpe midler og litteratur: Johs. Lindbæk (udg): *Aktstykker og Oplysning til Statskollegiets Historie 1660–1676 I–II*, 1903–10. A. D. Jørgensen: *Peter Schumacher Griffenfeldt I–II*, 1893–94. E. Marquard (udg): *Kgl. Kammerregnskaber fra Frederik III og Christian Vs Tid*, 1918. K. C. Rockstroh: *Udviklingen af den nationale Hær II*, 1916. – Jf. i øvrigt litt.henvisninger i Dansk biografisk Leksikon 3. (og 2.) udg.

Inkvisitionskommissionen 1772

Efter arrestationen af Struensee og Brandt m.fl. natten til 17.1.1772 blev der 20.1.1772 nedsat en kommission, hvis første opgave var at gennemgå de arresteredes papirer, derpå at foretage undersøgelser for sluttelig at påkende, hvilken straf de skyldige efter loven burde idømmes. Kommissionen arbejdede i daglige møder og afsluttede afhøringerne i slutningen af marts, hvorefter dommen blev afsagt 25.4.1772. Ved reskript 12.6.1772 bestemtes, at kommissionens protokoller og originale dokumenter skulle henlægges i Gehejmearkivet og forsegles, efter at der var taget afskrifter, som ligeledes under forsegling skulle anbringes i Danske Kancellis arkiv. Derfra blev afskrifterne 1811 afleveret til Gehejmearkivet og anbragt sammen med den forseglede kuffert med originalerne. Alt forblev urørt indtil åbningen 1883.

Registrering: Seddelreg. af A. D. Jørgensen 1883, senere med tilføjelser og rettelser af A. Thiset. Afløst af en ny seddelreg., som udarbejdedes 1914 af Holger Hansen, svarende til den nuværende ordning og opstilling, trykt i ndf. nævnte udgave s. XXXVIII–LXXIII.

Indhold: Forhandlingsprotokol og indkomne breve. Forhørsprotokoller og justitssager. J. Fr. Struensees, C. A. Struensees og E. Gählers papirer. Regnskaber og tillæg.

Hjælpemidler og litteratur: Holger Hansen (udg): *Inkvisitionskommissionen af 20. januar 1772. Udvalg af dens Papirer I–V*, 1927–41.

C 5 Len

Ordet »len« dækker over forskellige begreber før og efter enevælden. I middelalderen varetog den kgl. »høvedsmand« eller »embedsmand« bestyrelsen af krongodset og ledingsvæsenet i et len, dvs. et større eller mindre geografisk afgrænset område. Dette gjaldt i det væsentlige også de i det 13. og 14. årh. florende fyrstelen, som sjældent var arvelige og til stadighed skiftede område. Kun Slesvig kom til at danne en undtagelse; her skete der efterhånden en adskillelse fra Kongeriget med en særlig forvaltning, som blev udgangspunkt for Hertugdømmernes specielle

administrative forhold. I det øvrige Danmark omorganiseredes lensvæsenet under Christian 3. og Frederik 2., så at lensmanden fik flere og flere administrative opgaver inden for lokaladministrationen og efterhånden blev kongens og centraladministrationens lokale repræsentant og direkte overordnet i forhold til underordnede lokale myndigheder. Enevældens indførelse og kollegialstyret efter 1660 betød ikke noget brud, blot skiftedes navnene len og lensmand ud med amt og amtmand. Tyngdepunktet i denne administration ændrededes dog ved det store bortsalg af krongods i årene efter 1660.

Samtidig fik »len« en anden betydning med de grevelige og friherrelige privilegier 1671. Fra da af betød len adeligt gods med visse privilegier og særlige arveregler, så at lenssager efter 1671 oftest vedrører statsmagtens tilsyn med eller oprettelse af len, stamhuse og fideikommissier.

Dokumenterne før 1660 stammer næsten alle fra den opløste samling Topografisk samling, pergament, mens sagerne yngre end 1660 nogenlunde svarer til afsnittet »Danske Lehnssager« i folioreg. 10.

Lenssager indtil 1660

Registrering: Seddelreg. IV. Alle dokumenter er indført i Kronologisk Fortegnelse ... (folioreg. 230).

Indhold: Lensbreve 1396, 1399, 1401, 1405, 1406 og 1414 er overført til Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Breve vedr. Abrahamstrup 1469 og 1525, Sølvesborg 1470, Lønborg birk 1477 og 1494, gården Øland 1477, Varberg 1477, Århus by 1486, Dronningholm 1492, Nygård, Odshrd. 1493–94, Jungshoved 1494, svenske len 1499, 1519–20, Skanderborg 1516, Segeberg 1521–22, Hammershus 1522, Gotland 1525–27, 1530–42 div. år., Holbækgård, Rougsø hrd. 1529, Trøjborg 1531–32, Malmø 1536, 1541–42, Helsingborg 1536, Vandfuld hrd. 1537, Flyinge 1540, Hvidøre 1545, Vildsted gård 1562, Paddeborg 1569–70, Färs hrd., Slagelse St. Jørgens hospital, Åhus hospital og Ø. Velling birk 1569, Rugård, Ørbæk og Dalum kloster 1571, Lundenæs 1572 og Gladsax 1578.

Se endvidere DK: B24, B164 II, B167, B181.

Lenssager efter 1660

Registrering: Seddelreg IV. Folioreg. 10.

Indhold: Kongebreve 1672–90. Jordebog for friherreskabet Vintersborg 1673. Fru v. Viereggs forlening med Antvorskov, med jordebøger 1703–04. – Se endvidere Arkivalier vedr. lensvæsenet («Lensarkivet», Danske kancelli) s. 174–76.

Elefant- og Dannebrogordenens statutter 1693. Mathildeordenens statutter 1771. – Se endvidere Ordenssekretæren og Ordenskapitlet s. 133.

C 6 Adkomster 1451–1734

Gruppen Adkomster er præget af, at pergament – også efter 1700 – vedblev at være det foretrukne dokumentmateriale til skødebreve.

For den ældre dels vedkommende består gruppen fortrinsvis af dokumenter fra den nu opløste Topografisk samling, pergament, mens de yngre dokumenter især stammer fra gruppen »Skøder, Mageskifter etc«. Adkomster indtil 1523 var tidligere – formentlig begrundet i den ældre henlæggelse – delt i hovedgrupperne købstadgods og landgods, som igen var underopdelt i en række ikke altid logisk adskilte topografiske områder. Kun gruppen »Sverige« havde en velmotiveret afgrænsning, idet den indeholdt de adkomstbreve på svensk gods, især fra årene 1350–1400, som kronen fik i hænde ved dronning Margretes store godsreduktion. Der er aldrig sket nogen samlet registrering af disse breve, og de er nu indordnet sammen med alle andre middelalderbreve til og med 1450 i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række. Her er også de mange danske adkomstbreve til 1450 henlagt, mens dokumenterne for perioden 1451–1523, som kun omfattede danske adkomster, uanset tidligere underopdelinger nu er kronologisk ordnet i C 6 Adkomster. Adkomster efter 1523 er delt i rækker for Danmark, Sønderjylland, Holsten, Ditmarsken og Sverige. En del af de herhen hørende breve er dog i gruppen Særligt stillede landskaber og unionsriger, D 1–3, 6 og 14.

Et stort antal norske adkomster 1332–1669, heriblandt de talrige breve på Hannibal Sehesteds norske gods, er afleveret til Norge 1937. Endvidere er mange holstenske adkomster

1515–81 og 1684 afleveret til Preussen i henhold til konventionen af 1933.

Registrering: Seddelreg. IV (ufuldstændig). Folioreg. 11 (»Skøder« mv). Alle dokumenter til 1560 er indført i Kronologisk Fortegnelse ... (folioreg. 230).

Indhold: Adkomster 1451–1524. Adkomstbreve: Danmark 1524–1731, Sønderjylland (dvs. Slesvig) 1527–1665, 1734 (se også D 1–2), Holsten 1581–1642 (kun få; de fleste holstenske adkomster er afleveret til Preussen. Se også D 3), Ditmarsken 1579–1706 (en del er afleveret til Preussen. Se også D 6), Sverige 1601, adkomster bilagt jordebøger og regnskaber fra 1590'erne på Gørvel Fadersdatter (Sparre)s svenske gods, som indgik i hendes testamentariske overdragelse til den danske krone. De øvrige, meget fåtallige adkomstbreve efter 1450 på svensk gods er i D 14.

Hjælpemidler og litteratur: Will. Christensen (udg): *Repertorium diplomaticum regni Danici*, 2. rk. I–IX, 1928–39 indeholder udførlige udtog af de utrykte dokumenter 1451–1513 samt henvisning til tryksteder for de trykte. En oversigt over kronens adkomstbreve er i bd. VIII s. 6–7. Fra 1535 er kronens gods-transaktioner trykt i regestform i L. Laursen og S. Nygaard (udg): *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark fra Reformationen til Nutiden I–V (1535–1765)*, 1892–1955.

En totalregistrering af adkomster 1513–59 er foretaget af Landbohistorisk Selskab, men den planlagte publikation er indtil videre stillet i bero. Seddelmaterialet er deponeret i Institut for Navneforskning, Københavns Universitet, Amager.

C 7 Gældsbreve og kvitteringer 1451–1660 (64)

Dokumenterne i denne gruppe vedrører først og fremmest de danske kongers gældsstiftelse. Den indeholder både papirsbreve og pergamenter, dels fra den opløste »Topografisk Samling. Pergament«, dels fra andre af de gamle emneordnede rækker. Ved opløsningen af »Gemeinschaftliches Archiv« på Gottorp (se s. 859) blev et stort antal breve overført til denne gruppe. Pergament- og papirsbreve er nu anbragt mellem hinanden, og da

den udtagne række »Kasserede obligationer« (indfrieede gælds-breve) langt fra var konsekvent gennemført, er den nu opgivet. Gruppen er nu ordnet i én kronologisk række. Dokumenterne 1354–1450 er overført til Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Registrering: Seddelreg. V.

Indhold: Gældsbreve på pengebeløb, pantebreve, kvitteringer for indfrieede lån og indløste panter, mange kasserede gældsbreve i form af gennemskårne pergamenter, tilbagegivet ved indfrielsen. Et stort antal dokumenter vedrører Christian 1.s talrige økonomiske transaktioner. I mange tilfælde hører dokumenterne sammen med sager i A 2 Kongehuset og i Regnskaber indtil 1660, Kieler omslagsregnskaber. – Dokumenterne efter Christian 1.s tid er jævnt fordelt ca. 1500–1660. Efter 1660 er der et enkelt gældsbrev 1664 fra Frederik 3. til Hannibal Sehested.

SÆRLIGT STILLEDE LANDSKABER OG UNIONSRIGER

Dokumenterne i denne gruppe vedrører det politiske forhold til de af den danske konges lande, som ikke var dele af kongeriget Danmark, først og fremmest de øvrige riger i Kalmarunionen samt Slesvig og Holsten. Gruppen rummer endvidere akter vedr. forholdet til visse af kongeslægstens sidelinjer.

Gruppen omfatter alle pergamentsdokumenter vedrørende disse forhold (unionsbrevene 1397, se Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række –1450) samt visse papirdokumenter, især samlinger af afskrifter mv., som ikke har kunnet indplaceres i nogen bestemt administrativ sammenhæng. I øvrigt skal sager om det politiske forhold til og forvaltningen af de pågældende lande søges i Danske og Tyske kancellis arkiver.

Gruppen D 4 Reinfeld kloster er en del af et egentligt forvaltningsarkiv, mens de øvrige grupper er arkivskabte samlinger.

Registrering: Seddelreg. VI. Folioereg. 12 (D 13 Gotland), 13 (D 1–12), 14 (D 14 Sverige). Kronologisk Fortegnelse ... (folioereg. 230). Ingen af disse registraturer er fuldstændige.

D 1 Slesvig 1460–1842

Indhold: Dokumenter vedr. det politiske og statsretlige forhold mellem Slesvig og Danmark, den danske konges rettigheder i Slesvig, Slesvigs delinger og forholdet mellem de regerende hertuger. Dokumenterne i D 1 fra årene 1285–1414 er i Middelalder-samlingen. Ny kronologisk række.

Hjælpemidler og litteratur: D 1–5: Dokumenterne i D 1–5 er udgivet meget spredt. Blandt de vigtigste udgaver kan nævnes: Andr. Ludw. Jac. Michelsen: *Urkundenbuch zur Geschichte des Landes Dithmarschen*, Altona 1834. *Quellensammlung der schleswig-holstein-lauenburgischen Gesellschaft für vaterländische Geschichte*, bd. 1–3, Kiel 1862–65. Chr. L. E. v. Stemann: *Geschichte des öffentlichen und Privat-Rechts des Herzogthums Schleswig*, bd. 1–3, 1866–67. *Urkundensammlung der Gesellschaft für schleswig-holstein-lauenburgische Geschichte*, bd. 4, Kiel 1877. C. F. Wegener (udg): *Diplomatarium Christierni primi*, v. Hans Knudsen, 1856.

D 2 Slesvig stift 1533–1661

Indhold: Dokumenter vedr. Slesvig bispestols og domkapitels privilegier og gods samt vedr. udnævnelsen af biskop og af administrator af stiftsgodset. Endvidere en samling afskrifter (16. årh.) af ældre dokumenter.

Hjælpemidler og litteratur: Se ovf. D 1.

D 3 Holsten 1482–1786 (1841)

Indhold: Dokumenter vedr. de danske kongers forlening med Holsten og deres rettigheder som hertuger af Holsten, for en stor del fra »Gemeinschaftliches Archiv« på Gottorp. Dokumenterne i D 3 fra årene 1340–1447 vedr. det politiske forhold mellem kongen af Danmark og de holstenske grever er i Middelalder-samlingen. Ny kronologisk række.

Hjælpemidler og litteratur: Se ovf. D 1.

D 3a Schauenburg 1460–63

Indhold: Dokumenter vedr. greverne af Schauenburgs afkald på deres arveret til Slesvig, Holsten og Stormarn. Dokumenterne stammer fra »Gemeinschaftliches Archiv« på Gottorp.

Hjælpebidler og litteratur: Se ovf. D 1.

D 3b Lübeck stift 1528

Indhold: Dokumenter vedr. stridigheder mellem Frederik 1. og Lübecks biskop og domkapitel angående Lübeck stifts undersåtters skattepligt i Holsten.

Hjælpebidler og litteratur: Se ovf. D 1.

D 4 Reinfeld kloster 1543–1749

Det holstenske cistercienserkloster Reinfeld tilhørte fra 1582 hertug Hans den Yngre af Sønderborg og hans efterkommere, og kom fra dem til det danske kongehus. Størstedelen af klosterets og godsets arkiv, som går tilbage til 1237, blev afgivet til Tyskland i 1933. Rigsarkivet beholdt dog et antal dokumenter vedr. klosterets gods uden for Holsten (Mecklenburg, Pommern, andele i saltudvindingen i Lüneburg) fra tiden efter klosterets overgang til hertugelig ejendom ved reformationen. Endvidere har Rigsarkivet klosterets gamle arkivfortegnelser fra det 16. årh.

Hjælpebidler og litteratur: Se ovf. D 1.

D 5 Ditmarsken 1473–1664

Indhold: Dokumenter vedr. den danske konges rettigheder til og forhandlinger med Ditmarsken, samt vedr. Ditmarskens erobring og deling i 1559. Delvis fra »Gemeinschaftliches Archiv« på Gottorp.

Hjælpebidler og litteratur: Se ovf. D 1.

D 6 Holsten-Plön 1670–1764 (1827)

Indhold: Dokumenter vedr. forhandlingerne om hertugerne af Plöns arvekrav på Oldenburg og Delmenhorst, samt vedr. hertugerne af Augustenborgs arvekrav efter hertugerne af Plön.

Hjælpebidler og litteratur: Kr. Erslev: *Augustenborgernes Arvekrav*, 1915. L. Laursen m.fl. (udg): *Danmark-Norges Traktater 1523–1750*, bd. 6ff, 1923ff.

D 7 Diverse pergamenter vedrørende Hertugdømmerne 1460–1571

Indhold: Størstedelen af denne samling er nu dels afgivet til Tyskland, dels fordelt på andre grupper i Kongehusets og rigets arkiv og gruppen Privatarkiver på pergament (se. s. 65 og 847). Samlingen omfatter fortsat forskellige adkomst- og gældsbreve mm., hovedsagelig af privat oprindelse, som er kommet til Rigsarkivet gennem »Gemeinschaftliches Archiv« på Gottorp. Dokumenterne fra årene 1409–43 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Hjælpebidler og litteratur: Dokumenterne er meget spredt udgivet. En del af dem, som vedrører Flensborg, er trykt i H. C. P. Sejdelin: *Diplomatarium Flensborgense*, bd. 1, 1865. Se også ovf. D 1.

D 8 Oldenburg 1454–1774

Indhold: Dokumenter vedr. de danske kongers forhold til greverne af Oldenburg og Delmenhorst, erhvervelsen af grevskaberne i 1667(76) og deres afståelse 1773. Dokumenterne fra årene 1436–45 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Hjælpebidler og litteratur: En stor del af dokumenterne fra det 15. årh. er trykt i C. F. Wegener (udg): *Diplomatarium Christierni primi*, v. Hans Knudsen, 1856. Vedr. erhvervelsen af grevskaberne: L. Laursen m.fl. (udg): *Danmark-Norges Traktater 1523–1750*, bd. 1ff, 1907ff.

D 9 Norge 1453–1646

Indhold: Dokumenter vedr. de danske kongers adkomst til og rettigheder i Norge, mm. Dokumenterne fra årene 1385–1450 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Hjælpebidler og litteratur: *Diplomatarium Norvegicum* bd. 1ff, Kristiania/Oslo 1849ff.

D 10 Orkney 1459–62 (1557)

Indhold: Dokumenter vedr. Orkneys forhold til kongeriget Norge og forhandlinger herom med Skotland. Størstedelen af den oprindelige gruppe D 10, nemlig dokumenterne fra årene 1329–1434 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Hjælpebidler og litteratur: De fleste af gruppens dokumenter er udgivet i *Diplomatarium Norvegicum* bd. 1ff, Kristiania/Oslo 1849ff. Thelma Jexlev: *Documents on Orcadian-Danish Relations from the 14th to the 17th Century*, The Orcadian, Kirkwall 1968. Samme: *Scottish History in the Light of Records in the Danish National Archives*, Scottish Historical Review XLVIII, Edinburgh 1968.

D 11–12 Island, Færøerne, Grønland 1480 (1404) – 19. årh.

Grupperne D 11 Island og Færøerne, og D 12 Grønland, var oprindeligt skarpt adskilte. Senere omregistreringer og udvidelse af grupperne med fire supplementer har imidlertid udvisket skellet, og grupperne behandles derfor her under ét.

Indhold: Den oprindelige gruppe D 11 Island og Færøerne 1524–1649 omfatter dokumenter vedr. uroligheder på Island i det 16. årh. (især omkring biskop Jon Arason), handel og råstofudvinding på Island og Færøerne samt Frederik 3.s hylding 1649. Den oprindelige gruppe D 12 Grønland 1581–1737 omfatter dokumenter vedr. sejlads og handel samt kolonierne på Grønland. Supplement I 1505–ca. 1630 rummer dokumenter vedr. forleningsforhold og handel på Island og Færøerne. Supplement II 1480 (1404)–1741 er en ikke opløst skabssag fra Tyske kan-

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Item son of ...

Der Herr ...

cellis udenrigske afdeling (jf. s. 302), bestående af dokumenter, som er blevet benyttet af den danske regering ved forhandlinger med Nederlandene i 1741 om fremmedes ret til fiskeri og handel på og ved Island, Færøerne, Norge, Finmarken og Grønland. Supplement III 1529–19. årh. består af enkelte dokumenter vedr. Færøerne 1529–1674 samt af prokurator N. Winthers samlinger vedr. Færøernes historie, især i det 18.–19. årh. (bl.a. enkelte originale mandtal fra det 18. årh. og købmandsregnskaber fra begyndelsen af det 19. årh.). Supplement IV er grosserer Knudtzens papirer vedr. Island og handelen på Island i det 19. årh.

En betydelig del af de ældre dokumenter i gruppen er afgivet til Island. Dokumenterne fra årene 1409–26 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Hjælpemidler og litteratur: Diplomatarium Islandicum bd. 1–16, Kbh./Reykjavik 1857–1956. Birgitte Dedenroth-Schou: *Island, Færøerne og Grønland. Et eksempel fra Thorkelins arkivregistraturer*, Arkiv 1973. Louis Bobé (udg): *Diplomatarium Groenlandicum 1492–1814*, Meddelelser om Grønland 1936. Sune Dalgård: *Dansk-norsk Hvalfangst 1615–1660*, 1962. Finn Gad: *Grønlands Historie* bd. 1–2, 1967–69.

D 13 Gotland 1471–1555

Indhold: Dokumenter vedr. Gotlands privilegier, øens hyldning af danske konger samt den danske forvaltning af Gotland. Doku-

Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række: [ca. 1425]. – Ved unionen mellem Danmark og Norge kom de norske Atlanterhavsøer under den danske konge, indtil Christian 1. pantsatte Orkney og Shetland som del af Margretes medgift ved ægteskabet med kong James 3. af Skotland 1468. Rigsarkivets Orkney-dokumenter (Kongehusets og rigets arkiv: D10 Orkney 1459–62 (1557)) består fortrinsvis af lensbreve og hyldinger. Et interessant dokument er indbyggernes klage mod David Menies. Blandt de 37 klagepunkter kan nævnes, at David mod aftale lod udføre korn af landet i misvækstsår, fratog lagmanden landeseglet og senere lod ham fængsle. Trods den stærkt voksende skotske indflydelse fra o. 1400 er klagerne skrevet på norsk på begge sider af et kæmpeark papir ca. 30 × 65 cm (sammenlignet af to stykker). På grund af beseglingen har man foldet arket i stedet for at anvende den sædvanlige rulleform. Klagen synes senere at have været i den tyske kanslers varetægt, da arkivpåtegningen fra 16. årh. lyder: »Der von Orkenø klage vber Dauid Menies« samt æske(?)-signatur. (Trykt hos Huiifeldt og DN II nr. 691).

menterne fra årene 1389–1411 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

D 14 Sverige 1452–1522

Indhold: Dokumenter vedr. Danmarks politiske forhold til Sverige i unionstiden. Rækken af dokumenter vedr. det dansk-svenske forhold fortsætter i Kongehusets og rigets arkiv E 1, Forhold til udlandet 1454–1699, Sverige (se s. 101). Dokumenterne fra årene 1388–1449 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

Hjælpebidler og litteratur: *Forhandlinger mellem Danmark og Sverige i Kong Hans' Tid*, Aarsberetninger fra det Kgl. Geheimearchiv IV, 1866–70, s. 268–368. O. S. Rydberg: *Sveriges traktater med främmande makter jemte andra dit hörande handlingar* bd. 3, Stockholm 1895. C. F. Wegener (udg): *Diplomatarium Christierni primi*, v. Hans Knudsen, 1856. Den seneste oversigt over diskussionen omkring unionen er Poul Enemark: *Fra Kalmarbrev til Stockholms Blodbad. Den nordiske trestatsunions epoke 1397–1521*, 1979.

D 15 Øsel 1581

Indhold: Kun ét brev, en revers vedr. statholderskabet over Øsel. Se i øvrigt TKUA (s. 308) og Arkivalier af fremmed proveniens (s. 741).

FORHOLDET TIL UDLANDET (TRAKTATER)

De skiftende myndigheder, som har varetaget Danmarks forhold til udlandet (Tyske kancellis udenrigske afdeling, Departementet for de udenlandske anliggender, Udenrigsministeriet) har alle i deres arkiv haft en særskilt samling af traktater. Disse samlinger er i Rigsarkivet henlagt i Kongehusets og rigets arkiv E, Forhold til udlandet. Gruppen forøges fortsat ved afleveringer fra Udenrigsministeriet, senest i 1960.

Samlingen er ordnet i nogle kronologiske hovedgrupper, herunder alfabetisk efter lande. Visse dokumenter i tilknytning til traktaternes indgåelse er henlagt sammen med traktaterne i denne samling, men i øvrigt skal arkivalier vedr. baggrunden for traktaterne søges i de ovennævnte myndigheders arkiver, se s. 301–15.

Hjælpemidler og litteratur: C. F. Wegener (udg): *Diplomatarium Christierni primi*, v. Hans Knudsen, 1856. L. Laursen m.fl. (udg): *Danmark-Norges Traktater 1523–1750 (–1700)* bd. I–(XI), 1907–(49). H. C. de Reedtz: *Répertoire historique et chronologique des traités conclus par la couronne de Dannemarc depuis Canut-le-Grand jusqu'à 1800. Avec un extrait des principaux articles*, Göttingen 1826. *Danske Tractater 1751–1800*, 1882. *Danske Tractater efter 1800 (–1879)* 3 bd., 1877–85. *Danmarks Traktater og Aftaler med fremmede Magter efter 1814 (1880–1920)*, bd. 4–7, 1918–51.

Se i øvrigt s. 303–04 og 311.

E 1 1454–1699

Registrering: Seddelreg. VII. Folioereg. 13–14. VA XI s. 342–44. Kronologisk Fortegnelse ... (folioereg. 230).

Indhold: Foruden egentlige traktater med biakter indeholder denne samling alle andre pergamentsbreve vedrørende Danmarks forhold til udlandet (privilegiebreve, gældsbreve mm).

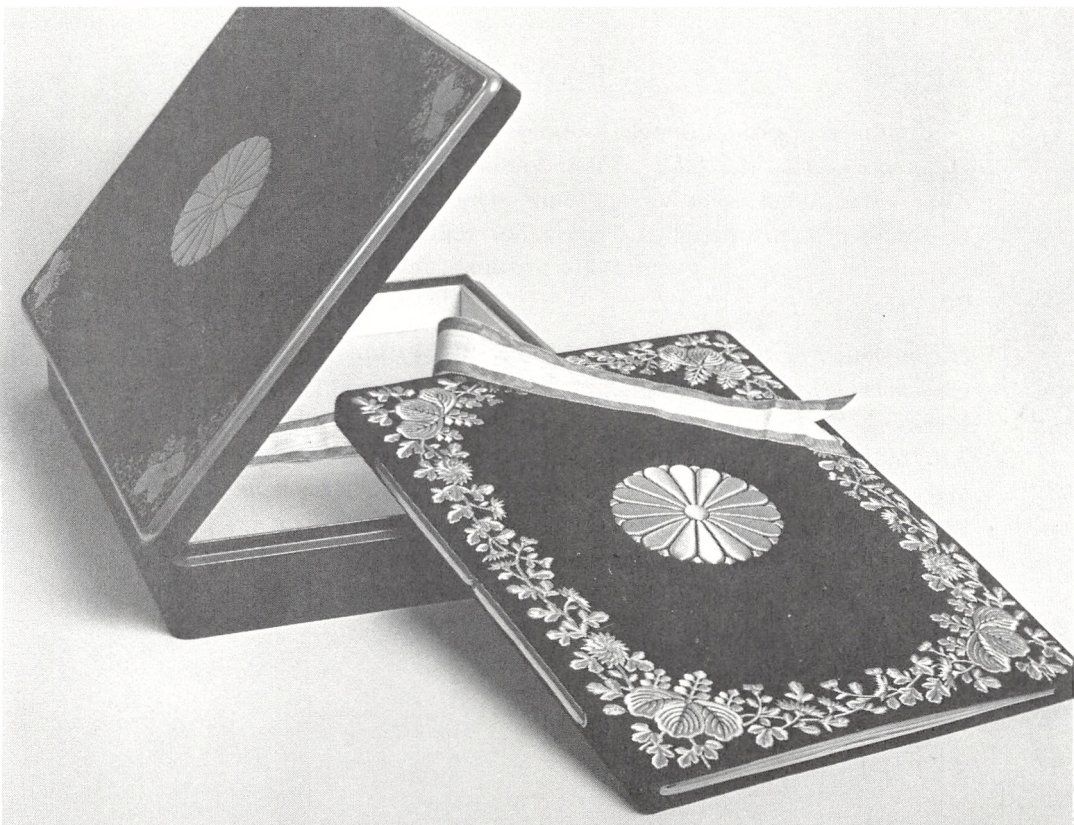
I gruppen indgår enkelte arkiver af fremmed proveniens: Lifland (Biskoppen af Kurland 1457–1531, Padis kloster 1559–61, Ruma kloster 1498–1549, Kolk gods 1528–56, Hertug Magnus 1493–1572).

Sverige til 1522, se D 14 Sverige s. 100.

Dokumenterne fra det 12. årh. – 1450 er i Middelaldersamlingen. Ny kronologisk række.

E 2 1700–1879

Registrering: Folioereg. 88b-d (kun delvis gældende, da det ikke drejer sig om egentlige registraturer eller afleveringsfortegnelser, men om interne fortegnelser fra de arkivskabende myndigheder; ikke alle de registrerede traktater er afleveret til Rigsarkivet). VA XI s. 344 (til 1770).

Kongehuset og rigets arkiv: E3 Traktater afleveret af Udenrigsministeriet 1949, V 44, Handelstraktat med Japan 19.10.1895. – Traktaten er indbundet i violet fløjl med guldbroderi og ligger i en lakæske foret med hvid silke. Midt på både bindet og æsken ses det kejserlige »mon«, en stiliseret chrysantemum.

Indhold: Samlingen består af en større samlet aflevering af traktater fra Udenrigsministeriet i slutningen af det 19. årh.

E 3 1880–1900

Registrering: RA Afl. j.nr. 02.

Indhold: Traktater afleveret af Udenrigsministeriet 1949.

E 4 1901–20

Registrering: RA Afl. j.nr. 02.

Indhold: Traktater afleveret af Udenrigsministeriet 1960.

HOFETATEN

Til Hofetaten regnes de embedsmænd, institutioner og kontorer, som fungerer som statsoverhovedets sekretariat, og som administrerer hofhusholdningen. Hertil kom under enevælden en række institutioner, som administrerede kunst og de kgl. samlinger. Det kgl. teater og kapel, Det store kgl. bibliotek, Kunstakademiet og en række museer havde forestillingsret til kongen og regnedes til Hofetaten. I perioder havde de (over)hofmarskallen som chef. For så vidt disse institutioner har afleveret arkivalier til Rigsarkivet, er de omtalt i dette afsnit.

Kabinetssekretariatet, (Over)hofmarskallatet, Staldetaten og Ordenskapitlet vedblev efter 1849 at være hofinstitutioner. Partikulærkammeret afløstes som kongens egen kasse af Den kgl. civilliste i 1849. Samme år henlagdes Det kgl. akademi for de skønne kunster og Det kgl. teater og kapel under Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet. De kgl. slotte og haver kom til Indenrigsministeriet; foreløbig – indtil 1859 – sorterede de kgl. haver dog umiddelbart under et nyoprettet Overdirektorat for de kgl. haver. De forskellige museumsinstitutioner henlagdes 1849 til Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet, men sorterede foreløbig – indtil 1866 – umiddelbart under det nyoprettede Overdirektorat for de kgl. kunstsamlinger.

Fra slutningen af det 18. årh. forelægges (refereres) militære sager for kongen af generaladjutanterne, senere af adjutantstabschefen og jagtkaptajnen (sømiliter sager) svarende til, at kabinetssekretæren forelægger sager af civil karakter. Generaladjudanten af søetaten og jagtkaptajnen har ikke afleveret arkivalier til Rigsarkivet. Fra generaladjudanten af landetaten findes arkivalier i Landetatens arkiv, se Tillæg til Landetatens arkiv s. 614f. Generaladjudanten af landetatens, senere Adjudantstabens arkiv 1848ff er i Rigsarkivets 3. afdeling, Forsvarets arkiver.

Arkiver efter Overjægermesteren, Overforstmesteren og Hofjægermesteren (som forstembede) er i Rentekammerets arkiv, Rtk: 33. Se også Regnskaber.

Det store kgl. Bibliotek, Kongens håndbibliotek, De danske kongers kronologiske samling på Rosenborg og Statsinventarie-Kommissionen har ikke afleveret administrative arkivalier til Rigsarkivet. Efter 1849 vedblev Håndbiblioteket og Rosenborg-samlingen at være hofinstitutioner.

Hjælpe midler: Roedes register over hofetaten, 4 ks. (reg.vær), alf. register over personer, som var knyttet til hoffet i videste forstand. Registret bygger på oplysninger i diverse af hofetatens arkiver og en række andre arkivfonds samt adskillige trykte skrifter. Folio reg. 234: Nøgle til Henvisninger og Forkortelser i Roedes Register over Hofetaten. Jf. Håndskr.saml. XIV E 1-4.

Litteratur: Niels Petersen: *Kultusministeriets tilblivelse*, Afhandlinger om arkiver. Ved Rigsarkivets 75-års jubilæum, 1964.

PARTIKULÆRKAMMERET

Partikulærkammeret var et særligt kgl. regnskabskammer ved hoffet med egne lokaler, embedsmænd og kasse. Indtil ca. 1700 kaldtes det »Kongens eget kammer«, og i lang tid brugtes begge udtryk. Ordene »partikulær« og »eget« angav, at kammeret var adskilt fra rigets almindelige regnskabs- og finansvæsen, der blev forvaltet af Rentekammeret og Finanskollegiet. Under Rentekammeret hørte Zahlkassen, kongeriget Danmarks hovedkasse, som ofte kaldtes »kongens kasse«, og som ikke må forveksles med »kongens egen kasse«, Partikulærkassen.

Partikulærkassen havde indtil 1771 egne indtægter: Øre-sundstolden, Elbtolden, forskellige afgifter fra Altona, toldindtægter fra de nordenfjeldske tolddistrikter mm. Hertil kom indtægter af kgl. gods, handelselskaber og industriforetagender, som kongen havde andel i. Fra 1771 indgik disse indtægter i Zahlkassen, som til gengæld udbetalte et årligt beløb til Partikulærkassen.

Partikulærkassens udgifter var: kongens klæder og personlige udstyr, en del af det kgl. byggeri (bl.a. opførelsen af det første Christiansborg), anskaffelse af møbler og inventar, gager til en del hofembedsmænd (herunder ansatte ved Det kgl. teater og kapel), nådesgaver, tilskud til erhvervslivet (bl.a. udgifter i for-

bindelse med handelskompagnier og industrier, hvori kongen var parthaver), tilskud til kunst osv.

Til forskellige tider indrettedes specialkasser under Partikulærkassen: Kabinettskasse, Chatolkasse og kasser for bygningsudgifter. Kasserne fik penge fra Partikulærkassen, og regnskaberne revideredes i Partikulærkammeret. Kasserne bestyredes af forskellige hofembedsmænd, der som kasserere foretog udbetalingerne, men udgifterne var ikke sagligt fordelt imellem dem.

De kgl. kassers udgifter blev fra tid til anden omlagt fra en kasse til en anden, ligesom udgifter til bestemte formål kunne være delt. Det kan derfor være nødvendigt at søge i flere regnskabsrækker for at finde regnskabsager med et bestemt indhold. Ordene »partikulær-«, »kabinetts-« eller »chatol-« er brugt på forsiderne af alle tre kassers regnskabsprotokoller.

I hele den periode, hvori Partikulærkammerets regnskaber er bevaret, var der store udgifter til kgl. byggeri. Fra 1737 skulle byggeregnskaber udskilles for sig. Partikulærkassens regnskabsposter vedr. byggeri indskrænkes herefter til udbetaling af større beløb til en særlig kgl. bygningskasse, når bortses fra enkelte og tilfældige poster, der fortsat kan findes i Partikulærkassens regnskaber.

1738 nedsattes under Partikulærkammeret en Slotsbygningskommission, der skulle forestå bygningen af Christiansborg. En særlig slotsbygningskasse vedr. Christiansborg var allerede oprettet i 1737 og eksisterede til 1745. Der var således i disse år to kgl. bygningskasser med hver sine regnskaber. Også slotsbygningskassen fik penge af Partikulærkassen, som til gengæld fik overført penge og tillagt indtægter fra Zahlkassen til slotsbyggeriet.

Udgifter til bygning og vedligeholdelse af de kgl. slotte og bygninger samt visse offentlige bygninger var delt mellem Partikulærkammeret og Rentekammeret. Udgifterne til opførelsen af det første Christiansborg blev betalt gennem Partikulærkammeret, mens vedligeholdelsen delvis kom til at høre under Rentekammeret. Opførelsen af det andet Christiansborg bestyredes af Slotsbygningskommissionen af 1803 under Rentekammeret, Rtk: 424, se s. 370. Opførelsen og vedligeholdelsen af andre slotte og bygninger var administrativt delt på lignende måde, og regnskabsager herom kan være opbevaret både i Partikulærkammerets og i Rentekammerets arkiv eller i blandt dets reviderede regnskaber.

Udgifter til hofholdningen, dvs. hofkøkkenet, vinkælderen mm., blev for største delen betalt gennem Rentekammeret. Tilknyttet Zahlkassen var en særlig hofkasse, hvor en køkkenskriver ved hoffet, senere en hofkasserer, førte regnskaber for kassen. Hofkasseregnskaberne 1660–1848 med bilag er blandt Rentekammerets reviderede regnskaber (se Regnskaber s. 695). Efter Partikulærkammerarkivets aflevering til Rigsarkivet er hofkasseregnskaber for 1839–47 blevet indordnet blandt Partikulærkammerets regnskabssager. Det drejer sig muligvis om hofmarskallatets eksemplarer af regnskaberne.

Dronningerne og de kgl. børn havde egne kasser for deputeringspenge, som indbetaltes fra Zahlkassen efter kongens bestemmelse. Ofte fik de også tilskud fra Partikulærkassen. Nogle af de kgl. personers kassesager er kommet til Rigsarkivet med Partikulærkammerarkivet, en del er senere indordnet heri, og andre er i Nyere kgl. chatolkassesager, se s. 115. Et enkelt specialregnskab er i Kongehusets arkiv (kronprins Frederik (7.)s rejse-regnskab 1834–46).

Partikulærkammerarkivet indeholder en del tegninger, der stadig ligger i de byggesager, hvortil de hører. Større tegninger er dog udskilt og anbragt i Rigsarkivets Kort- og tegningssamling som aflevering fra Partikulærkammeret. Tegninger til Christian 6.s Christiansborg hørte oprindeligt til Partikulærkammerarkivet, men blev sammen med andre tegninger, bl.a. af Frederikskirken, i 1774 afgivet til Bygningsdirektoratet under Rentekammeret. En del af disse tegninger er senere kommet til Rigsarkivet og er nu i Kort- og tegningssamlingen, se s. 878, jf. FA Ny serie nr. 12, 1976. Mindre tegninger fra opførelsen af Christian 6.s Christiansborg er dog stadig i Partikulærkammerets byggesager. I 1957 fik Nationalmuseet overdraget arkivalierne og tegningerne vedrørende Prinsens palæ, der således udskiltes af Partikulærkammerarkivet.

1849 blev Partikulærkammerets forretninger overtaget af Den kgl. civilliste, se s. 117.

Før 1849 skelnedes ikke mellem kongens og rigets penge. Der kan derfor ikke gives klare retningslinier for, hvilke oplysninger der kan findes i Partikulærkammerarkivet, og hvilke der skal søges i Rentekammerets eller Finanskollegiets arkiver.

Partikulærkammerarkivet har lidt en del tab ved slotsbranden 1794 og ved senere omflytninger af kontoret.

Arkivet er totalt fotograferet som led i Rigsarkivets sikkerhedsfotografering, se Filmfortegnelser nr. 2, jf. ndf.

Registrering: Folioereg. 105, der foran har indsat skrivelser, dat. 1848, i anledning af Partikulærkammerets ophævelse med et historisk tilbageblik over kammerets organisation og embedsmænd. Folioereg. 105a er afleveringsdesignationen fra 1874. Filmfortegnelse nr. 2, Partikulærkammeret og De kgl. slotte og haver, reviderede regnskaber, 1975, er en fuldstændig fortegnelse over arkivet.

Hjælpe midler: Alfabetisk seddelreg. over embedsudnævnelser under Partikulærkammeret 1731–70, udskrevet af Partikulærkammerets bestallings- og instruktionsprotokol for de samme år, Ptk: nr. 5.

Litteratur: Emil Marquard: *Kongelige Kammerregnskaber fra Frederik III.s og Christian V.s tid*, 1918. Knud Voss: *Bygningsadministrationen i Danmark under Enevælden*, 1966. Grethe Ilsøe: *De kgl. bygningsinspektorer*, Arkiv, 1966. Carl Christiansen: *Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie 1661–99, 1908–22*. Filmfortegnelser nr. 2 indeholder indledning om Partikulærkammerets forskellige kasser og om arkivet.

Kongens eget kammer

Indhold: Christopher Gabels regnskab til dels med bilag 1652, 1655–56. Fortegnelse over penge udbetalt af kongens eget kammer 1657–58.

Partikulærkammer og -kasse

1670–99 bestyrede overkammerjunker Adam Levin Knuth Partikulærkassen. Hans regnskaber indgik 1742 i Partikulærkammerarkivet, Ptk: nr. 31. Han blev afløst 1699 som kasserer af E. U. Dose, og dermed begynder den egentlige arkivdannelse med de første partikulærkasseregnskaber. Fra 1706 er bilagene bevaret. Indtil 1737 indeholder bilagene de originale kgl. resolutioner, men fra 1737 blev der ført særlige protokoller med kopier af kgl. resolutioner, mens originalerne henlagdes for sig som pakker. Kopibøger vedrørende partikulærforvaltningen findes

1759. 8. 5. Für Juwelen, Gold, Silber

2. Für Gold, Silber,

17. Febr. 88. Hu. Abu Juvulinn Fabricius für 1/2 Silber Service
 für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.
19. Martii 88. Hu. Abu Juvulinn Fabricius für 1/2 Silber Service
 für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.
- 88. Hu. Abu Emille Masler Brocheiren für 1/2
 Silber Service für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.
- 88. Hu. Daniel Steyer Dozer für 1/2 Silber Service
 für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.
- 88. Hu. Abu Juvulinn Fabricius für 1/2 Silber Service
 für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.
- 88. Hu. Abu Juvulinn Fabricius für 1/2 Silber Service
 für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.
2. April 88. Hu. Abu Juvulinn Fabricius für 1/2 Silber Service
 für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.
17. May 89. Hu. Abu Juvulinn Fabricius für 1/2 Silber Service
 für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.
- 90. Hu. Abu Emille Masler Brocheiren für 1/2
 Silber Service für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.
- 91. Hu. Abu Juvulinn Fabricius für 1/2 Silber Service
 für 1 Marchal 22 Groschen von Holsthe att
 & Approbation d. d. 22. Febr. a. E.

wichtig nach dem
 angestrichen Königl.
 allergnädigsten
 Ordres, wie auf
 dem attestierten
 und quittierten
 Rechnung.

Satus

Partikulærkammeret: Nr. 38, Partikulærkammerregnskab 1759, fol. 55. – Side med kongens udgifter til juweler, guld, sølv og andre pretiosa. Udgiftsposterne er nummererede, og de tilsvarende regninger – blandt hvilke nogle så fra den kendte

W

Andere Orden von Pretiosis

ore Orden Pretiosis

von dem Hofe zu Paris und Paris	1892	12
Bestimmung, und alle...	169	10
mit dem Hofe zu Paris	60	
mit dem Hofe zu Paris	80	
mit dem Hofe zu Paris	50	
mit dem Hofe zu Paris	180	
mit dem Hofe zu Paris	370	12
mit dem Hofe zu Paris	280	10
mit dem Hofe zu Paris	150	12
mit dem Hofe zu Paris	150	
mit dem Hofe zu Paris	100	
mit dem Hofe zu Paris	360	12
mit dem Hofe zu Paris	72	12
mit dem Hofe zu Paris	228	10

Wran...
lit...
16/2

juveler Fabritius – er bevaret som bilag til regnskabet. I flere tilfælde er det anført, hvornår regningerne er blevet attesteret og af hvem. Yderst til venstre ses en revisionspåtegning.

fra 1731 (Ptk: nr. 22) og indkomne breve fra 1734 i en særlig række. I 1731 var forvaltningen blevet så omfattende, at der ansattes en bogholder. Herefter var Partikulærkassen kun i årene 1754–66 uden bogholder. 1746 blev der ansat en direktør for Partikulærkammeret; den første var A. G. Moltke indtil 1766. Partikulærkassens regnskaber revideredes i Rentekammeret.

Indhold: Instrukser, inventarier, bestallinger 1737–1848. Kgl. resolutioner 1705–1849. Struensees kabinetsordrer 1771–72. Ansøgninger 1762–70. Kopibøger (Ptk: nr. 22) 1731–1849. Indkomne breve 1734–1849. Overkammerjunker Knuths regnskaber 1670–99. Partikulærkammerregnskaber 1699–1848 med bilag 1706–1848 og tilhørende journal- og kassebøger for kassereren og for bogholderen. Diverse sager vedr. køb af Det Brockdorffske palæ 1764–76, Inkvisitionskommissionen 1771–72 og bogværket Flora Danica 1774–1806, 1841–42. Div. slotsinventarier 1739–98. Regnskabssager vedr. Fonden ad usus publicos 1841–42 (se også s. 522ff) og Regaliefonden 1841–49 (se også s. 709).

Kabinetsskassen

De ældste bevarede kabinetsskasseregnskaber er ført af kabinetssekretær Andreas Lüder 1706–27 (Ptk: nr. 41), men de har eksisteret fra 1701. Fra 1734 er igen bevaret kabinetsskasseregnskaber, ført af overkammerjunker von der Lühe (Ptk: nr. 42). Som led i undersøgelserne mod Struensee i 1772 blev kassen lukket og pengene gik tilbage til Partikulærkassen.

Indhold: Lüders kabinetsskasseregnskaber 1706–27. Kabinetsskasseregnskaber m. bilag 1734–1771.

Chatolkassen

Under Frederik 5. fandtes ved siden af Kabinetsskassen en kgl. Chatolokasse. Den forvaltede større beløb end Kabinetsskassen. Regnskaberne blev ført af kabinetssekretær Henrich Chr. von Esmarck (Ptk: nr. 44). I 1766 ophævedes den, og dens beholdning gik tilbage til Partikulærkassen. Også efter 1772 bestod en kgl. chatolokasse, men regnskaberne er kun bevaret for spredte år fra 1829; de indgår i arkivfondet Nyere kgl. chatolokassesager, se

s. 115. Månedsekstrakter af chatolkasseregnskaberne for 1794–1814 og 1824–30 er dog i Partikulærkammerarkivet (Ptk: specialregnskaber nr. 47). Et kgl. chatolkasseregnskab for 1849 er i Overhofmarskallatets arkiv.

Indhold: Memorialbog 1747–65. Chatolkasseregnskaber m. bilag 1747–66. Ekstrakter og beregninger 1784–1830, div. år.

Forskellige specialregnskaber

Indhold: Frederik 4.s salving 1700. Christian 7.s hofholdning i Kolding og Rendsborg og hans bisættelse 1807–08. Kongernes rejser i ind- og udland 1685, 1733, 1768–69, 1814–15, 1817, 1818, 1835 og 1848. Inventarier over kgl. værdigenstande 1779, 1783, 1786, 1837–38. Kgl. bankforretninger 1737–71, 1822–38. Generalekstrakter af Det københavnske Assurance-kompagnis bøger 1738–41. Kassebog over kabinetskatten 1747–53. Procentoskatten, regnskaber 1768–72 m. lønningslister for Partikulærkammeret 1767–72. Tilskud til Kommercekollegiet 1736–37 og til saltværket 1733. Regnskabsbog for forskellige subsidier 1739–42. Forsøg med porcellæn 1757–60. Sager angående salget af Stenalt 1824.

Hofkassen

Om disse regnskaber og deres anbringelse i Partikulærkammerarkivet se indledningen ovf.

Indhold: Regnskaber 1839–47. Div. kasse- og kontobøger 1836–47.

Bygningssager og -regnskaber

Indhold: Kgl. resolutioner 1721–26, 1737–75. Bygningsregnskaber 1703–32, 1734–73 og bilag til bygningsregnskaberne 1696–1702, 1708–09, 1714–18, 1720–23, 1725–30, 1732, 1736–44, 1748–52, 1758–60, 1766–73. Div. sager vedr. kgl. slotte og huse og offentlige bygninger 1699–1768. Inventarium for Rosenborg slot 1781.

Slotsbygningsskommissionen af 1738

Kommissionen blev nedsat 1738 for at forestå arbejdet med det nye residensslot, Christiansborgs opførelse. Specialregnskaber fra den første byggefase, dvs. fra 1731, er i kommissionens arkiv. 1745 overgik dens forretninger, som nu angik den endelige færdiggørelse og vedligeholdelsen, til Partikulærkammerets bygningssregnskaber for de kgl. slotte og bygninger, se ovf., samt til Bygningsskommissionen af 1742, Rentekammeret, Rtk: 422.

Indhold: Kgl. resolutioner 1734–45. Journal over Københavns slots nedrivning 1731–35. Mødeprotokol for Slotsbygningsskommissionen 1738–45. Kopibøger og brevkoncepter 1738–45. Bygningsregnskaber m. bilag for Kgl. residensslots byggekasse 1731–45. Diverse materialeregnskaber mm.

Regnskabsekstrakter, revision og decision

Indhold: Måned- og årsekstrakter til de forskellige regnskaber samt notater mm. over revision af de kasser, der hørte under Partikulærkammeret.

Dronning Sophie Amalie

Indhold: Resolutioner 1649–85. Bestallinger 1651–85. Koncepter til breve 1760–85. (Kopibøger er i Kongehusets arkiv, se s. 69). Ansøgninger til dronningen 1661–85. Regnskaber og sager vedr. dronningens gods og skove på Sjælland og Lolland-Falster 1660–85. Sager vedr. stutierne 1664–84 mm. Regnskaber over dronningens indtægter og udgifter 1662–79, 1681, 1683, 1685, med bilag 1660–63, 1666–85. Køkkenregnskab 1680–81. Konfektregnskab 1672–79. Ugesedler for konditoriet 1680–85, for vinkælderen 1679–85 mm. Rejseregnskab 1681. Bilag ang. byggearbejder på Sophie Amalienborg 1680–85.

Frederik 3.s børn

Indhold: *Kronprins Christian:* Claus Byssings regnskab m. bilag 1668–70.

Dronning Charlotte Amalie: Sager vedr. Frederiksdal og omliggende gods 1594–1714. Enkedronningens gagereglement 1708.

Prinsesse Vilhelmine Ernestine: Rejseregnskab for rejse til Heidelberg 1671–72.

Prinsesse Anna Sophie: Regnskab for det sachsiske fyrstepars rejse og ophold i Holsten 1662–63. Gesandtskabsrejse til Sachsen 1664.

Prins Jørgen (Georg): Rejseregnskab 1668–70. Regnskab over deputatpenge og jordegods 1665–75. Jordebog over bøndergods til Vordingborg 1682.

Prinsesse Ulrikke Eleonore: Regnskab m. bilag over prinsessens udstyr 1678–80. Jordebog over gods i Sverige 1680.

Christian 5.s børn

Indhold: Kronprins Frederik: Bilag til deputatpengeregnskab 1683–92. Ekstrakter af deputatpengeregnskab 1696–99. Regnskab for rejse i Tyskland 1695. Sager vedr. Jægerspris, forsk. skovsyn og vedr. kronprinsens stald mm. 1694–99.

Dronning Louise: Regnskab for prinsesse Louises rejse fra Mechlenburg 1695. Resolutioner for Dronningens kammer 1707–19. Indtægtsregnskaber 1718–21. Protokol over indkøbte varer 1713–18. Kommissariernes regnskab for fordringer på dronningens kammer m. bilag 1721–27. Lister over pensioner, ansøgninger mm. 1707–(31). Sager vedr. Hørsholm 1700–06.

Dronning Anna Sophie: Ugeekstrakter af kammerkasseregnskab 1730.

Prins Christian: Deputatpengeregnskab 1683–95, m. bilag 1683–86.

Prins Carl m.fl.: Prins Carls, prins Wilhelms, prinsesse Sophie Hedvigs og prinsesse Christiane Charlottes chatolkasse- og deputatpengeregnskaber 1683–88. Prins Carls deputatpengeregnskab 1688–99, m. bilag 1690–92. Rejseregnskab 1696.

Prinsesse Sophie Hedvig: Div. regnskabssager vedr. godsdrift 1722–35.

Frederik 4.s børn

Indhold: Kronprins Christian: Deputatpengeregnskaber 1706–31, m. bilag 1708–30. Leverandørernes regninger til kronprinsessens hofholdning 1727–29. Regnskab f. rejse til Carlsbad 1728. Adskillige sager vedr. Hørsholm slot og amt 1708–30. Forestillinger 1721–30. Indkomne breve og lønnings-

lister mm. Jordebøger m. bilag 1721–28. Sager vedr. forst- og jagtvæsen, stutier og stalde, forpagtningskontrakter 1717–30. Regnskab over gården Gyldenlund 1717–18.

Dronning Sophie Magdalene: Hofholdningssager 1739–70, bl.a. dagsedler for hofspisningen 1748–70. Resolutioner, regler, inventarier 1744–71.

Prinsesse Charlotte Amalie: Journalkasseregnskaber 1738–83, m. bilag 1745 og 1783. Hofkasseregnskaber 1771, 1773–83, m. bilag 1773–80. Akter vedr. prinsessens hofstat 1781–85.

Christian 6.s børn

Indhold: *Kronprins Frederik*: Kasseregnskaber m. bilag 1725–43. Chatolkasseregnskaber m. bilag 1744–46. Hofkasseregnskaber m. bilag 1744–47. Regnskab over rejse til Holsten 1743. Akter vedr. Svanholm og Overbjerg 1745–48.

Dronning Juliane Marie: Regnskab over rejse til Braunschweig 1752. Regnskabssager 1771–73, 1790, 1793–96.

Prinsesse Louise: Regnskab 1748–49.

Frederik 5.s børn

Indhold: Regnskaber m. bilag for *Kronprins Christian*, *prins Frederik m.fl.* 1745–55.

Kronprins Christian: Kasseregnskaber m. bilag 1755–65.

Dronning Caroline Mathilde: Kasseregnskaber m. bilag 1766–72.

Prinsesserne Sophie Magdalene, Vilhelmine Caroline og Louise: Kasseregnskaber m. bilag 1754–66.

Arveprins Frederik: Kasseregnskaber 1756–71, 1793–1806, m. bilag 1756–71. Inventarier over Palæet 1798, 1806. Regnskabssager vedr. Jægerspris 1773, Sorgenfri 1766–68 og Søllerød 1766–70, jf. privatarkiv 6277, Jørgen Skeel, hofmester for arveprinsen.

Hofholdningen i Horsens 1780–1808

I 1780 kom fire søskende til den afsatte russiske Zar Ivan 5., Catharina, Elisabeth, Peter og Alexia til Danmark, inviteret på foranledning af deres faster, dronning Juliane Marie. De var børn

af en russisk prinsesse gift med Anton Ulrik af Braunschweig. De havde været i fangenskab i Rusland og levede resten af deres liv i Horsens.

Indhold: Indkomne breve 1780–1808. Regnskab over indretningen af den fyrstelige hofholdning m. bilag 1780. Hofholdningsregnskaber m. bilag 1780–1807.

NYERE KGL. CHATOLKASSESAGER OG -REGNSKABER

I arkivfondet Nyere kgl. chatolkassesager og -regnskaber indgår regnskabssager for den kongelige familie fra 1768. Det er således en fortsættelse af Partikulærkammerarkivets ældre regnskaber for kongefamilien. Sagerne er afleveret i 1932 fra Intendanturen for den kgl. Civilliste sammen med Christian 8.s regnskabssager som konge, 1839–48. Disse sager er ikke blevet indordnet i Partikulærkammerets arkiv, således som det er sket med ældre afleveringer, og arkivfondet skal derfor betragtes som et tillæg til Partikulærkammerets arkiv.

De ndf. nævnte grupper Prins Christian (8.) Frederiks Kabinetssekretariat, Gehejmekabinetssekretariatet og Statssekretariatet for nådessager indeholder i lighed med de øvrige grupper alene regnskabssager og arkivalier i tilknytning til økonomiske forhold, se også s. 126.

Registrering: Folioreg. 114.

Christian 7.s tid

Indhold: *Kronprins Frederik 1768–1806:* Kasseregnskaber (chatolkasseregnskaber) m. bilag 1768–1806. Udgiftsordrer, ansøgninger, reglementer, rejseregnskaber 1796–1805. Cantonnementsregnskaber 1799–1800. Div. sager bl.a. vedr. Marienlyst, prinsesse Louisa Augusta, prinsesse Caroline og kronprinsesse Marie.

Kronprinsesse Marie Sophie Frederikke 1790–1800: Kasse-

regnskaber m. bilag 1790–1808. Ansøgninger 1792–1808, vedrører tillige prinsesse Caroline.

Prinsesse Louise Augusta 1772–85: Kasseregnskaber m. bilag 1772–85.

Frederik 6.s tid

Indhold: Kronprinsesse Caroline 1795–1838: Regnskaber m. bilag 1795–1809. Indberetninger om køb af obligationer 1820–38.

Prinsesse Vilhelmine 1820–38: Indberetninger om køb af obligationer 1820–38.

Prins Christian (8.) Frederiks Kabinetssekretariat 1805–40: Reskripter, resolutioner, journal m. sager 1833–35. Ujournaliserede sager 1808–39, deriblandt afhandlinger. Ansøgningsjournaler og ansøgninger 1817–18. Sager vedr. Håndbiblioteket, maleri- og kunstsamlinger mm. 1823–39. Regnskaber vedr. hofholdning, rejser, chatolkasseudgifter, bibliotek mm. m. bilag 1805–40.

Prins Christian (8.) Frederiks hofholdning 1806–39: Breve, inventarier, ranglister, taffellister og specialregnskaber for hofholdning, vin, vokslys, brænde, vask af taffel- og lintøj, livrée 1806–39. Rejse 1819–21 mm.

Prinsesse Charlotte Frederikke 1814–31: Regnskaber for hofholdningen i Horsens 1814–31.

Prinsesse Caroline Amalie 1823–40: Ansøgninger, breve, regnskaber 1823–40.

Arveprins Frederik Ferdinand og arveprinsesse Caroline 1806–81: Hofholdningskasseregnskaber 1829–81. Div. chatol- eller partikulærkasseregnskaber 1829–75. Inventarier over Palæet, møbler, linned, vogne, kronprinsesse Carolines udstyr 1812–1849. Invitationsprotokoller, lister over taffel og bal 1830–47. Rejseregnskaber 1821–39. Ordre og resolutioner vedr. hofholdningen 1829–81. Kgl. reskripter, kopibøger, indkomne breve mm. 1806–79. Fortegnelser over folkehold 1850–70.

Christian 8.s tid

Indhold: Gehejmekabinetssekretariatet og Statssekretariatet for nådessager 1839–48: Kgl. reskripter 1839–48. Resolutioner 1839–47. Kopibøger 1839–47. Journaler m. journalsager 1839–48. Audiensrapporter 1839–48. Ansøgninger om pengehjælp 1839–48. Hoved- og kassebøger for Chatolkasse og Partikulærkassen 1839–48, div. år. Rejseregnskaber 1840, 1846–47. Regnskaber for Sorgenfri, Amalienborg og Virumgård 1841–48. Inventarium for Bernstorff 1844.

Gehejmekabinetssekretær J. G. Adlers papirer 1809–51: Kopibøger m. bilag 1809–51. Se også J. G. Adlers privatarkiv, nr. 5008.

Dronning Caroline Amalie 1834–48: Breve 1834–45, Chatolkasseregnskaber 1840, 1843–44, 1846–48 m. bilag, 1840–47. Forskellige hofholdningssager 1840–48. Oldfrueregnskaber 1840–47.

Enkedronning Marie Sophie Frederikke 1840–52: Hof- og chatolkasseregnskaber 1840–52. Udbetalte nådegaver 1843–52.

Prins Frederik (7.) Carl Christian 1808–48: Kgl. reskripter 1834–39. Resolutioner 1835–46. Indkomne breve og ansøgninger 1834–49. Regnskaber m. bilag for hofholdning 1834–48. Rejser 1827–28, 1840. Chatolkasseudgifter 1828–48.

DEN KGL. CIVILLISTE

1849 ophørte kongens ret til enevældigt at disponere over statens midler. Ifølge junigrundlovens § 16 skulle statens ydelse til kongen, kaldet Kongens Civilliste, bestemmes for hans regeringstid ved lov. Samtidig skulle det fastsættes, hvilke slotte og andre statsejendomme der skulle henhøre til Civillisten. Junigrundlovens § 17 gav mulighed for, at medlemmer af det kongelige hus fik apanager (årpenge), som også skulle fastsættes ved lov. Alle senere grundlove har indeholdt disse bestemmelser, den nuværende i §§ 10 og 11. De nøjere bestemmelser vedrørende disse anliggender findes i to kgl. kundgørelser 24.11.1848 og 30.5.1849. Den første lagde alle sager om de kongelige domæ-

ner, slotte og offentlige bygninger mm., som hidtil havde hørt under Rentekammeret, til Indenrigsministeriets ressort. Kundgørelsen 30.5.1849 erklærede en række af de kongelige slotte for statsejendom. Det drejede sig om Christiansborg, Rosenborg, Frederiksberg, Frederiksborg m.fl. Kongen kunne få beboelse i slottene, imod at Civillisten overtog den indvendige vedligeholdelse. De øvrige udgifter til vedligeholdelsen skulle betales af statskassen. Foruden domænerne og slottene overgik en række kgl. museer og samlinger samt Regaliefonden, Det kgl. teater og kapel og Det kgl. akademi for de skønne kunster til staten. Statssekretariatet for nådessager (se s. 524) blev ophævet; dets sager indgik i Indenrigsministeriets ressort eller fortsatte som poster i Civillistens regnskaber. Civillisten skulle betale pensionerne til afgående hofembedsmænd og -betjente og betalte herefter lønninger til hoffets embedsmænd og øvrige personale. Den årlige pengesum blev bestemt til 300.000 species (dalere), og Partikulærkammerets midler skulle overføres til Civillisten. Det nye kgl. regnskabskontor, der skulle forvalte Civillistens penge-, kasse- og regnskabsvæsen, fik navnet *Den kgl. Civilliste*. 1849–56 blev det ledet af en generalkasserer med et *generalkassererbureau* til sin rådighed. I 1856 udnævntes en generalintendant, som havde overbestyrelsen af Civillisten, samt en direktør, som var ansvarlig for Civillistens forretninger. 1857 fik Civillistens kontor derfor navnet *Direktoratets bureau*. Fra 1864 havde regnskabskontoret navnet *Generalintendanturen for den kgl. Civilliste*. Fra 1870 *Intendanturen for den kgl. Civilliste og Decisoratet for Civillistens samtlige regnskaber*. 1906 lagdes revisionen først til en budgetkommission og gik derefter ind i Intendanturen.

I de første år efter 1849 fandtes følgende kasser under Civillisten: Chatolkassen til kongens personlige udgifter, Hofkassen, der bestred udgifterne til hofholdningen og Staldkassen, der var retog staldetatens udgifter. Hofholdningen og staldetatens udgifter var tidligere blevet betalt gennem Rentekammeret. 1856 blev de tre kasser slået sammen til én: Civillistekassen. Penge til kongens rejser betaltes gennem en rejsekasse. Alle regnskaber indgik både før og efter 1856 i Civilkassens hovedregnskab og i bogholderiets hovedbog. Revisionen og kassekontrollen foretoges fra 1849 af en særlig udnævnt revisor tilknyttet Civillisten.

Arkivet har lidt en del skade ved Christiansborg slots brand i

1884. Desuden er der flere gange kasseret i dets sager, især bilag og ansøgninger.

Registrering: Folioereg. 114 m. afleveringsdesignationer og div. følgeskrivelser.

Frederik 7.

Indhold: Generalintendanturen: Resolutionsprotokol, kopibog og journal m. sager 1856–59.

Generalkassererbureauet 1849–56 og Civillistedirektoratet 1856–63: Chatolkassereglementer 1850–64. Resolutioner, kopibøger og journaler m. sager 1849–63. Ansøgningsjournaler m. bilag 1851–63.

Civillistekassen: Hovedbøger og regnskaber 1851–64 (en del kun bevaret i koncept). Kassebøger for Civillistens synkende fond (afbetaling af gæld til kongen og forskud) 1852–64. Kasse- og kontobøger til dels med bilag til Chatolkasse, Hofkasse og Staldkasse 1848–63, div. år. Rejsemarskallatets regnskaber 1849–63, bl.a. rejsen til Skåne i 1860 og til Slesvig i 1863. Specialregnskaber over køkkenforbrug, vinkælder, lys, olie, tran og brænde 1850–63, div. år. Regnskaber m. journaler og sager for Jægerspris 1854–57, Skodsborg 1852–56, Farumgård 1862–63, Sorgenfri slot og Amalienborg 1848–54. Forskellige inventarier til Staldetaten 1848–63 og til Christiansborg, Amalienborg, Frederiksgave, Skodsborg og Frederik 7.s bolig som kronprins i Fredericia 1848–54. Inventarier over kongens private møbler, malerier, våben- og oldsagssamlinger mm. 1848–62, div. år. Prættiosabøger 1848–63. Protokoller over aktiver og passiver, anvisningsbøger på banken mm.

Enkedronning Caroline Amalie

Enkedronningen havde egen hofstab og modtog apanage fra staten.

Indhold: Egne og hofchefens resolutioner 1853–74. Ansøgningsjournaler m. bilag 1855–79. Hofchefens brevbog mm. 1847–64. Div. indkomne sager 1848–81. Gagereglementer 1873–80. Chatolkasseregnskaber m. bilag 1848–81. Hofkasseregnskaber m. bilag 1848–81. Taffellister 1848–80. Menubog

1850–51. Spisesedler 1880–81. Kældermesterens regnskaber for vin 1848–81. Apotekerregninger 1848–57. Kørselsprotokoller 1857–79. Livrée-reglement 1849–80. Asylskolens regnskab 1856–81. Drengeskolens og pighjemmets regnskaber 1863–81. Rejseregnskaber 1856, 1859–60, 1862, 1868. Sager og regnskaber for Sorgenfri have 1848–81.

Christian 9., Frederik 8. og Christian 10.

Indhold: Generalintendanturen for den kgl. Civilliste 1864–69. Intendanturen for den kgl. Civilliste 1870–: Reglementer 1864–1911. Resolutionsprotokoller 1868–81. Kopibøger 1882–1912. Ekspeditionsjournaler og registre over indkomne sager 1863–1912. Ansøgningsjournaler 1863–1924. Understøttelsesprotokoller 1898–1912. Civillistens hovedbøger 1864–1912 og kassebøger 1864–1907. Chatolkasseudgifter 1870–1912. Rejseudgifter 1870–1906. Håndbibliotekets udgifter 1870–1906. Hofholdningsudgifter 1865–1912. Dagsedler over køkkenforbrug 1865–1906 med angivelse af menuer. Bilag til køkken, brød- og vinkælderregnskaber 1870–71, 1880–81, 1890–91, 1900–01 og 1905–06. Bilag til alle hofholdningsudgifter 1906–12. Taffelbøger 1884–86. Staldkassens regnskaber med fourageregnskaber og inventarier med lister over hestene 1864–1905.

Blandt de mange diverse sager i Civillistens arkiv kan nævnes inventarielister over flere af slottene: Amalienborg, palæet i Amaliegade 123, Bernstorff slot og Trianglen, Christiansborg, Frederiksborg og Fredensborg 1869. Bernstorff slot 1888–1905. Slots- og haveinventarregnskaber for Amalienborg, Rosenborg og Bernstorff 1893–1906. Civillistens møbel- og inventarregnskaber 1888–1905. Brandforsikringspolicer 1877–1905. Karakterprotokol fra Den kgl. belønningsskole 1872. Fortegnelse over årlig understøttelse til enker efter faldne officerer og deres børn fra krigen 1864. Sager vedr. bogværket *Flora Danica* 1782, 1796–1888 og u.år, se også *Flora Danica*, privatinstitutionens arkiv nr. 10.125.

Decisoratet for Civillistens samtlige regnskaber 1870–1906: Decisoratets og revisionens journaler m. registre 1869–1906, brevregistre og div. sager.

KABINETTET. KABINETSSEKRETARIATET 1656–1971

Kabinettet eller Kongens kabinet er det kontor, hvorigennem statsoverhovedets personlige regeringsudøvelse i civile anliggender sker, for så vidt den ikke foregår i Statsrådet, under enevælden Gehejmekonseillet til 1770, og Gehejmestatsrådet 1773–1848.

Funktionen som kabinet i egentlig forstand, dvs. som kongens sekretariat, var i den tidlige enevælde tæt forbundet med Partikulærkammeret, hvor regnskabet over kongens »egne« indtægter og udgifter førtes. Fordelingen af forretningerne mellem Partikulærkammer og Kabinet og omfanget af disse var meget forskelligt til de forskellige tider. Det samme gælder fordelingen af sager mellem på den ene side Partikulærkammer og Kabinet og på den anden kancellierne og de øvrige kollegier. Således bestemtes ved omordningen efter Griffenfelds fald i 1676, at alle ansøgninger (supplikker) skulle indleveres direkte til kongen, og kammersekretær Caspar Schøller beskikkedes til som gehejmebogholder at føre bog herover (Kgl. Majestæts Protocol, kanceliprotokol 1676–92) og derefter udlevere dem til kollegierne. En del af de sager, man kunne forvente var blevet videregivet til ekspedition i Danske kancelli, er dog ekspederet direkte under »Kammer Zignetet« og paraferet af Schøller (se indlæg og koncepter hertil i DK: C46–47).

Den øverste embedsmand i Kabinettet kaldtes i reglen kabinetssekretær eller gehejmekabinetssekretær. I størstedelen af Frederik 5.s regeringstid indtoges denne stilling af Henrik Chr. Esmarck. Under Christian 7. udnævntes 1766 E. S. F. Reverdil til kabinetssekretær. Han afløstes af Andreas Schumacher, som fik titel af gehejmekabinetssekretær. I 1771 overtoges hans forretninger af J. F. Struensee, som 1770 var blevet udnævnt til kongens maître des requêtes (ikke at forveksle med maître des requêtes i Danske kancelli). Kongens maître des requêtes, en embedsstilling, der kendes fra 1737, varetog modtagelsen af de til kongen rettede ansøgninger, refererede dem for kongen og fordelte dem til de kollegier, hvorunder de efter deres art sorterede, hvis kongen ikke straks traf afgørelse i kabinettet. Ved

Struensees udnævnelse til gehejmekabinettsminister 1771 indledtes det egentlige kabinettsstyre, hvor alle forestillinger gik igennem Kabinettet, og hvor der i vidt omfang også regeredes ved hjælp af kabinettsordrer. Kabinettsordrer kan opfattes som formløse reskripter. Fra 1808 formaliseres det kgl. initiativ i reskripter (kabinettsreskripter). Ved siden heraf udgik der fortsat kgl. reskripter (lukkede breve) gennem kollegierne.

Kongens personlige regeringsudøvelse gennem Kabinettet afbalanceredes for vigtigere sagers vedkommende af rådslagning og beslutning truffet af kongen i Gehejmekonseillet og Gehejmestatsrådet. Kabinettsstyre var den fremherskende eller dominerende regeringsform fra 1768 til Struensees fald i 1772 og atter under Høegh-Guldberg som gehejmekabinettssekretær 1774–84. Ved reskript af 14.4.1784 forbød kronprins Frederik (6.), at der »fra det kgl. Kabinet maatte ekspederes Statens publike Sager«, og regeringen udøvedes herefter gennem Gehejmestatsrådet, indtil kronprinsen i forbindelse med centraladministrationens forlæggelse til Rendsborg under krigshandlingerne i 1807–08 indførte et reelt kabinettsstyre og regerede gennem de to nøje sammenhængende organer, Generalkommandokontoret og Kronprinsens civile departements kontor (oprettet 1803). Ved reskript af 19.3.1808 formaliseredes dette ved, at alle forestillinger skulle indsendes direkte til kongen, dvs. til Kabinettet, hvorefter han efter sagens beskaffenhed enten ville resolve umiddelbart eller bestemme, at sagen skulle forelægges ham i Gehejmestatsrådet. Samtidig omdannedes Kronprinsens civile departement til et egentligt Kabinettssekretariat med en kabinettssekretær som chef. Ved åbent brev af 29.4.1814 vendte man tilbage til den tidligere ordning, hvorefter alle forestillinger skulle forelægges i Gehejmestatsrådet med undtagelse af forestillinger i sager om embedsbesættelse, avancement og andre nådessaer samt forestillinger fra Overhofmarskallatet og Det kgl. teater, hvortil kom bl.a. Kunstammeret, Møntkabinettet, Museet for naturvidenskabernes og Jernbanekommissionen, der forelagdes gennem Kabinettet. Efter 1848 er det kun ministrene og hofetatens institutioner, der nedlægger forestillinger. Visse forestillinger, f.eks. om lovgivning, forelægges normalt i Statsrådet. Kabinettssekretæren forelægger kun sager af civil karakter. Militære forestillinger forelægges af generaladjutanterne, senere adjutantstabschefen og jagtkaptajnen.

Kabinettsreskripter efter 1848 er især udtryk for kgl. prærogativer (ordener, hofcharger, hofsorg o.lign.).

Kabinettsarkivet består af materiale, der er tæt forbundet med kongens funktion i regerings- og lovgivningsanliggender, og rummer desuden forskellige andre akter med tilknytning til kongen, diverse oversigter over civile og militære embedsmænd, projekter og forslag indsendt direkte til kongen mm. Kabinettsarkivalier må formodes at være gået til grunde ved Christiansborgs brand 1794. I tidens løb er forskellige arkivalier, f.eks. fra Johan Bülow's manuskriptsamling på Sorø akademi og fra Den højstkommanderendes arkiv 1802–47 (jf. s. 606 og 614) samt papirer af uvis proveniens blevet anbragt i kabinettsarkivet. I Kongehusets arkiv findes arkivalier af samme karakter som i kabinettsarkivet. Først efter 1784 fik kabinettsarkivet en fastere struktur med journaler og kopibogsrækker.

Registrering: Seddelreg. 7. Folioereg. 158. RA Afl.j. nr. 1474.

Arkivet

Div. ældre registraturer, afleveringsdesignationer mm. er i Arkivvæsenets arkiv, Gehejmearkivet, nr. 35b.

Indhold: Fortegnelse over gehejmekabinettsarkivets sager 1744–84.

Frederik 3. 1656–1709

Indhold: Kopibøger o.lign. 1665–70. Kopier af dechiffrede breve 1656–63. Div. vedr. kongeloven –1709. Indkomne sager 1661–63.

Christian 5. 1670–99

Sager ekspederede gennem kongens eget kammer ved kammersekretær Caspar Schøller 1678–90, se DK: C46–47.

Indhold: Griffenfeldts kabinettsprotokol 1670–75. Kgl. Majestæts Protocol, kancelliprotokoller 1676–92. Dagbøger og ekstrakter især vedr. konseillet 1670–94. Ekstrakter vedr. Tyske kancellis ekspeditioner, kabinetssager og Land- og Søetaten 1695–99. Fortegnelse over div. supplikationer 1684–85. Indkomne breve,

Junij 1690.

9 Jaffr Ammeron particulier
 andrenge Anden Ceremonie Iets
 først gang.

10 Tjander fry Cusfy bliff Talem
 min Dyf for paa tjander aff
 Jendip broffen

11 bliff garnisonen for Munflet
 den Indschreff fry Iets about
 belangende Luff Armtour som
 var pnt til also heri Amsterdorn
 for alt optagv om Capittel aff
 340000. Dali
 bliff og adskillige betændende
 aff det Danfor Cantrechi igennem
 fort. og der paa aff Mig Heri Confil
 Resolueret

Kabinetet: Christian 5., Egenhændig journal 1689–90, indførsler 9.–11.6.1690. – Kongens notater vedrører en audienst, brevveksling med en af hans søstre, en militær mønstning, optagelse af et lån i udlandet og betænkninger fra Danske kancelli, der blev behandlet i Konseillet.

betænkninger mm. 1670–96. Ikke udfærdigede eller tilbagekaldte kgl. ekspeditioner 1684–98. Militære gagereglementer 1676–99.

Frederik 4. 1671–1729

En fortegnelse over hestene i Kongens stalde 1702 er i kort- og tegningssamlingen (Kabinetsarkivet, KTS 2).

Indhold: Register til kabinetsprotokol 1705. Indkomne breve, rapporter, ansøgninger og klager 1701–29. Specifikationer af Ptk.s bygningsudgifter 1724–26. Rangfortegnelse. Diverse vedr. instruktioner 1702–03. Div. resolutioner, udkast, tilbagekaldte ekspeditioner mm. 1704–23. Ekstrakter vedr. Tyske kancellis ekspeditioner, kabinetssager og Land- og Søetaten 1700–19. Militære gagereglementer 1701–28. Diverse vedr. heste

1702–26. Daniel Paullis historiske kalender 1671–1720. Andreas Hojers afhandling om titlen »arving til Norge« 1729.

Christian 6. 1730–46

Indhold: Indkomne breve og ansøgninger 1731–44. Div. betænkninger og fortegnelser 1735–44. Div. ekstrakter og reglementer 1730–46. Militære embedsetater 1742–45.

Frederik 5. 1746–66

Papirer fra den Esmarckske (kabinetssekretær Henrik Chr. Esmarck) arkivaflevering er i DK: D146–50.

Indhold: Indkomne breve 1752–57. Div. ekstrakter og reglementer 1746–66. Div. civile og militære embedsetater 1746–61.

Christian 7. 1766–84

Indhold: Div. ekstrakter vedr. DK, Søetaten og Ptk. til dels med Struensees notitser 1766–72. Civile og militære reglementer 1766–70. Militær embedsetat 1768. Koncepter til kabinetsordrer 1768–71. Kgl. ordrer til Andreas Schumacher 1770. Diverse vedr. stutternet ved Frederiksborg og kongens stalde 1766–83. Indkomne sager, rapporter, statistica og enkelte forestillinger 1766–71. Struensees kabinetsprotokoller og ekstrakter vedr. kabinetsordrer mm. 1771–72. Div. ekstrakter vedr. DK, Tyske kancelli og Ptk. 1771–72. Indkomne sager og rapporter 1771–72. Struensees kabinetsarkiv 1771–72. Kabinetsordrer indsendt 1772. A. Schumachers koncepter 1772–73. Ove Guldbergs kabinetsprotokoller 1773–84. Originale kabinetsordrer 1780–82. Kgl. reskripter og resolutioner 1772–83. Rangfortegnelser 1775–84. Militære embedsetater 1772–81. Fortegnelser over hofbetjente 1776–83. Ekstrakter vedr. DK, Tyske kancelli og Ptk. 1772–83. Militære mønsterruller og reglementer 1781–84. Indkomne sager, rapporter mm. 1772–84.

Kronprins Frederik (1747) 1784–1809

Indhold: Ordre og resolutioner 1784–1808. Koncepter og kopier af breve 1784–1808. Kopibøger 1794–1808. Lister over sager tilsendt kollegierne 1804–08. Journaler (kaldet memorialprotokoller) o.lign. 1784–1805. Indkomne sager, betænkninger og statistica 1784–1809. Sager til memorialprotokollerne 1801–08. »Konge-Speil« 1786. Fortegnelser over hofbetjente 1784–1805. Diverse vedr. stutriet ved Frederiksborg og Staldetaten 1747–1805. Ekstrakter vedr. Søetaten og Ptk. 1784–1807. Rangfortegnelser 1791–92. Div. mandtaller over fattige 1789–99. Diverse vedr. udenlandske militære forhold mm. 1757–95. Eder fra Kronprinsens livkorps 1801. Rapporter om ankomne og udpasserede rejsende i København 1804–06. Opsnappede engelske breve og rapporter 1807–08. Div. statistica mm. 1784–1808. Diverse vedr. Frederiksværk 1804–07. Diverse vedr. Søetaten 1777–1807.

Kabinetssekretariatet 1808–1971

Arkivalier henhørende til prins Christian (8.) Frederiks Kabinetssekretariat er blandt Nyere kgl. chatokasses sager, se s. 116.

Indhold: Kopibøger over kgl. reskripter og resolutioner delvis m. registre 1808–1911. Journaler over indkomne forestillinger mm. m. registre og tilhørende sager 1808–1905. Afskrifter af forestillinger m. registre 1843–45. Journaler over indkomne forestillinger m. registre og tilhørende sager 1906–46. Sager til journalerne 1947–71. Memorialprotokoller (journaler over indkomne skrivelser) m. registre og tilhørende sager 1808–1971. Kopibøger over Kabinetssekretariatets skrivelser 1843–1911. Register o. (geheime) statsrådssager 1819–47. Ekstrakter af forestillinger refereret i Gehejmestatsrådet fra diverse kollegier mm. 1842–47. Betænkninger og forestillinger mm. vedr. pressesager 1835–38. Protokol og sager vedr. hemmelige sager 1842–56. Koncepter til breve og kgl. ekspeditioner 1810–17. Div. koncepter mm. skrevet af Christian 8. 1840–46. Div. indberetninger, adresser, breve mm. 1809–74. Div. vedr. kronprins Frederik (7.) hofetat, div. institutioner mm. 1800–83. Breve til prins Christian (9.) 1854–62. Register over pensionister o.l. 1821–49. Uddrag af depecher fra gesandter 1824–36. Div. statistica 1809–47. Audiensrapporter o.l. 1826–48. Opsnappede engelske

breve 1811–13. Breve til kabinetssekretær P. C. Jessen o.a. 1808–26. Ekstrakter vedr. Ptk. 1808–47. Ekstrakt af Højesterets sager 1842. Div. vedr. stutieriet ved Frederiksborg 1808–70. Fortegnelser over hofbetjente 1811–12. Betænkninger og breve vedr. Norges afståelse 1813–14. Div. vedr. stænderne 1815–34. Diverse militaria 1817–39. Regnskaber for kongens håndkasse 1845. Div. vedr. civillisten 1860–63. Div. vedr. officerers og underofficerers enker og børn 1864–68. Div. sager 1808–49. Sager om udenrigspolitik mm. 1784–1838. Sager navnlig vedr. Hertugdømmerne 1806–47. Ujournaliserede sager o.l. 1808–89. Rigspolitechefens fortrolige meddelelser 1943–44. Kurlister 1888. Audienslister 1906–60. Div. vedr. nådesbevisninger o.l. 1875–1971. Div. vedr. legater, fonds mm. –1956. Adresser til Kongehuset 1841–1944. Diplomer til Kongehuset 1878–1909. Diverse 1848–1971.

Hjælpemidler og litteratur: P. A. Heiberg: *Udkast til en Skildring af Forretningsgangen og Bogføringen ved Danske Kancelli 1670–1848*, 1977, s. 13ff. V. A. Secher: *VA I Danske Kancelli*, 1886, s. 96ff. Holger Hansen (udg): *Kabinetstyrelsen i Danmark 1768–1772 I–III*, 1916–23. J. H. Bang: *Fortegnelse over Sorø Akademis Manuskriptsamling*, Sorø 1861. Morten Westrup: *Centraladministrationens forlæggelse 1807–08*, Arkiv 1977.

OVERHOFMARSKALLATET 1651–1926

Overhofmarskallens eller hofmarskallens kompetenceområde er hofholdningen i videste forstand og dermed også de ceremonielle rammer for kongens og kongefamiliens funktioner. Som følge af den stærke magtkoncentration i kongens person havde hoffet under enevælden en bred berøringsflade med administration, militær, udenrigspolitik, kultur- og åndsliv. Fra 1700-tallets slutning og til 1849 havde overhofmarskallen i lange perioder den øverste ledelse af Det kgl. teater og kapel, Det kgl. mønt- og medaillekabinet, Kunstammeret mm. Denne akkumulation prægede navnlig Adam Vilh. Hauchs embedsperiode 1794–1838.

Hovedparten af Overhofmarskallatets arkiv er fra 1784–1899. Væsentlige dele af arkivet må antages at være gået tabt ved slotsbranden 1794. *Haveinspektionen*, der bestod 1835–46, sorterede under Overhofmarskallatet, og dens arkivalier indgår i dettes arkiv. Det samme gælder *Hoffourerkontorets* sager efter 1863.

Tegninger og planer over Bernstorff slot og Det gule palæ er i kort- og tegningsssamlingen (Overhofmarskallatet, KTS 3).

Registrering: Folioreg. 135.

Indhold: Indkomne sager 1791–1899. Kgl. resolutioner og rekskripter 1793–1899. Journaler og referatprotokoller 1786–1899. Kopibøger 1784–1899. Resolutionsprotokoller 1784–1840. Realkataloger (person- og sagregistre til journaler og referatprotokoller) mm. 1791–1834. Protokoller vedr. arkivet 1866–78. Inventarier, synsforretninger o.lign. vedr. div. kgl. slotte og palæer mm. i Kongeriget og Hertugdømmerne 1739–1906. Inventarier over sølvkammeret, hofteatrets dekorationer mm. 1774–1864. Sager vedr. vedligeholdelse af slotte og palæer 1750–1889. Sager vedr. bygningsarbejder på div. slotte, palæer mm. 1820–1918. Tegninger og planer vedr. Bernstorff slot, Det gule palæ, Hirschholm m.fl. Diverse vedr. kongers klæder, karruselridning, guldtaflet, hofholdning mm. 1651–1792. Haveinspektionens journal, kopibog og indkomne breve mm. 1789–1873. Div. sager, regnskaber, inventarier mm. vedr. forsk. slotshaver og søer 1784–1914. Sager vedr. gartnereksamen 1811–56. Sager vedr. nøgler og fri passage 1771–1926. Sager vedr. fasanerier mm. 1798–1920. Planer over eksteriørerne ved Fredensborg, Sorgenfri og Frederiksberg slotte mm. 1766–1801. Div. protokoller og sager efterladt af overhofmarskaller m.fl. herunder Carl Løvenskiolds manuskript og materiale til »Haandbog i den danske Hofetats Historie« 1780–1904. Protokoller og sager vedr. kgl. personers rejser i ind- og udland, residensforlæggelse mm. 1719–1900. Diverse vedr. fødsler, dåb og

Overhofmarskallatet: I.N.24, Ceremoniel i anledning af Christian 7.s og dronning Caroline Mathildes formæling 1766, s. 60. – Plan over taflet i riddersalen på Christiansborg 8.11.1766 for 123 personer, hvis navne er anført ved kuverterne. De kongelige spiste på service af guld, de øvrige på sølv. Fades og terriners art er angivet på planen. Over for kongens plads ses en indskæring i bordet til forskæren.

Symple
gramm

Confecten som var stillet ved igiornem, hvo paa syden sad i Høst - Aftur

Symple
gramm

Confecten var stillet ved igiornem, hvo paa syden sad i Høst - Aftur

Confecten var af samme Beskaffenhed her, som paa Side Noyne

Symple
gramm

Confecten var af samme Beskaffenhed her, som paa Side Noyne

Symple
gramm

Confecten var af samme Beskaffenhed her, som paa Side Noyne

4. 1. Confecten var af samme Beskaffenhed her, som paa Side Noyne

konfirmationer i kongehuset 1740–1896. Sager vedr. kgl. fødselsdage 1769–1894. Ceremonieller og sager vedr. kgl. og fyrstelige formælinger, indtog, sølv- og guldbryllupper 1695–1898. Sager vedr. regeringsjubilæet 1888. Sager vedr. nytårskur 1866–94. Diverse vedr. hofdammers bryllupper 1760–77. Sager vedr. jøders og negres dåb i slotskirken 1743–77. Sager vedr. altergang på slottene 1754–79. Diverse vedr. kongeliges, fyrsteliges og andres død og bisættelse 1737–1907. Diverse vedr. gravkapperne i Roskilde domkirke mm. 1825–68. Ceremonieller og sager vedr. kroninger 1731–1844. Sager vedr. prinsessers udstyr mm. 1812–29. Div. ceremonieller ca. 1670–1797. Diverse vedr. fremmede fyrsters besøg 1753–1897. Diverse vedr. modtagelser af fremmede udsendinge 1685–1865. Taffelprotokoller o.lign. 1769–1899. Diverse vedr. rang og anciennitet 1761–1808. Diverse vedr. hofholdningsudgifter 1747–83. Sager vedr. indlogering 1768–1905. Diverse vedr. baller og maskerader 1766–1866. Sager vedr. div. grundstensnedlæggelser, kirkeindvielser o.lign. 1826–72. Sager vedr. hofpersonale 1767–1863. Budgetsager, gagereglementer, regnskabsbøger mm. 1741–1916. Sager vedr. friboliger og anden benyttelse af lokaler på slottene 1769–1912. Sager vedr. jagter og jagtvæsen 1864–1911. Sager vedr. reformationsfesterne 1817 og 1836 og universitetets jubelfest 1879. Sager vedr. hofholdning i Horsens 1810–31. Sager vedr. vedhaven 1716–1857. Hoffourerens dag-journaler 1761–1899 m. ældre efterretninger 1733–60. Christiansborgs slotsfogeders korrespondance 1739–94. Livréprotokoller 1856–1900. Fortegnelse over rejsepas 1844–74. Sager vedr. div. mindemedaljer 1840–76. Kommissionsakter vedr. fordelingen af Christian 8.s privatsamlinger mm. 1844–52. Sager vedr. Bernstorff slot og avlsgård 1864–70. Div. teatersager 1771–1868. Sager vedr. civillisten 1851. Breve til hoffoureren fra overhofmarskallen 1863–1906. Indskrivningsbøger 1872–1911. Sager vedr. Christiansborg slotskirke 1864–1926. Sager vedr. aftenselskaber 1865–1902. Sager vedr. passionskoncerter 1810–23. Papirer vedr. komitéen til indsamling til de faldnes efterladte 1850. Brandassurancesager vedr. Sorgenfri og Frederiksborg 1857–60. Diverse 1774–1862.

Hoffourerkontoret 1727–1863

Hoffourererne, oprindelig en kammerfourer og en hoffourer, sorterer under Overhofmarskallatet. Sager efter 1863 ligger i dette arkiv. Fourererne drager omsorg for en række praktiske foranstaltninger vedr. hoffets ceremonielle funktioner, den daglige husholdning og hofbetjentenes forhold.

Registrering: Folioreg. 135.

Indhold: Indkomne breve 1779–1863. Kopibøger 1820–50. Koncepter til dagjournal 1760–81. Dagbog 1801–03. Sager vedr. kgl. personers rejser 1733–1863. Diverse vedr. kgl. personers dåb og konfirmationer 1784–1835. Diverse vedr. formælinger, indtog mm. 1766–1841. Diverse vedr. kgl. personers fødselsdage 1780–1839. Diverse vedr. kgl. personers altergang 1810–39. Diverse vedr. begravelser o.lign. 1766–1863. Sag vedr. Christian 1.s og hans dronnings omlæggelse i nye kister 1847. Diverse vedr. kroninger 1767–1840. Diverse vedr. fremmede fyrsters besøg 1787–1860. Sager vedr. Højesterets åbning 1763–1849. Sager vedr. ordenshøjtideligheder 1809–13. Diverse vedr. mindemedaljer. Diverse ceremonielle og sager vedr. div. højtideligheder mm. 1746–1848. Diverse vedr. baller og maskeradeer 1783–1839. Sager vedr. koncerter og komedier 1820–39. Apartementslister o.lign. 1761–1849. Taffellister mm. 1760–1863. Koncert- og thelister, kurlister 1840–47. Jagtlisters mm. 1840–63. Ansøgelseslister 1809–63. Diverse vedr. anciennitet 1766–1855. Sager vedr. indlogering 1766–1839. Sager vedr. ekstraskattens og rangskattens ophævelse 1805–13. Div. instruktioner 1727–1856. Div. ansøgninger 1819–39. Diverse vedr. diæter og dusører til hofbetjente og andre samt forhør mm. 1775–1863. Askeregnskaber 1779–1840. Konzeptregnskaber 1854–63.

STALDETATEN 1680–1927

Under Staldetaten hører driften af de kgl. stalde og anskaffelsen og vedligeholdelsen af de kgl. køretøjer mm. Stutterivæsenet havde sin egen organisation, se Rtk. 441–44. Chefen for Staldetaten benævnes overstaldmester el. staldmester. Undertiden var

overhofmarskallen også Staldetatens chef, således Adam Vilh. Hauch 1789–1838.

»Combat de barrière«, illustreret håndskrift om karruselridning 1685, se Kongehuset, Christian 5. Diverse vedr. heste og Staldetaten, se Kabinettet, Frederik 4., Christian 7., kronprins Frederik (6.), og Kabinettssekretariatet, samt Rtk. 441.50–54 og 444.99–100. Kommissionen vedr. dronning Caroline Mathildes stalds separation fra kongens, se DK: D169. Staldetatens reviderede regnskaber, se Regnskaber.

Registrering: Seddelreg. 8. Folioreg. 135b. Ureg.

Indhold: Registratur ca. 1804. Brev- og forestillingskopibøger o.l. 1731–1863. Kopibøger m. registre 1863–1905. Koncepter 1825–56, 1898. Kgl. resolutioner, til dels originale 1702–08, 1758–1862. Protokoller over kgl. resolutioner 1858–1925. Forestillingskoncepter 1825–56. Registre over indkomne sager 1681–1894. Journaler 1771–1927. Indkomne sager og kgl. resolutioner 1700–1904. Div. vedr. staldetaten i Sachsen mm. 1784–87. Breve vedr. kongens rejse 1854–55. Kopibøger over regninger 1797–1839. Regninger o.l. 1797–1849. Rapporter 1795–1835. Gagereglementer 1809–50. Fortegnelser over personale 1731–1831. Fortegnelser over kørte ture 1829–31. Lægerecepter vedr. funktionærer 1831–32. Fortegnelser over heste 1680–1907. Div. vedr. fourage 1768–1899. Div. vedr. vogne og vognreparationer 1871–1921. Div. regnskaber o.l. 1731–1863. Div. regnskabsprotokoller o.l. 1864–1915. Div. inventarier 1731–1906. Div. vedr. auktioner 1797–1840. Protokoller og breve vedr. lig- og begravelseskassen for lakajer og løbere 1783–1899. Hovedbog for syge- og understøttelsesfondet af 1859 og enkekasen af 1867 1867–1905. Regnskabsbog for syge- og understøttelsesfondet 1864. Div. 1764–1896.

Hjælpemidler og litteratur: Hjalmar Friis: *Den kongelige Stald-Etat*, 1947.

ORDENSSEKRETÆREN OG ORDENSKAPITLET 1660–1852

»De kgl. Ordeners Kapitul« oprettedes 1808, men forud for dette fandtes en Ordenssekretær. Ordenskapitlets arkiv brændte ved Christiansborgs brand 1884 med undtagelse af ridderbøger fra ca. 1690 til nutiden mm., som endnu opbevares i Ordenskapitlet. Her findes endvidere de efter 1884 bevarede biografier, indsendt af personer dekorerede med Dannebrogordenen.

Arkivalierne i Rigsarkivet hidrører ikke fra nogen egentlig aflevering, men er en fragmentarisk samling af akter og afskrifter om ordensvæsenet. Våbenforlæg, som er bilag til brevene (i RA) vedr. riddere er i Johan Bülow's samlinger (nr. 8c) i Sorø akademis bibliotek (kopifilm i RAs Filmsamling, D nr. 319 sp. 2).

Elefantordenens og Dannebrogordenens orig. statutter 1693 og andre håndskrevne eksemplarer af samme er i Kongehusets og rigets arkiv, C 5 Len.

Se endvidere Håndskriftsamlingen V. C. Lens- og ordensvæsen.

Det Historisk-Genealogiske arkiv ved Ordenskapitlet 1845–49, se Ældre, nu opløste samlinger s. 860.

Registrering: Seddelreg. 8.

Indhold: Ordenssekretærens brevbog 1690–1740. Breve vedr. riddere 1660–1746. Månedsekstrakter af Ordenskapitlets resolutionsprotokol 1809–20. Breve til ordensmarskallen. Breve og kvitteringer til ordenssekretær Johan Bülow 1792–93. Papirer udtagne af Stemanniana om bl.a. Ordenskapitlets organisation og økonomi, forestillinger til kongen, ordenssagers administration, bestemmelser om dragt, dannebrogsmænds og deres enkers pensioner, ordensdekorationer, Det Historisk-Genealogiske arkiv mm. 1808–52. Div. om ordenshistorie o.lign. 1683–1821.

Hjælpemidler og litteratur: Albert Fabritius: *Ordenernes og Ordenskapitlets historie* (m. embedsetat), De kgl. danske Ridderordener og Medailler, 1960, s. 11–62.

KUNSTKAMMERET 1673–1825. KUNSTMUSEET OG DEN KGL. MALERISAMLING 1825–49

Indtil 1791 havde overhofmarskallen, når bortses fra Struensee-perioden, overtilsynet med Kunstammeret. Fra 1791 havde det egen chef med forestillingsret til kongen. Fra 1802 var (over)-hofmarskallen tillige Kunstammerets chef. 1825 omdannedes Kunstammeret til Kunstmuseet (senere Oldnordisk museum/Nationalmuseets 2. afd.) og Den kgl. malerisamling (senere Statens museum for kunst). Omorganiseringen var et led i den fordeling af det gamle Kunstammers genstande, der allerede var påbegyndt tidligere, se Det kgl. mønt- og medaillekabinnet og Museet for naturvidenskaberne. Kunstmuseet og Den kgl. malerisamling erklæredes ved kundgørelse 30.5.1849 for statens ejendom og henlagdes ved kgl. resolution 25.6.1849 under Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet og blev derefter ved kgl. resolution 5.8.1849 umiddelbart underlagt Overdirektoratet for de kgl. kunstsamlinger.

Nationalmuseets 2. afdeling har genpartier af en del af inventarierne, til- og afgangsbøger mm. samt korrespondancesager. Dette kan betragtes som hørende til kunstammerforvaltens/inspektøren ved Kunstmuseets embede, mens arkivalierne i Rigsarkivet er chefens arkiv. I perioder er indkomne breve og sager nummereret efter Overhofmarskallatets journal (fra 1829 kaldet referatprotokol). En registratur over kunstammerarkivet er i Overdirektoratet for de kgl. kunstsamlingers arkiv.

Registrering: Seddelreg. 12.

Indhold: Kopibøger over indkomne og udgående breve 1802–49. Indkomne breve 1802–49. Sager vedr. Kommissionen for oldsagers opbevaring 1815–16. Inventarier 1673–1839. Regnskabsbilag 1821–29.

Kunstammeret: 29, Inventarium 1737, s. 824. – Som nr. 1 og 2 figurerer de to guldhorn, der blev stjålet og indsmeltet i 1802. Kunstammeret lå den gang øverst i den daværende biblioteksbygning, som i 1908 blev overtaget af Rigsarkivet. Nr. 3 er det oldenborgske horn og nr. 7 dronning Dagnars guld kors, der i dag opbevares på henholdsvis Rosenborg og Nationalmuseet.

Antiquitet Kammeret

er ligeledes med Skabe indrettet
og der i forefindes som følger.

Det første Skab med Antiquiteter:

- N° 1 Et sølvbælt fra den Guldåge som er Linné's Nr.
no 1639 d. 30 July.
- N° 2 Et sølvbælt guld, som er Linné's Nr. 1734.
d. 21 April.
- N° 3 Et sølvbælt af Slesvigske Guld.
- N° 4 En guld Uone, som er Münchebje i Nym nr.
Linné's.
- N° 5 En Uone af Crystallo Montano, angiven
med et guld stempel, som er no 16 Ld, som
er Linné's nr. Bremen's i Norge.
- N° 6 En guld Kæde og et Elnædder, med Vægt 24 Ld
paa Kæden er 3 Læder og 3 Ld Guld.
- N° 7 Et sølv Kæde af Guld, som er Manning Dagmar
i Linné's nr. 1639 d. 30 July, og er Linné's nr. 1734
d. 21 April.
- N° 8 Et sølv Kæde med Sølv i Guld, paa den sølv
Kæde er et Sølv med 5 Guld, paa Hammer, som
etc: } er af sølv som er med Vægt, og er Linné's
nr. 1639 d. 30 July og er Linné's nr. 1734 d. 21 April.
- N° 9 Et gammelt sølv sølvbælt med Guld med Vægt 1 Ld
1/2 pint, som er Linné's nr. Rosenkrantz Læder 1730
- N° 10 Et sølv sølvbælt i sølv, som er Ring Sølvbælt
sølvbælt, som er med Vægt 2 Ld 3/4 pint, og
Linné's i nr. 1639 d. 30 July og er Linné's nr. 1734
d. 21 April i Rosenkrantz Læder Nr. 1709.

Hjælpebidler og litteratur: H. C. Bering Liisberg: *Kunstkammeret*, 1897. G. N. Kringelbach: *Civile Direktioner og Kommissioner samt andre overordnede Myndigheder under Enevælden*, 1899, s. 98–99. Henny Glarbo: *Oversigt over Kilder til dansk Kunsthistorie i Rigsarkivet*, 1939, s. 20–22. Michael Hertz: *De kongelige kunstsamlinger i det 19. århundrede. Om Kunstkammerarkivalier i Nationalmuseet og i Rigsarkivet*, Arkiv 2.bd., 1968–69, s. 145–50.

DET KGL. MØNT- OG MEDAILLEKABINET 1718–1849

Mønter og medailler indgik i Kunstkammerets samlinger, men kgl. samlinger af mønter og medailler fandtes også andre steder. I forbindelse med nedsættelsen af en kommission i 1780 til ordning af de kgl. mønter og medailler forenedes disse samlinger til et kgl. mønt- og medaillekabinet på Rosenborg slot med en chef med forestillingsret til kongen. (Over)hofmarskallen var som oftest tillige mønt- og medaillekabinettets chef. Ved kgl. kundgørelse 30.5.1849 erklæredes mønt- og medaillekabinettet for statens ejendom, og ved kgl. resolution 25.6.1849 lagdes det under Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet, derefter ved kgl. resolution 5.8.1849 under Overdirektoratet for de kgl. kunstsamlinger. Fra 1867 kaldtes samlingen Den kgl. mønt- og medaillesamling, og den er nu en afdeling i Nationalmuseet.

Nationalmuseets 2. afdeling har genparten af en del af kunstkammerinventarierne med bl.a. mønter og medailler. Den kgl. mønt- og medaillesamling, Nationalmuseet, har diverse andre inventarier og arkivalier fra diverse kommissioner mm. samt inspektørarkivet. Arkivalierne i Rigsarkivet er chefens arkiv. Fra 1823 er indkomne breve i dette nummereret efter Overhofmarskallatets journal (fra 1829 kaldet referatprotokol).

Registrering: Seddelreg. 12.

Indhold: Kgl. reskripter og resolutioner 1739–90. Kopibog 1781–91. Kopibøger over indkomne og udgående skrivelser 1802–49. Indkomne breve 1718–1849. Regnskab 1846–47.

Hjælpemidler og litteratur: G. N. Kringelbach: *Civile Direktioner og Kommissioner samt andre overordnede Myndigheder under Enevælden*, 1899, s. 96–97. Henny Glarbo: *Oversigt over Kilder til dansk Kunsthistorie i Rigsarkivet*, 1939, s. 22. Jørgen Steen Jensen: *Det kongelige Mønt- og Medaljekabinet fra 1652 til 1832*, *Den kongelige Mønt- og Medaillesamling 1781–1981*, 1981, s. 9–122.

DEN HIELMSTIERNE-ROSENCRONESKE PORTRÆTSAMLING PÅ FREDERIKSBORG 1812–14

Chefen for Kunstkammeret havde overtilsynet med samlingen, hvorfor en del korrespondance vedr. denne findes blandt Kunstkammerets indkomne breve. Samlingen henlagdes i 1849 under Overdirektoratet for de kgl. kunstsamlinger.

Registrering: Seddelreg. 12.

Indhold: Protokol over møder i Kommissionen til ordning af den Hielmstjerne-Rosencroneske portrætsamling samt indkomne og udgående breve 1812–13. Indkomne breve 1812–14.

Hjælpemidler og litteratur: Henny Glarbo: *Oversigt over Kilder til dansk Kunsthistorie i Rigsarkivet*, 1939, s. 21–22.

KOMMISSIONEN ANG. OPRETTELSEN AF ET MUSEUM FOR NATURVIDENSKABERNE 1796–1829

Kommissionen oprettedes ved reskript 27.5.1796 for at forberede oprettelsen af et »Museum for naturvidenskaberne til offentlig brug og nytte«. Kommissionen varetog overbestyrelsen af Det kgl. naturhistoriske museum fra 1805 og ophævedes 1829. Kommissionen havde forestillingsret til kongen.

Registrering: Seddelreg. 13.

Indhold: Journal 1796–1829. Journalsager 1796–1829, heri også mødereferater. Ujournaliserede sager 1804–06, 1820–28. Sager vedr. kommissionsmøder 1822–28. Sagligt ordnede sager 1723–1856. Regnskaber 1824–29.

Litteratur: Ragnar Spärck: *Zoologisk Museum i København*, 1945. G. N. Kringelbach: *Civile Direktioner og Kommissioner samt andre overordnede Myndigheder under Enevælden*, 1899.

DIREKTIONEN FOR DET KGL. MUSEUM FOR NATURVIDENSKABERNE 1829–62

Direktionen oprettedes 24.4.1829 med overhofmarskal A. V. Hauch som chef og erstattede den ophævede kommission af samme navn. Den havde således bestyrelsen af Det kgl. naturhistoriske museum, som 1860 forenedes med Universitetets zoologiske samlinger til Zoologisk museum. Direktionen havde forestillingsret, indtil den i 1848 blev henlagt under Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet. Direktionens og museets arkiver synes altid at have været sammenblandede.

Registrering: Seddelreg. 13. RA Afl. j.nr. 1002.

Indhold: Overhofmarskal Hauchs journal og kopibog med bilag 1829–37. Forhandlingsprotokoller m. registre 1829–50. Sager hertil 1846–48. Journaler m. register 1829–45. Journalsager 1829–45. Ujournaliserede sager 1845–48. Kopibøger 1829–45. Korrespondance og fortegnelser vedr. sendinger til museet mm. 1818–49. Sager vedr. naturforsker mødet i Kiel 1846, 1846. Sager vedr. museets styrelse og organisation 1828–48. Sager vedr. samlingerne 1827–64. Læseselskab og bibliotek 1835–51. Niels Brocks legat 1830–90. Kassebøger, regnskaber, regnskabsbilag 1829–62. Journaler med forhandlingsreferater 1848–55. Journalregister 1850–62. Indkomne sager 1849–62. Forhandlinger og regnskab 1862–63. Fortegnelse over behandlede sager

1862–72. Div. 1847–68. Protokol vedr. inspektoratsmøder mm.
1842–63. Indberetninger fra de zoologiske inspektorater
1842–63. Protokoller over udførte arbejder 1849–64.

DET KGL. TEATER OG KAPEL 1746–CA. 1960

Den 30.12.1746 fik organist ved Citadelskirken, Carl August Thielo kgl. bevilling på at »anrette Dansk Skuespil efter den Plan, som forhen af Professor Holberg er bleven lagt«. 1748 blev det nyopførte Komediehus på Kongens Nytorv taget i brug. 1750 overdrog kongen Komediehuset til staden København, men på grund af teatrets dårlige økonomi måtte kongen (Partikulærkammeret) i 1770 atter overtage Komediehuset, som straks efter blev givet i entreprise til kapelmester Giuseppe Sarti. Han gik fallit to år efter, og 6.5.1772 nedsattes en kommission med det hverv at tilvejebringe en ordning af teaterforholdene. Kommissionen, som varetog teatrets løbende forretninger, omdannedes 1.11.1772 til en bestandig direktion for teatret med overhofmarskallen som præsides. Teatret var direkte underlagt kongen, og dets ledelse – i visse perioder (over)hofmarskallen alene – havde forestillingsret for kongen. Omordningerne af teaterledelsen i 1778, 1784, 1786, 1792 og 1794 gjorde ingen ændring i det forhold, at overhofmarskallen eller en anden højere hofembedsmand i størsteparten af perioden indtil 1849 var teatrets øverste chef.

Kapellet benyttedes foruden til tjeneste ved teatret også ved hoffets koncerter og baller og sorterede fra 1773 til 1840 udelukkende under hofmarskallen, uanset om denne tillige var teaterchef. Ved kgl. resolution 19.6.1840 lagdes kapellet under Chefen for Det kgl. teater.

Ved kgl. kundgørelse om Civillisten 30.5.1849 overgik Det kgl. teater og kapel til staten, og ved kgl. resolution 25.6.1849 mistede direktionen sin umiddelbare forestillingsret og lagdes under Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet. Den kollegiale direktion ophævedes 23.7.1849, og teatret lededes til 1856 af én direktør (J. L. Heiberg). 1858 indføres atter en direktion,

og titlen Chef for Det kgl. teater og kapel indførtes. I 1874 blev den nye teaterbygning taget i brug. Ved teaterloven 12.4.1889 reguleredes forholdet mellem Det kgl. teater og de private teatre, og det såkaldte pligtrepertoire indførtes. Teaterloven 1.7.1903 (fornyset ved lov 13.5.1911) fastlagde de økonomiske rammer for teatrets drift. Institutionen Dobbeltscenen oprettedes ved lov 14.2.1930, og den såkaldte talescene («Ny scene») i Statsradiofoniens bygning («Stærekassen») blev taget i brug, men brugtes kun til udgangen af maj 1933. I sæsonen 1944/45 genoptoges dobbeltdriften, efter at Statsradiofonien i 1941 var flyttet til nye lokaler. Teaterloven 14.2.1935 foreskrev, at Det kgl. teater »uden Ensighed opfører de bedste dramatiske Arbejder inden for de tre Kunstarter«. Der oprettedes endvidere en fond under Undervisningsministeriet til teatrets drift, og et tilsynsråd oprettedes. Ved oprettelsen af Ministeriet for kulturelle anliggender ved kgl. resolution 19.9.1961 overførtes Det kgl. teater og kapel hertil. Grundlaget for Det kgl. teater og kapels virksomhed er teaterloven af 1935 og Reglement for Det kgl. teater og kapel 3.3.1971.

Arkivet består af forskellige afleveringer til Rigsarkivet gennem de sidste hundrede år og er ordnet i tre hovedgrupper. De ældre afleveringer – gruppe I og II – er ordnet i et litrasystem (litra A–Q) efter dels proveniensmæssige, dels saglige hensyn. Disse to grupper indeholder arkivalier fra perioden indtil ca. 1900/1930. De nyere afleveringer, som har fundet sted 1963ff, omfattes af gruppe III, der indeholder arkivalier fra perioden ca. 1873–ca. 1969. Disse nyere afleveringer er i hovedsagen opretholdt som en særskilt gruppe, der principielt er ordnet efter samme retningslinier som arkivgrupperne I–II.

Eftersom der ikke er skarpe kronologiske skel mellem de forskellige afleveringers bestanddele, er der tilsvarende ikke skarpe kronologiske skel mellem hovedgrupperne II og III. Der er derfor nedenfor gjort opmærksom på de tilfælde, hvor en litraafdeling i gruppe II fortsætter – med nye numre – i gruppe III.

Samtlige bind og pakker blev fortløbende nummereret ved den seneste ordning og registrering af arkivet 1980.

Folioreg. 235, tillæg, indeholder en fortegnelse over Det kgl. teaters *reviderede regnskaber*.

Om *Teaterrådet* 1926ff, *Det kgl. Teaters kontrolkommission* 1933 og *Det kgl. Teaters tilsynsråd* 1947ff henvises til generalregistratur for Rigsarkivets 2. afd.

Dele af arkivet er i Det kgl. teaters arkiv og bibliotek: regi-protokoller og -journaler, dekorationsinventarier, garderobe-protokoller, belysningsbøger 1773–1953. Maskinmesterbøger 1824–1937. Forestillingsmateriale 1700–1980. Instruktions-, sufflør-, regissør- og signalbøger 1874–1980. Programmer og plakater 1826–1981. Udklip 1877–1980 mm.

Registrering: Folioereg. 235: Foreløbig registratur over Det kgl. Teater og Kapel mm. (1980). Seddelreg. 12: Ældre seddelreg. over Det kgl. Teater og Kapel 1746–1930 samt reviderede teaterregnskaber 1749–1902. Folioereg. 134 indeholder en ældre registratur over arkivet (18.–19. årh.).

Hjælpe midler: Alfabetisk seddelkartotek over indkomne u-journaliserede breve til Teaterdirektionen 1794–1859.

Litteratur: Niels Friis: *Det kongelige Teater*, 1943 indeholder bl.a. en kronologisk oversigt over begivenheder på teatret sæson for sæson. Th. Overskou: *Den danske Skueplads I–VII*, 1854–76. R. Neiiendam: *Det kgl. Teaters historie I–V*, 1922–30.

I 1746–1794

Indhold: (Nr. A 1–11): Privilegier og skøde 1746, 1747 og 1750. Deliberationsprotokol for direktørerne ved Komediehuset 1754–63. Deliberations- og korrespondancesager mm. 1752–56, 1762–70. Kgl. resolutioner, deliberations- og korrespondancesager 1770–94. Lønningsreglementer mm. 1772–90. Hofteaterbestyrelsens kopibog 1769–72.

II 1794–ca. 1900 (30)

Kgl. resolutioner 1794–1849

Indhold: (Nr. B 12–43 og C nr. 44–50): Protokol over kgl. resolutioner 1794–1834. Originale kgl. resolutioner og reskripter, m. register 1794–1849. Udkast til forestillinger og indberetninger mm. til kongen 1821–29. Teatrets konceptforestillinger 1832–49. Kgl. resolutioner om kapellet 1794–1848. Kopier af kapelchefens forestillinger mm. 1794–1844. Kappellets konceptforestillinger 1840–48.

Direktionens deliberationer 1810–49

Indhold: (Nr. D 51–57): Teaterdirektionens deliberationsprotokol 1821–49, m. koncepter 1825, 1832–33. Ujournaliserede breve vekslet mellem medlemmer af teaterdirektionen 1810–49.

Korrespondance 1794–1912

Indhold: (Nr. E 58–305 og F 306–364): Kopibøger 1794–1910, m. register 1878–1901. Journaler 1794–1904. Koncepter 1832–1910 (12). Indkomne breve 1794–1910. Ujournaliserede breve 1794–1859. Breve »fra flere og anonyme« 1821–52. Ujournaliserede breve 1865–1912, div. år. Ujournaliserede ansøgninger, div. år, 1840–65. Indtægtsangivelser for personalet m.fl. til skattemyndighederne 1861–1906. »Stykkers frigivelse« 1889–1910. Kapelprotokoller 1794–1844. Kapellets koncepter 1795, 1840–57. Det kgl. Kapels brevjournal 1840–44. Indkomne breve 1795–1857. Ujournaliserede sager 1799–1845. (Gruppe E fortsætter 1901ff, se nr. 1197ff).

Censurer. Indsendte stykker 1787–1911

Indhold: (Nr. G 365–429): Censurprotokoller 1829–1907. Fortegnelse over indsendte stykker 1863–98. Stykker antagne til opførelse 1859–73. Censurer 1821–1911. Ikke afgåede originale breve 1839–83. Div. følgeskrivelser 1843–1911. Opførte stykker 1852–1907. Antagne, men ikke opførte stykker 1832–93. Ikke antagne stykker med forfatternavn 1787–1808, 1817–1910. Ikke antagne stykker uden forfatternavn 1787–1906, div. år. (Gruppe G fortsætter 1897ff, se nr. 1390f).

Repertoarer og rollebesætning 1805–1928

Indhold: (Nr. H 430–512): Det kgl. Teaters repertoire 1876–1908 (11). Oversigt over abonnementets fordeling 1830–88. Fortegnelse over de stykker, som opføres på Det kgl. Teater 1814–27. Fortegnelse over en række skuespil, operaer mm. 1805–1900, div. år, fra 1881 m. angivelse af rollebesætning. Teaterchefens rollebog ca. 1897–ca. 1908. Protokol over rolleuddeling, forandring og dublering 1815–ca. 1860. Fortegnelser

Sænespil (1842-43.)		1842		1843	
Singettes Meddelt.		1842	1843	1842	1843
Herren leer sine Bæie		1842	1843	1842	1843
Griffellen.		1842	1843	1842	1843
Doctoren med sin Peltie.		1842	1843	1842	1843
Den gamle		1842	1843	1842	1843
Gabrielle de Belle Isle		1842	1843	1842	1843
Christen og Christine.		1842	1843	1842	1843
Den første Skandale.		1842	1843	1842	1843
Jordensniold.		1842	1843	1842	1843
Undine.		1842	1843	1842	1843
Dr. Microscopice.		1842	1843	1842	1843
En Læne.		1842	1843	1842	1843
Enimus Antonius.		1842	1843	1842	1843
Advocaten Datter.		1842	1843	1842	1843
Arerbei.		1842	1843	1842	1843
Scapino Salvestyng.		1842	1843	1842	1843
Capriciosa		1842	1843	1842	1843
Indgavertingen.		1842	1843	1842	1843
Et Glas Vand.		1842	1843	1842	1843
Dina.		1842	1843	1842	1843
Maddin.		1842	1843	1842	1843
Jean de France.		1842	1843	1842	1843
Familien Mararin.		1842	1843	1842	1843
Dreuningens Regiment.		1842	1843	1842	1843
Mulatten.		1842	1843	1842	1843
Geist Nylshaler.		1842	1843	1842	1843
Skrækløstret.		1842	1843	1842	1843
Jugult og Lølgard.		1842	1843	1842	1843
Preciosa.		1842	1843	1842	1843
Zulestuen.		1842	1843	1842	1843

Det kgl. teater og kapel: Nr. 492, Oversigt over abonnementets fordeling 1838/39-1845/46, skuespil i sæsonen 1842/43. - Blandt de opførte stykker ses flere af Holberg og Oehlenschläger. Nyopførelser er markeret med frakturkrift.

over en række skuespilleres roller 1824–ca. 1859. Rollefortegnelser 1878–95. Rolleklassifikationer ca. 1860–1919. Rolledelingslister 1864, 1866–1928. Div. dokumenter om repertoire og rollebesætning (1749) ca. 1820–73. (Gruppe H fortsætter 1910ff, se nr. 1406ff).

Rekvisitør- og regissørprotokoller mm. 1778–1899

Indhold: (Nr. I 513–545): Fortegnelser over rekvisitter, dekorationer mm. ca. 1850–75. Balletregissørprotokol 1817–33. »Ballet-regie« ca. 1860. Div. fortegnelser over dansepersonalet 1817–95. Fortegnelse over de med balletpersonalet holdte prøver 1842–97. »2. kr. dusører« (= fortegnelse over småroller) 1894–99. Regnskabsprotokoller »for brug af eget tricot« 1823–95. Påklædningsregulativer 1778–1869.

Økonomiinspektør 1856–1901

Indhold: (Nr. J. 546–547): Økonomiinspektørens arkiv 1856–1901. Div. sager efterladt af økonomiinspektør Pietro Krohn 1878–89. (Gruppe J fortsætter 1914ff, se nr. 1416ff).

Det kunstneriske personale 1816–1913

Indhold: (Nr. K 548–553): Skuespiller- og musikerkontrakter 1816–96. Sager om korsangerinder ca. 1900–1913. Sager om sygemeldinger 1895–1911. Orlov og rejsetilladelser 1909–11. (Gruppe K fortsætter 1879ff, se nr. 1421ff).

Inventar- og garderobefortegnelser 1763–1903

Indhold: (Nr. L 554–566): Inventarier 1763–70. Regnskab over dekorationer, instrumenter mm. 1831. »Systematisk fortegnelse over Det kgl. Teaters garderobe« 1828–34. Inventarium 1859. Sager om dekorationerne 1863–74. Herregarderoben ca. 1875–1903. Damegarderoben 1876–1903. Div. dokumenter 1794–1892. Se også regnskaber s. 722.

Den dramatiske elevskole 1886–97

Indhold: (Nr. M 567–572): Protokol for den dramatiske elevskole 1886–94. Journal for elevprøverne 1886–93. Sager om optagelsesprøver 1886–93. Sager om den dramatiske elevskole 1886–97. (Gruppe M fortsætter 1930ff, se nr. 1434f).

Diverse 1709–1917

Indhold: (Nr. N 573–588): Den Printzlau'ske sag 1835–43. Korrespondance om teaterreformen 1839–43. Sager om sommerforestillinger 1840. Sager om teatrets ombygning 1857–59. Korrespondance om den nye teaterbygning 1867–75. Sager om den elektriske belysning 1888–98. Jubilæumsfesten 1899. Sager om lov af 13.5.1911. »Fra bureauchef Hauchs pult« 1868–86. Div. sager 1709–1911. Trykte beretninger om teatret 1877–1917. Trykte love og bekendtgørelser 1817–1916. Festsange og -programmer mm. 1874–1914. (Gruppe N fortsætter 1879ff, se nr. 1436ff og 1873ff, se nr. 1854ff).

Teaterkommissioner 1792–1893

Indhold: (Nr. O 589–596): Teaterkommissionens arkiv 1792–98. Akter om teaterkommissionen 1849–55. Akter om teaterkommissionen af 7.6.1867, 1868. Akter om teaterregulativkommissionen af 31.8.1889, 1889–92. Akter om teaterkommissionen af 24.3.1893. (Gruppe O fortsætter 1933f, se nr. 1444f).

Regnskabsvæsen 1794–1930

Indhold: (Nr. P 597–1136): Hovedbøger 1827–1911. Konto-kassebøger 1832–42. Regnskabsbøger over indtægter og udgifter 1822–58. Regnskabsjournaler 1822–74. Kassejournaler 1830–31, 1867–1911. Kassebøger og -sager 1824–1913. Sager om forestillingsindtægter 1811–1913. Udgifter til personalet 1818–1913, bl.a. afregningsbøger for teatret 1824–1909. Afregningsbog for kapellet 1840–1910. Feu-beregningsbog 1842–1919. Div. regnskabsprotokoller 1818–1913. Udgiftskonti 1880–97. Udgiftsprotokol 1856–71. Udgifter ved stykkers iscenæsættelse 1896–1911. Fortegnelser over udgiftsbilag

1881–1911. Protokol over forfatterhonorarer 1854–1928. Div. dokumenter 1794–1886. Lagerbøger 1879–1930. Sager om fri-billetter 1826–1916. Div. regnskabssager 1795–1907. (Gruppe P fortsætter (1892) 1911ff, se nr. 1446ff).

Understøttelseskasser 1791–1924

Indhold: (Nr. Q 1137–1196): Kassebøger og sager om kassebøgerne 1832–1900. Forhandlingsprotokol for teatrets enke- og børneforsørgelseskasse 1817–72. Korrespondance 1830–71. Regnskabssager for teatrets enke- og børneforsørgelseskasse 1816–71. Regnskaber og sager om kapellets enkekasse 1791–1872. Protokoller og sager om alderdomsforsørgelsesfonden 1869–1929. Regnskabsbøger og -sager om enkelte understøttelseskasser 1824–73. (Gruppe Q fortsætter 1895ff, se nr. 1753ff).

III *Ca. 1873–ca. 1969*

Korrespondance 1901–50

Indhold: (Nr. 1197–1389): Journaler 1905–30. Kopibøger 1909–30. Registre over udgåede skrivelser 1901–30. Indkomne sager og koncepter 1911–30. Brevbøger over ind- og udgåede breve 1930–49. Journalkort ca. 1930–45. Journalsager ca. 1930–45, sagligt ordnet, herunder bl.a. om køb og leje af stykker, m. specificeret oversigt. Journal 1944–49. Brevkopier 1944–50. Oversigt over journalnumre 1944–49. Journalsager 1944–50.

Censurer. Indsendte stykker 1897–1950

Indhold: (Nr. 1390–1405): Censurprotokol 1907–31. Censurer over indsendte stykker 1897–1930. Breve om censurer 1930–50. Breve om indsendte stykker 1926–50. Div. forkastede og ikke opførte stykker 1915–33.

Repertoire. Rollebesætning 1909–53

Indhold: (Nr. 1406–1415): Repertoirebog 1910–29. Fest- o. lign. forestillinger 1921–49. Ballettens gæstespil i London 1953. »Sæsonen« 1933–48. Meddelelser til pressen om repertoire 1909–13.

Økonomiinspektør 1914–43

Indhold: (Nr. 1416–1420): Korrespondance mm. 1914–15, ca. 1932–43.

Personale 1879–1944

Indhold: (Nr. 1421–1433): Overenskomster og kontrakter 1879–1930. Forarbejder til regulativ for personalet ca. 1930. Ansøgninger 1908–44. Oplysninger til skattevæsenet om personalets indtægter 1923–35.

Elevskolen 1930–50

Indhold: (Nr. 1434–1435): Sager om elevskolen 1930–50.

Diverse 1879–1941

Indhold: (Nr. 1436–1443): Huslejekontrakter om lejemål i teatrets bygninger 1879–ca. 1925. Div. dokumenter om ejendommene Tordenskjoldsgade 5 og Heibergsgade 7 ca. 1922–30. Tilbud på reparationer og inventar 1932–40. Oplysninger til arbejdsfordelingsfonden om arbejde uden for teatret 1940–41. Genparter af de private teatres bevillinger 1876–1914. Teaterchef Andreas Møllers embedsarkiv ca. 1931–38.

Teaterkommissioner 1933–34

Indhold: (Nr. 1444–1445): Teaterkommissionen af 1933.

Regnskabsvæsen (1892) 1911–69

Indhold: (Nr. 1446–1752): Hovedbøger 1911–44. (Hoved)kassebøger 1911–69. Kassejournaler 1944–67. Regnskab for forskud 1925–29. Bankbeholdning 1931–46. Div. regn-

skabssager (19.–20. årh.). Udgifter ved stykkers iscenesættelse 1911–57. Indkøbsjournaler 1910–22. Kontrabøger 1894–1934. Kontrakter om leverancer og service 1819–1930. Div. sager ca. 1890–1953.

Pensions- og understøttelsesfonds 1895–1962

Indhold: (Nr. 1753–1845): Pensionsfondens hovedbøger, kassejournaler mm. 1923–62. Understøttelses- og lånefondens hovedbøger, kassekonti mm. 1900–61. Alderdomsforsørgelsesfondens regnskaber mm. 1911–22. Statusbog for teaterkorets understøttelseskasse 1895–1913. Medlems- og forhandlingsbog for korkasserne 1895–1913.

Legater 1891–1957

Indhold: (Nr. 1846–1853): Sager om og regnskaber for forskellige legater 1891–1957.

Diverse 1873–ca. 1935

Indhold: (Nr. 1854–1856).

Sekretariatet (1946) 1949–60

Indhold: (Nr. 1857–1922): Brevkopier 1950–55. Journaler 1949–60, m. journalplan 1949–54. Postbøger 1946–56. Journalsager 1951–56. Sager om teaterkommissionen af 1954. Skrivelser om censurer 1950–56. Repertoireplaner 1951–56. Spillestatistikker 1938–53.

KUNSTAKADEMIET 1748–1957

Kunstakademiet er stiftet af Frederik 5. i 1754 som Det kgl. skildre-, billedhugger- og bygningsakademi. Det er en fortsættelse af det maler- og tegneakademi, som Christian 6. og Frederik 5. oprettede i hhv. 1738 og 1748. En del af regnskaberne hidrører fra kunstakademiet af 1748. Siden 1814 har Kunstaka-

demiets officielle navn været Det kgl. akademi for de skønne kunster. Kunstakademiet er en uddannelsesinstitution for male-re, tegnere, kobberstikkere, billedhuggere, medaljørere og arkitekter. Fra 1771 kunne håndværkere få tegneundervisning på Kunstakademiet, og akademiet skulle bedømme visse mesterstykker og senere også svendestykker, hvilket medførte kommunikation med laugene. 1857 udskiltes den egentlige håndværkeruddannelse og henlagdes under Teknisk institut. Fra 1973 ud-danner Kunstakademiet også konservatorer.

Kongen var Kunstakademiets protektor. Kunstakademiet le-des af en direktør valgt af akademiet. Over denne stod i næsten hele enevældens periode en af kongen udnævnt præses, der ned-lagde akademiets forestillinger for kongen. Når præses var fra-værende, varetoges hans hverv af direktøren. Som præses fun-gerede overhofmarskal A. G. Moltke 1754–70, som fra 1746 havde været præses for det gamle kunstakademi, arveprins Fre-derik 1772–1804, prins Christian (8.) Frederik 1808–39 og kronprins Frederik (7.) 1839–48. I A. G. Moltkes arkiv på Bre-gentved findes forestillinger med kgl. resolution, kgl. approbere-de reglementer mm. 1757–71. I Christian 8.s arkiv, nr. 117 er bl.a. koncepter til hans breve som akademiets præses til kongen, optegnelser og forarbejder vedr. akademiets fundats af 1814, optegnelser om akademiets regnskabsvæsen og budget mm. 1802–42. I Frederik 7.s arkiv, nr. 44 findes skrivelser til ham som præses for akademiet 1840–47.

I 1849 henlagdes Kunstakademiet under Ministeriet for kirke-og undervisningsvæsenet, men med bibeholdelse af kongens protektion, der vedvarede til 1972.

Kunstakademiets bibliotek har en samling af arkitekturtegnin-ger, der sammen med tegninger fra adskillige andre provenien-ser, bl.a. Rigsarkivet, er registreret i Centralregistranten for ar-kitekturtegninger I–XVII (et eksemplar er i Rigsarkivet, reg.vær).

Registrering: Folio-reg. 169b 1 (m. register over indkomne breve mm. 1754–1857) og folio-reg. 169b 2.

Indhold: Forhandlingsprotokoller (kaldet dagbøger) 1754–1946. Registre til samme 1754–1840. Ekstrakt af dagbøgerne 1754–80. Konceptreferater af møder 1781–1803. Kopibøger 1777–1947. Koncepter mm. 1777–1805 og udat. Journaler

Directeuren fremlagde i Forsamlingen 3^d Lyngvænge, navnlig een
fra Inspektors Adhægel paa 17 vdt 3 f. Dito fra Sonnen for Strøm materialie
paa 14 vdt 4 f. og fra Zeise for Strøm materialie paa 2 vdt 7 f. Disse 3^d Lyng-
vænge blev approberede og samtragede for Prof. Weidenh. til indkøbeling.
Og da intet vidern dnuun Geuz var af forarbejd, og ingen forarbejd
vidern af forarbejd blev Forsamlingen færdig og færdig.

Det Kongelige Maler-Byllestyrelse og Billedhugger Academie d. 7. Januar 1779.

- Harsdorff

Abildgaard

J. Wiedewelt

Wiedewelt

Høyer

Kunstakademiet: Dagbog 1771–80, s. 237. – Nogle af tidens kendteste kunstnere – arkitekten C. F. Harsdorff, maleren Nicolai Abildgaard og billedhuggerne Johannes Wiedewelt og Andreas Weidenhaupt – har som professorer sammen med miniaturemaleren Cornelius Høyer som akademisekretær underskrevet referatet af mødet 4.1.1779. I mødet 11.1. behandlede bl.a. en henvendelse fra skuespildirektionen om kostumer til »Balders død«.

1857–1947. Registre til samme 1857–77, 1884–90, 1925–28. Indkomne sager (journalsager) 1753–1947. Uddrag af dagbøger og journaler vedr. administrationsforhold 1857–75. Div. valgprotokoller o.l. 1883–1940. Akademirådets dagsordener 1871–1943. Plenarforsamlingens dagsordener 1883–1906. Juryens protokoller 1921–51. Forhandlingsprotokoller mm. for div. udvalg og komitéer bl.a. vedr. legater og konkurrencer) 1816–1947. Div. vedr. akademiets reorganisation og Teknisk institut 1849–60. Div. fortegnelser over medlemmer og personale 1752–1926. Instrukser 1888–89. Forskellige professorers papirer ca. 1767–88 og det 19. årh. Opgaver til konkursen, oprykning- og afgangsprøver 1811–1900 og udat. Elevmatrিকler o.l. 1815–1949. Div. protokoller, lister mm. over elever bl.a. vedr. prøver, eksaminer og afgang samt tildeling af præmier og studieunderstøttelser 1769–1956. Stipendieansøgninger 1897–99. Oversigter over indtægter og bevilgede stipendier –1882. Ansøgninger o.l. om optagelse, udat. Skolerådets forhandlingsprotokoller o.l. 1859–1948. Skolerådets kopibøger 1864–97. Skolerådets journalsager 1863–1915. Div. vedr. Selskabet til ungdommens forædling, Selskabet til unge håndvær-

keres dannelse og Instituttet for metalarbejdere 1795–1842. Hoved- og kassebøger 1779–1931. Kassejournaler 1867–71, 1932–40. Akademikassererens kopibøger 1767–78. Hoved- og kassebøger for Skolerådet, Kvindeskolen og div. fonds, legater og kasser mm. 1794–1921. Skolepengekassebøger 1945–57. Obligationsprotokoller, udat. Div. vedr. lønninger 1865–1924. Akademiets regnskaber m. bilag (de første hidrørende fra det gamle kunstakademi) 1748–1919. Div. regnskaber og regnskabssager mm. 1788–1929. Indstilling om tegneundervisning 1878. Inventarier over kunstværker på Charlottenborg 1767, 1804–90 og udat. Div. vedr. afstøbningsamlingen 1866–1917. Syns- og overleveringsforretninger vedr. boliger og atelierer på Charlottenborg 1884–1930. Div. vedr. udstillingsbygningen og udstillingsvirksomhed 1852–76. Taler, kantater, sange mm. ved stiftelsesfester og mindehøjtideligheder 1848–1920. Trykte fundatser og reglementer. Diverse –1937.

Hjælpe midler og litteratur: F. Meldahl og P. Johansen: *Det kongelige Akademi for de skønne Kunster 1700–1904*, 1904. Henny Glarbo: *Oversigt over Kilder til dansk Kunsthistorie i Rigsarkivet*, 1939, s. 23–29.

DOMSTOLE I ØVERSTE INSTANS

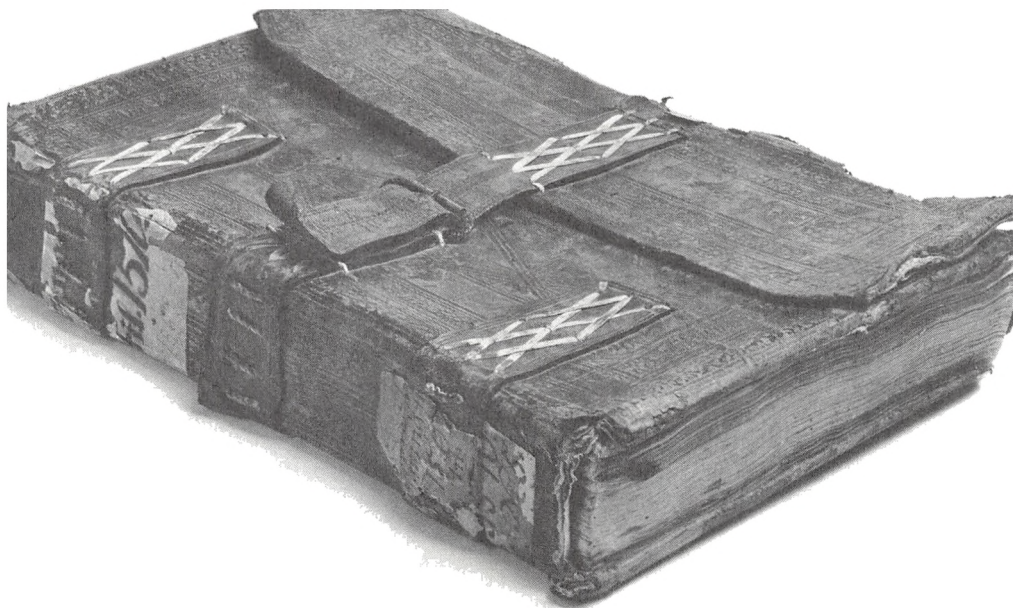
Ved Domstole i øverste instans forstås først og fremmest Højesteret og dennes forløber, Rettertinget. Hertil knytter sig forskellige domstole af mere speciel og midlertidig karakter. Tidligere benævntes denne arkivgruppe med det uegentlige udtryk »Rigsdomstolen«.

Litteratur: Rettertinget: Troels Dahlerup (udg): *Det kgl. Rettertings domme og Rigens forfølgninger fra Christian III's tid*, bd. 1ff, 1959ff. J. L. A. Kolderup-Rosenvinge (udg): *Udvalg af Gamle Danske Domme, afsagte paa Kongens Retterting og paa Landsting I–IV, 1842–48 (går til 1596)*. E. Reitzel-Nielsen og Ole Fenger (udg): *Danske Domme 1375–1662. De private domssamlinger*, Iff, 1978ff. V. A. Secher (udg): *Samling af Kongens Rettertings Domme 1595–1614 I–II, 1881–86*. Poul Johs. Jørgensen: *Dansk Retshistorie* (2. udg.), 1947 m. bibliografi.

Højesteret: *Højesteretstidende* 1857ff. Povl Bagge, Jep Lauesen Frost, Bernt Hjejle (udg): *Højesteret 1661–1961 I–II*, 1961; heri bl.a. Aa. Rasch: *Højesterets arkiv*. G. N. Kringelbach: *Ap-pelinstantsernes Embedsetat 1660–1919*, 1928. Troels G. Jørgensen: *Højesteret fra 1790 til Grundloven*, 1950. Samme: *Højesteret fra Grundloven til Retsreformen*, 1951. S. Vedel: *Den dansk-norske Højesterets Historie under Enevælden fra 1661 til 1790*, 1888.

KONGENS RETTERTING 1536–1660

Sådan som kongemagtens dømmende funktioner var blevet institutionaliseret i løbet af det 15. årh., blev de udøvet af to forskellige domstole, som tilsammen udgjorde Kongens *Retterting*.

Kongens retterting: Rigens forfølgingsbog 1567–70. – Danmarks riges sagers register som begyndt, forfulgt og indskrevne er under Axel Urne Danmarks riges kansler fra 18.8.1567 . . . indeholder ekstrakter af sagsforløbet i sager – oftest godsstridigheder – som kom for rettertinget for at »forfølges til lås«. Sagen åbnes oftest med kongens 15, 10 og 5 dages breve, hvorpå den indstævnedes udtager genbrev. Så følger 6 ugers stævning, evt. alm. stævning, dom(me) og indførsel samt låsebrev, som dog sjældent er noteret i bogen.

Kongen og Rigsrådet i forening varetog de egentlige højesteretsfunktioner: pådømmelse af appelsager fra landstingene, samt, som første og eneste instans, af sager vedrørende adeliges liv og ære. Denne domsmyndighed udøvedes især på de årlige, højtidelige *Herredage*. En mere specialiseret domstol knyttede sig til en særlig procedure i ejendoms- og panteretlige sager, forfølgning med Rigens rets dele (til lås, til indførsel). Disse sager blev pådømt i Kongens navn af *Rigens kansler* (justitiar – ikke at forveksle med Kongens kansler, som stod i spidsen for Kanceliet), eventuelt sammen med lokale meddommere. Sådanne domme kunne appelleres til Konge og Råd. Bindeled mellem de to domstole var Rigens kansler, som i begge tilfælde stod for dommenes udfærdigelse og protokollering.

Af de arkiver, som disse instanser måtte have skabt sig i middelalderen, er nu intet bevaret, og Rettertingets virksomhed i denne periode skal undersøges ud fra de domme og forfølgingsbreve, som er bevaret i modtagernes arkiver eller i senere afskrifter. I begyndelsen af Christian 3.s tid blev domstolenes virke sat i system ved en række vigtige recesser, bl.a. den københav-

ske reces 24.8.1537. Efter recessen 1537 er Rettertingets centrale protokollrækker stort set komplette.

Norske sager blev afgjort på særlige herredage, som blev afholdt i Norge. Protokoller og akter vedrørende dette norske retterting 1578–1661 blev afgivet til Riksarkivet i Oslo i 1937.

Registrering: Seddelreg. 21; indeholder tillige specialregistratur over dokumenter og akter vedr. div. retssager 1538–1660.

Indhold: *Herredagsdombøger* over Kongens og Rigens Råds domme 1537–1660, med tilhørende *stævningbøger* 1597–1656 (indeholder stævning samt domskonklusion; stævningerne blev udtaget i Kancelliet, og et mere fuldstændigt eksemplar af stævningbøgerne 1592–1632, dog uden domskonklusionerne, samt koncepter og ansøgninger 1582–1656 findes i DK: B139–140). *Rigens forfølgningbøger* over forfølgninger med Rigens Rets dele 1536–1660, med *Rigens dombøger* over Rigens kanslers domme i de heraf udsprungne sager 1540–1660. *Sentensbøger* (kopier af domsslutninger) 1646–56. *Voteringsprotokoller* (fragmentarisk række) 1623–56. *Div. sagsakter* 1538–1660.

Admiralitetetsretten 1611–1613

Som følge af Christian 4.s forbud mod besejling af Sverige 28.2.1611 var der under Kalmarkrigen nedsat en priseret på Københavns Slot. Domstolen kan betragtes som en forløber for den senere Admiralitetsret, jf. s. 621. Dens domme kunne appelleres til Rettertinget, men Admiralitetetsretten havde ikke nogen institutionel tilknytning til Kongens og Rigens domstol. Dens arkiv har antagelig oprindeligt været opbevaret i Danske kancelli.

Registrering: Seddelreg. 21.

Indhold: Dombøger 1611–12. Akter og koncepter 1611–13.

HØJESTERET 1661–1915

Ved enevældens indførelse faldt Rigsrådet bort, og det blev dermed nødvendigt at give landets øverste domstol en ny skikkelse. Ved forordning 14.2.1661 oprettedes Højesteret til erstatning for Rettertinget. Den nye domstol havde dog mange ligheds-

punkter med den gamle: Kongen havde formelt forsædet, og som dommere (assessorer) fungerede kongens højeste embedsmænd og rådgivere. Den nye domstol var ligesom sin forgænger adelens værneting, og stævninger til Rettertinget fra de foregående år gik uden videre over til Højesteret. De væsentligste ændringer bestod dels i, at norske sager fra nu af blev behandlet i København sammen med de danske, dels i bortfaldet af forfølgingsbrevene og dermed af Rigens kanslers domstol.

Det følgende århundredes udvikling medførte en voksende adskillelse mellem Gehejmekonseillet og Højesteret, hvis daglige virke mere og mere prægedes af professionelle jurister. Fra 1748 var Højesterets formand (præsidenten til 1758, derefter justitiarius) ikke længere medlem af Gehejmekonseillet. Ved instruks 7.12.1771 blev dommernes antal lagt fast, og juridisk embeds-eksamen blev en betingelse for opnåelse af dommerværdigheden. Den uafhængighed, som domstolen hermed havde opnået, blev konsolideret ved grundloven 1849, som i øvrigt ikke medførte nogen ændring i Højesterets arbejde.

Til Rigsarkivet er Højesterets arkiv afleveret til 1915. Det rummer et righoldigt materiale fra 17. og 19. årh., mens størstedelen af rettens protokoller og akter fra det 18. årh. gik tabt ved Christiansborgs slotsbrande 1794 og 1884.

Højesterets protokolrækker fra 1662–99 svarer til dem, som findes fra Herredagen: Stævningsbøger, dombøger, voteringer og voteringsprotokoller (to parallelle rækker), sagsakter, koncepter og indlæg, mm. Fra perioden 1700–77 er derimod kun den ene række voteringsprotokoller bevaret, foruden et fåtal sagsakter og andre dokumenter. *Efter 1777* er enkelte andre dele af arkivet bevaret, men *efter 1794* er arkivmaterialet tilnærmelsesvis komplet: Stævningsbøger, 1801 afløst af domsprotokoller (begge indeholder stævning samt domskonklusion), voteringsprotokoller, registranter (svarer oprindelig til det 17. årh.s dombøger ved

Højesteret: Voteringsprotokol 1763A (årets eneste bevarede protokol), sag nr. 13, s. 25. – Rettens behandling af sag: Nicolai Hansen, oldermænd for tømmerlavet m.fl. mestre mod svendeformand Jørgen Andersen Brandt 16.3. appel af Politi- og Commercekollegiets dom 24.8.1762 ang. formandens beskyldninger mod mestre. På siden ses enkelte højesteretsassessorers indlæg under sagens behandling, som slutter med et: hvorefter dom blev afsagt. Dommen kendes ikke, da domsprotokollerne fra 18. årh. gik tabt ved Christiansborgs brand 1794.

alt for overvældende, concl. derfor som Cordjen ^{25.} og at
P. D. og g. for hviden.

Weise. Brandt har været lige saa sigelig som Mønstern, concl.
som Seidelin.

Suhr. Jænk Brandt brygt modestie imod sin Møstern, var
immer ukvilgmodig og uvidt gam, fandt Lunde giorun
gjømt mulcken i sin at opponere sig concl. derfor
som Seidelin.

Klevenfeldt. Af mening med Seidelin, dog iinst. til majoren
om mulckenne Lunde forbigaaende, siden de var inap-
pellables, concl. Pol. og toll. som saa vidt Reparationen
til Brandt angaaer graf, i øvrigt lod de sig und magt
at saak og Brandt at lod ²⁰ = Pol. og fornu.

Helmstjerne. Politie Møstern Lunde, Lunde giorun ad,
Brandt ganske varvort saak til god gam us ar-
riveret, concl. derfor som Seidelin.

Bartholin. Refererer sig til Klevenfeldt.

Knuht. Som Seidelin.

Snell Wind. Brandt har sig beviist sin Slage, at Møstern
skulle giorvort god gam und af eraggen og slaget
gam, concl. derfor som Seidelin.

Wedell. Jænk sig til Seidelin, refererer sig til Seide-
lin, og mensken som af giorvort at lod ²⁰ =.

Levetzau. Brandts forord er sig giorvort, at sig saak som Lunde
us, Lunde omgaaende, Møstern ganske taget sig til
vatter, concl. derfor som ~~Klevenfeldt~~, Seidelin.

Jænk at Lunde Lunde af sig

at indeholde sagsreferat samt dom, men meddeler fra 1840 kun dommen; omfatter kun de sager, som omfattes af den trykte højesteretsorden, se ndf.), slutningsbøger (kort sagsreferat samt domskonklusion), domssager samt journaler, korrespondance mm.

Ved benyttelse af arkivet vil man for perioden før 1800 lettest kunne tage udgangspunkt i stævningsbøgerne i det omfang, de er bevaret. De trykte højesteretsordener 1681ff giver en oversigt over de sager, der skulle behandles ved domstolen det pågældende år, og letter orienteringen; de omfatter dog ikke kriminalsager. Kriminalsagerne er tilføjet i Højesterets eget eksemplar af ordenerne (bevaret 1797–1859), som sammen med slutningsbøgerne udgør de vigtigste hjælpemidler til orientering i arkivet for det 19. årh.s første halvdel. Fra 1857 blev Højesterets domme offentliggjort i Højesteretstidende, som fra da af er den bedste indgang til arkivet.

Registrering: Folioereg. 107, 2 (Højesteret 1662–1800). Seddelreg. 21 (Højesteret ca. 1800–90); indeholder tillige specialregistratur over dokumenter og akter vedr. div. retssager 1663–1750. Specialregistratur over domssager 1794–1900, 2 bd.

Indhold: Stævningsbøger 1662(56)–99, 1778–1800, og domsprotokoller 1801–1915. Dombøger 1662–99 og registranter 1794–1861. Voteringsprotokoller 1661–1915 (to parallelle rækker; 1700–1883 er kun den ene række bevaret). Slutningsbøger 1798–1832, 1841–59. Højesteretsordener 1797–1859(89). Protokoller for Højesterets skriftlige kommission 1824–84. Højesteretskommissionernes votoprotokoller 1731–34 (kommissionerne var nedsat for at afvikle et stort efterslæb i sagsbehandlingen). Dokumentbøger 1769–1883. Specifikationer over stadfæstede og ikke-stadfæstede bøder og omkostninger 1816–61. Retsgebyr og gebyr til justitskassen (jf. s. 697) 1816–70. Stævningslister og stævninger 1830–97. Protokol over justitsager 1818–74. – Erklæringsprotokoller 1722–32, 1786–1887. Reskriptjournaler 1728–1865. Journaler 1799–1835, 1871–90.

Domssager 1663–1750, 1794–1915. Bortfaldne sager 1848, 1885–90. Journalsager 1878–90. Koncepter og indlæg til pådømte sager 1661–1726. Mm.

Overkriminalretten i Danmark 1807–09

Da forbindelsen mellem Sjælland og det vestlige Danmark var afbrudt under krigen mod England, blev der ved reskript 9.10.1807 oprettet en Overkriminalret med sæde i Odense. Domstolen fungerede som øverste instans i kriminalsager for Jylland, Fyn og Langeland. Den blev atter ophævet ved reskript 11.8.1809.

Registrering: Seddelreg. 21.

Indhold: Justitsprotokol (dagbog over retsmøderne), voteringsprotokol og domprotokol, korrespondanceprotokol, journal og indkomne breve 1807–09.

Overjustitskommissionen for de forhen til hertugdømmet Slesvig hørende distrikter 1865–67

Ved bekendtgørelse 1.6.1865 oprettedes en Overjustitskommission med sæde i København, som skulle fungere som appelinstant for de dele af hertugdømmet Slesvig, som ikke var blevet afstået i 1864 (Ærø, N. Tyrstrup og Ribe herreder), indtil disse områder kunne indlemmes i Kongerigets retsgebet. Denne indlemmelse fandt sted ved lov 16.2.1866, med virkning fra 1.4.1867, og dermed ophørte Overjustitskommissionens virke.

Registrering: Seddelreg. 21.

Indhold: Domprotokol, journal, domsakter og korrespondance (bl.a. indberetninger fra de lokale myndigheder vedr. skifter, værgemål og kriminalsager) 1865–67.

RIGSRETTEEN 1855–56

Rigsretten blev oprettet ved grundloven 1849 som en særdomstol, der nedsættes til at pådømme sager, hvor ministre anklages for ulovlig embedsførelse. Den er sammensat af Højesterets dommere og et tilsvarende antal medlemmer af Rigsdagen. Rigsrettens arkiv i øvrigt 1855–1910 er i Folketingets bibliotek og arkiv.

Registrering: Seddelreg. 21.

Indhold: Dokumenter og edsformularer fra rigsretssagen mod ministeriet Ørsted 1855–56.

ENEVÆLDENS REGERINGSKOLLEGIER

Den enevældige konges regeringsudøvelse foregik i forskellige perioder igennem en række rådgivende, overordnede forsamlinger – »regeringskollegier«: Statskollegiet, Kommissionerne i Rådstuen for Slottet, Gehejmekonseillet, Gehejmestatsrådet. I møderne i de to sidstnævnte forsamlinger var kongen som regel tilstede. Disse organer rådslog om vigtigere sager og fungerede som et mellemed mellem kongen og centraladministrationen. Regeringskollegiernes indflydelse begrænsedes for de to førstnævntes vedkommende til de spørgsmål, som forelagdes dem til betænkning, hvilket formelt skete gennem Danske kancelli, og for de to sidstnævntes vedkommende af det omfang, hvori kongen umiddelbart resolverede forestillinger uden om disse og udøvede regeringen ved hjælp af ordrer udfærdiget gennem Kabinettet direkte til centraladministrationen.

Regeringskollegierne var kun i meget beskedent omfang arkivdannende.

STATSKOLLEGIET 1660–76

Statskollegiet (Collegium status) oprettedes efter regeringsforandringen 1660. Dets opgave var først og fremmest at afgive betænkning om indenlandske og udenlandske forhold, hvorom kongen aføskede dets mening. I løbet af få år indskrænkedes Statskollegiets virksomhed til indenlandske sager, og det kom derfor til at stå i nær forbindelse med Danske kancelli. Statskollegiets virksomhed var udelukkende af rådgivende art, ikke ekspederende. Forhandlingerne refereredes af en sekretær i en forhandlingsprotokol, ligesom denne udarbejdede udkast til resolutioner, som senere forelagdes for kongen af Statskollegiets præsidet. Medlemmer af statskollegiet var en række tidligere rigs-

råder, nu kgl. råder, fra 1663/64 gehejmeråder samt efter 1670 medlemmer af Gehejmekonseillet og en række borgerlige assessorer. Statskollegiets virksomhed ophørte 1676.

Registrering: VA I s. 149.

Indhold: Koncept til Statskollegiets forhandlingsprotokol 1660–70. Dokumenter til Statskollegiets protokol 1660–70. Voteringsprotokol 1670–76. Afgivne betænkninger 1670–76. Konceptprotokol over de med fremmede ministre holdte konferencer 1674–75. Reskripter til Statskollegiet m. bilag 1671–73. Frands Rasks udkast til Statskollegiets ordning, Københavns lavs artikler 1577–1656. Koncepter til lavsartikler for de københavnske lav (1673).

Litteratur: V. A. Secher: VA I (1. udg.) s. 88ff. VA I (2. udg.) s. XXVI. J. H. Lindbæk (udg.): *Aktstykker og Oplysning til Statskollegiets Historie 1660–1676* I–II, 1903–10 (heri er de fleste af Statskollegiets aktstykker trykt). Aarsberetninger fra Geheimearchivet II, 1856–60, s. 157f, 164, 221f. Edv. Holm: *Danmark-Norges indre Historie 1660–1720* I, 1885–86, s. 56f. Aage Sachs (udg.): *Den danske Centraladministration*, 1921, s. 190ff.

KOMMISSIONERNE I RÅDSTUEN FOR SLOTTET 1690–1705

Kommissionerne i Rådstuen for Slottet var på mange måder en fortsættelse af Statskollegiets virksomhed. I Christian 5.s sidste år og Frederik 4.s første år nedsattes særlige kommissioner til at drøfte og afgive betænkning til kongen om vigtigere indenlandske sager. Kommissionerne mødtes i Den kgl. rådstue (hvoraf navnet). Forhandlingerne indførtes i en protokolrække, hvortil hører en række bilagspækker. Kommissionsbetænkningerne behandledes senere i Gehejmekonseillet, hvor kongen resolverede derom. Kun i enkelte tilfælde fremgår det af kommissionsprotokollen, hvorledes kongen endeligt resolverede. Kommissionernes medlemmer beskikkedes ved kgl. reskript, meddelt gennem Danske cancelli. Blandt medlemmerne var altid medlemmer af Gehejmekonseillet, og storkansler Konrad Reventlow har som

medlem af næsten alle kommissionerne spillede en væsentlig rolle. Kommissionerne i Rådstuen for Slottet varetog som ad hoc nedsatte kommissioner med særligt sagkyndige medlemmer opgaver, som egentlig skulle løses af kollegierne; kommissionerne ophørte 1705.

Registrering: VA I s. 150–51.

Indhold: Protokol over Kommissioner i Rådstuen for Slottet 1690–1705. Dokumenter hertil 1690–1704. Protokol i den kommission, som blev anordnet til at have opsyn med alle ting i kongens fraværelse 1.9.1700. Div. vedr. indrettelse af Det kgl. ridderlige akademi, Svenskens bevægelse i Skåne, landgang i Humlebæk og derimod gjorde foranstaltninger, Kongens intrader og hvorledes undersåtterne kunne lettes og udgifterne formindskes mm. 1690–1705 (1723).

Litteratur: V. A. Secher: VA I (1. udg.) s. 105f. VA I (2. udg.) s. XXIX. J. Boisen Schmidt: *Kommissioner i Rådstuen for Slottet 1690–1705*, H. T. 11. rk. VI, 1960–62.

GEHEJMEKONSEILLET 1670–1770

Efter drøftelse af sagerne i Statskollegiet og kancellikollegierne forelagdes de for kongen. Dette skete i nærværelse af mænd, som kongen efterhånden udså til at danne et snævrere råd, Hans Majestæts Conseil eller Gehejmeconcilium. Under Frederik 3. havde det en ubestemt og uformel stilling, men ved instruks for Danske kancelli 21.4.1670 må det anses for at være formelt oprettet som kollegiesystemets øverste organ, hvor de vigtigste statssager kunne refereres og forhandles af 5–6 medlemmer i kongens nærværelse. Kongen var frit stillet med hensyn til, hvad der skulle forelægges og behandles i Gehejmekonseillet, men i praksis blev det kancellisagerne – særligt de udenrigske sager – som blev Gehejmekonseillets vigtigste virkefelt. Kancellierne kan således opfattes som sekretariater for Gehejmekonseillet, og denne nære forbindelse medførte, at kgl. befalinger til andre kollegier, f.eks. embedsudnævnelser, ekspederedes gennem kancellierne. Kammersager og militære sager refereredes som regel

direkte for kongen af henholdsvis overkrigssekretæren og Rentekammerets særlige kommissærer, senere de deputerede i finanserne. Kammersager refereredes iøvrigt sjældent mundtligt, hvilket er årsagen til, at forestillinger som administrativ procedurereform er opstået i kammerforvaltningen. Kun i særlige tilfælde og efter kongens udtrykkelige beslutning behandlede Gehejmekonseillet kammersager og militære sager. Ved kabinetsordre 10.12.1770 lod Struensee Gehejmekonseillet ophæve.

Gehejmekonseillets arkiv er ikke noget egentligt arkiv, bl.a. fordi samlingen indeholder såvel de originale akter som koncepterne dertil.

Registrering: VA XI s. 23–32. Seddelreg. 8.

Indhold: Div. gehejmekonseilsprotokoller vedr. udenrigske anliggender 1670–1758. Konzeptoptegnelser, især vedr. udenrigske anliggender 1676–1759. Betænkninger mm. 1666–1768. Div. korrespondance 1667–1769. Konseillets relationer til kongen under dennes fravær 1704–33. Relationer fra Statholderskabet mm. i Norge 1710–31.

Jf. TKIA: D9 Akter vedr. Gehejmekonseillet og dets ophævelse 1770–71.

Litteratur: V. A. Secher: VA I (1. udg.) s. 92ff. VA XI s. 7ff. Edv. Holm: *Danmark-Norges indre Historie 1660–1720 I*, 1885–86, s. 57–61. Samme: *Danmark-Norges Historie 1720–1814 I*, s. 241–53, II, s. 270–76, 1891–1912. Aage Sachs (udg): *Den danske Centraladministration*, 1921, s. 196ff. Preben Dollerup: *Gehejmekonseillet og Danske Kancelli*, H. T. 12. rk. I, 1963.

GEHEJMESTATSRÅDET 1773–1848

Ved forordning 13.2.1773 genoprettedes Gehejmekonseillet under navn af Gehejmestatsrådet. Her skulle alle kollegiernes forestillinger forelægges og resolveres, og kgl. ekspeditioner underskrives. Kabinetsordrer til kollegierne blev stadfæstet (korroboreret) af kongen i Gehejmestatsrådet efter forestilling fra ved-

kommende kollegium. Antallet og vigtigheden af kabinetsordrer voksede betydeligt, indtil det ved regeringsskiftet 1784 bestemtes, at intet mere »Statens publique Sager angaaende« skulle ekspederes af Kabinettet. Gehejmestatsrådet bevarede formelt sin stilling som midtpunkt for statsstyrelsen til Frederik 6.s tronbestigelse i 1808, hvor han bestemte, at forestillinger for fremtiden skulle tilstilles ham – dvs. Kabinettet – og at han i hvert enkelt tilfælde ville afgøre, om de skulle forelægges i Gehejmestatsrådet. I 1814 (åbent brev 29.4.1814) ophørte kabinetsstyret, og alle forestillinger, bortset fra embedsbesættelser og sager forestillet af hofetaterne mm., skulle herefter refereres for kongen i Gehejmestatsrådet.

Gehejmestatsrådet afskedigedes 21.3.1848 og afløstes dagen efter af det konstitutionelle monarkis statsråd.

Kun i januar-marts 1848 førtes protokol over Gehejmestatsrådets forhandlinger. Register til (gehejme)statsrådssager 1819–47 og Ekstrakter af forestillinger refereret i Gehejmestatsrådet fra diverse kollegier mm. 1842–47 er i Kabinettets arkiv, se s. 126. Notitser til foredrag i Gehejmestatsrådet og for kongen, se Departementet for de udenlandske anliggender s. 312.

Registrering: Seddelreg. 8.

Indhold: Forskellige, især indenlandske sager 1772–1817, 1 pk. Protokol over Gehejmestatsrådets forhandlinger 24.1.–28.1.1848 med bilag 1840–48, 1 pk. Bilag til Gehejmestatsrådets protokol 28.1.–20.3.1848, 1 pk.

Gehejmestatsrådets forhandlinger 28.1.–21.3.1848 er indført i en protokol, som atter toges i brug af Gehejmestatsrådet 28.1.1852 og derfor indgår i rækken af statsrådsprotokoller 1848ff.

Litteratur: Edv. Holm: *Danmark-Norges Historie 1720–1814 V*, 1906, s. 3–8, 683–93, VI, 1907, s. 1–7. Axel Lindvald: *Kronprins Frederik og hans Regering 1797–1807*, 1923, s. 5ff. H. Swalin: *Det danske Statsråd 1800–1848*, 1881. Harald Jørgensen (udg): *Statsrådets forhandlinger 1848–63 I*, 1954, s. 1–25 (heri er Gehejmestatsrådets forhandlinger januar-marts 1848 trykt, jf. anm. af Niels Petersen, H. T. 12. rk. II, 1956, s. 489ff). Niels Petersen (udg): *Betænkninger fra Christian VIII's tid om styrelsen af det danske monarki*, 1969 (heri er bilag 1840–48 til Gehejmestatsrådets protokol 24.–28.1.1848 trykt).

PROVINSIALSTÆNDER- FORSAMLINGERNE 1835–48

Ved anordninger 28.5.1831 og forordninger 15.5.1834 oprettedes fire rådgivende stænderforsamlinger for det danske monarki: for Østifterne, Færøerne og Island (til Altingets genoprettelse 1843) med mødested i Roskilde, for Nørrejylland i Viborg, for Sønderjylland med Ærø og Fehmarn i Slesvig og for Holsten i Itzehoe. Kongeloven forblev i kraft, men stænderforsamlingerne skulle have lovudkast til betænkning, ligesom de kunne stille forslag og gøre forestilling. Efter behandling i stænderforsamlingerne gik sagerne til videre behandling i kollegierne. Som repræsentant for kongen fungerede ved hver stænderforsamling en kgl. kommissarius. Stænderforsamlingerne indkaldtes første gang 1835–36 og derefter alle lige år til og med 1846. Efter omvæltningen i marts 1848 indkaldtes kongerigets stænderforsamlinger for at udtale sig om reglerne for valg af en grundlovgivende rigsforsamling. I tilsvarende øjemed indkaldte den slesvig-holstenske regering i Kiel Hertugdømmernes stænder til en fælles samling. Stænderforsamlingerne var herefter bortfaldet. Ved kundgørelse 28.1.1852 genoprettedes provinsialstænderne for Slesvig og Holsten. Forordningerne 15.2.1854 om Slesvigs forfatning og 11.6.1854 om Holstens forfatning bibeholdt provinsialstænderne, men nu med lovgivende kompetance i de respektive hertugdømmers særlige anliggender.

De kongerigske stænderforsamlingers arkiv (forhandlingsprotokoller mm.) afleveredes til Rigsarkivet af Rigsdagens arkiv 1931. Hertugdømmernes stænderforsamlingers arkiver er i Landesarchiv i Slesvig.

Sager vedr. stænderforsamlingernes tilblivelse og stændersager iøvrigt er i Kongehusets arkiv, Kabinetsarkivet, Danske kancellis arkiv (DK: G63–79 med bl.a. De oplyste mænds arkiv 1832, stænderjournal mm.) og Slesvig-Holsten-Lauenburgske kancellis arkiv (TKIA: C44–55 med bl.a. De erfarne mænds arkiv 1832 mm).

Arkivet fra den kgl. kommissarius ved provinsialstænderne for Østifterne og Nørrejylland er i Danske kancellis arkiv (DK til-læg: E1–8), se s. 204. Arkivet fra den kgl. kommissarius for Hertugdømmernes stænderforsamlinger er i Landesarchiv i Slesvig (jf. dog TKIA tillæg I: B1).

Protokoller og indberetninger vedr. valg af stænderdeputerede i Nørrejylland er i Landsarkivet i Viborg, for Hertugdømmerne i Landesarchiv i Slesvig.

Registrering: Ureg.

Hjælpe midler: Sag- og personregister til de kongerigske stænderforsamlingers forhandlingsprotokoller og Stændertidender (reg.vær).

Indhold: Forhandlingsprotokoller for stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg 1835–48. Kgl. breve til provinsialstænderne. Kopibøger 1835–48. Præsidentembedet 1835–46. Kgl. propositioner 1840–46. Private andragender. Sager, som ikke kom under overvejelse 1835–46. Komitéarbejde (Roskilde) 1835–36. Konceptprotokoller 1848. Regnskaber 1835–46.

De første stænderforsamlingers forhandlinger er mere udførligt gengivet i forhandlingsprotokollerne end i Stændertidende, ligesom denne ikke angiver navnene på alle talere. I modsætning til forhandlingsprotokollerne gengiver Stændertidende samtlige lovudkast, de vigtigste private forslag, komitébetænkninger (evt. i uddrag) samt betænkninger og andragender fremkommet som resultat af forsamlingernes forhandlinger og afstemninger.

Litteratur: Hans Jensen: *De danske Stænderforsamlingers Historie I–II*, 1931–34. *Tidende for Forhandlingerne ved Provinsialstænderne for Sjællands, Fyens og Lolland-Falsters Stifter, samt for Færøerne og Island, 1835–46* (Island udgår fra 1844). *Tidende for Forhandlingerne ved Provinsialstænderne for Nørre-Jylland 1836–1848*. *Zeitung für die Verhandlungen der (1.–5.) schleswigschen Ständerversammlung 1836–1844*, Slesvig 1838–44. *Tidende for Forhandlingerne ved den (4.–10.) Provinsialstænderforsamling for Hertugdømmet Slesvig 1842–1863*, Slesvig og Flensborg 1842–63. *Zeitung für die Verhandlungen der (1.–12.) holsteinischen Provinsialständerversammlung 1838–1863*, Itzehoe 1838–63.

DANSKE KANCELLI

Oprindeligt var kancelliet det eneste forvaltningsorgan inden for det kgl. myndighedsområde. En kontororganisation findes fra henimod år 1500, efter at forvaltningen fik fastere sæde på Københavns slot. Fra dette tidspunkt skabtes også en fast bogføring af de udgåede breve i kopibøger, der gav en nødvendig kontrol med de kgl. ekspeditioner. Frederik 1. medbragte ved sin tiltrædelse sit eget tysksprogede kancelli fra Gottorp, der lededes af en tysk kansler. Fra dette nye kancelli ekspederedes breve, der angik Hertugdømmerne og til dels udlandet. Selv om der fra da af eksisterede to forvaltningsorganer, der begge ekspederede breve, ansås det oprindelige kancelli (der senere benævntes Danske kancelli) for det vigtigste. Danske kancelli lededes af kongens kansler, der var medlem af Rigsrådet, derimod udnævntes ikke altid en tysk kansler i tiden frem til 1660. Indtil 1660 var DK det eneste ekspeditionskontor for breve vedr. det kgl. myndighedsområde i Danmark (indtil Kongeåen), Norge, Island og Færøerne. Grænserne for den udenrigske korrespondance forblev flydende, dog blev breve vedr. Sverige og Rusland ekspederet gennem DK, se s. 304. Den daglige leder af kancelliet kaldtes øverste sekretær, senere oversekretær.

De udgåede breve blev efter afsendelsen indført efter koncept i kopibogsrækkerne. Breve til embedsmænd o.l. indførtes i de såkaldte »tegnelser« og benævntes lukkede breve eller missiver. Breve til almenheden indførtes i de såkaldte »registre« og benævntes åbne breve. Disse to kopibogsrækker over de kgl. ekspeditioner (dvs. breve underskrevet af kongen) fortsattes til år 1800.

Ved administrationsreformen i 1660 oprettedes en lang række nye kollegier, og samtidig ophørte Danske kancellis og Tyske kancellis eneret på brevudstedelse. DK fik efter 1660 i overvejende grad overdraget tilsynet med retsvæsenet, amter og købstæder samt kirkelige anliggender i Danmark og Norge.

Ved en instruks i 1670 organiseredes kancelliet som et kollegium, men den kollegiale behandling af sagerne satte sig kun svage spor de første mange år. Oprettelsen af et Gehejmekonseil i 1670 medførte, at der blev indskudt et led mellem konge og kancelli. På visse tidspunkter kunne dette bevirke, at kancelliet kom til at virke som et sekretariat for konseillet. Efter 1700 indførtes et nyt embede, en *maitre des requêtes*, der skulle registrere de indkomne ansøgninger (*requêtes*). Det kom aldrig til at fungere konsekvent, men det bliver lettere herefter at finde frem til indkomne sager. Efter 1685 indførtes tillige den ordning, at kancelliet på egen hånd ekspederede visse rutinesager i kongens navn, de såkaldte kancelliekspeditioner. Antallet af disse sager stiger stærkt ned gennem tiden.

En meget stor del af kancelliets virksomhed bestod i behandling af ansøgninger om begunstigelser. Disse ansøgninger blev grovinddelt i 1) embedsansøgninger (gejstlige og verdslige) og 2) anmodninger om bevillinger og bestallinger mm. Det ene sæt blev bogført som *gratialsager*, det andet som *supplikasager*. Ansøgninger kunne naturligvis også dreje sig om rang, stand, dekoreringer og lensanliggender. Andre sager end dem, som faldt i disse grupper udgjorde en mindre del af administrationen og faldt ofte udenfor sagsregistreringen, der befandt sig på et primitivt plan indtil 1799, når bortses fra Struenseetiden. Struensee gennemførte i 1771 en departemental inddeling af kancelliet og indførte moderne journalisering, men hans reformer afskaffedes i 1773. En departemental inddeling indførtes endeligt 1800, ligesom der fra da gennemførtes konsekvent journalisering inden for hvert departement.

1800 blev et vendepunkt i kancelliets historie. De gamle rækker af kopibøger med kgl. ekspeditioner (registre og tegnelse) afskaffedes, og hvert departement fik sine kopibogsrækker, hvoraf en, registranten, indeholdt de kgl. ekspeditioner. Ligeledes fik hvert departement sine rækker af forestillinger.

Kancelliet bevarede sine gamle opgaver som øverste tilsynsmyndighed for retsvæsenet og de kirkelige anliggender. Hertil kom anliggender vedr. udskrivning af mandskab til militærtjeneste. Danske kancelli videreførte tillige funktionen som et slags statssekretariat, idet ændringer i andre kollegiers sagsområde og udnævnelse af visse højere kollegieembedsmænd ekspederedes gennem dette. Til de kirkelige sager henregnedes fra gammel tid

også undervisningsvæsenet dvs. skoler og universitet. Imidlertid kom undervisning til at spille en større og større rolle fra slutningen af det 18. årh., og i 1805 oprettedes en særlig Direktion for universitetet og de lærde skoler, hvorved disse sager stort set udskiltes af kancelliets sagområde, mens almueskolevæsenet bevaredes. Fra ca. 1800 overtog kancelliet revisionen af en række regnskaber, der hovedsageligt må karakteriseres som ikke-indtægtsgivende for staten. 1816 overtoges desuden de kongerigske brandforsikringssager (med tilhørende revision) fra Kommercekollegiet.

Danske Kancelli ophævedes ved kgl. resolution af 24/3 1848. 1. dept.s sager (kirke og skole) overgik til Kultusministeriet, 2. og 5. dept.s sager (justits- og politisager) overgik til Justitsministeriet, og revisionssagerne overgik til Finansministeriet. Brandforsikringssagerne gik ligeledes til Justitsministeriet, mens en lang række anliggender vedr. købstæder og landkommunerne kom til Indenrigsministeriet.

Betydelige dele af kancelliets arkiv er i tidens løb gået tabt, men bortset fra de ældste dele, er næsten alt bevaret, der angår de udgåede ekspeditioner. Indkomne breve samt koncepter og andet internt materiale er derimod i vidt omfang gået tabt. I mange tilfælde er indkomne breve videresendt eller tilbageleveret, når det drejer sig om perioden før 1660. For de senere perioder er meget gået tabt ved systematiske kassationer i kancelliet. Det gælder f.eks. indkomne ansøgninger. Fortegnelse over disse kassationer findes i VA I s. XLIV–XLVIII.

Registrering: Vejledende Arkivregistraturer I, Danske Kancelli og de dermed beslægtede Institutioner, ved Bjørn Kornerup, 2. udg. 1943. Seddelregistratur 9–11, der dækker kancelliet frem til 1848, er mere detaljeret end VA I og rummer for flere arkivgrupperes vedkommende specialregistraturer, hvor hvert læg er registreret. Seddelregistratur 14–19 omfatter indkomne breve og indlæg vedr. Danmark 1481–1660. Et person- og stedregister hertil i 2 bind er opstillet i reg.vær. Seddelregistratur 20 omfatter indkomne breve og indlæg vedr. Norge 1491–1660 og Island, Færøerne og Grønland 1548–1660. I registraturværelset er yderligere opstillet: Alfabetisk sagregister ved sagers behandling i 1. dept. (»vidsbog«) 1800–48. Alfabetisk sted- og sagregister over sagernes behandling i 1. dept. (med henvisninger tilbage til det 17. årh.) 1800–48, jf. s. 173. »Adskillige Bestillinger«

1730–1848, jf. s. 48 og VA I s. 4. Nøgle til henlæggelse af sager vedr. majorater mm. i Danske kancellis og Justitsministeriets arkiver, folioreg. 232.

Herudover forefindes i registraturværelset: Testamenter 1707–1810, alfabetisk seddelkartotek. Forklaring hertil i folioreg. 176. Embedsudnævnelser 1660–1848, alfabetisk seddelkartotek. Norske embedsudnævnelser, alfabetisk seddelkartotek 1660–1799.

Hjælpemidler og litteratur: W. Christensen: *Dansk Statsforvaltning i det 15. Århundrede*, 1903. P. Dollerup: *Geheimsekretariatet og danske kancelli*, H. T. 12. rk. I, 1963. P. A. Heiberg: *Forretningsgangen ved Danske Kancelli 1670–1848*, 1977. J. Hvidtfeldt: *Kanslere og Kancelliembedsmænd under Frederik I*, Til Knud Fabricius 13. Aug. 1945. Harald Jørgensen: *Kollegiestyre og Ministervælde i Frederik VI's Tid*, Smaaskrifter tilegnede Åge Friis, 1940. J. Jørgensen: *Til danske kancellis historie i Christian IV's første år*, Afhandlinger om arkiver, 1964. J. Jørgensen: *Øverste sekretær Erik Krags virksomhed i Danske Kancelli*, Arkiv I, 1966–67. Aage Sachs (udg.): *Den danske Centraladministration*, 1921. V. A. Secher: *Danske Kancelli og de dermed beslægtede Institutioner 1513–1848*, indledningen til Vejledende Arkivregistraturer I, 1. udg., i Meddelelser fra det kgl. Geheimearkiv 1883–85. Niels Slange: *Cancelliets Historie 1523–1699*, Nye Samlinger I, 1792.

Af kildeudgaver kan nævnes udgivelserne af registre og tegnelser, således: *Kong Christiern IIs aabne Breve*, Nye Samlinger I–II, 1792–93. *Optegnelsesbog fra Christian Is og Kong Hans' Kancelli*, Danske Magazin 4. rk. II, 1873. Kr. Erslev og W. Mollerup: *Kong Frederik den Førstes danske Registranter*, 1879. Kr. Erslev og W. Mollerup: *Danske Kancelliregistranter 1535–50, 1881–82. Kancelliets brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold 1551–1645, 1885–1968.*

DANSKE KANCELLI I ALMINDELIGHED 1536–1848

De efterfølgende grupper er sagligt ordnet og oprettet af P. A. Heiberg i forbindelse med hans ordning og registrering af Danske kancellis arkiv.

Arkivet

Næsten alle arkivalier vedr. DKs arkiv er overført til Arkivvæsenets arkiv, se s. 833.

Indhold: Ekstraktfortegnelser over kabinetsordrer 1769–84.

Kancelliets organisation og forretningsgang

Indhold: Anordninger vedr. kancelliets organisation og forretningsgang 1666–1847. Formularbøger 1639–1848. Titulaturer 1746–1848. Rangfortegnelser 1536–1766. Fortegnelser vedr. besættelsen af gejstlige og verdslige embeder 1660–1848, desuden: Adskillige Bestillinger nr. 1 og 2, 1730–1848. Norske Bestillinger ca. 1730–1830. Præstekaldsbøger vedr. embeder i Danmark, Norge, Island, Færøerne og Grønland 1660–1833. Fortegnelse over »civile Læger« 1802–60.

Fortegnelser over kirkers ejendomsforhold 1630–1809. Fortegnelser over samt afskrifter af sager, der er behandlet i kancelliet, herunder: Materiale til et alfabetisk person-, sted- og sagregister over ekspeditioner 1476–1719. Publica nr. 1 ca. 1700–1830 og Publica nr. 2 ca. 1807–48 (begge er sted- og især sagregistre over behandlede sager, benævnes tillige »visdomsbøger«). Sagregister over behandlede sager i 1. dept. 1800–46.

Fortegnelser over udsendte forordninger og plakater mm. 1682–1848.

Sportel- og regnskabsvæsen. Perioden 1660–1805 (kassererkontoret)

Indhold: Kgl. ordrer mm. til regnskabet for penge erlagte for ekspektancer på embeder og bestallinger på karakterer 1715–26. Kgl. ordrer samt resolutioner mm. til regnskabet for gebyrer for bestallinger, bevillinger mm. 1741–1805. Div. regnskabssager m. korrespondance 1661–1805. Regnskaber m. bilag over kancellisportler 1669–1847 (bilagene mangler 1669–99, 1704–50, 1788–1803).

Sportel- og regnskabsvæsen. Perioden 1805–48 (kasserer- og bogholderkontoret)

Indhold: Kassererkontorets kopibøger 1806–30. Korrespondancesager 1806–48. Ekstrakter over afgifter til justitsfondet 1805–48. Hovedbøger 1805–47 (benævnes kassebøger indtil 1830). Kassejournaler 1805–48 (benævnes journaler indtil 1830, herefter kassebøger). Ekspeditionsprotokoller (over erlagte gebyrer for kaldsbreve, bestallinger mm.) 1830–49. Notifikationer til bogholderen om indtægts- og udgiftsordrer 1808–49. Div. notifikationer, regnskabskoncepter mm. fra bogholderkontoret 1805–48.

Særlige arter af ekspeditioner

Omfatter instrukser og edsfæstelser 1670–1843, sager vedr. de reformerte 1690–1718, sager vedr. naturalisation ifølge indfødsretsloven af 15/3 1776, 1776–1847 samt sager vedr. lensvæsen (lensarkivet) 1670–1928, se ndf.

Indhold: Instrukser for kollegier, institutioner og embedsmænd 1670–1843. Embedseder 1695, 1699–1724, 1770–1847. Gehejmestatsministrenes eder 1784–1831.

Sager vedr. de reformerte, herunder kopibog over breve vedr. reformerte, koncepter til brevbogen og div. afskrifter 1690–1718.

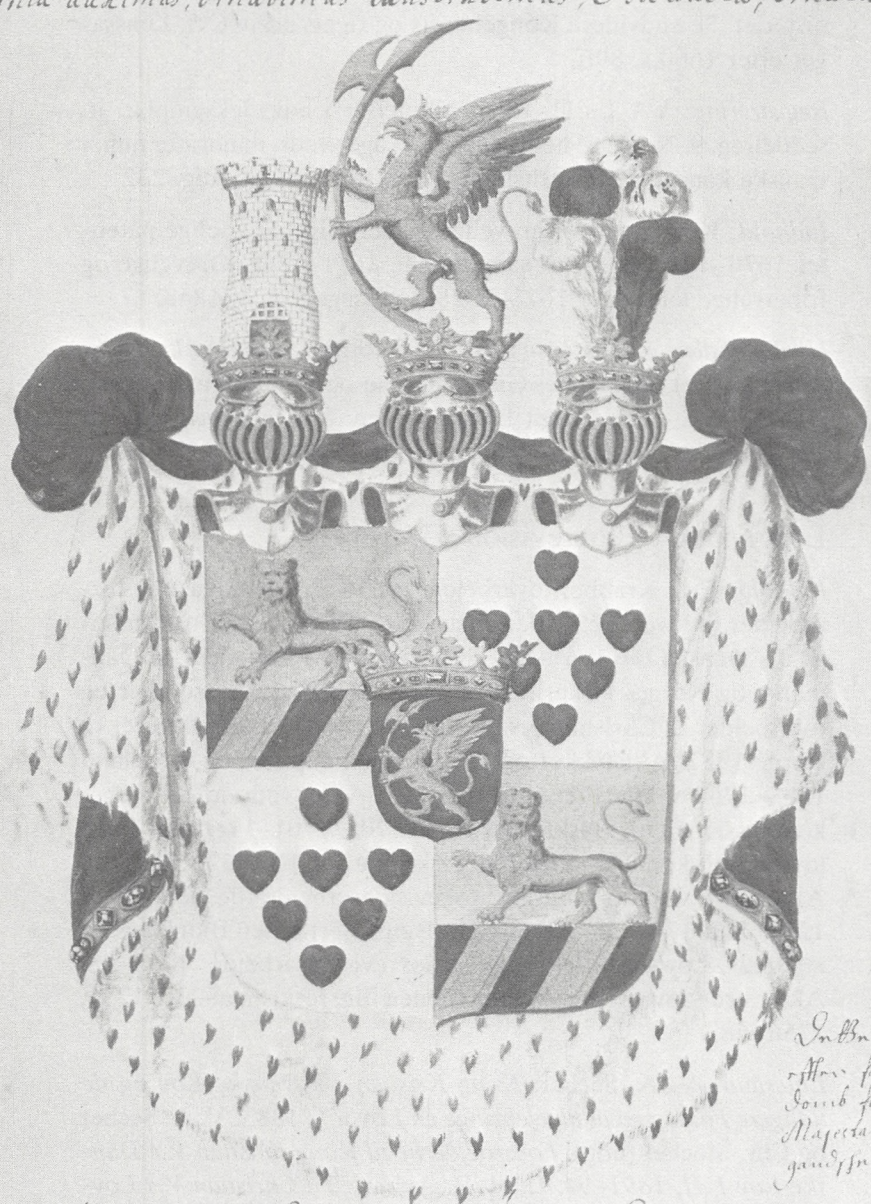
Kgl. resolutioner og ordrer vedr. naturalisation 1776–93. Naturalisationspatenter m. register 1776–1847. Koncepter og indlæg til patenterne 1776–1847. Kancellibreve og ansøgninger om naturalisation 1776–89.

Arkivalier vedr. lensvæsenet («Lensarkivet») 1670–1928

Indtil 1670 indførtes adelspatenter i de alm. kopibogsrækker, normalt sjællandske registre. I 1670 anlagdes særlige kopibøger for grevelige, friherrelige og adelige patenter. Efter 1848 førtes

Danske kancelli: A100, Christian 5.s grevelige patenter, s. 31. – Farvelagt tegning af Peder Griffenfelds grevevåben indmalet i protokollen, hvor også teksten til grevepatentet 26.11.1673 er indført. Nederst til højre ses en påtegning om, at våbenet er annulleret som følge af dommen for crimen læsæ majestatis 1676.

Clementiaq. signum aeternamq. monimentum praedicto Domino
 PETRO COMITI DE GRIFFENFELD et descendendibus
 bipso lineis utriusq. sexus gentilem Clypeum et gentilitia Insi-
 gnia auximus, ornavimus illustravimus, et sic aucta, ornata il-

In Bn Raabur or
 rffor for Ben rygansur
 Somb for erimen iare
 Mafectatus caperit og
 gaudisr annuiderit 1676.

strataq. prout nunc hic depicta vivisq. coloribus representata ex-
 nt, ubivis locorum in omnibus hastiludiis, Torneamentis et quibus-
 ludis Equestribus cunctisq. honestis occasionibus adeoq. ubicunq.
 tuent ferre ostentare concessimus permisimus et pro lubitu

de videre i Justitsministeriet. Erektionsbreve og andre åbne breve vedr. grevskaber og baronier indførtes i lensbøger. Efter 1848 førtes de videre i lenskontoret (lenskontrollen) under Justitsministeriet. Se endvidere Kongehusets og rigets arkiv C 5, Lenssager efter 1660 s. 89ff.

Registrering: VA I s.11–12 m. tilføjelser i hovedeksemplar, jf. seddelreg. 9. Nøgle til henlæggelse af sager vedr. majorater mm. i Danske kancellis og Justitsministeriets arkiver, folioereg. 232.

Indhold: Kopibøger for grevelige, friherrelige og adelige patenter 1670–1912. Sager til samme mm. 1671–1848. Grevelige og friherrelige lensbøger 1671–1928. Lenssager 1671–1848.

Hjælpemidler og litteratur: Albert Fabritius: *Danmarks Riges Adel*, 1946. Louis Bobé, Gustav Graae og Fr. Jürgensen West: *Danske Len*, 1916. Birgit Bjerre Jensen: *Kilder til belysning af len, stamhuse og fideikommiss*, Arkiv 1970–71, s. 223–41.

Lovgivning og lovrevision 1552–1768

Indhold: Erik Krabbes lovarbejder ca. 1552. Lovudkast og forarbejder til love 1629–40. Aktstykker og forarbejder til Christian 5.s Danske lov 1661–82. Aktstykker og forarbejder til Danmarks og Norges kirkeritual af 1685, 1683–85. Aktstykker og forarbejder til Christian 5.s Norske lov 1666–88, er afleveret til Norge 1937. Aktstykker og forarbejder til en lovbog for Island 1688–1768 er afleveret til Island 1927. Akter vedr. lovrevisionskommissionen iflg. reskript af 15.10.1701, 1701–11. Akter vedr. lovrevisionskommissionen iflg. reskript af 11.10.1737, 1737–46. Akter vedr. Bredo Munthes lovrevisionsarbejde iflg. reskript af 12.1.1747, 1747–55. Akter vedr. Biørn Berthelsen Biørnsens og Andreas Lowsons deltagelse i lovrevisionsarbejde 1743–58. Akter vedr. lovrevisionskommissionen iflg. reskript af 23.1.1756, 1756–68.

Litteratur: V. A. Secher: *Kong Kristian Vs Danske Lov og de tidligere Forsøg på at tilvejebringe en Lovbog*, 1883. V. A. Secher og Chr. Støchel (udg): *Forarbejderne til Kong Kristian V.s Danske Lov I–II, 1891–94*. L. M. B. Aubert: *Til Christian V.s Lovbøgers Historie*, Tidsskrift for retsvidenskab VI, 1893.

DANSKE KANCELLI INDTIL 1660

Indtil 1572 findes samlede kopibøger (registre og tegnelser) for hele landet, herefter bliver såvel kopibøger som koncepter med indkomne breve mm. fordelt efter landskaber.

Perioden til 1571

Indhold: Kopier af breve og privilegier 1454–71. Tegnelserbog 1471, 1481, 1486–1512. Christiern 2.s registre 1513–23. Koncepter og kopier af breve mm. 1460–1523. Frederik 1.s danske registre 1523–33. Frederik 1.s norske registre 1523–33. Ekstrakter, kopier og koncepter til missiver og åbne breve 1535–36. Registre over alle lande 1467–1533, 1536–46. Registre over alle lande 1546–71. Koncepter til åbne breve 1523–58. Koncepter til registre over alle lande 1559–71. »Adskillige registre« 1523–33, 1536–58 (indeholder kopier af recesser og forordninger samt åbne breve). Koncepter til »Adskillige registre« 1553–57. Christian 3.s lensbog 1544–48. Optegnelser til uindførte »klemmebreve« for samtlige stifter i Danmark mm. 1555. Pantebog 1563–71 (med kopier af kgl. pantebreve). Koncepter til pantebogen 1563–70. Frederik 1.s tegnelserbog for alle lande 1531–32. Tegnelser over alle lande 1535–38 (med ekstrakter, kopier, koncepter og optegnelser til missiver og åbne breve). Tegnelser over alle lande 1537–39, 1541–45. Tegnelser over alle lande 1545–71. Register til tegnelser over alle lande 1569–71. Koncepter til missiver og åbne breve 1523–71.

Korrespondance mellem konge og embedsmænd 1519–31. Indlæg til registrarterne samt henlagte sager 1481–1571 (hertil seddelregistratur). Norske indlæg til registrarterne og norske sager vedr. Bohuslen 1491–1571. Div. embedsmandskorrespondance m. koncepter 1538–71. Besigtigelser og indlæg til skøder og mageskifter 1535–71. Mønstringsruller og rostjenestetakseringer 1535–63. Div. sager sagligt ordnet 1481–1571 (hertil seddelregistratur). Div. originale kongebreve 1481–1571.

Perioden 1572–1660

Materialet er ved registreringen inddelt i følgende grupper: a) registre og tegnelser med bilag, b) udtagne bilag, c) særlige arter

Udsnit af Danske kancellis arkivs opstilling i Rigsarkivets magasin svarende til Vejledende arkivregistratur I (2. udg.) s. 16ff. Ved opstilling af arkiver begynder rækkefølgen på nederste hylde og fortsætter opad.

af ekspeditioner, d) rigsrådet og div. embedsmandskorrespondance, e og f) indlæg til kopibøgerne, henlagte sager mm. Som bilag til registre og tegnelser findes under gruppe a koncepter og indlæg (indkomne skrivelser). Koncepterne til registre og tegnelser er opstillet umiddelbart efter disse. Dette gælder også indlæg fra 1651–60. Indlæg fra perioden 1572–1650 skal derimod søges under gruppe f.

Indhold: a) Skånske registre med koncepter mm. 1572–1660. Skånske tegnelser med koncepter mm. 1572–1660. Sjællandske registre med koncepter mm. 1572–1660. Sjællandske tegnelser med koncepter mm. 1572–1660. Register og tegnelser for Rigsrådet 1648. Koncepter hertil 1648. Fynske og smålandske registre med koncepter 1572–96. Fynske registre 1596–1660. Koncepter mm. 1596–1660. Smålandske registre med koncepter

B. PERIODEN TIL 1660 18. OKTBR.

I. KANCELLI-AFDELING

1. Perioden til 1571.

a. Registraturer og Koncepter.

- 1 1454 Kopi af Christiern I's Privilegier for Indbyggerne i Sjælland (1454 15. Maj)..... 1 Ark i 1 Pk.
- 2 1468 Kopi af Christiern I's og Rigens Raads Svar paa Forespørgsel om, hvorledes Adelen skal holde sig indet Udfordring til Fejde (1468 5. Novbr.)
1 Bd. i 1 Pk.
- 3 1456-71 Kopier af 8 af Christiern I's Breve angaaende Gæld til Hr. Johan Bjørnsen, Ridder og Raad 1 Pk.
- 4 1471, 1481, 1486-1512 Tegnebog 1 Bd.
Samtidig Original, ført med vekslende Hænder, deriblandt Ove Billes og Andreas Globs. — 1 digivet i Danske Magazin 4. H. II, 144-70, 272-301.
- Kopier af *Adelsbreve* 1450-1513 se Register over alle Lande Nr. 1; Kopier eller Ekstrakter af *Pante- og Lensbreve* 1463-1513 se Christian III's Lensbog 1544-48; Kopier af *Lensbreve* 1467-1513 se Register over alle Lande Nr. 1 og 4.
5. [1460-1513] Koncepter til aabne Breve og Missiver 1 Pk.
6. 1513-1523 Christiern III's Register 1 Bd.
Indeholder for Perioden 1513 28. Marts-1523 9. April Ekstrakter og enkelte Kopier af aabne Breve (Præsentsbreve, Livsbreve, Stadfæstelsesbreve, Forleningsbreve, Kvittancer o. s. v.) samt Kopier af almindelige Forord-

ninger og Skattebreve. — Samtidig Original, ført med flere vekslende Hænder, hvoriblandt Andreas Globs. — Udgiven i Suhm's Samlinger til den Danske Historie II, 1.-3. Hefte og Nye Samlinger I-III.

Kopier af *Adelsbreve* og af *Lensbreve* 1513-23 se Register over alle Lande Nr. 1 og 4; Kopier eller Ekstrakter af *Pante- og Lensbreve* se Christian III's Lensbog 1544-48.

7. 1519-20 Koncepter og Optegnelser til Breve, som skal udfærdiges 1 Pk.
Omfatter overvejende lukkede, men ogsaa en Del aabne Breve i Perioden 1519 11. Aug.-1520 April. — Samtidige Originaler, skrevet med vekslende Hænder, især dog Ove Billes.
8. [1513-23] Uindførte Koncepter til aabne Breve og Missiver 1 Pk.
9. 1523 Kopier af og Koncepter til Missiver, Anordninger og Kundgørelser for alle Lande 1 Bd.
Omfatter Tiden 1523 27. Maj-28. Septbr. Original fra Frederik I's Tid, ført med mindst tre forskellige Hænder, omrent samtidig med Brevenes Udfærdigelse.
10. 1524-32 Frederik I's Danske Register 1 Bd.
Indeholder Ekstrakter og Kopier samt enkelte Koncepter til aabne Breve for Perioden 1524 14. Aug.-1532 14. Oktbr., desuden til enkelte Breve 1503-20 div. Aar. — Foruden Brevene for de enkelte Landsdele, oprindeligt i særskilte Læg, indeholder Bindet bl. a. Rigsraadets Klagepunkter mod Christiern II, Ekstrakter af Kvittancer og Ordre ang. Penge af Landehjælpen 1524-25, Ekstrakter af Præsentsbreve 1525-30, stiftsvis ordnede, enkelte Kopier til Norske Register m. m. — Original fra Frederik I's Tid, ført med vekslende Hænder, hvoriblandt Claus Gjordsens, Andreas Globs og Jesper Brochmands; fra 1528 Oktbr. genfindes den Haand, hvormed nedenævnte Registrant Nr. 3 helt igennem er skrevet. — Benyttet under Betegnelsen «C» i Kr. Erstev og W. Møllerup, Kong Frederik den Førstes danske Registranter, 1879.
11. 1523-33 Frederik I's Danske Register [Nr. 3] ... 1 Bd.
Indeholder Ekstrakter og Kopier af aabne Breve for Perioden 1523 27. Marts-1533 2. April. — Afskrift fra Frederik I's Tid, sandsynligvis indrettet i sidste Halvdel af

Vejledende arkivregistratur I, Danske kancelli og de dermed beslægtede institutioner, ved Bjørn Kornerup, 1943, 2. udgave, side 16 og 17.

mm. 1596-1660. Fynske og smålandske tegnelser med koncepter 1572-96. Fynske tegnelser med koncepter mm. 1596-1660. Smålandske tegnelser med koncepter mm. 1596-1660. Jyske registre med koncepter mm. 1572-1660. Jyske tegnelser med koncepter mm. 1572-1660. Norske registre med koncepter vedr. Bohuslen, Island, Færøerne og Grønland 1572-1648. Indlæg til norske registre vedr. sa. lande 1572-1642. Koncepter og indlæg vedr. sa. lande 1648-60. Norske tegnelser med koncepter vedr. Bohuslen, Island, Færøerne og Grønland 1572-1660. Uindførte koncepter 1572-1660.

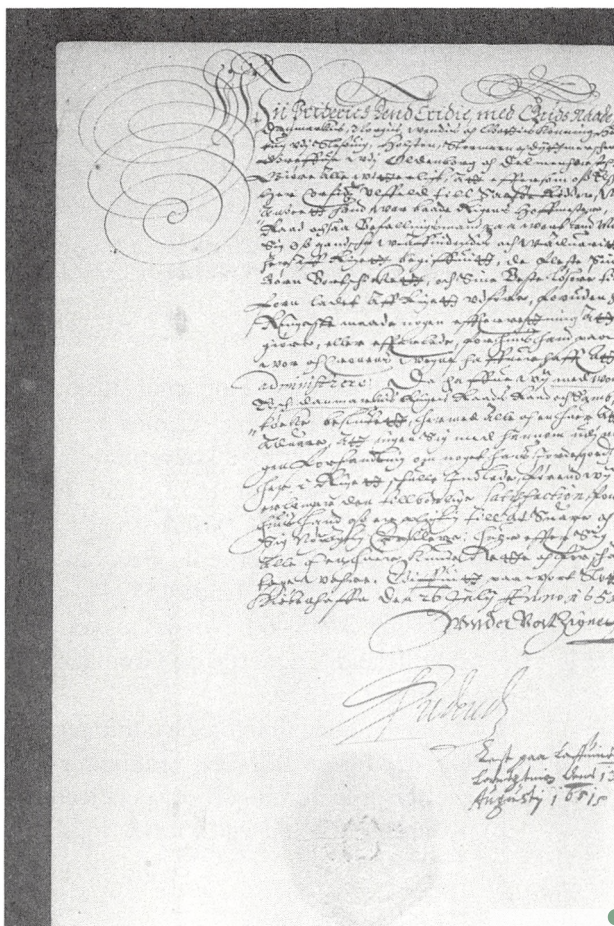
b) Udtagne bilag til kgl. ekspeditioner 1556-1660. De udtagne bilag, der for en stor dels vedkommende omfatter indsendte fortegnelser og beretninger, er specificeret i VA I s.25-28.

c) Koncepter og indlæg til forsikringsbreve for ydet forstræk-

ning til rigets defension 1627–33 og 1644–50. Pantebøger med delregister og koncepter 1650–60. Tiendeprotokoller vedr. bortfæstelser, stadfæstelser mm. samt enkelte koncepter 1572–1647. Stævningsbøger for rettertinget 1592–1632. Stævninger til rettertinget, koncepter og ansøgninger 1582–1656. Registrant over søpas med koncepter og indlæg mm. 1618–60. Sager vedr. Det ostindiske kompagni 1616–39. Restancelister for regnskabsaflæggelsen fra div. embeder i Danmark, Norge og Hertugdømmerne 1618–47. Restsedler og afregninger for officerer og mandskab m. koncepter og indlæg 1628–52. Bestallinger vedr. militien tillands og tilvands m. koncepter og indlæg 1657–60.

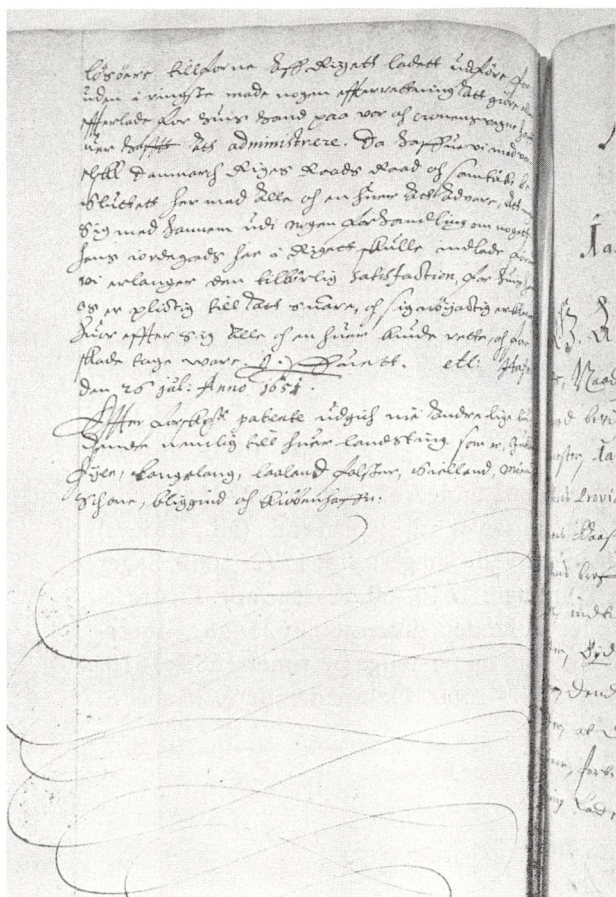
d) Ekstrakt- og resolutionsprotokol for rådet i København 1627. Akter vedr. rådet i København 1645. Ekstrakt- og resolu-

Privatarkiver: Corfitz Ulfeldts arkiv, nr. 6473, C.4, Åbent brev 26.7.1651. – Brevet handler om de forholdsregler, Frederik 3. tog efter Ulfeldts rømning. Det åbne brev er bl.a. karakteristisk ved udtrykket »gøre alle vitterligt« i indledningsformlen, men er også i fysisk forstand åbent, idet seglet er trykt på forsiden uden at have nogen lukkefunktion. Under kongens underskrift ses en påtegning om, at brevet er læst på Langelands landsting 13.8.1651. Brevets placering i Ulfeldts privatarkiv er ikke i overensstemmelse med proveniensprincippet, da det hverken er stilet til ham eller kan være kommet ham i hænde.

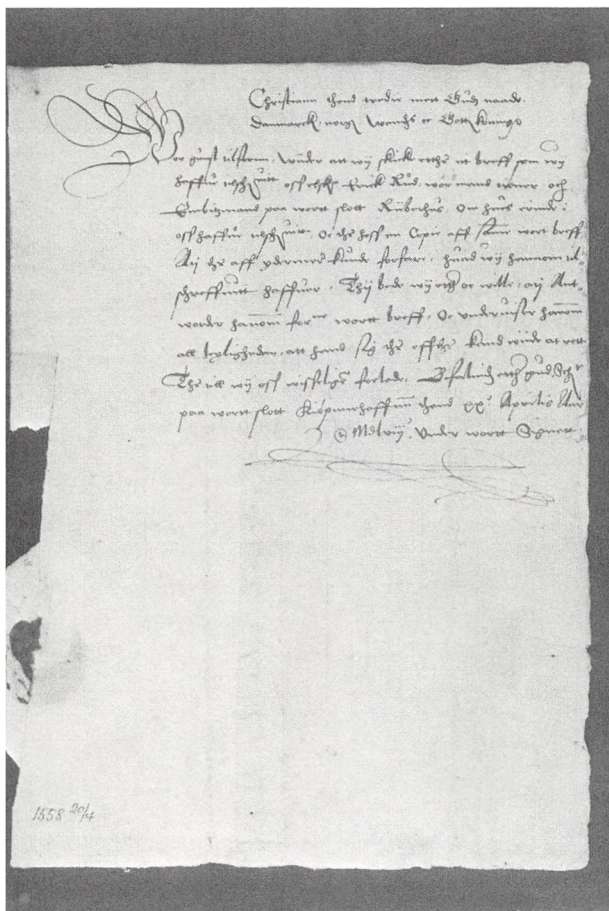

tionsprotokoller for de kommitterede rigsråder 1657–58. Missiver til de kommitterede rigsråder 1657. Kopibog for breve fra kancelliet til kongen og andre 1611–16. Breve fra kansleren, fra rådet og statholderen (koncepter) 1589–1646. Breve fra Tyske kancelli mm. 1578–1646.

e og f) Ekstrakt- og resolutionsprotokoller for danske og norske sager 1653–60. Indlæg til registre og tegnelser for Skåne, Sjælland, Fyn, smålandene og Jylland 1572–1650 (hertil seddelregistratur). Skånske, sjællandske, fynske, smålandske og jyske henlagte sager 1651–60 (hertil seddelregistratur). Norske henlagte sager vedr. Bohuslen 1582–1660 (hertil seddelregistratur). Div. breve, dokumenter og akter sagligt ordnede I–XVI 1572–1660 (hertil detailleret seddelregistratur, saggruppen benævnes i VA I: B164). Originale åbne breve (sagligt ordnede),

Danske kancelli: B54, Sjællandske registre 1651–56, fol. 306b. – Teksten i Frederik 3.s åbne brev 26.7.1651 om forholdsreglerne efter Corfitz Ulfeldts rømning er med en bemærkning om, at ligelydende eksemplarer udgik til landstingene samt til København, indført på et sted i bindet, man ikke skulle vente, nemlig efter brevene for 1652. Kopibøger er ikke altid blevet ført samtidig med brevudstedelsen. Adskillige kgl. ekspeditioner kendes kun fra originaludfærdigelser.

Ældre lokalarkiver: Ribe bisp, 20.4.1558. – Christian 3.s lukkede brev til biskop Hans Tausen meddeler, at et brev til lensmanden på Riberhus, Erik Rud, og en kopi heraf til biskoppen er vedlagt. Hans Tausen skal overgive brevet til lensmanden og pålægge ham at rette sig efter det. Det lukkede brev er bl.a. karakteristisk ved udtrykket »vor gunst tilførn« (eller lignende vendinger) i indledningsformlen. Missivet er blevet sendt i lukket tilstand. Til venstre ses rester af lukkemethoden, indsnit og segl, som er brudt ved brevets åbning.

bestallinger, bevillinger, benådninger og pas 1572–1660. Div. originale lensbreve og missiver til lensmænd (alf. ordnet) 1572–1660. Henlagte sager vedr. mageskifter 1572–1660. Sager vedr. Det ostindiske kompagni 1616–60. Akter vedr. forstrækninger og kontributioner til landets defension 1625–58. Fourér- og fodersedler mm. vedr. kgl. og fyrstelige personer 1588–1610. Div. originale missiver 1572–1660. Uekspederede kongebreve 1619–60.

RENTEKAMMERAFDELINGEN INDTIL 1660

Rentekammeret varetog opkrævningen af de kgl. skatter og afgifter samt reviderede forvaltningens indsendte regnskaber. Det havde frem til 1660 ikke egen brevudstedelse og er derfor blevet betragtet som underordnet kancelliet. De rentekammersager, der ikke direkte består af reviderede regnskaber, er således registreret som en afdeling under kancelliet. Rentekammerarkivalierne er inddelt kronologisk i to hovedgrupper: 1536–88 og 1588–1660. Rentekammerafdelingen 1588–1660 er sagligt inddelt i følgende grupper: a) indkomne missiver, ordrer og breve, b) sager til efterretning og oplysning, c) forskellige særlige hverv, d) regnskabsføring og beregning, f) regnskabsrevision og kontrol med restancer.

Hjælpe midler: Rentekammer-Etat (Rentekammerets embedsmænd) 1556–1648: Seddelreg. 12.

Indhold: Indkomne missiver og breve til renteriet 1539–73. Div. kammersager 1534–88 (hertil seddelregistratur).

a) Kopibøger over kgl. missiver til rentemestrene 1622–46, 1656–60. Indkomne missiver m. enkelte bilag 1596–1660. Indkomne ordrer og breve 1590–1660.

b) Består for en stor del af indsendte jordebøger og kirke-regnskaber. Sagerne er specificeret i VA I s.33–34.

c) Består hovedsageligt af kontraktbøger (over indgåede akkorder og kontrakter for leverancer) samt tegnebøger, med div. notater om regnskabsmæssige dispositioner. Sagerne er specificeret i VA I s.34–35.

d) Tegnebøger, gældskopibøger, indtægtsregistre, kvittancebøger m. rentemestrenes kvitteringer på reviderede regnskaber, div. jordebøger, afregninger mm. 1550–1660. Sagerne er specificeret i VA I s.35–38.

f) Revisionstegnebøger, registraturer over regnskaber indsendte til revision, restancefortegnelser, div. sager vedr. revision og restancer 1588–1660. Sagerne er specificeret i VA I s.38–40.

g) Sager vedr. Det ostindiske handelskompagni samt div. kommissionsakter 1617–59. Sagerne er specificeret i VA I s.40–41.

DANSKE KANCELLI 1660–99

Samtidig med ændringen af kancelliet i 1660, herunder indførelse af kollegiestyre forandredes også på flere måder behandlingen og registrering af forvaltningsakterne. Kancelliet »forestillede« nu indkomne sager for kongen, der herefter påskrev sin afgørelse eller resolution. Derved opstod resolutionsprotokoller. Samtidig indførtes en begyndende registrering af de indkomne breve, og der indføres protokoller, der vidner om behandlingen af sagerne i kancellikollegiet.

Kongelige resolutioner og ekspeditioner

Indhold: Resolutionsbøger for Danmark og Norge med dokumenter 1680–98. Kammerkollegiesager ekspederet gennem Danske cancelli med kgl. resolution (med register) 1690–91.

Sjællandske registre med koncepter og indlæg 1660–99. Sjællandske tegnelser med koncepter og indlæg 1660–99. Fynske og smålandske registre med koncepter og indlæg 1660–99. Fynske og smålandske tegnelser med koncepter og indlæg 1660–99. Jyske registre med koncepter og indlæg 1660–99. Jyske tegnelser med koncepter og indlæg 1660–99. Norske registre med koncepter og indlæg 1660–99. Norske tegnelser med koncepter og indlæg 1660–99. Koncepter og indlæg til norske registre og tegnelser omfatter kun sager vedr. Færøerne og Grønland. Ostindiske sager med koncepter og indlæg 1668–99. Vestindiske sager med koncepter og indlæg 1671–99. Udtagne bilag til åbne breve og missiver 1663–97 (specifikation i VA I s.44–45). Originale forordninger 1670–99. Underskrivelsesbøger (kronologiske fortegnelser over kgl. ekspeditioner) 1670–99. Koncepter og indlæg, der ikke hører til registre og tegnelser, pantebogskoncepter, kopier af søpas mm. 1660–99. Koncepter og indlæg til kancelliekspeditioner udfærdiget gennem kongens eget kammer af Caspar Schøller (med fortegnelse) 1678–90.

Oversekretærens ekspeditioner og korrespondance

Indhold: Koncepter og indlæg til breve mm. udfærdiget af oversekretæren i kongens navn under hans fravær 1685–88. Kopier, koncepter og indlæg til oversekretærens missiver 1690–99. Div. indberetninger i henhold til missiver 1690–97.

Sagernes behandling i kollegiet

Indhold: Kancelliprotokoller med korte ekstrakter eller referater af kollegiets møder og resolutioner 1670–99. Danske og norske supplikationsprotokoller med fortegnelser over sager til rigs-kanslerens eller oversekretærens erklæring 1675–76. Ekstrakter over indkomne supplikker 1691. Journaler over indkomne sager 1686–93.

Henlagte sager og diverse 1660–99, hertil nærmere specifica-tion i VA I s.48–51.

DANSKE KANCELLI 1699–1771

Enevældens administration medførte en betydelig stigning i an-tallet af indkomne breve, herunder ansøgninger. Ansøgninger om verdslige og gejstlige embeder registreredes i gratialproto-kollerne, mens ansøgninger om andre begunstigelser normalt noteredes i supplikprotokollerne. Endvidere forøgedes mængden af de ekspeditioner, som cancelliet (dvs. oversekretæren) kunne foretage på egen hånd i kongens navn (ad mandatum regis).

Kongelige resolutioner og ekspeditioner

Indhold: Gratialprotokoller 1706–46, 1749–70. Ekstrakt- og resolutionsprotokoller 1703–20 (indeholder referater af sager-nes indhold, konseillets indstilling og kgl. resolutioner). Div. ekstraktprotokoller også over supplikker 1708–65. Rotuli (fo-restillingsekstrakter med kgl. resolutioner) 1770. Supplikker 1699–1746 (kopier og ekstrakter med resolutioner). Koncepter til resolutioner på supplikker og domme 1746–50.

Sjællandske registre med koncepter og indlæg 1699–1771. Sjællandske tegnelser med koncepter og indlæg 1699–1771. Fynske og smålandske registre med koncepter og indlæg 1699–1771. Fynske og smålandske tegnelser med koncepter og indlæg 1699–1771. Jyske registre med koncepter og indlæg 1699–1771. Jyske tegnelser med koncepter og indlæg 1699–1771. Norske registre med koncepter og indlæg 1699–1771. Norske tegnelser med koncepter og indlæg 1699–1771 (koncepter, indlæg til norske registre og tegnelser

omfatter kun sager vedr. Færøerne og Grønland). Ostindiske sager med koncepter og indlæg 1699–1771. Vestindiske sager med kopier, koncepter og indlæg 1699–1771.

Udtagne bilag til registre og tegnelser 1701–53. Bilagene er specificeret i VA I s.55–57.

Originale forordninger 1699–1771. Underskrivelsesbøger 1699–1771 (mangler for 1713 og 1715). Kgl. konfirmationer 1699–1778 (stadfæstelse af tidl. givne bestallinger, bevillinger eller andre begunstigelser). Koncepter og indlæg til konfirmationsprotokollerne 1699–1778.

Oversekretærens ekspeditioner og korrespondance

Fra 8.12 1770 afskaffedes oversekretærembedet, og han erstattedes af de to ældste sekretærer.

Indhold: Oversekretærens brevbog 1706–12, 1721–69. Brevbog (for kancelliet) 1770–71. Kancelliets breve (dvs. koncepter og indlæg til brevbøgerne) 1710. Efterretninger om købstæderne og amterne indsendt i henhold til skrivelse af 6.4 1743, 1743–46 (Jessens relationer). Designationer over uafsluttede døds- og falitboer, indsendt i henhold til kabinetsordre af 6.2 1771. Koncepter og indlæg til uindførte breve vedr. ekstraskat af kancelliets medlemmer 1768–71.

Sagernes behandling i kancelliet og konseillet

Indhold: Kancelliprotokoller 1699, 1701–71 (er ekstrakt- og resolutionsprotokoller). Dansk erklæringsbog med registre 1767–69. (kronologisk fortegnelse over sager der af kancelliet er blevet sendt til erklæring). Suppliqver 1699–1771 (er ekstrakt- og resolutionsprotokoller med registre). Oversekretærens journal over de med posten indkomne sager 1725, 1727. Register over indleverede memorialer (indkomne skrivelser) 1734–40.

Henlagte sager og særlige ekspeditioner

Indhold: Henlagte sager til supplikbøgerne (ligger efter suppliknumre) 1699–1771. Henlagte sager 1699–1771 (kronologisk ordnet). Henlagte sager, sagligt ordnet. Specificeret fortegnelse i

VA I s.62–65. Ekspeditioner og korrespondance vedr. skovudvisningen 1700–06. Ekspeditioner og korrespondance vedr. landmilicen 1700–28 (består af resolutioner, ekspeditions kopi-bøger, fortegnelser, indkomne sager og div. ruller). Ekspeditioner vedr. sømilicen 1703–14 (ekspeditionsbøger med akter). De Erlundske kommissioner og papirer 1719–50 (dømmende kommission, der skulle undersøge Chr. Erlunds forhold ved postvæsenet). Kommissionen vedr. den Esmarckske arkivaflevering 1730–68 (kommissionen skulle modtage en række arkivalier af Henrik Chr. Esmarck og afgive beretning). Forskellige kommissioners arkiver 1706–72. Specificeret fortegnelse over de enkelte kommissionsarkiver i VA I s.66–67.

DANSKE KANCELLI 1771–73

Struensee ændrede kancelliets organisation totalt og inddelte det i 4 departementer efter topografiske og til dels saglige hensyn. Samtidig søgtes gennemført en systematisk registrering af indkomne sager i journaler.

Kongelige resolutioner og ekspeditioner

Indhold: Ekstrakter af forestillinger refererede i Gehejmestatsrådet 1772–73. Kabinetsordrer 1768–72. Arveprins Frederiks breve 1772–73.

Sjællandske og fynske eller 1. departements åbne breve med koncepter og indlæg 1771–73. Sjællandske og fynske eller 1. departements missiver med koncepter og indlæg 1771–73. Jyske og smålandske eller 2. departements åbne breve med koncepter og indlæg 1771–73. Jyske og smålandske eller 2. departements missiver med koncepter og indlæg 1771–73. Stiftsbøger for Århus stift indsendt i henhold til missive af 14.5 1772. Norske eller 3. departements åbne breve 1771–73. Norske eller 3. departements missiver 1771–73. 4. departements åbne og lukkede breve 1771–73 (omfatter Ost- og Vestindien mm. samt lenssager). Forordninger 1771–73. Underskrivelsesbøger 1771–73 (fortegnelser over kgl. ekspeditioner).

Kancelliekspeditioner, sagsbehandling, henlagte sager mm.

Indhold: 1. og 2. departements brevbøger 1771–73. 3. og 4. departement samt depechekontorets brevbøger 1771–73. Kancelliets breve (med indlæg) 1771–73. Koncepter til 1. og 4. departements forestillinger 1771–73. Supplikker 1771–73 (topografisk fordelt). Journaler for 1., 2., 3. og 4. departement 1771–73 (med korte referater af de fremlagte sager). Henlagte sager 1771–73. Div. sager og kommissionsarkiver. Specificeret i VA I s.70–71.

DANSKE KANCELLI 1773–99

1773 ophævedes departementsordningen, ligesom journaliseringen af de indkomne sager ophørte. Forholdene indtil 1799 er næsten identiske med administrationen af kancelliet før 1771.

Kongelige resolutioner og ekspeditioner

Indhold: Kabinetsordrer 1773–84. Arveprins Frederiks breve 1773–84. Rotuli 1773–99 (ekstrakter af forestillinger med resolutioner). Ekstrakter af kancelliets forestillinger refererede i Gehejmestatsrådet 1773–88. Forestillinger 1790–99. Protokol over lens- og gratialsager 1785–99. Refererede sager uden ekspedition 1773–89 (afslåede eller udsatte sager).

Sjællandske registre med koncepter og indlæg 1773–99. Sjællandske tegnelser med koncepter og indlæg 1773–99. Fynske og smålandske registre med koncepter og indlæg 1773–99. Fynske og smålandske tegnelser med koncepter og indlæg 1773–99. Jyske registre med koncepter og indlæg 1773–99. Jyske tegnelser med koncepter og indlæg 1773–99. Norske registre 1773–99. Norske tegnelser 1773–99. Koncepter og indlæg til norske registre og tegnelser omfatter sager vedr. Færøerne og Grønland. Ostindiske og Vestindiske sager med koncepter og indlæg 1773–99. Udtagne bilag til missiver og åbne breve 1774–99. Specificeret fortegnelse i VA I s.73–74.

Kancelliekspeditioner, svar på cirkulærer, sagsbehandling, henlagte sager, kommissionsarkiver

Indhold: Kancelliets brevbøger med kronologiske fortegnelser 1773–99. Kancelliets breve 1773–99 (koncepter og indlæg). Svar på cirkulærer (dvs. kancellibreve) 1784–1800. Specificeret fortegnelse i VA I s.75–76. Koncepter til forestillinger 1773–89. Kancelliprotokoller 1773–99 (ekstrakt- og resolutionsprotokoller). Supplikker 1773–99 (ekstrakt- og resolutionsprotokoller). Kollegiets resolutioner til norske ekspeditioner 1773–97.

Henlagte sager til supplikbøgerne 1773–99. Henlagte sager i øvrigt 1773–99. Indberetninger, genparter mm. sagligt ordnet. Specificeret fortegnelse i VA I s.77–78. Kommissionsarkiver 1774–1803. Specificeret fortegnelse i VA I s.78–80.

DANSKE KANCELLI 1800–48

Kancelliet blev efter en reform, der trådte i kraft 1800, inddelt i departementer efter et sagligt-topografisk system. Hvert departement havde egne journaler, hvori hver indkommen sag fik et journalnummer. Imidlertid blev kun henlagte sager lagt på journalnummer; de ekspederede sager vil man som regel kunne finde på det sidst udgåede brev nummer (i kopibogen). Brevnumrene anførtes i journalerne. Til registranterne, der er kopibøger over de kgl. ekspeditioner, hører registrantsager, der henlagdes efter numre i registranten.

Kancelliets forretningsområde i denne periode indskrænkedes betydeligt i forhold til tidligere, idet det overdroges overøvrighederne og biskopperne i eget navn at udfærdige en stor del af de kgl. bevillinger, som kancelliet tidligere havde meddelt ad mandatum regis. Dette gav anledning til de ndf. omtalte Blanketregnskaber. De kgl. bevillinger, som herefter meddeltes på denne måde er anført i VA I s.XLII.

Fællesafdelingen for samtlige departementer ca. 1800–48

Navnet fællesafdelingen har ingen baggrund i kancelliets kontororganisation, men under denne betegnelse er henlagt en lang række grupper af arkivalier, der vanskeligt har kunnet henlægges under de enkelte departementer.

Kancellipræsidentens arkiv 1799–1848

Indhold: Reskripter og resolutioner, indkomne breve, kopibog vedr. kancelliets budget 1833–38, kommissionssager og indberetninger. Specificeret fortegnelse i VA I s.81.

Danske kancellis afd. i Kolding og Rendsborg 1807–08

Indhold: Rotuli (forestillingsekstrakter med resolutioner), forestillinger for samtlige dept., registrant med sager, brevregister; koncepter og indlæg, journaler for 1., 3. og 5. dept. samt henlagte sager.

Litteratur: Morten Westrup: *Centraladministrationens forlægelse 1807–1808*, Arkiv 1976–77.

Kronprinsens breve 1802–08

Kronprinsens breve til kancelliets fem departementer.

Ekspedition af kgl. konfirmationer 1808–45

Indhold: Består af protokoller fordelt på de enkelte departementer vedr. fornyelse af bevillinger og bestallinger i anledning af Christian 7.s og Frederik 6.s død i hhv. 1808 og 1839. Til protokollerne hører koncepter og indlæg (ansøgninger). Specificeret fortegnelse i VA I s.83–85.

Kancelliets testamentprotokoller 1777–1847

Indhold: Protokol med kopier af testamenter efter facultas testandi 1777–1847. Testamentprotokoller 1812–48 (med kopier af testamenter, fundatser, gavebreve, ægtepagter, kontrakter mm).

Sager vedr. blanketregnskaber 1800–48

Blanketregnskaber er indsendte gebyrregnskaber for de bevillinger mm., der på særskilte blanketter udstedtes af overøvrighederne (jf. ovf.).

Indhold: Ekstraktprotokoller (ekstrakter af ansøgningerne), blanketregnskaber (ansøgningsbilag samt fra 1810 også selve regnskaberne), kopier af testamenter, vestindiske testamenter 1802–07.

De deputeredes embedsrejser 1803–27

Ved kgl. resolution af 20.5 1803 blev det pålagt de deputerede at foretage inspektioner af amter, retsbetjente, købstadsstyrelser mm. Arkivgruppen indeholder de deputeredes rapporter. Specifiseret fortegnelse i VA I s.86–87.

Litteratur: Frank Jørgensen: *De deputeredes embedsrejser 1803–30*, Arkiv 1970–71.

Sager vedr. presseensuren 1799–1847

Indhold: Reskripter, resolutioner, koncepter og indkomne sager, kancellivoteringer samt beslaglagte aviser og andre tryksager.

Sager vedr. urolighederne med England og Sverige 1807–11

Indhold: Ekstraktprotokol, ekspederede sager og dokumenter hertil.

Sager vedr. provinsialstænderne for Østifterne og Nørrejylland 1831–48

Indhold: Består af 5 dele: 1) De oplyste mænds arkiv 1831–32, 2) akter fra kancellipræsidentens arkiv 1831–48, 3) kgl. resolutioner og ekspeditioner med særskilt forestillingsprotokol 1831–36, registrant for stændersager 1834–48 med bilag, 4) brevbøger med koncepter og indlæg 1834–48, 5) journaler 1831–48 med henlagte sager og div. indberetninger.

Provinsialstænderforsamlingernes arkiv se s. 167f Den kgl. kommissarius for provinsialstænderne for Østifterne og Nørrejylland se s. 204.

Litteratur: Hans Jensen: *De danske Stænderforsamlingers Historie I–II*, 1931–34.

Forordninger og plakater, svar på cirkulærer, årlige indberetninger, skøder, embedsansøgninger mm. 1799–1848

Specificeret fortegnelse i VA I s.90–94.

Kommissionsarkiver 1800–52

Består såvel af kommissioner, der skal afgive betænkning som af dømmende kommissioner. Specificeret fortegnelse i VA I s.95–100.

1. departement (kirke- og skoledepartementet) 1800–48

1. departement behandlede sager vedr. Universitetet, de lærde skoler, seminarierne, det alm. skolevæsen, kirkelige anliggender og den offentlige undervisning. Fra 4.7 1805 overgik sager vedr. Universitetet og de lærde skoler til Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler (se s. 213). 1841–47 varetog dept. sager vedr. præster og læreres indtægter samt tiendevæsenet.

Kgl. resolutioner og ekspeditioner 1800–48

Indhold: Rotuli 1800–07 (ekstrakter af forestillinger). Forestillinger med resolutioner 1800–48. Registrarer med koncepter og de lærde Skoler (se s. 213). 1841–47 varetog dept. sager vedr. præster og læreres indtægter samt tiendevæsenet.

Kancelliekspeditioner 1800–48

Indhold: Brevbøger og breve (koncepter og indlæg) 1800–48. Udtagne bilag til brevsager 1818–48. Specificeret fortegnelse i VA I s.103–04. Sager vedr. den indbyrdes undervisning 1824–33.

Sagernes behandling i kancellikollegiet 1800–48

Indhold: Supplikker 1800–21 (efter 1804 kaldet ekstraktprotokoller). Kollegievoteringer vedr. Norge, Als og Ærø 1800–45. Konceptforestillinger vedr. indberetninger om fødte og døde 1816–35. Andre indberetninger 1801–45. Journaler 1800–48.

Henlagte sager 1800–48

Består af henlagte sager, ujournaliserede sager mm. Specificeret fortegnelse i VA I s.106–07.

2. departement (sjællandske justits- og politidepartement) 1800–48

Udover tilsynet med justits- og politivæsenet havde 2. departement alle civilretlige og strafferetlige anliggender, overformynderivæsen, medicinalvæsen, fattigvæsen, kommunalvæsen, lavsvæsen, de rådgivende provinsialstænder, fængselsvæsen. Departementet behandlede de generelle sager samt københavnske og sjællandske lokalanliggender, indtil 1804 dog også sager vedr. Bornholm, Færøerne, Ost- og Vestindien, som herefter overgik til 3. dept. Herudover fungerede 2. dept. som et statssekretariat, hvorigennem de øverste embedsmænd udnævntes. 2. dept. var desuden kancelliets eget sekretariat.

Kgl. resolutioner og ekspeditioner 1800–48

Indhold: Rotuli 1800–07. Forestillinger med resolutioner 1800–48. Kgl. breve 1808–23 (ordrer). Registranter med koncepter og indlæg 1800–48. Udtagne bilag til registrantsager 1800–48. Specificeret fortegnelse i VA I s.109–12. Underskrivelsesbøger 1800–48 (kronologiske fortegnelser over kgl. ekspeditioner).

Kancelliekspeditioner 1800–48

Indhold: Brevbøger 1800–48. Brevfortegnelser 1801, 1810–12, 1814. Brevregistre 1815–48. Breve 1800–48 (koncepter og indlæg). Udtagne bilag til brevsager 1799–1847. Specificeret fortegnelse i VA I s.113.

Sagernes behandling i kancellikollegiet 1800–48

Indhold: Den deputeredes protokol med bilag 1800–22. Ekstraktprotokoller 1800–20 (referater af behandlede sager). Karrantænesager 1800–04. Fattigvæsenprotokol 1802–12. Konceptforestillinger med beretninger om fortjente mænd 1808–47.

*Danske kancelli: H18 2. departements brevsager (koncepter og indlæg til brevbo-
gerne) 1800–48 omfatter 1640 pakker efter ompakning i moderne arkivæsker.*

Benådningssager 1816–48. Henlagte lovgivningssager 1827–48.
Protokoller over sager vedr. 2. dept. 1800–03. Journaler
1800–48.

Henlagte sager, indberetninger mm. 1800–48

Specificeret fortegnelse i VA I s.115–16.

3. (5) departement (jysk-fynske justits- og politidepartement) 1800–48

Det jysk-fynske dept. hed oprindelig 5. dept. I 1814, efter Nor-
ges afståelse, fik det betegnelsen 3. dept. Inden for lokalforvalt-
ningen havde det tilsvarende opgaver som 2. dept. Det overtog i
1814 resterne af det gamle 3. dept., nemlig sager vedr. Born-
holm, Island, Færøerne og kolonierne.

Kgl. resolutioner og ekspeditioner 1800–48

Indhold: Rotuli for 5. dept. 1800–07. Forestillinger 1800–48. Registranter med koncepter og indlæg 1800–48. Udtagne bilag til registrantsagerne 1800–47. Specificeret fortegnelse i VA I s.118. Underskrivelsesbøger 1800–48.

Kancelliekspeditioner 1800–48

Indhold: Brevbøger 1800–48. Brevregistre 1803–47. Breve (koncepter og indlæg) 1800–48. Udtagne bilag til brevsager 1814–46. Korrespondance vedr. natmandsfolkene 1803–36. Samlings sag vedr. stormfloden i 1825, 1825–28.

Sagernes behandling i kancellikollegiet, henlagte sager, indberetninger mm. 1800–48

Indhold: Ekstraktprotokoller og bøger 1800–18 (med referater af behandlede sager), Kapersager 1808–13. Sager vedr. sportelvæsenet i Vestindien 1804–41. Protoķoller over sager i 5. dept. 1803–04 (referater af behandlede sager). Resolutionsprotokoller 1800–48 (er journaler over indkomne sager). Resolutionsprotokol vedr. regulativer for købstæderne 1837–48. Henlagte sager 1800–48. Indberetninger mm., specificeret fortegnelse i VA I s.121.

3. departement (norske justits- og politidepartement) 1800–14

Departementet administrerede de norske og islandske sager og overtog efter 1804 sagerne vedr. Bornholm, Færøerne, Ost- og Vestindien fra 2. dept. Efter Norges afståelse blev det sammen med 5. departement omdannet til et nyt 3. departement. Norske registrant- og brevsager er afleveret til Norge.

Indhold: Ekstrakt af forestillinger 1800–07 (svarer til rotuli). Forestillinger med resolutioner 1800–14. Registranter med koncepter og indlæg 1800–14. Ekstrakt af registranterne 1800–14. Underskrivelsesbøger 1800–14 (kronologiske fortegnelser over kgl. ekspeditioner).

Brevbøger med breve (koncepter og indlæg) 1800–14. Ekstraktprotokoller 1800–14 (referater af behandlede sager). Kollegiets voteringer 1800–14. Protokol over sager 1801–02 (referater af behandlede sager). Journaler 1800–01. Resolutionsprotokoller (journaler) 1800–14. Henlagte sager 1800–14.

4. departement (offentlige stiftelser samt lens- og forsvarsdepartement) 1800–48

Departementet varetog administrationen af len- og fideikommisser, udskrivningsvæsenet og de offentlige stiftelser, der hørte under stiftøvrighederne.

Kgl. resolutioner og ekspeditioner og kancelliekspeditioner 1800–48

Indhold: Rotuli 1800–07. Forestillinger med resolutioner 1800–48. Registranter med registrantsager (koncepter og indlæg) 1800–48. Udtagne bilag til registrantsager (1743)1800–1845. Specificeret fortegnelse i VA I s.125. Underskrivelsesbøger 1800–48. Brevbøger med breve (koncepter og indlæg) 1800–48. Bilag til kancelliskrivelse af 9.12.1815 vedr. misligheder inden for borgervæbningen 1815.

Sagernes behandling i kancellikollegiet, henlagte sager og diverse 1800–48

Indhold: Offentlige stiftelsers protokol 1800–16 (referater af behandlede sager). Forsvarsvæsenets protokol 1800–19. Decisionsprotokol 1804–05 (resolutioner vedr. forsvarsvæsenet). Referatprotokoller for forsvarsvæsenet og offentlige stiftelser 1800–02. Journaler 1800–48. Henlagte sager 1800–48. Indberetninger, regnskaber mm. 1800–48. Specificeret fortegnelse i VA I s.127.

5. (6.) departement (revisionsdepartementet) 1801–48

Ved en række ændringer af kammerforvaltningen overgik en del revisionsopgaver til Danske kancelli. Dette skete især ved kancellireformen i 1800, men også tidligere. Revisionsdepartementet hed indtil 1814 6. dept., men herefter 5. dept. Dette departement var i modsætning til de andre departementer delt i en række kontorer for revision af 1) offentlige stiftelser, 2) skiftedesignationer, 3) umyndiges midler, 4) købstadsregnskaber (overgik 1827 til amterne), samt 5) brandforsikringskontorerne. De regnskaber, der revideredes i kancelliet var således ikke i egentlig forstand indtægtsgivende for staten. Revisionskontorerne sager er anbragt under betegnelsen Revision jf. ndf., mens de nedenstående sager i de fleste tilfælde henhørte under departementet som sådant.

Indhold: Forestillinger med resolutioner 1801–30, 1842–48. Revisionsindberetninger 1824–26, 1831–42. Departementschef A. Møllers papirer 1819–31, 1841–46. Journal 1801–02. Korrespondance mm. vedr. revisionen 1801–48. Sager vedr. kontrollen med rejsende ved færgestederne 1812–14.

REVISION

Revisionen for skifterne og de offentlige stiftelsers midler 1786–1860

Indhold: Kopibøger vedr. skiftevæsenet 1786–1860. Koncepter og korrespondance vedr. skiftevæsenet 1825–56. Journal 1807–28. Registraturer over skiftedesignationer 1829–47, 1851–59. Kopibøger vedr. de offentlige stiftelser 1800–04, 1807, 1810–60. Koncepter og korrespondance vedr. skiftevæsenet 1821–55. Beretninger om offentlige stiftelser, 1828–30. Protokoller over offentlige stiftelsers regnskaber 1830–37, 1848–59. Journaler 1801–60. Journalsager 1801–60. Indberetninger, korrespondance, regnskaber mm. 1801–61. Specificeret fortegnelse i VA I s.131.

Revisionen for købstadsregnskaberne 1801–28

Revisionen af købstadsregnskaberne var indtil 1814 fordelt på to kontorer, således at det ene revisionskontor havde de norske købstæder samt nogle af de danske, mens det andet kontor havde de øvrige danske købstæder. Efter Norges afståelse fandtes et kontor, men indtil 1825 vedblev man at føre to sæt kopibøger og journaler.

Indhold: Kopibøger 1801–28. Dansk Journal med sager 1801–25. Journaler med sager 1801–28. Revisionsdokumenter til enkelte danske købstæders regnskaber 1798–1828. Koncepter til kvittancer, fortegninger mm. 1801–28.

Revisionen for de umyndiges midler 1801–60

Opindeligt var Revisionen for de umyndiges midler fordelt på tre kontorer, et for Sjællands og Fyns stifter (med Lolland-Falster), et for de jyske stifter og et for Norge (bortfaldt 1814). I 1820 oprettedes yderligere et revisionskontor for de umyndiges midler under lensgårdene og de komplette sædegårde. Dette kontor ophævedes atter i 1840, og sagerne fordeltes på de øvrige. De to kontorer for Øerne og Jylland kaldtes for: Østifternes pupilkontor og Jyske pupilkontor.

Østifternes pupilkontor 1801–60

Indhold: Kopibøger 1801–60. Koncepter 1801–52. Journaler med journalsager 1801–60. Regnskabsjournaler med sager 1841–61. Offentlige stiftelsers brevbøger med sager 1801–54. Journal over offentlige stiftelsers sager under Københavns kontor 1801–51 (indtil 1811 under Rentekammeret). Regnskaber mm. 1802–57.

Jyske pupilkontor 1801–60

Indhold: Kopibøger 1801–47, 1853–60. Koncepter 1829–40. Journaler 1801–60. Korrespondancesager 1801–14, 1826–40, 1841–60 (efter 1841 henlagt efter brevnumre). Beretninger, revisionssager, fortegninger over indkomne regnskaber mm. 1802–60.

Revision af umyndiges midler under lensgodser og komplette sædegårde 1820–40

Indhold: Kopibøger 1822–41. Journaler 1821–41. Korrespondancesager 1821–41. Mulksager, fortegnelser over indsendte regnskaber mm. 1820–40.

BRANDFORSIKRING 1761–1872

Alle brandforsikringssager, således også de ndf. nævnte kontorer, henhørte indtil 1816 under Kommercekollegiet. Herefter overførtes de danske forsikringssager til Danske kancelli, mens sagerne vedr. Hertugdømmerne overførtes til det Slesvig-holsten-lauenburgske kancelli. 1848 overgik brandforsikringssagerne til Justitsministeriet, hvor de administreredes indtil 1872, da brandforsikring ophørte at være et statsligt anliggende.

Det dansk-norske brandforsikringskontor 1761–92

Kontoret varetog egentlige forsikringssager, repartition af skaderne samt revision. Der er foretaget en række kassationer, således er samtlige indsendte brandtaksationsprotokoller samt hovedparten af regnskabsmaterialet kasseret. Taksationsprotokollerne var dog udarbejdet i flere eksemplarer, og Branddirektorenes taksationsprotokoller er bevaret i landsarkiverne. De norske sager, der går tilbage til 1767, er afleveret til Norge.

Indhold: Forestillinger fra 1761–92 er indsat i forestillingsprotokollen i landbygningernes brandforsikringskontors forestillingsprotokol. Koncepter og kopier af forestillinger, resolutioner og reskripter 1761–91. Kopibøger 1759–63. Svar på cirkulærer 1759–85. Assignationsprotokoller 1777–94 (kopibøger for breve til amtsstuerne mv.). Journaler med tilhørende sager 1759–94. Repartitionsprotokoller 1762–67, 1771–92. Regnskabssager 1762–92.

Købstædernes brandforsikringskontor 1792–1872

1792 oprettedes et kontor for købstædernes sager og et for brandskader på landet.

Indhold: Sager vedr. kassation og udlån 1830. Forestillingsprotokoller 1792–1870. Koncepter hertil 1792–1846. Resolutionslister 1857–71. Kopibøger 1792–1869. Erklæringer om en ændret beregning af præmien 1793. Breve for købstæderne 1799–1871 (koncepter med indlæg). Assignationsprotokoller 1792–1829, 1841–60. Koncepter hertil 1796–1827, 1850–54, 1857–72. Journaler 1792–1873. Brandskader i købstæderne 1792–1872 (journalsager). Henlagte sager til journalerne 1795–1872. Brandreglementer med korrespondance 1831–ca. 51. Protokoller og sager vedr. revisionen og regnskabsførelsen 1792–1872. Specificeret fortegnelse i VA I s.137–139.

Landbygningernes brandforsikringskontor 1792–1872

Kontoret for brandskader på landet oprettedes 1792.

Hjælpemidler og litteratur: F. Jørgensen: *Brandforsikringsarkivalier i Rigsarkivet vedr. landbygninger i kongeriget*, Fortid og Nutid XXIII, 1966–68.

Indhold: Forestillingsprotokoller med resolutioner 1792–1872 (indeholder tillige forestillinger fra det dansk-norske brandforsikringskontor). Koncepter til forestillinger med bilag 1792–1864. Love, forordninger, reskripter vedr. brandforsikring og brandvæsenet på landet 1792–1860. Resolutionslister 1858–72. Kopibøger 1792–1872. »Breve for landet« 1792–1800, 1804–06, 1814–72 (udgæede breve, henligger på brevnummer). Indberetninger om branderstatningers anvendelse 1840–59. Indberetninger 1853–59. Lånesager 1861–63. Korrespondancesager vedr. opgørelsen af den slesvig-holstenske brandkasse 1865–70. Assignationsprotokoller med koncepter 1792–1872 (anvisninger til amtstuerne). Journaler 1792–1853, 1858–72. »Brandskader på landet« 1820–72 (indtil 1852 henlægges de kronologisk, efter 1854 ordnes de efter hvert finansår alfabetisk efter amter). Sager vedr. branddirektører 1804–14,

1839–43, 1851–69. Sager om taksering af møller mm. 1850–52. Div. sager 1793–1872. »Landjournal« 1858–72 (journal for brandpolitiet og bygningsvæsenet på landet). Koncepter hertil 1858–59, 1866–71 (»breve for landet brandvæsenet vedk.«). Protokoller og sager vedr. revisionen og regnskabsvæsenet 1792–1874. Specificeret fortegnelse i VA I s.141–144.

SÆRLIGE MYNDIGHEDER MV. INDEN FOR DANSKE KANCELLI

Generalfiskalen 1712–1821

Et embede som rigens fiskal oprettedes 19.11.1655, men ændredes efter enevældens indførelse. Instruks for generalfiskalen udsendtes 5.12.1682, men allerede 1664 udsendtes instruks for en særlig generalfiskal for Norge. 1670 ophævedes embedet som norsk generalfiskal, og der fandtes herefter kun én generalfiskal. Fiskalen var øverste statsanklager og skulle træde i funktion ved majestæts- og statsforbrydelser, men også i tilfælde af embedsmisbrug. Fiskalen fik tillige overdraget et vist tilsyn med forvaltningen af statens indtægter og udgifter. Til løsningen af disse mange opgaver ansattes oprindelig også en række underfiskaler, men disse embeder faldt efterhånden bort. Generalfiskalen kom i sager vedrørende embedsmisbrug til at virke sammen med generalprokurøren, hvis underordnede han var. Fiskalen kunne således ikke rejse tiltale uden generalprokurørens godkendelse. Da generalfiskalen selv skulle procedere i Højesteret, blev det efterhånden almindeligt, at fiskalen i forvejen hørte til blandt højesteretsassessorerne.

Ligesom generalprokurøren henhørte generalfiskalen oprindeligt under Skatammerkollegiet/Rentekammeret, men embedet overflyttedes til Danske kancelli 1730 samtidigt med overflytningen af prokurørembedet.

Embedet eksisterede indtil 1863, men dets ophævelse blev besluttet i 1850. Generalfiskalembudet var ikke arkivdannende, og sagerne fra fiskalens virksomhed findes spredt i centralforvaltningens arkiver. I Kammerrettens (se s. 366) og Højesterets arkiver (se s. 155) findes en række indlæg fra fiskalens side.

Registrering: VA I s.144.

Indhold: Diverse akter 1712–1821, heri en instruktion for embedet fra 1751 samt koncepter i sagen mod J. Dampe 1820–21.

Litteratur: Erling Reksten: *Fiskalinstitutionen i Norge 1661–70*, Hamarspor, eit festschrift til Lars Hamre, 1982.

Generalprokurøren 1719–52

Embedet oprettedes 1661, og en instruks udsendtes 16.2.1661. Generalprokurøren fik til opgave at sørge for inddrivelse af statens fordringer, ligesom han fik et almindeligt tilsyn med embedsvæsenet. Prokurøren kom her ofte til at virke sammen med generalfiskalen (s. ovf.), hvis overordnede han blev. I en instruks for Skattekammerkollegiet af 20.7.1670 anføres det, at prokurøren skal deltage i kollegialmøderne. Prokurørembedet udviklede sig til at blive statens juridiske konsulent i lovgivningsspørgsmål, men beholdt tilsynet med embedsvæsenet. I denne anledning overflyttedes embedet 11.12.1730 til Danske kancelli, hvor generalprokurøren indtil 1848 hørte til de deputerede. Embedet nedlagdes 1872 efter den sidste indehavers død, men det mistede reelt sin betydning ved ministerialsystemets gennemførelse i 1848. Generalprokurørembedet var i egentlig forstand ikke arkivdannende, men dets akter findes spredt i forvaltningens arkiver. Især i Danske kancelli findes i en lang række lovsager responsa («erklæringer») fra generalprokurøren. Enkelte udskilte sager findes tillige i Kammerrettens arkiv (se s. 366).

Registrering: VA I s.144.

Indhold: Koncepter til generalprokurørens erklæringer 1721–33. Erklæringskopibøger 1740–49. »General-Procureurens Protocol« 1749–52, indeholder kopier af erklæringer og breve. Dokumenter vedr. embedet 1719–52. »Lovens Revision« i-vi 1661–1743, indeholder afskrifter vedr. en påtænkt revision af Danske og Norske lov.

Litteratur: L. Rottbøll (udg): *Erklæringer, Breve og Forestillinger General-Prokureur-Embedet vedkommende I–VI, 1793–1807* (også kaldet »Stampes erklæringer«).

Den kgl. kommissarius ved provinsialstænderne i Østifterne og Nørrejylland 1835–48

Den kgl. kommissarius var den enevældige regerings repræsentant ved stænderforsamlingerne og havde direkte referat til kongen. 8.5.1835 udpegedes den kgl. kommissarius for Østifternes stænderforsamling, A. S. Ørsted, der ligeledes kom til at fungere ved de senere afholdte stænderforsamlinger i Viborg. Stænderforsamlingerne i Hertugdømmerne havde egen kommissarius, der sorterede under Det slesvig-holsten-lauenburgske kancelli (se s. 275).

Registrering: VA I s.145. Seddelreg. 12.

Indhold: Forestillinger med resolutioner, samt koncepter og indlæg 1835–36. Journaler 1835–36. Koncepter og indlæg 1835–37, indtil 19.7.1836 ordnet efter journalnr., herefter kronologisk. Alt ligger dog på sidst udgåede ekspedition i en sag. Koncepter og indlæg samt indkomne sager 1838–39, 1846–48. Private forslag og andragender 1835–36, 1838, 1840. Henlagte sager mm. 1834–41.

Litteratur: Hans Jensen: *De danske Stænderforsamlingers Historie 1830–48*, 1931–34.

Den kgl. bankkommissær 1818–73

I henhold til Nationalbankens oktroj 4.7.1818 §§ 32 og 35 skulle der udnævnes en bankkommissær, hvis hverv det blev at påse, »at de banken med hensyn til staten og det offentlige pengevæsen pålagte forpligtelser opfyldes«. Han skulle stå ved bankbestyrelsens side, og hans forretninger skulle »altid være forenede med justitsministerens embede«.

Nationalbankens arkiv er ikke afleveret til Rigsarkivet.

Registrering: VA I s.146.

Indhold: Kgl. resolutioner og reskripter 1819–72. Div. korrespondancesager mm. 1818–69. Kvartalsberetninger fra Direktionen for Nationalbanken 1818–51. Nationalbankens balancer 1818–45. Indberetning om kasseeftersyn og balance ved Nationalbanken 1845–73. Kvartalsregnskabssekstrakter 1819–42. Nationalbankens regnskaber 1818–72.

Litteratur: Svend Aage Hansen: *Perioden 1818–1914*, Dansk pengehistorie I, 1968.

Collegial-Tidendes redaktion

Efter en udsendt subscriptionsplan 19.8.1797 påbegyndtes udsendelsen af denne publikation 6.1.1798. Collegial-Tidende indeholdt meddelelser om lovgivning og andre meddelelser, embedsbesættelser samt referater af vigtige domme med tilhørende forhistorie. Efter 1841 ændredes navnet til Ny Collegial Tidende, der fortsatte indtil 31.3.1848, da det afløstes af Departementstidende.

Registrering: VA I s.146.

Indhold: Af redaktionens arkiv 1797–1836.

INSTITUTIONER I TILKNYTNING TIL DANSKE KANCELLI

Foruden kollegier og direktioner, som var underordnet Danske kancelli eller udsondret af dets sagområde, omfatter afsnittet visse administrerende eller permanente kommissioner og større ad hoc kommissioner. Arkiver fra en lang række ad hoc kommissioner under Danske kancelli er i øvrigt registreret i VA I s. 14ff, 51, 66ff, 71, 78ff, 95ff.

Kirkelige forhold

Missionskollegiet og Direktionen for Vajsenhuset 1714–1859

Missionskollegiet (*Collegium de cursu evangelii promovendo*) oprettedes 10.12.1714 med den opgave at udbrede evangeliet blandt hedninge. Missionsvæsenet havde hidtil hørt under Danske kancelli, der fortsat beholdt visse sager herom. Missionsssagernes antal havde været ringe i kancelliet, og oprettelsen af kollegiet betyder, at der tillægges denne side af den kirkelige politik forøget vægt.

19.4.1715 fik kollegiet overdraget missionen i Fin- og Lapmarken, og kort efter udvidedes missionsområdet sydpå, men denne »nordenfjeldske« virksomhed bortfaldt 1814. Mere betydning fik det, at kollegiet ved reskript 8.2.1737 overtog tilsynet med missionen i Vestgrønland. Missionen i Ostindien (Trankebar) henhørte under kollegiet, men en del af ekspeditionerne gik i det 18. århundrede gennem kancelliet. Ved kgl. resolution af 27.1.1847 overgik Trankebarmissionen til missionselskabet i Leipzig (Trankebar-missionens arkiv, se s. 741). Den vestindiske mission henhørte under Generalkirkeinspektionskollegiet (se s. 210), men efter dets ophævelse 1791 overgik tilsynet til Missionskollegiet, der imidlertid allerede ved kgl. resolution 18.4.1797 måtte afgive det til det Vestindisk-guineiske rente- og general-toldkammer og Danske kancelli.

Ved fundats 21.7.1727 stiftedes i København et vajsenshus for forældreløse børn, hvis direktion henlagdes under Missionskollegiet, hvor den forblev indtil kollegiets ophævelse. Missionskollegiet havde oprindeligt forestillingsret, men mistede denne i forbindelse med Struensees reformer i 1771, og herefter gik disse ekspeditioner gennem Danske kancelli. Efter 5.4.1848 underordnedes kollegiet Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet. Kollegiet ophævedes ved kgl. resolution 17.6.1859, og sagområdet overgik til ministeriets 1. departement.

En del af kollegiets arkiv gik tabt ved Vajsenhusets brand i 1795.

Registrering: VA I s.152–54. Heri er ikke medtaget aflevering 1948 fra Vajsenhuset. Seddelreg. 12 (komplet).

Indhold: »Missions-Collegii Protocol« 1735–74, 1784–1859 er forhandlingsprotokoller for kollegiet med ekstrakter af de behandlede sager. (Protokolrækken er fortsat i Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet indtil 1867). Inventarium og afleveringsfortegnelser 1717–1811. Reskripter og kollegiebrev 1712–1810. Ostindisk missions brevbog 1785–1856. Missions brevbog 1857–59 (fortsat til 1862 i Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet). Ekstrakter, voteringer og koncepter missionen vedkommende 1744–1810. Indkomne sager vedr. den grønlandske mission 1727–1810. Indkomne sager vedr. den ostindiske mission 1738–1808. Div. dokumenter 1716–1803. Dokumenter vedr. Vajsenhuset og det Stistrupske legat 1721–1869. Almindelige sager og sager vedr. missionskassen 1811–29. Missionssager 1811–29, indeholder indkomne og koncepter til udgående breve mm., kronologisk ordnet. Sager til Missionskollegiets protokol 1829–59. Missionsberetninger mm. for Grønland 1828–58, indeholder tillige betænkninger af lektoren i grønlandske sprog, voteringer og koncepter. Henlagte sager 1829–59. Protokol over »Missionsvæsenets, Stistrups og Zions Obligationer«. Koncepter til ostindiske og grønlandske missions regnskaber 1714–1818/19. Ostindiske missions regnskaber 1715–1853/54, indeholder efter 1830 også bilag. Kontokuranter fra den kgl. mission i Trankebar 1827/28–1838/39, er indsendte regnskaber med bilag. Grønlandske missions regnskaber 1772–1853/54, efter 1831 med bilag. Missionsregnskaber 1854/55–1857/58, med bilag.

Vajsenhusets direktionprotokoller 1735–1871, er forhandlingsprotokoller med ekstrakter af behandlede sager og resolutioner. Sager vedr. Vajsenhuset 1720–34. Indkomne sager til Vajsenhusets direktion 1735–1811, kronologisk ordnet. Sager til Vajsenhusets direktionsprotokol 1812–69, henlagt efter journalnr. Dokumenter vedr. Vajsenhuset 1721–1868, sager der ikke hører til direktionsprotokollerne.

Litteratur: L. Stampe: *Missionskollegiet*, Nordisk Missionstidskrift 1964, s. 225–41.

Det kgl. vajsenhus 1720–1966

Det kgl. Vajsenhus oprettedes ved reskript 8.4.1727 og åbnedes 11.10.1727 med det formål at hjælpe forældreløse børn i hele landet, de såkaldte vajser. Vajsenhuset henlagdes under Missionskollegiet. Ved ministerialreformen 1848 overførtes det til Justitsministeriets 2. departement, og i 1870 overgik overtilsynet til Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenets 2. kontor (kontoret for lavere undervisning). Driften opretholdtes oprindeligt til dels af kapitaler, der overførtes fra stiftsmidlerne, desuden fik Vajsenhuset privilegium på udgivelse af bibler, salmebøger og katekismer.

Registrering: Folioreg. 279.

Indhold: Fundatser, privilegier og gavebreve 1720–1934 div. år. Bibeludgivelser 1812–1917. Luthers katekismus 1742–1919. Salmebøger, alterbøger og ritualer 1718–1923. Boglade og trykkeri 1728–98. Apotekerprivilegiet 1734–1902. Fortegnelser over udgåede elever 1727–74, 1824–68. Konfirmander 1824–1968. Register hertil 1894–1943. Elevkartoteker uden år. Indstilling om optagelse 1850–68. Ansøgninger om optagelse 1891–1919. Optagne børn 1892–1960. Skoleprotokoller 1839–89, 1935–64. Elevregnskaber 1919–44. Hjælp til elever 1866–75. Landopholdsbog 1897–1917. Forsømmelsesprotokoller, helbredskort, karakterprotokoller 1945–67 (div. år). Sager vedr. eksamen 1773–1861, 1869–1915. Håndarbejds skolen 1835–68. Undervisningsplaner 1828–70. Læremøder 1840–69, 1890–1960. Cirkulæreprotokol 1921–44. Regnskabsprotokoller 1786–1966. Inventarier, bygninger mv. 1800–1904. Regnskaber

1727–1966. Kuratelets regnskabssager 1788–1889. Regnskabsbilag 1833–1964 (diverse år). Vajsenhusets sager 1728–35, 54–56, 84–86. Sager vedr. slotsforvalter og arkitekt O. Zeltner 1890–1922. J. Hegels og Amalie Krarups papier uden år. Weyses kantate til stiftelsesfesten uden år. Div. uregistreret materiale.

Litteratur: Chr. Ottesen: *Det kgl. Vajsenhus gennem 200 Aar*, 1927.

Generalkirkeinspektionskollegiet 1737–91

Kollegiet oprettedes ved patent 1.10.1737, og dets administrationsområde fastlagdes ved instruks 15.11.1737. Det fik til opgave at føre tilsyn med lærerne og undervisningen i skolerne, kirkerne og ved universitetet. Samtidig fik kollegiet overdraget censuren over alle teologiske og religiøse skrifter. På et senere tidspunkt overtog kollegiet desuden ledelsen af missionen i Vestindien. Kollegiet havde oprindelig forestillingsret, men mistede denne i forbindelse med Struensees reformer af administrationen i 1771, hvorefter den overgik til Danske kancelli. Ved reskript 28.10.1791 ophævedes kollegiet, og hovedparten af dets administrationsområde overtoges af Danske kancelli, dog således at ledelsen af missionen i Vestindien blev overladt til Missionskollegiet (se s. 207).

Registrering: VA I s.155–157. Seddelreg. 12.

Indhold: »General Kirke-Inspections Collegii Hoved-Protocoll« 1737–53 (forhandlingsprotokoller for kollegiet med resolutioner). Kopibøger 1737–50. Kopibøger for forestillinger og breve 1763–75, 1783–91. Deliberation, koncepter og ekstrakter 1737–83. Journal 1737–47. Indkomne sager 1737–53 (sagerne er forsynet med journalnumre, fra 1739 tillige hovedprotokolnumre). Ujournaliseret korrespondance 1737–53. Indkomne sager 1754–91, indeholder også ujournaliserede sager. Besvarelser mm. til cirkulære 11.1.1738 om kirkens disciplin, 1738. Besvarelser af div. cirkulærer 1740–80. Indsendte visitatsberetninger fra biskopperne i Danmark 1738–91. Dokumenter til revision af den danske bibeloversættelse mm. 1733–44. Dokumenter til ritualets revision 1735. Revisionen af den Tønderske salmebog 1746–47. Residerende kapellaners beskikkelse i visse sogne,

1738–54. Kommissionsakt og sager vedr. Maren Boyes overgang til den katolske religion 1744–52. Sagligt ordnede sager (specificeret fortegn. i VA I s.156–57).

Undervisningsvæsen

Jf. Ebba Waaben: *Skolehistoriske arkivalier i Rigsarkivet*, FA Ny serie nr. 19, 1978.

Kommissionen for universitetsgodsets bedre indretning 1795–1824, se Rtk. 436, seddelreg. 49.

Sorø akademis direktion 1782–84

Ved missive 9.10.1782 udskiltes bestyrelsesforretningerne for Sorø ridderlige akademi fra Danske kancelli, idet statsministrene J. G. Moltke, O. Høeg-Guldberg og den rentekammerdeputerede John Eriksen udnævntes til direktører. Efter J. G. Moltkes og Høeg-Guldbergs afsked som ministre 14.4.1784 måtte de ligeledes træde tilbage som medlemmer af direktionen, hvorefter John Eriksen skulle videreføre forretningerne alene. Direktionens virksomhed ophørte imidlertid allerede i august 1784, hvorefter bestyrelsen af Sorø akademi atter overtoges af kancelliet.

Sorø akademis arkiv er i Landsarkivet for Sjælland mm.

Registrering: VA I s.158. Seddelreg. 12.

Indhold: Direktionens arkiv 1782–84, der udgøres af reskripter, resolutioner, indkomne breve samt en kopibog.

Københavns universitets patron 1786–1805

Kongens kansler var indtil 1660 både leder af Danske kancelli og universitetskansler og fungerede som en overbestyrelse for Københavns universitet. Efter 1660 kaldtes universitetskansleren patron for universitetet, men det var fortsat kancelliets leder, der havde titlen, dvs. efter 1730 var oversekretæren patron. Efter Otto Thotts afsked som oversekretær i 1770, ophævedes patronatet, men genoprettedes ved kgl. resolution 10.5.1784. Herefter var det imidlertid personer uden tilknytning til kancelliet, der udnævntes, og efter at hertug Frederik Christian af Augustenborg udnævntes i 1788, blev patronatet arkivdannende. Patro-

natet ophævedes ved kgl. resolution 3.7.1805, og dets opgaver overtoges af Den kgl. direktion for universitetet og de lærde skoler (se s. 213).

Registrering: VA I s.158–59. Seddelreg. 12.

Indhold: Patronatsforestillinger med kgl. resolutioner 1794–1805. Forestillinger med bilag ang. de årlige prisspørgsmål 1795–1805. Registre med bilag over indkomne og udgåede sager 1794–1805. Koncepter og indkomne sager, sagligt ordnede, 1787–93. Diverse I–IV 1795–1805, heri eksamenslister, tilhørelister og indberetninger fra Konsistorium.

Prokansleren ved Københavns universitet 1786–89

Prokansleren fungerede som medhjælper for patronen. Embedet synes at have eksisteret fra begyndelsen af det 18. årh. og frem til 1770, samt efter 1786.

Registrering: VA I s.158. Seddelreg. 12.

Indhold: Procancellarii protocoll 1786–89, er embedsprotokol for professor H. F. Janson, der fungerede som prokansler efter 9.6.1786.

Kommissionen for universitetet og de latinske (lærde) skoler 1785–1805

Kommissionen nedsattes 9.9.1785 for at overveje, hvad der kunne tjene til forbedring af de latinske skoler og Københavns universitet. Kommissionen, der lededes af Bolle Luxdorph, afgav betænkning 19.7.1786. Kommissionen fortsatte imidlertid, men efter Bolle Luxdorphs død 1788, udvidedes kommissionens område ved reskript af 14.5.1790 til at omfatte Sorø akademi og Odense kommunitet. Samme dato udnævntes hertug Frederik Christian af Augustenborg til formand. Ved reskript af 28.5.1790 fik kommissionen ligeledes til opgave at overveje udførelsen af de ændringer vedr. kommunitetet og Regensen, der var foreslået af den forrige kommission (s. 215). Kommissionens virksomhed videreføres i udvidet omfang af den nedennævnte direktion for universitetet og de lærde skoler.

Registrering: VA I s.159–60 og seddelreg. 12.

Indhold: Kommissionens forhandlinger 1787–1805. Indberetninger fra rektorerne ved de latinske skoler 1786–96 (norske og islandske indberetninger er afleveret til de pågældende lande). Plan om de lærde skolars reform 1796. Sager vedr. forordningen af 22.3.1805 om examen artium og det lærde skolevæsen 1804–05. Registraturer til koncepter og indkomne sager 1798–1805 (specifikation i VA I s.160). Journaler med referater af behandlede sager 1798–1805. Koncepter og indkomne sager 1789–1805. Regnskaber for Metropolitanskolen 1797–1802.

Den kgl. direktion for universitetet og de lærde skoler 1805–48

Direktionen oprettedes ved kgl. resolution 3.7.1805 efter anmodning af hertug Frederik Christian af Augustenborg. Direktionen fik forestillingsret til kongen. Som administrationsområde fik direktionen fra kancelliet overdraget overbestyrelsen og tilsynet med samtlige højere skoler, Sorø akademi og Københavns universitet. 1811 henlagdes Universitetet i Kristiania, 1817 Den botaniske have, 1829 Polyteknisk læreanstalt under direktionen. Direktionen ophævedes 24.3.1848, og dens sagområde henlagdes under Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet. Der er ikke foretaget kassationer i arkivet.

Registrering: VA I s.159–69. Seddelreg. 13. En oversigt over henlæggelsen af de til referatprotokollernes numre svarende sager samt redegørelse for arkivets ordning findes i reg. vær.

Indhold: Forestillingsprotokoller 1805–47 (originale forestillinger med resolutioner, reskripter og til dels ansøgninger). Forestillinger 1805–47 (koncepter med indlæg). Kgl. reskripter med dokumenter 1805–47. Kopibog for bestallinger 1841–48 (indtil 1812 er bestallingerne i Danske kancelli, bestallingsfortegnelser for 1812–39 se gruppe H, Sagligt ordnede sager). Kopibøger for universitets- og skolesager 1805–47 (indeholder samtlige udgåede breve indtil 1827, herefter findes en særlig kopibog vedr. Sorø akademi). Konzeptregistre til kopibøgerne 1840–47. Ekspeditionsbøger (kronologisk ordnede brevlister) for universitetet, lærde skoler, realskolen, Polyteknisk læreanstalt 1840–47.

Universitets- og skolesager 1805–47 (nummererede efter kopibøgerne, indtil 1820 også Sorø-sager). Kopibøger for Sorø-sager 1827–47. Konceptregistre hertil 1840–47. Ekspeditionsregistre for Sorø-sager 1840–47. Sorø-sager 1821–47.

»Indkomne sager vedr. universitetet og de lærde skoler« 1805–43 (alf. registre til indkomne sager, dog ikke Sorø-sager 1828–47). »Indkomne sager vedr. Sorø Akademi« 1828–47 (alf. registre til indkomne Sorø-sager). Journaler 1805–27. Referat- og resolutionsprotokoller 1A–D 1805–17 (vedr. universitetets »litterære« sager, med journalnr. for indkomne sager, brevnr. for udgåede sager). Henlagte sager hertil 1805–17. Referat- og resolutionsprotokoller for universitetssager 1A–I 1817–46. Henlagte sager til protokollerne 1A–K 1817–48. »Consistorii indberetninger« 1805–47 (fortsætter en lignende række i patronatets arkiv). Referat- og resolutionsprotokoller for skolernes »litterære« sager 2A–2E 1805–17. Sager hertil 1805–17. Referat- og resolutionsprotokoller for skolernes samtlige sager 2A–2N 1817–48. Sager hertil 1817–48. Referat- og resolutionsprotokoller for samtlige institutioners økonomiske sager 3A–3K 1805–17. Sager hertil 1805–17. Referat- og resolutionsprotokoller for Sorø-sager 3A–3L 1817–48. Sager hertil 1817–48. Referat- og resolutionsprotokoller for almindelige sager 4A–4C 1807–49. Sager hertil 1807–43. Referat- og resolutionsprotokoller for Polyteknisk læreanstalt 5A–5B 1829–48. Sager hertil 1829–48. Referat- og resolutionsprotokoller for realskolevæsenet 6A 1838–49. Sager hertil 1839–48. Referat- og resolutionsprotokol (er tillige kopibog) for det Fellenbergske institut 1827–33, 1835. Sager hertil 1827–33, 1835.

Direktionens afdeling i Kolding og Rendsborg 1807: Supplementsjournal 16.8.1807–6.8.1807. Koncepter 1807.

Sagligt ordnede sager 1805–50 (benævnt VII Diverse): Udlån og afleveringer af direktionens arkiv 1814–41. Sager vedr. direktionens forhandlinger mv. 1805–47. Universitetet i almindelighed 1806–50. Polyteknisk læreanstalt, Kommunitetet, Regensen samt kollegierne 1819–50. Det lærde skolevæsen og højere realskolevæsen 1806–49 (div.år). Sorø akademi og det Fellenbergske institut 1822–48. Lærde og lavere skolers forbedring (afskrifter) 1785–1814. Beretninger vedr. undervisningsvæsenet i udlandet 1839–48. Lovgivning vedr. det højere undervisningsvæsen i monarkiet 1805–48 (tryksager). Sager vedr. den daglige

undervisning, eksaminer mm. inden for skolerne og universitetet 1805–49. Sager vedr. bibliotekerne og de videnskabelige samlinger på universitetet, Sorø akademi og skolerne i øvrigt 1805–48. Bestallingsfortegnelser og bestallinger 1812–39. Embedseder 1806–43. Indstillinger om nådesbevisninger 1809–48. Indkomne beretninger, ansøgninger mm. alfabetisk ordnet 1805–50. Sager vedr. universitetets, Trinitatis kirkes, skolernes og Sorø akademis økonomiske forhold 1805–50. Sager vedr. universitetets, Kommunitetets, Sorø akademis og skolernes godsadministration 1805–50, herunder en særlig kopibog for kontrakter 1805–11. Sager vedr. bygningsvæsenet 1806–50, herunder universitetets kirker. Sager vedr. universitetets, skolernes og Sorø akademis særlige indtægter 1778–1847, herunder sager vedr. fundatser, gavebreve mm. Sager vedr. direktionen og dens institutioners embedsetat og lønningsforhold 1805–48. Sager vedr. sekretariatet og kassererkontoret 1805–35. Revisionskontorets sager 1808–48. Uordnede sager hovedsageligt vedr. Sorø akademis gods 1806–46. Ansøgninger om dimissionsret til examen artium.

Kommissioner: Kommissionen til undersøgelse af Absalons grav i Sorø kirke 1826–27. Kommissionen vedr. oprettelsen af en landøkonomisk læreanstalt i Sorø 1847.

Kommissionen til en bedre indretning af
Kommunitetet og Regensen 1775–ca. 1784.
Kommissionen for universitetets økonomi og
regnskabsvæsen 1804–10

Registrering: VA I s.170 (kun i hovedeksemplar).

Indhold: Kommissionssager.

Kommissionen af 1737 ang. skolevæsenet på landet i
Danmark og Norge 1735–1745

Kommissionen nedsattes ved missive 18.1.1737 for at bearbejde det materiale, der var indsamlet af en skolekommission, nedsat i 1736 (»den lille skolekommission«). Kommissionens virksomhed førte til skoleforordningen 23.1.1739.

Registrering: VA I s.170. Seddelreg. 12.

Indhold: Kommissorium samt materiale fra den tidl. kommission

af 1736, 1735–37. Korrespondance mm. 1737–45. Kommissionens forestillinger mm. 1737–43.

Kommissionen ang. det almindelige skolevæsen 1789–1814.

Kommissionen nedsattes ved missive 22.5.1789 for at udarbejde en plan til det alm. skolevæsens forbedring på landet og i købstæderne. Kommissionen skulle desuden foreslå foranstaltninger til uddannelse af duelige skoleholdere.

Registrering: VA I s.170–71. Seddelreg. 12.

Indhold: Besvarelser på cirkulære 14.11.1789 ang. skolevæsenet på landet 1789–90. Forhandlingsprotokoller I–IV 1789–1809 (indeholder mødereferater og referater af de behandlede indkomne sager; et bd. V mangler). Koncepter og indkomne sager 1789–1814. Deliberationsakter vedr. forordningen om skolevæsenet på landet 1787–1803. Koncepter, ekstrakter mm. kronologisk ordnet 1790–1812. Stilebøger og regnskaber fra Blågårds seminarium 1798–1806.

Gartnereksaminationskommissionen 1812–66

Kommissionen nedsattes 1811 og sorterede under Danske kancelli. Efter 1848 hørte den under Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet, fra 1851 under Indenrigsministeriet. Kommissionen ophævedes 1866.

Nogle lærebrevne som gartner 1780–1809 ligger blandt privatarkiverne (se. s. 847), men har ikke forbindelse med Gartnereksaminationskommissionen.

Registrering: RA Afl. j. nr. 1144.

Indhold: Eksamensprotokol 1830–40. Karakterprotokoller 1812–66. Regnskabsbøger vedr. eksamen 1816–66. Div. vedr. havebrug 1830–66.

Fattigvæsen og sociale forhold

Præses i direktion Kommissionen for fattigvæsenet i Danmark 1759–70

Ved reskript af 8.10.1762 udnævntes J. H. E. Bernstorff til præses i direktionen.

Registrering: VA I s.176. Seddelreg. 12.

Indhold: Koncepter og indkomne sager 1759–70, indeholder desuden en række regnskabsekstrakter fra fattigvæsenets stiftelser.

Kommissionen til understøttelse for kvæstede og faldnes efterladte 1801–57

Kommissionen nedsattes 5.4.1801 umiddelbart efter slaget på Reden for at modtage de frivillige bidrag til efterladte, som måtte indkomme. Kommissionen havde forestillingsret.

Registrering: VA I s.177–78. Seddelreg. 12.

Indhold: Forestillinger om kvæstede 1802–13. Beretninger og forestillinger til kongen 1827–52. Korrespondancebøger (kopi-bøger) 1801–53. Register til korrespondancebøgerne 1802–26. Referatprotokoller 1801–53. Register til referatprotokoller og korrespondancebøger 1826–50. Referatlistes 1801–26. Indkomne sager 1801–52 (indeholder de sager, der er indført i referatprotokollerne). Ruller over deltagerne i slaget på Reden 1801, 1801. Mandtalsbog over kvæstede, enker, forældre og børn fra 2.4.1801 til 31.12.1801. Lister over kvæstede og enker, der er tilstået pension. »Rigtighed for Fonden af 1801«, 1801–27 (årlige regnskabsoversigter, beretninger og forestillinger). Rigtighedsholdelser for fonden af 1801 og 1807, 1807–45 (indeholder årlige regnskabsoversigter). Hovedbøger for kvæstede og faldnes efterladte, med bilag. Hovedbog for kvæstede og dræbtes efterladte fra 1807. Hovedbog for kvæstede og faldne 1848–50, 1848–50. Indtægtsbøger 1815–52. Udgiftsbog 1841–52. Regnskaber 1846–52. Bilag 1827–45. Protokol over bortauktionerede priser mm. 1811–12. Obligationsprotokol 1817–30. Udbetalingsbøger 1802–57. Betalingsbøger 1801–55.

Fol. 89

Børn under 18ten Aar.				Arbejdsfærdighed efter Døftningen.	Anmærkninger.
Drenge.		Piger.			
Navn.	Alder.	Navn.	Alder.		
					Udgaat af Kvindeskolen den 3 Octob- 1801 vide nr. 25 i Afsaet Skolebøgerne pro 1802.

fra 1801. De årlige ydelser ses i nr. 34 Betalingsbøger 1801–55, og udbetalingsstederne i nr. 33 Udbetalingsbøger på toldkasserne 1802–57. Arkivaliernes numre er anført i VA I s. 177–78.

ner 1813–16. Breve, regnskaber mm., sagligt ordnet 1812–17. Posthume papirer 1816–35. Protokoller over indgået og udleveret brænde 1808–14. Pensionsregistre og begæringer om brændeansøgninger 1812–14.

Litteratur: M. Rubin: 1807–14. *Studier til Københavns og Danmarks Historie*, 1892.

Sundhedsvæsen

Det kgl. sundhedskollegiums arkiv 1803–1909 (folioreg. 177) er ikke medtaget her.

Collegium medicum regium 1740–1803

Det kgl. medicinalkollegium oprettedes ved forordning 9.4.1740 som bestyrelse for det offentlige sundhedsvæsen. Kollegiet var underordnet Danske kancelli. Ved forordning 13.5.1803 afløstes

det af Sundhedskollegiet, efter at en særlig sundhedspolitikkommission havde udarbejdet en betænkning om en ændring af medicinalagerne. Collegium medicum arkiv blev delvis ødelagt af en brand i 1803 og igen under bombardementet af København i 1807, således at kun en rest er bevaret.

Registrering: Folioereg. 177, s. 1.

Indhold: Protocollum Collegii Medici Regii 1740–69, oprindelig en forhandlingsprotokol, senere tillige med referater af indkomne og udgåede skrivelser mm. Kopibøger 1752, 1771–1800, 1801–03. Indkomne sager og koncepter 1800–03.

Den kgl. karantænedirektion 1804–48

Direktionen oprettedes ved plakat 19.10.1804 og omfattede Danmark, Norge og Hertugdømmerne. Tidligere havde karantænevæsenet i Danmark og Norge henhørt under Danske cancelli, og for Hertugdømmernes vedkommende under Tyske cancelli. Direktionen bestod af medlemmer fra en lang række kollegier og fik tillagt forestillingsret. Direktionen var overbestyrelse for de lokale karantænekommissioner i købstæderne, som hidtil havde henhørt under cancellierne. En omorganisering fandt sted ved plakat 8.5.1816. Direktionen ophævedes ved kgl. resolution 21.7.1848 og dets sagsområde overgik til Indenrigsministeriet.

Registrering: VA I s.173–74. Seddelreg. 12.

Indhold: Forestillinger med resolutioner og reskripter (ordrer) 1804–48. Konceptforestillinger (ukomplet) 1804–48. Kopibog for udgåede bekendtgørelser 1805–48. Kopibøger 1804–48. Fortegnelser over ekspederede breve 1804–48. Div. koncepter med brevnr. 1804–48. Direktionsprotokoller 1804–16, ekstrakter af behandlede sager. Sager til direktionsprotokollerne 1804–16, indkomne sager med bilag. Journaler 1816–48, med ekstrakter af behandlede sager. Journalsager 1816–48, indkomne sager med evt. koncepter til udgåede breve mm. Journaler for Hertugdømmerne 1831–48. Tyske journalsager 1831–48. Kronologisk ordnede sager 1805–48.

Die königliche Schleswig-Holstein-Lauenburgische Central Commission wegen der Cholera 1831–32

Nedsat på grund af koleraepidemien i 1831 ved kgl. resolution 19.6.1831 og ophævet 10.8.1832. Kommissionen havde indstillingsret gennem karantænedirektionen.

Registrering: VA I s.174. Seddelreg. 12.

Indhold: Korrespondancesager 1831–32.

De kommitterede ved inoculationsanstalten 1769–83

De kommitterede beskikkedes ved reskript 13.10.1769, men inoculationsanstalten oprettedes i København i 1755. På anstalten foretoges indpodning af materie fra koppesygge mennesker.

Registrering: VA I s.174. Seddelreg. 12.

Indhold: Reskripter, indkomne breve fra kollegier mm. 1769–83. Inoculationsanstaltens regnskaber med bilag 1769–83.

Kokoppeepidemikommissionen 1824–35

Kommissionen nedsattes 17.1.1824 og skulle træffe foranstaltninger til at standse den i Kbh. udbrudte epidemi af formildede børnekopper.

Registrering: VA I s.175. Seddelreg. 12.

Indhold: Forhandlingsprotokol med tilhørende dokumenter 1824–35. Korrespondance mm. 1824–36. Ugelister for patienter ved koppehospitalet i Søkvæsthuset 1826–27.

Medicinal-provideringskommissionen for Danmark og Norge 1808–10

Kommissionen nedsattes ved reskript 11.4.1808 for bl.a. at varetage rigernes forsyning med medicinalvarer. Vedr. Provideringsvæsen, se s. 382.

Registrering: VA I s.175. Seddelreg. 12.

Indhold: Indkomne breve 1808–10.

Den kgl. vaccinationskommission 1801–25

Kommissionen nedsattes 14.10.1801 for at indsamle oplysninger og afgive betænkning om forsøg med kokoppeindpodning. Kommissionen ophævedes 11.3.1825 og dens tilsyn med vaccinationsvæsenet (som kommissionen erhvervede i 1810) overgik til Det kgl. sundhedskollegium.

Registrering: Seddelreg. 12.

Indhold: Forhandlings- og korrespondanceprotokol 1801–05. Korrespondance mm. 1801–05.

Frederiks hospital 1756–1910

Frederiks hospital er stiftet ved fundats 6.8.1756 og indviedes 30.3.1757. Hospitalet var det første sygehus i Danmark, som ikke var knyttet til en lemmestiftelse. Oprindeligt var det indrettet til 300 fattige patienter, som ikke måtte lide af »veneriske sygdomme, børnekopper, skab, spedalskhed, galenskab eller nogen slags inkurabel sygdom«. Som overordnede læger ansattes en medicus og en kirurg. Indtil 1771 administreredes hospitalet af en overdirektion, under hvilken en direktion – hvis sammensætning flere gange ændredes – havde tilsynet med hospitalet. Den daglige administration varetoges af en inspektør med ansvar for hospitalets korrespondance og regnskabsvæsen. Økonomen, hvis embede nedlagdes 1851, havde bl.a. ansvaret for bespisningen af patienterne.

Efter afskaffelsen af overdirektionen 1771 henhørte administrationen under direktionen indtil 1882, da denne nedlagdes ved oprettelsen af et embede som lønnet enedirektør for hospitalet. Samtidig oprettedes et særligt *lægeråd*, bestående af fem overlæger fra Frederiks hospital og Fødselsstiftelsen. Direktørposten bortfaldt igen 1892, og i hospitalets sidste periode lededes det af en inspektør. 1910 nedlagdes hospitalet ved oprettelsen af *Rigshospitalet*.

Administrativt henhørte Frederiks hospital indtil 1848 under Danske kancelli, 1848–71 under Justitsministeriet og derefter under Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet.

Accouchementsanstalten i Frederiks hospital, se Den kgl. fødsels- og plejestiftelse s. 224.

Registrering: Folioereg. 196 og FA, Ny Serie nr. 4: Oversigt over RA.s nyere arkiver I, s. 84–88.

Indhold: Fundats 6.8.1756. Deliberationsprotokoller 1757–1850. Registre til deliberationsprotokoller 1756–1850. Forestillingsjournaler 1820–50. Direktionens kopibøger 1756–1850. Inspektørens kopibøger 1756–1850. Kopibøger 1850–1910. Journaler 1757–1911. Journalregistre 1850–78, 1893–1903. Indkomne sager (journalsager) 1757–1910. Kopibøger over indkomne breve 1756–1819. Visdomsbøger. Inventariébøger 1757–1850. De økonomiske direktørers protokoller 1821–65. Div. personaleansøgninger 1841–1910. Div. protokoller og sager, 18.–20. årh. Regnskabssager 18.–20. årh., bl.a. regnskabsbilag 1758–1847. Anmeldelsesprotokoller for hospitalspatienter (om indlæggelse) 1759–1850. Sygeprotokoller 1757–1850 (over indlagte syge). Patientprotokoller 1851–1911. Udskrivningsbøger 1853–ca.1895. Dødeprotokoller 1757–1850, 1856–63. Registre til dødeprotokoller 1757–1810. Dødebøger 1850–1907. Vagtprotokoller (lønningsprotokoller) 1834–60. Vagtjournal A–D, –1900–.

Lægerådets journalsager 1892–1909.

Medicinsk afdeling (fra 1852 delt i afdeling A, Triers afd., og afdeling B, Fengers afd): Journaler mm. 1757–1910.

Kirurgisk afdeling (fra 1876 delt i afdelingerne C og D): Journaler 1795–1910.

Klinikkerne: Sygeprotokoller, div. protokoller –1910.

Litteratur: Edv. Gotfredsen: *Det kongelige Frederiks Hospital*, 1957 m. litteraturhenvisninger.

Den kgl. opfostringsstiftelse 1770–1810

Den kgl. opfostringsstiftelse oprettedes 1770 til varetagelse af opgaver, som hidtil havde påhvilet fattigvæsenet og det 1750 i Børnehuset på Christianshavn indrettede hittebørnshospital. Opfostringsstiftelsen – som ikke må forveksles med det 1753 oprettede kgl. Opfostringshus – var beregnet på at underholde et antal børn fra Accouchementsanstalten i Frederiks hospital, senere Fødselsstiftelsen, der blev overladt (udsat) til plejeforældre i staden eller på landet mod en pengegodtgørelse, indtil børnene fyldte seks år. Stiftelsen administreredes indtil 1772 af en direk-

tion bestående af lægen Berger og rådmand Lunding, men henhørte i øvrigt under Danske kancelli. I begyndelsen af det 19. årh. forenedes Opfostringsstiftelsen med Fødsels- og plejestiftelsen under ledelse af en fælles direktion. Se Fødsels- og plejestiftelsen ndf.

Registrering: Folioereg. 196. Seddelreg. 23.

Indhold: Brevkopibøger 1770–95 m. registre. Korrespondance- og beslutningsprotokol 1796–1804. Indkomne breve og regninger 1771–1803. Udsætterprotokoller (fortegnelse over udsatte børn) 1770–1804. Registre til udsætterprotokoller 1770–1810. Protokoller over de på landet udsatte børn 1770–1804. Registre over de her i staden udsatte børn 1790–1807. Protokoller over kassebørnene 1771–1805. Bog over debitorer 1797–1817. Div. sager 1785–1800.

Litteratur: Carl Bruun: *Kjøbenhavn* III, 1901, s. 331ff og 570. Collegial Tidende 23.7.1803 nr. 30 s. 471f og 28.7.1804 nr. 30 s. 465ff, især 11.8.1804, nr. 32 s. 510f.

Den kgl. fødsels- og plejestiftelse (1750)1787–1910

Den kgl. fødsels- og plejestiftelse oprettedes af enkedronning Juliane Marie ved gavebrev 29.1.1785. Stiftelsen åbnedes 31.3.1787 og afløste den tidligere *Accouchementsanstalt* i den ene af pavillonerne i Frederiks hospital, som havde været i brug som fødselsstiftelse siden 1759. Fra 1771 til 1780'erne havde der været fælles bestyrelse af *Accouchementsanstalten* og Frederiks hospital. 1804 forenedes Fødsels- og plejestiftelsen med *Opfostringsstiftelsen* (se s. 223) under ledelse af en fælles direktion. Den forenede stiftelse, benævnt Fødsels- og plejestiftelsen, henhørte – ligesom Frederiks hospital – under Danske kancelli indtil 1848, derefter under Justitsministeriet indtil 1871, da den henlagdes under Ministeriet for Kirke- og undervisningsvæsenet. 1882 forenedes Fødsels- og plejestiftelsen med Frederiks hospital under en fælles direktør, og der oprettedes et særligt lægeråd for disse institutioner. 1910 indgik Fødsels- og plejestiftelsen til lige med Frederiks hospital i *Rigshospitalet*.

Foruden i det 18. årh. at modvirke ugifte mødres fosterdrab og barnefødsel i dølgsmål var blandt Fødsels- og plejestiftelsens hovedopgaver jordemoderundervisningen og undervisningen i

fødselsvidenskab, den obstetriciske undervisning. Siden 1804 havde stiftelsen den tredelte opgave dels som fødselsstiftelse at værne gifte så vel som ugifte mødre og børnene ved fødslen (Fødselsstiftelsen), dels i kortere tid efter fødslen at huse de børn, som var født uden for ægteskab (Plejestiftelsen), og endelig herefter at sørge for sådanne børns udsættelse til plejeforældre i staden eller på landet – eller, siden 1812, udsættelse mod betaling til deres egne mødre (Opfostringstiftelsen).

Arkivet omfatter tillige arkivalier fra *Accouchementsanstalten* i Frederiks hospital.

Ved reskript 13.3.1750 om etablering af frie jordemoderhuse (accouchementshuse) var der givet fødende, som ikke ville være deres besvangrelse bekendt, mulighed for at blive frit betjent, uden at deres identitet afslørede. Dette princip videreførtes af Fødsels- og plejestiftelsen, og ingen anden offentlig myndighed kunne få oplyst navnet på en hemmeligt fødende kvinde. Ved lov om børn uden for ægteskab (nr. 131, 7.5.1937) bortfaldt adgangen til at føde hemmeligt på den tidl. Fødselsstiftelse, nu Rigshospitalets fødeafdelinger. Reglerne om hemmeligholdelse vedblev at gælde for fødsler, der havde fundet sted før lovens ikrafttræden 1.1.1938. Protokoller i Fødsels- og plejestiftelsens arkiv, som indeholder oplysning om hemmeligt fødende møders identitet, er underkastet særlige tilgængelighedsregler. Når der er gået 100 år efter fødslen, kan der dog meddeles oplysning om moderens navn, fødselsdag, fødested samt evt. også om hendes forældres navne og fødselsdage. Hemmeligt fødende mødre tildelte i Fødsels- og plejestiftelsen et nummer, som derefter er anført i kirkebogen i stedet for moderens navn.

Registrering: Folioereg. 196. Seddelreg. 23. FA, Ny Serie nr. 4, Oversigt over RAs nyere arkiver I, 1972, s. 79–84.

Indhold: Alm. administration: Forhandlingsprotokoller 1803–21. Dokumenter til forhandlingsprotokollerne 1803–24. Kopibøger 1788–1910. Referat- og resolutionsprotokoller 1804–47. Korrespondancejournaler m. registre 1843–1910. Journal 1814–15. Korrespondancesager (journalsager) 1787–1849, 1851–1910. Refererede sager 1833–47. Prioritetssager (refererede sager) 1833–46. Korrespondance vedr. stiftelsens bygninger 1782–1802. Div. korrespondancesager 1805–27. Div. dokumenter vedr. Accouchementshuset 1750–81. Div. dokumen-

ter vedr. Fødsels- og plejestiftelsen samt personalet 1750–1867. Forordninger mm. 1768–1839. Samling af de for Fødselsstiftelsen og Frederiks hospital gældende retsregler 1750–1808(57). Instrukser mm. 1788–1849. Papirer fra kommissionen af 1.11.1782. Edsformularbog for personale (under uddannelse) ved Accouchementshuset/Fødselsstiftelsen 1782–95. Edsformularer 1795–1806. Reglement for oldfrue og økonoma 1787–1812. Protokol over læredøtre (elever ved jordemoderundervisningen) 1806–38. Ansøgninger og attester mm. vedr. læredøtre 1787–1850. Protokol over kandidaterne på Fødselsstiftelsen 1819–39. Bog over personale 1853–73. Ansøgninger om elevpladser på jordemoderskolen 1851–1911. Hovedinventar-bog 1787–98. Ammernes og opvartningskonernes inventar 1806–44, div. år. Fortegnelse over inventar m. register 1845. Inventariebøger 1888–1911 og div. år. Garderobeprotokol 1907. Inspektør Bendz' efterladte papirer 1811–30. Professor J. S. Saxtorphs efterladte papirer ca. 1829–32. Justitsråd Almers div. beregninger, bl.a. vedr. Fødselsstiftelsens indretning 1787, 1791–94.

Regnskabsvæsen: Journaler over indtægter og udgifter 1787–1844, div. år. Bilag til kasseregnskab 1787–90. Div. materiale til regnskaber, regninger mm. 1787–1879. Kasseekstrakter 1788–1847. Kasseregnskaber uden bilag 1791–1851. Inventarieregnskaber 1787–1855, div. år. Koncepter til inventarieregnskaber 1808–41. Materialer til ugelisterne til direktionen og ved kontrollen m. regningerne for bespisning mm. 1815–53. Materiale og udfyldte skemaer til månedsregningerne for det udbetalte i anledning af de til mødre og plejemødre udsatte og udleverede børn 1816–44. Regnskaber 1838–98, div. år. Kassebog for inspektøren 1860–75. Regnskabsjournal 1875–93. Hovedbøger 1887–1911. Kassebøger 1886–1911. Kassebøger for patienter i byen ca. 1902–10. Div. regnskabsprotokoller og -sager, 18.–20. årh.

Patienter, døde: Fortegnelser over døde barselskvinder 1788–1804. Dødeprotokoller (døde barselskvinder) 1805–1919. Dødeprotokol (døde kvinder) 1896–1911. Dødeprotokol over gynækologiske patienter 1898–1914. Kirkebøger over døde 1813–16. Skudsmål og attester vedr. døde barselskvinder 1792–ca. 1835. Obduktionsprotokoller 1844–97.

Patienter, fødler: Fødejournaler 1763–83. Protokoller over fødende 1787–1826. Protokoller over indlagte fødende

1825–52. Fødejournaler 1842–52. Patientjournaler 1788–89, 1837, 1839–94. Patientprotokol 1846–50. Protokoller for poliklinikken for gynækologiske patienter 1870–1901. Patientprotokoller for gynækologisk afdeling 1894–1912. Gynækologiske journaler 1895–1910. Fødselsjournaler 1895–1910. Div. patientjournaler, 19. årh. Patientregister ca. 1900. Protokol over fødende 1904–15. Fortegnelser og tabeller over fødende, fødte og udsatte i pleje –1800–. Kontrollørens daglige opgørelser over patienter mm. 1807–48. Protokol over patienter i selvvalgte lokaler (19. årh.). Protokol over de til forplejning hos jordemødre fra stiftelsen afviste patienter 1844–1905. Fødende henvist til jordemødre her i byen 1848–55. Dåbs- og andre attester samt skudsmålhbøger 1774–1879, div. år. Ansøgninger og attester mm. vedr. barselskvinder 1794–1814. Indskrivnings- og udskrivningsprotokoller 1837–56. Indskrivningsprotokoller 1850–1910. Tilsigelsesprotokoller 1883–95, 1903–10. Afvisningsprotokoller 1856–60, 1905–10. Temperaturesedler 1891–1900. Div. protokoller 1849–1910.

Børn: Hovedprotokoller over de på Fødselsstiftelsen fødte børn 1774–1856. Præstens ugentlige dåbslister over de på stiftelsen fødte børn 1802–50. Dåbsprotokoller 1803–59. Fortegnelser over fødte uden for stiftelsen 1844–46. Dåbsprotokoller for filialerne 1846–60. Protokol over indkomne og udgåede børn fra Plejestiftelsen 1805–12. Børneprotokoller 1851–94, 1905–14. Udsætterprotokoller (fortegnelser over udsatte børn) 1804–61. Udsætterprotokoller for landet 1804–14. Præsteattester mm. ang. de på landet udsatte plejebørn 1804–27. Præsteregninger over udgifter til de på landet udsatte plejebørn 1808–27. Erindringsbog om udsatte børn 1825–33. Sygeprotokoller over plejebørn (i byen) 1835–75. Børneudsættelsesprotokoller 1848–88. Plejeforældre på landet 1849–53. Fortegnelse over plejebørn her fra staden, der erholder ugentlig understøttelse 1856–61. Fortegnelse over plejeforældre 1866–94. Protokoller vedr. uægte børn 1871–1900. Adoptioner 1877–93. Alimenterationsbørn 1874–84, 1890–93, Alimenterationssager 1886–91. Ammebøger 1805–45, 1894–1909. Ufuldbårne børn 1871–73.

Litteratur: A. Stadfeldt: *Kjøbenhavns Fødselsstiftelse som Humanitets- og Undervisnings-Anstalt 1787–1887 med en Indledning om Fødselshjælpens Udvikling i Danmark*, Indbydelsesskrift

til Københavns Universitets Aarsfest 1887, m. litteraturhenvi-
ninger. K. Teisen: *Fremstilling af de for Det kgl. Frederiks Ho-
spital og Den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse gældende vigtigste
Retsregler*, 1901.

Jordemodereksaminationskommissionen 1807–37

Ved Fødsels- og plejestiftelsen fandtes i henhold til forordning
om jordemødre 30.11.1714 en uddannelsesskole for vordende
jordemødre. Kun eksaminerede jordemødre havde ret til at
praktisere. En særlig eksaminationskommission for jordemødre,
bestående af medlemmer af Sundhedskollegiet, organiseredes
1803.

Indhold: Eksamensprotokoller 1807–37.

Litteratur: A. Stadfeldt anf. arb. (se litteratur til Den kgl. fødsels-
og plejestiftelse). Gordon Norrie: *Det danske Jordemodervæsens
Historie*, 1935, s.93.

Forskelligt

Generalindkvarteringskommissionen 1788–1851

Kommissionen oprettedes ved reskript 12.9.1788 og forordning
4.8.1788. Kommissionen førte tilsyn med fordelingen af ind-
kvarteringspligten mellem købstæderne, bortset fra København.
Kommissionen ophævedes ved kgl. resolution 4.11.1851.

Registrering: VA I s.172. Seddelreg. 12.

Indhold: Register over kommissionens arkiv 1818. Forhand-
lingsprotokol 1788–1820. Kopibøger 1814–51 (kopibogen
1814–18 indeholder også en journal 1814–17). Ekstrakter af
indkomne sager 1818–51. Brevkoncepter og indkomne sager
1818–51. Kopibog for indkvarteringslister fra købstæderne
1842–48. Regnskaber og forhandlingsprotokoller for indkvar-
teringsvæsenets fond med bilag 1820–51.

Kommissionen ang. Generalpostamtet og Porcelænsfabrikken 1793–94

Kommissionen nedsattes 20.9.1793 for at undersøge Generalpostamtets og Porcelænsfabrikkens forhold.

Registrering: VA I s.176. Seddelreg. 12.

Indhold: Forhandlingsprotokol med bilag 1793–94. Forestillinger mm. 1793–94.

Vallø stift 1738–1807

Grevskabet Vallø med underliggende hovedgårde indrettedes ved fundats 28.11.1737 til kgl. frøkenstift for fyrstelige, grevelige og adelige personer. Stiftelsen indviedes 14.5.1738, og dronning Sophie Magdalene forbeholdt sig overtilsynet til sin død (1770). Arkivet vedrører stiftets ledelse og består af akter, der oprindeligt synes at have henligget i Danske kancellis arkiv, men som blev udskilt ved registreringen. Enkelte sager er udskilt af Lenskontrollens arkiv (se s. 176 samt folioreg. 232 Nøgle til sager vedr. majorater mm. i Danske kancellis og Justitsministeriets arkiver). Vallø stifts øvrige arkiv er i Landsarkivet for Sjælland.

Registrering: VA I s.176. Seddelreg. 12.

Indhold: Koncepter og indkomne skrivelser mm. vedr. protektricerne, abbedisserne, provisorer og kuratorer 1738–50, 1771–72, 1789–1803, 1807.

Litteratur: Gustav Ludvig Wad: *Mindeskript i Anledning af Halvandetthundredaars-Dagen for Oprettelsen af det adelige Stift Vallø*, 1888.

Galathea-kommissionerne 1845–62

Den første Galatheakommission nedsattes ved reskript 21.6.1845 og var sammensat af Videnskabernes selskabs medlemmer. Den skulle sørge for opbevaring og konservering af de genstande, der hjembragtes fra Galatheas jordomsejling 1845–47. Kommissionen ophævedes ved reskript 15.5.1849, og dens hverv overdroges den anden Galathea-kommission, der nedsattes ved reskript 16.11.1847. Den nye kommission skulle

foretage fordelingen af de tilvejebragte samlinger. Dette arbejde afsluttedes 1849, og kommissionen ophævedes ved reskript 15.5.1849. Se også sager om Galatheaekspeditionen i Udenrigsministeriet, Dept. for handels- og konsulatssager, samlede sager nr. 658.

Registrering: Seddelreg. 13.

Indhold: Korrespondance 1845–49. Forsendelser og konservering 1845–56(73). Forhandlingsprotokol og korrespondance 1847–62.

KØBENHAVNS UNIVERSITET 1479–CA.1910

Københavns Universitet er oprettet ved pavebulle 19.6.1475, kgl. privilegier 4.10.1478 og statutter 28.11.1479. Dets øverste styrende myndighed var i den ældste tid universitetsforsamlingen (kongregationen), efter Universitetets fornyelse 1537, Konsistorium.

Konsistorium var indtil 1771 tillige Universitetets dommerkollegium og udgjorde sammen med stiftamtmanden for Sjælland i perioden 1681–1771 Tamperretten for Sjællands stift. Det var til 1836 den øverste bestyrer af Universitetets økonomi, herunder kirker og skoler, og indtil 1920 bestyrer af Universitetets kollegier og legater. Konsistorium ejede og bestyrede Vor Frue, Trinitatis og Hvidovre kirker.

Universitetets fakulteter var underordnet Konsistorium. Til 1777 havde Konsistorium formelt indflydelse på styrelsen af Kommunitetet og Regensen, men i praksis administrerede Det teologiske fakultet disse stiftelser, indtil det fik tillagt den selvstændige styrelse heraf. I 1844 henlagdes Kommunitetets økonomiske bestyrelse under Universitetskvæsturen, der fra 1837 havde forvaltet Universitetets økonomi direkte under Den kgl. Direktion for Universitetet og de lærde Skoler. Samtidig henlagdes den øvrige bestyrelse af Kommunitetet og Regensen igen til Konsistorium, der henviste sagerne til behandling i en særlig stipendiebestyrelse, direkte underordnet Konsistorium.

Af *universitetsarkivet* indtil ca. 1890 afleveredes Konsistoriums arkiv, visse ældre regnskabssager, fakulteternes arkiver og dele af Kommunitetets ældre arkiv til Rigsarkivet i slutningen af 1930'erne sammen med dele af den lokale godsforvaltnings arkivalier. Resten af den lokale godsforvaltnings arkivalier findes i Landsarkivet for Sjælland mm. Siden 1930'erne er der foretaget forskellige afleveringer til Rigsarkivet af universitetsarkivet, bl.a. af den økonomiske forvaltnings arkivalier, således at Konsistoriums arkiv nu (1982) er afleveret frem til ca. 1920, fakulteternes arkiver til ca. 1940 og stipendieudvalgets arkiv til ca. 1955.

Universitetsarkivet, dvs. i hovedsagen Konsistoriums arkiv, registreredes så vidt vides første gang 1633, og denne først kendte registratur førtes à jour indtil ca. 1641. En kopi af 1633-registraturen er i folioreg. 223. Siden 17. årh. arbejdede man flere gange på at nyregistrere arkivet, uden at dette dog i lange tider førte til et holdbart resultat. Dog gennemførtes i 1840'rne en registrering af Konsistoriums arkiv og en del af de ældre regnskabssager ved M. N. C. Kall Rasmussen, og dennes oversigt suppleredes senere af S. Birket-Smith, som fra 1873 var den første egentlige universitetsarkivar. En gennemgribende nyregistrering foretoges af Victor Petersen 1923 (folioreg. 175), idet der dog bl.a. af Victor Petersen selv samt efter arkivafleveringen til Rigsarkivet i 1930'rne, foretoges forskellige supplerende tilføjelser til registraturen (folioreg. 175a og 175b, sidstnævnte folioreg. var derpå indtil om- og nyregistreringen i 1970'rne hovedregistraturen over universitetsarkivet). En – ufuldendt – seddelregistratur over dele af arkivet tilvejebragtes samtidig ved Bjørn Kornerup.

Registrering: Universitetsarkivet om- og nyregistreredes i forbindelse med universitetsjubilæet i 1979. Den nugældende registratur er VA XXI: *Københavns Universitets arkiv 1479–ca.1910*, som omfatter Konsistoriums arkiv indtil 1910, herunder arkivalierne fra den økonomiske forvaltning indtil 1837, fakultetsarkiverne indtil ca. 1910, stipendie- og kollegievæsenets arkiver indtil ca. 1920 – herunder arkivalierne fra Kommunitetet samt, indtil 1844, Kommunitetets økonomiske forvaltning. Endelig omfatter VA XXI arkiver efter forskellige institutioner, der på forskellig måde har været tilknyttet Universitetet. *Kort og tegninger* fra universitetsarkivet er registreret i seddelreg. 5: *Københavns Universitets kortsamling*, herunder også Universitetskvæsturens kortsamling. En nøgle til kort og tegninger i bl.a. Universitetskvæsturens kortsamling er i folioreg. 222.

Om ældre registraturer, jf. ovenfor om universitetsarkivet. Bagest i VA XXI er en summarisk *konkordans mellem arkivregistraturer*, som omfatter de pågældende arkivnumre i den nugældende registratur VA XXI, Victor Petersens registratur fra 1923 (folioreg. 175) og Kall Rasmussens registratur fra 1842. En fuldstændig konkordans mellem registraturerne med registraturtekster, titler, årstal og arkivnumre findes i folioreg. 224.

FA Ny serie nr. 4, Oversigt over Rigsarkivets nyere arkiver I,

1972, s. 122–63 registrerer Kbh. universitets arkiv 1910ff.

Oversigt over universitetsarkivets registreringshistorie til og med 1970'erne: se VA XXI s.XVIII–XXIII.

Hjælpemidler: S. Birket-Smith (udg): *Københavns Universitets Matrikel 1611–1829*, I–III, Kbh. 1890–1912. – Københavns Universitets Matrikel, register 1611–67, I–III (læsesalen). Københavns Universitets Matrikel, register 1668–1736/39, I–III (læsesalen). Københavns Universitets Matrikel, register 1740–1829, I–II (læsesalen).

Københavns Universitet. Register over skolelæreransøgninger samt belønnede og ubelønnede prisopgaver (jf. VA XXI s.43f og 55ff). *Det teologiske Fakultet:* Petita til teologisk embedseksamen 1790–1905 (alf. register, jf. VA XXI s.305f). *Det rets- og statsvidenskabelige Fakultet:* Petita til eksamener 1736–1899 (alf. register, jf. VA XXI s.317ff). Alf. register over petita 1736–1899 til juridisk og statsvidenskabelig embedseksamen samt dansk juridisk eksamen (1 bd.). *Det lægevidenskabelige Fakultet:* Petita til den medicinske eksamen og til den lægevidenskabelige eksamens 1. og 2. del ca. 1800–1887 (alf. register, jf. VA XXI s.338f). Kirurgisk Akademi: Petita til kirurgisk eksamen 1785–1838 (alf. register, jf. VA XXI s.360f). *Det filosofiske Fakultet:* Petita til filologisk-historisk eksamen 1849–1887 og til skoleembedseksamen 1884–1905 (alf. register, jf. VA XXI s.374f). *Eksamen artium:* Petita fra skolerne 1809–51 (alf. register, jf. VA XXI s.386ff). Lister over studerende, der har bestået examen artium 1821–52 (1 bd).

Litteratur: Henning Bender: *Københavns Universitets historie. Arkivvejledning*, dupl., 1977. Svend Ellehøj m.fl. (udg): *Københavns Universitet 1479–1979* I–XIV 1979ff. Henning Matzen: *Københavns Universitets Retshistorie 1479–1879* I–II, 1879. William Norvin: *Københavns Universitet i Middelalderen*, 1929. Samme: *Københavns Universitet i Reformationens og Orthodoxiens Tidsalder*, I–II, 1937–40. Holger F. Rørdam: *Københavns Universitets Historie fra 1537 til 1621* I–IV, 1868–77. Ejvind Slottved: *Lærestole og lærere ved Københavns Universitet 1537–1977*, 1978.

S. Birket-Smith: *Københavns Universitets Matrikel*, se ovf.: *Hjælpemidler*.

Den centrale forvaltning

Arkiv og organisation

Indhold: Registraturer, fundatser mm. 1475–1950.

Konsistorium

Hovedorganet i den centrale forvaltning af Universitetet som lærestanstalt har siden dets oprettelse været Konsistorium. Under Konsistorium har gennem tiden hørt en række særlige forvaltningsområder, såsom i ældre tid jurisdiktionen over lærere, studenter, embedsmænd, bønderne på universitetsgodset og andre. Ligeledes udøvelsen af tamperretsfunctionen for Sjælland og fra slutningen af 18. årh. administrationen af Universitetets prisopgaver. Hertil kom, at ansvaret for Universitetets økonomi indtil 1836 principielt lå hos Konsistorium. Endvidere påhvilede der Konsistorium en række ikke-akademiske funktioner, bl.a. afgivelse af betænkninger på en række juridiske, medicinske og teologiske områder, indtil 1770 tillige udøvelse af bogcensur. Konsistorium havde patronatet over Frue, Hvidovre og Trinitatis kirker.

Lærerforsamlingen, Universitetets øverste styrende organ, betegnedes fra 1547 Konsistorium. Udviklingen frem til midten af 19. årh. medførte imidlertid, at Konsistorium kom til at omfatte en stadig mindre del af universitetslærerne. Derfor oprettedes 1850 Den akademiske lærerforsamling, jf. ndf. Konsistoriums virksomhed har altid været baseret på princippet om kollegial forvaltning, men i praksis har forvaltningen i vid udstrækning påhvilet Universitetets rektor og embedsmænd. Indtil 1850 gik rektoratet på skift mellem medlemmerne af Konsistorium med en normal funktionsperiode på et år.

Indhold: Sager henlagt efter arkivregistraturen af 1633. Rektors protokol 1804–1911. Acta Consistorii (Konsistoriums forhandlingsprotokol) 1566–1911, div. år. Circularia (journalsager) 1750–1910. Ansøgninger om skolelærerembeder 1791–1899. Indkomne sager, cirkulærer og koncepter 1549–1779, 1801–1910. Konsistoriums kopibøger 1538–1882. Brevkoncepter 1818–46. Studentermatrikler 1611–1901. Retsprotokoller 1658–1771. Prisopgaver og sager om prisopgaver 1762–1950. Div. sager 1636–1895.

Den akademiske lærerforsamling

Ved kgl. resolution 1.9.1850 oprettedes Den akademiske lærerforsamling, der dels omfattede alle lærere i normerede stillinger eller personer konstituerede i sådanne, dels alle overtallige lærere, der var fakultetsmedlemmer, hvorved den kom til at omfatte alle lærere, bortset fra rent midlertidige. Den akademiske lærerforsamlings vigtigste opgave var at vælge Universitetets rektor og medlemmer af Konsistorium. Derudover fungerede den som rådgivende organ for Konsistorium i alle vigtigere universitetssager. I praksis kom denne sidste funktion dog til at spille en stadig mindre rolle.

Indhold: Forhandlingsprotokol med sager 1850–1920. Div. udvalg om lønningsspørgsmål 1907–21(27).

Universitetspedellen

Foruden at have tilsyn med universitetsbygningerne, fungere som bud for rektor mm. havde pedellen især til opgave at opkræve gebyrer ved immatrikulation og aflæggelse af eksamener mm. I denne forbindelse er der ved pedelembudet ført fortegnelser over studenter, der indstillede sig til eksamen artium, de forskellige embedseksamener samt fortegnelser over kandidater og deres senere embedsudnævnelser til brug ved udfærdigelsen af testimonia publica. Til brug ved udstedelsen af karaktersedler er der hos pedellen ført kopier af karakterprotokoller.

Indhold: Eksamensprotokoller og fortegnelser over eksaminander og kandidater 1700–1920. Legatsager 1847–1916. Regnskabsager 1824–1911. Uafhængede originalbilag 1787–1911.

Kommissioner under Konsistorium

Indhold: Komiteen for universitetsgodsets bedre indretning 1824–32. Kommissionen til universitetsbygningens genopførelse 1819–38. Kommissionen for opførelse af et nyt kemisk laboratorium 1857–59. Kommissionen for opførelse af et nyt universitetsbibliotek 1857–62. Kommissionen for opførelse af et nyt astronomisk observatorium 1859–61. Kommissionen for Botanisk Haves flytning 1866–74. Div. kommissioner (bl.a. sagen om F. A. Cook), 19.–20. årh. Kommissionen for opførelse af et nyt zoologisk museum 1863–71(77).

22.

Den Anden
bog Indholdendis de Sun-
dags Domme, Edingsvinder,
Sændebreve, Sæ. Regnskaber,
Jordebøger, och Andre breve,
Som erre udstede och udstede
ne af Frederici II. den
som er af Anno 1559
til 1588

Københavns universitet: Arkiv og organisation, nr. 11.01.01 Registratur over universitetets arkiv 1633 (= folioreg. 223). – Universitetets ældste kendte registratur er anlagt 1633. Den er inddelt i tre bøger med henholdsvis 16, 26 og 39 kapitler. Anden bog (ovf.) indeholder privilegier, domme, tingvidner, skødebreve, regnskaber, jordebøger og andre breve udstedt under Frederik 2. 1559–88. 1. kapitel nr. 1 (t.h.) er kongens stadfæstelsesbrev på universitetets jordegods 1560.

Det akademiske apparat

Herunder omfattes sagerne fra Universitetsbiblioteket, Astro-nomisk Observatorium, Den fysiske instrumentsamling, Kemisk Laboratorium og Fysiologisk Laboratorium.

Universitetsbiblioteket blev grundlagt 1482. Fra 16. årh. var yngste pædagogiske professor bibliotekar. Denne blev fra 1732 udpeget af Konsistorium, som fra 1796 udøvede tilsynet med universitetsbiblioteket via en særlig bibliotekskommission, der fungerede til 1849. Herefter sorterede bibliotekaren på ny direkte under Konsistorium. I 19. årh. indlemmedes en række hidtil selvstændige biblioteker i universitetsbiblioteket, hvis officielle navn efter 1867 blev Universitetsbiblioteket og det dermed forenede Classenske Bibliotek.

CAPUT I.

I. Confirmatio Frid. II. p[er]na de Cunnike

i. Hildesheim

II. Super fundatione & ordinatione illi
isq[ue] bonis uniu[er]sitatis omnibus. Anno 1560.

II. Fundatio Frid. II. p[er]na de Cunnike

i. Hildesheim

a. conu[er]s[us] et Vicarius. H[er]m[annus] de Hildesheim
et alii. Anno 1571.

III. Litera permutationis Frid. II. C[on]s[ul]i

Lignadus

de L[ib]era. Anno 1572.

IV. Litera Frid. II. permutationis honorum

Lignadus

in Hildesheim. Anno 1573.

V. P[er]na Frid. II. p[er]na de Cunnike

Lignadus

et alii. Anno 1573.

VI. Frid. II. p[er]na de Cunnike

Lignadus

et alii. Anno 1573.

VII. Frid. II. p[er]na de Cunnike

Lignadus

et alii. Anno 1573.

VIII. Confirmatio Frid. II. p[er]na de Cunnike

Lignadus

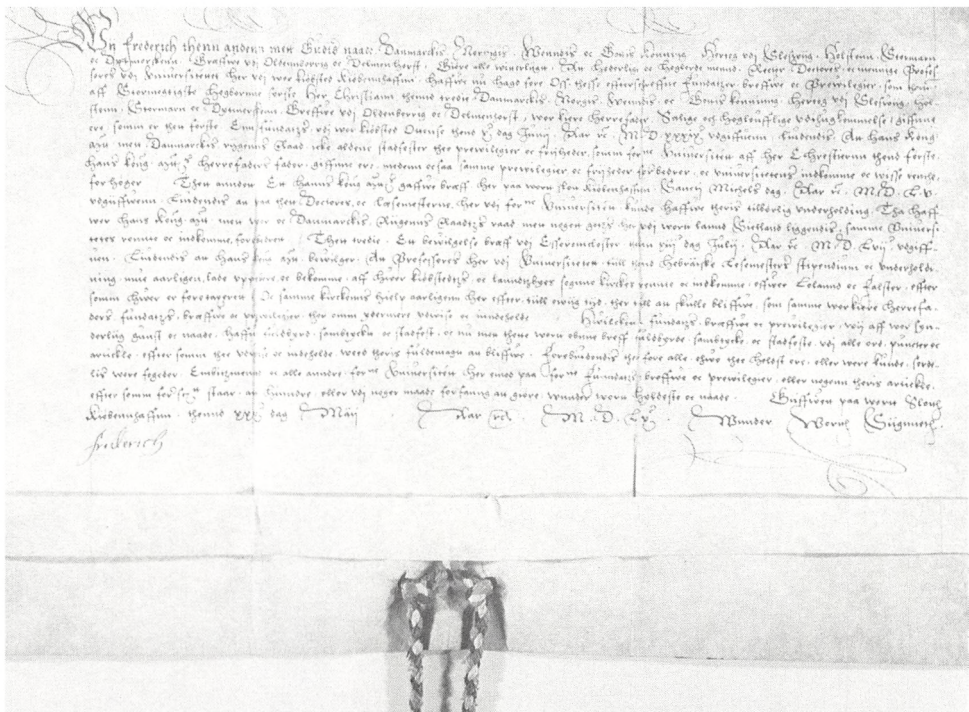
et alii. Anno 1573.

IX. Litera Frid. II. p[er]na de Cunnike

Lignadus

et alii. Anno 1573.

Indhold: Sager om Universitetsbiblioteket 1602–1931, herunder bl.a. afleveringslister og kataloger. **Tillæg:** Indlemmede biblioteker (19. årh.). Sager om Astronomisk Observatorium (oprindelig i Rundetårn efter 1642) ca. 1700–1766. Sager om den fysiske instrumentsamling ca. 1827–63. Sager om Kemisk Laboratorium 1845–1931. Sager om fysiologisk Laboratorium ca. 1878–93.

Den centrale økonomiske forvaltning – 1836

Universitetet bestred selv direkte – via Konsistorium – forvaltningen af sine økonomiske anliggender indtil 1836, hvorefter Universitetskvæsturen – etableret 1732 ved kvæstorembedets oprettelse – blev henlagt direkte under Universitets- og skoledirektionen indtil 1848. Efter 1848 henhørte den under Ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet.

Indhold: *Sekretariatssager:* (bl.a.) indkomne sager og koncepter 1737–1823 og udat. Kvæsturens journaler og journalsager 1824–36. Kopibøger 1816–36. Sager om Universitetets kapitaler 1662–1837. Fæste- og landgildesager mm. (1690) 1719–1840. Sekretariatssager om corpora (det lærerne tillagte

18

Frederici II Confirmatio super
 Fundatione et Ordinatione alijj bonis
 Universitatis omnibus

1560 in membrana

2,1,1

Københavns universitet: Arkiv og organisation, nr. 11.02.01 Stiftelsesbreve mm. (pergament). – Frederik 2.s stadfæstelsesbrev på universitetets gods dat. Københavns slot 31.5.1560 (t.v.). På bagsiden (ovf.) en arkivpåskrift af omtrent samme ordlyd som registraturen 1633 og arkivsignaturen »2,1,1«.

jordegods) 1673–1820. Overformynderisager 1768–1834. Skattesager 1692–1806. Div. gods- og skovsager 1636–1840. Sager om Universitetets købstadsejendomme 1557–1844. Sager om tiender 1591–1826. Kirkeværgesager 1589–1936.

Regnskaber: Universitetsregnskaber 1537–1641, div. år. Rektoratsregnskaber 1577–1637. Universitetsregnskaber ved rektor 1644–1732, m. bilag 1580–1721. Præbende Tveds regnskaber 1661–1732. Jordebøger mm. 1544–1682, div. år. Regnskaber over nådensåret af kapitlerne 1621–94. Årsregnskaber mm. 1732–1806. Universitetets regnskaber 1806–36(43), bl.a. hovedbøger, kassebøger, indtægts- og udgiftsbilag, div. regnskaber, jordebøger, sager om kapitalerne mm. Landsbykirkernes regnskaber 1574–1824.

Stipendie- og kollegievæsenet

Kommunitet er oprettet ved fundats 25.7.1569 til underhold af 100 studenter. *Regensen* oprettedes 1623. Konsistoriums indflydelse på bestyrelsen af Kommunitetet aftog ret tidligt og ophørte formelt helt fra 1777, hvorefter Det teologiske fakultet både

formelt og reelt bestyrede Kommunitetet. Det teologiske fakultet havde haft bestyrelsen af Kommunitetet i hvert fald siden 17. årh.

Kommunitetets centrale forvaltning

Kommunitetets, samt Regensens, centrale bestyrelse varetoges før 1844 af Direktionen – dvs. Det teologiske fakultet – og efter 1844 af Stipendiebestyrelsen. Mens direktionen, dvs. fakultetet, havde haft såvel tilsynet med kommunitets- og regensalummer som bestyrelsen af kommunitetets økonomi, herunder godsforvaltningen, deltes funktionerne fra 1844 således, at tilsynet med alummerne henlagdes under Stipendiebestyrelsen, der var underordnet Konsistorium, og bestyrelsen af økonomien under Universitetskvæsturen. Stipendiebestyrelsen ændredes 1936 til Stipendieudvalget.

Indhold: Fundatser og retsregler 1569–1777. Direktionens deliberations- og resolutionsprotokoller 1750–1813, div. år. Sager til resolutionsprotokollen 1777–1813. Indkomne sager 1631–1843, div. år. Direktionens ekspeditionsprotokol 1777–1813. Kommunitetets matrikel 1577–1752. »Disputationes et Declamationes Collegii Regii« 1703–77. Bordprotokoller (1677) 1703–95. Div. direktionssager 1773–1843, bl.a. sager om ligbæringen. Stipendiebestyrelsen 1841–1919 (journaler, indkomne sager, div. sager og fortegnelse over legatnydere 1892–1912).

Kommunitetets centrale økonomiske forvaltning – 1843

Den økonomiske forvaltning henhørte fra 16. årh. under oeconomus, indtil dette embede nedlagdes 1813. Indtil 1650'erne var oeconomus en af universitetsprofessorerne. I størstedelen af tiden indtil 1777 bestyrede oeconomus selvstændigt Kommunitetets og dets gods' økonomi, men med pligt til årlig regnskabsafleggelse. Fra 1813 henhørte den centrale forvaltning af Kommunitetets økonomi under Kommunitetskontoret indtil 1844, da Kommunitetskontoret henlagdes under Universitetskvæsturen.

Indhold: *Sekretariatssager:* Oeconomus' indkomne sager og koncepter 1584–1813. Oeconomus' kopibøger 1744–75. Oecono-

mus' sager om godset og tienderne 1699–1851. Kommunitetskontorets journaler og journalsager 1813–43. Kommunitetskontorets kopibøger 1813–45. Div. sager, skøder og kort 1781–1843.

Regnskaber: Kommunitetets regnskaber og jordebøger 1596–1683. Kommunitetets regnskaber og jordebøger (1683/86) 1690–1813, herunder synsforretning over Kommunitetets bøndergods på Sjælland og Falster 1731 og undersøgelsesforretning over Kommunitetets bøndergods på Sjælland 1744. Kommunitetets regnskaber og jordebøger 1813–43 (hovedbøger, kassebøger, regnskabsbilag, antegnelser og decisioner, sager om gods på Sjælland og Falster, jordebøger). Div. regnskaber 1787–1830.

Regensen

Regensen bestyredes af de samme organer og hvilede på samme økonomiske midler som Kommunitetet. Kommunitetsprovsten var efter 1623 tillige regensprovst. Efter forskellige særlige bestemmelser om embedet gennem 17.–19. årh. bestemtes 1829 bl.a., at provsten skulle være kgl. udnævnt og ikke som hidtil udnævnt af Det teologiske fakultet.

Indhold: Regensprovstens dagbøger 1829–1917. Indkomne sager til regensprovsten 1737–1917(24). Regensens gaveprotokol 1695–1777. Protokoller for Regensens læseforening 1832–35.

Stipendier

Understøttelse til fattige studenter blev allerede fra 16. årh. regelmæssigt ordnet ved donationer og stiftelser, først ved et legat fra kansler Johan Friis 1555 til 40 studenter, siden ved Kommunitetet og Frederik IIs rejsestipendium 1569. Fra 17. årh. betænktes studenterne ofte ved private testamentariske bestemmelser. Konsistorium var indtil 1920 øverste bestyrer af legatvæsenet, mens legaternes formue administreredes under Universitetskvæsturen. På Konsistoriums vegne bestyredes de enkelte legater af en efor, med mindre andet var bestemt i legatets fundats. Efter 1920 samledes alle legater under Stipendiebestyrelsen, som trådte i stedet for Konsistorium og eforerne.

Indhold: Bl.a. eforarkiver for enkeltstipendier 1590–1950, alf. ordnet.

Kollegier – 1920

De 4 ældste kollegier, Collegium Medicum (Borchs Kollegium), Elers Kollegium, Hassagers Kollegium og Valkendorfs Kollegium er alle knyttet til Universitetet, idet tilsynet med kollegierne og kapitalens forvaltning iflg. fundatserne påhviler Konsistorium. Hvert kollegium ledes af en efor, som er ansvarlig over for Konsistorium. Kollegiets inspector, udpeget blandt alumnerne, er bindeleddet mellem disse og eforen.

Indhold: Sager om de enkelte kollegier 1595–1926 (Borchs, Hassagers, Valkendorfs Kollegium).

Fakulteterne

Det teologiske Fakultet

Efter Kommunitetets oprettelse 1569 fungerede Det teologiske Fakultet indtil 1843 som oftest som direktion for Kommunitetet. 1843 afløstes direktionen af Stipendiebestyrelsen, som ikke er sammenfaldende med Fakultetet. Den teologiske embedseksamen blev 1675 en egentlig fakultetseksamen og afholdtes udelt frem til 1913.

Indhold: Dekanatsprotokoller 1684–1883, div. år. Dekanatssager 1635–1914, div. år. Kopibøger og registre 1683–1852. Konkurrenceafhandlinger og -forelæsninger 1833–91, div. år. Studenterfortegnelser mm. 1831–84. Div. sager 1738–1931. Sager om den teologiske embedseksamen, herunder bl.a. petita 1790–1905, karakterprotokoller (1669)1707–1914, div. år, og eksaminationsprotokoller 1726–1910.

Det rets- og statsvidenskabelige Fakultet

Det oprindelige retsvidenskabelige Fakultet udvidedes 1848 med en statsvidenskabelig eksamen og betegnedes derefter: Det rets- og statsvidenskabelige Fakultet.

Indhold: Dekanatsprotokol 1848–92. Dekanatssager 1736–1912. Kopibog 1844–48. Konkurrencer og prøveforelæsninger 1798/99 og 1856. Studenterfortegnelser mm. 1832–71. Div. sager 1479–1931. Eksamenssager, herunder bl.a. petita 1736–1899, eksaminationsprotokoller 1737–1908 og karakterprotokoller 1737–1908. Eksaminationsprotokoller og karakterprotokoller for juridisk eksamen for ustuderede 1736–1894. Eksaminations- og karakterprotokoller ved fællesprøven 1892–1907. Div. prøve- og eksaminationsprotokoller 1828–1910. Eksaminations- og karakterprotokoller for statsvidenskabelig eksamen 1852–1911.

Det lægevidenskabelige Fakultet

Fakultetet går formentlig tilbage til 1479, men sikre belæg herfor savnes. Det medicinske Fakultet forenedes 1842 med det hidtidige Kirurgiske Akademi (oprettet 1785) og betegnede derefter Det lægevidenskabelige Fakultet.

Indhold: Dekanatsprotokoller 1842–1912. Dekanatssager 1638–1910(24). Disputatssager 1900–1910. Kopibøger 1897–1911. Prøveforelæsninger 1886. Studenterfortegnelser mm. ca. 1826–71, div. år. Div. sager 1752–1931. Petita ca. 1800–1887. Sager om den medicinske eksamen 1769–1839. Sager om den lægevidenskabelige eksamen 1837–1913. Andre eksamener under Det lægevidenskabelige Fakultet 1844–1906.

Kirurgisk Akademi (Akademiet afløste 1785 *Theatrum Anatomico-Chirurgicum*): Arkivregistraturer mm. 1785–1915. Forhandlingsprotokoller 1785–1841. Dekanatssager 1785–1841. Kopibog 1798–1802. Matrikel 1785–1839. Regnskabssager 1786–1842. Div. sager 1806–43. Petita 1785–1838. Eksamensprotokoller 1785–1838(72). Generaldirektøren for kirurgi- og *Theatrum Anatomico-Chirurgicum* 1738–74.

Det filosofiske Fakultet

Fakultetet udvidedes flere gange, men fra 1848 begyndte udskillelsen af fag til andre fakulteter. Dekanen for fakultetet havde en række ekstra funktioner i forbindelse med forberedende og adgangsgivende eksamener ved Universitetet som helhed.

376/1827. In XV. Maii Examinis medico-chirurgici theoretici, practici rigore se habuit.

Carolus Ludovicus Emilius Sarsstrup.

Qui Nupero anno MDCCC natus, parentes, Jørgen Jørg Sarsstrup, vegetalibus publicis praesep-
 tempt. ophthami Charlotten Nagaard, uno eodemque mense morte prematuro abrepto, puer
 septennis evasit. Talem vero prima litterarum rudimenta docuit, et ^{anno 1814} voluntarius collegii
 1819) Sinesius est. Examine artium aequae ac philosophicae characterem haud illaudabilem reportavit. Bin-
 prolationes frequentavit professorum Piffes, Reinhard, Hornemann, Schumacher, Saxtorph, He-
 holdt, Bang, Morwit. Praes medica in nupero mense Fredericcano decuribus et Herholdt
 et Bang operam navavit, ibique ad huc voluntarii partibus fungitur.

Cuius de progressibus in variis artibus medicis disciplinis ita consistit facultas medica:

Examinatoribus	Schumacher	Saxtorph	Herholdt	Bang	Lundberg
Institutiones practicae	Laudabilis				
Anatomia et physica	Laudabilis				
Arte obstetricia		Laudabilis			
Chirurgia		Laudabilis	Laudabilis		
Praxis obstetrica		Laudabilis	Laudabilis		
Praxis chirurgica		Laudabilis	Laudabilis		
Specimina herbaria			Laudabilis		
Physiologia			Laudabilis		
Pathologia				Laudabilis	Laudabilis
Therapia				Laudabilis	Laudabilis
Praxis clinica				Laudabilis	
Botanica					Laudabilis
Chemia					Laudabilis
Materia medica					Laudabilis
Medicina forensis					Laudabilis

Quibus votis Candidatus obtinuit characterem generalem: Laudabilis.

Laudabilis Saxtorph Herholdt Bang

Thonheyder

Sars

Indhold: Dekanatsprotokoller mm. 1646–1915. Dekanatssager 1741–1911, div. år. Kopibøger 1806–42. Regnskabsprotokol 1689–1845. Studenterfortegnelser mm. 1703–1871, div. år. Div. sager 1849–1931, div. år. Sager om magisterkonferens (1817)1850–1914. Embedseksamen for lærere ved de lærde skoler 1789–1950. Sager om filologisk-historisk skoleembedseksamen 1849–87. Sager om skoleembedseksamen 1883–1914. Karakterprotokoller for den filosofiske eksamen 1675–1775 og for den filologiske prøve 1776–1855. Karakterprotokoller for den filosofiske prøve 1776–1855. Sager om den filosofiske eksamen 1849–1918. Sager om eksamen artium 1732–1852. Sager om adgangseksamen til Universitetet 1853–1939. Sager om forberedelseksamener ved Universitetet 1821–83. Karakterprotokol for fremmede studerende 1801–59 og for særlig prøve i hebraisk 1828–90.

Det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet

Fakultetet oprettedes 1850 ved udskillelse fra Det filosofiske Fakultet.

Indhold: Dekanatsprotokoller mm. 1850–1921. Dekanatssager 1850–1910. Div. sager 1864–1931. Sager om magisterkonferens 1850–1923. Sager om skoleembedseksamen 1885–1916.

Institutioner m.v. med særlig tilknytning til Københavns Universitet

Patronatet over *Vor Frue Kirke* tilkom Universitetet i henhold til fundats af 1539, iflg. hvilken Konsistorium skulle være kirkens øverste myndighed. Kbh.s borgerskab havde dog også del i patronatsrettighederne. I henhold til lov om kirkernes bestyrelse mm. af 1.10.1915 måtte Universitetet fra 1917 afgive patronatet,

Københavns universitet: Det lægevidenskabelige fakultet, Den medicinske eksamen, nr. 33.08.02 Eksaminations- og karakterprotokol 1807–27, s. 356. – Indførsel vedr. den lægeeksamen, der aflagdes 15.5.1827 af Emil Aarestrup, der senere blev kendt som digter. Der redegøres – på latin – for hans studieforløb, og i skemaet er angivet fag, eksaminatorer og karakterer. Han opnåede karakteren »laudabilis«.

og Vor Frue Kirke bestyredes herefter af et overtilsyn bestående af Overpræsidenten i København og Sjællands biskop.

Patronatet over *Hvidovre kirke* var baseret på Universitetets patronat over Vor Frue Kirke og ophørte ligeledes 1917.

Patronatet over *Trinitatis kirke* fra 1658 overgik til Københavns magistrat 1868/69.

Indhold: Universitetets patronatssager om Vor Frue, Hvidovre og Trinitatis kirker: Vor Frue kirke 1335–1907. Hvidovre kirke 1573–1858. Trinitatis kirke 1636–1850. Kirkeværgerne for Vor Frue og Hvidovre kirker 1539–1917 samt Inspektionen for Vor Frue Kirke 1861–1917. Kirkeværgerne for Trinitatis kirke 1656–1868. Kommissionen til Vor Frue Kirkes genopførelse 1811–33, herunder tegninger til Vor Frue Kirke.

Pastoralseminariet 1809–1900 (Pastoralseminariet oprettedes 1809 og afløste Det homiletiske selskab. Iflg. kgl. resolution 1811 kunne der normalt kun ske ansættelse i gejstlige embeder, såfremt den pågældende havde fulgt Pastoralseminariets øvelser i et år).

Det juridisk-praktiske Selskab (1448)1749–1860 (Selskabet var oprindeligt et privat selskab, stiftet 1749 med det formål at lade medlemmerne øve sig i rettergangssager med stævning, indlæg, domsafsigelse mm. som i den virkelige rettergang. Selskabet, som 1826 fik tilknytning til Universitetet, ophævedes 1861). *Diverse institutioner 1801–1909. Diverse sager ca. 1625–1915 og u.å.*

Den lokale økonomiske forvaltning for Universitetet og Kommunitetet

Godsforvalterarkiver indtil 1862

Universitetets gods forvaltedes fra 1685 af 3–4 godsforvaltere under Kvæsturens og Konsistoriums tilsyn. Kommunitetets gods administreredes fra 1777 af to forvaltere under Direktionens (dvs. Det teologiske fakultets) tilsyn. Da Kommunitetets økonomiske bestyrelse 1844 lagdes under Universitetskvæsturen, samledes også den lokale godsforvaltning af Universitetets og Kommunitetets gods i fire fælles forvalterdistrikter. 1862 samledes godsforvaltningen hos to godsforvaltere i henholdsvis Kø-

benhavn med kontor i Universitetskvæsturen («Forvalteren i Kvæsturen») og i Sorø med kontor i Sorø Akademis regnskabskontor.

Skifte- og overformynderiprotokoller med sager er i Landsarkivet for Sjælland mm. hvor også de af godsforvalterarkiverne, som 1862 samledes i Sorø, nu befinder sig. Jf. VA XXI s.XVI–XVII, 141, 180.

Registrering: FA Ny serie nr. 4, Oversigt over Rigsarkivets nyere arkiver I, 1972, s. 143–48.

Indhold: Forvalteren for universitetsgodset i København og Roskilde amter –1844. Forvalteren for universitetsgodset i Holbæk og Sorø amter –1844. Forvalteren for universitetsgodset i Præstø amt –1844. Forvalteren for universitetsgodset i Jylland –1840. Forvalteren for kommunitetsgodset på Sjælland 1777–1844. Forvalteren for kommunitetsgodset på Falster 1777–1851. Forvalteren for universitets- og kommunitetsgodset i København og Frederiksborg amter 1845–62. Do. i Holbæk amt 1845–62. Do. i Sorø amt 1845–62. Do. i Præstø amt 1845–62 samt på Falster 1851–62.

TYSKE KANCELLI

I den danske konges kancelli nævnes fra det 15. årh. særlige tyske skrivere, som skulle udfærdige breve på tysk for kongen. Den ældste bevarede kopibog over breve på tysk er skrevet ca. 1490 og indeholder afskrifter af dokumenter 1394–1488 om Slesvig og Holsten, det såkaldte Registrum Cristierni Primi. En tysk kansler omtales omkring 1460 i forbindelse med Christian 1.s valg til hertug i Slesvig og greve (fra 1474 hertug) af Holsten, men der er næppe tale om et tysk kancelli. Efter hertug Frederik af Gottorps valg til dansk konge i 1523 fik hans kancelli på Gottorp slot overdraget både den administrative ledelse af Hertugdømmerne og ekspeditionen af de kgl. tyske breve til udlandet, dvs. en stor del af udenrigspolitikken. Den hidtidige hertugelige kansler, Wolfgang v. Utenhof, fortsatte som kgl. tysk kansler. På Frederik 1.s tid var der således et tysk kancelli med hovedsæde på Gottorp slot. Det flyttedes under Christian 3. til København. Lige som embedsmænd fra Danske kancelli fulgte også tyske med på Christian 3.s, Frederik 2.s og Christian 4.s mange rejser rundt i riget. I dette tidsrum var posten som tysk kansler somme tider ubesat, og titlen forsvinder i slutningen af det 17. årh.

Efter 1660 blev Tyske kancelli omdannet til et kollegium (instruks 26. 7. 1670) under ledelse af en oversekretær. Da Gehejmekonseillet blev dannet ved Christian 5.s tronbestigelse, blev de udenrigspolitiske spørgsmål, der var af betydning, unddraget den kollegiale behandling i Tyske kancelli og henlagt til konseillets behandling og kongens afgørelse. De »indre« sager, dvs. kancellisagerne for Hertugdømmerne og Grevskaberne, blev derimod behandlet i kollegiet, før der skete indstilling til konseillet. Da Peder Schumacher (Griffenfeldt) som oversekretær fra 1670 fik ledelsen af Danske kancelli og som rigskansler fra 1673 af både Danske og Tyske kancelli, søgte han at flytte de udenrigspolitiske sager bort fra det tyske kancelli til det danske. Efter Griffenfeldts

fald 1676 blev sagerne igen henlagt til Tyske kancelli's sagområde. 1699 blev der gjort et forsøg på at henlægge ekspeditionen af breve til Slesvig til Danske kancelli, for at ekspeditionen skulle ske på dansk.

I 1770 udskiltes de udenlandske sager af Tyske kancelli og overførtes til det samtidig oprettede *Departement for de udenlandske anliggender*, og kancelliet havde herefter alene de indenrigske sager vedr. Hertugdømmerne. Der havde allerede da i nogen tid været en faktisk arbejdsdeling i kancelliet mellem afdelinger for henholdsvis de indenrigske og de udenrigske sager.

Fra 1524 er brevkopibøger bevaret i nogenlunde sammenhængende rækker. Der er en klar opdeling i kopibogsføringen af kongens korrespondance; breve på dansk er indført i dansksprogede kopibøger, der førtes i Danske kancelli (heri også breve til Sverige og Rusland, som fra 1571 ofte blev skrevet på dansk), breve på tysk blev indført i tyske kopibøger, og breve på latin i latinske. Til udlandet blev brevene som regel skrevet på latin eller tysk, til hertugdømmet Slesvig enten på dansk eller tysk og til Holsten på tysk.

De tyske kopibøger er fra begyndelsen delt i en særlig række for breve til udlandet, *Ausländische Registratur*, og en anden række for breve til Slesvig og Holsten, *Inländische Registratur*. Grænsen mellem disse kunne dog være flydende, idet man var tilbøjelig til at aflaste den udenrigspolitiske afdeling ved at lægge en del sager af mindre vigtighed, og som ikke havde »geheim« eller politisk karakter, over til de indrepolitiske kontorer. Dette gjaldt de »ausländische Privatsachen«, sager angående danske undersåtters forhold i udlandet. Også brevvekslingen med Hamburg, Lübeck og Bremen ekspederedes ofte igennem den indenrigske afdeling i alle de mange spørgsmål, der opstod ved nabo-skabet til hertugdømmet Holsten og grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. Det samme var tilfældet med korrespondancen med de kgl. gesandter i Wien og Wetzlar i sager vedr. de højeste rigsretter, hofretten i Wien og rigskammerretten i Wetzlar, hvortil Holsten og Grevskaberne hørte som lande under Det tysk-romerske rige.

På grund af denne næsten konsekvente deling i to afdelinger voldte det ikke store vanskeligheder, da de udenrigske sager i 1770 blev udskilt fra Tyske kancelli, der fortsatte som kancelli for de indenrigske kancellisager vedr. Hertugdømmerne. Indtil

1797 var der fælles overlidelse af Tyske kancelli og Dept. for udenrigske anliggender, idet A. P. Bernstorff fra 1773 både var direktør for kancelliet, fra 1784 præsident, og samtidig som udenrigsminister ledede det udenrigske departement. Fra 1806 fik Tyske kancelli navnet *Slesvig-Holstenske kancelli*, da Holsten ved Det tysk-romerske riges opløsning blev indlemmet i Det danske monarki, og i 1816 fik det navnet *Slesvig-Holsten-Lauenburgske kancelli*, da hertugdømmet Lauenburg kom under den danske konge.

I 1848 blev Dept. for de udenlandske anliggender omdannet til Udenrigsministeriet. På grund af krigsbegivenhederne blev Slesvig-Holsten-Lauenburgske kancelli's sager midlertidigt overtaget af udenrigsministeren, indtil kancelliet formelt blev ophævet 2. 9. 1849. Efter krigen oprettedes i marts 1851 Ministeriet for hertugdømmet Slesvig og i januar 1852 Ministeriet for hertugdømmet Holsten.

Det er således en lang historisk udvikling, betinget af sproglige forhold, der har forbundet kancellistyrelsen af Hertugdømmerne med styret af den danske udenrigspolitik. Samtidig har den faktiske arbejdsdeling mellem disse to sagområder i det kgl. kancelli, senere i Tyske kancelli indtil 1770, gjort det muligt at føre delingen af arkivet i en indenrigsk og en udenrigsk afdeling tilbage til de ældste brevbøger o. 1500, og for breve og akter til middelalderen. Tyske kancellis arkiv i Rigsarkivet fremtræder således som to forskellige arkivfunds, *Tyske kancellis indenrigske afdeling (TKIA)* og *Tyske kancellis udenrigske afdeling (TKUA)*. Ved benyttelsen må det dog erindres, at det arkivalske skel mellem TKIA og TKUA ikke har kunnet gennemføres helt konsekvent.

Vedr. TKIA, se Tyske kancellis indenrigske afdeling s. 253. Vedr. TKUA, se Forholdet til udlandet s. 301.

Litteratur: VA VII *Tyske Kancelli I og de dermed beslægtede Institutioner* (TKIA), v. Johanne Skovgaard, 1946 og VA XI *Tyske Kancelli II* (TKUA mm), v. Arthur G. Hassø og E. Kroman, 1962 med indledninger. Aage Friis: *Bernstorfferne og Danmark I-II*, 1903-19. Aage Sachs (udg): *Den danske Central-administration*, 1921. Edvard Holm: *Danmark-Norges Historie 1720-1814 I-VII*, 1891-1912. Vilh. la Cour (udg): *Sønderjyllands historie I-V*, 1930-43.

Instruks 26. 7. 1670 for Tyske kancelli er trykt i Aarsberetninger fra Det kgl. Geheimearchiv II, 1860.

TYSKE KANCELLIS INDENRIGSKE AFDELING

*Tyske kancellis indenrigske afdeling –1770,
Tyske kancelli 1770–1806,
Slesvig-holstenske kancelli 1806–16,
Slesvig-holsten-lauenburgske kancelli
1816–48*

TKIA forvaltede hertugdømmerne Slesvig, Holsten og senere Lauenburg samt grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst, landskabet Ditmarsken mm., på samme måde som Danske kancelli forvaltede Danmark-Norge med Island og kolonierne, dog med den indskrænkning, at dele af Hertugdømmerne indtil 1773 ikke blev forvaltet af kongen og Tyske kancelli, men af hertuger af de sønderjyske fyrsteslægter, se s. 743.

Hertugdømmet Slesvig hørte til kongeriget Danmark, og kongen kunne som lensherre give regeringsmagten over hertugdømmet fra sig til en regerende hertug, som aflagde lensed til kongen. Hyldingen af hertugen fandt oprindeligt sted på Urnehoved landsting, hvor der kendes kongehyldinger fra det 12. årh. *Hertugdømmet Holsten* (før 1474 grevskabet H.) var del af Det tysk-romerske rige, og regeringsmagten blev givet ved lenshylding til kejseren.

Mens bortforleningen af regeringsmagten tilkom den danske konge og den tysk-romerske kejser, skete valget af hertug eller greve på *landstingene* i Slesvig og Holsten, som holdtes ved henholdsvis Urnehoved og Bornhoved. Folkeforsamlingerne på landstingene udviklede sig til stænderforsamlinger, kaldet *landdage*. Landdagene overtog landstingenes ret til at vælge regerende fyrste, til at lovgive, til at give samtykke til krig og skatter samt deres funktion som domstol. Repræsenteret på landdagene var den slesvigske og holstenske adel, sammensluttet i *Det slesvig-holstenske ridderskab*, desuden gejstligheden, klostrene og

købstæderne. Valget kunne kun falde på sønner i de regerende fyrsteslægter, fra 1616 indskrænket til at gælde den ældste søn.

I 1460 lykkedes det for Christian 1. at blive valgt til regerende fyrste i både Slesvig og Holsten, dvs. at Hertugdømmerne kom i personalunion med Danmark, og opgaverne i kongens kancelli udstraktes dermed til områderne syd for Kongeåen. Men da Christian 1. døde, deltes regeringsmagten igen, idet hans bror, Frederik, valgtes til regerende hertug sammen med kong Hans. Det førte til *delingen i 1490*, som fik konsekvenser for Sønderjylland både i national, statsretlig og administrativ henseende. Hver af de to regerende hertuger fik en del af begge hertugdømmer som et eget territorium. Hertug Frederik fik som hovedslot Gottorp og hans bror, kong Hans, slottet Segeberg. I hver sit område, den gottorpske og den segebergske del, den sidste som regel kaldet den kgl. del, regerede de som suveræne fyrster ved hjælp af egne embedsmænd. Adeligt og gejstligt gods blev imidlertid ikke delt, men kom under en *fællesregering*. Skatter skulle udskrives af både kongen og hertugen, som skulle dèle provenuet ligeligt. De forpligtede sig også til at føre fælles udenrigspolitik. Efter regler, vedtaget i 1564, skulle regeringen føres et år ad gangen af de regerende fyrster (efter ny arvedeling var der da 3), og de andre skulle tilforordne landråder til fællesregeringen. Fællesregeringen samarbejdede med landdagene, som beholdt sine gamle funktioner, men blev fællesmøder for Hertugdømmerne. Møderne holdtes oftest i Flensborg eller Kiel. Sammen med fællesregeringen gennemførtes i 1573 en ordning for landdagens (dvs. stænderforsamlingernes) domsmyndighed, idet landdagene under forsæde af den fyrste, der for tiden ledede fællesregeringen tilsammen dannede *Landretten*, som var domstol i første instans for adelige og gejstlige. I slesvigske sager om adelige og gejstlige ophørte retten til appel til Kongens retterting, senere Højesteret. I holstenske sager bibeholdtes appelret til tyske domstole. Landretten blev appelinstans for adelens domme over dens fæstebønder og i visse sager for byretten. Udskrivning til landretsdage skete ved fælles forordning fra de regerende fyrster.

Fællesregeringen ophørte i Slesvig efter 1713, da den gottorpske del af Slesvig tilfaldt kongen, Frederik 4. Landdagene mødtes sidste gang i 1712 til almindeligt stændermøde; siden benyttedes stænderforsamlingerne kun ved arvehyldingen 1721,

indtil de genindførtes i 1834 som rådgivende stænderforsamlinger.

Bortset fra de ovennævnte fælles anliggender regerede kongerne og hertugerne i hver sin del af Slesvig og Holsten, med *hver sit forvaltningsstyre*. Forvaltningen af amter og byer faldt ikke under fællesregeringen. Hertugerne opholdt sig i deres land, som de styrede ved hjælp af deres kancelli, rentemestre etc. Den danske konge, som var hertug over en del af Slesvig og Holsten, var dette i kraft af valg, ikke som konge af Danmark, og enevoldsmagten indførtes ikke i Slesvig før efter den endelige inkorporation af de hertugelige dele af Slesvig i 1721.

Den kongelige del af Hertugdømmerne administreredes fra 1523 af *Tyske kancelli og de kgl. rentemestre i København*. For at afbøde vanskelighederne ved, at regeringsmyndighederne ikke befandt sig i Hertugdømmerne, udnævntes fra 1545 til 1848 en *kgl. statholder*, der skulle opholde sig i Hertugdømmerne og være kongens stedfortræder. I 1648 oprettede Frederik 3. et *Regeringskancelli*, som fik sæde i Glückstadt. Statholderen og Regeringskancelliet blev et mellemed til Tyske kancelli i København. Senere, da en del sager om handel og industri blev lagt fra TKIA til Kommercekollegiet i København (fra 1735) og toldsager til Generaltoldkammeret (fra 1762), var Regeringskancelliet også mellemed i disse sager. Regeringskancelliet kom endvidere til at fungere som appelinstant for herredstingene i lighed med hertugen af Gottorps kancelli (fra 1590 benævnt Hofretten), og overtog dermed denne funktion fra de nedlagte landsting. Da den gottorpske del af Slesvig 1675–79, 1684–89 og endeligt fra 1713 blev forenet med den kgl. del, blev Regeringskancelliet delt i et slesvigsk kancelli, Justitskancelliet på Gottorp slot, som hurtigt derefter fik navnet *Overretten på Gottorp*, og et holstensk kancelli, der forblev i *Glückstadt* og som også fik navn af Overret. I gejstlige sager blev Overretten kompletteret med gejstlige embedsmænd og fik da navnet *Overkonsistoriet*. Foruden at være domstol i gejstlige sager, fungerede Overkonsistoriet som regeringskancelli, dvs. som mellemforvaltning til TKIA i København i sager om kirke-, skole- og fattigvæsen. Da der i 1834 blev oprettet en *Provinsialregering* på Gottorp, fælles for hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg, overtog den alle de administrative sager, bortset fra et vist tilsyn med justitsvæsenet, som overretterne beholdt sammen med deres myndighed som

domstol. Samtidig indførtes en fælles *Overappellationsret* i Kiel for begge overretter. Den kgl. statholder i Hertugdømmerne blev præsident for Provinsialregeringen, en stilling som var mere repræsentativ end reel. Samtidig indførtes *rådgivende stænderforsamlinger* med særskilte forsamlinger for Slesvig og for Holsten.

De administrative melleminstanser, der skabtes mellem den lokale administration i den kgl. del af Hertugdømmerne og centraladministrationen i København, fortsatte også efter at Hertugdømmerne fik den danske konge som eneste fyrste. Arkiverne efter den slesvig-holstenske provinsadministration er opstillet i tilknytning til TKIA's arkiv. Samme sag kan findes behandlet både i TKIA og i provinsinstitutionerne, og da de sidstnævnte også er melleminstanser til Kommercekollegiet og Generaltoldkammeret i København, kan der i f.eks. regeringskancellierne eller overretternes arkiver også findes sager, som i København ikke er afgjort i Tyske kancelli, f.eks. industri-, handel- eller toldsager. I en kort årrække, 1735–46, eksisterede et Slesvig-holstensk rentekammer på Gottorp som melleminstans til Tyske rentekammer i København, se s. 389.

TKIA's område blev udvidet flere gange. Således med Sønderborg amt i 1667, Nordborg amt 1729 og med Ærø i 1749. I kirkelig henseende hørte Ærø dog under Fyns stift, indtil oprettelsen af et særligt stift for Als og Ærø i 1819. 1721 (reelt 1712) tilfaldt den gottorpske del af Slesvig den danske konge og administreredes herefter gennem TKIA. Ved mageskiftet i 1773 blev det storfyrstelig-gottorpske Holsten lagt til, mens Oldenburg og Delmenhorst udskiltes. Det glücksborgske distrikt tillagdes i 1779 og Lauenburg i 1816. I nogle krigsår i 1670'erne og 1715–20 blev Rügen, Forpommern og Wismar administreret gennem TKIA.

Arkiver: Hovedbestanddelene i TKIA's arkiv er to brevbogsrækker for kgl. ekspeditioner: Patenten for åbne breve og Inländische registratur for de lukkede, svarende til registre og tegnelser i Danske kancelli. Fra 1711 førtes supplikprotokol (journal) over indkomne breve, og fra 1770 findes forestillingsprotokoller. I TKIA såvel som i Danske kancelli indførtes ad mandatum-afgørelse i et voksende antal sager, dvs. at visse sager efter bemyndigelse kunne ekspederes uden at blive underskrevet af kongen, se s. 186 og 265.

I modsætning til Danske kancelli ligger TKIA's sager kun undtagelsesvis efter brevbøgernes numre, idet man allerede i det 16. årh. samlede sager af samme saglige indhold i særlige dossierpakker. I 1790'erne blev denne henlæggelsesmetode gennemført konsekvent og brugt fra da af. TKIA's arkivar, Peter v. Sixtel, stod for henlæggelsen af sager efter sagligt indhold, og for en efterfølgende deling i en almindelig del for de generelle sager (normativakter) og en speciel del for enkeltsager af specielt (konkret) indhold. Den specielle del blev topografisk inddelt. P. v. Sixtel ordnede også de ældre sager tilbage til 1730 efter samme princip. Provinsadministrationens sager er ordnet på lignende måde.

TKIA og provinsadministrationens arkiver i tilknytning til TKIA er i dag delt mellem Rigsarkivet og Landesarchiv på Gottorp slot i Slesvig. Efter krigen i 1864 afleverede Danmark en del af sagerne fra før 1730 og alle arkivalier yngre end ca. 1730 til Preussen, med undtagelse af TKIA's forestillingsprotokoller 1770–1848. Efter 1920 fik Rigsarkivet en del af disse arkivalier tilbage fra Tyskland, først og fremmest brevsøgerne 1730–70 og nordslesvigske sager for så vidt de kunne udskilles. Samtidig udleveredes til Tyskland ældre holstenske og sydslesvigske breve, som var forblevet i Danmark. Flere af protokolrækkerne bl.a. Patenten og Inländische Registratur 1770–1848 og alle supplikprotokollerne er i dag i Slesvig. Rigsarkivar V. A. Secher fik omkring 1900 foretaget en afskrift af ekstrakter af Patenten og Inländische Registratur 1730–ca. 1792. I 1960'erne påbegyndtes en udveksling af mikrofilm med Landesarchiv i Slesvig. Filmene, som findes i Filmsamlingen, Danica 220, indeholder bl.a. supplikekstrakter 1711–35, supplikprotokoller 1735–1803, relationsprotokoller 1705–72 og forskellige protokoller med embedsudnævnelser og nådesbevisninger 1731–88 samt en række middelalderbreve.

TKIA's arkiv har mistet arkivalier, først og fremmest pga. afleveringerne til Tyskland, men også pga. de mange flytninger af arkivalierne, bl.a. ved kongernes rejser og ved overflytninger til København. Der er flere gange foretaget kassation i arkivet, således foretoges 1870–1920 ret betydelige kassationer, medens arkivet befandt sig i Tyskland, også i den del, der efter 1920 igen kom til Danmark. En del personsager fra tiden indtil 1770, som var ekspederet i TKIA, gik ved kancelliets deling d.å. med i

TKUA' arkiv (se s. 306) og unddrog sig derved udlevering til Tyskland i 1870'erne. Arkivudvekslingen med Tyskland har ikke kunnet gennemføres konsekvent, og det vil derfor altid være vigtigt at orientere sig om, hvad der findes af materiale i Landesarchiv Schleswig-Holstein, se Litteratur ndf.

TKIA's arkiv er totalt sikkerhedsfotograferet indtil den topografiske afdeling (VA VII s.65). En filmfortegnelse omfattende TKIA, Tyske rentekammer, Slesvigske ministerium og Danicafilm af sønderjyske sager, 1864–1920, er under udarbejdelse (1982) som nr. 3 i serien af Rigsarkivets filmfortegnelser.

Registrering: VA VII, m. indledning om kancelliet, dets forretningsgang og ordning af arkivet. En stor del af de sagligt og topografisk henlagte saggrupper er heri detaljeret registreret og specificeret.

Folioregistratur 163a–g indeholder fortegnelse over den danske arkivaflevering til Tyskland i 1870erne. Folioereg. 165a–d er fortegnelse over arkivudvekslingen 1936. Udenrigsministeriets samlede sag om krigen 1864 indeholder lister over udleverede arkivalier til Preussen.

Seddelreg. 22 (TKIA mm.), 44 (Regeringskancelliet i Glückstadt), 88 (Midlertidigt besatte lande mm.) og 90 (Fællesarkivet, Den kgl. statholder m.fl. regeringsmyndigheder).

Folioereg. 32–44, 90, 110, 111, 126, 129, 132a–b, 146a–e, 151 og 152 er ældre registraturer, hvori indgår arkivalier, som nu er i TKIA og institutioner tilknyttet Tyske kancelli, men som ikke svarer til den nuværende ordning af arkiverne.

Hjælpemidler: Ekstrakter af forestillinger 1770–1849 (6 bd.) med tilhørende navneregister (2 bd.) og sagregister (1 bd.). Alfabetisk navneregister over indkomne breve indtil 1670 (1 bd.). Alf. seddelreg. over embedsudnævnelser under kancelliet 1660–1724, 1730–37. Tryksagsamlingen, Hertugdømmerne, love, anordninger, cirkulærer 1556–1864.

Litteratur: Gottfried Ernst Hoffmann: *Übersicht über die Bestände des Schleswig-Holsteinischen Landesarchivs in Schleswig*, 1953. Konrad Wenn: *Deutsche Kanzlei zu Kopenhagen bis 1730*, 1981 (Veröffentlichungen des Schleswig-Holsteinischen Landesarchivs). I *Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte*, Kiel, Neumünster 1870ff. – i *Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins*, Leipzig-Neu-

münster, 1914ff. og i *Sønderjyske årbøger* 1889ff findes afhandlinger om Slesvig og Holstens historie og udgivelser af kilder. Udgivelse af love og anordninger 1794–1849 i *Chronologische Sammlung*, Kiel 1794–1849. Se i øvrigt litteratur under Tyske kancelli s. 251.

TYSKE KANCELLIS INDENRIGSKE AFDELING INDTIL 1670

Kgl. ekspeditioner

Indhold: Ældste bevarede kopibog er Registrum Christierni Primi, som indeholder afskrifter og udtog af breve 1394–1488 til oplysning om Slesvigs og Holstens statsretlige og administrative forhold, formentlig udarbejdet til brug ved Hertugdømmernes deling 1490. Kopibøger m. registre over kgl. åbne og lukkede breve, Patenten og Inländisch Registratur 1524–1670, div. år. De manglende årgange kan delvis erstattes med bevarede koncepter til brevene. De enkelte år, hvor der hverken er bevaret kopibøger eller koncepter, nævnes i VA VII.

Litteratur: Kopibogen fra Christian 1.s tid er udgivet af Georg Hille, i *Urkundensammlung der Gesellschaft für Schl.-Holst.-Lauenburgske Geschichte*, bd. 4, Kiel 1875.

Bestallinger

Alle bestallinger udfærdiget på tysk blev udstedt gennem Tyske kancelli. De omhandlede derfor ansættelser også af folk uden for det slesvig-holstenske område. De fleste bestallinger gjaldt militære ansættelser; efter 1660, se Krigskancelliet s. 591. I Danske Kancelli udfærdigedes bestallinger på dansk, deriblandt enkelte vedrørende ansættelse i Slesvig, se bl.a. DK: A17 og 27.

Indhold: Kopibøger 1523–73, 1611–12. Koncepter og reversaler (den ansattes forpligtelsesbrev til kongen) 1536–1670.

Kancelliekspedition og kancellikorrespondance

Indhold: Formularbog (Christian 4.s tid). Resolutiones und Bescheide 1600–34, 1646 (bogføring af kgl. resolutioner og svar (Bescheide) på skriftlige og mundtlige henvendelser til kongen eller kongens meddelelse om udfald af retssager. Omfatter også udenrigske sager, bl.a. fremmede gesandtskaber, skrivelser til udenlandske fyrster eller stæder og til private både i Hertugdømmerne og i udlandet. Breve fra kongen refererede i protokollen findes ikke i Patenten eller Inländisch Registratur, og Resolutiones und Bescheide skal derfor bruges som kgl. resolutionsbog og kopibog for kgl. breve ved siden af Patenten og Inländisch Registratur). Register til forsvundet protokol 1582–99. Koncepter til Res. und Besch. 1611–51, div. år. Kancellikorrespondance (brevveksling mellem kongen og embedsmænd i Tyske kancelli, mellem disse indbyrdes og med andre) 1536–1644, div. år.

Indkomne breve

Gruppen indeholder breve til danske konger ordnet kronologisk eller efter afsender.

Indhold: Fra fyrstelige personer af de slesvig-holstenske hertugslægter 1516–1679. Breve fra statholdere (redegørelser for styret i Slesvig) 1546–1676. Breve fra forskellige civile og militære myndigheder i Hertugdømmerne 1539–1670. Indkomne breve, almindelig række i kronologisk orden (bl.a. indlæg til de kgl. kopibøger) 1515–1670. Indkomne breve til Frederik 2., Christian 4. og Frederik 3. alf. efter afsendere 1559–1670. Brevskrivere se VA VII s.10–11.

Arkivalier vedr. forhandlinger med hertugerne af Slesvig og Holsten

Indhold: Akter vedr. stridigheder og forhandlinger mellem den danske konge og hertuger af Slesvig og Holsten 1490, 1537–1676. Forhandling m. enkedronning Dorothea og Hans d. Yngre 1567–91, 1609. Akter vedr. stridigheder mellem enkedronning Sophie og Christian 4. om hans yngre brøders krav på en deling af Hertugdømmerne 1593–96.

Lens-, hyldings- og landdagssager

Se indledningen s. 253.

Indhold: Forlening af Slesvig og forhandlinger herom (de ældste i afskrift) 1328–1579. Holstenske lenssager (mest afskrifter) 1548–1671. Hylding af Christian 4., hertug Filip og hertug Frederik 3. af Gottorp 1588–1616. De kgl. hertugelige rådets møder, rådslagninger og beslutninger 1569–79. Landdagsakter 1533–1669. Forskellige landretsager 1568–1647. Breve fra hertugerne til kongen 1564–68.

Processager

Indhold: Sagen mellem den danske krone og Det tyske rige om højheden over Slesvig stift 1533–59. Forskellige retssager, flest mellem øvrigheder eller øvrighedspersoner 1551–1664.

Sager vedr. land- og søforsvar

Bestemmende for anbringelsen af de militære akter i TKIA er som for bestallingerne, at de er ført på tysk; lejetropperne og deres officerer var hovedsagelig tyske. Flere af de ledende officerer var fra Holsten, men også militære sager vedr. officerer og soldater fra andre lande og fra Danmark samt vedr. krigsbegivenheder uden for Slesvig og Holsten skal søges her. Se også Militære regnskaber s. 704 og DK: B46, B147–148 og 164.

Indhold: Militære akter fra Christian 3.s tid 1535–57, fra Frederik 2.s tid 1560–79, fra Christian 4.s tid (herunder Kejserkrigen og krigen mod Sverige 1644–45) 1610–48 samt fra Frederik 3.s tid 1648–60. Fra Kejserkrigen kan fremhæves Generalkrigskommissariatsprotokol 1626–27, som er en kopibog over krigskommissærens brevveksling med tropperne under felttoget i Tyskland aug. 1626 til sept. 1627, samt enkelte indkomne breve, bl.a. fra Christian 4. Mønsterrulle over hvervede soldater og akter vedr. deres og officerernes aflønning 1559–1658. Akter vedr. militære retssager 1625–47.

Diverse sager

Gruppen indeholder også akter skrevet på tysk, som alene vedrører danske forhold.

Indhold: Forskellige afskrifter af traktater, privilegier, forordninger mm. 1312–1589. Den gejstlige jurisdiktion i Slesvig 1483–1668. Reinfeld kloster m. saltværksgodser 1565–1677. Samtidig skrift om Frederik 1.s kongevalg 1523 (trykt i Danske Magazin III rk. 3). Christian 3.s hofordning 1536 m. ændringer 1538 mm. og koncept til hofordning 1559. Orig. kgl. åbne og lukkede breve (kronologisk ordnede; brevene har været afsendte, heriblandt pasbreve, bestallinger, kontrakter) 1538–1670. Trykte, åbne breve udstedt af kongen og hertugen i fællesskab 1563–1670. Møntsager 1523–1619. Lotterisager 1567, 1653. Anlæggelsen af Glückstadt by og fæstning 1627–53 (se også regnskaber s. 706). Det ostindiske kompagni og Guinea 1618–59. Hertugdømmernes statsretlige stilling og deling, militære akter, stridigheder med Ditmarsken og dets retsordning 1559, mm.

Litteratur: Chr. 3.s hofordning 1538, dansk tekst i DK: B46, er trykt i Danske Magazin II rk. 1.

Rentekammersager

Der er ingen efterretninger om en særlig rentekammerafdeling i Tyske Kancelli. Finansforvaltningen besørgedes af kongens rentemester i København. Indtægter fra Hertugdømmerne indgik indtil 1692 i rentemester- og zahlkasseregnskaberne, se s. 726.

Registrering: VA VII. Bjergværkssager, se seddelreg. 22.

Indhold: Ridderskabets ansættelse til rostjeneste m. landregistre 1530–1626. Forskellige rejse- og fortæringsregnskaber 1586–1671. Forskellige kommissionsakter, mageskiftesager, godskøb og vurderinger m. tingsvidner og klager fra undersåtter 1474–1657. Bjergværkssager 1538–1696, div. år.

TYSKE KANCELLIS INDENRIGSKE AFDELING 1670–1770

Også efter at enevælden var indført i Danmark i 1660 indkaldte kongen og hertugen i fællesskab til årlige landdagsmøder. De blev dog under Christian 5. sjældnere og sidste landdag indkaldtes i 1712. Samme år lykkedes det Frederik 4. at erobre den hertugelige del af Slesvig, således at han blev enehersker i dette hertugdømme. I 1721 kunne »Inkorporationen« fejres, og hermed indførtes enevælden tillige i Slesvig. Hertugslægten kom derefter alene til at regere i den hertugelige del af Holsten. Frederik 4. gav Slesvig sit eget regeringskancelli, kaldet Overretten på Gottorp, jf. indledningen ovf. s. 255.

Kongelige resolutioner

Indhold: Gratialprotokol 1738–45. Gratialekstrakter 1746–50, 1757, 1767. Ekstrakt af sager forelagt i Gehejmekonseillet 1705, 1707–14 (indeholder også udenrigske sager). Gratialprotokol før 1738 er i Landesarchiv i Slesvig. Se i øvrigt Filmsamlingen, Dani-ca 220.

Registranter (kgl. ekspeditioner) med koncepter og indlæg

Indhold: Patenten og Inländische Registratur m. reg. og m. koncepter og delvis m. indlæg 1670–1770. Omhandler Slesvig, Holsten, Ditmarsken, Oldenburg og Delmenhorst, både sager vedr. fælles forhold og sager vedr. den kgl. del af Slesvig og Holsten. I registranterne indgår endvidere breve på tysk, der ikke har tilknytning til Hertugdømmerne, f.eks. tyske og latinske pasbreve til udenlandsrejser eller for udlændinges indrejse i Danmark, søpas til skibsrejser, bestillinger for faktorer mm. Ekstrakter af Patenten og Inländische Registratur 1730–71 (afskrift ca. 1900). Koncepter og indlæg vedr. Oldenburg 1672–1754.

Brevlister. Ekstrakter af ekspeditioner

Indhold: Brevliste 1668–75. Ekstrakter af inden- og udenlandske ekspeditioner 1684–1770, div. år. (Bl.a. ekstrakter af konseilsprotokoller, der nu er i Landesarchiv i Slesvig).

Akter vedr. embedsbesættelse mm.

Indhold: Konfirmation af bestallinger 1746, 1766 (ved tronskifte) og embedseder 1728–30, 1746–55, 1766 (alf. ordnede). Anciennitetslister for »deutsche ministres« og betjente af rang (omfatter også gesandter, embedsmænd i Hertugdømmerne og i Tyske kancelli) 1701–59. Bestallingsbreve, se Inländische Registratur.

Kancelliets forhandlinger. Kancellikorrespondance

Indhold: Kancelliprotokol m. ekstrakter af kollegiets møder og resolutioner 1670–76. Oversekretærens resolutioner 1699, og ekspeditionsordrer 1735–51. Kontorformularbog 1660–1714, ca. 1760.

Indkomne breve

Indhold: Breve fra fyrstelige personer af hertugslægterne i Slesvig og Holsten 1607–1746. Brevskrivere se VA VII s.24f. Brevveksling m. abbedissen for Vallø 1743–95. Breve fra kollegier og forskellige myndigheder i Hertugdømmerne bl.a. statholder og vicesatholder 1670–74, 1700–22, fra Regeringskancelliet i Glückstadt 1672–1724, div. år, fra forskellige militære, fra enkeltpersoner bl.a. greverne Rantzau-Breitenburg. Indberetninger og ansøgninger fra de gottorpske landsdele 1676–79, 1684–89. Indberetninger fra præster i Slesvig om præstekaldenes indkomster 1737. Fortegnelse over breve indkommet under kongens norske rejse 1749. Indlæg og henlagte sager (kronologisk ordnede) 1670–1770. Breve og relationer vedrørende Oldenburg og Delmenhorst 1667–1770.

Forholdet til hertugerne af Slesvig og Holsten

Indhold: Forhandlinger bl.a. om traktater og stridigheder mellem kongen og hertugen af Gottorp 1675–1721. Ordningen af administrationen af det storfyrstelige Holsten under storfyrst Povls mindreårighed 1762–63.

Lens-, hyldings- og landdagsager

Indhold: Forsøg på inddragelse af den gottorpske del af Slesvig, Reunionen i 1684 og hyldingsprotokol 1721 m. bilag: arvehyldingsakter og fuldmagter. Hertug Frederiks arvehylding i Slesvig og Holsten 1695. En del afskrifter og historiske efterretninger. Hylding i Oldenburg og Delmenhorst 1676. Landdagsakter 1670–81, div. år, 1708, 1711–12.

Processager

Indhold: Sagen mod Johann Adolph Kielman v. Kielmansegg og hans sønner 1675–82. Sagerne mod Otto Mauritius 1677, Otto Strandinger 1703–08, 1716, Paul Kohlblatt 1705–25 m.fl. i hertugdømmet Slesvig 1670–1731, Div. oldenburgske processer 1660–1707, 1714.

Diverse sager

Indhold: Forskellige kirkelige sager 1534–1742, bl.a. om den tyske kirke i København 1630–80. Toldsager 1550–1768, bl.a. tolden i Hanerau 1598–1642, fællestold med Gottorp 1650–69, tolden ved List 1682ff, Bramstedt 1606–07 og Stade 1688–1768. Handel og industri i Hertugdømmerne, bl.a. saltværkerne i Lüneburg 1599–1739 og enkelte sager om industrielle anlæg i Kongeriget, geværfabrikken ved Helsingør 1702–27 og saltværker i København og Norge 1737–45. Slesvig bys grundtakst med skattemandtalt 1734–35 og skatteregulativ for byens frihuse 1766–74. Den danske hvervning i Hamburg 1734–50. Forholdet til Lübeck 1734–70. Breve mm. fra de kgl. historiografer C. H. Amthor og Andreas Højer. Orig. kgl. åbne og lukkede breve 1670–1770. Trykte kgl. og hertugelige samt fælles forordninger. Div. sager vedr. Oldenburg 1647–1770, bl.a. lenssager 1730–70.

Kommissioner

Indhold: Undersøgelseskommisioner mod bl.a. sekretær Henrik Kummerfeldt, krigsråd Christian Müller. Kommission i Oldenburg til undersøgelse af klager fra undersåtterne m. supplikationer 1684–85. Kommission samme sted til undersøgelse af dige-, grænse-, politi-, justitssager mm. 1699. Kommission samme sted til undersøgelse af bestikkelsessag mod officerer og civile 1716–17. Kommission om den oldenburgske formynderskabssag 1697–1731.

Sager vedr. Forpommern og Rügen

Forpommern og Rügen var under Skånske krig og Den store nordiske krig under den danske konge. Jf. Regeringskancelliet i Stralsund 1716–21 s. 730.

Indhold: Konfirmation af Wismar bys privilegier 1675. Breve fra Wismar by 1676–80, fra indbyggerne på Rügen 1678–79. Reskripter til Regeringen i Forpommern og Rügen 1716, 1780. Relationer fra generalguvernøren i Forpommern og Rügen, Regeringskancelliet i Stralsund og generalsuperintendenten i Greifswald m.fl. 1715–21.

TYSKE KANCELLI 1770–1806 SLESVIG-HOLSTEN- (FRA 1816:) LAUENBURGSKE KANCELLI 1806-49

1770 udskiltes de udenrigske sager i et særligt departement, og Tyske kancelli omfattede fra da kun sager om Hertugdømmernes indre anliggender. Ved mageskiftet i 1773 afstod den danske konge grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst til den gottorpske hertugslægt mod til gengæld at få den tidligere hertugelige del af Holsten og dermed blive eneheraug her. Da Det tyskromerske rige blev opløst i 1806, inkorporeredes Holsten i Det danske monarki, men blev i 1815 del af Det tyske forbund. Kancelliet skiftede navn i 1806 og 1816. Se i øvrigt indledningen s. 251.

Kancellidirektørens og kancellipræsidentens arkiv

Indhold: Kgl. reskripter og forestillinger 1814–47; fra 1842 m. enkelte koncepter og indlæg. Sager fra kancellidirektør A. G. Carstens arkiv 1780–95. Breve til kancellipræsidenterne Møsting og Carl Moltke 1805–08 og 1846–48. Indberetninger, betænkninger mm. fra myndigheder i Hertugdømmerne 1772–1837. Korrespondance vedr. den slesvigske stænderforsamling 1846.

Kongelige resolutioner

Indhold: Kabinetsordrer 1770–84. Arveprins Frederiks breve 1773–84. Forestillinger 1770–1850.

Ekstrakter af registranterne

Indhold: Patenten Extracten 1773–89 og Rescripten Extracten 1773–92 (afskrift ca. 1900). Koncepter og indlæg til kopibøgerne 1771–1844, er et lille udvalg af den oprindelige samling. Fortegnelser over udgåede breve vedr. militære anliggender m. udtog af breve 1800–20.

Arkivkontorets ekspeditioner

Indhold: Koncepter til arkivar H. H. Behrmans breve, betænkninger, manuskripter 1815–29. Sager vedr. aflevering af stændersager 1836 og 1839. Udlånsprotokoller 1831, 1833, 1835.

Bestallinger og andre akter vedr. embedsbesættelse

Indhold: Originale bestallinger og koncessioner 1818–42. Embedseder 1771–95, 1806–08. Lister over juridiske kandidater, eksaminerede i Glückstadt og på Gottorp 1796–1818. Fortegnelser over præsteembeder i Slesvig og Holsten 1800–48. Ind-

TKIA: C19 »Patenten Extracten« 1780, s. 51. – Ekstrakter af indholdet i udgåede breve 3.–8.7.1780, bl.a. pas, tilladelser til hjemmevielse, udnævnelser, et privilegium, kvitteringer mm. Numrene yderst til venstre henviser til supplikprotokollen. Rigsarkivets bind med ekstrakter er afskrifter af de originale protokoller, der ligesom supplikprotokollerne er i Landesarchiv Schleswig-Holstein i Slesvig.

Copenhagen den 3te u. 4te Julii 1780.

ad Mandatum.

1498. 11. Bekendtgørelse vom Træner. Kæbe für die Wittve Ant's Erben zu Ringø, Ant's Skille. (Moderist zu 2de Rangs.)
12. Salvo Conductus pro Cubiculario Nobili Frederico Christiano à Dinst. laq. cum socio itineris Michaeli Winters regiones externas relatoro.
1798. 13. Concession zur Hans Comæ für den Bürger u. Gewürzhanndler Ludwig Mathias Sello u. Anna Catharina Scharffen zu Allona.

Friedensborg, den 4te Julij.

14. Salvo Conductus pro Navi cum Nomen: Sanctus Thomas et Portu Lubinensi ad Rigam, molone ad Portum de Birminum, rigo ab omni et alia loca Visa faciente.

Friedensborg den 5te Julii.

Wir C. No 94.

804. 15. Bestallung für den Ober- u. Landgerichts-Advocaten Carl Ludwig Schmitz zu Apenrade, als gerichtlichen Kanzley-Præs.
1715. 16. Bestallung für Johann Michael Havemann als Postmeister in der Stadt Helsingørskøen.
1568. 17. Dimission für den zeitlichen Casernen Medicus Schmidt zu Westkirchen im Herzogthum Schlesien.
18. Privilegium für die Waisen Häuser zu Schleswig, Flensborg u. Tondern die Medicinische Armen Schule u. das Schulmeister Seminarium zu Sles auf den alleinigen Vortrag des in den Herzogthümern Schleswig u. Holstein einziehenden neuen allgemeinen Gesangbuchs.

Copenhagen den 8te Julij. 1780.

ad Mandatum.

1567. 19. Quittung über die Rechnung der Hofhof Wittwen u. Waisen Casse zu Kiel pro 1779.
20. Quittung über die Rechnung der Hofhof Erben Erziehung u. Armen Casse zu Kiel pro 1779.
1591. 21. Bescheid für die Quartiermeister u. Quartiermächte des Fleckens Ucker. den Hans Fried. Schacht, Claus Witt u. Johann Schuder dard dem Flecken wegen der Kaiserin. Disquarlierung, außer den gewöhnlichen Service- u. Quartiergeldern die gebührende Klage nicht bewilligt werden könne.
1594. 22. Bescheid für den Casernen Meyland zu Feldslecht u. übrige Erben der wiff. Maria Dorothea Freesen zu Apenrade: dard u. warum die von dortigen Fleckungsgericht für die Berechtigung des Nachlasses der defuncten gelobte

beretning fra den slesvig-holstenske regering på Gottorp om ledige præsteembeder i Slesvig og Holsten 1841–47. Vedr. bestalingsbreve i øvrigt, se kgl. forestillinger og Rescripten Extracten.

Stændersager

Om de rådgivende stænderforsamlinger se s. 167.

Samtidig med indførelse 1834 af stænderforsamlinger for Slesvig og for Holsten, oprettedes en fælles Provinsialregering og en fælles Overappellationsret, se s. 255f.

Indhold: Slesvigs forhold til Holsten og en holstensk stænderforfatning 1815–18. Kommission af 19.8.1816 om en holstensk stænderforfatning 1816–19. Stænderforfatningens ordlyd og dens indførelse, herunder akter fra komiteen af 24.11.1832 ang. stænderanordningen i Hertugdømmerne.

Sager vedr. militærvæsenet

Indhold: Div. militærsager 1771–1848. Korrespondance m. Generalkommissariatet, Rentekammeret m.fl. 1796, 1801–03. Forslag fra kommissionen af 15.3.1843 om at revidere indkvarteringsanordningerne for Kongeriget og Hertugdømmerne. Krigen og forvaltningen i Slesvig 1848–49. Krigen 1807–14. Koncepter og indlæg til forordninger, patenter og kancelliskrivelser af almen og speciel karakter 1806–45. Prisesager 1809–23 og sager om ulovlige varer. Krigsskader og erstatninger 1814–23.

Sager fra »Nyere politisk samling«

Samlingen er nu opløst. Se s. 864.

Indhold: Afhandlinger om arvefølgen 1812, 1829–47. Sager om prælater og ridderskab 1815–47. Forsamlinger om Hertugdømmernes forhold til Rigs- eller Nationalbanken 1818–38. Ridderskabets klage til Den tyske forbundsdag 1822–23 og udat. Akter vedr. Kommissionen af 1.11.1825 om oprettelse af holstensk overappellationsret og provisialregering 1825–28. Oprettelse af Overappellationsret og Provinsialregering for Slesvig, Holsten og Lauenburg 1832–34. Sagen mod Uwe Jens Lornsen

1830–32. Politiske forsamlinger og foreninger i Slesvig og Holsten, bl.a. om uddeling og beslaglæggelse af blade og skrifter. Akter fra politiske forhandlinger ang. ridderskabet og stændersforsamlingerne 1840, 1847 og udat. og om forfatningsreskriptet af 28.1.1848.

Sager udskilt af Regenburgs samlinger

Th. A. Regenburg var departementschef i Slesvigske ministerium 1852–64. Hans historiske samlinger og privatarkiv er i Rigsarkivet (privatarkiv nr. 6194). Se også s. 865.

Indhold: Div. universitets- og skolesager 1743–44, 1830–45. Brugen af det danske sprog i hertugdømmet Slesvig 1811–49. Stændersager vedr. sprogbrug i Nordslesvig og i den slesvigske stændersamling 1836–47, m. ekstrakter af kgl. forestillinger.

Diverse sager

Indhold: Den hamburgske post 1733–1810 og presse 1735–84. Hamburg domkapitel 1730–84. Kancelliakter udtagne af Ste-manniana (se Ældre, nu opløste samlinger s. 868) bl.a. om kirkelige spørgsmål, universitetet i Kiel, Husum skole, jøder i Flensborg, ansøgninger til Tyske kancelli mm. 1804–39. Om gælds- og pantebøger i hertugdømmet Slesvig 1827–31. Baptistsekten 1842–45. Oversigt over fonds, legater og milde stiftelser under kancelliet ca. 1848. Kgl. forordninger (trykte) 1771–1849. Forordninger for hertugdømmet Lauenburg 1727–1802.

DEN EFTER P. v. SIXTELS PRINCIPPER ORDNEDE AFDELING

Om ordningen, se indledningen s. 257.

Almindelig afdeling

Indhold: Kongehuset og beslægtede fyrstehuse: Begivenheder i kongehuset i forbindelse med fødsel, formæling, skilsmisse, dødsfald, rejser, apanager mm. 1730–1848. Huset Plön 1714, 1746–76, Huset Glücksborg 1727–96, 1848. Huset Augustenborg 1651, 1694–1848. Huset Gottorp 1732–54. Markgreviden af Brandenburg-Kulmbach 1737–81 mm.

De kgl. ridderordener: Udnævnelse af Dannebrogsmænd og uddeling af fortjenstmedaljer mm. 1761–1849.

Geheimkonseillet: Akter om dets ophævelse 1770–71.

Tyske kancelli: Sager vedr. kancelliets instrukser, forretningsgang, personale og arkiv 1621–1847.

Regeringskommissionen i Slesvig af 3. april 1848: Indkomne breve til Tyske kancelli m. beretninger og memorialer.

Statholderskabet: Akter 1646–47, 1730–1849. Indkomne breve til statholderen, instrukser, memorialer.

Overdomstolene for hertugdømmet Slesvig. Den slesvig-holstenske landkommission: Normsager om Den slesvigske overret 1684–85, 1713–74, 1808 og sager vedr. Overrettens personale 1726–70. Det slesvigske overkonsistorium 1735–67. Den slesvigske landret 1711–70. Den slesvig-holstenske landkommission 1768, se også s. 404.

Hylding og konfirmation: Konfirmation af privilegier, koncessioner, embedseder mm. i forbindelse med tronskifter i Danmark.

Holsten og Det tyske rige: Sager bl.a. i forbindelse med kejsernes død 1741–92. Bl.a. breve fra kurfyrster.

Grænsesager: Grænsen mod Hamborg 1740 og 1744 og grænsen mellem Nørre- og Sønderjylland 1798–1805.

Justiissager: Udnævnelser af retsbetjente 1840–46. To retssager 1847 og 1849.

Kirkesager: Den gejstlige jurisdiktions grænser 1753–64.

Konsistorialforordninger for Slesvig 1736–37. Kirkevisitatser 1705–10. Synodalsager 1723–38. Generalsuperintendenten 1723 og 1792. Præster 1736–39. Teologiske kandidater 1739–95. Gudstjenesten 1713–75. Kirkekollekter, mest fra Holsten, Oldenburg, Delmenhorst og udlandet 1671–1764. Fremmede trossamfund 1736–63. Kirkebod 1741.

Skolevæsen: Flensborg latinskole 1819–21. Skoler på landet og privatundervisning i tysk 1836–42 mm.

Trykning af bøger, blade o.l. – Censurvæsen: Bogtrykkerierne i Flensborg, Haderslev, Slesvig, Tønder 1737–60; Ærøskøbing 1845 og Rendsborg 1837. Privilegier på trykning af enkelte værker 1592–98, 1745 og 1764. Forbud mod skrifter 1741 og 1751. (Specificeret reg. i VA VII s.63).

Fattigvæsen: Normsager 1844, 1846. Specialia 1796–1848.

Ægteskabssager: Enkeltsager om forlovelse, vielse, forbud mod ægteskab, skilsmisse, adoption, bevilling på navneforandring mm. 1738–1847.

Kammer- og finanssager: Normsager og enkeltsager om sjette- og tiendepenge, som er afgift af arv, der føres ud af landet, 1736–70. Sag om strandingsforordning 1737 og enkelte strandingssager 1756–70.

Købstæderne og borgerlig næring: Indberetninger om byernes tilstand 1770 og om byregnskabernes revision 1758–63. Alm. sager vedr. håndværk og anden næring, forordninger, reskripter og afgørelser i principielle sager m. koncepter og indlæg 1736–68. Næringsloven for Hertugdømmerne 1845 og andragender fra de slesvigske og holstenske stænderforsamlinger 1836–45. Normsager vedr. den borgerlige næring på landet (også om enkelte byer og deres lav) 1732–61.

Politisager og Diverse sager: Rangsager m. koncepter til bestallinger og indkomne breve 1771–1848.

Topografisk ordnet afdeling ca. 1600–1848

Sagerne består af forestillinger, indkomne breve, koncepter, memorialer mm. vedr. lokale anliggender i Hertugdømmerne. Pga. arkivudlevering til Tyskland er der næsten kun arkivalier fra Nordslesvig tilbage i gruppen. Sagerne er delt i grupper vedr. de forskellige amter, provstier og byer og går tilbage til ca. 1600. Hovedmængden stammer fra ca. 1730–1848.

Indhold: Amterne Åbenrå, Haderslev, Løgumkloster, Nordborg, Sønderborg og Tønder. Gruppen består af »Publica«: Jurisdiktionsgrænser, førelse af retsprotokoller, specielle arter af retssager, offentlige bygninger mm. Embeds- og bestillingsmænd: Ud nævnelse af amtmænd, amtsforvaltere, fiskaler, aktuarer ... herredsfogeder. Justitssager: Tinghuse, skarprettere, sporteltakst, retssager, formyndersager mm. Kæmnersager og sager om indkvartering, handel og håndværk. Politisager: Vejsager, sundhedsvæsen, markedssager, i nogle tilfælde også fattigvæsen.

Provstierne Åbenrå, Haderslev, Tørning len, Løgumkloster, Als og Ærø stift, Sønderborg og Tønder. Gruppen består af sager om kirker, skoler og fattigvæsen, både normsager og sager om de enkelte sogne og skoler. Generalsuperintendentens visitationsindberetninger omfatter skoler, kirker og fattigvæsen.

Byerne Åbenrå, Flensborg (kun få sager), Haderslev, Ærøskøbing, Sønderborg, Tønder og Løgumkloster flække. Indhold som gruppen om amterne med tillæg af kirke-, skole- og fattigvæsens sager. Foruden handel sager om søfart, post og fragtkørsel.

TILLÆG I OG II

Brandforsikringskontoret

Hertugdømmernes brandforsikringssager hørte oprindeligt til Kommercekollegiet (oprettet 1735), med et særligt Tysk brandforsikringskontor fra 1768. 1771–73 flyttedes kontoret til Tyske kammer, jfr. s. 389. I 1816 udskiltes det endeligt fra Kommercekollegiet og lagdes under Slesvig-Holsten-Lauenburgske kancelli, efter 1851 under ministerierne for Slesvig og Holsten. Alle brandforsikringssagerne er nu i TKIA's arkiv, dog er sagerne for de 8 sogne i Tyrstrup h., der ikke blev afstået 1864, og Ærø 1807–64 i Slesvigske ministeriums arkiv med brandtaksationsprotokoller for samme område, inklusive Ærøskøbing 1775–1862 og nogle brandkasseregnskaber for Ærø 1846, 1849–64. Holstenske og sydslesvigske sager er i Landesarchiv i Slesvig.

Indhold: Forestillinger og resolutioner 1777–1851. Kopibøger m. registre 1735–75. Register til do. 1788. Trykte fortegnelser over brandskader i landdistrikterne i Hertugdømmerne 1794–1862; listerne indeholder tidspunkt for branden, ejerens navn og erstatningssummen. Fortegnelse over branddistrikternes brandskader 1798–1817, med samme oplysninger som de trykte samt dato for genopbygning. Efterretning om forsikringssummerne i Ærøskøbing m. beskrivelse af husene, deres adresse og ejernavn 1766–1813. Ekstrakter af brandkasseregnskaberne på Ærø mm. 1770–1816, 1830–48. Se også Regnskaber s. 728.

Den kgl. kommissarius ved provinsialstænderne for Holsten

Indhold: Koncept til udgående skrivelser 1836, 2 stk. Holstensk stænderforsamlings arkiv 1835–63 er i Landesarchiv i Slesvig.

Sager vedr. Hertugdømmerne (og Grevskaberne)

Samlingen dannedes af gehejmearkivar Finn Magnussen, og er i dag i hovedsagen opløst. Arkivalierne er anbragt efter deres proveniens, de fleste i TKIA's arkiv, mens en del er afleveret til Tyskland. I folioreg. 35 Ny Registratur til det forhenværende Gemeinschaftliches Archiv (ca. 1830), er anført, hvortil de forskellige arkivalier i den oprindelige samling er flyttet. Til samlingen er føjet sager (væsentligst afskrifter), som tidligere har været registreret i folioreg. 34, Supplement til Gemeinschaftliches Archiv, og i folioreg. 90 s. 170–74.

Registrering: VA VII s.94ff. Folioereg. 35, 34 og 90.

Indhold: Hertuglinjerne, Unionen mm. 1440–1732, 1820. Forholdet til de gottorpske hertuger (formodentlig fra C. B. v. Ehrenschilds arkiv) 1676–1762 og udat. Kirke- og retssager 1558–1758. Toldsager 1633–91. Militære sager (bl.a. protokol for fredsforhandlingerne i Lübeck 8.5.1629) 1629–91. Topografisk ordnede sager for Slesvig 1374–1702, Holsten 1319–1756 og Rendsborg 1328–1474, mm. Sager vedr. greverne af Holsten-Schauenburg, Pinneberg grevskab, samt Oldenburg og Delmenhorst ca. 1300–1696. Akterne er i hovedsagen afskrifter.

Rantzauske akter

Samlingen er formodentlig dannet af gehejmarkivar Finn Magnussen og består af kancellisager, sager fra slægten Rantzaus privatarkiv og fra Kommissionen til undersøgelse af mordet på Chr. Ditlev Rantzau 1721. Den danske konge overtog grevskabet i 1726, og i den forbindelse udarbejdedes arkivdesignationer over de rantzauske grevers arkiv, se ndf. Diverse sager. Noget af samlingen er afleveret til Tyskland, andet er anbragt efter prove-niens og en del er forblevet i denne samling.

Registrering: VA VII s.97ff. Folio-reg. 90 s.73ff.

Indhold: Div. sager 1551–1704, 1706–37; bl.a. med akter om Breitenburgs befæstning og nedrivning 1647, 1657. Breve til kongen fra Chr. Ditlev Rantzau og hans embedsmænd og klager fra undersåtter 1700–17. Kommissionsarkiv og akter vedr. mordet på Chr. Ditlev Rantzau 1721–31.

Forordninger

Indhold: Afskrifter af forordninger, reskripter, cirkulærer o.l. 1435–1847, udstedt af fællesregeringen, af hertugen, fra 1834 af Provinsialregeringen; dertil kommer en del følgeskrivelser og indlæg.

INSTITUTIONER I TILKNYTNING TIL TYSKE KANCELLI

Den kgl. statholder

1545–1848 var der, med enkelte års vakance en kgl. statholder som kongens stedfortræder i Hertugdømmerne. Embedet udviklede sig til særligt at vedrøre tilsynet med retsvæsenet, med embedsmændene, med skatteoppebørslen og med købstæderne (Instrukser 1647, 1670 og 1730). Den kgl. statholder havde endvidere overopsyn med formynderivæsen, kirkeordningen, veje, diger, dæmninger og møntvæsen, og han skulle i øvrigt fungere som kongens rådgiver i alle slesvig-holstenske spørgsmål, se s. 255.

Den kgl. stholders arkiv kom i 1850'erne til København, hvorfra størstedelen i 1874 blev udleveret til Preussen, som igen i 1936 leverede noget tilbage, mest vedr. Nordslesvig. En omfattende kassation havde fundet sted i Tyskland allerede i 1870'erne.

Registrering: VA VII s.101–07.

Litteratur: Fr. Jürgensen West: *De kongelige Statholdere i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten*, Sønderjyske årbøger 1909. Instruks 1670 er trykt i Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv II, 1856–60.

Almindelig afdeling

Indhold: Arkivfortegnelse ca. 1850. Instrukser f. Overretten på Gottorp og det holstenske Regeringskancelli i Glückstadt samt sager vedr. embedsmændene 1734–1803. Bestallinger, instrukser ang. stholderskabet og indkomne breve 1671–89, 1730–1845. De enkelte stholdere 1732–1848 og de underordnede embedsmænd i Regeringskancelliet: Sekretærer 1774–1847, kancellister, kopister 1814–48. Forordninger for-

delt af statholderen 1763–1834. Uroligheder i Hertugdømmerne 1794–97, 1842–43, 1848; en del sager om Holsten er nu i Landesarchiv i Slesvig. Krigsuroligheder 1801–14, 1816, 1822. Vedr. Uwe Jens Lornsen 1830–31. Skibsfart 1783–1834, især 1801–14. Penge- og møntvæsen 1761–1824. Militærsager [1677, 1700] 1728–1846; især vedr. indkvartering og oprettelse af landmilit. Ægtkørsel 1697–1746. Afsætning i Hertugdømmerne af manufakturvarer fra Generalmagasinet i København, se Kommercekollegiet s. 462. Indkomne sager ang. byernes regnskaber 1758–65. Forskelligt, sagligt ordnet (specifikation VA VII s.104) 1716–1843.

Topografisk ordnet afdeling

Gruppen indeholder diverse topografisk ordnede administrative sager, først og fremmest vedr. byerne.

Indhold: Åbenrå by og amt 1764–1832. Haderslev by og amt 1598–1842 m. breve fra amtmanden i Haderslev 1735–46. Løgumkloster, apoteket 1776–96. Nordborg amt 1742–1821. Sønderborg by og amt [1668]–1845. Tønder by og amt [1695]–1845. Ærø 1749–1831. Ærøskøbing 1749–1834. Marstal 1803–34. Div. sager ang. Sydslesvig 1581–1845. Helgoland 1725–66.

Tillæg

Gruppen indeholder diverse statholderarkiver.

Indhold: Markgreve Friedr. Ernst af Brandenburg 1731–73, m. chatolkasseregnskaber 1748–67 og andet vedr. hans hofholdning. Markgrevinden af Brandenburg-Kulmbach, inventarliste 1779. Indk. breve til friherre Fr. L. v. Dehn 1763–68, og landgreverne Carl og Frederik af Hessen, henholdsvis 1769–1833 og 1836–41.

Regeringskancelliet i Glückstadt

Regeringskancelliet blev oprettet 1648 (det første år i Flensborg, derefter i Glückstadt). Det var melleminstans underordnet Tyske kancelli i bestyrelsen af de kgl. dele af Hertugdømmerne. Alle

vigtige sager skulle indsendes til Tyske kancelli i København til afgørelse. Regeringskancelliet var endvidere organ for fællesregeringen i Hertugdømmerne. Statholderen præsiderede i kancelliet, hvis egentlige leder var en kansler med råder, sekretærer, kancellister m.fl. til hjælp. Det fungerede allerede fra oprettelsen som et kollegium. Regeringskancelliet fik en særlig rolle i forholdet til Det tyske rige og dets lande, både i rent udenrigspolitiske sager og i sager om Holsten, som del af Det tyske rige. Foruden det administrative overtilsyn med forvaltningen og embedsmændene i almindelighed og politisager (herunder sundheds- og fattigvæsen) som særligt område havde Regeringskancelliet dømmende magt som øverste domstol for kongens del af Hertugdømmerne. Da den danske konge i 1713 blev enehertug i Slesvig, oprettedes et særligt regeringskancelli for Slesvig, Overretten på Gottorp, se s. 284. Regeringskancelliet i Glückstadt fortsatte som kancelli for den kgl. del af Holsten, efter 1773 for hele Holsten under navnet Obergericht zu Glückstadt. Da de administrative beføjelser i 1834 overgik til Provinsialregeringen, bestod de to overretter fortat som domstole, se s. 255.

Arkivet kom til København i 1850'erne og blev udleveret til Preussen 1874 med undtagelse af en del udenrigspolitiske sager. Størstedelen er forblevet i Tyskland og findes i Landesarchiv i Slesvig. Ekstrakt af registratur over arkivet i Slesvig er i Rigsarkivet som foliereg. 129.

Registrering: VA VII s.108–33. Seddelreg. 44.

Almindelig afdeling

En stor del af Rigsarkivets arkivalier fra Regeringskancelliet er udenrigspolitiske sager, og ikke alle hører proveniensmæssigt hjemme her. De har imidlertid hørt til arkivet siden det 17. årh. og er derfor forblevet her. De er ordnet efter emner og gengives med deres gamle tyske betegnelser.

»*Staaten und Regenten in Europa*«: Afskrifter og originale arkivalier, der for en stor del vedrører anliggender, i hvilke kongen har taget del i sin egenskab af tysk fyrste, stridigheder mellem de tyske stater, titulatur mm. 1494–1645. Brevveksling mellem den danske konge og tyske kejser 1635–53. Stridigheder i mecklenburgske fyrsteslægts 1566ff. Grænsespørgsmål vedr. Holsten

1642, 1739. Sager vedr. Braunschweig-Lüneburg 1647–48, 1665 og flere andre stater 1618–1744.

»*Königreiche Dänemark und Norwegen*«: Sundtolden, specielt vedr. England og Holland 1628–57. Betænkninger i retsspørgsmål fra Regeringskancelliet til kongen 1655. Lotterisager 1706–45, div. år. Corfitz Ulfelds sager 1651–70. Bjergværker i Norge 1719–31 mm. – Specialregistratur i seddelreg. 44.

»*Friedensverhandlungen, Negotiationen, Alliancen etc.*«: Forhandlingsakter fra sekretær i Tyske kancelli, Joh. Leonh. Kleins sendelser til Sverige, kejseren og forskellige tyske fyrster (herunder dagbøger og historiske optegnelser) 1602, 1614, 1635–49 og vedr. hans bo 1688–89. Relationer fra Martin Tancke, resident i Haag, 1638–39, 45–47. Corfitz Ulfelds sendelse til kejseren 1639–41. Fredsunderhandlingerne i Münster og Osnabrück 1636, –38, –41, –49 og –52. Forhandlingsprotokol ang. de engelske uroligheder, ang. alliancer mellem tyske fyrster, Frankrig og Sverige 1658–59. Freden i Nijmegen 1679 og freden mellem Sverige og Danmark 1719–20, mm.

»*Reichs-, Churfürsten-, Collegial- und Deputationstage*«: Sager (de fleste i afskrift) om de forskellige forsamlinger i Tyskland 1613–75, bl.a. om den gottorpske hertug Christian Albrechts sæde på rigsdagen 1640–75. Kejserlige dødsfald 1702–92, mm.

»*Niedersächsischer Kreis*«: Rigsskatter 1636–1735. Kredsdagsakter 1556, 1620–1798. Breve i anledning af krigen m. Sverige 1644–45 og 1659. Hvervninger 1651–54, 1671, 1684, mm.

»*Bremen und Verden*«: Den ældre del af arkivet har hørt til hertug Frederik (3.)s arkiv som ærkebiskop i Bremen. – Akter (flest i afskrifter) vedr. Bremen stift og by 1248–60, 1503–1646. Valget af hertug Frederik 1623ff. og hans forhandlinger med Sverige 1632, 34–35. Stridigheder m. Sverige og svenske gennemmarcher 1544, 1616, 1643–46, 1650–51, 1666–67, 1680. Ærkebiskop Frederik (3.)s reskripter til råder og embedsmænd 1637, 1644–46. Div. sager om stift, by, stænder og forhold til Ditmarsken. Retslige forhold mm. 1630–1712.

Den danske regerings arkiv (Bremen og Verden) 1712–15: Den kgl. regering i Stade styrede Bremen og Verden under den danske besættelse 1712–15. Generalguvernøren havde direkte referat til kongen. – Hyldingen 1712. Ansøgninger, bestallinger, embedseder. Kgl. reskripter. Korrespondance m. civile embedsmænd og myndigheder. Indkvartering og andre militære anlig-

gender. Dispensationer i ægteskabssager, kollektter og almisser mm. Overdragelsen til kurfyrsten af Hannover 1715. Div. efterretninger fra 15.–17. årh. om lensgodser og patronatsret i Oldenburg, Bremen og Verden. Brevveksling mellem Regeringskancelliet og Den hannoveranske regering i Stade om undersåtternes retslige forhold 1713–51.

»*Oldenburg und Delmenhorst*«: Administration og kgl. reskripter 1638–42. Retssager 1670–1753. Tolden i Elsfleth 1619–70. Enkelte herskaber og fogderier 1531–1648. Stridigheder med Gottorp 1674 og 1677. Betænkninger til kongen 1671 og akter vedr. kommissionen af 12.7.1684 til forbedring af tilstanden i Grevskaberne. Successionen i Oldenburg og Delmenhorst 1460–1680, herunder traktater og forhandlinger bl.a. m. Sverige 1646–60 div. år. Fortegnelser er indlagt i pakkerne. Forhandlinger m. Braunschweig-Lüneburg om lenshøjheden over Stadt- og Butjadingerland 1439–1672.

»*Stift Lübeck*«: Breve fra Christian 4. til biskop Hans af Lübeck 1638–42. Lübeck Magistrat til kongen om striden m. Hamburg 1643. Vedr. koadjuratet 1647–1707. Prisesag 1678.

»*Stadt Hamburg*«: Forholdet mellem Hamburg og hertuger af Holsten og den danske konge 1417–1747; heri forhandlinger, forlig om overhøjhedsret og toldspørgsmål m. korrespondance. Retssager mellem borgere i Glückstadt og Hamburg 1634–36 m.fl. senere retssager. Kgl. søpas for hamburgske skibe 1630–31. Beslaglæggelse af skibe 1676, 1679, 1694–95, 1700, 1711–17. Handelsforbud pga. den nye hamburgske mønt 1726, mm.

»*Elbstrohm*«: Forhandlinger i Kiel 25.8.1580 om højheden over Elben mellem Frederik 2. og hertugerne Hans d.æ. og Adolf som den ene part og byen Hamburg som den anden. Gesandtskaber til kejseren i anledning af stridigheder med Hamburg 1565, 1630–43. Hamburgs skibsfart 1657–59, 1665–66 og prizesager 1667–1717, div. år. Konvojafgift opkrævet i Glückstadt 1676. Fornylse af Elbtolden 1676–77. Tolden i Stade 1660, 1678–91.

»*Königliches Erbhaus*«: Kroning, bryllup, skilsmisse, dødsfald og formynderskab i kongehuset 1642–1807. Konfirmationer og embedseder ved tronskifte 1670–1766, mm. – Specialregistratur i seddelreg. 44.

»*Gesammthaus Holstein*«: Forholdet til de gottorpske hertuger og Hertugdømmernes statsretlige stilling 1448–1792, div. år;

bl.a. brevveksling mellem Christian 4. og hertug Friedrich (3.) af Gottorp 1637–43 og mellem Regeringskancelliet og hertugen 1657–58. Den årlige overdragelse af fællesregeringen 1648–1708, dens genindførelse for Holsten i 1721 og registratur over dens arkiv 1598. Forhandlinger og forlig med hertugerne 1642–1772, div. år. Freden i Traventhal og den herom nedsatte kommission 1706–08, 1711. Overtagelsen af grevskabet Pinneberg 1635, 1640–49.

»*Abgetheilte Herrschaften*«: De ikke suveræne slesvigske og holstenske hertugslægter af Nordborg, Sønderborg, Glyksborg, Plön og Rethwisch 1601–1790, 1823–27. Processer bl.a. om skatter og told ved Kejserretten 1601–73. Hans August af Gottorps omslagsregnskaber 1656–57, mm. Sønderborgske og Nordborgske konkurskommission 1627–73, 1708. Den plønске hertugfamilie 1664–1712, 1719–69, 1777–90, 1823–24.

»*Landtage und Huldigungen*«: Efterretninger om forleninger 1440–1616. Akter vedr. hyldinger i Hertugdømmerne af den danske konge og de gottorpske hertuger 1590, 1593, 1616, 1648–55, 1673, 1695. Landsdagsakter 1627, 1636–40, 1647–52, 1653–57, 1662–71, 1673–75, 1679, 1695, 1711–12.

»*Militaria*«: De fleste sager tilhører Regeringskancelliets arkiv; en del stammer dog fra ærkebiskop Frederik (3.)s arkiv. Denne blev i marts 1644 af sin far, Christian 4., udnævnt til generalissimus og leder af krigsrådet i Glückstadt. I de fleste af pakkerne er indlagt fortegnelse. – Trykte kejserlige mandater f. Holsten 1641–1714, 1734, 1793. Hvervningspatenter 1636, 1640. Bestallinger 1635–46. Militære forseelser og krigsretssager 1630–49. Krigsfanger 1633, 1641, 1644–46. Indkvartering, forplejning og mønstringspladser 1635–48. Klager fra befolkningen bl.a. i Ditmarsken, 1638–48. Thorstenson-krigen: Korrespondance om felttoget i Jylland 1643–47, dagbog over krigsbegivenhederne marts 1644–juli 1645, krigsrådsprotokol aug. 1644–juli 1645, udstedelse af pas og sauve-gardebreve 1644, opsnappede svenske breve 1639, 1644–45. Svenskekrigen 1656–60: Udskrivninger, hvervninger, krigsbegivenheder, udenrigspolitiske efterretninger. Store nordiske krig mm.: Troptransporter, beslaglæggelse af skibe, handelssamkvem m. Sverige, svenske desertører mm. 1657–1717. Desertører og konventioner m. fremmede magter herom 1732–51. Div. militære sager 1631–46. Kontrakt m. Albert Baltser Berns om opførelse

af stykkestøberi og tøjhus i Glückstadt 1641. Breve til og fra Frederik (3.) 1645–47.

»*Adel*«: Christian 4.s reskript til adelen i Holsten om krigen m. Sverige 1645. Rang og optagelse i ridderskabet, den tyske rigssadel, grevestanden 1680, 1732, 1738, 1775–1833, div. år. Restancer 1692, 1694, 1696 og 1705. Ridderskabets fritagelse for told i Lübeck 1738. Permanent deputation af prælater og ridderskab 1775, 1813–17. Det holstenske ridderskabs skattefrihed 1800–18. Kreditforening af klostre og godsejere 1811, 1813.

»*Stadt Glückstadt*«: Glückstadt by og fæstning 1630–1703. Handelen på Guinea og Det afrikanske kompagni 1658–1703. Handelen på Spanien, Marokko, Norge, Finmarken og Hamburg 1630–54. Det grønlandske kompagni 1678. Privilegier vedr. handel og manufaktur 1630–78, 1702, 1806. Provantering af Glückstadt fæstning 1642–45.

»*Regierungssachen*«: Div. sager herunder koncepter til pas og testimonier o.l. Sag om kartografen Joh. Mejer 1648–50 og om Caspar Danckwerths »Landesbeschreibung« 1654–55.

»*Grafschaft Rantzau*«: Den gottorpske hertugs besættelse af grevskabet 1706.

»*Kirchensachen*«: Visitatser, præstekaldelse mm. 1637–43. Takkegudstjenester for de danske sejre og fredsslutninger 1643–1716 og kejserlige sejre over tyrkerne 1683–97. Reformationsfester 1655, 1717, 1730. Det oldenborgske kongehus 300-årsdag 1749. Den almindelige kirkebøn 1640–1746.

Registraturer: Fortegnelse over Regeringskancelliets sager ca. 1648–59.

Varia: Møntvæsenet i Glückstadt 1634–1716. Relationer m. bilag fra kommissionen af 3.1.1650 til revision af Landkasse- og Zahlkommissarieregnskaber for Hertugdømmerne 1645–50 (Kommissionen blev nedsat gennem Regeringskancelliet. Bilagene indeholder regnskaber for indtægter i Hertugdømmernes amter og udgiftsbilag til militære formål). Kgl. reskripter 1686–94. Div. sager 1600–1817.

Topografisk ordnet afdeling

Indhold: Retssager fra Haderslev amt, appelleret til Regeringskancelliet 1641–1720, div. år. Krigsskader 1637–48. Hoveri 1648, 1652. Retssager fra Haderslev by 1663–1711. Retssager vedr. Sønderborg by 1695–1716. Sager vedr. Løgumkloster amt og Tønder by 1648, 1662–64.

Overretten på Gottorp

I 1684 kunne Christian 5. inddrage den gottorpske hertugs andel af hertugdømmet Slesvig, således at kongen alene havde suveræniteten over hele området. Ved forordning 5.11.1684 oprettedes *Justitskancelliet*, som overtog Regeringskancelliets administrative opgaver i Slesvig, først og fremmest tilsynet med retsvæsenet (både verdslige og gejstlige retter) og med formyndervæsenet. Endvidere overtog Justitskancelliet Regeringskancelliets domsmagt i slesvigske sager. Under Justitskancelliet blev lagt nogle kancelligodser. For disse og for ejendomme under Landretten førte Justitskancelliet skyld- og panteprotokoller (nu i Landesarkiv i Slesvig og Landsarkivet i Åbenrå). 1689 måtte kongen genindsætte hertugen i hans tidligere rettigheder i Slesvig og opheve Justitskancelliet. I 1713 blev den gottorpske hertug definitivt tvunget ud af hertugdømmet Slesvig, og Justitskancelliet genopstod i overensstemmelse med instruksen af 1684. Institutionens navn blev hurtigt *Overretten på Gottorp*. Da Den slesvig-holstenske provinsialregering oprettedes i 1834, overtog den Overrettens administrative opgaver, mens denne fortsat bestod som domstol til 1850.

Registrering: VA VII s.134–42.

Almindelig afdeling

Indhold: Fortegnelser og samlinger af forordninger 1498–1848. Sørgefesten for Frederik 4. og edsaflæggelse til Christian 6. Sprogskriptet af 15.12.1810 og embedsmændenes kendskab til dansk, bl.a. indberetninger herom. Indsamling af antikvariske oplysninger og bevarelse af historiske mindesmærker og genstande 1810–11, 1826. Regulering af grænsen mellem Nørrejylland

land og hertugdømmet Slesvig (1596)–1800. Påtænkt jurisdiktionsomlægning i Nordslesvig 1791–1812. Konfirmationer af privilegier knyttet til huse, gårde eller større områder. Indberetninger om kapitaler tilhørende offentlige og velgørende institutioner 1743. Indberetninger om garverier og felberedere fra land-, by- og godsdistrikter 1811. Div. sager 1685–1829, bl.a. cirkulærer fra Overretten 1686–89, 1707–1805. Politiforordning 1737–41. Bygning af tugthus i Flensborg 1738–61. Militærsager 1739–59. Universitetet 1744–1829. Enke- og pensionskasser 1745–96. Takster for læger 1821–22.

Topografisk ordnet afdeling

Indhold: Åbenrå og Løgumkloster amter: Amternes grænser, embedsmænd og retsvæsen (1704)–1860. Bl.a. om ret til atudpante 1732–86. Beretninger om retsvæsenet 1771.

Ejdersted: Næringsvæsen 1824–30. Militærvæsen 1733–62. Forskelligt 1728–67.

Haderslev amt: Afskrifter og fortegnelser over breve vedr. amtet, især om kirkelige forhold 1483–1742. Sager vedr. jurisdiktionsgrænser og embedsmænd 1750–1829. Arvesag efter ri-defoged i Tyrstrup herred 1723–42. Landvæsenssager 1768–1805. Nærings-sager 1769–80. Hospitalfæsternes afgifter (1569)–1808. Bøndernes afgifter og ydelser 1766–1803. Fattigvæsenssager 1778–1825. Forskellige kirkesager 1739–73 og skolesager 1803–23. Beretninger om retsvæsenet 1771. Militærsager 1773–1801. Fysikats- og jordemodervæsen 1785–1817, mm.

Sønderborg og Nordborg amter: Stridigheder om de gejstlige skifter på Als og Ærø (1676)–1819. Div. sager, Sønderborg og Nordborg amter 1623–1819 bl.a. vedr. fattigvæsen 1790–1809. Ærøske sager vedr. kirke 1745–1803, skole 1759–88, fattigvæsen 1764–1831, landvæsen 1762–1816, sundhedsvæsen 1766–1831, brandvæsen 1773–74, kvægsygen 1777–80, militær 1787–1811, klager 1789–90, mm.

Tønder amt: Retslige og politimæssige forhold i Slogs h. 1768–1819. Bidrag til vejjudgifterne i Tinglev og Bylderup sogne 1787–93. Nærings-sager 1770, mm.

Forskellige sydslesvigske amter og landskaber: Mest nærings-sa-

ger og fattigvæsensager for Amrum, Bredsted, Femern, Flensborg, Gottorp, Husum, Hütten, Nordstrand og Pelworm amter samt landskabet Stapelholm ca. 1750–90 (1838).

Åbenrå by: Næringssager 1753–86. Grænserne for byens politimyndighed 1823–24, mm.

Eckernførde by: Næringssager 1754–88.

Flensborg by: Afskrifter af og fortegnelser over byens ældre privilegier, lavsskråer mm. 1492–1740. Havnerettigheder 1738–39, 1750–59. Næringssager 1765–1833, mm.

Haderslev by: Afskrifter af og fortegnelser over byens ældre privilegier, lavsskråer mm. 1636–1738, div. år. Slotsgrunden og slotsvandmøllen 1697–1846, div. år. Næringssager (1663)–1786. Div. sager om latinskolen 1567–1726, bybrønden 1714–17, græsningsrettigheder 1779–81, mm.

Sønderborg by: Bystyret og dets embedsmænd 1718–19, 1821–27. Næringssager 1755–86, mm.

Tønder by: Div. sager om breve vedr. Tønder by 1618–1740 i afskrift, embedsmænd 1698–1714, 1795–1834, mm. Næringssager 1754–58.

Ærøskøbing: Kirkesager 1776–1830. Skolesager 1788–1818. Div. sager 1764–1834, bl.a. om byens marker 1783–89, militærvæsen (1787)–1809, sundhedsvæsen 1804–31, oppebørsel (1813)–1834.

Forskellige sydslesvigske byer: Fortrinsvis fattig- og næringsvæsen i Burg, Frederiksstad, Garding, Husum, Slesvig og Tøning.

Marstal Flække: Div. sager 1787–1837, bl.a. om kornafgift 1787–93, militærvæsen 1805–20, brolægning 1806–34, sundhedsvæsen 1812–33, fattigvæsen 1823–26, handel- og skibsfart 1827–28.

Forskellige Flækker: Fortrinsvis fattig- og næringsvæsen i Arnæs 1769–70, Bredsted 1774–91, Løgumkloster (1754)–1779, Nordborg 1751–1816 og Wyk 1774–1814.

Fyrstelige og adelige godser: Regulering af hoveriforholdene på de augustenburgske godser, 1805–33. Div. sager fra forskellige godser, Gråsten, Gram og Nybøl, Grøngrøft m.fl. De adelige godser i alm. 1782–1815.

Priseretten i Flensborg

Priseretten nedsattes ved reglement for kaperfarten og prisernes lovlige pådømmelse, Rendsborg 14.9.1807. I hvert stift i Danmark, Norge og Hertugdømmerne anordnedes en ret bestående af en kgl. udnævnt prisekommissær og en stedlig dommer til at dømme i prisesager efter reglementets bestemmelser. Priseretten for hertugdømmet Slesvig havde sæde i Flensborg, for Holsten i Altona. Reglementet var udarbejdet af de to kancellipræsidenter for danske og for tyske kancelli, mens den danske regering var forlagt til Rendsborg. Som appelinstans blev udpeget en Overadmiralitätsret sammensat af cheferne for Admiralitäts- og kommissariatskollegiet, kancellierne og de andre kollegier. Også den opholdt sig 1807–08 i Rendsborg. Efter at kapervæsenet en kort tid havde været forbudt (aug. 1809–marts 1810), blev det igen indført ved reglement af 28.3.1810, udstedt gennem Admiralitäts- og kommissariatskollegiet. Priseretten i Flensborg modtog sin fornyede instruks af Overretten på Gottorp.

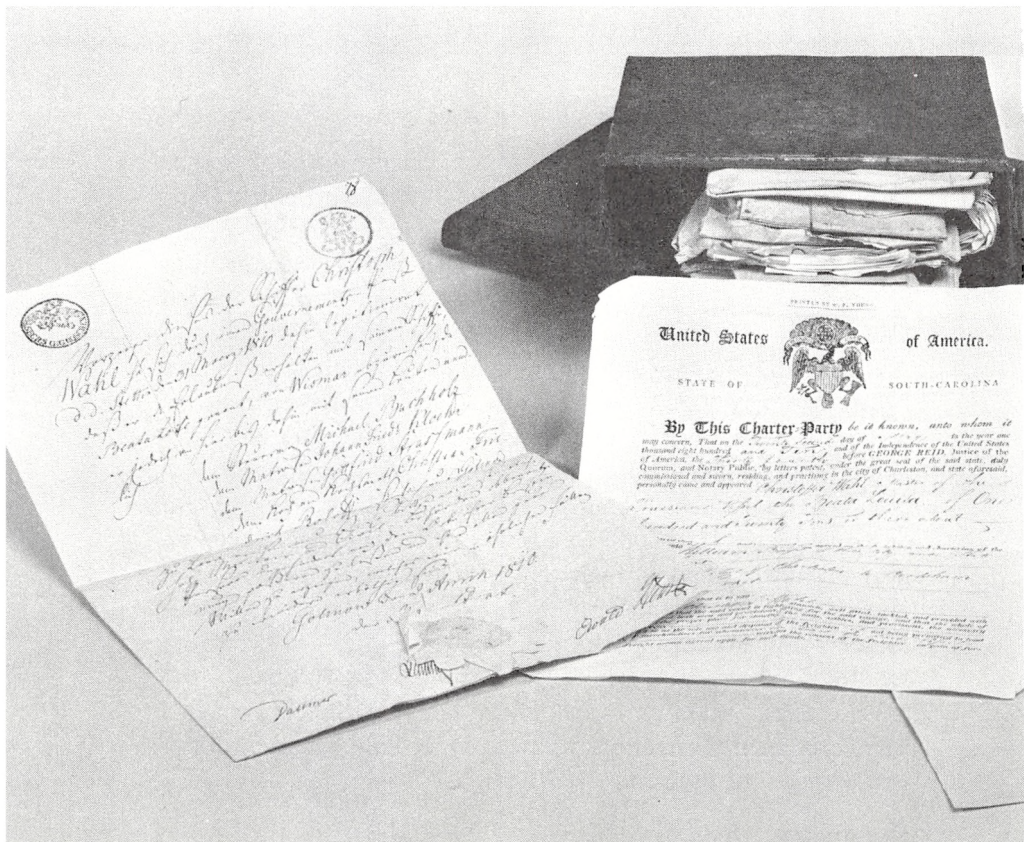
Priserettens arkiv er formodentlig kommet til København i 1850'erne med Overrettens arkiv og synes ikke berørt af arkivudleveringen til Preussen i 1870'erne.

Registrering: Ureg.

Indhold: Protokol for prisesager juni-okt. 1810. Koncept til protokol juni 1810–aug. 1811. Korrespondancesager 1807–13. Prisesager (forhørsakter, konfiskerede pas, skibsjournaler, breve, søkort mm. fra de kaprede skibe) nr. 1–62, 1807–12. Op-snappede breve m. adressater i amerikanske og tyske byer samt København 1807.

Prisesager fra Flensborg priseret nr. 63–85, 1812–13 er i Søetatens arkiv, se s. 624f. Samme sted findes kopibog for Rendsborgske Overadmiralitätsret 1807–08.

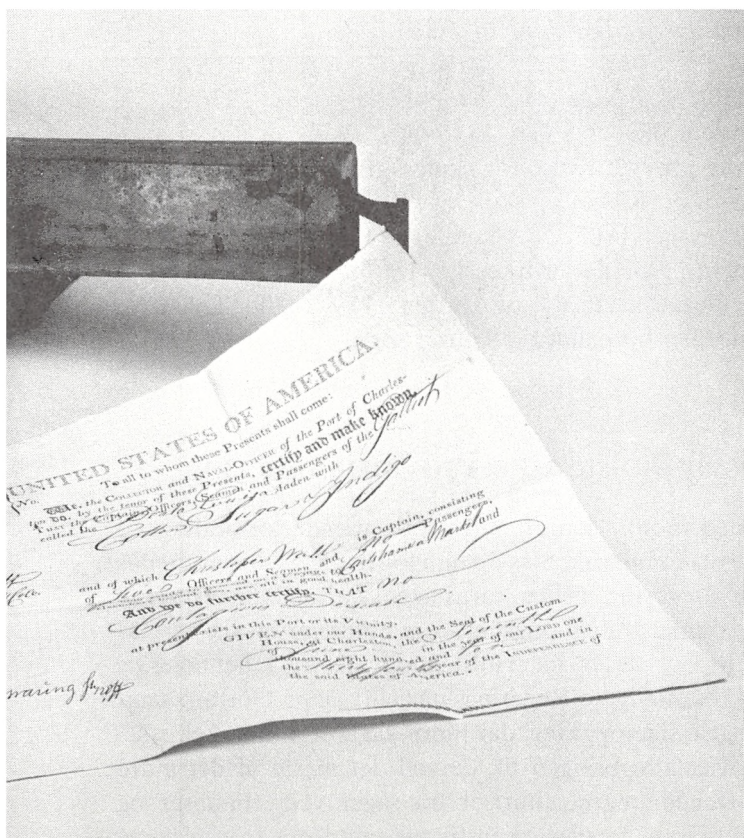
Litteratur: Morten Westrup: *Centraladministrationens forlæg-gelse 1807–08*, Arkiv IV, 1976–77. Reglementerne er trykt i Kay Larsen: *Danmarks Kapervæsen 1807–14*, 1915.

Overkonsistoriet for hertugdømmet Slesvig

Overkonsistoriet for hertugdømmet Slesvig oprettedes samtidig med Overretten på Gottorp (Justitskancelliet) 1684–89 og atter 1713. Det bestod af Overrettens medlemmer samt generalsuperintendenten og to provster og var appelinstant for underkonsistorierne (gejstlige domstole i 1. instans) og domstol i 1. instans i sager mod embedsmænd og særlig privilegerede. Endvidere havde Overkonsistoriet administrativt tilsyn med kirke, skole og fattigvæsen i hertugdømmet Slesvig. Overkonsistoriet blev ophevet i 1850. Dets arkiv fulgte med Overrettens arkiv til København, hvorfra størstedelen udleveredes til Tyskland og nu er i Landesarchiv i Slesvig.

Registrering: VA VII s.143–46 (m. specifikation af sagerne).

Priseretten i
Flensborg:
Prisesag nr. 41.–
Beslaglagte
skibspapirer
tilhørende
Christoffer Wahl,
kaptajn på den
preussiske galease
»Beata Louisa«,
strandet på
Fehmarn i 1810.
Sagen pådømtes
af priseretten
12.1.1811.

Almindelig afdeling

Indhold: Visitationsberetninger vedr. kirkerne og skolerne m. korrespondancesager 1722–1803. Sager vedr. bryllup, dåb og begravelser i det danske kongehus 1714–50. Sabbatsforordning, bededage, kirkebøn mm. 1713–33. Forskellige kirkesager 1732–1810. Alm. skolesager 1795–1829.

Topografisk ordnet afdeling

Indhold: Åbenrå og Løgumkloster provstier: Kirke- og skolesager 1725–1830, div. år. Organisationen af fattigvæsenet i Åbenrå by 1806.

Haderslev provsti: Kirkesager i alm. 1714–97. Kirke- og præstetiende 1769–1825. Kirkesager vedr. de enkelte sogne

(1708)–1838. Skolesager for de enkelte sogne 1736–1832. Skolesager vedr. Haderslev by 1815–30.

Sønderborg provsti: Kirke- og skolesager 1735–1839.

Tønder provsti: Kirke- og skolesager 1721–1833.

Ærø: Kirkesager 1808–20. Skolesager 1767–1832.

Sydslesvigske provstier: Kirkesager fra provstierne Ejdersted, Flensborg, Gottorp, Husum og Hütten 1719–1824. Skolesager fra Femern, Flensborg amt og Sattrup sogn.

Den slesvig-holstenske Provinsialregering

Samtidig med indførelsen af rådgivende stænderforsamlinger i hvert af hertugdømmerne Slesvig og Holsten i 1834, oprettedes en Provinsialregering fælles for begge hertugdømmer. Den overtog de administrative opgaver, som hidtil var blevet varetaget af de to overretter for Holsten og Slesvig i henholdsvis Glückstadt (det tidligere Regeringskancelli) og på Gottorp samt forvaltningsmæssige opgaver, der hidtil var løst af den kgl. statholder. Provinsialregeringen fik derved det meste af det indre styre i Hertugdømmerne, bortset fra sager vedr. finanser og skatter, landvæsen, forsvar og justitsvæsenet, som fortsat hørte under overretterne som en rest af deres administrative opgaver. Provinsialregeringen udøvede sin myndighed under Slesvig-Holsten-Lauenburgske kancelli's overtilsyn.

Arkivet kom til København i 1850'erne og blev udleveret i 1870'erne. Størstedelen af arkivet, bl.a. brevprotokoller o.l., er i Landesarchiv i Slesvig, medens Rigsarkivet hovedsagelig har lokalakter fra Nordslesvig, tilbageleveret i 1930'erne. Ligesom i andre arkivfunds i TKIA er enkelte sager undgået arkivudvekslingerne med Tyskland.

Registrering: VA VII s.147–61.

Almindelig afdeling

Indhold: Div. præsidial-akter (regeringspræsident Spies) 1794–1836 og udat. Sager vedr. adelige rettigheder 1836–48. Politisager bl.a. om P. Hiort Lorenzen, om uroligheder i Haderslev 1848, mm. 1845–49. Udførelsen af sprogreskriptet 18.5.1840, 1840–50. Div sager vedr. undervisning i dansk og

tysk i skolerne 1840–48. Trykkefrihedssager 1828–45. Presse-sager 1840–48. Div sager vedr. politiske forhold 1830–46. Div. sager 1813–50.

Topografisk ordnet afdeling

Indhold: Abenrå-Løgumkloster provsti: Sager om visitatser 1835–47. Kirke- og skolesager 1834–48. Sager vedr. udførelsen af skoleregulativ 9.6.1801 for landsbyskolerne 1801–49. Udarbejdelse af skolereglement for landsbyskolerne 1836–46.

Flensborg provsti: Kirke- og skolesager vedr. Bov sogn 1836–47.

Haderslev provsti: Alm. kirkesager 1834–47. Visitatser 1835–47. Enkelte kirker 1830–48. Skoleregulativ 18.7.1808, 1808–47. Enkelte skoler 1804–48.

Sønderborg provsti: Alm. kirkesager 1834–45. Visitatser 1835–58. Enkelte kirker 1824–49. Skolesager 1834–45. Skoleregulativ 17.5.1803, 1800–47. Revision af skoleregulativ 1808 og indretning af sommerskoler 1837–46.

Tønder provsti: Sager vedr. enkelte kirker 1835–47.

Tørninglens provsti: Alm. kirkesager 1763–1849. Enkelte kirker 1835–46. Enkelte skoler 1834–46. Div. skolesager 1836–47.

Abenrå og Løgumkloster: Amtsgrænserne 1819–47. Embeds- og bestillingsmænd 1834–48. Kommissionen af 9.10.1841 til udarbejdelse af nyt sportelreglement. Håndværk 1820–49. Udskrivning af overordentlig kirkeskat 1772–1846. Udstykningssager 1848–49. Div. sager 1834–48.

Haderslev amt: Slotsgrunden i Haderslev by 1799–1835. Embeds- og bestillingsmænd 1834–43. De kirkelige kapitaler 1804–46. De mähriske brødre og kolonien i Christiansfeld 1771–1846. Håndværk 1834–48. Udstykning 1847–49. Veje 1835–48. Fattigvæsen 1833–45. Div. sager 1805–48.

Sønderborg og Nordborg amter: Embedsmænd 1831–48. Div. sager 1805–47. Sager vedr. Ærø: Brandforsikring 1773–1848, fattigvæsen 1835–48, håndværk 1835–47, handels- og krobevillinger 1811–47, kirkesager (også for Als), kommunesager 1817–48, medicinal- og karantæne 1831–47. Div. sager 1835–47.

Tønder amt: Bryggeri- og brændevinsbrænderi-rettigheeder i Højer birk 1705–1847. Div. sager 1835, 1839–48.

Åbenrå by: Erhvervelse af borgerret 1842–48. Embedsmænd 1836–48. Næringssager 1833–44. Skolevæsen 1807–47. Ophævelse af brevaafgiften 1791–1835. Div. sager 1835–47.

Flensborg by: Den danske præst 1838–45.

Haderslev by: Embedsmænd 1811–49. Kommunale bygninger 1835–48. Frue kirke 1836–46. Div. kirkesager 1815–48. Håndværk 1834–48. Byens politivæsen 1814–47. Torvesager 1835–47. Haderslev hospital 1811–53. Div. sager 1834–47.

Slesvig by: Skatteregister 1836–44 (afskrift af matrikel af 1735 m. tilføjelser om forholdene i 1836 og af- og tilgang 1836–42).

Sønderborg by: Embedsmænd 1829–47. Div. kirkesager 1783–1845. Skolesager 1803–43. Div. sager om skat og økonomiske forhold 1823–39. Brolægningsager 1828–40. Håndværk 1835–48. Div. sager 1836–48.

Tønder by: Embedsmænd 1834–49. Slots- og frigrundens bidrag til politikassen 1824–38. Div. kirkesager 1819–44. Skolesager 1803–47. Forplejnings- og fattigarbejdsanstalten 1819–36. Håndværk 1836–50. Markeder og handel 1837–47. Div. sager 1828–48.

Ærøskøbing: Protokol over indkomne skrivelser fra General-toldkammer- og kommercekollegiet 1812–34 om kanal-, havne- og fyrvæsen m. bilag vedr. Ærøskøbing havn 1787–1835. Havnesager 1834–49. Brandforsikringsager 1771–1842. Fattigvæsen 1826–46. Håndværk 1835–48. Skibstabeller 1836–48. Div. sager 1837–47.

Løgumkloster Flække: Kirken 1840–48. Udarbejdelse af nyt skoleregulativ 1831–40. Håndværk 1836–46. Brolægning 1838–42. Div. sager 1834–49.

Marstal Flække: Havnesager 1784–1834. Fattigvæsen 1838–46.

Nordborg Flække: Erhvervelse af borgerret 1836. Torvesager 1842–48.

Fyrstelige og adelige godser: Årtoft og Søgård: Kirke- og skolesager 1834–43. Håndværk 1834–48. Diverse 1834–44.

Augustenborgske godser: Diverse 1836–49. *Ballegård m.fl. godser:* Diverse 1806–48. *Gråsten:* Kirke- og skolesager 1835–41. Håndværk 1835–48. *Gram:* Sager vedr. godsets undergivne 1801–46. Diverse 1830–45. *Ladegård:* Kirkesager 1837–42. Skolesager 1805–44. *Grevskabet Reventlow:* Kirkesager 1842–49. Håndværk 1834–47.

Andre lokale institutioner og kommissioner mm.

Censor i Kiel, Fr. Carl Clauswitz's embedsarkiv 1819–31

Kronprins Frederik (6.) havde ved patent 9.9.1806 inkorporeret Holsten i det danske monarki, men da Det tyske forbund blev dannet i 1815, blev Holsten delstat heri. Forbundsfor­samlingens bestemmelse 20.9.1819 førte til, at der ved kgl. reskript 9.11.s.å. indførtes censur i Holsten og Lauenburg for bøger under 20 ark samt for blade og aviser.

Registrering: VA VII s.162.

Indhold: Censurprotokoller og korrespondance 1819–31.

Kommissionen til udbredelse af den indbyrdes undervisning i Hertugdømmerne

Den indbyrdes undervisningsmetode skyldtes den »Bell-Lancasterske« metode, der gik ud på, at nogle af de mere fremmelige børn under lærerens tilsyn underviste mindre grupper af elever. Ved kgl. resolution 22.7.1821 blev det påbudt, at metoden skulle udbredes i Hertugdømmerne, og en kommission, som var nedsat 12.2.1820 for at undersøge mulighederne, fungerede videre til 14.6.1849 som tilsynsmyndighed.

Arkivet blev afleveret til superintendenten i Slesvig.

Registrering: VA VII s.162–64.

Indhold: Forestillinger mm. 1820–27. Kommissionens korrespondance 1820–49. Indberetninger om den indbyrdes undervisnings fremgang og tilstand 1826–48. Protokol over lærere og seminarister, der besøgte »Die Normalschule der wechselseitigen Schuleinrichtung in Eckernförde« 1824–28. Ekspektancelister smstd. 1824–29, 1840. Reglement for skolen 1820 mm. Tabeller og skemaer til brug ved undervisningen. Kommissionens regnskab 1821–49.

Litteratur: K. E. Bugge: *Skolen for livet. Studier over N. F. S. Grundtvigs pædagogiske tanker*, 1965.

Kommissionen af 22.2.1809 ang. medicinalvarers fordeling mellem Kongeriget og Hertugdømmerne

Registrering: VA VII s.165.

Indhold: Koncepter og indlæg 1809–13. Fortegnelse over ind- og udgående sager. Journal m. sager 1808–14. Fortegnelser over medicinalvarer.

Sager vedr. Helgoland 1720–1827 og Holsten 1613

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Helgoland: Justitssager 1720–1824 og kirkesager 1772–1813 fra provstiet Husum. Holsten: Afskrifter af privilegier for laug i Altona 1641–86. Holstenske kancellisager. Vedr. retssag ca. 1806 fra Friedrichshof i Plön. Taksationsforretning over jorderne i Wilster marsk 1613.

Den provisoriske forvaltningskommission i Kiel 1813–14

Kommissionen nedsattes 9.12.1813 af den svenske kronprins Karl (XIV) Johan (tidligere marskal J. B. Bernadotte), efter at han havde besat Holsten i 1813. Efter freden i Kiel 1814 ophævede Frederik 6. kommissionen 27.1.s.å.

Registrering: Folioreg. 126.

Indhold: Kommissionens protokol. Kopibog. Ekstrakt af beretning m. bilag. Sager vedr. kommissionens konstituering, organisation og afsked. Toldsager. Postsager. Skattesager for godser, klostre, byer og amter. Fordeling af krigsbyrderne. Indberetninger om plovta, forråd, rekvisitioner. Den danske militære våbenaflevering. Forpligtelsesbreve fra embedsmænd, hvorved de forskriver sig fra ethvert tilhørsforhold til dansk øvrighed (dec. 1813). Kornlagre. Akter vedr. krigsbefuldmægtigede, fragtkommission og postmester. Indtægter til den kgl. kasse. Krigskonstitutionen. Sager om den offentlige sikkerhed, indrettelse af gendarmeri mm. Privatsager. Forestillinger i tilfælde af kommissionens tilbagetrækelse. Diverse. Sager vedr. arv, konkurs og kriminalitet. Reklamationer, gager, pensioner, konstitutioner,

branddirektører, fideikommissgods mm. Generalberetning til kronprinsen. Finanssager, div. regnskabsprotokoller, indtægts- og udgiftsordrer fra kommissionen. Politisager. Befordrings-sager. Sager vedr. magasinet, providering og foderleverancer. Rekvisektionsekspedition. Intendant ved Nordarmeen i Tyskland, gehejmekrigsråd Krellingers skrivelser og rekvisitioner. Lazaret-sager. Sager vedr. saltforsyninger fra Oldesloe's saltforråd. Rekvisektion af heste mm. Fortegnelse over skader i Reinfeld amt siden indmarchen af fjendtlige tropper.

Den militære reguleringskommission af 1813 og Kommissionen til Hertugdømmernes genoptagelse 1814–18

Reguleringskommissionen udnævntes 20.11.1813 med det formål at arbejde på generobring af Holsten. Den afløstes af Kommissionen til Hertugdømmernes genoptagelse, som nedsattes 19.1.1814. Ved freden i Kiel 14.1.1814 fik Frederik 6. igen suveræniteten over Holsten.

Registrering: Folioreg. 126.

Indhold: Kommissionernes deliberationsprotokol 1813–14 m. koncepter. Kopibøger juli 1814–dec.1818 m. reg. Journaler jan.1814–feb.1819 m. reg. og bilag. Registrant over ekspederede sager dec.1813–okt.1814 m. alf. reg. og bilag. Registrant over indkomne sager dec.1813–dec.1814 m. alf. reg. over brevskrivere og bilag dec.1814–juni 1815. Diarium over ekspederede sager dec.1813–juni 1815. Kopibog over kommissionens afdeling ved den russiske armés hovedkvarter foran Hamburg jan.–juli 1814. Oversigt over arkivets inddeling. Kgl. forestillinger og reskripter 1814–15. Forplejningssager henlagt i nummerorden efter de forskellige kopibøger 1814–15, eller topografisk efter Holstens og Slesvigs landskaber og stæder. Fortegnelse over leveringer fra Haderslev by under den fjendtlige besættelse jan. 1814. Protokoller over alle leveringer 1814 m. alf. reg. (kød-, korn-, brænde- og tømmerleverancer m. enkelte regnskabssager). Indkvarterings-sager. Lister over placeringen af den russiske armé i Holsten 1814. Kørselssager med passager 1814–16. Forstsager 1814–15. Klagesager fra befolkningen over for de fremmede tropper og omvendt 1814. Akter vedr. den russiske

hærs forplejning og afviklingen heraf 1814–15. Kommissionens regnskabssager, hovedbog og kassebøger m. alf. reg. og bilag 1814–16. Kommandantskabet i Oldeslohe og kommandantskabet i Krempe, indkomne sager 1814–15. Understøttelse af de fattige i Holsten m. kvæg, sædekorn og penge 1814. Feltpostsager 1814–15. Pasjournal maj 1814–aug. 1815. De russiske troppers afmarch 1814–15. Magasinsager 1814–15 (se også ndf.). Indberetninger fra kommissionens afdeling i Kiel 1814. Kaptajn v. Struves regnskab over skyts, som den russiske regering har overladt den danske 1814–16. Afregning m. danske regimenter og auxiliærkorps samt vedr. magasiner og bagerier 1815–16. Tilbageleverede pas 1814–15. Efterretninger til overkrigskommissærerne Fischer, Schmidt og Hagedorn 1815. Kommissionens trykte beretning 1815. Lazaretsager 1814–15. Hofagent Ambergs regnskab for kornhandel 1814–15. Auxiliærkorpsets forplejningsregnskab m. bilag 1815–16.

Overinspektionen for magasinerne i Hertugdømmerne 1814–17

Inspektionen skulle sørge for forplejningen af den russiske armé. Den sorterede under Kommissionen til Hertugdømmernes genovertagelse.

Registrering: Folioereg. 126.

Indhold: Brevbøger 1814–15 m. alf. reg. Journaler 1814–15 m. alf. reg. og bilag. Breve fra kommissionen for Hertugdømmernes overtagelse til magasininspektørerne 1814–15. Sager vedr. magasinerne i Holsten, Itzehoe, Wedel, Bramstedt, Meldorf m.fl. 1814–15. Indkomne breve til krigskommissærerne Schmidt og Hagedorn m. koncepter til svar 1814–16. Fortegnelse over fougereudskrivninger i Slesvig og Holsten indsendte til overkrigskommissær Fischer i Rendsborg 1814–15. Magasinregnskaber fra Kiel, Ahrensburg mm. 1813–16 samt enkelte korrespondancesager 1816–17.

Landretten

Om landretten se s. 254.

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Div. retssager 1538–1746. Protokol for landretsmøde (holstenske landret?) i Haderslev jan.–feb. 1598. Kgl. reskripter til landkanslere 1635–37, 1648–72, 1681–84, 1702–08. Hertugelige skrivelser til samme 1656, 1664 og 1671.

Generalkrigskommissæren i hertugdømmet Slesvig

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Indkomne breve 1661. Promemoria fra Finanskollegiet 1771. Beretninger fra generalkrigskommissær Ulrik Salchow 1826–47, koncept. Afskrifter af bestemmelser vedr. militærvæsenet 1806–26.

Haderslev amtsret

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Brudstykke af en dombog ca. 1593.

Landskabet Nordstrand

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Obligationsprotokol 1684–89. Retsprotokoller 1684–89, 1711–13.

Generalsuperintendenten

Ved fælles forordning 9.4.1636 besluttedes at udnævne én generalsuperintendent for den kgl. og én for den hertugelige del af Hertugdømmerne. Generalsuperintendenterne førte opsyn med prælaternes og adelens (ridderskabets) kirker og skoler.

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Kongebreve 1636–59. Skolevisitatser 1736, 1752.

Gottorp provsti

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Afskrifter af fyrstelige forordninger mm. 1568–1802.

Sørup sognekald

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Kopibog 1846–64.

Adelby sognekald

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Adelby kirke- og sognekrønike. En ufuldendt sognebeskrivelse påbegyndt af sognepræsten H. C. Lassen 1858. En del ældre arkivalier er indbundet foran i bogen, bl.a. et håndtegnet kort over Flensborg og omegn, udat. samt generalvisitatser (dvs. omfattende kirke, skole og fattigvæsen) 1857, 1860 m. koncepter.

Flensborg latinskole

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Regnskaber 1634–35. Dimissionsprotokol og forhandlingsprotokoller for læremøderne 1852–64.

Medicinalinspektoratet for hertugdømmet Slesvig og fysikatet i Tønder

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Korrespondancesager 1853–68.

Diverse slesvigske embeder

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Retsprotokol for Ejdersted og Nordstrand 1443–49. Indkomne breve, mest danske kongebreve, fra amtsarkiver i Flensborg 1544–1693 og u.år, Svavsted 1637, 1651, 1660, Got-

torp 1664–1779, Tønder 1696, Husum 1709–10, 1760 (her også koncepter, regnskab mm). Breve til borgmesteren i Eckernförde 1700, Haderslev by 1711 og kammerinspektøren på Glycksborg 1749. Fra Flensborg amtsarkiv findes en registratur 1784.

Diverse holstenske og oldenburgske embeder

Registrering: Seddelreg. 22.

Indhold: Indkomne breve, bl.a. danske kongebreve fra amtsarkiver i Pinneberg og Hatzburg 1542–1699, Segeberg 1555 og Cismar 1716, mm.

FORHOLDET TIL UDLANDET

Ligesom alle andre sagsområder blev sager vedrørende forholdet til udlandet i middelalderen og 16.–17. årh. ekspederet gennem det kgl. kancelli, og først sent blev behandlingen af politiske sager vedrørende udlandet udskilt i en særlig kancelliafdeling. Udenrigskorrespondancen foregik helt overvejende på tysk eller latin og blev følgelig ekspederet gennem Tyske kancelli. Styrelsen af udenrigspolitikken blev betragtet som et område, der var forbeholdt kongen, hvilket dog ikke forhindrede stridigheder mellem konge og rigsråd om disse spørgsmål. Fra 1571 blev korrespondancen med Sverige, fra begyndelsen af det 17. årh. tillige med Rusland, ekspederet gennem Danske kancelli, hvor rigsrådet gennem kansleren havde større indsigt med sagernes behandling.

Med enevældens indførelse blev kongens personlige kontrol med udenrigspolitikken fastslået, og ved oprettelsen af Gehejmekonseillet (se s. 163) i 1670 blev udenrigsstyrelsen lagt i fastere institutionelle rammer, idet ledelsen af udenrigspolitikken blev lagt i hænderne på dette organ, mens kancellierne fungerede som ekspeditionskontorer. Under Griffenfeldt (1670–76) blev den overvejende del af de udenlandske sager behandlet i Danske kancelli under Griffenfeldts direkte kontrol, men efter hans fald i 1676 ophørte Danske kancelli med at befatte sig med udenrigsanliggender. I perioden 1676–1770 blev sager vedrørende det politiske forhold til udlandet således udelukkende ekspederet gennem Tyske kancelli, hvor man fra 1670'erne må regne med eksistensen af en særskilt udenrigsk afdeling. Udtrykkeligt nævnes denne afdeling dog først i 1736. Korrespondance med udlandet vedrørende enkeltpersoners privatanliggender blev dog for en stor del ført gennem Tyske kancellis indenrigske afdeling, som i det omfang sagerne berørte den danske konges besiddelser i Det tyske rige tillige førte korrespondancen med Hansestæderne Hamburg, Lübeck og Bremen samt med Hof-

retten i Wien og Rigs-kammerretten i Wetzlar. Efter oprettelsen af Kommercekollegiet i 1735 blev en del af konsulatssagerne ekspederet videre fra Tyske kancelli til dette kollegium, hvis arkiv på dette punkt supplerer TKUA's arkiv, især for så vidt angår Middelhavslandene.

Efter J. H. E. Bernstorffs fald 1770 blev den udenrigske afdeling ved kabinetsordre af 24.12.1770 udskilt af Tyske kancelli og et nyt organ, Departementet for de udenlandske anliggender oprettedes med en minister som chef. Departementet overtog både sagerne vedr. det politiske forhold til udlandet og vedr. enkeltpersoners privatanliggender, mens Tyske kancelli (indenrigske afdeling) fortsat behandlede sagerne vedr. Det tyske rige i forhold til monarkiets tyske lande, dvs. dele af korrespondancen med Hamburg, Lübeck og Bremen samt Hofretten i Wien og Rigs-kammerretten i Wetzlar. Konsulatsvæsenet hørte stadig fortrinsvis under Kommercekollegiet.

Udenrigsministeren forestod selv alle sager vedr. det politiske forhold til udlandet. Oftest – men ikke altid – var han medlem af Gehejmestatsrådet, hvor de udenrigske sager skulle forelægges. I vidt omfang blev udenrigske sager dog afgjort uden om Gehejmestatsrådet ved udenrigsministerens direkte referat for kongen.

Efter dannelsen af martsministeriet indgik Departementet for de udenlandske anliggender ved kgl. resolution 8.8.1848 i Udenrigsministeriet.

DANSKE OG TYSKE KANCELLIS UDENRIGSKE AFDELINGER

Den nuværende ordning af arkivalier vedrørende forholdet til udlandet fra de to kancellier er skabt i moderne tid, idet den dog er inspireret af den orden, hvori TKUA's arkiv befinder sig i det 18. årh. En rest af arkivets ældre ordning finder man i Kongehusets og rigets arkiv D11. Island, Suppl. II (se s. 97–99), som bl.a. består af »skabssager« fra TKUA's arkiv vedr. den danske konges højhedsrettigheder over Nordhavet. Et antal sager, hovedsageligt vedrørende kongelige ægteskabsforhandlinger, befinder sig i A2. Kongehuset (se s. 60–74) under de respektive kongelige personer.

Den nuværende arkivalske afgrænsning mellem Tyske kancellis indenrigske og udenrigske afdelinger svarer ikke i alle tilfælde til den faktiske forretningsgang, idet koncepter og indlæg vedrørende »udenlandske privatsager« for en stor del er henlagt i TKUA's arkiv, skønt sagerne blev behandlet i den indenrigske afdeling.

TKUA's arkiv består af tre hovedbestanddele: en almindelig del for henholdsvis Danske og Tyske kancellis udenrigske afdeling, og en speciel del fælles for de to kancellier. De almindelige dele består hovedsageligt af de respektive kancelliafdelingers kopibøger (registrarer) over udgåede skrivelser med tilhørende koncepter; indgåede skrivelser blev ikke journaliseret. Speciel del omfatter størstedelen af de indkomne skrivelser og øvrige indlæg til registrarerne, idet disse sager ikke blev henlagt efter kopibog, men ordnet sagligt eller geografisk. Endvidere rummer speciel del gesandtskabsrelationer og -arkiver.

Rækkerne af kopibøger vil normalt være udgangspunkt for en undersøgelse i arkivet. Da sagerne ikke blev henlagt efter brevnummer, giver kopibøgerne imidlertid ingen direkte indgang til de tilhørende akter og dokumenter. Denne mangel afhjælpes ved den særdeles udførlige trykte registratur (se ndf.).

Disse arkivalier tillader at følge ekspeditionen af sagerne og at finde de tilhørende akter. Kildemateriale til belysning af den politiske beslutningsproces i udenrigspolitiske spørgsmål skal derimod først og fremmest søges i de overordnede politiske organers arkiver, Kongehusets og Rigsrådets arkiver til 1660, Geheimeconseillet 1670–1770 (se s. 57–74, 83, 163).

Registrering: VA XI, Tyske kancelli II, v. Arthur G. Hassø og Erik Kroman, 1962. Denne registratur erstatter den ældre seddelreg. 37–42.

Specialregistrarer: Folioereg. 63–63 A: Fortegnelse over breve fra lærde mænd mm. ca. 1530–1700. Folioereg. 120: Ausländische Privatsachen ca. 1723–66.

Filmfortegnelser 1, Tyske kancelli, udenrigske afdeling –1770, Departementet for udenrigske anliggender 1770–1848, Udenrigsministeriet 1848–ca. 1909. 1975.

Litteratur: Carl S. Christiansen: Indledning til VA XI (se ovf.). Aage Friis: *Bernstorfferne og Danmark*, bd. 2, 1919, kap. 2.

Hjælpe midler til orientering i arkivet: L. Laursen m.fl.: *Dan-*

mark-Norges Traktater 1523–1750, bd. I–(XI) (–1700), 1907–(49) – med fyldige indledninger. Emil Marquard: *Danske Gesandter og Gesandtskabspersonale indtil 1914*. 1952. Emil Marquard: *Udenlandske Gesandter i Danmark indtil 1914* (ms. 1952, i reg.vær. RA).

Danske kancellis udenrigske afdeling 1571–1676 (98)

Denne betegnelse dækker ikke noget særskilt kontor i Danske kancelli; den vidner blot om, at de udenrigske sager blev registreret i egne registrantrækker.

Perioden 1571–1670

Danske kancellis kopibøger over udenlandske ekspeditioner i denne periode falder i tre rækker: Russiske Acta 1631–70, Svenske Acta 1571–1670, Instruxbog (instrukser til danske repræsentanter i udlandet, undtagen Rusland og Sverige) 1613–69.

Perioden 1670–76 (98)

Kopibøgerne fra denne periode, hvor Danske kancelli varetog den overvejende del af korrespondancen med udlandet, er anlagt med et bind for hvert land.

Tyske kancellis udenrigske afdeling 1506 (1111) – 1770

Årstallet 1506 er begyndelsesåret for den ældste bevarede brev-bog vedrørende udenlandske sager. Udskillelsen af en særskilt kancelliafdeling fandt først sted under enevælden, mens de originale indlæg i Speciel del går tilbage i det 15. årh.

TKUA: Alm del 1., 31 Ausländisch Registrant 1558–59. – I 16. årh. blev kancelliernes brevbøger ofte udstyret med fornemme skindbind med indstempelt ornamentik. I 17. årh. gik man over til enkle, hvide pergamentsbind.

Almindelig del 1506–1676

Kopibøgerne over udenrigske ekspeditioner i Tyske kancelli blev i denne periode ført i særskilte rækker efter skrivelsernes sprog og art. Sammenhængende rækker er bevaret fra følgende tidsrum: Latina 1563–1661, Ausländisch Registrant (tysksprogede) 1540–1676, instruktioner m.v. 1539–1671. Foruden kopibøgerne rummer denne del af arkivet en del akter (ca. 1513–1676), som ikke har kunnet placeres under enkelte stater i Speciel del, bl.a. vedr. Tredivåarskrigen og Den westfalske fred.

Almindelig del 1676–1770

Fra denne periode foreligger to rækker af kopibøger: Ausländisch Registrant 1677–1756 over ikke-hemmelige skrivelser (mest notifikationsskrivelser til udenlandske fyrster samt udenlandske privatsager), og Gehejmeregistratur 1676–1770 over skrivelser af politisk indhold. Fra tiden 1736–60 findes en ekstraktprotokol over gesandskabsindberetninger med angivelse af Geheimeconseillets eller kongens resolutioner derpå. Endvidere rummer denne del af arkivet enkelte indkomne breve samt papirer fra den politiske efterretningstjeneste 1742–63, hovedsageligt vedr. Rusland.

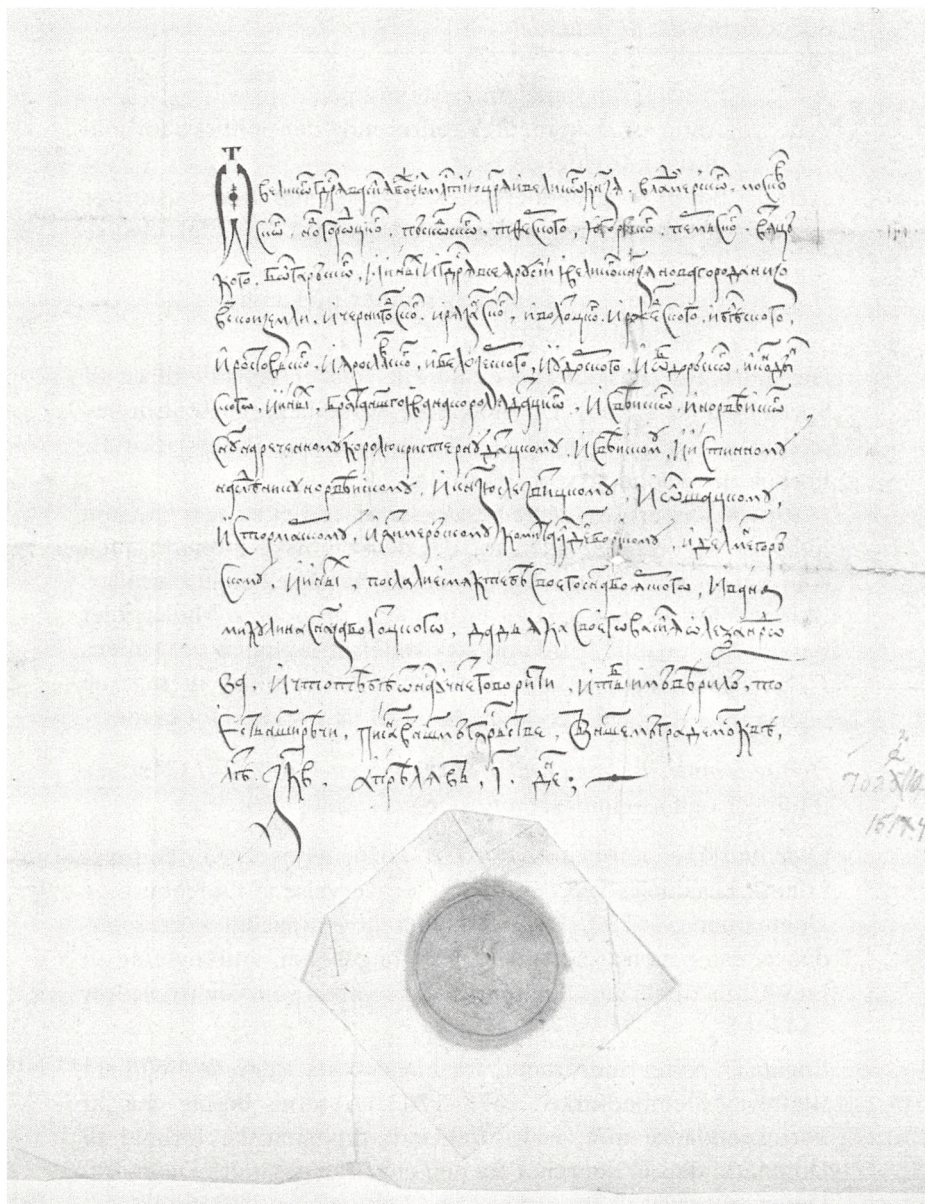
Diverse sager vedrørende hele tiden til 1770

Heri er samlet en række sager, som ikke har kunnet finde plads i den geografisk ordnede Speciel del: Realia 1255–1773 (sagligt ordnede sager, forløber for den langt mere omfattende sagligt ordnede del, Alm. korrespondancesager i Dept.f.u.A.s arkiv), udenlandske privatsager 1723–66, mm. Endvidere er her anbragt en stor del af den nu opløste samling »Breve fra lærde mænd mm.« (ca. 1530–1700). Endelig rummer denne del af arkivet en stor samling afskrifter af traktater (1214–1773). Derimod er kancelliets samling af originale traktater henlagt i Kon- ghusets og Rigets arkiv, E. Forhold til udlandet (se s. 100–02).

Speciel del

Speciel del omfatter størstedelen af de indkomne breve til Tyske kancellis udenrigske afdeling samt interne arbejds papirer og, især fra slutningen af perioden, en del koncepter. Endvidere er gesandtskabsarkiverne, som iflg. instruks af 1703 skulle afleveres til Tyske kancelli ved gesandtskabets afslutning, anbragt i denne del af arkivet.

Akterne er ordnet geografisk efter lande, Tyskland først (Kejseren og øvrige rigsinstitutioner, tyske fyrstendømmer, stæder m.v.), derefter det øvrige Europa samt Barbareskerne (Nordafrikas kyst), i alf. orden. Der er ikke taget hensyn til, om sagerne hidrører fra Danske eller Tyske kancellis udenrigske afdelinger. Inden for hvert land er akterne inddelt i fem saggrupper:

TKUA: Speciel del, Rusland, 13 Kreditiv for den russiske zar Vassilis gesandt til Danmark 1514. – Danmark var et af de første vesteuropæiske lande, der optog diplomatiske forbindelser med Rusland.

- AI. Brevveksling mellem fyrstehusene.
- AII. Akter og dokumenter vedrørende det politiske forhold til det pågældende land.
- AIII. Søfarts- og handelssager, diverse, afskrifter (afskrifter af traktater ligger dog hovedsageligt i Alm. del, diverse sager).
- B. Relationer fra danske gesandter i udlandet.
- C. Gesandtskabsarkiver.

Gesandtskabsregnskaberne er udskilt som et særskilt tillæg til Speciel del (se s. 309). De til akterne hørende pergamentsdokumenter er udskilt og henlagt i Kongehusets og Rigets arkiv E. Forhold til udlandet (se s. 100–02).

Rigsarkivet er desuden i besiddelse af en række arkiver, som hidrører fra områder uden for det dansk-norske monarki, men som kan belyse Danmarks forhold til de pågældende områder. Størstedelen af disse arkiver er henlagt i grupperne Midlertidigt besatte lande (se s. 729ff) og Arkivalier af fremmed proveniens (se s. 733ff), men enkelte befinder sig som tillæg til sagerne vedrørende de pågældende lande i TKUA's arkiv. Det gælder:

Hertugdømmet Bremen under dansk besættelse 1712–15. Indberetninger og ansøgninger mm, se også s. 280, 730.

Oldenburgske grevers arkiver 1536–1678. Arkiverne er kommet i dansk besiddelse ved den danske erhvervelse af Oldenburg og Delmenhorst 1673ff. De indeholder hovedsageligt korrespondance, samt mønstringsruller, bestillinger mm. i tilknytning til grev Christopher af Oldenburgs virksomhed som lejetropsfører 1547–65.

England: Akter hidrørende fra engelsk statssekretær William Blathways embedsarkiv 1676–1703. Akterne består dels af korrespondance mm. vedr. Englands diplomatiske forhold til Danmark, dels af depecher fra den engelske gesandt i Danmark. De er erhvervet af Rigsarkivet ved køb og gave i 1946–48.

Livland: Det kgl. statholderskabs og den hertugelige regerings arkiver 1560–78 (overvejende indkomne breve).

Polen: Polsk resident i Preussen og i Danmark, Hans Georg Westphals gesandtskabsarkiv 1704–14 samt akter vedr. forholdet mellem Svensk-Pommern og Polen 1641–60. Sidstnævnte arkivalier er kommet til Danmark gennem det svensk-pommerske regeringsarkiv (se s. 739).

Tillæg: Gesandtskabsregnskaber 1551–1766

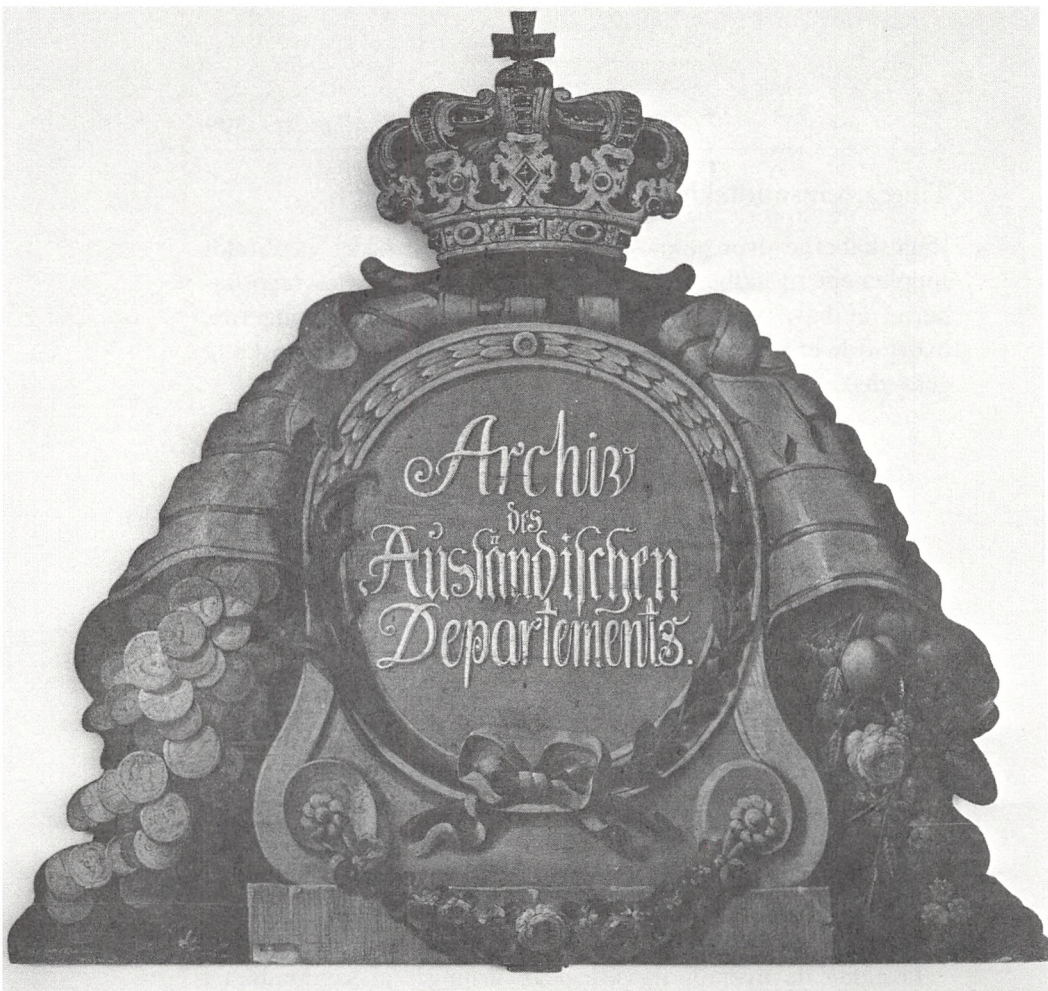
Regnskaberne over gesandternes udgifter er ofte et værdifuldt supplement til indberetningerne. I 16.–17. årh. synes regnskaberne at have været henlagt sammen med indberetningerne, hvorfor de er bevaret i ret stort tal. Efter 1700 er kun ganske få gesandtskabsregnskaber bevaret.

DEPARTEMENTET FOR DE UDENLANDSKE ANLIGGENDER 1770–1848

Departementet for de udenlandske anliggenders arkiv omfatter ligesom TKUA både centraladministrationens og gesandtskabernes arkiver. Departementets sagområde omfattede: 1) kongehussager, dvs. kgl. skrivelser til fremmede fyrster i statslige og private anliggender, 2) det politiske forhold til udlandet, 3) udenlandske privatsager, dvs. danskeres anliggender i udlandet, 4) bestallinger for residerter, konsulter og agenter og 5) udstedelse af pas til kurerer og udsendte diplomater.

Foruden de ovenfor nævnte begrænsninger af sagområdet i forhold til Tyske kancelli (indenrigske afdeling) og Kommercekollegiet (se s. 301–02) overgik Departementets (samt Generaltoldkammer- og Kommercekollegiets) sager vedr. konsulaterne i Nordafrika til Den kgl. afrikanske konsulatsdirektion ved dennes oprettelse 21.5.1800 (se s. 468). Ved kgl. afrikanske konsulatsdirektions nedlæggelse 1.4.1837 gik konsulatssagerne tilbage til Departementet for de udenlandske anliggender (og til Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet). Rejse og skibspas til udlandet udstedtes under enevælden af Danske kancelli og Tyske kancellis indenrigske afdeling; latinske (til Atlanterhavsområdet mm.) og algierske (til Middelhavsområdet) søpas af Kommercekollegiet.

Departementet for udenrigske anliggender var det eneste af enevældens øverste forvaltningsorganer, som ikke lededes af et kollegium; chef for Departementet var udenrigsministeren, som personligt behandlede de politiske sager og gav instruks om be-

Malet træskjold fra Departementet for de udenlandske anliggendes arkiv på Christian 7.s tid, nu ophængt i Udenrigsministeriets arkiv på Christianshavn. Departementet havde 1770–1848 kontorer i Kancellibygningen på Slotsholmen.

handlingen af de øvrige sager. I to perioder (1800–10 og 1831–48) varetog en direktør/depechechef de væsentligste privatsager, men kunne undtagelsesvis (f.eks. 1807) også beskæftige sig med politiske sager.

Arkivets oprindelige ordning var således, at henlagte sager skulle kunne findes uden brug af særlige hjælpemidler. Som arkivet nu er opstillet, fremtræder det i nogen grad som det oprindelige arkiv med opdeling mellem politiske sager og private sager. Sagerne er ikke henlagt efter journal eller kopibog, men efter indhold/emne – i Almindelig del efter stikord (emne), i Speciel del efter lande. Den væsentligste forandring af arkivet efter dets

aflevering er en nu noget mere konsekvent ordning af henlagte sager inden for det oprindelige henlæggelsessystem. Det gælder særligt Speciel del, hvori også gesandtskabsarkiverne er indlemmet.

Arkivet består af to dele: Almindelig del og Speciel del. Almindelig del indeholder Departementets protokollrækker: forestillinger, journaler og kopibøger mm. samt de henlagte sager, som angår private. I Almindelig del findes endvidere de grupper af politiske sager, som angår et sagområde snarere end et enkelt land – f.eks. øresundstold. Speciel del indeholder de politiske sager, som kunne ordnes efter land, depecher (indberetninger) fra gesandterne samt gesandtskabsarkiverne.

Arkivets vigtigste interne hjælpemidler er ekstraktprotokollen (m. uddrag af udgåede skrivelser) og manualprotokollen (journal). Der er samvisninger for de enkelte sager i både manual- og ekstraktprotokollerne (i sidstnævnte fra 1818) og indbyrdes henvisninger, og den enkelte sags gang kan således nemt følges. Derimod er protokollerne til ringe hjælp ved søgning af selve sagen.

Registrering: Seddelreg. 42–43; en revideret folioreg. er under udarbejdelse. Procesakterne fra rigsdagen i Regensburg: Folio-reg. 88a.

Hjælpemidler og litteratur: Klaus Kjølser og Viggo Sjøquist: *Den danske udenrigstjeneste 1770–1970 I*, 1970, s. 1–171. *Afhandlinger om arkiver. Ved Rigsarkivets 75 års jubilæum*, 1964, s. 107–18. F. C. Bruun: *Til Erindring om det Kgl. danske Udenrigsministeriums hundredeaarige Bestaaen som selvstændigt Regeringsdepartement 1770–1870*, 1885. *Danske Tractater 1751–1800*, 1882. *Danske Tractater efter 1800 I–II*, 1874–77. Emil Marquard: *Danske gesandter og gesandtskabspersonale indtil 1914*, 1952. Emil Marquard: *Udenlandske Gesandter i Danmark indtil 1914* (ms. i reg.vær. RA). Jf. Håndskriftsamlingen XIV F.

Almindelig del

Almindelig del indeholder forestillings-, protokol- og registraturrækkerne mm. samt visse af de henlagte sager.

Repertorier mm.

Repertorier (oversigter over arkivet, ofte udarbejdet i forbindelse med arkivoverleveringer) 1812–49. Udlånsprotokoller 1757–77.

Forestillinger mm.

Foruden forestillinger findes her andre grupper af arkivalier, som skulle refereres for eller tilstilles kongen, f.eks. ekstrakter af gesandtskabsrapporterne (depecher). Til belysning af de udenrigske sagers behandling i Gehejmestatsrådet findes her ministerens notitser til foredrag i statsrådet eller for kongen. Notitserne 1797–1803 indeholder først og fremmest vurderinger af den storpolitiske situation, mens notitserne 1811–23 er kortfattede noter til de konkrete sager, som var til drøftelse i Gehejmestatsrådet eller til referat for kongen.

Indhold: Forestillinger 1770–1848. Breve fra udenrigsministerne til kongen 1788–1839. Ekstrakter af gesandtskabsrapporter 1770–1842. Notitser til foredrag i Gehejmestatsrådet og for kongen 1797–1803, 1811–23.

Journaler

Manualprotokollen (se ovf.) indeholder et kort referat af de indkomne skrivelser med bemærkninger om ekspedition.

Indhold: Manualprotokol 1785–1847. Navneregister til manualprotokol 1834–47.

Brevbøger mm.

Indtil 1821 er gehejmeregistraturen eneste kopibog; herefter fortsætter den sideløbende med departementalregistraturen. Gehejmeregistraturen omfatter fra 1821 kun de politiske sager, mens departementalregistraturen omfatter privatsagerne. Skillelinjen er dog uklar, og efterhånden førtes et voksende antal breve vedr. politiske sager i departementalregistraturen.

Ekstraktprotokollen indeholder ekstrakter af udgåede skrivelser i kronologisk orden. Den dækker indtil 1821 gehejmeregistraturen; herefter kun departementalregistraturen. Numme-

ringen svarer til brevbøgernes (gehejme- og departementalregistraturenes) nummerering. Ekstraktprotokollerne har navneregistre, som fra 1801 er delvis underopdelt i politiske og administrative (private) sager. Navneregistret omfatter indførsler i både gehejmeregistraturen og departementalregistraturen for hele perioden. I ekstraktprotokollerne for midten af 1840'erne er der undertiden angivelse af, hvor sagerne er henlagt.

Indhold: Gehejmeregistratur 1771–1847. Koncepter til gehejmeregistraturen 1771–1838. Departementalregistratur 1821–47. Ekstraktprotokol 1771–1847. Navneregister til ekstraktprotokol 1842–45. Brevlister (lister o. udgående post) 1828–48.

Departementets organisation og personale

Indhold: Personalesager 1771–1848. Sager vedr. normalreglementer 1816–48. Sager vedr. Den kgl. afrikanske konsulatsdirektion 1800–46. Almindelige korrespondancesager litra A, G og K (se ndf.) indeholder også sager om Departementets organisation og personale.

Almindelige korrespondancesager, litra A–Ø

Gruppen omfatter dels privatsager, dels sager af politisk art angående flere lande. Grænsen mellem denne gruppe og Speciel del (se ndf.) er dog ikke entydig. Sagerne ligger alfabetisk efter stikord, som regel med hele sagen i et læg med den seneste akt yderst. Årstalsangivelserne på pakkerne og i registraturerne svarer som regel kun til henlæggelsestidspunkterne, så der kan ligge akter, som er ældre end angivet. Brugen af stikord har ikke været konsekvent, og en gennemgang af hele registraturen vil derfor ofte være nødvendig ved søgning i denne gruppe. Af stikord kan nævnes: Arvefølgesagen, Bernstorff, blokade, Elbskibsfart, fabrikker, finans, gesandter, Grønland, handel, Island og Færøerne, justits, kaper, konsuler, konvojer, kunst og kunstnere, litteraria, militaria, mønt, neutralitet, post, prise, reklamationer (krav i forb. m. prisesager), skandinavisk bevægelse, skibsfart, slavehandel, stranding, territorialkrænkelser, tidender og aviser (herunder censur), told, Vestindien, øresundstold, Ostindien.

210	6110	6210	6310	6410	6510	6610	6710	6810	6910
211	6111	6211	6311	6411	6511	6611	6711	6811	6911
212	6112	6212	6312	6412	6512	6612	6712	6812	6912
213	6113	6213	6313	6413	6513	6613	6713	6813	6913
214	6114	6214	6314	6414	6514	6614	6714	6814	6914
215	6115	6215	6315	6415	6515	6615	6715	6815	6915
216	6116	6216	6316	6416	6516	6616	6716	6816	6916
217	6117	6217	6317	6417	6517	6617	6717	6817	6917
218	6118	6218	6318	6418	6518	6618	6718	6818	6918
219	6119	6219	6319	6419	6519	6619	6719	6819	6919
220	6120	6220	6320	6420	6520	6620	6720	6820	6920
221	6121	6221	6321	6421	6521	6621	6721	6821	6921
222	6122	6222	6322	6422	6522	6622	6722	6822	6922
223	6123	6223	6323	6423	6523	6623	6723	6823	6923
224	6124	6224	6324	6424	6524	6624	6724	6824	6924
225	6125	6225	6325	6425	6525	6625	6725	6825	6925
226	6126	6226	6326	6426	6526	6626	6726	6826	6926
227	6127	6227	6327	6427	6527	6627	6727	6827	6927
228	6128	6228	6328	6428	6528	6628	6728	6828	6928
229	6129	6229	6329	6429	6529	6629	6729	6829	6929
230	6130	6230	6330	6430	6530	6630	6730	6830	6930
231	6131	6231	6331	6431	6531	6631	6731	6831	6931
232	6132	6232	6332	6432	6532	6632	6732	6832	6932
233	6133	6233	6333	6433	6533	6633	6733	6833	6933
234	6134	6234	6334	6434	6534	6634	6734	6834	6934
235	6135	6235	6335	6435	6535	6635	6735	6835	6935
236	6136	6236	6336	6436	6536	6636	6736	6836	6936
237	6137	6237	6337	6437	6537	6637	6737	6837	6937
238	6138	6238	6338	6438	6538	6638	6738	6838	6938
239	6139	6239	6339	6439	6539	6639	6739	6839	6939
240	6140	6240	6340	6440	6540	6640	6740	6840	6940
241	6141	6241	6341	6441	6541	6641	6741	6841	6941
242	6142	6242	6342	6442	6542	6642	6742	6842	6942
243	6143	6243	6343	6443	6543	6643	6743	6843	6943
244	6144	6244	6344	6444	6544	6644	6744	6844	6944
245	6145	6245	6345	6445	6545	6645	6745	6845	6945
246	6146	6246	6346	6446	6546	6646	6746	6846	6946
247	6147	6247	6347	6447	6547	6647	6747	6847	6947
248	6148	6248	6348	6448	6548	6648	6748	6848	6948
249	6149	6249	6349	6449	6549	6649	6749	6849	6949
250	6150	6250	6350	6450	6550	6650	6750	6850	6950
251	6151	6251	6351	6451	6551	6651	6751	6851	6951
252	6152	6252	6352	6452	6552	6652	6752	6852	6952
253	6153	6253	6353	6453	6553	6653	6753	6853	6953
254	6154	6254	6354	6454	6554	6654	6754	6854	6954
255	6155	6255	6355	6455	6555	6655	6755	6855	6955
256	6156	6256	6356	6456	6556	6656	6756	6856	6956
257	6157	6257	6357	6457	6557	6657	6757	6857	6957
258	6158	6258	6358	6458	6558	6658	6758	6858	6958
259	6159	6259	6359	6459	6559	6659	6759	6859	6959
260	6160	6260	6360	6460	6560	6660	6760	6860	6960
261	6161	6261	6361	6461	6561	6661	6761	6861	6961
262	6162	6262	6362	6462	6562	6662	6762	6862	6962
263	6163	6263	6363	6463	6563	6663	6763	6863	6963
264	6164	6264	6364	6464	6564	6664	6764	6864	6964
265	6165	6265	6365	6465	6565	6665	6765	6865	6965
266	6166	6266	6366	6466	6566	6666	6766	6866	6966
267	6167	6267	6367	6467	6567	6667	6767	6867	6967
268	6168	6268	6368	6468	6568	6668	6768	6868	6968
269	6169	6269	6369	6469	6569	6669	6769	6869	6969
270	6170	6270	6370	6470	6570	6670	6770	6870	6970
271	6171	6271	6371	6471	6571	6671	6771	6871	6971
272	6172	6272	6372	6472	6572	6672	6772	6872	6972
273	6173	6273	6373	6473	6573	6673	6773	6873	6973
274	6174	6274	6374	6474	6574	6674	6774	6874	6974
275	6175	6275	6375	6475	6575	6675	6775	6875	6975
276	6176	6276	6376	6476	6576	6676	6776	6876	6976
277	6177	6277	6377	6477	6577	6677	6777	6877	6977
278	6178	6278	6378	6478	6578	6678	6778	6878	6978
279	6179	6279	6379	6479	6579	6679	6779	6879	6979
280	6180	6280	6380	6480	6580	6680	6780	6880	6980
281	6181	6281	6381	6481	6581	6681	6781	6881	6981
282	6182	6282	6382	6482	6582	6682	6782	6882	6982
283	6183	6283	6383	6483	6583	6683	6783	6883	6983
284	6184	6284	6384	6484	6584	6684	6784	6884	6984
285	6185	6285	6385	6485	6585	6685	6785	6885	6985
286	6186	6286	6386	6486	6586	6686	6786	6886	6986
287	6187	6287	6387	6487	6587	6687	6787	6887	6987
288	6188	6288	6388	6488	6588	6688	6788	6888	6988
289	6189	6289	6389	6489	6589	6689	6789	6889	6989
290	6190	6290	6390	6490	6590	6690	6790	6890	6990
291	6191	6291	6391	6491	6591	6691	6791	6891	6991
292	6192	6292	6392	6492	6592	6692	6792	6892	6992
293	6193	6293	6393	6493	6593	6693	6793	6893	6993
294	6194	6294	6394	6494	6594	6694	6794	6894	6994
295	6195	6295	6395	6495	6595	6695	6795	6895	6995
296	6196	6296	6396	6496	6596	6696	6796	6896	6996
297	6197	6297	6397	6497	6597	6697	6797	6897	6997
298	6198	6298	6398	6498	6598	6698	6798	6898	6998
299	6199	6299	6399	6499	6599	6699	6799	6899	6999

Dept. f. u. a.: Speciel del, Frankrig, Depeche 14.11.1799; Chiffernøgler, Paris, déchiffrant 1799. – En stor del af den diplomatiske korrespondance mellem udenrigsdepartementet og de danske gesandter i udlandet foregik i kode. For hvert gesandtskab blev der hvert år udarbejdet et nyt sæt »chiffernøgler«, hvor ord og stavelser blev omsat til fircifrede tal. Billedet viser en kodet indberetning fra den danske gesandt i Paris umiddelbart efter Bonapartes statskup i 1799, på baggrund af et opslag i en af chiffernøglerne for dette år. Når depechen ankom til København, blev koden opløst og teksten renskrevet mellem tallinjerne.

Speciel del

Speciel del omfatter henlagte sager af politisk karakter, indkomne depecher fra gesandtskaberne samt gesandtskabsarkiverne. Sagerne er ordnet geografisk efter lande, og inden for hvert enkelt land inddelt i syv saggrupper:

- Ia. Brevveksling mellem fyrstehusene.
- Ib. Sager vedr. traktater og traktatforhandlinger, konferencer, grænsemøder og til dels sø- og handelssager.
- Ic. Sager vedr. det herværende udenlandske gesandtskab.
- Id. Sager vedr. det danske gesandtskab i det pågældende land.
- Ie. Andre sager.
- II. Depecher fra gesandten.
- III. Gesandtskabsarkivet.

Indhold: Landene er delt i tre hovedgrupper: Tyske stater (herunder Nedersachsiske Kreds, Kongressen i Rastadt, Rigsdagen i Regensburg, Rigskammerretten i Wetzlar, Øvrerhinske Kreds), øvrige europæiske stater og stater uden for Europa. I hver hovedgruppe er landene ordnet alfabetisk, dog følger de italienske stater efter Italien i almindelighed, og Monaco efter Frankrig. Under England findes tillige *Danish Commissioners' Office ca. 1807-18*, som tog sig af prisesager i England og de deraf følgende økonomiske mellemværender.

RENTEKAMMERET DANSKE AFDELING

Før 1660 betragtedes Rentekammeret eller »Renteriet« ikke som et selvstændigt administrativt organ. Det havde ikke egen brevekspedition; alle ekspeditioner gik gennem Danske kancelli. I overensstemmelse hermed er Rentekammerets arkivalier for tiden indtil 1660, med enkelte undtagelser, anbragt som en afdeling i Danske kancellis arkiv, se s. 184.

Efter enevældens indførelse ændredes Rentekammeret til et Skatkammerkollegium under ledelse af Hannibal Sehested, der fik titel af rigsskatmester og præsident for kollegiet. Ifølge instruks 8.11.1660 skulle Skatkammeret forvalte alle statsmagtens finansielle anliggender. Det fik samtidig selvstændig brevudstedelse. Regionalt omfattede Skatkammeret Danmark og Norge med bilande samt de kgl. dele af Hertugdømmerne. Organisationen fremgår af en forestilling 14.1.1661, hvorefter sagerne fordeltes på 4 kasser, der hver lededes af en rentemester (Hofetatens, Søetatens, Militiens og Forråds-kassen). Hver kasse havde en del af indtægts- og udgiftsforvaltningen samt regnskabsrevision. Imidlertid krævede forvaltningen af kasserne også nogle sekretariatsfunktioner til sagsforberedelse, korrespondance, regnskabsføring og revisionsarbejde. Indtil 1699 havde Skatkammeret et fælles sekretariat, som var delt i afdelinger, bl.a. Tyske sekretariat og Bogholderkontoret. I 1661 oprettedes et »Generalbogholderi«, der skulle fremlægge en samlet oversigt over rigets finanser, men dets virksomhed synes allerede at op-høre 1663–64. Foruden administrative funktioner havde Skatkammerkollegiet en dømmende funktion som *Kammerret* i sager vedrørende statens tilgodehavender og embedsmændenes oppebørselsfunktioner. Kammerretten virkede indtil 1771.

Bestræbelserne på at gøre Skatkammerkollegiet til en central og altomfattende kammer- og finansmyndighed mødte modstand. Det lykkedes således Peder Schumacher (Griffenfeld) at gennemføre, at alle kgl. befalinger og alle indkomne breve til

Skatkammeret skulle modtages og behandles i Danske kancelli, førend de overgik til Skatkammeret. Endvidere blev det fastslået, at Admiralitetskollegiet, Hofetaten og Landetaten på egen hånd kunne opkræve indtægter, selv om Skatkammeret bibeholdt en kontrollerende virksomhed.

Samtidig hermed ændredes kasseforvaltningen; i 1677 samlede kasserne i én kasse, Zahlkassen, der lededes af en i 1678 udnævnt overzahlmester, og de gamle rentemestre forsvandt. I 1679 skiftede Skatkammeret navn til Rentekammeret, og 10.4.1680 udsendtes en ny instruks. Herefter var der kun én rentemester, Kammerets chef, og assessorerne fik ikke rentemestermyndighed. I den nye organisation svækkedes kollegialsystemet til fordel for en mere hierarkisk opbygget struktur. Rentekammeret videreførte Skatkammerets sekretariatsfunktioner, der omfattede generelle sager og kgl. ekspeditioner. 1680–99 var der kun ét sekretariat, Kammerkancelliet, men herefter oprettedes et Dansk-norsk og et Tysk sekretariat. De norske sager ekspederedes dog 1699–1702 gennem Tyske sekretariat. I øvrigt organiseredes Rentekammeret i otte renteskriverkontorer efter geografiske retningslinier. Renteskriverkontorerne skulle først og fremmest varetage oppebørslen af skatter og afgifter samt revidere regnskaberne fra kontorets region. Udbetalinger fra statens kasser blev indtil 1679 varetaget af selve Skatkammeret, men herefter oprettedes et særligt Dansk-norsk assignmentskontor med egne korrespondanceprotokoller og med bl.a. statens udbetalinger som forretningsområde. Efter det oprindelige Generalbogholderis ophør i 1663 eksisterede intet centralt bogholderi for statens samlede indtægter og udgifter. 1692 oprettedes i tilknytning til assignmentskontoret et bogholderi, som i 1707 udskiltes og organiseredes som et selvstændigt Hovedbogholderkontor.

Med disse ændringer var der skabt en administrativ struktur, som med visse mindre forandringer bestod indtil Struensees reformer i 1771, og som fortsatte efter 1773 indtil 1841.

Hertugdømmernes rentekammeranliggender skilte sig ud på flere måder. Der oprettedes kun ét renteskriverkontor for Hertugdømmerne og Grevskaerne, Fyrstendømmernes kontor, hvilket var ejendommeligt for et så stort forvaltningsområde. Det medførte, at sager af større vigtighed blev behandlet i Rentekammerets Sekretariat, og dette synes at være baggrunden for

oprettelsen af det ovenfor nævnte Tyske sekretariat. Udskillelsen af Hertugdømmernes og Grevskabernes rentekammersager er også gennemført arkivalisk, og disse arkiver er registreret og opstillet som *Rentekammeret, Tyske afdeling* (»Tyske rentekammer«), se s. 389, selv om de dansk-norske og de hertugelige afdelinger havde fælles ledelse.

Umiddelbart efter Frederik 4.s tronbestigelse i 1699 gennemførtes en ændring af Rentekammerets øverste ledelse. Overrentemesteren/direktøren afløstes af tre deputerede for finanserne, som sammen med de kommitterede (tilforordnede) herefter udgjorde rentekammerkollegiet. Udgiftsforvaltningen – assignationerne – blev overdraget de deputerede for finanserne, mens de øvrige anliggender behandledes af kollegiet som helhed.

Rentekammerets administrationsområde kan deles i en kammerforvaltning og en finansforvaltning. Ved kammerforvaltning forstås bestyrelsen af statens indtægter, herunder direkte og indirekte skatter, godsindtægter og indtægter af visse monopoler eller regaler (handelsrettigheder, mønt, bjærgværker, fiskeri mm.). Finansforvaltningen vedrørte statens udgifter samt statens långivning og låntagning.

Da statsmagten i det 18. årh. iværksatte en lang række foranstaltninger til fremme af landbrug, industri, håndværk, skovbrug og bjærgværksdrift, fik Rentekammeret et stadig voksende sagsområde, men efterhånden overførtes en lang række af disse nye anliggender til nye kollegier, bl.a. Kommercekollegiet og Generaltoldkammeret.

Rentekammerets stærkt stigende sagsmængde gav administrative vanskeligheder. En i den anledning nedsat kommission foreslog i sin betænkning 5.4.1719 bl.a., at der indførtes løbende kontrol med de indkomne skrivelser, det man senere kaldte journalisering. Denne journalisering skete i særlige protokoller, der senere kaldtes journaler, og heri indførtes hver indkommen skrivelse med en ekstrakt og et nummer. Der opstod efterhånden den skik, at man i journalen noterede nummeret på den foregående indkomne skrivelse vedrørende samme sag og ligeledes den følgende. Samtidig anbragtes alle tidligere indkomne breve, og hvad der var kommet til af koncepter og bilag vedr. samme sag, i et læg på den sidst indkomne skrivelser nummer. Efter 1740 bredte dette journalsystem sig til alle renteskriverkontorerne og toges i brug i de kollegier, der oprettedes med sagsområder ud-

skilt af Rentekammeret, ligesom det senere anvendtes i de ministerier, der efterfulgte kammeret, Finansministeriet og Indenrigsministeriets landvæsenskontor. Henlæggelsessystemet kaldes »rentekammersystemet« og benyttes endnu.

Til at forvalte ryttergodsernes regnskabsaflæggelse og andre anliggender oprettedes i 1720 et Rytterdistrikternes renteskriverkontor. Da staten overtog kolonierne i Vestindien og på Guineakysten 1754, oprettedes et Vestindisk-guineisk renteskriverkontor. Det ny kontor forvaltede også sager, der for det øvrige monarkis vedkommende henhørte under Danske og Tyske cancelli. 1760 overgik det Vestindisk-guineiske renteskriverkontor til det nyoprettede Generaltoldkammer, se s. 407.

Ikke alle statsindtægter kontrolleredes af Rentekammeret. Således gik kongens indtægter af Øresundstolden mm. indtil 1771 til Partikulærkammeret. Et samlet statsregnskab kunne således ikke opstilles. Hovedbogholderiets udgifts- og indtægtsbøger dækker imidlertid indtægter og udgifter i alle kongens riger dvs. Danmark, Norge og Hertugdømmerne med visse undtagelser. Kasseforvaltningen var decentral perioden igennem; Zahlkassen dækkede kun Danmark, 1714 fik Norge sin egen Zahlkasse, og i Hertugdømmerne fandtes en kasse i Rendsborg foruden flere andre kasser. Zahlkasseregnskaber mm., se Regnskaber s. 726.

Statsmagtens interesse i at fremme erhvervslivet viste sig ved oprettelse af et nyt kollegium i 1735, »General-Landets-Økonomi- og Commercekollegium«, i daglig tale kaldet Kommercekollegiet. Det var tanken, at det skulle overtage en meget stor del af Rentekammerets sagområde vedr. erhvervslivet og udbygge dette. Det lykkedes imidlertid for Rentekammeret at beholde landvæsenssagerne, som foruden at behandles i Rentekammeret, tillige behandledes i en række landvæsenskommissioner. I 1768 blev den såkaldte Generallandvæsenskommission ophøjet til kollegium (Generallandvæsenskollegiet) med forestillingsret til kongen. Struensee forandrede imidlertid atter kollegiet til en kommission. Sager vedr. told og konsumtion (indenrigsk told) overgik 1760 sammen med de vestindiske og guineiske sager til det samtidig oprettede Vestindisk-guineiske rente- og generaltoldkammer. En vanskelig finansiel situation i 1762 førte til oprettelsen af en Overskattedirektion, som fra Rentekammeret overtog forvaltningen af den inden- og udenlandske statsgæld.

Struensees reformer ændrede kammer- og finansforvaltningen totalt. 6.10.1770 indrettedes et Rente- og Generaltoldkammer (der også rummede kommersesagerne) under en fælles kollegial ledelse. Inden for dette kollegium fordeltes de kamerale opgaver på tre kamre: et Dansk kammer (med Færøerne og kolonierne), et Norsk kammer (med Island) og et Tysk kammer (Hertugdømmerne og grevskaberne). Revisionsopgaverne overdroges til en række renteskriverkontorer. Ved kabinetsordre 29.5.1771 oprettedes imidlertid et Finanskollegium, der dels overtog de opgaver, der hidtil havde påhvilet de deputerede for finanserne (udgiftsforvaltningen og den overordnede finansstyrelse), og desuden overtog ledelsen af de områder, som var henlagt til Rente- og Generaltoldkammerkollegiet. Rente- og Generaltoldkammeret opkævedes straks herefter, men de tre kamre fungerede videre under den nye overbestyrelse. Med disse ændringer ophørte også kollegiets virksomhed som Kammerret, idet denne virksomhed ved forordning 15.6.1771 henlagdes til den samtidig oprettede Hof- og stadsret.

Efter Struensees fald januar 1772 genoprettedes de gamle kollegier ved reskripter 14.1.1773, og som noget nyt indførtes et Bjærgværksdirektorium under Rentekammeret. Finanskollegiet vedblev dog at eksistere og beholdt udgiftsforvaltningen, samt penge-, bank- og kreditvæsen.

Det noget reducerede Rentekammer organiseredes herefter med et Kammerkancelli, der som tidligere varetog sekretariatsopgaver, og en række renteskriverkontorer, der hver bestyrede fastlagte regioner. Udover skatteadministrationen havde renteskriverkontorerne en lang række andre sager vedrørende skove, veje, befordring, bygninger, forst- og jagtvæsen og landvæsen, selv om dele af disse sagområder henlagdes til særlige kommissioner uden for kontorerne. Flere af disse områder fik stigende betydning, hvilket medførte, at der oprettedes nye kontorer. 1773 oprettedes et Landvæsenskontor til afløsning af det nedlagte Generallandvæsenskollegium, og en Generalvejkommission afløstes i 1808 af et Vejkontor. Mange af disse sagområders arkivalier er dog fortsat opstillet som »sager uden for kontorordningen«, fordi de på et forholdsvis sent tidspunkt blev inddraget under kontorerne.

En afgørende reform af Rentekammeret skete ved kundgørelsen 30.12.1840. Nyordningen trådte i kraft 1841 og brød med

den hidtidige struktur. Rentekammeret blev delt i tre sektioner, og sagerne fordeltes inden for de enkelte sektioner først og fremmest efter saglige (emnemæssige) og ikke efter regionale kriterier. Revisionen blev udskilt og henlagt under to generalregnskabsdecisioner, der fik nogle revisionskontorer under sig. Helt afskaffet blev den regionale inddeling dog ikke, idet 3. sektion havde de tyske kammersager, se Tyske rentekammer. Rentekammeret blev herefter ledet af en kammerdirektør, der refererede sager i Gehejmestatsrådet. Kollegiet bestod af sektionsscheferne (de deputerede). Efter reformen skulle dog ikke alle sager behandles kollegialt; sektionsscheferne afgjorde selv »de løbende forretninger«, dvs. mere rutineprægede sager.

Da ministerialstyret indførtes i 1848, blev størstedelen af Rentekammerets opgaver overtaget af Finansministeriet, men da der rejste sig en række problemer omkring dannelsen af dette ministerium, bestod Rentekammeret indtil 24.11.1848, dog under finansministerens overbestyrelse. En del af rentekammersagerne overgik til Indenrigsministeriet: landvæsenssagerne, matrikelvæsenet, vejsager, forst- og jagtsagerne mm.

Rentekammerarkivet har gennem tiderne været genstand for en række betydelige kassationer, der ikke alene har omfattet regnskabssager med bilag. En redegørelse for kassationerne findes i VA XII s. XIX–XXXII. Desuden er en lang række arkivalier fra Rentekammerets danske og norske afdelinger eller kontorer afleveret til Norge, i mindre omfang til Island og Tyskland. Sidenhen er fra statsarkivet i Kiel modtaget visse tidligere afleverede arkivalier. En Vejledende arkivregistratur over Rentekammeret udsendtes i 1892 af J. Bloch, men siden er der med visse afbrydelser foregået en omordning og revision af arkivet, der har gjort denne registratur forældet. En fuldstændig revideret og forøget udgave, VA XII, udsendtes i 1964 ved Jens Holmgaard. For at lette bestillinger og identifikation af de enkelte pakker og protokoller blev arkivet samtidig nummereret med gruppenumre og løbenumre. Rentekammer-numrene er ikke anført i den efterfølgende kortfattede oversigt over Rentekammerets arkiv. En redegørelse for nummereringssystemet er i VA XII s. XLI–XLII.

De til Rentekammeret indsendte og her reviderede regnskaber fra andre centraladministrative og lokale myndigheder mm. er i vidt omfang, men ikke altid henlagt til gruppen Regnskaber, se s. 651.

Registrering: Vejledende arkivregistratur XII, Rentekammeret I, danske og norske afdelinger 1660–1848 ved Jens Holmgaard, 1964. Seddelreg. 45–49 og 51 dækkes stort set af VA XII, men er på visse områder langt udførligere.

Hjælpe midler: Fortegnelse over kgl. resolutioner gennem Rentekammeret m. register 1660–1719 (maskinskreven). Ekstrakter af Rentekammerets kgl. resolutioner 1720–1843 (fra Rentekammeret, men opstillet i registraturværelset), m. registre. Alf. registre over kgl. befalinger, forordninger, kollegieordrer mm. 1678–1767 (2 bd). Fortegnelser over kgl. reskripter, der er lagt ved skøderne i Rentekammerets sekretariat 1659–1710. Register til skødeprotokollerne over det bortsolgte ryttergods i Danmark 1765–66. Fortegnelser over embedsudnævnelser under Rentekammeret 1660–1848 (3 bd). Alf. seddelreg. over embedsansøgninger til Rentekammeret 1660–1848. Alf. seddelreg. over »partikulære personer« (ufuldstændig).

Specialregistraturer: Matriklerne 1664 og 1688 (med løst tillæg indeholdende oversigt over matriklerne fra ca. 1662) 2. udg. 1976 (dupl). Afregninger med statsleverandører fra det 16. og 17. årh., 1980 (dupl), erstatter seddelreg. 52.

Litteratur: Carl Christiansen: *Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger I–II*, 1908–22. Johan Grundtvig: *Meddelelser fra Rentekammerarchivet I–V*, 1871–78. Jens Holmgaard: *Arkivkommissionen af 1790. Et bidrag til rentekammerarkivets og proveniensprincippet historie*, Afhandlinger om arkiver ved Rigsarkivets 75-års jubilæum, 1964. Frank Jørgensen og Morten Westrup: *Dansk centraladministration i tiden indtil 1848*, 1982. Jacob Mandix: *Om det danske Kammervæsen*, 1820. Wolfgang Prange: *Geschäftsgang und Registratur der Rentekammer zu Copenhagen 1720–99*, Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte 93, Neumünster 1968. J. Boisen Schmidt: *Studier over statshusholdningen i kong Frederik IVs regeringstid*, 1967. C. F. Wegener: *Instruxer for Collegier og højere Statseembedsmænd umiddelbart efter Souveræniteten*, Aarsberetninger fra Det kongelige Geheimearchiv II, 1856–60.

RENTEKAMMERET I ALMINDELIGHED 1660–1848

Arkivet

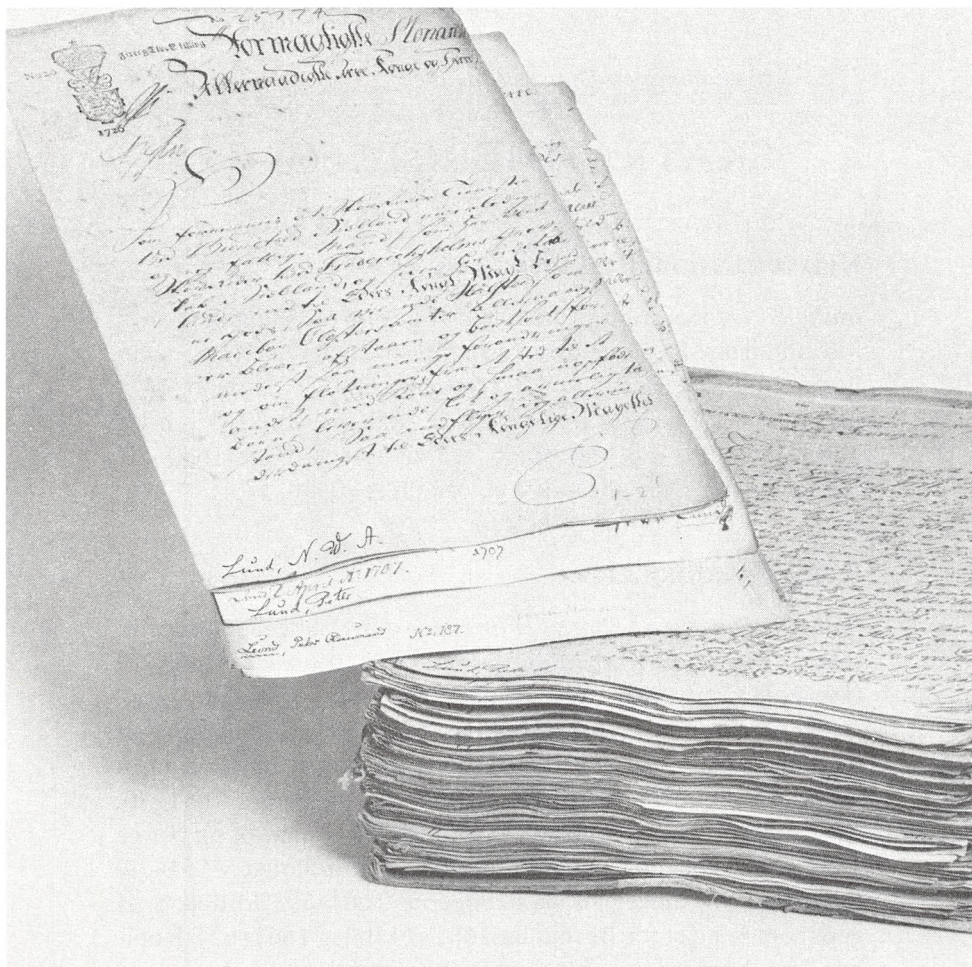
Et rentekammerarkiv eksisterede længe før 1660 og benævntes i reglen »Brevkammeret«, ligesom det bestyredes af en særlig brevkammerforvalter. Efter 1721 skiftede arkivet navn til »Kammerarkivet«, der 1773 afløstes af »Kamrenes forenede arkiv«, som omfattede Rentekammeret, Finanskollegiet, Generaltoldkammeret Kommercekollegiet og Bjærgværksdirektoriet.

Indhold: Registraturer over sager, regnskaber og protokoller (ofte udaterede) 1450–1858. Afleveringsdesignationer fra Rentekammerkontorer, kommissioner og direktioner 1694–1849. Arkivplaner (udaterede). Kommissionsforretning ang. revision og kassation af brevkammerets arkivalier 1720–25. Designationer over arkivafleveringer til Norge 1814–22. Register til kgl. resolutioner 1660–1719 (udarbejdet i 19. årh). Ekstrakter af Rentekammerets kgl. resolutioner 1720–1843, 1844–48 (54). Registre over kgl. resolutioner 1741–74. Journaler (dvs. fortegnelser) over kgl. resolutioner og befalinger 1808–48 (52). Registre over afregninger og skøder, herunder bortskødet gods.

Organisation og forretningsområde mm.

I nedenstående oversigt over indholdet er medtaget grupperne »Embedsetater og embedsansøgninger« og »Til kontorefterretning og oplysning« (VA XII s. 8–9).

Indhold: Instruktioner for Skatkammeret, Rentekammeret, Kommercekollegiet, Zahlkammeret, Mønten og stempelpapirsforvaltningen 1660–1720. Rentekammerforestillinger og andre akter vedr. organisation og forretningsområde 1660–1848. Akter om personale og gagering 1660–1848. Fortegnelse over embedsmænd mm., også lokale ca. 1830–40. Embedseder 1696–1848 (alf. ordnet). Embedsansøgninger 1660–1848 (alf. ordnet), hertil seddelreg. (Jf. Birgit Bjerre Jensen: *Rentekammerets originale ansøgninger 1660–1848. En ødelagt gruppe ar-*

Rentekammeret: Danske afd., 13.12–45 Embedsansøgninger 1660–1848, alf. ordnet. – Skovrider på Halsted klostres amt, Niels Vincentz Andersen Lund, ansøgte 1726 om stillingen som skovrider ved Bregentved gods. Ansøgningen ligger efter omordningen 1905–16 af Rentekammerets 10–15.000 ansøgninger i den alfabetiske række. Oprindeligt har ansøgningerne ligget som bilag til Resolutionsprotokollerne. Her findes endnu, undtagelsesvis, Lunds ansøgning om stillingen som skovrider på Halsted klostres amt (2211.73 nr. 5 bilag til kgl. resolution 13.11.1719). Omordningen af ansøgningerne er et brud med proveniensprincippet og har »katastrofale konsekvenser« for alt andet end personalhistorie. Birgit Bjerre Jensen: Rentekammerets originale embedsansøgninger 1660–1848. En ødelagt gruppe arkivalier, Arkiv bd. 8, 1981.

kivalier, Arkiv 1981). Div. til kontorefterretning og oplysning I–XX 1660–1848 (specificeret i VA XII s. 8–9). Titulaturbøger. Renteritakst af 1661. Kopier af forestillinger mm. 1776–86. Visdomsbog til Rentekammerets kammerkancelli ca. 1772–88. Manuale Practico-Camerale 1792 (visdomsbog).

SKATKAMMERET 1660–79

Kgl. resolutioner og reskripter

Indhold: Deliberationsprotokoller 1660–74 (er kopibøger over forestillinger). Register over resolutioner 1660–72. Kgl. resolutioner 1660–79. Reskripter til kollegiet 1660–79. Kopibog over kgl. missiver til rigsskatmesteren og kollegiet 1660–67. Bilag hertil 1660–66. Kgl. reskripter, ordrer og befalinger 1660–80. Designationer over udgåede kgl. ordrer 1670–80.

Kgl. ekspeditioner

Indhold: Danske sekretariat: Fortegnelse over udgåede ekspeditioner 1661–62. Ekspeditionsprotokoller 1660–67, 1669–79 (kopibøger med registre over danske, norske og tyske sager). Bilag til ekspeditionsprotokollerne 1661–79. Bestallingsbøger med bilag 1661–79. Alf. registre over alle amts- og forleningsmænd og andre amtsbetjente i Danmark og Norge 1661–70. Ekstraktprotokoller over udlagt jordegods i Danmark og Norge 1651–70. Skødebøger og skødeekstraktprotokoller 1661–79. Koncepter og indlæg til skødebøgerne 1661–79. Jordebog på gods som er givet for Bornholm 1661–74 (bilag 1661–62). Kopibog over benådnings, bevillinger, konfirmationer og pensioner 1660–62. Protokoller over skattebreve mm. 1669–87. Norsk ekspeditionsprotokol 1660–62. Tysk ekspeditionsprotokol 1660–62. Reskripter vedr. Hertugdømmerne 1661–62. Ikke underskrevne missiver 1660–70. Kopibog over kgl. kvittancer 1660–63.

Tyske sekretariat: Tyske ekspeditionsprotokoller 1664–83 (kopibøger m. registre). Bilag hertil 1664–76, 78. Ikke indførte koncepter vedr. Hertugdømmerne 1661–78. Bestallingsprotokoller m. bilag 1670–79. Tyske skødebøger 1664–68, 70–79. Koncepter hertil 1664–78. Kopibøger over udstedte tyske obligationer 1664–84. Obligationsdokumenter 1666–80. Koncepter til tyske kgl. kvittancer 1663–74.

Hofetatens kasses kontor: Missivebøger 1665–68, 70–79. Bilag hertil 1671–78. Protokoller vedr. konsumtionen i Danmark 1672–82.

Sagernes behandling i kollegiet og kollegial ekspedition

Indhold: Forestillinger uden resolutioner 1660–79. Kammerkollegiets ekspeditioner 1660–61. Ekstraktprotokoller med registre 1669–79. Koncepter hertil 1673–79. Missivebøger (kollegiets egne ekspeditioner) 1660–64. Koncepter vedr. Hertugdømmerne 1661–79. Kopibog over von Stöckens tyske breve 1679. Registerbøger med registre (over kvittancer mm.) 1661–79. Kvittancekopibøger for enkelte år 1663–77 (specifikation i VA XII s. 15).

Arkivalier vedr. særlige hverv

Indhold: Kautionsprotokoller med registre og bilag 1661–79. Embedseder mm. 1661–70, Kontraktbøger (kontrakter med leverandører) 1661–75. Jordebøger, godsfortegnelser, synsforretninger mm. vedr. tilsynet med kgl. slotte, lensgodset, adeligt og gejstligt gods 1658–79 (specifikation i VA XII s. 15–17). Jordebøger, kommissionsforretninger, beregninger og besigtigelsesforretninger mm. vedr. tilsynet med officersgårde og ryttergods 1662–79 (specifikation i VA XII s. 17). Sager vedr. indkvartering og regnskabsrevision 1664–79.

Kgl. forordninger, åbne breve og korrespondancesager

Indhold: Kgl. forordninger, åbne breve og missiver 1660–79. Kgl. ordrer og kvitteringer 1660–79. Korrespondancesager, sagligt ordnet 1660–79. Korrespondancesager, sagligt ordnet vedr. Hertugdømmerne 1648–79. Indkomne supplikker vedr. Segeberg amt 1665. Kopier af lensbreve mm. vedr. Pinneberg amt 1579–1666. Dokumenter, sagligt ordnet 1660–79. Dokumenter vedr. partikulære personer, alf. ordnet 1660–79.

Kasse- og regnskabsvæsen

Registrering: Over afregningerne er udsendt en specialregistratur: *Afregninger med statsleverandører fra det 17. århundrede*, København 1980. Specifikation over kasse- og regnskabsagerne i øvrigt i VA XII s. 19–23.

Leffuerit till Ho: Ma:
Bibliotekis Hingning,

Den 18 Febr: L. Thurell Barthelij
or Pöjlarit Mand Doct: Peder
Schavenius Kong: Maj: Aad,
General Prociurus, or Apessorand
Vise-^{er} Cammer Collegio, Tom sand äginn
sice Kong: Maj: Bibliotek Hingning
Hingning Hall Anstuder, or und V. Hingning
videre forflarr, ————

Dr:
Monsl

Den 19 Augusty: Dr: P. Bae,
or Pöjlarit Mand Doctore
Schavenium Tom sand äginn sice Kong:
Maj: Bibliotek Hingning, Hingning Hall
Anstuder, or und V. Hingning
forflarr, of Hingning Hingning

Dr:
Monsl

Summa L. e. de,

Indhold: Rentemesterregnskaber 1660–79. Generalbogholderiets regnskabsbøger 1661–65. Det kgl. saltkammers hovedbog og journal 1669–73. Regnskabsbøger, kopibøger, afregninger mm. vedr. Hofetatens kasse 1652–79. Kassejournal og assignmentsbøger vedr. Søetatens kasse 1663–70. Protokoller vedr. ekstraskatter 1648–78. Kopibog for kgl. ordrer mm. vedr. prinsessestyr 1664–68. Regnskaber for prinsessestyr og konsumtionskat 1664–76. Afregninger med statsleverandører 1660–79. Ekstrakter, fortegnelser, tegnebøger, restancefortegnelser vedr. revision af regnskaber 1646–80. Dokumenter vedr. kasse- og regnskabsvæsenet mm. 1660–79.

RENTEKAMMERET 1679–1771

Kammerkancelliet 1679–1771

Oprindeligt havde Skatkammeret kun ét sekretariat, der dog allerede fra 1664 i praksis var delt i to afdelinger, en dansk-norsk og en tysk. 1699 oprettedes to sekretariater, et dansk og et tysk. Det tyske sekretariat er fra 1700 registreret under Tyske rentekammer (s. 393). Benævnelsen kammerkancellier for de to sekretariater benyttes først efter en reorganisation af sekretariaterne i 1719.

Kgl. resolutioner og reskripter

Indhold: Deliberationsprotokoller 1673–1708. Resolutionsprotokoller 1680–1771 (m. registre). Løse kgl. resolutioner og bilag til resolutionsprotokollerne 1680–1771. Ekstrakter af forestillinger 1746–71. Protokol og koncepter til sager resolveret i

Rentekammeret: Danske afd., 216.46 Rentemestrenes udgifter til Hofetaten 1667 s. 14. – Siden viser postering af udgifter til opførelsen af Det kgl. biblioteks bygning, nu Rigsarkivet. Peder Scavenius havde 1665 overdraget sit bibliotek til kongen og samme år fået tilsyn med opførelsen af den nye biblioteksbygning, hvormed fulgte, at han jævnligt måtte lægge penge ud. Bevarede rentemesterregnskaber 1660–79 (fra 1660 for hofetaten, fra 1663 tillige for søetaten og fra 1676 desuden for landetaten) er i Rentekammerets arkiv.

konseillet 1768–70. Kgl. reskripter til Kammerkollegiet og til enkelte medlemmer af kollegiet 1679–1773. Kgl. resolutioner og reskripter kommuniserede Rentekammeret 1688–1769 (1826), enkelte år.

Ekspedition

Indhold: Navne- og sagregistre til ekspeditionsprotokollerne 1660–1745. Ekspeditionsprotokoller m. registre 1679–1720, 1723–71. Koncepter og indlæg hertil 1679–1771. Andre ekspeditioner, også vedr. Hertugdømmerne 1680–1848. Konfirmation på bestillinger og bevillinger, protokoller med bilag 1699–1766 (enkelte anliggender til 1848). Instruktioner for embeder og embedsmænd 1680–1819. Skødebøger med koncepter og indlæg 1680–1776 (enkeltsager til 1848). Obligationsprotokoller m. dokumenter, indfrieede obligationer mm. 1680–1790. Kvittanceprotokoller, kvittancer m. kopier, fortegnelser herover 1680–1785. Originale forordninger og plakater, fortegnelser herover, andre dokumenter vedr. lovgivningen 1680–1848.

Sagernes behandling i kollegiet, korrespondance

Indhold: Ekstraktprotokoller over kollegiets møder og indkomne breve mm. 1679–92. Kammerkollegiets protokoller (med ekstrakter af indkomne sager og oplysning om deres ekspedition) 1692–96, 1698, 1699–1705, 1708–11, 1720–71. Ekstraktprotokoller i øvrigt 1686–1730 (enkelte år). Kollegiets ekspeditionsprotokoller 1679–95 (kopier af udgåede breve). Kopibøger for enkelte deputerede mm. 1685–94. Koncepter, forestillinger uden resolutioner, enkeltsager, ordrer mm. til renteskrivere 1680–1848.

Bogføring af indkomne sager. Indkomne sager

Indhold: Kammerkollegiets journaler over indkomne supplikationer og memorialer (m. registre) 1720–71. Indkomne breve fra kollegier, institutioner, embedsmænd 1680–1848. Dokumenter vedr. København, købstæderne og amter 1679–1848. Dokumenter vedr. partikulære personer (alf. ordnet) 1679–1848. Indkomne forslag til landets opkomst jf. kgl. befaling 18.9.1747, 1747–49.

Arkivalier vedr. særlige hverv

Indhold: Overtilsyn med oppebørselsbetjente, skatte- og domæneforpagtere: Kautionsprotokoller m. dokumenter 1679–1845. Reverser fra betjente, som har kunnet stille kaution 1722–24.

Overtilsyn med kgl. slotte, bygninger og ejendomme, kgl. godser og ryttergodser samt privilegeret og beneficeret gods: Jordebøger, landgildejordebøger, krigsjordebøger, portionsjordebøger, inddelingsjordebøger 1680–1804 (enkelte år). Skøder til kongen 1680–1837. Kommissionsakter i henhold til revisionskommissionens domme 1680–85. Dokumenter vedr. det kgl. bygningsvæsen 1680–1823. Kopibøger, sager, beregninger og skøder vedr. reultionsgodset 1706–32. Lægdsruller fra jyske stifter 1680. Sager vedr. ryttergodset 1680–91. Kammerkollegiets misiver vedr. ryttergodset i Jylland 1694–1719. Specifikationer på sædegårde med hartkornsangivelser samt ekstraktjordebøger indsendt i henhold til forordning 16.12.1682, 1682–1771. Dokumenter vedr. grevskabers, stamhuses gods, sædegårdes og proprietærgods, beneficeret gods og tiender 1680–1848 (seddelreg. 45).

Overtilsyn med bro-, færge-, havne- og fyrvæsen, møller, krohold og brændevinsbrænding: Reskripter og resolutioner vedr. færge- og havnevæsenet 1734–45. Korrespondance, indberetninger og betænkninger vedr. broer, færger, havne, møller, krohold og brændevinsbrænding 1680–1848 (enkelte år).

Overtilsyn med købstædernes økonomiske forhold, landvæsenet i alm. mm.: Kommissionsakter vedr. købstædernes økonomiske forhold 1682–85. Korrespondance og indkomne sager vedr. kvægsyge, hoveri-, konge- og frikørsler og udskrivning af heste 1681–1784 (enkelte år).

Skattevæsen: Ekstraktregnebøger over skatterestancer 1664–92, 1664–1724. Korrespondance vedr. skatter og afgifter 1680–1800. Reskripter, resolutioner, kopibog, afregningsbøger og korrespondance vedr. fortifikationsskatten 1691–1711. Taksationer, beregninger, fortegnelser 1680–1770.

Stempelvæsen: Kgl. resolutioner og rentekammerresolutioner vedr. ekstrastempling af dokumenter 1705–72. Stempelbøger og korrespondance 1701–69. Skiftesager vedr. stempelpapirforvalter Chr. Braems dødsbo 1716–41.

Korn og fourage: Korrespondance, beregninger mm. vedr.

udskrivning, indkøb, magasinering af korn og fourage og beregninger vedr. kornskat 1680–1778.

Told, konsumtion og accise: Forordning og toldrulle 29.2.1732 med annotationer 1667–1762. Sager vedr. told- og konsumtionsvæsenet 1670–1759. Tabeller og beregninger vedr. intraderne af told, konsumtion og accise 1664–1818. Indleverede skibsmålebreve 1703–44 (enkelte år). Akter vedr. sager ført ved Kammerretten mod told- og konsumtionsinspektører m.fl. 1696–1738 (enkelte år).

Regnskabsrevision: Registraturprotokoller over indsendte regnskaber 1700–64. Registraturer og forklaringer over regnskabernes tilstand 1690–1770. Gældsboøger med bilag og andre sager vedr. revision og decision 1678–1852 (enkelte år). (Specifikation over arkivalier vedr. særlige hverv i VA XII s. 34–47).

Kasse- og regnskabsvæsen

Indhold: Korrespondance og regnskaber mm. vedr. slavekassen 1747–71. Sager og protokoller vedr. sportelregnskabet 1699–1769.

Dansk-Norske Assignationskontor 1679–1771

Assignationskontoret oprettedes 1679, og enkelte af kontorets protokolrækker begynder 13.12.1679. Assignationskontoret skulle bestride udgiftsforvaltningen, og da alle udgiftsordrer fra 1700 skulle godkendes af *de deputerede for finanserne*, blev kontoret sekretariat for disse, og sager vedr. finansforvaltningen udskiltes således fra det øvrige kameralvæsen. Efter Finanskollegiets oprettelse 4.6.1771 henlagdes Assignationskontoret under dette.

Indhold: Kgl. resolutioner og reskripter 1680–99. Kopibøger over kgl. ordrer (reskripter) og resolutioner 1700–05, 1716–17. Registraturer og registre til resolutioner og reskripter 1692–95, 1720–73. Bilag til forestillinger 1708–09. Reglementer for Civil-etaten, Land- og Søetaten, Staldetaten og Grevskaerne 1680–1770. Sager til reglementerne 1691–1715. Ordrebøger

1679–99. Missiveprotokoller 1679–1768. Indkomne breve mm. 1680–1770.

Statens indtægter og udgifter: Generalbalancer og andre oversigter over statens indtægter og udgifter 1680–1766. Beregning over Rentekammerets udgifter 1735. Journaler over indtægts- og udgiftsordrer 1702–70. Indtægtsprotokoller 1692–1770. Indtægts- og udgiftsprotokoller for brandudstyrs-kassen og justitskassen 1729–40, 1767–71. Assignationsprotokoller og afregninger for etaterne mm. 1679–1765. Protokoller over restsedler (lønanvisninger) vedr. Søetaten 1721–23.

Statens aktive og passive fordringer: Denne undergruppe består af en lang række enkeltsager om fordringer specificeret i VA XII s. 51–54. Herudover anføres: Forstræknings- og kreditorprotokoller (udgiftsprotokoller) 1678–1762.

Diverse: Avancebøger 1685–96, 1700–60 (kontobøger over udgifter). Herudover består undergruppen af enkeltsager og protokoller specificeret i VA XII s. 54–55.

Hovedbogholderikontoret 1692–1771

Hovedbogholderikontoret udskiltes som selvstændigt kontor 1707, dog fandtes fra 1692 et bogholderi i tilknytning til Dansk-norske assignationskontor.

Indhold: Koncepthovedbøger vedr. udgifter til Hof- og Civiletaten 1692–95. Hovedbøger 1700–13. Generalindtægtsbøger 1714–70. Udgiftshovedbøger for Civiletaten 1714–70. Journaler til hovedbøgerne 1704–70. Civiletatens indtægter og udgifter 1707–11. Kreditorbøger over kongens gæld 1710–84.

Renteskriverkontorerne 1679–1771

Renteskriverkontorerne, der var organiseret regionalt, havde først og fremmest til opgave at forvalte oppebørslen af skatter og afgifter og at revidere regnskaberne for disse indtægter, samt hvad der påløb af udgifter. Dertil kom en række andre opgaver, der hørte under Rentekammeret. Det forekom dog, at et kontor kunne revidere et andet kontors regnskaber, ligesom regionsområderne ikke lå helt fast.

Københavns renteskriverkontor 1679–1719, Københavns hof- og civiletats kontor og Københavns civiletats kontor 1720–60

Ved kgl. resolution 11.1.1760 udskiltes et særligt Københavns toldkontor, der henlagdes under det netop oprettede General-toldkammer, mens kontorets øvrige anliggender overgik til Sjællands stifts renteskriverkontor.

Indhold: Ekstraktfortegnelser, kopibøger eller fremsendte kopier af kgl. resolutioner og reskripter vedr. distriktet 1679–1759. Kopibøger 1682–1760. Rentekammerresolutioner m. bilag 1682–1740. Indkomne breve 1702–40. Journaler m. journalsager 1740–60. Ujournaliserede sager 1740–59. Regnskabsbøger og regnskabssager 1681–1771. Udtagne sager og protokoller 1681–1766 (specificeret i VA XII s. 59–62).

Københavns militæretats samt gamle regnskabers kontor 1720–23, Københavns hof- og militæretats kontor 1723–71

Kontoret oprettedes 1720 til aflastning af Københavns renteskriverkontor.

Indhold: Registre og fortegnelser, kopier og originale kgl. resolutioner og reskripter 1682–1771. Kopibøger 1720–79. Journaler 1740–79. Journalsager 1742–75. Ujournaliserede sager 1740–70. Regnskabsmateriale 1720–71.

Sjællands stifts renteskriverkontor 1679–1771

Fra 1760 overtog kontoret også sager vedr. København. 1720 overgik sager vedr. rytterdistrikterne Møn og Amagerland til et særskilt kontor.

Indhold: Registre over kgl. resolutioner og befalinger 1674–1740. Kopibøger over kgl. resolutioner og befalinger 1680–1714. Kgl. resolutioner og reskripter m. bilag 1720–71. Protokol over ordrer mm. vedr. Hørsholm amt 1721–30. Ordres og missivebøger (kopibøger over udgåede skrivelser) 1680–1771. Bilag hertil 1694–1771. Journaler m. journalsager

1740–71. Indkomne skrivelser, ujournaliserede sager, henlagte sager 1680–1771. Regnskabsbøger 1742–71. Udtagne sager, kommissionsakter, indberetninger mm. vedr. Sjællands stift 1679–1771 (specificeret i VA XII s. 64–70).

Fyns stifts renteskriverkontor 1679–1771

Indhold: Kopibøger, ekstrakter, registre over kgl. resolutioner og reskripter 1680–1771 (1785). Løse kgl. resolutioner og reskripter 1720–71. Kopibøger (benævnt ordres og missivebøger fra 1690) 1680–1771. Ekstrakter af udgåede breve 1700. Sager ang. skattefrihed for afbrændte bøndergårde 1720–40. Indkomne breve 1718–40 (fra 1718–29 kun enkelte). Journaler m. journalsager 1740–71. Ujournaliserede sager 1734–71. Regnskabsbøger og -sager 1680–1770. Kopibog vedr. ryttergodsets indretning i Fyns stift 1687–90. Udtagne sager, kommissionsakter, indberetninger mm. vedr. Fyns stift 1672–1769 (specificeret i VA XII s. 72–79).

Århus og Ribe stifters renteskriverkontor 1680–1760

Ifølge kgl. resolution 5.2.1760 henlagdes toldsagerne til Generaltoldkammeret, revisionen af byfogedregnskaber henlagdes til Fyns stifts renteskriverkontor, og Fredericias fæstningsregnskaber revideredes herefter af Rytterdistrikternes kontor. Kontoret blev samtidig slået sammen med Ålborg og Viborg stifters kontor til Jyske stifters renteskriverkontor.

Indhold: Fortegnelser og kopier over kgl. resolutioner 1681–1722. Kgl. resolutioner og reskripter 1720–60. Kopibøger 1680–1760. Journaler m. journalsager 1740–60. Kvittancer 1716–20. Regnskabsbøger m. bilag 1722–59. Udtagne sager, kommissionsakter, indberetninger mm. vedr. Århus og Ribe stifter 1680–1808 (specificeret i VA XII s. 80–83).

Ålborg og Viborg stifters renteskriverkontor 1680–1760

Revisionen af en del norske søndenfjeldske regnskaber fandt sted under dette kontor. 1760 blev kontoret slået sammen med Århus og Ribe stifters kontor.

Indhold: Kopibøger, fortegnelser og ekstrakter over kgl. resolutioner og reskripter 1680–1715. Kgl. resolutioner og reskripter 1720–59. Kopibøger 1680–1760. Journaler m. journalsager 1740–60 (kun sager fra enkelte år). Ujournaliserede sager 1746–58. Regnskabsbøger, kvittancer og gældssager 1694–1754. Udtagne sager, kommissionsakter, indberetninger mm. 1670–1760 (specificeret i VA XII s. 84–88).

Jyske stifters renteskriverkontor 1760–71

Indhold: Kgl. resolutioner og reskripter 1760–71. Kopibøger 1760–71. Journaler m. journalsager 1760–71. Ujournaliserede sager 1760–70. Udtagne sager, indberetninger, kommissionsakter mm. 1753–70 (specificeret i VA XII s. 89–90).

Rytterdistrikternes, Møns og Amagerlands renteskriverkontor 1720–71

Ved ryttergodsreformen 1716–19 oprettedes 12 rytterregimentsdistrikter. Et særligt renteskriverkontor for disse områder begyndte sin virksomhed 1.1.1720 og overtog desuden fra Sjællands stifts kontor sagerne vedr. Møn og Amagerland. 1760 overtog det tillige revisionen af Fredericia fæstningsregnskaber.

Indhold: Kgl. resolutioner og reskripter m. registre 1720–70. Ordres- og missiveprotokoller (kopibøger) 1720–71. Journaler m. journalsager 1740–71. Ujournaliserede sager 1765–71. Regnskabsmateriale og revisionsoversigter 1699–1770. Udtagne sager, kommissionsakter, indberetninger mm. 1716–72 (specificeret i VA XII s. 9–93).

Vestindisk-guineisk renteskriverkontor 1754–60

Efter statens overtagelse af de vestindiske øer og Guineakysten fra det Vestindiske kompagni oprettedes et renteskriverkontor for disse områder ved kgl. resolution 28.11.1754. 1760 henlagdes kontoret under det samtidig oprettede Vestindisk-guineiske rente- og generaltoldkammer.

Indhold: Kgl. resolutioner m. ekstraktfortegnelse mm. 1754–60. Europæiske kopibøger med koncepter 1754–59. Amerikanske og afrikanske kopibøger med koncepter 1755–60. Ekstrakter af indkomne vestindiske breve 1755–58. Journal m. journalsager 1754–60. Ujournaliserede sager 1755–59. Udtagne sager, indkomne breve, fortegnelser mm. 1747–62 (specificeret i VA XII s. 94–95).

DANSKE KAMMER 1771–73

I forbindelse med Struensees ændringer af kammerforvaltningen blev Rentekammeret forenet med Generaltoldkammeret 6.10.1770, og ved kabinetsordre 6.6.1771 fordeltes forvaltningen af kammersagerne i denne nyskabte institution på tre kamre: Danske kammer, Norske kammer med Island og Tyske kammer. De dele af Norske kammer, der ikke er afleveret til Norge, er registreret under Rentekammerets norske afdeling. Tyske kammer er registreret under Tyske rentekammer (se s. 398). Under Danske kammer hørte Danmark, Færøerne og kolonierne. Hvert kammer havde et sekretariat og var i øvrigt opdelt i bureauer.

Sekretariatet

Indhold: Forestillinger og resolutioner 1771–73. Relations- og resolutionsprotokoller m. bilag 1771–72. Ekspeditionsprotokol m. koncepter og indlæg 1771–73. Bestallingsprotokol m. sager 1771–73. Skødeprotokol 1771–73. Ekstraktprotokol (over regnskaber) 1771–73.

Ekspeditionskontorerne indtil august 1771

Indhold: 1. bureau (København og Bornholm): Kgl. resolutioner og kabinetsordrer 1771 (maj–aug). Kopibog 10.6.–3.9.1771. Journal m. journalsager 10.6.–20.8.1771.

2. bureau (Sjælland, Møn, Lolland-Falster): Kopibog 11.6.–31.8.1771. Journal m. journalsager 10.6.–23.8.1771.

3. bureau (Færøerne og kolonierne uden for Europa): Færøsk kopibog m. koncepter 1771–72. Færøsk journal 1771–72. Vestindisk journal m. journalsager 1771–73. Kopibog for kommercesager 1771–72. Kommercejournal m. journalsager 1771–72.

4. bureau (Fyn, Langeland og Jylland): Kopibog 11.6.–7.9.1771. Journal m. journalsager 10.6.–23.8.1771.

Ekspeditionskontorerne august 1771–73

Indhold: 1. bureau (Jylland): Kgl. resolutioner og kabinetsordrer 1772–73. Kopibøger 1771–73. Journaler m. journalsager 1771–73.

2. bureau (Fyn, Langeland, Lolland-Falster og Møn samt Antvorskov og Vordingborg amter): Kgl. resolutioner og kabinetsordrer 1771–72. Kopibøger m. registre 1771–73. Journaler m. journalsager 1771–73.

3. bureau (Færøerne og kolonierne uden for Europa): Er registreret under foregående tidsafsnit.

4. bureau (Bornholm og Sjælland med undtagelse af Antvorskov og Vordingborg amter): Kgl. resolutioner 1772. Kopibøger, journaler m. journalsager 1771–73.

5. bureau (København samt Partikulærkassens sager): Kgl. resolutioner og kabinetsordrer 1771–73. Kopibøger, journaler m. journalsager 1771–73.

Samlede sager: Sager ang. fællesskabets ophævelse og hoveri 1771–73. Indberetninger 1771–72.

Renteskriverkontorerne 1771–73

Indhold: Kopibøger for Københavns, Sjællands, Fyns, Jyllands samt Færøernes og koloniernes renteskriverkontorer 1771–73. Regningsbog for Sjælland 1771–82.

Diverse sager 1711–73

Specificeret i VA XII s. 100.

RENTEKAMMERET 1773–1840

Ved reskript 14.1.1773 og forordning 21.1.1773 reorganiseredes Rentekammeret, ligesom den kontorordning, der havde eksisteret før 1771, genindførtes. Finanskollegiet fortsatte dog sin virksomhed i reduceret form og beholdt finanssagerne. Renteskriverkontorernes antal formindskedes, til gengæld blev landvæsenssagerne ved Generallandvæsenskommissionens ophævelse (se s. 372) atter henlagt til Rentekammeret.

Kammerkancelliet 1773–1840

I januar 1773 genoprettedes kammerkancellierne, der fungerede som sekretariater for de øvrige kontorer. De her omtalte arkivalier hører til Dansk-norske kammerkancelli, efter 1814 benævnt Danske kammerkancelli.

Indhold: Kgl. resolutioner, ekspeditioner, sagernes behandling i kollegiet, bogføring af indkomne sager mm.: Danske relations- og resolutionsprotokoller m. bilag 1773–1840. Løse kgl. resolutioner, kabinetsordrer m. bilag 1766–1839. Sager og protokoller vedr. Rentekammerets udgifter og budget mm. 1824–40. Indkomne breve fra arveprins Frederik og kronprins Frederik 1772–84, 1804–08. Ekspeditionsprotokoller m. koncepter og indlæg 1773–1840. Protokoller og sager vedr. bevillinger, bestillinger og instruktioner 1773–1835. Skødeprotokoller m. koncepter 1775–1813. Regnskabssager, sager hørende til forordninger og plakater 1779–1848. Ekstraktprotokoller m. bilag 1773–85. Koncepter til betænkninger, forestillinger mm. 1773–1840. Protokoller m. cirkulærer, sagsekstrakter og forestillingsekstrakter mm. 1784–1848. J. G. Moltke og Chr. D. Reventlows korrespondancesager som 1. deputerede 1776–1813. Kancellijournaler 1784–1842. Korrespondancesager, indsendte projekter, betænkninger mm. 1680–1848.

Rentekammerafdelingen i Kolding og Rendsborg 1807–08: Kopibøger m. registre, journaler m. sager, tegnebog 1807–08.

Arkivalier vedr. særlige hverv: Gruppen er delt i følgende sagsområder: Overtilsyn med oppebørselsbetjente (vedr. kautioner) 1771–1840. Overtilsyn med kgl. gods 1772–79. Overtilsyn med kroer og brændevinsbrænding 1721–1846. Overtilsyn med fri-

kørsler, indkvartering og andre militære byrder 1734–1843. Skattevæsen (restancer, direkte og indirekte skatter) 1720–1842. Stempelvæsen (stempelpapirlovgivningen, stempelresolutioner mm.) 1685–1848. Korn- og fouragesager 1691–1841. Regnskabsrevision (forklaringer, decisioner og antegnelser mm.) 1680–1845. Arkivalier vedr. særlige hverv er specificeret i VA XII s. 105–09.

Kasse- og regnskabsvæsen: Protokoller over Rentekammerets besparelser, udgifter, understøttelser mm. 1800–50. Sportelbøger og sager 1770–1826. Fattigkasseregnskaber mm. 1771–1852.

Renteskriverkontorerne 1773–1840

Københavnske renteskriverkontor 1773–1840

Indhold: Kgl. resolutioner og kammerkollegiets resolutioner m. registre 1773–1841. Kopibøger 1773–1841. Koncepter 1828–41. Journaler m. journalsager 1773–1841. Ujournaliserede sager, stempelsager, cirkulæreskrivelser, regnskabsforklaringer 1771–1841. Skødebøger 1774–1816. Bøger over attestation af regninger, inventarbøger mm. 1773–1840. Udtagne sager, kommissionsakter, fortegnelser mm. 1682–1841 (specificeret i VA XII s. 111–112).

Sjællandske (fra 1806: 1. sjællandske) renteskriverkontor 1773–1840

Sager vedr. en lang række sjællandske amter blev henlagt til Fynske renteskriverkontor (Roskilde, Ringsted, Sorø, Tryggevælde, Dragsholm, Sæbygård, Kalundborg og Holbæk amter). Samtidig overtog Sjællandske renteskriverkontor resterende sager fra det nedlagte Rytterdistrikternes, Møns og Amagerlands kontor. 1806 oprettedes 2. sjællandske renteskriverkontor, der overtog de sjællandske sager, der havde været forvaltet af Fynske kontor.

Indhold: Kgl. resolutioner m. bilag 1773–1839. Kopibøger 1773–1840. Koncepter 1814–40. Journaler m. journalsager 1773–1841. Ujournaliserede sager 1776–96. Udtagne journalsager, regnskabsager, skøder, jordebøger, kommissionsakter, indberetninger mm. 1664–1841 (specificeret i VA XII s. 113–19).

Fynske renteskriverkontor 1773–1840

Fynske renteskriverkontor forvaltede sager vedr. Fyn, Langeland, Lolland, Falster og Møn samt indtil 1806 en lang række sjællandske amter (se Sjællandske renteskriverkontor). Kontoret havde også enkelte jyske sager (fouragesager).

Indhold: Kgl. resolutioner m. registre og bilag 1773–1804 (herafter findes resolutionerne blandt journalsagerne). Kopibøger 1773–1841. Koncepter 1773–1841. Journaler m. journalsager 1773–1841. Ujournaliserede sager 1779–1803. Udtagne journalsager, regnskabsager, indberetninger mm. 1680–1841 (specificeret i VA XII, s. 120–23). Kgl. resolutioner, kopibøger, journaler m. journalsager 1804–06 fra Sjælland-mønske afdeling under Fyns kontor.

2. sjællandske renteskriverkontor 1806–40

Om kontorets sagområde, se 1. sjællandske renteskriverkontor.

Indhold: Kgl. resolutioner m. registre og bilag 1806–35. Kopibøger 1806–41. Koncepter 1827–41. Journaler m. journalsager 1806–41. Regnskabsregistraturer 1803–41. Anvisningsbøger 1816–36. Udtagne sager, skøder, indberetninger mm. 1773–1841 (specificeret i VA XII s. 124–25).

Jyske renteskriverkontor 1773–1811

Kontoret omfattede Jylland, idet dog visse fouragesager i 1804 afgaves til Fynske kontor. Ifølge kgl. resolution 12.3.1811 deltes kontoret i 1. jyske (Ålborg, Hjørring, Thisted og Viborg amter) og 2. jyske kontor (Randers, Århus, Vejle, Ringkøbing og Ribe amter).

Indhold: Ekstraktfortegnelser over kgl. resolutioner 1751–1801. Kgl. resolutioner m. bilag 1773–1810. Kopibøger 1773–1811. Journaler m. journalsager 1773–1810. Ujournaliserede sager 1774–1800. Udtagne sager, regnskaber og regnskabsbøger, indberetninger 1762–1812 (specificeret i VA XII s. 125–28).

1. jyske renteskriverkontor 1811–40

Vedr. kontorets sagområde, se indledningen til Jyske renteskriverkontor.

Indhold: Kgl. resolutioner m. bilag 1811–33. Kopibøger 1811–41. Koncepter 1827, 31–41. Journaler m. journalsager 1810–41. Udtagne sager, regnskabssager mm. 1778–1840 (specificeret i VA XII s. 128–29).

2. jyske renteskriverkontor 1811–40

Vedr. kontorets sagområde, se indledningen til Jyske renteskriverkontor.

Indhold: Kgl. resolutioner m. bilag 1811–32. Kopibøger 1811–41. Koncepter 1824–41. Journaler m. journalsager 1811–41. Udtagne sager, indberetninger mm. 1796–1841 (specifikation i VA XII s. 129–31).

Revisionskontorer 1773–1840

Ved Rentekammerets genoprettelse i 1773 blev revisionsvirksomheden atter ført tilbage til renteskriverkontorerne, idet der dog fortsat bestod særlige revisionskontorer, som hovedsageligt beskæftigede sig med regnskaber, der ikke var indtægtsgivende for staten. Antallet af revisionskontorer var stigende, men ved kgl. resolution 10.6.1801 henlagdes en del af revisionen af ikke indtægtsgivende regnskaber til Danske kancelli (f.eks. revision af regnskaber af umyndiges midler).

Indhold: Revisionskontoret for uafgjorte regnskaber 1773–82, 1784–1814: Kopibøger 1773–1814. Journaler 1779–1815. Journalsager 1784–1815. Ujournaliserede sager 1816–17. Regnskabssager og korrespondance mm. 1779–1841.

Administrationen af brændehandelen og revisionen af dens regnskaber 1782–1809: Afleveringsdesignation 1785. Brændekopibøger og journaler 1782–1809. Journalsager og ujournaliserede sager 1785–1809. Regnskabssager, fortegnelser mm. 1782–1809.

Revisionskontoret for danske og norske købstæders regnskaber 1773–79: Kopibøger 1773–79. Ekstraktprotokoller over danske

købstæder 1773–80. Sager til ekstraktprotokollerne 1773–80. Regnskaber vedr. revisionen mm. 1773–79. Sager og protokoller vedr. norske købstæder er afgivet til Norge.

Revisionskontoret for de norske og nogle danske købstadsregnskaber 1780–1801: Kopibøger 1780–1801. Koncepter og konceptregistre 1784–1801. Danske ekstraktprotokoller m. sager 1780–1801. Registraturer over regnskabers indsendelse, regnskabsbøger, revisionssager mm. 1780–1801. Sager og protokoller vedr. norske købstæder er afgivet til Norge.

Revisionskontoret for danske købstadsregnskaber 1780–1801: Kopibøger, journaler, journalsager, tegnebog over købstædernes beholdninger 1780–1801. Revisionssager mm. 1780–1801. Markedslister 1776–99.

Fattigvæsenets og adskillige offentlige stiftelsers revisionskontorer 1783–94: Kopibog 1783–94. Koncepter 1783–92. Journal m. journalsager 1783–94. Sager 1784–92.

Revisionskontorerne for umyndiges midler 1787–1801: Kontoret deltes 1794 i *Jyske pupilkontor* og *Østifternes pupilkontor*. Under dette område hørte tillige regnskabsrevisionen mm. for Opfostringsstiftelsen for nyfødte børn samt revision af Gisselfeld jomfruklosters regnskaber 1785–1801. Indholdet er specificeret i VA XII s. 135–36.

Kontoret for revisionen af de af Statsgældsdirektionen overtagne godsers regnskaber 1828–41: Kontoret benævnes tillige *Godsrevisionskontoret*. Kopibøger 1828–35. Journaler m. journalsager 1828–40. Revisionsjournal, regnskabssager mm. 1823–41.

Andre kontorer

Bygningskontoret 1782–1826

Efter Bygningsdirektionens nedlæggelse (se s. 370) ved kgl. resolution 19.9.1782 henlagdes bygningsvæsenet direkte under Rentekammeret. De løbende rutinesager overtoges af Bygningsadministrationen (se ndf.), mens vigtigere bygningssager refereredes i kammerkollegiet og ekspederedes gennem Bygningskontoret.

Indhold: Kgl. resolutioner m. bilag og registre 1782–1826. Kopibøger m. registre 1782–1817, 1824–26. Koncepter

1782–1826. Journaler, registre og journalsager 1782–1826. Regninger, kontrakter, licitationer over bygningsarbejder mm. 1766–1826.

Bygningsadministrationen 1782–1840

Se Bygningskontoret ovf. Efter Bygningskontorets nedlæggelse ved kgl. resolution 6.6.1826 overgik enkelte sager til Bygningsadministrationen, der samtidig omdannedes, mens andre overførtes til renteskriverkontorerne.

Indhold: Fortegnelse over kgl. resolutioner 1826–48. Deliberationsprotokoller 1828–40. Kopibøger m. registre og koncepter 1782–1840. Journaler m. registre og journalsager 1782–1840. Licitationer, beregninger og kontrakter 1782–1827. Regnskabsbøger, forklaringer vedr. byggearbejder, regninger, korrespondance mm. 1782–1848. Landbygmester senere overbygningsdirektør C. F. Hansens embedspapirer 1800–14.

Kontoret for afhændelse af beneficerede og offentlige stiftelsers jordegodser 1801–14

Sagområdet overtoges fra Danske kancelli i forbindelse med de ændringer af revisionsopgaverne, som blev fastlagt ved kgl. resolution 10.6.1801 (se indledningen til revisionskontorer s. 342). Efter Norges afståelse henlagdes området til de to danske landvæsenskontorer ved kgl. resolution 12.7.1814.

Indhold: Forandringer med det beneficerede gods siden 10.6.1801, 1801–14. Kopibøger, journaler og journalsager 1801–14.

Skattereguleringskontoret 1812–48

Kontoret oprettedes ved kgl. resolution 14.9.1813 for at regulere den i 1812 indførte ildstedskat, ligesom kontoret forvaltede mobilieskatten af 1813, samt registrene til bankhæftelserne i Danmark. Kontoret nedlagdes 1826, og området overgik til Kontoret for danske matrikelsager. Da protokoller og sager fortsætter frem til 1848 og længere, er de opstillet i forlængelse af Skattereguleringskontorets arkivalier.

Indhold: Kopibøger og postbøger 1812–54. Journaler m. journalsager 1812–53. Sager og regnskaber samt korrespondance vedr. ildstedskatten, mobilieskatten og bankhæftelserne mm. 1812–53 (specificeret i VA XII s. 138–40).

Landvæsenskontorerne 1773–1840

Landvæsenskontoret oprettedes efter Generallandvæsenskommissionens nedlæggelse (se s. 372) ved reskript 15.4.1773. Ved kgl. resolution 13.1.1790 deltes det i Sjællandsk kontor (med Bornholm) og Jysk-fynsk-lollandsk kontor. 1802 henlagdes Fyn og Langeland til Sjællandske kontor, mens Jyske kontor beholdt Lolland.

Landvæsenskontoret 1773–90

Indhold: Kgl. resolutioner og reskripter, løse og i kopibog 1787–1805. Kopibøger 1773–86. Journaler m. registre og journalsager 1773–87. Hovedjournaler m. journalsager 1787–89. Kopibøger 1787–89. Hertil knytter sig en række regionalt inddelte underjournaler, bijournaler m. journalsager og anden korrespondance 1787–97.

Sjællandske (fra 1802: Sjælland-fynske) landvæsenskontor 1790–1840

Indhold: Kopibøger over kgl. resolutioner og reskripter 1806–32. Kopibøger 1790–1841. Postbøger (ekstrakter af udgåede skrivelser) 1823–41. Journaler m. journalsager 1790–1841. Udtagne sager, fortegnelser, skøder, jordebøger, regnskaber ordnet i følgende saggrupper: 1) sager vedr. Sorø gods 1778–1843, 2) arvefæsteskøder, jordebøger mm. 1770–1841, 3) regnskabsvæsen 1773–1818. (Specifikation i VA XII s.142–44.)

Jysk-fynsk (fra 1802: Jysk-lollandske) landvæsenskontor 1790–1840

Sager vedr. det lollandske domænegods findes under Sjællandske landvæsenskontor.

Indhold: Kopibøger 1789–1840. Brevlister og udtog af breve 1799–1840. Journaler m. journalsager 1790–1840. Ujournaliserede sager, sager vedr. forretningsgangen 1790–1807. Regnskabsbøger 1790–1841.

Landvæsenskontorernes sandflugtssager 1793–1840

Indhold: Sandflugtskopibøger for Sjælland, Lolland-Falster, Bornholm, Jylland og hele Kongeriget m. registre og brevlister 1795–1841. Sandflugtsjournaler for Sjælland, Jylland, hele Kongeriget 1795–1841. Sandflugtssager (topografisk ordnede og for hele Kongeriget) 1795–1841. Sandflugtskommissærernes journaler 1800–36.

Landvæsenskontorernes diverse sager 1773–1840

Indhold: Sagerne er inddelt i følgende saggrupper: 1) forbedringer i landvæsenet, ødegårde, bygningshjælp mm., 2) landmålingsvæsen, 3) hoverisager og frirejsler, 4) diverse. (Specifikation i VA XII s.145–50.)

Vejkontoret 1808–40

Efter ophævelsen af Generalvejkommissionen (se s. 378) ved kgl. resolution 22.3.1808 overførtes vejsager til et særligt Vejkontor under Rentekammeret.

Indhold: Arkivdesignationer og samlinger til vejvæsenets historie 1670–1836. Relations- og resolutionsprotokol 1808–15. Koncepter til forestillinger 1808–45. Kopibøger 1808–41. Koncepter 1808–40. Journaler m. journalsager 1808–41. Postbøger 1833–40. Sagligt ordnede vejsager, regnskaber mm. 1808–48. (Specifikation i VA XII s. 150–51.)

RENTEKAMMERET 1841–48

Ved kgl. resolution 30.12.1840 ændredes organisationen af Rentekammeret, og den regionale inddeling af kontorernes sagsområder afløstes af en saglig. Kontorerne ændredes ved kgl. resolution 2.3.1841. Ved disse ændringer forsvandt renteskriverkontorerne.

Sekretariatet 1841–48

Indhold: Danske relations- og resolutionsprotokoller m. bilag 1841–48. Ekspeditionsprotokoller m. koncepter og indlæg 1841–48. Fortegnelser over ekspeditioner til kongen 1841–51. Protokoller m. bilag vedr. konfirmation af bevillinger 1840–47. Protokoller m. bilag vedr. konfirmation på bestillinger 1840–47. Sager vedr. vands afledning og benyttelse 1838–46. Konceptforestillinger og ekstrakter heraf 1840–48. Hovedjournaler 1841–48. Journaler vedr. ansøgninger mm. 1835–49. Journalsager 1846–48. Fortegnelse over indkomne kort 1844–48. Udtagne sager, kautionssager, regnskabssager og protokoller 1827–48. (Specifikation i VA XII s. 153–54.)

Ekspeditionskontoret for domænesager 1841–48

Indhold: Kopibøger og koncepter 1841–48. Alm. domænejournaler m. journalsager 1841–48. Godsdomænejournaler m. journalsager 1842–48. Bygningsdomænejournaler m. journalsager 1842–48. Arvefæsteskøder 1834–48. Noteringsbog vedr. domænegodserne 1840–42. Sagligt og topografisk ordnede sager 1752–1882, de fleste sager er dog fra perioden 1825–48. (Specifikation i VA XII s.155–57.)

Ekspeditionskontoret for skattesager 1841–48

Indhold: Kopibøger for skattesager og koncepter 1841–48. Ekspeditionsprotokoller for skatte-, stempel- og lottosager 1841–48. Journaler m. sager 1841–48. Kollegieresolutioner for stempelsager 1841–48. Kopibøger og journaler m. stempelsager 1841–48. Udtagne sager, ujournaliseret korrespondance, regnskaber mm. 1826–48. (Specifikation i VA XII s.157–58.)

Landvæsenskontoret 1841–48

Indhold: Kopibøger, brevlister, journaler m. journalsager 1841–48. Sager vedr. forbedringer i husmændenes kår 1804–48. Indberetninger om øde og nedlagte bøndergårde 1842–48.

Vejkontoret 1841–48

Indhold: Kopibøger, journaler og journalsager 1842–48. Ujournaliserede sager, cirkulærebøger mm. 1808–48. Sager vedr. vejforordningen 29.9.1841. Postbøger 1840–48. Jernbanesager til vejjournalen er henlagt ved Jernbanekommissionen af 10.12.1835 (Min. for off. arbejder).

Bygningsadministrationen 1841–50

Indhold: Deliberationsprotokoller 1841–49. Kopibøger m. registre 1841–50. Koncepter, registre over indkomne breve 1837–49. Journaler m. registre og journalsager 1841–50. Avance- og kontobøger 1841–49.

Revisionskontorerne 1841–48

Indhold: *Revisionskontoret for kgl. domæner, godser og bygningsregnskaber (Domænegodsrevisionskontoret):* Gældsbog 1741–1852 se: Sjællands stifts renteskriverkontor. Regnskabsjournal og journalsager 1841–49.

Revisionskontoret for københavnske, sjællandske og fynske regnskaber: Kopibøger 1841–42, 1844–47. Koncepter 1847–49. Journal m. registre og journalsager 1841–49.

Revisionskontoret for falsterske, lollandske og jyske regnskaber: Kopibøger 1840–48. Koncepter 1841–48. Journaler m. journalsager 1840–49. Regnskabsprotokoller, fortegnelser og regnskaber 1840–52.

SAGER UDEN FOR KONTORORDNINGEN OG SÆRLIGT STILLEDE KONTORER 1660–1848

Matrikuleringen

De mange protokoller fra Christian 5.s matrikel opbevaredes i et særligt Landmålingsarkiv, der oprettedes 1693. Arbejdet med en ny matrikel påbegyndtes 1804 og administreredes af chefen for Sjælland-fynske landvæsenskontor. Ved kgl. resolution 28.3.1809 oprettedes et selvstændigt Matrikuleringskontor, som hørte under både Rentekammeret og den samtidig oprettede Matrikelskomité i anledning af den ny matrikels indførelse. Komitéen ophørte i 1848, og Matrikelskontoret overgik til Indenrigsministeriet. I 1919 omdannedes kontoret til Direktoratet for Matrikelsvæsnet (Landbrugsministeriet).

Matriklerne 1662–1844 omfattede Kongeriget og De kongerigske enklaver. Ærø og Nørre Tyrstrup (Kolding) herred matrikuleredes efter 1864. De nuværende sønderjyske landsdele har en fra det øvrige land afvigende matrikulering, som er foretaget efter Hertugdømmernes indlemmelse i Preussen 1864. Opmålingskort og sager vedr. matrikuleringen i Sønderjylland er 1920 afleveret fra Tyskland og er nu i Matrikelarkivet.

Bornholm medtoges ikke i matriklerne 1662–88.

Matriklerne 1662–88 er hartkornsmatrikler, udarbejdet som grundlag for beskatning. Dvs. at de ældre matrikler indeholder angivelse af bonitet og arealer mm., men bygger ikke på kortmateriale og egentlig landmåling. Købstædernes matrikulering foregik i samme periode ved udarbejdelse af grundtakster. Disse er ufuldstændigt bevarede, og findes nu dels i rådstuearkiverne (i landsarkiverne), dels i Rentekammerets arkiv (foruden i gruppen Matrikuleringen også i Kommissioner vedr. købstædernes økonomiske forhold 1682–85, Rtk. nr. 2215. 244–48). Købstædernes grunde og jorder blev endeligt matrikuleret i henhold til lov 11.2.1863.

Registrering: Over matriklerne 1664 og 1688 er udsendt en *specialregistratur*: Matriklerne 1664 og 1688 (med tillæg om ma-

13

**Quærgæbye ddingen
og bye.**

Fra Ringsted Kloster udlagt tiggie
 Rantts Oluffsen paa Lellingegaard.
 Oluffsen og hans sønne som nu
 Officer vinder.

x 30 p ^{er} 2 p ^{er} 2 p ^{er}	1/2 ton smør 2 pund smør 2 pund smør 10 lb smør 10 lb smør 2 lb smør af en isen som kan see alle krigs gaard 1/2 pund smør 1/2 pund smør
x 9 lb 2 p ^{er} 2 p ^{er}	1/2 Cirk 1 pund 20 p ^{er} smør 4 Bispepind smør 1 pund 1 pund 4 Bønder
x 9 lb 2 p ^{er} 2 p ^{er}	1/2 Cirk 1 pund 20 p ^{er} smør 4 Bispepind smør 1 pund 1 pund 4 Bønder
x 9 lb 2 p ^{er} 2 p ^{er}	1/2 Cirk 1 pund 20 p ^{er} smør 4 Bispepind smør 1 pund 1 pund 4 Bønder

Rentekammeret: Danske afd., 311.104 Matriklen 1664, Ringsted herred, Kværkeby sogn og by. Specialregistratur nr. 1797. - Fra Ringsted kloster ses Lellingegård udlagt til køkkenskriver og handelsmand i København, Hans Olufsen, et eksempel på, at kongen afregnede med en borgerlig kreditor med krongods. Ud over ejer, bruger og (gammelt) hartkorn angives også landgilden.

Rentekammeret: Danske afd., 312.1810 Matriklen 1688, Matrikelbog. Ringsted herred, Kværkeby sogn og by. Specialregistratur nr. 1797. – For at skaffe et bedre beskatningsgrundlag end landgilde-matriklen 1664, foretoges 1682–83 en omfattende opmåling og taksering af landets jord. Det endelige resultat heraf, Christian 5.s matrikel 1688, indeholder oplysning om gammelt og nyt hartkorn samt svinsolden.

N ^o	Folio Hart Korn Extr:	Gammel Matrikul Hart Korn		Ny Matrikul Hart Korn	
		Endet. 1664	per. 1688	Endet. 1664	per. 1688
<i>Quærtelby, Bygde</i>					
1	<i>Olla Ollufsen</i>	132	30 2/3	70	1 1/2
	<i>Minnsolden</i>			2	1 1/2
2	<i>Gaard Jenssen</i>	133	9 2/3	5	1 1/2
	<i>Minnsolden</i>				2 1/2
3	<i>Jonas Jenssen</i>				
	<i>Rindben, Liden</i>				
	<i>Jens P. Andersson</i>	134	9 2/3	4	7 1/2
	<i>Minnsolden</i>				2 1/2
4	<i>Jens P. Andersson</i>				
	<i>Atten Liden</i>				
	<i>Christoffer Jensen</i>	135	9 2/3	4	0 3/4
	<i>Minnsolden</i>				2 1/2

triklerne fra 1662 og henvisning til filmnumre) 2. udg. 1976, der er en ajourføring af foliereg. 173.

Litteratur: Johs. Ewens: *Matrikulsarkivet*, Fortid og Nutid XVII 1947–48. C. Rise Hansen og Axel Steensberg: *Jordfordeling og Udskifning*, Det kgl. danske videnskabernes selskab. Historisk-filologiske skrifter bind II nr. 1, 1951. Gunnar Knudsen: *De danske Matrikler og deres Benyttelse ved historiske Undersøgelser*, Fortid og Nutid II, 1919.

Matriklerne 1662 og 1664 mm.

Indhold: Sager vedr. optagelse af en matrikel for Danmark 1660–61. Indsendte jordebøger, kommissionsakter vedr. taksationen, grundtakster og konceptmatrikler 1660–77. Matrikel 1662. Matriklen af 1664, 1664–73. Matrikelsekstrakter 1680–81. (Specifikation af de enkelte bind med matriklerne 1662ff, se VA XII s.160–62 samt ovennævnte Specialregistratur for matriklerne 1664 og 1688.)

Christian 5.s matrikel af 1688

Indhold: Sager vedr. tilrettelæggelsen af matriklen 1681–91. Markbøger samt eng-, skov- og græsningstaksationer (nr. 1–1691) 1681–83 (Specialregistratur s.133). Modelbøger (nr. 1692–1792) 1682–88 (Specialregistratur s.79). Udtagne sager vedr. matrikuleringen, indsendte taksationer, tiendebøger, regnskaber, opmålingsekstrakter, etatsråd Rosencreutz' manuale over Danmarks matrikel mm. 1681–98, enkelte sager frem til 1791. (Specifikation i VA XII s.162–64 samt i ovennævnte specialregistratur.)

Tiendetaksationer, hartkornsspecifikationer mm.

Indhold: Kommissionsakter i forbindelse med taksationsforretninger af tiender, hartkornsspecifikationer, sager vedr. landmålingen i Danmark og Slesvig 1694–1832. (Specifikation i VA XII s.164–65.)

Matriklen af 1844

Matriklen af 1844 – som er den nu gældende matrikels grundlag – og forarbejderne dertil er uden for Rigsarkivet, se Matrikelarkivet ndf.

Indhold: Sager vedr. tilrettelægningsen og lovgivningen om den nye matrikel. Matrikelekstrakter af 1844-matriklen 1804–68.

Litteratur: Chr. Rothe: *Beretning om den i Aaret 1844 indførte nye Jordskyldsætnings Væsen og Historie*, 1844. K. L. Jarnhus: *Om 1844-matriklen som landbohistorisk kilde*, Fortid og Nutid XX s.201–11.

Matrikelarkivet

Udover de matrikelsager, der nu er opstillet og registreret som en del af Rentekammerets arkiv, findes *uden for Rigsarkivet* matrikelsager i Matrikelarkivet, der henhører under Matrikeldirektoratet (Landbrugsministeriet). Matrikelarkivet kan betragtes som en videreførelse af det Landmålingsarkiv, der oprettedes i 1693. Den nuværende arkivbestand i Matrikelarkivet er navnlig bygget op omkring matriklen af 1844, men arkivet indeholder også

ældre sager, og der er således intet skarpt kronologisk skel mellem Matrikelarkivets og Rigsarkivets matrikelsager. En registratur over indholdet findes i Matrikelarkivet, men en summarisk oversigt er givet i ovennævnte artikel af Johs. Ewens.

Københavns og Fredriksbergs matrikulering er kommunale anliggender. For Københavns vedkommende henvises til Stads-konduktørembedet og Stadsarkivet.

Indhold: Ekstrakter, udskrifter, undersøgelser, matrikelændringer og forespørgsler vedr. matriklen af 1688. Af ældre kort skal fremhæves en række opmålingskort fra Antvorskov og Vordingborg rytterdistrikter fra 1768 og 1771–72. Forarbejder til matriklen af 1844 ca. 1805ff., herunder en række matrikelkort 1805–22. Matriklen af 1844, og i tilslutning hertil sager vedr. forespørgsler, ændringer, suppleringer og bearbejdelser.

Fra tysk side afleveredes 1920 sønderjyske matrikelkort herunder opmålingskort.

Alle udstykningssager (UJ-sager) 1906ff er i Matrikelarkivet, ældre UJ-sager i Rigsarkivet (Landbrugsministeriet).

Mønt- og seddelvæsen

Efter enevælden henhørte møntvæsen under det i 1670 oprettede Kommercekollegium, men efter dettes svindende betydning overtoges området af Rentekammeret. I 1771 overgik møntvæsenet til det samtidig oprettede Finanskollegium.

Møntvæsenets danske og almindelige sager

Indhold: Forestillinger og reskripter, originale, afskrifter og i koncept samt indberetninger til kongen 1681–1759. Kopibøger for det danske møntvæsen 1713–71. Koncepter og kopier 1687–1761. Journalsager 1729–71. Københavnske møntprotokoller 1680–1782. Ujournaliserede sager, sager vedr. møntreduktionen 1726, regnskaber mm. 1662–1784. (Specifikation i VA XII s.167–68.)

Tyske møntsager – samt sager vedr. seddelvæsenet

Indhold: Holstenske anliggender: Kgl. resolutioner og reskripter 1682–1720. Sager vedr. møntforholdene i Hertugdømmerne, instrukser, embedseder 1671–1768. Møntprotokoller fra Glückstadt, Rendsborg og Rethwisch samt møntregnskaber 1713–78.

Oldenburgske anliggender: Kgl. resolutioner, møntsager, smelteprotokol 1715–70.

Seddelvæsenet: Sager vedr. Thormøhlens sedler 1695. Regnskaber, sager vedr. udstedelse af sedler 1696–1730.

Tyske møntsager er specificeret i VA XII s.168–69.

Forst- og jagtsager

Rentekammeret havde fra 1660 det øverste tilsyn med skov- og jagtvæsenet. Den direkte bestyrelse havde en overjægmester, der i visse sager havde forestillingsret til kongen. Skovsagerne overgik 1778 til et nyoprettet overforstmesterembede. Efter 1773 behandlede disse anliggender i renteskriver- og landvæsenkontorerne. Ved kgl. resolution 24.4.1799 oprettes et særligt kontor for forst- og jagtsager for Hertugdømmerne, der dog ved kgl. resolution 24.1.1806 afløstes af et Dansk-tysk forstkontor. Private skoves forhold blev et offentligt anliggende ved forordning 27.9.1805.

Kgl. resolutioner, forordninger mm.

Indhold: Kgl. resolutioner og rentekammerskrivelser vedr. forst- og jagtvæsen 1663–1836. Forordninger, cirkulærer, betænkninger vedr. forst- og jagtvæsenet 1671–1814. Sager vedr. forordninger, anordninger, plakater mm. 1785–1843.

Korrespondancesager

I Forstkontoret oprettedes 1806 2 journalrækker, hvoraf den ene var mærket med litra, den anden med romertal. De litrerede bind synes især at omfatte de gamle nordsjællandske domæneskove, mens de øvrige skove herunder tilsynet med de private skove

henhørte til nummererede bind. Efter 1840 samles sagerne i en litra-række. Mange større udtagne sager, såkaldte pakkesager, fortsætter efter 1848, og journalerne hertil findes i Domænekontoret og i Landvæsenskontoets almindelige landvæsenjournal (Finansministeriet og Indenrigsministeriet).

Indhold: Af Rentekammerets arkiv intil 1806: Skovudvisningsprotokoller (hørte under Danske kancelli 1700–06) 1680–1700, 1706–70. Koncepter og indlæg hertil 1706–28. Skovudvisningsruller for Danmark, Hertugdømmerne og Grevskaberne 1685–1718. Skovudvisningsruller for Danmark 1729–69. Skovudvisningsprotokoller for de tyske landsdele 1707–1801. Koncepter og indlæg hertil 1706–48. Kgl. resolutioner 1748–71. Rentekammerets kopibøger vedr. skov- og jagtvæsen 1704, 1707–20, 1741–47. Korrespondancesager 1661–1771. Fyns stifts kontors missiveprotokol, jagtjournal m. journalsager 1747–71.

Forstkontoets (fra 1841: Forst- og jagtkontoet) arkiv 1806–48: Kopibøger 1806–48. Brevlister 1814–47. Sjællands forstjournaler (litr. A–S) m. journalsager 1806–38. Forstomænejournaler (litr. A–I) m. journaler 1838–48. Sjællands-Fyns-Jyllands forstjournaler (nr. I–X) m. journalsager 1806–40. Kopibog, journaler og journalsager for private forstsager 1840–49. Oversigtsbøger for private skove (uden år). Indberetninger om private skove 1805–48. Anmærkninger hertil, ekstrakter, tyske forstsager mm. 1774–1848.

Overjægermesterens arkiv indtil 1778: Registratur over korrespondancen 1763–84. Kopibøger 1699–1779. Skovudvisningsprotokoller for Danmark og Hertugdømmerne 1678–1771. Kgl. resolutioner, reskripter og kollegiebreve vedr. skovudvisningen i Danmark og Hertugdømmerne 1670–1778. Andre kgl. resolutioner, kabinetsordrer, indkomne breve mm. 1681–1778.

Overforstmesterens arkiv 1778–1824: Forstkorrespondanceprotokoller, forstjournaler m. journalsager 1778–1824 (enkelte år mangler). Indkomne breve 1778–1808. Rapporter og korrespondance 1779–1808.

Overjægermesterens arkiv 1778–99, 1826–33 (kun jagtsager): Kopibøger 1778–91, 1826–33. Indkomne breve 1778–99. Journal m. journalsager 1826–33. Korrespondance 1826–50.

Overforstmesterens arkiv 1835–47 (skov- og jagtsager): Brev-

journaler 1834–44. Indkomne breve 1835–44. Sag vedr. udlevering af arkivsager 1844–47.

Hofjægermesterens arkiv 1770–1832: Kopibøger 1774–76, 85–88, 1807, 09–28. Journaler m. journalsager 1806–30. Korrespondance, rapporter og koncepter 1807–32. (Korrespondancesager er specificeret i VA XII s.171–78.)

Pakkesager vedr. forst- og jagtvæsen fra samtlige arkiver

Pakkesagerne henhører til hele den centrale forvaltning af skov- og jagtvæsenet. Sagerne er inddelt i 17 grupper, og på hver pakke er anført, i hvilket arkiv den hører hjemme. Rtk. betyder Rentekammerets eller forstkontorets arkiv, OF: overforstmesteren, HJ: hofjægermesteren, OJ: overjægermesteren. Ved afleveringen fra Kiel 1936 er en del pakkesager tilføjet. De 17 grupper har følgende titler:

1. Kommissionssager, forstafhandlinger og rejseberetninger 1702–1844.
2. Skovens beskrivelse, opmåling og taksation samt driftplaner 1660–1863.
3. Den nye forstindretning (J. G. von Langen) 1762–1800.
4. Ejendomsretten til skovene, udskiftning, køb, salg og bortforpagtning 1712–1848.
5. Enkelte kgl. skove og plantager, heder og sandflugt, præsteskovene og private skove 1704–1849.
6. Hugst og kultur, deputater og udvisning, auktioner og salg af effekter 1706–1848.
7. Skovfrø og planter 1732–1848.
8. Olden- og barksager, træffelindsamling, græsning, moser, tørveskær, kulbrænding, søer og damme 1718–1848.
9. Industrimøller, kalk- og teglværker på skovens grund 1716–1848.
10. Indhegninger, gærder, broer, porte og veje samt stutterisager 1700–1848.
11. Jagten og vildtet 1678–1848.
12. Skov- og jagtforbrydelser 1684–1840.
13. Bygningssager 1721–1849. Sagerne handler i mange tilfælde om embedsboliger, og de er ofte sammenholdt i pakken med besættelsen af den stilling, der hører til boligen.

14. Skovridergodset 1675–1729.
15. Forstundervisning og forstlærlinge 1766–1848.
16. Forst- og jagtbetjente 1667–1849.
17. Regnskabssager og understøttelser 1703–1848.
 Specifikation af de gruppeordnede sager i VA XII s.178–210.

Lottosager

Lottosagerne er delt i tallottosager, varelottosager og klasselottosager. Tallottoet hørte under Finanskollegiet til 1816, derefter under Rentekammeret. Klasselottosager hørte under de tyske kontorer indtil 1841, derefter under Kontoret for skattesager til 1848.

Tallottoet

Indhold: Rentekammerkontorenes sager: Ekstrakter og fortegnelser over kgl. resolutioner 1789–1841. Kgl. resolutioner 1816–41. Kopibøger 1818–41. Koncepter 1831–41, 48. Danske lottojournaler m. journalsager 1816–49. Tysk lottojournal m. journalsager og andre tyske lottosager 1816–48. Indberetninger og korrespondancesager fra Generallottodirektionerne i Holsten og København 1818–48.

Generallottodirektionen og -administrationen i København: Deliberationsprotokoller 1816–24. Kopibøger 1810–52. Journaler m. journalsager, kautionsprotokol 1815–52.

Justitsdirektionen for lottosager: Kopibog og ujournaliserede sager 1818–40.

Generallottorevisionen: Kopibog, journal, indkomne breve, korrespondance 1816–52.

Diverse: Gagereglementer mm. 1781–1848.

Klasselottoet

Indhold: Rentekammerkontorets sager: Kopibøger 1813–46. Journaler m. journalsager 1774–1848. Ansøgninger om stillinger, kautionssager, regnskabssager, sager vedr. lotterierne mm. 1774–1841.

Klasselotteriinspektøren og varelottosager: Kopibøger 1807–

51. Journaler m. journalsager 1818, 24–41. Indkomne rentekammerbreve 1793–1824, 41–48. Kollektørsager, kautionsager, regnskaber, korrespondance 1810–48. Varelottosager 1833–40.

Tabelvæsen og statistik

Oprindelig udførtes statistisk arbejde i de forskellige renteskriverkontorer eller af en enkelt embedsmand. Ved kgl. resolution 31.5.1797 oprettedes et særligt Dansk-norsk tabelkontor, og samtidigt skabtes mulighed for udførelse af statistisk arbejde ved Tyske kammerkancelli. 1819 nedlagdes Tabelkontoret, og arbejdet henlagdes til andre kontorer. 1833 oprettedes en Tabelkommission, der skulle varetage udarbejdelsen af et statistisk tabelværk. Tabelkommissionen afløstes af Statistisk bureau, der oprettedes 1.1.1850.

Litteratur: Axel Holck: *Dansk Statistiks Historie 1800–50*, 1901.

Tabelkontoret og Tabelkommissionen

Indhold: Forestillinger og korrespondance 1797–1822. Kopibog 1833–49. Journal m. journalsager 1833–50. Sagligt ordnet materiale fra Tabelkommissionens arkiv 1834–49.

Statistiske efterretninger

Denne arkivgruppe består af tabeller, statistiske oplysninger, indberetninger m. skemaer og følgeskrivelser mm. Materialet er inddelt i følgende saggrupper: 1) Forskellige efterretninger (1680) 1814–48. 2) Areal og befolkning (medtager ikke folketællingernes optællingsskemaer) 1735–1847. 3) Landbrug 1771–1848. 4) Priser 1777–1847. 5) Finansforhold og skatter 1786–1847. Pakketitlerne i de enkelte saggrupper er specificeret i VA XII s.214–19.

Folketællinger

Folketællingernes optællingsskemaer er ikke opstillet og registreret blandt Rentekammerets tabelsager, men udgør en særlig række. Folketællingsskemaerne er almindeligt tilgængelige, når de er 80 år gamle.

For *Kongeriget* med de kongerigske enklaver findes følgende tællinger: 1787, 1801, 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860. For hertugdømmet *Slesvig* findes tællinger 1803 (suppleret med kopier fra Landesarchiv i Slesvig), 1835, 1840, 1845, 1855, 1860. Fra *Holsten* findes tællinger fra 1803 (kun i ringe omfang), 1835, 1840, 1845, 1855; tællingen 1860 er i Landesarchiv i Slesvig. Fra *Lauenburg* findes tællinger 1845 og 1855.

Efter 1860 findes tællinger for det egentlige *Danmark* fra 1870, 1880, 1885 (kun København), 1890, 1895 (kun København, Sundbyerne og Utterslev), 1901, 1906, 1911, 1916, 1921, 1925, 1930, 1940, 1950 og 1960.

For *Grønland* findes tællinger fra 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870, 1901, 1911, 1921 osv. som i Danmark, dog foretoges ingen tælling 1940. Fra *Færøerne* findes tællinger fra 1801, 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870, 1880, 1890, 1901 osv. som i Danmark, dog foretoges ingen tælling 1940.

Fra *Vestindien* findes tællinger fra 1841, 1850, 1855, 1857, 1860, 1870, 1890 og 1901. Fra *Trankebar* findes tællinger fra 1835, fra *Frederiksnagor* 1840.

Norske og islandske folketællinger er afleveret til de pågældende lande.

Xerokopier af folketællingslisterne 1787–1850 samt 1885 (kun Kbh.) er opstillet i kopilæsesalen. (Originalmaterialet er ikke tilgængeligt.) Her findes også kopi af bevarede tællingsskemaer fra enkelte købstæder fra tællingen 1769 (originaler i landsarkiverne). I kopilæsesalen findes tillige mikrofilm af folketællingerne 1787–1901.

Sammen med folketællingsskemaerne er opstillet de såkaldte *Oeders Efterretninger af 1771*, som er en tælling vedr. ægteparrenes, enkemændenes og enkerens antal i København, Sjælland, Møn og Bornholm (oplyser mandens navn mm.). Endvidere er her opstillet *Skattemandtallet for ekstraskatterne 1743* (for København; de øvrige skattemandtall indgår i købstads- og amtsregnskaber) og *ekstraskattemandtallet 1762* (omfattede kun København).

Opstilling: Hver folketælling er ordnet i rækkefølgen: København, købstæderne, landdistrikterne. For København er skemaerne ordnet efter kvarter og matrikelnumre, fra 1870 alf. efter gadenavne og husnr. Købstædernes tællingsskemaer er alf. ordnet efter købstad, herunder fra 1880 – for de fleste købstæders vedkommende – alf. efter gadenavne og husnr. Landdistrikternes skemaer er ordnet efter amt, herred og sogn.

NB: Slangerup var 1787 og 1801 en købstad, men findes ved de senere folketællinger under Lyng-Frederiksborg herred, idet købstandsrettighederne overgik til Frederikssund, som fra folketællingen 1834 er blandt købstæderne. Frederikshavn blev købstad 1818 (hed indtil da Fladstrand), Esbjerg 1899 (selvstændig kommune 1894, før under Jernved sogn, Skast h., Ribe amt), Løgstør, Nørre Sundby og Silkeborg 1900, Frederiksværk 1907 og Herning 1913. Før disse byer blev købstæder, må de søges under pågældende sogn, herred og amt. I folketællingen 1870 er en række byer særskilt ordnet som handelspladser: Frederiksværk, Løgstør, Marstal, Nørre Sundby og Silkeborg. Frederiksberg er til og med folketællingen 1860 opført under Sokkelund herred, derefter integreret i København. Hofetaten er i folketællingerne 1787, 1801, 1840 og 1845 holdt for sig. Om placering i folketællingerne af div. lokaliteter i København og omegn (Kastellet, Nyboder, Lægeforeningens boliger, Brønshøj, Gentofte, Hvidovre, Sundbyerne, Tårnby mm.), se planche ved læsesalsekspeditionen.

Nyboders husbøger 1669 – ca. 1920, se s. 641 og 644.

Registrering: Folioreg. 220a–b De slesvigske folketællinger 1769–1860, v. J. Nybo Rasmussen, 1974.

Folioreg. 265 Oversigt over folketællinger fra Holsten og Lauburg i Rigsarkivet 1835–55, v. J. Nybo Rasmussen, 1978.

Hjælpemidler: Oplysning om ejerlavs (landsbyer og bebyggelser) og andre navngivne lokaliteters (møller, gårde og huse mm.) placering i sogn samt sognes placering i herred og amt findes i *Postadressebogen for Kongeriget Danmark*, 1903 og 1915 (læsesalen), i *De sønderjyske Landsdele. Tillæg til Postadressebogen for Kongeriget Danmark*, 1920 (læsesalen) samt i *Ejerlavsfortegnelse*, Matrikeldirektoratet, ms 1955 (læsesalen).

Gaders, husnumres og matrikelnumres placering i kvarter i København ca. 1860 findes i *Matrikel- og gadenumre i København*, kopi 1978 (læsesalen).

De personer som først blev anerkjendte ved den første danske landskabs-
 optælling i den 2.3 Februar 1845.

Optegnelse

paa Folketallet m. v. i København

den 1te Februar 1845.

Baderets Navne, samt Gaardens og Husenes Num- mer, og Clas- sernes Antal.	Samtlige Personers Navne i hver Gaard, hvert Hus, hver Familie.	Hver Persones Alder, og hvordan den er beskrevet.	Hver Persones Køn, Statur, Færdi- ghed, Og. Ras.	Fødested samt An- dets og paa Færdi- og andets Bø- rens Ras.	Personens Titul, Embede, Forretning, Gaardvaar, Røringstid, Stilling i Familien eller hvad de leve af.	Hv stort naar Folketallet to- vædes, tredes eller afvædes.	
						Antal.	Sam- men- sat.
Julemængde N ^o 105 Nær Hagen	Niels Mortensen	57	mand, tynd	Næker København Løve-Stræde (Huset)			
Første Gul	Nielsen Mortensen	56	guld	dette	Kjøbenhavn, Julemængde		
	Madsen Hansen	43	guld	tynd	Kjøbenhavn, Julemængde		
	Frederik Mortensen	15	...	dette	hans hustru		
	Nielsens Mortensen	17	...	dette	hans hustru		
	Christiansen Mortensen	17	...	dette	hans hustru		
	Jacob Petersen	29	ung	tynd	Kjøbenhavn Løve-Stræde Kjøbenhavn		
	Karlens Jensen	36	ung	tynd	Kjøbenhavn Løve-Stræde Kjøbenhavn		
Kjøbenhavn	Karen Hansen	63	guld	tynd	Kjøbenhavn, Løve-Stræde		
Kjøbenhavn	Klaus Henrik Bernhoff	30	guld	tynd	Kjøbenhavn, Løve-Stræde		
	Lars Hartvig	35	guld	tynd	Kjøbenhavn, Løve-Stræde		
	August Petersen	9	...	tynd	Kjøbenhavn, Løve-Stræde		
					N. Mortensen Julemængde		

Rentekammeret: Danske afd., Tabelvæsen og statistik, Folketælling 1.2.1845 for kongeriget Danmark, bd. 31 København, Øster kvarter II, Holmens Gade nr. 105. – Sidstnævnte nr. henviser til grundtækmatriklen for København 1806. Folketællingen 1845 er den første folketælling, som medtager oplysning om fødested.

Alf. navnerogister til Folketællingen 1845 i registraturværelset. Registret omfatter København og en række provinsbyer (pr. 1982: Randers, Århus, Helsingør, Akirkeby og Roskilde).

Gadenavne i København, som er blevet forandret eller nedlagt 1800 – ca. 1930 (alf. seddelkartotek, reg. vær).

Stednavne i slesvigske folketællinger 1834–60 (tidl. seddelkart.), se folioreg. 220a–b.

Sognefortegnelser til folketællingerne i Holsten 1803–55 og Lauenburg 1835–55, se folioreg. 265.

Fortegnelse over familienavne i folketællingerne 1787 og 1801 (omfatter Helsingør, Korsør, Køge, Mariager, Randers, Roskilde og Saksøbing samt Københavns Købmager kvarter), 1 bd. (kopilæsesal).

Navnereg. til folketællingen 1845 (ufuldstændigt; omfatter København samt en række købstæder. Alf. seddelkartotek, reg.vær). NB: Folketællingen 1845 er den første, hvori fødested oplyses.

Navnereg. til folketællingen 1845, Odense, 4 bd. (kopilæsesal).

Navnereg. til Ekstraskattemandtal 1743 (omfatter København, købstæderne og amterne. Alf. seddelkartotek, reg.vær). Vedr. henvisningerne heri, se folioreg. 160.

Navnereg. til Kopskattemandtal i København 1762 (alf. seddelkartotek, reg.vær).

Litteratur: E. Marquard: *Folketællingerne og deres Benyttelse*, Fortid og Nutid III, 1921. Litteraturfortegnelse vedr. slesvigske folketællinger, se folioreg. 220a–b.

Bornholmske sager

Enkelte bornholmske domænesager fra før 1848 findes desuden i Domæneekspeditionskontoret, der bortset fra en kort periode, henhørte under Finansministeriet til 1896.

Indhold: Journal over kgl. resolutioner og enkelte kgl. resolutioner 1806–40. Bornholmske kopibøger 1800–41. Koncepter 1821–41. Journaler med journalsager 1806–41. Udtagne sager, kommissionsakter, indberetninger, regnskaber, korrespondance 1671–1842. (Specifikation i VA XII s. 219–21.) Sager ang. uafgjorte regnskaber, hvoraf en del angår Bornholm 1793–1814.

Islandske, grønlandske og færøske sager

Disse områder blev oprindeligt forvaltet af et af de norske renteskriverkontorer. 1771–73 forvaltedes færøske og grønlandske sager af Danske kammer, men islandske sager af Norske kammer. 1773 kom disse sager under Trondhjemske kontor, men samme år førtes de til Generaltoldkammeret under et særligt kontor, der 1781 vendte tilbage til Rentekammeret under et af de norske kontorer. 1.1.1815 indrettedes et særligt renteskriverkontor for Island, Grønland og Færøerne.

Islandske, færøske og grønlandske sager overgik 10.11.1848 til

Indenrigsministeriets Islandske departement, hvilket 28.10.1855 flyttedes til Justitsministeriet.

Jf. Handelskompagnier og kgl. handel på de nordatlantiske bilande s. 551ff.

Perioden 1660–1771

Indhold: Arkivfortegnelser 1718, 1728–30, ca. 1764–1846. Fortegnelser over kgl. resolutioner 1712–79. Kopier af reskripter og resolutioner vedr. Grønland og Færøerne 1721–70. Kopibøger vedr. Island og Færøerne 1683–1771. Ekstrakter af Rentekammerkollegiets ordrer vedr. Island 1759–70. Færøske konceptbreve 1718–24, 1742–46, 1768–71. Indkomne breve vedr. Færøerne og Island 1709–40. Registratur over indkomne færøske og islandske breve 1732–33. Journaler m. journalsager 1741–71. Ujournaliserede breve vedr. Færøerne 1741–50. Sager og protokoller vedr. regnskabsvæsen og revision 1689–1771 (specificeret i VA XII s. 223). Udtagne sager, der er delt i tre grupper: Island, Grønland og Færøerne 1682–1771 (specificeret i VA XII s. 223–24).

Perioden 1771–1848

Indhold: Islandske, finmarkske, færøske og grønlandske forestillinger m. resolutioner 1773–81. Register hertil. Kopier af kgl. resolutioner, koncepter til forestillinger 1772–1848. Forarbejder til plakaten 18.8.1786 om monopolets ophævelse 1785–86. Forarbejder til plakaten 28.12.1836 om den islandske handel og søfart. Islandske kopibøger 1771–1848. Kopibøger for Færøerne og Grønland 1771–1848. Koncepter 1774–1841. Journaler m. journalsager vedr. Færøerne og Grønland 1771–1848. Sager vedr. regnskabsvæsen og revision 1770–1848. Udtagne sager, der er delt i tre grupper: Island, Grønland og Færøerne 1682–1849 (specificeret i VA XII s. 226–28).

Justitskassen 1736–1815

I Justitskassen indgik visse bøder og retsafgifter, og af den indkomne kassebeholdning udbetaltes godtgørelser til bl.a. højesteretsassessorer. Kassen oprettedes 1735 og i 1738 overgik til-

synet med kassen til de deputerede for finanserne, efter at den først havde henhørt under Danske kancelli.

Indhold: Kgl. reskripter og resolutioner 1736–69. Koncepter 1738–64. Kopibøger og indkomne breve 1738–71. Regnskabsjournaler 1736–71. Fortegnelser og regnskabssager 1737–1815.

Kammerretten 1660–1771

Kammerkollegiet fik udover sine forvaltningsmæssige opgaver ved forordning 30.12.1660 tillige en dømmende funktion som såkaldt Kammerret. Kammerretten skulle pådømme sager, som opstod i forbindelse med opkrævningen og regnskabsaflæggelsen af statsindtægter. I 1684 ændredes og udvidedes rettens område, og den kom i høj grad til at virke som domstol for embedsmænd, der misligholdt deres embeder. Appel til Højesteret bortfaldt ved samme lejlighed. Kammerretten ophævedes ved forordning 15.6.1771, hvorefter sagerne skulle pådømmes af den samtidig oprettede Hof- og Stadsret. I 1774 henlagdes kammersager til underretterne med appel til Højesteret.

Indhold: Kammerrettens domme og stævninger m. dokumenter 1662–92. Kammerrettens protokoller (stævnings-, justits- og dombøger) 1701–71. Register 1740–71. Dokumenter til kammerretsprotokollerne 1701–71. Ikke indførte sager m. dokumenter 1660–1769. Journal over sager 1721–52. Voteringsprotokoller 1721–51. Dombog (1670) 1714–67. Sagsfortegnelser, embedspapirer, koncepter, instruktioner mm. 1663–1771.

INSTITUTIONER I TILKNYTNING TIL RENTEKAMMERET DANSKE AFDELING

Registrering: Hvor ikke andet er anført, er institutioner i tilknytning til Rentekammeret, Danske afdeling registreret i VA XII s. 231ff. Jf. seddelreg. 49.

Kommissionerne ang. rytter- og relutionsgodset mv.

For at danne nye nationale rytterregimenter under Store nordiske krig nedsatte Frederik 4. 1715–20 en række kommissioner, der skulle skabe større samlede rytterdistrikter bl.a. til underhold af regimenterne. Kommissionernes opgave bestod i at tilbagekøbe (foretage relution) af tidligere bortsolgt krongods for at danne de samlede enheder. I en del tilfælde udførtes godskøbene af tidligere relutionskommissioner f.eks. i Jylland, på Fyn og Lolland-Falster.

Litteratur: K. C. Rockstroh: *Frederik 4.s Godspolitik 1715–20*, H.T. 9. rk. III s. 1–92. Samme: *Udviklingen af den nationale Hær i Danmark i det 17. og 18. Aarhundrede I–III*, 1909–26.

Kommissionen af 21.12.1716 ang. rytter- og relutionsgodset på Sjælland

Indhold: Kopibøger og indkomne breve 1717–18. Ekstrakter, kopier af skøder mm. 1717–19.

Kommissionen af 13.7.1717 ang. rytter- og relutionsgodset på Fyn

Indhold: Kommissionens relation og regnskab m. bilag 1717–23. Kgl. befalinger, resolutioner, ind- og udgåede breve mm. 1717–25. Regnskaber 1717–23. Koncepter 1717–23.

Kommissionen af 2.8.1717 ang. rytter- og reluitionsgodset i Jylland

Indhold: Kommissionsforretninger over reluitionsgodset 1717–19. Auktionsforretninger 1719–23.

Kommissionen af 2.1.1719 til hovedkrigsjordebøger og dragonrullers indrettelse for Københavns, Frederiksborg og Kronborg distrikter

Indhold: Kopibøger med registre 1719–24. Kgl. resolutioner, befalinger og korrespondance 1719–24.

Bygningskommissioner mv.

Ledelsen af det kgl. bygningsvæsen i Danmark og Hertugdømmerne påhvilede indtil 1742 generalbygmesteren, som tillige havde tilsyn med det københavnske bygningsvæsen. 14.2.1742 afløstes generalbygmesterembedet af en bygningskommission, mens Hertugdømmernes bygningsager gik direkte fra vedkommende bygmester til Rentekammeret. Ved kabinetsordre 9.9.1771 indførtes en Overbygningsdirektion, hvis opgaver 29.9.1782 overtoges af et Bygningskontor og en Bygningsadministration under Rentekammeret, se s. 343. Herudover fandtes gennem det 18. og 19. århundrede en række bygningskommissioner med begrænsede opgaver.

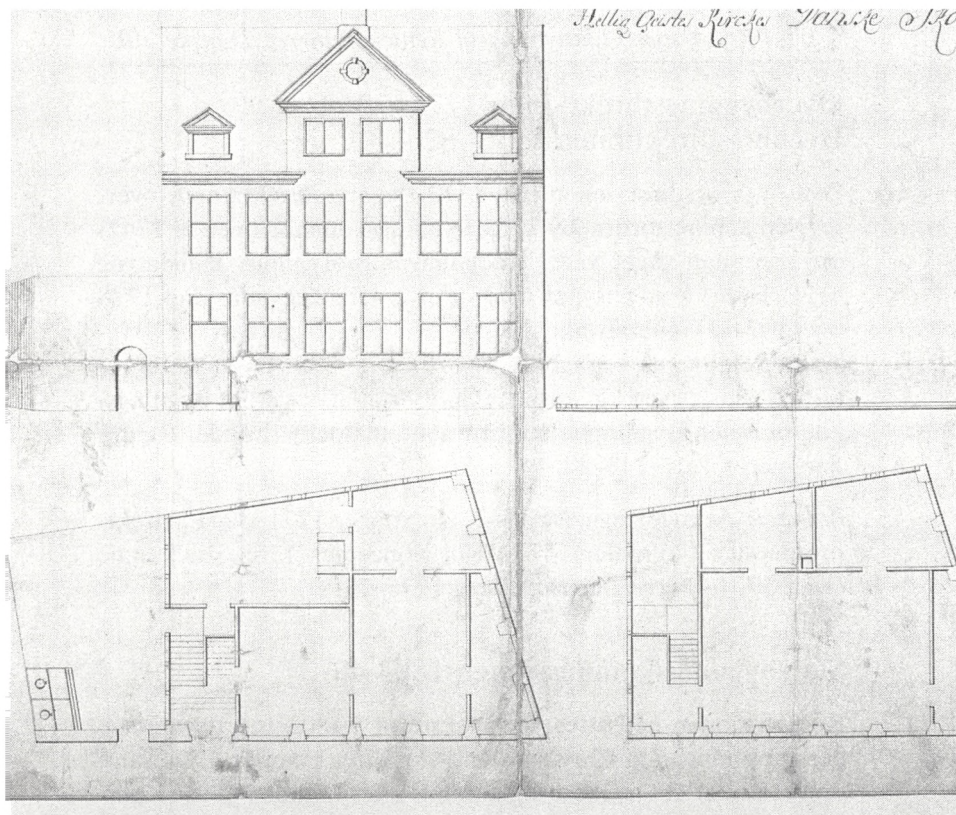
Under generalbygmesteren, fra 1742 Bygningskommissionen og følgende direktioner mm. hørte fra 1704 bygningskriveren, Civiletatens bygnings- og materielforvalter, som førte tilsyn med kgl. civile bygninger i København.

Slotsbygningskommissionen af 1738 hørte under Partikulærkammeret, se s. 105.

Litteratur: G. N. Kringelbach: *Civile Direktioner og Kommissioner*, 1899 s. 37–49. Knud Voss: *Bygningsadministrationen i Danmark under Enevælden*, 1966.

Bygningskommission af 10.3.1731

Kommissionen havde tilsyn med istandsættelsen af alle offentlige bygninger i København. Kommissionen ophævedes 1751.

Bygningskommissionen af 1731: Rtk. 421.5 Sager vedr. de enkelte offentlige bygninger, nr. 42 Helligåndskirken. – Facadetegning, grundplan med skolegård og plan over salen er i sagen.

Indhold: Sager vedr. V. Lerches og Christen Worms tilsyn med bygningsagerne (St. Petri, Trinitatis, Helligåndskirken og Frue kirker samt rådhuset i Kbh.) 1728–31. Kgl. reskripter 1731–51. Registraturbøger (kopier af kgl. resolutioner, reskripter mm.) 1731–51. Sager vedr. enkelte bygninger 1731–41. Regnskaber 1731–51. Forhandlingsprotokoller og kopibøger 1731–51.

Bygningskommissionen af 14.2.1742

Bygningskommissionen af 1742 overtog generalbygmesterembedets forretninger, og fra 22.2.1745 tillige Slotsbygningskommissionen af 1738s opgaver.

Indhold: Kgl. reskripter og instruktioner 1742–45. Indkomne sager 1742–70. Koncepter 1742–45, 51–55. Sagligt ordnet materiale 1738, 42–72.

Overbygningsdirektionen 1771–73 og Bygningsdirektionen 1773–82

Overbygningsdirektionen (fra 1773 Bygningsdirektionen) overtog ved kabinetsordre 9.9.1771 Bygningskommissionen af 1742s opgaver samt sager vedr. Københavns brolægning, kanaler og havn. Hertil kom tilsynet med de nye vejanlæg, som dog 1778 overgik til Generalvejkommissionen; Overbygnings- og Bygningsdirektionens vejsager 1771–78, se s. 378. Bygningsdirektionen afløstes ved kgl. reskript 26.9.1782 af et særligt Bygningskontor og en Bygningsadministration umiddelbart under Rentekammeret, se s. 343–44.

Indhold: Arkivfortegnelse 1782. Kopibøger 1771–82. Ekstraktprotokoller (journaler) 1771–82. Koncepter 1782. Indkomne sager 1771–82. Bygningsoverslag 1776–77.

Slotsbygningskommissionen 1803–46

Kommissionen nedsattes ved reskript 4.5.1803 for at varetage genopbygningen af Christiansborg slot efter branden 1794 samt opførelsen af det nye råd- og domhus efter branden 1795. Kommissionen ophævedes ved kgl. resolution 12.8.1845. Enkelte sager tilbage til 1794 vedr. indsamlingen til slottets genopbygning er overført til kommissionen fra Speciebankens arkiv.

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1803–45. Reskripter 1815–45. Deliberationsprotokol m. koncepter 1803–45. Kopibøger m. register, koncepter, journaler, registre og journalsager vedr. slotsbygningen 1803–46. Sager vedr. de enkelte kunstnere 1813–45. Kopibøger, registre, koncepter, journaler m. sager vedr. råd- og domhusbygningen 1803–17. Regnskabssager, ujournaliseret materiale, sagligt ordnet materiale 1794–1846. (Specifikation i VA XII s. 236–37.)

Civiletatens bygnings- og materielforvalter 1714–1849

Bygningskriveren, senere tillige materielforvalter og bygningskommissarius eller -kontrollør, førte det direkte tilsyn med vedligeholdelse og opførelse af kgl. civile bygninger i København (i modsætning til bygninger under hofetaten og militæretaterne).

Fra 1824 førte embedets indehaver titel af »Bygningsforvalter ved kancelli- og kammerbygningerne m.fl. kgl. bygninger i København og materielforvalter ved civiletatens materialgård«. Embedet nedlagdes 1.4.1857, og dets opgaver overgik til Christiansborgs slotsforvalter. Den første bygningsarkitekt udnævntes 1704 og var underordnet generalbygmesteren, fra 1742 Bygningskommissionen og følgende direktioner mm.

Registrering: Seddelreg. 49 m. indledning om embedets historie.

Indhold: Kopibøger 1797–1847 (div. år). Registratur over indkomne breve 1826–42 (div. år). Div. embedssager 1720–1862. Licitationsprotokoller 1788–1820 (div. år). Journaler over arbejde på de enkelte bygninger 1784–1849. Kvittancer for penge og materialer forbrugt ved civiletatens materialgård 1714–94. Summariske ekstrakter af bygningsforvalterens regnskaber 1795–1824. Særlige regnskaber 1731–1811.

Jf. Regnskaber s. 689.

Landvæsenskommissioner mv.

Hjælpebidrag: Alf. register over embedsudnævnelser under landvæsenskommissionerne og Generallandvæsenskollegiet 1757–71 (reg. vær).

Kommissionen til landvæsenets forbedring 1757–67

Kommissionen nedsattes ved reskript 26.11.1757 og havde bl.a. til opgave at fremme ophævelsen af fællesskabet mellem byer og lodsejere. Kommissionen, der ophævedes ved reskript 30.10.1767, betegnede sig selv som »Kommissionen til Landvæsenets Forbedring«.

Indhold: Reskripter 1757, 60, 67. Kopibog m. register 1757–67. Ekstrakt- og ekspeditionsprotokol m. register 1757–67. Ekstrakter af indkomne sager, indkomne ansøgninger, erklæringer og betænkninger 1757–67. Sagligt ordnet materiale 1756–67.

Landvæsenskommissionerne og Generallandvæsenskollegiet 1767–73

Ved reskript 27.10.1767 nedsattes en Landkommission med et bredt kommissorium (fremme landvæsenet og lette bondens vilkår). Ved reskript 23.3.1768 ændredes kommissionens navn til Generallandkommissionen, idet der samtidig nedsattes en slesvig-holstensk underkommission (se s. 404). Allerede 30.3.1768 ophøjedes den til Generallandvæsenskollegium og fik direkte referat til kongen. 19.11.1770 ophævedes kollegiet og erstattedes igen af kommissionen, der nedlagdes ved reskript 15.4.1773. Kommissionens forretninger henlagdes til Rentekammeret, hvor et særligt Landvæsenkontor oprettedes kort efter, se s. 345.

Indhold: Kgl. resolutioner, kommissionens og kollegiets forestillinger m. fortegnelser og bilag 1767–73. Sager vedr. lovgivning 1769–71. Registrant (kopibog) m. register 1767–70. Relationsprotokoller, journaler m. registre og journalsager 1768–73. Indkomne forslag, betænkninger 1767–70. Indsendte generalhove- og riereglements, andre indberetninger, regionalt inddelte journaler, sager og registranter vedr. Antvorskov og Vordingborg distrikter, Møn og Jægerspris amt 1770–73. Ujournaliseret og sagligt ordnet materiale 1767–73.

Kommissionen af 3.11.1784 for Frederiksborg og Kronborg amter («Den lille Landbokommission»)

Kommissionen havde til opgave at overveje forbedringer i husmænds og fæstebønders vilkår i de pågældende amter, navnlig med hensyn til overgang til selveje.

Indhold: Kopibøger, journal og journalsager 1784–98. Koncepter, forslag, tabeller, fortegnelser 1785–88.

Landbokommissionen af 25.8.1786 («Den store Landbokommission»)

Kommissionen havde til opgave at undersøge og stille forslag om proprietærens og fæstebønders indbyrdes rettigheder og pligter. Kommissionen ophævedes ved reskript 20.3.1816.

Indhold: Forhandlingsprotokol 1786–1805. Bilag hertil 1785–1816. Kopier af betænkninger fra medlemmerne 1785–88. Hoveri- og tiendesager mm. 1786–97.

Hoverikommissionerne af 5.6.1795

5.6.1795 nedsattes en sjællandsk-fynsk og en jysk kommission for at fastlægge hoveriet, hvor der endnu ikke var truffet bestemmelse derom. Den sjællandsk-fynske kommission ophævedes 7.4.1802, den jyske formentlig kort før.

Indhold: Den sjællandsk-fynske kommissions forhandlingsprotokoller, sager vedr. hovedgårde og godser, indkomne breve mm. og koncepter 1795–1801. Jyske forhandlingsprotokoller, sager vedr. hovedgårde og godser, breve og koncepter 1795–1800.

Kommissionen til en bedre indretning af Universitetets og Kommunitetets jordegods og tiender 1795–1824

Kommissionen af 19.6.1795 havde til opgave at gennemføre en plan for universitets- og kommunitetsgodsets udskiftning og overgang til arvefæste, udarbejdet af en tidligere kommission af 1792. Den nedsattes gennem Danske kancelli, men dens forestillinger foretoges gennem Rentekammeret. Administrationen af universitetsgodset overdroges midlertidigt til kommissionen, hvorimod kommunitetsgodset allerede for størstedelens vedkommende var udskiftet, og planens gennemførelse skete gennem Direktionen for Kommunitetet. Kommissionen ophævedes ved kgl. resolution 30.7.1824, og de resterende opgaver overgik til Konsistorium for universitetsgodsets vedkommende, og til Det teologiske fakultet for kommunitetsgodsets vedkommende. Konsistorium nedsatte til dette formål Komiteen for universitetsgodsets bedre indretning, hvis arkiv 1824–32 indgår i Københavns universitets arkiv, se VA XXI s. 82–83.

Kommissionens skødekort over universitets- og kommunitetsgodset er til dels i Kort- og tegningssamlingen, Universitetskvæsturens aflevering 1957 (13), se s. 880.

Registrering: Seddelreg. 49 m. indledning om kommissionens opgaver mm. Folioreg. 222 Register over kortene efter bynavne.

Indhold: Kopibøger 1807–24. Liste over journalsager 1795–1808. Journal 1809–24. Journalsager 1795–1824. Koncepter og ujournaliserede sager 1795–1824. Diverse 1795–1823 (specifikation i seddelreg. 49). Koncept- og kopiregnskaber 1795–1813 (specifikation i seddelreg. 49).

Stutteri-, veterinær- og kvægsager

Amtmændene havde ifølge forordning 16.6.1686 tilsynet med de private stutтерier (landstutterier), mens en overinspektion, der ofte var forenet med amtmændseembedet for Frederiksborg og Kronborg amter, førte tilsyn med de kgl. stutтерier. 1771 opstod titlen overstutmester som betegnelse for lederen af de kgl. stutтерier. 13.5.1776 nedsattes en bestandig Direktion for de kgl. stutтерier, og 23.12.1778 en Landstutteridirektion for private stutтерier – i begge tilfælde efter forslag fra kommissioner, nedsat for at overveje stutтерiernes forhold. De to direktioner forenes 24.2.1790 med en i 1777 oprettet veterinærskole til: Direktionen for stutтерivæsenet og veterinærskolen.

Overinspektionen –1771 og Overstumesteren 1771–1840

Indhold: Kgl. forestillinger m. kopier og koncepter 1766–68. Indkomne breve 1747–77. Korrespondanceprotokoller 1767–1805. Kopibøger m. registre 1805–40. Journaler m. journalsager 1767–1840. Ujournaliserede, indkomne sager sagligt ordnet, stutтерifortegnelser 1660–1859. Månedsekstrakter 1767–77.

Kommissionen af 1776 og Direktionen for de kgl. stutтерier 1776–90

Indhold: Kommissionens forhandlingsprotokol m. akter 1776. Kgl. resolutioner, reskripter og kabinetsordrer 1776–90. Kopibog 1777–90 (fortsat som kopibog til 1797 i Direktionen for stutтерivæsenet mm.). Journal m. journalsager 1777–90. Sagligt ordnede sager, stutтерiprotokoller 1783–1801.

Kommissionen af 1778 og Direktionen for landstutterierne 1778–90

Indhold: Kommissionen af 21.1.1778 vedr. landstutterierne m. akter 1686–1779. Kgl. resolutioner m. register 1778–91. Kopibøger 1778–90 (fortsat som kopibog til 1806 i Direktionen for stutterivæsenet mm.). Referatprotokoller 1778–90 (fortsat til 1821 i Direktionen for stutterivæsenet mm. til 1821). Journalsager 1779–90. Sagligt ordnede sager 1687–1789.

Direktionen for stutterivæsenet og veterinærskolen 1790–1843

I denne direktion samledes sagerne fra de to ovennævnte direktioner for henholdsvis de kgl. og de private stutterier samt sagerne fra den 1777 oprettede Direktion for den kgl. Veterinærskole. Direktionen ophævedes ved kgl. resolution 21.12.1843, og forretningerne fordeltes mellem Overbestyrelsen for den kgl. Veterinærskole, Overstutmesteren og Direktionen for landstutterivæsenet. Arkiverne fra de to sidstnævnte institutioner er gået tabt. Stutteri-, veterinær- og kvægsager overgik 1848/49 til Landvæsenskontoret (Indenrigsministeriet).

Indhold: Kgl. resolutioner og reskripter 1790–1843. Forhandlingsprotokol m. bilag 1833–36. Kopibøger for de kgl. stutterier, landstutterierne og veterinærskolen 1790–1843. Journaler for landstutterierne, de kgl. stutterier og veterinærskolen 1790–1843. Journalsager 1790–1843. Sagligt ordnede sager, stutteprikotokoller, fortegnelser m.m. 1790–1843. (Specifikation i VA XII s. 247–48.)

Overbestyrelsen for veterinærskolen 1844–48

Indhold: Kgl. resolutioner og konceptforestillinger 1844–47. Kopibøger, brevkoncepter 1844–49. Journalsager og ujournaliseret materiale 1843–49.

Den kgl. veterinærskole 1773–1856

Skolen oprettedes 1773 af læge P. C. Abildgaard og overtoges af staten 1776 som »Den kgl. veterinærskole«. Ved lov 8.3.1856

oprettedes Den kgl. veterinær- og landbohøjskole til afløsning af bl.a. Den kgl. veterinærskole.

Registrering: RA. Afl. j. nr. 1067.

Indhold: Bestyrelsesforhandlinger 1844–55. Skolens korrespondance 1775–1857. Forstanderens korrespondance 1781–1844. Elevprotokoller 1773–1858. Fortegnelse over eleverne 1773–91. Eksamensprotokoller 1799–1858. Eksamensudskrifter 1807–13. Besvarede eksamensopgaver 1814–37. Forelæsningsprotokoller 1804–57. Journaler for den stationære klinik 1825–61. Journaler for den ambulante klinik 1848–57. Militære sygelister og obduktionsforretninger 1810–46. Sandflugtssager. Sager om kvægsygen (18.–19. årh) og om havebrug (19. årh). Sager om syn (19. årh). Indberetninger om dyrlæger i Danmark og Holsten 1844. Div. protokoller og sager. Regnskabssager 1776–1858.

Arkivalier fra *Landmålereksaminationskommissionen* 1782–1862, som varetog uddannelsen af landinspektører (jfr. s. 384), og *Forsteksaminationskommissionen* 1833–69, som varetog uddannelsen af skovbrugerne siden 1833, hvor kommissionen afløste Forstintitutet i Kiel (1786–1832).

Stutterikommissionerne af 1827 og 1832

Arkivalierne omfatter Kommissionen af 10.2.1827 til undersøgelse af det kgl. stutteis frugtbarhed og Kommissionen af 21.1.1832 til undersøgelse af det kgl. frederiksborgske stutteis økonomi.

Indhold: Kommissionsakter 1827–40, enkeltsager 1811ff.

Den bestandige kvægsygekommission 1778–1848

Kvægsygesager hørte oprindeligt under Kommercekollegiet. Ved dettes sammenlægning med Generaltoldkammeret 1768 lagdes kvægsygesager under Rentekammeret. 17.12.1778 oprettedes »Den bestandige kvægsygekommission«, som bestod indtil 1848, da disse anliggender overgik til Indenrigsministeriet.

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner, koncepter og bilag 1778–1845. Brevkoncepter 1778–1845. Danske og tyske kopi-

bøger, journaler og journalsager 1778–1841. Referatekstrakter 1789–1815. Visdomsbog 1777–92. Sagligt ordnet materiale 1775–1847.

Anlæg og bestyrelse af landevejene

Det øverste tilsyn med det offentlige vejvæsen påhvilede Danske kancelli indtil 1.10.1771, da det overgik til Finanskollegiet, hvorfra det atter 20.10.1773 henlagdes til Danske kancelli, som 2.11.1778 definitivt afgav det til Generalvejkommisionen.

Den centrale planlægning, anlæg og bestyrelsen af landevejene varetoges af Direktionen for de nye vejanlæg 1763–67, Kommissionen af 1769 for anlæg af landevej fra København til Roskilde 1769–70, Generalitets- og kommissariatskollegiet 1770–71, Overbygningsdirektionen (fra 1773: Bygningsdirektionen) 1771–78 og Generalvejkommisionen 1778–1808. Ved Generalvejkommisionens nedlæggelse 1808 overgik dets sager til Rentekammerets samtidig oprettede Vejkontor, se s. 346 og 348.

Den tekniske ledelse af vejbyggeriet og af Vejkorpsset lå 1764–1833 hos Overvejsinspektøren eller -mesteren og hos Vejkorpssets militære chef, 1834–68 hos Ingeniørkorpssets Vejtjeneste og -direktion.

1868 udlagdes vejbyggeriet til amtsrådene, og kun et vist tilsyn forblev hos Overvejsingeniøren (Indenrigsministeriet).

Litteratur: C. L. Paulsen: *Forsøg til en historisk Beretning om Veivæsenet i Danmark*, ms 1823 (Rtk. 249.2).

Direktionen for de nye vejanlæg 1763–67

Til at forestå de omkring 1760 planlagte nye anlæg af hovedlandeveje udnævntes 30.10.1763 overkrigssekretær i Søetaten, Fr. Chr. Rosenkrantz til direktør for de nye vejanlæg. Han efterfulgtes 12.9.1766 af generalløjtnant H. W. v. Huth. Direktionen ophævedes 22.4.1767, og dens forretninger overgik til Rentekammeret.

Indhold: Kgl. resolutioner, reskripter, indkomne skrivelser 1763–67. Kopibog 1763–66. Registrant over indkomne sager 1764.

Kommissionen af 1769 for anlæg af landevej fra København til Roskilde 1769–70

Kommissionen nedsattes 15.12.1769 til at forestå anlæg af en ny vej mellem København og Roskilde. Den ophævedes 26.10.1770, og dens forretninger lagdes under Generalitets- og kommissariatskollegiet.

Indhold: Kgl. resolutioner, forhandlingsprotokol, korrespondance, kopibog 1769–70.

Generalitets- og kommissariatskollegiets vejsager 1770–71

Generalitets- og kommissariatskollegiets virksomhed m.h.t. vejene gik videre end Kommissionen af 1769, da den foruden vejen København–Roskilde også omfattede tilsyn med de allerede anlagte veje.

Indhold: Kgl. resolutioner, indkomne sager, kopibog over udgåede breve 1770–71.

Overbygningsdirektionens (fra 1773: Bygningsdirektionens) vejsager 1771–78

Den almindelige bestyrelse af de nye vejanlæg lagdes 21.12.1771 fra Generalitets- og kommissariatskollegiet til Overbygningsdirektionen (fra 1773: Bygningsdirektionen), som i den anledning tiltrådtes af overvejsinspektør Jean Marmillod.

Indhold: Kgl. resolutioner, korrespondance 1771–76. Kopibog, register over koncepter 1772–77. Registratur over vejsager udtaget af Bygningsdirektionens journal 1771–78. Journalsager 1772–78.

Generalvejkommissionen (1670) 1778–1808

7.1.1778 oprettedes en kommission, der overtog samtlige landevejes istandsættelse og vedligeholdelse og 2.11.1778 fra Danske kancelli fik overdraget overbestyrelsen af hele det offentlige vejvæsen og i den anledning fik tillagt navnet Generalvejkommissionen. Den ophævedes 22.3.1808, og vejsagerne lagdes til

Rentekammeret, hvor der oprettedes et særligt Vejkontor, se s. 346.

Hjælpe midler: Alf. register over embedsudnævnelser i Generalvejkommisionens forestillinger 1778–(1808) (reg. vær).

Indhold: Forestillingsprotokoller m. koncepter til forestillinger 1778–1808. Samling af forordninger mm. vedr. vejevæsen 1670–1790. Ekstrakter og oversigter over kgl. resolutioner mm. vedr. vejevæsenet i Danmark 1763–89. Forarbejder til en vejforordning 1790–1808. Kopibøger m. registre 1778–1807. Koncepter 1778–1807. Journaler m. registre og journalsager 1778–1807. Rapporter, fortegnelser, tabeller, regnskaber 1778–1807.

Vejkassereren 1778–1839

Indhold: Journaler m. journalsager 1798–1804. Regnskaber for den kgl. og den alm. vejkasse 1798–1821. Statusbog for den kgl. og den alm. vejkasse 1826–39.

Kommissionen af 1835 ang. vejarbejdet på Fyn

Kommissionen nedsattes 10.4.1835 for at undersøge klager over vejarbejdet på Fyn.

Indhold: Forhandlingsprotokoller m. dokumenter og korrespondance 1835–36.

Overvejningspektørens arkiv (Overvejningspektøren, Overvejmesteren og Ingeniørkorpsets Vejdirektion) (1670) 1765–1868

I forbindelse med oprettelsen 1763 af den første centraladministrative myndighed for vejevæsenet i Danmark, Direktionen for de nye vejanlæg (se s. 377) overdroges den tekniske ledelse af vejarbejdet til den 1764 indkaldte franske vejingeniør, Jean Marmillod, som fik titel som overvejningspektør. Med hans papirer grundlagdes et særligt arkiv, Overvejningspektørens arkiv. Under efterfølgeren, H. Fr. Rosenberg 1775–1808 skiftedes til titlen overvejmester. Fra 1885 ledede Rosenberg det særlige *Vejkorps*

af ingeniørsoldater, som udførte vejarbejdet. 1808 overtog Vejkorpsets militære chef ledelsesfunktionen. Vejkorpset ophævedes formelt i 1833 og indgik i Ingeniørkorpset som en særlig *Vejtjeneste*, senere *Vejdirektion*. 1868 udlagdes vejbyggeriet til amtsrådene, mens et vist tilsyn forblev hos Overvejsinspektøren (Indenrigsministeriet).

Ingeniørkorpsets civile chefsarkiver vedr. vej- og jernbanetjenesten 1778–1868, se s. 619.

Vejkorpsets og Ingeniørkorpsets vejregnskaber, se Regnskaber s. 723.

Arkivet er afleveret til Rigsarkivet i to afleveringer fra henholdsvis Overvejsinspektøren i 1936 (pakker) og Vejdirektoratet i 1951 (protokoller). Uanset skiftende betegnelser og administrative sammenhænge udgør arkivet en ubrudt helhed, skabt af den centrale ledelse af det fysiske vejbyggeri 1764–1868.

Til arkivet hører kort, planer og tegninger fra samme periode, afleveret til Rigsarkivet fra Vejdirektoratet i 1976, se Kort- og tegningssamlingen (63) s. 884.

Disse tre afleveringers arkivalier blev i slutningen af det 19. årh. nummereret som en helhed af Overvejsinspektionen: 1) Overvejsinspektørens aflevering 1936: nr. 1–159, 739–750 og 1543–1561. 2) Vejdirektoratets aflevering 1951: nr. 540–738 og 1510–1540. 3) Vejdirektoratets aflevering af kort og tegninger 1976: nr. 752–1489.

Registrering: RA afl.j. nr. 1254.

Indhold: Overvejsinspektørens aflevering 1936: Pakker: Aktstykker, sagligt ordnede ca. 1824–68. Pengeregnskaber 1774–1869. Løntillæg 1857–69. Regnskabsoversigter 1860–69. Revisionsantegnelser og decisioner 1834–69. Lister og rapporter over udførte vejarbejder 1765–1811. Arbejdsforslag for vejarbejder 1813–56. Bilag til arbejdsforslag 1855–69. Licitationer 1860–68. Modtagne breve 1775–1868. Taksationsforretninger 1804–68. Generalrapporter 1804–68. Div. sager 1779–1868. Hovedbøger 1867–68. Taksationsprotokoller. Journaler over pengerekvisitioner 1867–68. Journaler over officersdiæter og befordringsgodtgørelser 1862–64. Journaler over opsynsmændene og kontorpersonalet 1862–64.

Vejdirektoratets aflevering 1951: Protokoller: Journaler over indkomne breve 1778–1867. Registre over udgåede breve

1794–1867. Kopibøger 1775–1868. Regnskaber 1864–81. Kassebog for vejkontrollen 1881–94. Indkomne breve 1868–85. Kommissionen efter Nyborg bys brand 1796. Kopier af udgåede skrivelser 1807–10, 1858–68. Ekstrakter af resolutioner og anordninger ang. vejræsenet 1670–1863. Cirkulære-journaler 1855–68. Regnskaber. Udbetalinger til entreprenørerne 1864–66. Klassifikationsjournaler over udgifter til vejarbejder 1864–67. Journaler fra Ringkøbing vejdistrikt samt over opsynsmændenes og kontorpersonalets løn 1864–66.

Kommissioner vedr. Skatteforhold

Ekstraskattekommissionen i København 1767–1813

23.9.1762 udsendtes forordning om en ekstraskat for København. Oprindelig varetog magistraten opkrævningen, men 12.5.1767 nedsattes en kommission til at varetage skatteadministrationen. Ved forordning 11.3.1789 indførtes en afgift på formue, indkomst og næring, og administrationen af denne skat overgik til kommissionen for så vidt angik København.

Indhold: Ekstraskatten af 1762: Deliberationsprotokoller 1767–1803. Korrespondanceprotokoller 1767–1811. Brevkoncepter, indkomne breve 1767–1810. Skatteprotokoller, sagligt ordnet materiale mm. 1767–1813.

Sager vedr. skatten af formue, indkomst og næring 1789–1802: Korrespondanceprotokol m. register 1789–1802. Koncepter 1790–96, 1798. Journal 1789–90.

Revisionskommissionen vedr. skatten på besiddelse, nytte og brug af fast ejendom af 1.10.1802

Skatten pålignedes af amts- og købstadskommissioner, hvis ansættelser revideredes af kommissionen.

Registrering: Specialregistratur i seddelreg. 49.

Indhold: Vidsomsbog, udat. Kopibog m. register 1803–18. Journal m. registre 1802–18. Korrespondancesager er inddelt i: 1) almindelige sager 1802–45, 2) købstæderne 1803–30 og 3) amterne. Kommissionsprotokoller og oppebørselsregistre mm. for købstæder og amter 1802–44.

Kommissionen for indkomstskattens regulering i København 1810–18

Kommissionen varetog forvaltningen af den indkomstskat, der indførtes ved forordning 8.2.1810 for Københavns vedkommende. Indkomstskatteadministrationen for København varetoges tidligere af Ekstraskattekommissionen af 1767, men denne kommission fik 1813 navneforandring til Kommissionen for indkomstskattens regulering i København. Indkomstskatten ophævedes 1815, men forretningerne afvikledes først 1818.

Indhold: Kopibøger, journaler og korrespondancesager 1810–18. Mandtals-, skatteprotokoller og alf. registre 1810–14.

Provideringsvæsen

Under krigen med England nedsattes en række kommissioner til at varetage landsdelenes forsyning med levnedsmidler, brændsel og militær udrustning. Kommissionen til Københavns forsyning med brændsel 1808–14, se s. 218. Medicinal-provideringskommissionen for Danmark og Norge 1808–10, se s. 221.

Registrering: Seddelreg. 49.

Litteratur: G. N. Kringelbach: *Civile Direktioner og Kommissioner samt andre overordnede Myndigheder under Enevælden*, 1899. Marcus Rubin: *1807–14. Studier til Københavns og Danmarks Historie*, 1892.

Provideringskommissionen for Sjælland, Lolland, Falster og Møn 1807–19

Kommissionen, der nedsattes ved reskript til Danske kancelli 25.11.1807, skulle sørge for forsyninger af levnedsmidler til Sjælland m.fl. øer, foreløbig indtil udgangen af 1808. Kommissionen ophævedes først 22.3.1814, men afviklingen fandt sted indtil 1819. Kommissionen havde forestillingsret til kongen.

Indhold: Kgl. resolutioner og reskripter 1807–10. Koncepter til forestillinger 1807–19. Kopibøger og koncepter 1807–19 (enkelte frem til 1825). Journaler m. journalsager 1807–19. Ujournaliseret og sagligt ordnet korrespondance 1809–25. Regn-

skabssager og protokoller 1807–25. Sekretærens og bogholderens korrespondance 1811–15.

Den norske provideringskommission 1809–25

Nedsættelsen af en kommission, der skulle undersøge, hvad der var nødvendigt for Norges forsyning med levnedsmidler, medicinalvarer, mundering, armatur mm. besluttedes ved reskript til Danske kancelli 19.5.1809. Senere nedsattes ved reskript 8.8.1809 en særlig *Administrationskommission*, der var underordnet hovedkommissionen. Kommissionen ophævedes ved kgl. resolution 22.2.1814, men afviklingen trak ud til 1825. Kommissionen havde forestillingsret til kongen.

Indhold: Kopibøger over forestillinger, indkomne reskripter og resolutioner 1807–11. Enkelte kgl. resolutioner og reskripter 1809, 1812–13. Kopibøger og koncepter 1809–24. Journaler m. journalsager 1809–25. Ujournaliserede sager og sagligt ordnet materiale 1809–16. Fortegnelser over skibe, afskibninger mm., indberetninger om priser, statistik mm. 1809–13. Regnskabsmateriale, kautioner, kreditiver, assurancesager 1809–25.

Administrationskommissionens arkiv: Kopibøger, journaler, korrespondance, fortegnelser, lister fra toldstederne, regnskaber mm. 1809–22.

Assurancekomitéens arkiv: Kopibøger, journaler m. sager, anmeldelser af indbetalte præmier, kopier af policer mm. 1808–16.

Diverse kommissioner mv.

Det kgl. ridderlige Akademi i København 1691–1710

Akademiet oprettedes ved forordning 26.9.1691. 1695 overgik akademiet, der havde været ledet af den schlesiske adelsmand Wiglas von Schindel, til Rentekammeret. 1710 nedlagdes det på grund af svigtende tilgang.

Indhold: Album Regiæ Academiæ (matrikel over akademisterne) 1691–1710. Akademiets statutter, kgl. resolutioner, reskripter, kontrakter mm. 1690–1710. Kopibog 1695–98. Regnskabsbøger og korrespondancesager mm. 1695–1710.

Kommissionen af 1697 ang. Møns og Bogøs opkomst

I anledning af generalløjtnant og amtmand S. C. von Plessens styre af Møns amt nedsattes i 1696 en kommission til at tage sig af opståede klager. Denne kommissions arkiv er dog ikke bevaret, men 2.2.1697 nedsattes en ny kommission til at tage sig af Møns og Bogøs »opkomst«.

Indhold: Missiveprotokol 1697. Den mønske kommissions relation 1698. Genpartsprotokol 1685–98. Jordebog, matrikel, klagegsmål fra bønderne, genparter, sager vedr. skovudvisninger 1685–98.

General-Landets Havnekommission 1746–47

Kommissionen oprettedes 4.2.1746 og skulle føre tilsyn med havnevæsenet i Danmark, Norge og Hertugdømmerne. Kommissionen ophævedes 23.10.1747, hvorefter administrationen af havnevæsenet atter overgik til Rentekammeret og Søetaten.

Indhold: Kommissionsakter 1746–47.

Landmålereksaminationskommissionen af 1782

Kommissionen nedsattes 18.2.1782 for at afholde eksaminer for landmålere, der ønskede bestalling som landinspektører og personer, der ønskede bestalling som landmålere. Fra august 1858 overgik undervisningen til den samtidig oprettede Veterinær- og Landbohøjskole, hvorefter kommissionen ophævedes 1862. I Veterinærskolens arkiv findes sager fra kommissionens arkiv, se s. 376.

Indhold: Indkomne sager 1815–56. Eksamensprotokoller 1782–87. Eksamensarbejder 1784–1859.

Komiteen af 13.9.1820 i anledning af kornudskrivningen

Ved forordning 2.8.1820 og senere forordninger blev der for at lette landboerne udskrevet ekstraordinære kornleverancer til brug for statsmagten. Betalingen fastsattes efter kapitelstakster-

ne og godtgjordes ved likvidation i skatterne. Leverancerne var en kriseforanstaltning, og der indkom mere korn, end der behøvedes til kgl. tjeneste. Til at forvalte de overskydende mængder nedsattes Komiteen af 13.9.1820, der ophævedes 25.10.1835. Sidste kornudskrivning fandt sted 1828.

Indhold: Forhandlingsprotokol 1820–34. Kopibøger og koncepter 1820–34. Journaler m. journalsager 1820–34. Ekstrakter og beregninger vedr. udskrivningen 1821–34. Regnskabsmateriale, certepartier, korrespondance mm. 1821–32.

RENTEKAMMERET NORSKE AFDELING

Størstedelen af arkivalierne fra Rentekammerets norske afdeling er afleveret til Norge. De første afleveringer fandt sted 1814–22. Fortegnelser herover findes i samlingen af arkivdesignationer i Kamrenes forenede Arkiv, se VA XII s. 6 Rtk. nr. 1152–53. De senere afleveringer i 1851 og 1937 er fortegnet i folioreg. 168a og 168b, ligesom de er anført i seddelreg. 45–48 og 51.

Registrering: VA XII s. 259–64.

Arkivdesignationer

Arkivdesignationerne (fortegnelser) omfatter arkivalier 1557 – ca. 1800. Udover et enkelt alfabetisk register består indholdet af arkivdesignationer udarbejdet i rentekammerkontorerne i forbindelse med arkivafleveringer til Kammerarkivet og Kamrenes forenede Arkiv. (Specifikation i VA XII s. 259–60).

Kgl. resolutioner og reskripter

Indhold: Resolutionsprotokol (1695) 1698–1706. Rentekammerets (1771–72: Norske Kammers) relations- og resolutionsprotokoller 1720–1814. Registre hertil 1720–1814 (div. år). Kgl. originale resolutioner og reskripter, forestillinger uden resolutioner, kopier af forestillinger 1665–1814. Ekstraktfortegnelser og registre 1680–1814.

Ekspedition

Indhold: Norske ekspeditionsprotokoller m. registre 1720–1814. Norske bestallingsprotokoller (også konfirmationsbestallingsprotokoller) 1720–1814. Norske instruktionsprotokoller, kautionsprotokoller 1719–1813. Norske ekstraktmemorialprotokoller 1720–71. Norsk-islandske obligationsprotokol. Bilag til protokollerne, skøder mm. 1671–1803.

Bjerg- og saltværksager

Indhold: Bjergværksdirektoriets resolutionsprotokoller 1774–84. Relations- og resolutionsprotokol ang. bjergværksvæsenet 1791–1814. Ekspeditionsprotokol 1791–1814. Bjerg- og saltværkskopibog 1814–29. Bjerg- og saltværksjournal 1814–23. Sager til journalerne 1773–1823. Norske bjergværks- og mønt-sager 1662–1773.

Diverse

Indhold: Ejendomsdokumenter og regnskaber især vedr. grevskabet Griffenfeld 1668–76. Regnskabsprotokoller og sager 1742–1822. Sager fra de norske renteskriverkontorer mm. 1771–1824. (Specifikation i VA XII s. 262–63.)

Sager ang. grevskabet Laurvig mm. 1805–48

Grev Fr. Ahlefeldt-Laurvig skødede 1805 grevskabet Laurvig med Fritzø jernværk til kongen. Ved kgl. resolution 26.8.1817 solgtes grevskabet, således at købesummen delvis skulle bestå af leverancer. Afviklingen af gælden administreredes af Rentekammeret og senere af Statsgældsdirektionen. Den afviklingsjournal, der førtes herom, blev efterhånden en almindelig norsk afviklingsjournal.

Indhold: Journaler m. journalsager 1811–48. Ejendomsdokumenter mm. vedr. grevskabet 1805–48. Korrespondance og regnskaber 1805–20.

RENTEKAMMERET TYSKE AFDELING

Før oprettelsen af Skatkammerkollegiet i 1660 sorterede rentekammersagerne for Hertugdømmerne i det væsentlige under Tyske kancelli. *Skatkammerkollegiet* afløstes fra 1679 af *Rentekammeret*, blandt hvis vigtigste ressortområder var sager om skatter og afgifter, domæner og landvæsen, dige-, forst- og jagtvæsen samt mønt- og toldvæsen.

Inden for Kammerkollegiets fælles dansk-norsk-tyske sekretariat var der allerede fra 1660'erne tale om særforvaltning af de tyske anliggender, dvs. sager om Hertugdømmerne og fra 1667 (–1773) sager om grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. Af det hidtidige fælles sekretariat udskiltes 1699/1700 *Tyske sekretariat*, fra 1720 betegnet *Tyske kammerkancelli*. Dette bestod indtil Struenseeperioden, hvor det 1771 afløstes af *Tyske kammer*, underlagt Finanskollegiet. Allerede 1773 retableredes imidlertid den gamle ordning fra tiden før 1771 med et Tysk kammerkancelli.

Renteskriverkontorerne etableredes 1680. Ved siden af *Tyske assignationskontor*, som fra 1690'erne selv tillige blev et af de tyske renteskriverkontorer ved at overtage revisionen af de holstenske regnskaber, fandtes fra 1680 *Fyrstendømmernes kontor* som fælles renteskriverkontor for Hertugdømmerne og grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst. I 1690'erne oprettedes endvidere et særskilt *Oldenburgsk kontor*, senere – under Store nordiske krig – tillige et *De sekvestrede fyrstendømmers kontor* i forbindelse med den danske besættelse af de gottorpske områder, se foliereg. 191 hhvs. s. 210f og s. 146f.

Allerede fra 1690'erne ændredes ressortfordelingen mellem Tyske assignationskontor og Fyrstendømmernes renteskriverkontor, idet administrationen af de holstenske regnskaber efterhånden tilbageførtes fra Tyske assignationskontor til Fyrstendømmernes renteskriverkontor. Denne tilbageførelse var gennemført pr. 1708. Modsat overførtes administrationen af de sles-

vigske regnskaber efterhånden til Tyske assignationskontor. Dette var gennemført pr. 1699. 1708 ændredes Tyske assignationskontors betegnelse midlertidigt til *Udenlandske og Slesvigske distrikts kontor*, hvorunder henhørte ekspeditionen af bl.a. alle tyske assignationer og revisionen af alle kgl. slesvigske amts- og toldregnskaber.

De sekvestrerede fyrstendømmers kontor oprettedes 1713 til administrationen af de okkuperede dele af Slesvig og Holsten. Efter oprettelsen af (1). *Slesvigske kontor* 1720 henlagdes hertil administrationen af de tidligere gottorpske dele af Slesvig, og kontoret overtog tillige forvaltningen af den tidligere kgl. del af Slesvig (fra Tyske assignationskontor, hvorunder fra nu af henhørte told- og assignationsvæsen). 1729 oprettedes 2. *Slesvigske kontor* til aflastning af (1.) Slesvigske kontor, og der foretoges en topografisk bestemt opdeling af forretningerne mellem disse to kontorer (se nærmere herom og om senere ændringer i 18.-19. årh. folioereg. 191 s.4f samt Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte bd. 93, 1968, s. 183f).

Ved siden af de ovennævnte slesvigske renteskriverkontorer fandtes renteskriverkontorer for hhvs. den kgl. del af Holsten og for Oldenburg og Delmenhorst. Også det holstenske renteskriverkontor tvedeltes sidenhen (i 1761). Mere indgribende omlægninger – bortset fra Struenseeperioden – fandt sted i 1840'erne, da ekspedition og revision adskiltes. (Om kontorinddelingerne i 17., 18. og 19. årh. se: Meddelelser fra Det kgl. Gehejmearkiv og det dermed forenede Kongerigets Arkiv for 1886–88, afsnittene om regeringskontorenes chefer 1660–1848).

Efter Rentekammerets nedlæggelse ved ministerialreformen 1848/49 overtoges dets tyske forretningsområde fra juli 1849 af *Bestyrelseskommissionen for hertugdømmet Slesvig*, hvis 2. departement administrerede de direkte skatter og domænerne forvaltning, landvæsenssagerne, forst- og jagtvæsenet samt de kgl. slotte og havers forvaltning. Denne administration overgik 1850 ved Bestyrelseskommissionens nedlæggelse til *Den overordentlige Regeringskommissær* med samme departementsinddeling som i Bestyrelseskommissionen. Fra 1851 overgik administrationen til *Ministeriet for hertugdømmet Slesvig* (2. dpt.), hvorfra domæne-, forst- og jagtvæsen 1855/56 overførtes til *Ministeriet for monarkiets fælles indre anliggender* og herfra 1858 til *Finansministeriet*.

Tyske sekretariats/kammerkancellis arkiv og de tyske renteskriverkontorers arkiver betegnes uegentligt »Tyske rentekammer«; der fandtes ikke – bortset fra Struensee-perioden – noget særskilt tysk rentekammer.

Arkivet

Siden 1870'erne har *Tyske rentekammers arkiver været delt mellem Preussen/(Vest)Tyskland og Danmark*. Ved den seneste arkivudveksling i 1936 har man så vidt muligt ladet den nuværende statsgrænse være bestemmende for lokalakternes placering i hhvs. Rigsarkivet og Statsarkivet i Kiel/Landesarchiv i Slesvig. Helt konsekvent har skillelinierne imidlertid ikke kunnet drages. Hvad angår *protokolmateriale* findes i dag som hovedregel journaler og kopibøger i Landesarchiv i Slesvig, hvorimod forestillings-, ekspeditions- og bestallingsprotokoller er forblevet i Rigsarkivet.

Om Tyske rentekammers arkivalier i *Landesarchiv i Slesvig* se den meget summariske oversigt i G. E. Hoffmann: *Übersicht über die Bestände des Schleswig-Holsteinischen Landesarchivs in Schleswig*, 1953, s. 43f, samt Wolfgang Pranges mere specifice rede oversigt over rentekammerarkivalierne 1720–99 i Landesarchiv i Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte bd.93 s.193ff. Over amtsregnskaberne i Landesarchiv findes en fortegnelse (ved Johan Hvidtfeldt) i Rigsarkivets samling af registraturer over arkiver uden for Rigsarkivet.

Fortegnelser over *afleveringerne til Rigsarkivet* fra Tyskland 1936 findes i folioreg. 165a (nordslesvigske lokalakter). Tilsvarende er de samtidige *afleveringer til Tyskland* fortegnet i folioreg. 165d samt i seddelreg. 102. De tidligere afleveringer fra Danmark til Preussen i 1870'erne er fortegnet i folioreg. 163a–163g. Om beholdningen af tyske rentekammerarkivalier i Slesvig (senere Kiel) fra 1870'erne til 1936 se Georg Hilles kommentarer i *Übersicht über die Bestände des K. Staatsarchivs zu Schleswig*, Leipzig 1900, s. 18. I øvrigt er hovedpunkterne om afleveringerne i hhvs. 1870'erne og 1936 omtalt bl.a. i folioreg. 191 s. 5f.

Foruden Tyske rentekammers arkiv må også VA XII *Rentekammeret I. Danske og norske afdelinger 1660–1848* efterses med henblik på rentekammersager om Hertugdømmerne og

Grevskaberne. Om tyske sager i *Skatkammeret* 1660–79 se VA XII s. 11ff. (En oversigt over de pågældende skatkammersager findes i folioreg. 191 s. 6.)

Om tyske sager i *Kammerkancelliet* 1679–1771 se VA XII s. 25ff. (En oversigt over de pågældende sager findes – i hovedsagen – i folioreg. 191 s. 7.)

Endvidere findes tyske sager i *Dansk-norske assignmentskontor* (VA XII s. 49ff) og i afdelingen *Sager udenfor kontorordningen*, således *tyske møntsager* om Holsten og Oldenburg (VA XII s. 168ff), *forst- og jagtsager* (VA XII s. 170ff), *lottosager* (VA XII s. 210ff), *tabelvæsen og statistik* (VA XII s. 214ff) og *stutteri-, veterinær- og kvægsgesager* (VA XII s. 249f).

Registrering: Folioereg. 191 og seddelreg. 49–51. Folioereg. 126 (kommissioner 1810–20).

Hjælpemidler: Alf. seddelkartotek over embedsansøgninger til Rentekammerets tyske sekretariat 1660–1848.

Andre hjælpemidler: Folioereg. 242: *Foreløbig oversigt over 1. afdelings registraturer og hjælpemidler vedr. arkiver mm. i Rigsarkivet*, Primula nr. 30 (dupl.), 1975, s. 20ff.

Litteratur: Foruden de i indledningsafsnittet anførte arbejder og arkivoversigter se også: Troels Fink og Johan Hvidtfeldt: *Vejledning i Studiet af Sønderjyllands Historie*, 1944, s. 148ff.

RENTEKAMMERETS ALM. AFDELING VEDR. HERTUGDØMMERNE 1685–1848

Indhold: Alf. registre over Tyske assignmentskontors kgl. resolutioner 1692–1818. Sager om organisation af Hertugdømmernes rentekammersager 1685–1848. Ubevilgede embedsansøgninger 1700–1848. Embedseder 1766–1848. Sager om embeds- og bestillingsmænd 1684–1848. Div. kontorefterretninger mm. 1693–1848.

RENTEKAMMERETS TYSKE SEKRETARIAT/KAMMER- KANCELLI 1700–1848

Indhold: Kgl. resolutioner og reskripter: Resolutionsprotokoller 1703–12. Forestillinger 1713–1848, m. bilag 1703–72, 1786–1816. Kabinetsordrer 1771–75. Register til kgl. resolutioner (ved v. Essen og E. Lassen) 1721–1848. Resolutioner (17.–19. årh). Sager om konseilsprotokollen 1768–70. Kgl. reskripter (18.–19. årh).

Ekspedition: Ekspeditionsprotokoller (1694) 1700–1848, m. bilag 1700–1847, div. år. Koncepter 1680–1840, div. år samt udat. Kopier af kgl. åbne breve og missiver 1680–1843, div. år. Div. originale kongebreve 1681–1823, div. år. Bestallinger 1720–1848, m. bilag 1720–1821. Ubevilgede ansøgninger om konfirmation af bestallinger 1808, 1840. Div. bestallingsdokumenter 1705–52, div. år. Instrukser for lokalmyndigheder (1665) 1684–1743. Obligationsprotokoller 1700–1766, div. år, m. koncepter og kopier 1700–1746, div. år. Kvittancer for regnskaber om Hertugdømmerne 1699–1832 (overvejende 18. årh). Sager om love, forordninger, patenter og cirkulærer (1480)–1816. Akter om udgivelsen af Corpus Constitutionum 1745–52.

Sagernes behandling i kollegiet. Medlemmernes korrespondance: Kammerkollegieprotokoller 1702–13. Div. originale resolutioner og koncepter 1682–1845, div. år. Indkomne breve til medlemmer af Rentekammeret 1682–1804, div. år. M. v. Essens korrespondancesager ca. 1780–ca. 1830. P. Evers korrespondancesager 1796–1812.

Indkomne sager: Registre og journaler 1768–ca. 1771, 1803. Slesvigske sekretariatssager 1741–1846. Indkomne breve fra fyrstelige personer 1680–1700, 1731. Indkomne breve fra Chr. Siegr. Plessen 1694–96. Indkomne breve fra medlemmer af Rentekammeret ca. 1680–1800. Indkomne breve fra kollegier og myndigheder (1670) 1680–1843, div. år. Indkomne breve fra de enkelte amter og landskaber, embedsmændene og enkelte borgere 1680–1831, div. år. Indkomne breve fra købstæder 1680–1768, div. år. Indkomne breve fra forskellige brevskrivere, alf. fortegnede 1680ff (overvejende før 1730).

pelforhold 1701–1847, div. år. Sager om regnskabsrevision ca. 1690–1837. Div. sager (bl.a. om forholdet mellem kronen og Gottorp) 1568–1821.

Regnskabs- og finansvæsen: Div. sager ca. 1660–1816, div. år.

RENTEKAMMERETS KONTORER 1680–1771

Fyrstendømmernes kontor. 1. holstenske kontor 1680–1771

Indhold: Div. registreringer mm. 1695–1754. Relations- og resolutionsprotokol 1718. Kronologiske registre over kgl. resolutioner 1688–1719. Kontraktprotokoller 1691–1737. Kopibøger over kgl. kvitteringer 1682–1722. Brevprotokoller 1682–1721. Koncepter til udgåede breve 1692, 1712–23. Ekstrakter af ind- og udgåede breve 1694–1712, div. år. Sager om oppebørselsbetjente og andre embedsmænd 1682–1746. Sager om kgl. og privilegeret gods 1630–1767. Sager om købstæderne og landvæsenet i almindelighed (bl.a. jordebog over Bredsted landskab 1682 og Kommissionen til undersøgelse af forholdene i Gottorp amt og Stapelholm 1688, 1696. Do. om Haderslev amt 1683–85). Sager om skattevæsen og indkvartering 1654–1772. Sager om told- og møntvæsen 1690–1744. Sager om regnskabsrevision 1677–1725.

De sekvestrede fyrstendømmers renteskriverkontor 1713–20

Indhold: Kgl. resolutioner mm. 1713–19. Fyrstelige gottorpske reskripter mm. 1650–1713. Kontraktprotokoller 1714–19. Kopibog over kgl. kvitteringer 1716–29. Brevbog over konge- og rentekammerbreve, m. bilag 1713. Kopibøger over udgåede rentekammerbreve 1714–26, m. konceptregister 1715–18. Koncepter til rentekammerbreve 1714–21. Ekstrakter af gottorpske korrespondanceprotokoller 1705–12, div. år. Forpagtningskontrakter 1636–1719. Regnskabssager 1712–43. Div. sager, 17. og 18. årh. (renteskriver F. Peters varia-sager).

1. slesvigske kontor 1720–71

Indhold: Brevkoncepter 1728–29. Div. journalsager 1744–68. Afskrifter af kgl. ordrer og resolutioner om kontorarbejdet 1711–52. Sager om forskellige embedsmænds embedsførelse 1703–48. Forpagtningskontrakter 1720–29. Inventarier over møbler mm. på Gottorp slot 1725–70. Sager om forskellige lokaliteter 1713–64. Sager om kronens overtagelse af godset Gelting 1736–52. Sager om Nordborg amt og nogle godser på Ærø overgang til kronen 1694–1735. Sager om købet af den glücksborgske hertugs del af Ærø 1746–50. Div. sager om kgl. ejendomme, broer, møller osv. 1699–1769, div. år. Afskrifter af landsbyvedtægter fra Als og Ærø 1737. Efterretninger om ødegårde i Nordborg og Sønderborg amter 1748–53, mm.

2. slesvigske kontor 1729–71

Indhold: Rentekammerforordninger for Åbenrå og Løgumkloster amter 1724–44. Sager om forskellige oppebørselsbetjente og andre embedsmænd 1731–54. Sager om kgl. og privilegeret gods, bl.a. om Husum slot (1727) 1729–72. Sager om bygningsvæsen, færger, broer, veje mm. 1682–1759. Sager om udflytningen af Varnæs 1710–70 (1843). Sager om marsklandene i Tønder amt 1727–39. Jordebog over Viding herred 1737. Jordebøger over Føhr 1737, 1740. Sager om skatteansættelsen i Svavsted fogderi 1745–46. Akter om stridigheder mellem landfogeden i Bøking h. og interessenterne i Størteværk kog 1730–31. Overleveringsdesignationer over div. embedsarkiver (1710) 1753–67, 1770.

2. *holstenske kontor 1761–71:* Sager om den fyrstelige plønske gæld 1756–63.

Revisionskontoret for gamle uafgjorte regnskaber for Hertugdømmerne 1720–40

Indhold: Korrespondancebøger 1720–40.

Holstenske revisionskontor 1740–60

Indhold: Korrespondancebøger 1740–60. Journal 1741–60. Sager om revenueer mm. 1682–1762. Told- og varelistes for byer i Holsten 1739–58. Div. breve mm. 1740–59.

Tyske assignationskontor. Slesvigske distrikts kontor 1771

Indhold: Kgl. resolutioner 1692–1771. Register til kgl. resolutioner 1692–1818. Kgl. ordrer ang. land- og søetaten 1754–68, div. år. Kvittance- og kontraktprotokoller 1670–1744. Reglementer og sager om reglementerne 1692–1771. Brevbøger 1680–1768. Journaler med journalsager 1740–62. Journalsager (uden journaler) 1762–68. Journal for militære forhold 1760–68, m. journalsager. Korrespondance med militære myndigheder 1758–69. Div. indkomne breve 1712–70. Arkivalier vedr. særlige hverv, herunder bl.a. akter om kgl. slotte og privilegeret gods ca. 1660–ca. 1720, sager om Gudsgaves len på Ærø 1680–86, sager om Haderslev amt ca. 1680–1720 mm. Assignationsbøger 1684–1770. Sager om statens aktive og passive fordringer, bl.a. om kronens gæld i Hertugdømmerne samt fordringer i konkursboerne Sønderborg og Nordborg 1668–1782. Sager om regnskabsvæsenet, bl.a. div. afregninger 1683–1728, annotationsbøger 1679–1718, 1742–74 og H. C. Schimmelmans pengeregnskaber 1762–71. Sager om div. kasser: Breve fra Den slesvig-holstenske hovedkasse i Rendsborg 1760–69. Breve fra kommissær i Amsterdam F. Müller 1692–1704. Sager om hamburgske agenter 1698–1743 og breve fra agent i Hamborg P. Hiss og søn 1745–68. Sager om toldvæsenet i Hertugdømmerne 1636–1760.

Oldenburgske kontor 1687–1708 og 1720–71.

Norske bjergværkers kontor. Oldenburgske sager 1708–20

Regnskaberne for grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst blev fra 1687 overdraget en særlig renteskriver efter hidtil (siden 1684) at have beroet i Fyrstendømmernes kontor.

Indhold: Kgl. resolutioner 1690–1739, div. år. Div. sager om Oldenburg og Delmenhorst 1670–1767. Kgl. obligationer for lån i Grevskaberne 1694–1711. Kontraktprotokoller 1709–16. Kgl. kvitteringer 1686–1705. Kvittancer 1692–1721. Korrespondancesager (delvis registreret på navn) 1668–1772. Sager om domæne- og digevæsen i Grevskaberne 1680–1764. Sager om skattevæsenet ca. 1667–1768. Sager om Wesertolden 1669–

1767. Sager om regnskabs- og finansvæsen 1667–1770. Sager om stridighederne om de oldenburgske allodialgodser 1669–1708, div. år. Sager om pantsættelsen af Delmenhorst og dele af Oldenburg til Hannover 1712–13. Kommissionssager 1692–1725. Div. sager 16.–18. årh.

Pommern – Rügens kontor 1716–20

Indhold: Kgl. ordrer, reskripter og resolutioner 1715–23. Bestallingsprotokol 1716–17. Regnskabskvittancer 1718–27. Kopibøger 1715–27. Patenter 1716–19. Sager om de enkelte amter ca. 1700–ca. 1720. Sager om forskellige godser 1709–20. Sager om byerne 1593–1720. Sager om landvæsen 1716–19. Sager om toldvæsen 1703–16, div. år. Regnskabssager 1716–28. Div. sager 1560–1721, herunder bl.a. sager om udleveringen af Forpommern og Rügen til Sverige 1720–21.

TYSKE KAMMER 1771–73

Indhold: Kgl. resolutioner 1771–73. Journalsager 1770–73. Div. sager om Flensborg, Gottorp slot og klasselotteriet 1706–73.

RENTEKAMMERETS KONTORER 1773–1841

1. slesvigske kontor 1773–1841

Indhold: Alf. register over kgl. forordninger mm. 1701–85. Kontorefterretninger 1776–1841. Journalsager om krohold, høkeri mm. 1779–1834, div. år, og om arvefæstebevillinger mm. 1798–1840. Sager om oppebørselsbetjente og andre embedsmænd 1749–1840. Sager om kgl. og privilegeret gods, bl.a. om Brøndlund slot og Gottorp slot, kirkerne på Als og Ærø mm. 1756–1840. Sager om bygningsvæsen, møller, søer og fiskeri (1726) 1775–1840. Sager om købstæder og landvæsen 1749–1838. Sager om skatte- og møntvæsen 1782–1836. Div. sager, bl.a. om den sidste glücksborgske hertugs efterladenskaber (1671) 1766–1842.

2. slesvigske kontor 1773–1841

Indhold: Kronologiske registre over kgl. resolutioner 1713–1823. Journalsager om krohold, høkeri mm. 1760–1838, og om bevillinger på gårde og jorder mm. (1697) 1751–1840. Sager om bevillinger på håndværk 1801–37. Sager om oppebørselsbetjente og andre embedsmænd (1767) 1771–1841. Sager om kgl. og privilegeret gods, bl.a. de kgl. kirker på Als og Ærø, 1760–1840. Sager om bygningsvæsen, møller, søer, fiskeri og krohold 1730–1841. Sager om købstæder og landvæsen 1771–1836. Sager om skatter, tjenesteydelser og møntvæsen 1633–1841. Div. sager 1762–1841.

1. holstenske kontor 1773–99

Indhold: Sager om de i Segeberg amt udlagte krongodser 1703–81. Sager om Den slesvig-holstenske hovedkasses regnskab 1745–79. Sager om transport af magasinrug til København 1788–90.

Det holstenske renteskriverkontor 1799–1826.

2. holstenske kontor 1826–41

Indhold: Journalsager om kronens likvidation med Hannover i anledning af Lauenburgs overtagelse, 1818–24. Sager om det i 1813 udskrevne tvangslån 1818–26. Sager om fiskeri- og handelsinstituttet i Altona 1815–35. Div. sager 1583–1831.

Landvæsenskontoret for Hertugdømmerne 1799–1841

Indhold: Indberetninger og breve (bl.a. fra Den slesvig-holstenske landkommission) 1799–1823. Sager om udparcellering af kgl. godser 1772–1840. Udskiftningssager 1783–1841. Sager om udstykning, skyldsætning og fæstes overgang til selveje 1768–1841(47). Sager om skattevæsen 1788–1841. Div. sager 1774–1841.

Oldenburgske kontor 1773–78

Indhold: Designationer over rentekammersager 1775 og 1825. Korrespondanceprotokol 1771–78. Journal 1773–78, m. journalsager 1774–78. Sager om afståelsen af Oldenburg og Delmenhorst 1773–77.

RENTEKAMMERETS KONTORER 1841–48

Slesvigske ekspeditionskontor 1841–48

Indhold: Journalsager 1787–1848. Sager om oppebørselsbetjente og andre embedsmænd 1750–1849. Sager om domænevæsen, tiende og kirker (bl.a. om Gottorp slot og de kgl. kirker på Als og Ærø 1773–1849). Sager om bygningsvæsen, møller, søer, fiskeri mm. (1748) 1753–1849(54). Sager om købstæder og landvæsen i almindelighed, bl.a. udstykningsager, 1790–1849. Sager om skattevæsen 1756–1848. Div. sager 1775–1849.

Holstenske ekspeditionskontor 1841–48

Indhold: Journalsager om saltværkerne i Holsten 1800–1845.

Slesvig-holsten-lauenburgske revisionskontor 1841–48

Indhold: Journalsager (om revision af udstykningsforretninger) 1841–49. Skattelister for Åbenrå 1843–46.

INSTITUTIONER I TILKNYTNING TIL RENTEKAMMERET TYSKE AFDELING

Bremen og Verden. Det kgl. kammer i Stade 1712–15, se s. 730.

Interimskommissionen af 4.11.1713 (Overretten) på
Gottorp. Rentekammerafdeling

Registrering: Folioereg. 191 s. 367f. Seddelreg 51.

Indhold: Kgl. reskripter og resolutioner 1713–14. Relations-
protokol og brevbog 1713–16. Kommissionsprotokol mm.
1713–14.

Det slesvig-holstenske Kammer på Gottorp
1735–47

Registrering: Folioereg: 191 s. 369ff. Seddelreg. 51.

Indhold: Registratur over afleverede dokumenter til Rentekam-
meret 1747. Kgl. reskripter 1738–46. Instrukser og embedseder
1735–43. Indkomne breve 1735–46. Sager om revision af
Åbenrå amtsregnskab 1736–42. («Un)abgethane Zollsachen»
1735–46. Div. breve 1735–44.

Litteratur: Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holstei-
nische Geschichte bd. 93, 1968, s. 197f.

Den slesvigske bygningsinspektør 1820–60

Den slesvigske bygningsinspektør stod under overopsyn af Ren-
tekammeret (tyske afd.), fra 1851 under Ministeriet for hertug-
dømmet Slesvig. Arkivet er udskilt af stadsbygmester og byg-
ningsinspektør L. A. Winstrups embedsarkiv.

Registrering: Seddelreg. 44.

Indhold: Sager vedr. Glücksborg slot 1820–60.

Lokale embedsarkiver under Tyske rentekammer

Registrering: Folioereg. 191 s. 372. Seddelreg. 51.

Indhold: Designation over arkiver fra landbygmesteren i Hertugdømmerne 1767. Overdigeinspektør C. H. v. Christensens arkiv 1829, 1834. Skrivelser til toldereren på List 1682–1771.

Undersøgelseskommissionen i Haderslev amt 1708–15

Kommissionen skulle undersøge skatterestancer, udarbejde en ny jordebog, høre på undersåtternes besværginger mm. i Haderslev amt.

Registrering: Folioereg. 191 s. 330ff. Seddelreg. 51.

Indhold: Breve fra Haderslev amt 1703–16, div. år. Samlinger og forarbejder til jordebogen over Haderslev amt 1708ff. Beskrivelse af Haderslev amt 1708ff. Koncept til og ekstrakt af den nye jordebog over Haderslev amt 1708ff. Ufuldendt koncept til tak-sation af landejendomme mm. i Haderslev amt 1708ff. Restancelister 1708. Kommissionens indberetninger.

Kommissionen af 14.3.1718 om stormflodskaderne

Registrering: Folioereg. 191 s. 334. Seddelreg. 51.

Indhold: Kommissionens indberetninger om stormflodskaderne i marskegnene. Sager om stormflodskaderne. Akter om sagen mod overkrigskommissær J. H. Lohemann.

General-landundersøgelseskommissionen i Slesvig og Holsten 1723–30

Kommissionen skulle undersøge skatterestancer og udarbejde en ny jordebog med skatteansættelse efter plovtallet samt normalisere tøndemålet i Slesvig.

Registrering: Folioereg. 191 s. 335ff. Seddelreg. 51.

Indhold: Kopibog 1723–30. Indkomne kgl. reskripter og rentekammerbreve 1723–30. Indkomne breve 1723–31. Betænkninger fra oppebørselsbetjente 1727. Jordebog over Haderslev amt

1724–25. Beskrivelser af undersåtternes økonomiske tilstand i Haderslev amt og Rise h. 1723. Sager om restancer (1724). Sager om frigårde mm. i Haderslev amt 1694–1730. Afskrifter af privilegier mm. for gårde, huse og koge i den tidligere gottorpske del af Slesvig. Sager om skatteforhold på Fehmern 1727. Sager om forskellige embedsmænd 1721–29. Erklæringer om tøndemålet i hertugdømmerne 1727. Sager om forskellige lokaliteter 1725–28. Kommissionens relationer.

Ekstraskattekommissionen af 29.3.1710

Ekstraskatten skulle udskrives af gårde eller jord, hvoraf der ikke betaltes kontribution, af formue og næring og af embedslønninger.

Registrering: Folioereg. 191 s. 343ff. Seddelreg. 51.

Indhold: Kgl. reskripter mm. 1710. Taksationer til ekstraskatter mm. 1710–21.

Revisionskommissionen af 14.4.1717

Kommissionen, der kun sad til dec. 1717, nedsattes med henblik på opkrævning af de ekstraordinære skatter i Kongeriget og Hertugdømmerne samt Oldenburg.

Registrering: Folioereg. 191 s. 346ff. Seddelreg. 51.

Indhold: Forhandlingsprotokol 1717–18. Koncepter og kopibøger 1717–18. Taksationer til ekstraskatter 1717. Kommissionens indberetninger 1717–18. Div. sager 1710–18.

Ekstraskattekommissionen i Hertugdømmerne 1743–44

Kommissionens baggrund er forordningen af august 1743 om udskrivning i Hertugdømmerne og Grevskaberne af ekstraskatter: Formue- og næringsskat, kopskat, karosse- og hesteskat.

Registrering: Folioereg. 191 s. 348ff. Seddelreg. 51.

Indhold: Designationer over kommissionsarkivet. Kopibog 1743–44. Indkomne breve 1743–44. Skatteansættelser m.

mandtalslister 1743–44. Attester fra amtsforvaltere mm. 1743–44. Kommissionsbreve til Rentekammeret 1744.

Ekstraskattekommissionen i Oldenburg og Delmenhorst 1743–44: Brudstykker af kommissionsarkivet. *Tillæg*: Sager om militæres ansættelse til ekstraskat 1743–45.

Kommissæren for opkrævning af prinsesseskatten i Hertugdømmerne 1753

Registrering: Folioereg. 191 s. 353. Seddelreg. 51.

Indhold: Kopibog 1753. Regnskaber m. bilag 1761–62.

Krigsskattekommissionerne i Hertugdømmerne 1789

Ved forordning 11.3.1789 blev udskrevet en ekstraskat af formue, indkomst og næring til dækning af militærudgifterne. Der nedsattes skattekommissioner i hver by og amt.

Registrering: Folioereg. 191 s. 354ff. Seddelreg. 51.

Indhold: Mandtals- og skatteprotokoller. Skatteangivelser. Journaler m. bilag.

Den slesvig-holstenske landkommission 1768–1823

Kommissionen nedsattes gennem Tyske Kancelli 28.3.1768 som en specialkommission for Hertugdømmerne med samme opgaver som Generallandvæsenskommissionen/kollegiet i Kongeriget, bl.a. vedr. udskiftning af fællesskabet, fæstes overgang til selveje og ophævelse af livegenskabet på krongodset. Kommissionen fik sæde på Gottorp slot og henhørte under Generallandvæsenkollegiet, men fra 1769 henlagdes dens forretninger vedr. udparcellering af domæner, skatteansættelse af nyopdyrket jord, fæstes overgang til selveje og ophævelse af livegenskabet under Rentekammeret. Fra 1773 henlagdes samtlige kommissionsforretninger under Rentekammerets overbestyrelse. Kommissionen ophævedes 1823.

Registrering: Seddelreg. 49.

Indhold: Sager om landinspektører og landmålere 1782–1801. Sager om Åbenrå amt 1768–1823, herunder Åbenrå by

1778–1823 og domænerne 1768–1817. Sager om Flensborg amt 1770–1817. Sager om Haderslev amt 1768–1818, herunder Haderslev by 1770–1815 og domænerne 1771–1818. Sager om Løgumkloster amt 1769–1821(38), herunder domænerne 1777–96(1838). Sager om Nordborg og Sønderborg amter 1768–1823, herunder Sønderborg by 1769–75 og Ærøskøbing 1782–1802, div. år, samt domænerne 1769–1823. Sager om Tønder amt 1768–1820, herunder Tønder by 1768–97 og domænerne 1773–1811. Sydslesvigske sager (Femern, Gottorp og Hütten amter) 1772–1810.

Generallandvæsenkollegiets slesvigske sager: Akter om forordningen om fremme af fællesskabets ophævelse og jordernes indhegning 1769–70.

Tillæg: (landinspektørens arkiv, med jordebøger): Sager om Åbenrå amt 1770–99, Flensborg amt u.å., Haderslev amt 1764–1800, Løgumkloster amt u.å., Nordborg og Sønderborg amter med Ærø og det Glyksborg-Sundeved'ske distrikt 1768–98, Tønder amt 1773–1805.

De slesvig-holstenske landkommissærer 1823ff

Registrering: Seddelreg. 49.

Indhold: Div. sager, bl.a. korrespondance 1833–61.

Kommissionerne vedr. indkomst- og formueskatten i Slesvig 1810–14(15)

Registrering: Seddelreg. 51.

Indhold: Sager om skatteopkrævningen 1811. Mandtaller og skatteprotokoller for købstæder, amter, landskaber og godser 1810–14(15).

Kommissionen af 1814 til undersøgelse af krigsskader

Registrering: Folioereg. 126.

Indhold: Div. sager, i hovedsagen topografisk opdelt (omfatter begge hertugdømmer).

Akter om krigsbegivenhederne, afleveret af Rentekammeret

Registrering: Folioereg. 126.

Indhold: Er journalsager 1801–41 fra Rentekammerets tyske kontorer, bl.a. vedr. »Kriegsereignisse« 1814–40, omkostninger ved kystmilitis 1809–21, sager om transport af havre til Norge 1801, ang. levering til de svenske tropper m.m. 1818–20, sager om forplejning af russiske tropper i Holsten 1814–24, sager om erstatning for russisk indkvartering 1817–32, sager om Norges providering 1808–25, godtgørelse for indkvartering i Hertugdømmerne 1803–05 mm.

GENERALTOLD- KAMMERET

*Vestindisk-guineisk rente- samt
generaltoldkammer 1760–1816.
Generaltoldkammer- og kommercekollegiet
1816–48*

Under krigskonjunkturerne i 1750erne voksede Rentekammerets told- og konsumtionssager så meget i antal og omfang, at de blev en alvorlig belastning af renteskriverkontorerne. Samtidig opstod der behov for ændring af toldpolitikken og af toldvæsenets organisation. Dette mente man bedst kunne vurderes og gennemføres af en selvstændig myndighed, og ved kgl. resolution 7.1.1760 oprettedes et nyt kollegium, »*Vestindisk-guineisk Rente- samt Generaltoldkammer*«.

Foruden told- og konsumtionssagerne for Danmark-Norge og Hertugdømmerne overtog Generaltoldkammeret fra Rentekammeret sagerne vedr. kolonierne i Vestindien og Guinea (se s. 428) samt sager vedr. havne og fyr (se s. 423). Samordning af Generaltoldkammerets virksomhed med Rentekammerets og Kommercekollegiets virksomhed sikredes ved de deputeredes dobbeltstillinger i disse kollegier. Kontorerne organiseredes efter Rentekammerets forbillede med kolonisagerne i et særligt kontor, mens told- og konsumtionssagerne samt havne- og firsagerne fordeltes efter geografiske retningslinier. 1798 samledes havne- og firsager i Fyns told- og konsumtionskontor, som 1805 omdannedes til Kontor for havne- og firsager. Kollegiets sekretariatsforretninger blev varetaget af et særligt Toldkammerkan- celli.

Ved reorganiseringen af finansforvaltningen efter Napoleonskrigene blev Generaltoldkammeret 8.2.1816 sammenlagt med Kommercekollegiet til *Generaltoldkammer- og kommercekollegiet*. Sammenlægningen fik betydning for den overordnede, kollegiale ledelse og til en vis grad for det herefter fælles Sekretariat, men derimod ikke for kontorernes arkivdannelse; de to oprindelige kollegiers sager blev efter 1816 fortsat behandlet og henlagt

særskilt, selv om visse kontorer blev sammenlagt på tværs af de tidligere kollegiers sagområder. Arkiverne vedrørende de oprindeligt under Kommercekollegiet hørende sagområder er, også for så vidt angår perioden 1816–48 omtalt i afsnittet om Kommercesagernes bestyrelse (se s. 455). Dog vedrører visse protokolrækker i Generaltoldkammer- og kommercekollegiets fælles Sekretariat (se ndf.) begge de oprindelige kollegiers sagområde.

I marts 1848 skiftede Generaltoldkammer- og kommercekollegiet navn til Handelsministeriet under handelsministerens ledelse. Ved kgl. kundgørelse 24.11.1848 ophævedes kollegiet definitivt, og told- og konsumtionsvæsenet med Øresunds- og Strømtoldkontoret henlagdes under finansministerens umiddelbare ledelse (kgl. resolution 3.12.1848). 1.1.1855 oprettedes et Generaltolddirektorat i Finansministeriet.

Registrering: VA II, 1893 s. 247–99, kun delvis gældende. De i denne registratur nævnte arkivalier efter ca. 1848 er nu placeret i Generaltolddirektoratets arkiv blandt Gruppeordnede toldsager, jf. registratur herover ca. 1848–1920 m. alf. register, Rigsarkivets 2. afd., 1975. Seddelreg. 53, heri også: Norske sager fra Generaltoldkammeret afleveret til Norge 1937.

Hjælpemidler: Alfabetisk seddelkartotek over embedsudnævnelser under Generaltoldkammeret 1760–1848. Alfabetisk seddelkartotek over embedsansøgninger til Generaltoldkammeret 1760–1848. V. Richter: *Den danske Toldetat 1750–1896*, 2 bd. (kopi af håndskrift i Det kgl. bibliotek).

Litteratur: F. Jørgensen: *Af det danske Toldvæsens Historie i det 18. Aarhundrede*, 1905. Aage Rasch: *Dansk Toldpolitik 1760–1797*, Århus 1956. W. C. E. Sponneck: *Om Toldvæsen i Almindelighed og det danske Toldvæsen i Særdeleshed*, 1840, s. 387–98.

TOLDKAMMERKANCELLI OG SEKRETARIAT 1760–1848

Toldkammerkancelli og Sekretariat varetog kollegiets sekretariatsforretninger, og kollegiets forestillinger udfærdigedes herigennem. Arkivet vedrører den øverste forvaltning af toldsager,

personaleforhold, budget mm. samt i perioden 1816–48 tillige af kommersesager, dvs. industri-, fabriks-, handels-, konsulats- og ostindiske sager.

I Kammerkancelliets og Sekretariatets arkiv er der i nogen udstrækning sager, som efter deres art egentlig hører hjemme i kontorerne arkiver; almindeligvis skal sager (journalsager) søges i det kontors arkiv, hvortil de geografisk hører, jf. dog grupperne Diverse dokumenter s. 411 og 421.

Arkivet

Indhold: Registraturer og fortegnelser bl.a. over regnskaber og kassationer i GtK. Designationer over afleveringer til Norge. Afleveringsdesignationer for danske toldkontorer 1761–1848.

A. Kgl. ekspeditioner

Indhold: 1. Resolutioner og reskripter, a) vedr. hele Monarkiet: Resolutioner og reskripter 1760–1848. Kgl. resolutioner og forestillinger 1809–48. Reskripter 1809–13. Reskripteekstrakter 1810–33. *b) Vedr. Danmark og Norge:* Relationer og resolutioner 1760–71. Danske og Norske konceptforestillinger 1761–68. Norske forestillinger og resolutioner 1771–1813. Danske forestillinger og resolutioner 1771–1848. Danske registre 1773–1848. Danske konceptforestillinger 1771–1848. Forestillingsekstrakter 1820–28 mm. Danske forestillinger og resolutioner vedr. Sund- og Strømtoldvæsenet 1842–48. *c) Vedr. Hertugdømmerne:* Vorstellungen und Resolutionen 1760–1848. Tyske konceptforestillinger 1760–1848.

2. Forordninger, toldruller og tariffer: Sager vedr. toldforordninger 1762, 1797, 1812 mm. Tarifkommissionen 1838. Konsumtionskommissionen 1835. Toldforordningen for Hertugdømmerne 1838. Toldkommissionen 1838. Toldtariffen af 1844. Vestindisk-guineisk kontors tegnebøger 1755–60.

3. Bestallinger: Bestallingsprotokoller for Danmark, Norge, Hertugdømmerne, Vestindien og Guinea i særskilte bd. 1760–1848 (alf. seddelkartotek i reg.vær).

4. Instruktioner: Instruktionsprotokoller for Danmark, Vestindien og Guinea 1760–71.

Generaltoldkammeret: Toldkammerkancelli og sekretariat, A Kgl. ekspeditioner, Danske forestillinger og resolutioner vedr. told- og konsumtionsvæsen 1760–1848. – Generaltoldkammerets lange række af forestillingsprotokoller er indbundet i enkle, hvide pergamentsbind, som er typiske forestillingsprotokoller fra denne periode. Nogle af bindene er meget tykke. Protokollerne på hylden i forgrunden er for 1843–45.

B. Kollegiets organisation og indre forhold

Indhold: Diverse.

C. Kollegiets ekspeditioner

Indhold: Dansk-norsk ekspeditionsprotokol 1760–73. Ekstraktprotokoller 1760–73. Forestillinger og resolutioner 1842–48. Vestindisk-guineisk ekspeditionsprotokol 1760–71. Embedsansøgninger 1810–16. Ekstraktprotokoller for vestindisk-guineiske sager 1766–68. Deutsches Expeditions-Protokol 1768. Journal 1768–71. Extraktprotokol 1776–78. *Danske* ekspeditionsprotokoller 1773–1848. Referatprotokoller 1773–75. Danske referatprotokoller 1773–1848. Danske journalsager 1812–48. *Norske* ekspeditionsprotokoller 1773–1813. Nordenfjeldske toldkontors journal 1814 og do. kopibog 1814. *Tyske* ekspeditionsprotokoller 1773–1848. Tyske journaler 1818–40. *Vestindiske* ekspeditionsprotokoller 1773–1813. Ekspeditionsprotokoller fra tiden i *Rendsborg* 1807–08.

Normalbudgettet: Forestillinger 1825–39. Journaler og ekspeditioner vedr. normalreglementet (tariffer mm.) 1827–33. Cirkulærer 1804–43.

Embedsansøgninger, kaution mm.: (Alf. seddelkartotek i reg.vær.) Ekstraktprotokoller vedr. embedsansøgninger 1779–1816. Sager til samme 1776–1824. Sager til supplikantprotokoller 1825–37. Ansøgninger om embeder, alf. ordnet 1776–1848. Supplikantlister 1776–1848. Ansøgninger fra kontorpersonale, alf. ordnet. Told- og konsumtionskautionsprotokoller 1773–1843. Dokumenter til kautionsprotokollerne, alf. ordnet 1773–1843. Indstillingsprotokoller 1816–41.

D. Diverse dokumenter

Gruppen Diverse dokumenter indeholder bl.a. sager, som er journaliseret i kontorernes journaler og egentlig skulle forventes at være henlagt dér. Gruppen fortsætter efter 1848 i Gruppeordnede toldsager i toldvæsenets overbestyrelse. Delingen mellem Toldkammerkancelliets Diverse dokumenter og Gruppeordnede toldsager er foretaget efter arkivaliernes aflevering til Rigsarkivet, og der er til den sidstnævnte gruppe henlagt sager ældre end

1848, uden at dette fremgår af de eksisterende fortegnelser og registraturer.

Indhold: Embedsetaten: Gage- og lønningssager 1780–1846. Fortjente mænd under GtK. og Kommercekollegiet (fra 1816). Toldembedsmænd i Slesvig-Holsten 1826–38. Øresundstoldkammer-embedsmænds indtægter 1816–40. Embedseder 1761–1819. Konduitelister 1803–48. Indberetninger om tinglæste anordninger 1818–48. Anciennitetslister 1805–41.

Toldvæsen: Sund- og strømtooldsgodtgørelser 1785–97. Fortegnelser over klarerede fremmede skibe i Bælterne 1824–44. Akter vedr. div. toldpligtige varer.

Konsumtions-, formalings- og brænderivæsen: Refusionssagen 1755–60. Akter om konsumtionslinierne 1807–41. Konsumtionens ophævelse 1807–44. Møllesager 1831–44. Gærbeskatningen 1836–47. *Brændevinsbrænding:* Forestillinger 1812–47. Ansøgninger om bevilling 1835–40. Straffe og mulkter 1840–48. Opmålingsforretninger om købstædernes brænderier, alf. ordnet efter bynavne, 1804–42. Brænderistatistik 1843–47. Kartoffelsygen 1845–47.

Skibsafgifter, skibsmåling og -registrering: Tilkøbsafgifter af skibe 1837–47.

Handel og skibsfart: Akter vedr. forhandlingerne om handels-traktater med Sverige-Norge 1819–29, med Rusland 1776–1832. Opbragte og prisedømte skibe 1810–15. Embargosagen 1848. Priseregnskab for 1848. Breve vedr. tobakshandelen 1761–78. Jernbanesager (Kbh.-Korsør, Kbh.-Helsingør, Hertugdømmerne) 1844–65.

GtK.s reventuer, balancer, budget og regnskabsvæsen: Beregninger, balancer mm. om told og konsumtion fra div. år og landsdele 1792–1848. GtK.s intrader, reventuer og balancer 1756–1843. Ekstraktforklaringer om toldens og konsumtionens indtægter og udgifter 1840–48.

Sportelbøger: Kopibøger, journaler, kassebøger og regnskaber 1771–1848.

Tabeller og statistiske oversigter: Div. designationer og registraturer over de til GtK. indsendte regnskaber til revision fra danske, norske, tyske, vestindiske og guineiske told- og konsumtionskontorer 1754–1833. Registraturer over Zoll-Archive i Hertugdømmerne i forb. m. embedsskifte mm.

Kommissionen for konfiskeret fjendtlig ejendom 1807–38

Indhold: Kopibøger og journaler. Sager ordnet efter stift 1810–13. Sager ordnet efter journalnummer 1810–38. Tabeller.

Den helsingørske kommission for fjendtlig ejendom 1807–14

Indhold: Diverse.

Diverse kommissioner under Generaltoldkammeret

Indhold: Bl.a. toldsvigsagen i Kbh. 1763–64.

DANSKE TOLD- OG KONSUMTIONSKONTORER 1760–1848

Generaltoldkammerets told- og konsumtionskontorer varetog overbestyrelsen af den lokale told- og konsumtionsopkrævning. Dette bestod i revision af indsendte regnskaber (se Regnskaber s. 723), behandling af indberetninger og forespørgsler fra lokalforvaltningen og ansøgninger og klager fra publikum. Sagområdet forblev igennem hele perioden temmelig ensartet, men varierer i takt med ændringerne i lovgivningen om told og konsumtion og i takt med de økonomiske konjunkturer. I visse perioder sammenlagdes told- og konsumtionssagerne i samme kontor, i andre var de adskilt i forskellige kontorer. Fra 1841 udskiltes revisionen til særskilte toldrevisionskontorer og Kolonialrevisionskontoret.

Det Islandske, færøske og grønlandske (renteskriver)kontor hørte 1773–81 under Vestindisk-guineisk rente- samt general-toldkammer, men både før og efter denne periode under Rentekammeret, hvor dets arkiv er opstillet, se s. 364, jf. VA XII s. 221–28.

Kontorenes arkiver består først og fremmest af kopibøger og

journaler med journalsager. I kopibøgerne er udgåede skrivelser indført med henvisning til sagens journalnummer. Journalerne indeholder – især i periodens begyndelse – udførligt referat af indgåede breve, bemærkning om kollegiets beslutning og dato for udgået brev. Journalerne er ført efter »rentekammersystemet« (jf. s. 42) med tilbagevisning til tidligere akters journalnr. og fremvisning til senere akters journalnr. Sagerne er henlagt på det sidste journalnr., hvortil der er fremvisning. Journalernes fremvisningskæder kan være meget lange. En mindre del af sagerne er henlagt efter emne, men der vil ofte være sager om de samme emner blandt de nummerordnede journalsager.

Danske kontorer for told- og konsumtionsvæsen 1760–91

Juni 1771-jan. 1773 behandlede danske told- og konsumtions-sager af Danske kammer, se s. 337 og VA XII s. 96–100.

Registrering: Seddelreg. 53 (omregistreret 1970).

Københavns told- og konsumtionskontor samt Øresunds- og Sjællands toldkontor 1760–71

Indhold: Kgl. resolutioner, kommunicerede. Kopibøger. Journaler. Div. opgørelser.

Københavns told- og konsumtions- samt Øresunds- og Sjællands toldkontor 1773–91

Indhold: Kgl. resolutioner, kommunicerede. Kopibøger. Journaler. Journalsager. Dokumenter vedr. toldbygninger. Vareopgørelser. Kvægpas.

Fynske og jyske toldkontor 1760–71

Indhold: Kgl. resolutioner, kommunicerede. Kopibøger. Journaler. Journalsager. Indberetninger. Hartkornsspecifikationer. Vareopgørelser. Tobakssalg. Toldkrydstogter. Sagsanlæg.

Fynske og jyske toldkontor 1773–91

Indhold: Kgl. resolutioner, kommunicerede. Kopibøger. Journaler. Journalsager. Indberetninger om eftersyn af toldstederne. Studehandel. Kvægpas. Staldstude i Jylland. Skibsafgifter. Told-ekstrakter. Vareregistre. Toldbalancer. Grænsetoldvæsenets forbedring. Toldkrydstogter. Tolder Lindams sag. Gæsteretssager. Jens Dahls sag.

Danske og norske konsumtionskontor. Danske sager 1763–71

Kontorets sagområde omfattede konsumtionen på landet, herunder familie- og folkeskatten.

Indhold: Kgl. resolutioner, kommunicerede. Kopibøger. Journaler. Journalsager. Alf. vareregistre.

Danske og norske konsumtionskontor. Danske sager 1773–78

Kontorets sagområde omfattede konsumtionen på landet og i købstæderne. Fra 1779 blev købstadskonsumtionen ikke mere bortforpagtet, og de danske konsumtions-sager fordeltes herefter mellem de to ndf. omtalte kontorer.

Indhold: Kgl. resolutioner, kommunicerede. Kopibøger. Journaler. Journalsager. Alf. vareregistre. Ulovlig brændevinsbrænding.

Sjællandske og lollandske konsumtionskontor 1779–91

Indhold: Kgl. resolutioner, kommunicerede. Kopibøger. Journaler. Journalsager. Kopulationspenge i Kbh. Indførsel af kaffebønner. Udførsel af do. Konsumtionsbalancer. Formalingsafgiften. Ind- og udførsel af brændevine.

Jyske og fynske konsumtionskontor 1779–91

Indhold: Kgl. resolutioner, kommunicerede. Kopibøger. Journaler. Journalsager. Indførsel af kaffebønner.

Danske kontorer for told- og konsumtionsvæsen 1791–1823

Registrering: VA II s. 271–72.

Københavns told- og konsumtions- samt (til 1821) Øresunds- og Strømtoldkontoret 1792–1823

Kontorets sagområde omfattede foruden told- og konsumtions-sager fra København og Øresunds- og Strømtolden også sagerne fra Bornholm og Færøerne samt fra 1805 Helsingør og stranddistriktet mellem København og Helsingør. Sagerne vedr. Øresunds- og Strømtolden overgik 30.6.1821 til det samtidig oprettede Øresunds- og Strømtoldkontor.

Indhold: Kopibøger. Journaler. Journalsager. Øresunds toldsager 1803–20. Kgl. resolutioner. Ansøgninger vedr. kgl. resolutioner.

Sjællands og Lollands told- og konsumtionskontor 1791–1804

Indhold: Kopibøger. Journaler. Journalsager. Kgl. resolutioner.

Sjællands (og Fyns) told- og konsumtionskontor 1805–23

Indhold: Sjællandsk-lollandske kopibøger, journaler og journalsager. Kgl. resolutioner.

Fyns (og Århus stifts) told- og konsumtionskontor 1791–1804

Kontorets sagområde omfattede told- og konsumtionssagerne fra Fyn, Langeland, Århus stift, Fredericia og Vejle. Ved kgl. resolution 12.9.1798 samledes alle sager vedr. havne-, fyr- og ringevæsen i dette kontor (jf. s. 423), mens de jyske told- og konsumtionssager overgik til Jyske told- og konsumtionskontor.

Indhold: Kopibøger. Journaler. Journalsager. Kgl. resolutioner.

(Sjællands og) Fyns told- og konsumtionskontor 1805–23

Kontorets sagområde omfattede foruden told- og konsumtions-sagerne fra Fyn og Langeland også sagerne fra Fredericia, Kolding og Ribe samt sagerne vedr. Grænsetoldvæsenet mellem Nørre- og Sønderjylland, som ved kgl. resolution 30.12.1812 flyttedes hertil fra Jyske told- og konsumtionskontor.

Indhold: Fynske kopibøger m. registre. Fynske journaler m. registre. Fynske journalsager. Kgl. resolutioner. Jyske journaler vedr. Fynske toldkontor 1813–16. Do. journalsager.

Jyske told- og konsumtionskontor 1792–1823

Kontorets sagområde omfattede told- og konsumtionssagerne fra Jylland undtagen Århus stift, Fredericia og Vejle. Sidstnævnte sager overførtes til dette kontor fra Fyns told- og konsumtionskontor ved kgl. resolution 12.9.1798. Ved kgl. resolution 30.12.1812 overgik sagerne fra Fredericia, Kolding og Ribe samt sagerne vedr. Grænsetoldvæsenet mellem Nørre- og Sønderjylland til Fyns told- og konsumtionskontor. Disse sager førtes tilbage til Jyske told- og konsumtionskontor 1816.

Indhold: Kopibøger 1792–1804. Journaler 1792–1804. Journalsager 1792–1804. Kgl. resolutioner 1792–1804. Kopibøger 1805–23. Journaler 1805–23. Journalsager 1805–23. Kgl. resolutioner 1805–22. Ekstrakter og balancer.

Danske kontorer for told- og konsumtionsvæsen 1824–40

Registrering: VA II s. 272–73.

Københavns told- og konsumtionskontor 1824–40

Kontorets sagområde omfattede told- og konsumtionssagerne fra København, Bornholm, Færøerne, Helsingør samt stranddistriktet mellem København og Helsingør.

Indhold: Kopibøger. Konceptbreve. Journaler m. registre. Journalsager. Generaliasager. Kgl. resolutioner.

Sjællandsk-lollandske told- og konsumtionskontor 1824–40

Kontorets sagområde omfattede told- og konsumtionsagerne fra Sjælland (bortset fra de til Københavns told- og konsumtionskontor hørende sager), Lolland-Falster og Møn samt Krydstoldvæsenet.

Indhold: Kopibøger. Konceptbreve. Journaler. Journalsager. Kopibog for kryds(told)væsenet. Kryds(told)væsensager 1837–40.

Fynske told- og konsumtionskontor 1824–40

Kontorets sagområde omfattede iflg. kgl. resolution 25.11.1823 told- og konsumtionsagerne fra Fyn, Langeland, Fredericia, Kolding, Ribe og Hjørring toldsted samt Grænsetoldvæsenet mellem Nørre- og Sønderjylland. Kontoret var i denne periode sammenlagt med Industri- og fabrikkontoret.

Indhold: Kopibog for en del af Jylland 1824. Fynske kopibøger 1824–40. Konceptbreve 1834–40. Journal for en del af Jylland 1824. Fynske journaler 1825–40. Fynske og jyske journalsager, adskilt, 1824. Journalsager 1825–40. Jyske sager indgår fra 1825 i de fynske kopibøger, journaler og journalsager.

Jyske told- og konsumtionskontor 1824–40

Kontorets sagområde omfattede told- og konsumtionsagerne fra Jylland med undtagelse af de sager, som hørte under Fynske told- og konsumtionskontor.

Indhold: Kopibøger. Konceptbreve. Journaler. Journalsager. Ekstraktkopibøger og journaler med sager.

Danske kontorer for told- og konsumtionsvæsen (1797)1841–48

Ved kgl. resolution 30.12.1840 adskiltes ekspedition og revision. Revisionen henlagdes til særlige toldrevisionskontorer med undtagelse af Øresunds- og Strømtoldskontoret, som fortsat

havde både ekspedition og revision. Kolonialrevisionskontoret, se s. 432. Toldrevisionskontorerne overgik 3.11.1848 til Generaldevisoratet for det indirekte skattevæsen under Finansministeriet.

Registrering: VA II s. 274–75.

1. danske told- og konsumtions-ekspeditionskontor 1841–48

Kontorets sagområde omfattede told- og konsumtionssager fra København, Sjælland, Samsø, Møn, Bornholm samt Krydstoldvæsenet.

Indhold: Københavnske kopibøger 1841–44. Kopibøger til A-journal 1845–48. Københavnske konceptbreve 1841–48. Københavnske journaler (A-journaler) 1841–48. Københavnske journalsager 1841–44. A-journalsager 1845–48. (København-ske/A-journalen indeholder generalia-sager.)

Sjællandske kopibøger 1841–44. Kopibøger til B-journal 1845–48. Sjællandske konceptbreve 1841–48. Sjællandske journaler 1841–44. B-journal 1845–48. Grådyb tønde- og kabelregnskaber 1821–31. Nysted-Heiligenhafen-færgen 1805–07. Sjællandske journalsager 1841–44. B-journalsager 1845–48.

Kryds(told)væsenets kopibøger 1842–45. Kryds(told)væsenets journaler m. koncepter og journalsager 1844–46 (fra 1844: C-journal). Journalsager til C-journal 1845–48.

2. danske told- og konsumtions-ekspeditionskontor 1841–48

Kontorets sagområde omfattede told- og konsumtionssager fra Lolland-Falster, Fyn og Jylland samt Grænsetoldvæsenet mellem Nørre- og Sønderjylland.

Indhold: Kopibøger for Fyn og Lolland-Falster 1841–48. Fynske koncepter, journaler og journalsager (omfatter også Lolland-Falster) 1841–48. Jyske kopibøger, konceptbreve, journaler og journalsager 1841–48. Fortegnelse o. afgjorte sager til jyske journal.

Øresunds- og Strømtoldkontoret 1821–48

Kontoret oprettedes ved kgl. resolution 30.6.1821 ved udskillelse af sagerne vedr. Øresunds- og Strømtolden fra Københavns told- og konsumtionskontor. Kontoret havde både ekspedition og revision. Jf. Øresunds toldkammer s. 437.

Indhold: Kopibøger m. registre 1821–45. Koncepter 1821–44. Journaler m. registre 1821–49. Indkomne sager 1821–48. Stående ordrer for Øresunds- og Strømtoldvæsenet 1819–40. Forhandlinger om Øresundstolden 1841.

Københavnske told- og konsumtions-revisionskontor 1797–1841(48)

Revisionskontoret på Københavns Toldbod for told- og konsumtionsregnskaber var iflg. kgl. resolution 13.12.1797 fra 1.1.1798 en filial af Københavns told- og konsumtionskontor, men blev ved kgl. resolution 21.4.1812 et selvstændigt kontor. Ved kgl. resolution 30.12.1840 adskiltes ekspedition og revision også for de øvrige dele af landet, og det Københavnske told- og konsumtionsrevisionskontors forretninger overgik til 1. danske toldrevisionskontor.

Registrering: Ureg.

Indhold: Kopibøger 1820–41. Journal 1818–41. Københavnske kreditoplagsantegnelser 1797–1848. Brændevinsbrændingskonsumtionsantegnelser 1806–42. Almindelig pensionsliste 1842–48. – Journalsager 1820–40.

1. danske toldrevisionskontor 1841(38)–48

Kontoret havde revisionen af samtlige told- og konsumtions- samt havne- og fyrregnskaber fra Sjælland, Samsø, Møn og Bornholm. Jf. Regnskaber s. 723.

Registrering: Ureg.

Indhold: Kopibøger. Journaler 1841–48. Journalsager. Generalregnskaber, antegnelser, summariske ekstrakter: Sjælland, Møn, Bornholm 1838–48. Fyn, Lolland-Falster 1838–48. Generalekstrakter: Sjælland, Møn, Bornholm 1842–48. Fyn, Lol-

land-Falster 1840–48. Summariske konsumtionsekstrakter: Sjælland, Møn, Bornholm 1841–48.

2. danske toldrevisionskontor 1841(38)–48

Kontoret havde revisionen af samtlige told- og konsumtions- samt havne- og fyrregnskaber for Nørrejylland, Fyn og Lange- land. Jf. Regnskaber s. 723.

Registrering: Ureg.

Indhold: Journalsager 1841–48. Konsumtionsantegnelser 1838–48. Toldantegnelser 1838–48. Konceptantegnelser 1845–48. Ekstrakter: Jylland 1840–48. Brænderisager 1838–47.

Diverse dokumenter fra de danske told- og konsumtionkontorer 1760–1848

Registrering: VA II s. 277–83 (kun delvis gældende).

København, Helsingør og Øresundsstranden

Indhold: Accisen i København 1769–97. Stemplingsprotokoller 1827–30. Toldvæsenet på Amager 1803–29. De kgl. betjentes fordeling 1820–29. Inventarier for Kbh.s toldkammer 1777–1803. Ansøgninger ang. husleje 1823–29 og 1839–42. Diæt- penge 1827–45. Sygehospitalet i Helsingør 1793ff. Stående ordrer 1798–1831. Den hamburgske dampmølle 1827–48. Konfiskationsrapporter 1818–29. Anholdelsesrapporter 1835–41. Nørreports åbning om natten 1783–1822. Mulkters deling 1833–79. Ålefiskeriet mellem Langebro og Estakaderne 1820–57. Helsingør færgelav 1786–1802.

Det øvrige Sjælland, Jylland og Fyn

Indhold: Forskellige indberetninger om det sjællandsk-fynske toldvæsen 1807–13. Grynøllesagen 1837–43. Fynske ind- komstforklaringer 1830–40. Jyske indkomstforklaringer 1830–40. Ansøgninger om huslejehjælp 1832–38. Rørvigs told- bygning 1801–23. Studehandelen 1813–33. Ekstrakt af Øre-

sundstolden 1771–76. Tobaksprocenter 1808–12. Indberetninger om det sjællandsk-fynske toldvæsen 1814–18. Frederiksværks toldgodtgørelser 1826–38. Generaltoldkammeret i Rendsborg 1807–08. Jyske toldkontors pengesager 1817–23. Toldsteder ved Limfjorden 1822–38. Strandtoldopsynet i Als ved Mariager 1811–36. Journaler fra jyske og fynske krydstoldbetjente 1824–34. Grænsetoldvæsenssager 1787–1814. Kommissionsdom om uordner ved grænsetolden. Ansøgninger om ophævelse af grænsetolden ved Kolding 1843. Div. om Grænsetoldvæsenet 1783–1820. Registraturer for det jyske og fynske toldkontor 1759–70. Gæsteretssag i Århus 1763–64. Ansøgninger om kornudførsel 1808. Anholdelser på Fyn 1816, i Jylland 1813–15. Smuglersagen ved Mogenstrup 1836. Udførsel til Norge 1808–13. Sager med toldembedsmænd: Sandager i Fåborg 1819, Bødtker i Viborg 1821, Bruun i Ålborg 1823. Foldingbrosagen 1790–95. Inkquisitioner om ulovlig brændevinsbrænding 1791–94. Ind- og udførsel af salt, tobak og kaffe 1791–96. Ind- og udførsel af korn og kornbrændevin 1791–98. Bevillinger til brændevinsbrænding i Jylland 1804–09. Amtsstueekstrakter fra Jylland 1804–09. Div. regnskabsekstrakter, skibslister og tabeller. Protokoller o. embedsmænd, toldbestemmelser og -tariffer.

Tabelvæsen og statistik (1797)1811–48

Gruppen omfatter Tabelkontorets arkiv 1811–14 samt andre arkivalier af samme art.

Registrering: VA II s. 275–76 (kun delvis gældende).

Indhold: Tabeljournal m. sager til tabeljournal 1811–14. Forklaringer o. ind- og udførte varer fra og til fremmede steder vedr. Danmark, Norge (til 1813) og Hertugdømmerne 1809–33. Toldindtægter i Kongeriget 1828–30. Eksporten fra sjællandske og lolland-falsterske toldsteder 1838. Indførte konsumtionsbare varer, ordnet efter toldstederne 1844–46. Vareregistre o. importen fra kongerigske toldsteder 1844–47. Sukkerimporten 1818–39. Ind- og udførsel af korn- og fedevare 1805–09. Eksport af korn, smør og ost fra Sjælland og Lolland-Falster 1821–22. Eksport af samme ved div. toldsteder 1832–33. Månedsforklaringer om import og eksport 1847–48. Tabeller vedr.

hele Monarkiet 1832–38. Fortegn. o. priser på korn- og fedevare-
rer i købstæderne 1825–47. Udenlandske priskuranter 1836–46.
Kapitelstakster 1797–1811. Skibsmålinger i Kbh. 1825–30.

HAVNE- KANAL- OG FYRVÆSEN 1760–1848

Det civile havnevæsen hørte oprindeligt som et alm. magistrats-
anliggende under Danske kancelli – for nogle forholds vedkom-
mende dog under Admiralitetet, og for indtægternes (accisens)
vedkommende under Rentekammeret. Fyrene på Anholt og
Skagen hørte i forbindelse med Øresunds toldkammer under
Rentekammeret (jf. VA XII, s. 42). 1735 overgik havnevæsenet
til det samtidigt oprettede Generallandøkonomi- og kommerce-
kollegium, hvor det imidlertid ikke har sat sig arkivalske spor.
Allerede 1739 overførtes havnevæsenet til Intendant de marine
(Søetaten), og i 1746 til General-landets havnekommission
(Rentekammeret, se VA XII, s. 257). Året efter ophævedes den-
ne kommission atter, og ved reskript 23.10.1747 fordeltes sager-
ne efter deres art mellem Rentekammeret og Admiralitets- og
kommissariatskollegiet. I 1760 overførtes havne- og fyrsager fra
Rentekammeret til det samtidigt oprettede Vestindisk-guineisk
rente- samt generaltoldkammer.

Generaltoldkammerets sager vedr. havne og fyr var fra 1760
geografisk fordelt på de forskellige toldkontorer, men samledes
1798 i ét kontor, Fyns told- og konsumtionskontor, hvor en sær-
lig række kopibøger og journaler med journalsager vedr. havne
og fyr anlagdes. (En stor del af de journaliserede havnesager er
dog henlagt sagligt efter den havn, de vedrører.) 1805 omdanne-
des dette kontor til Kontor for havne- og fyrsager, og i 1811
overgik kontoret til den samtidig oprettede Kanal-, havne- og
fyrdirektion.

Sager vedr. anlæg af kanaler samt Københavns kanaler og
havn lagdes 1771 under Overbygningsdirektionen, fra 1773
Bygningsdirektionen (se s. 370 og VA XII s. 233ff). I 1774 ned-
sattes Kanalkommissionen vedr. Ejderkanalen, fra 1796 tillige
vedr. Odense kanal. Kanalkommissionen omdannedes 1804 til

Kanaldirektionen, hvorunder alle sager vedr. kanaler hørte. Kanaldirektionens forretninger overgik 1811 til Kanal- havne- og fyrdirektionen. Kanalkommissionens og – direktionens arkiv 1774–1811 er omtalt i forbindelse med Slesvig-holstenske toldsager, s. 436.

Kanal-, havne- og fyrdirektionen ophævedes atter i 1816, og dens forretninger overgik til Generaltoldkammer- og kommercekollegiet, hvor sagsdannelsen fortsattes i Danske kanal-, havne- og fyrkontor 1816–41 og i Kanal-, havne-, fyr-, industri- og fabrikkontoret 1841–48. Ved kgl. resolution 24.11.1848 overgik havne- og kanalsagerne til Indenrigsministeriet (Kontoret for kommune- og næringssager), og fyr- og vagersagerne til Marineministeriet.

De ndf. omtalte sager vedr. havne-, kanal- og fyrvæsen omfatter enkelte sager fra Kanalkommissionens og -direktionens arkiver samt arkiverne fra de ovf. nævnte kontorer i Generaltoldkammeret og Kanal-, havne- og fyrdirektionen.

Københavns havneadministration 1692–1880, se s. 649–50.

Registrering: VA II s. 284–92 (kun delvis gældende).

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1878 s. 79–81. Aa. Rasch: *Den kgl. kanalkommissions arkiv*, Arkiv 1969. Wilh. von Rosen: *Købstædernes havnekommissioner 1798–1868*, Arkiv 1977.

Forestillinger, kopibøger, journaler og journalsager

Indhold: Reskripter, forestillinger og resolutioner 1771–1823 og 1842–48. Kopibøger for danske havne og fyr 1798–1848. Journaler for danske (kanaler), havne og fyr 1798–1848. Alm. journalsager 1798–1816.

Diverse dokumenter

Indhold: Havneinspektørens sager 1839–48. Havnereglementer 1798–1847. Div. ekstrakter af havnesager fra Jylland, Fyn, Sjælland og Lolland-Falster 1762–1848. Havnenes tilstand og status 1804–46. Havnetakster 1798–1848, mm.

Sager vedr. de enkelte havne og kanaler

Indhold: For hver hovedlandsdel ordnet i alf. orden, men fortløbende nummereret:

Sjælland: 3 Bøgestrømmen. 5 Faxe-Vemmetofte. 6 Frederikssund. 8 Gilleleje. 9 Helsingør. 10 Holbæk. 11 Hornbæk. 12 Humlebæk. 13 Kalleboderne. 14 Kalundborg. 16 Korsør. 17 København. 18 Køge. 19 Nykøbing Sj. 20 Næsbyholms kanal. 21 Næstved. 22 Præstø. 23 Roskilde. 25 Rørvig. 26 Skelskør. 27 Stege. 29 Ulfshale løb og Grønsund. 30 Vedbæk. 31 Vordingborg.

Bornholm: 32, 35 og 37 Bornholm. 36 Rønne.

Lolland-Falster: 38 Bandholm. 39 Fejø. 40 Graabense. 42 Nakskov. 43 Nykøbing F. 44 Nysted. 45 Rødby. 46 Sakskøbing. 47 Stubbekøbing.

Fyn: 48 Assens. 50 Bogense. 51 Fåborg. 52 Kerteminde. 55 Middelfart. 57 Nyborg. 58 Odense. 59 Rudkøbing. 63 Svendborg.

Jylland: 66 Ålborg. 67 Århus. 68 Aggerkanalen. 69 Anholt. 72 Ebeltoft. 73 Fanø. 74 Fredericia. 76 Fladstrand – Frederikshavn. 77 Grenå. 78 Gudenå og Nørreå. 79 Hals. 84 Mariager og Hobro. 85 Horsens. 86 Kolding. 87 Lemvig. 89 Løgstør. 90 Nibe. 91 Nykøbing M. 92 Randers. 93 Ribe. 94 Ringkøbing og Nymindégab. 95 Samsø. 96 Silkeborg. 97 Skive. 98 Struer. 99 Sæby. 100 Thisted. 101 Varde. 102 Vejle.

Indberetninger om strandinger 1833–39. Digeinspektør Christensens sager 1828–35.

Fyrsager mm.

Indhold: Ekstrakter af fyrsager 1771–1807. Div. fyrsager 1771–1833. Stenkul til fyrene 1823–38. Reglement for Ejderkanalen 1787–1810. Div. regnskabssager, konto- og regnskabsbøger 1813–30. Indberetninger til havneinspektørernes gage 1816–30. Personalialia vedr. Ejderkanalen 1833–48. Registre over udgående skrivelser om de enkelte fyr = »U«-protokollerne 1798–1848. Do. registre o. indkomne skrivelser = »I«-protokoller 1798–1848.

Sager om de enkelte fyr: Anholt, Baagø, Christiansø, Fakkebjerg, Fornæs, Gedser, Hammershus, Hanstholm, Hesselø, Hirs-

Bjerregård paa Holmlands Klit, begyndt i August Maaned 1829

Dato.	Vindretning		Aandets Højde			Bemærkning.
	Retning	Højden	+ eller -	Stør.	Sm.	
= 23 ^{de}	Syd S. V. V. V. S.	Nord V. S.	+	0	1½	Vinden opstod d. 22 ^{de} ist. i Aften -
= 24 ^{de}	Ligeledes.	Ligeledes.	+	0	4.	fuld i Aften.
= 25 ^{de}	Syd V. S.	Omry S. S.	+	0	6.	Vindens klar luft med Tvinger. -
= 26 ^{de}	V. S. S.	Ligeledes.	+	0	9½	Tvinger -
= 27 ^{de}	Syd S. S.	Nord S. S.	+	0	9.	Ligeledes
= 28 ^{de}	Ligeledes.	Omry S. S.	+	1.	½	● Glædet luft
= 29 ^{de}	-	-	-	-	-	Ikke luft.
= 30 ^{de}	Nord S.	Omry S. S.	+	1.	2.	Glædet luft.
= 31 ^{de}	Nord S. S.	Ligeledes.	+	0	11.	klar luft med Dæpfen

Septemb^r Maaned.

= 1.	Nord S.	Norden V. S.	+	0	9.	klar luft med Dæpfen
= 2.	Nord S.	Nord S.	+	0	9.	Glædet luft.
= 3.	V. S. S.	Nord S.	+	0	8.	Ligeledes.
= 4.	Ligeledes.	Omry S. S.	+	0	7½.	Ligeledes.
= 5.	V. S. S. S.	Ligeledes.	+	0	6½.	Ligeledes.
= 6.	Syd S. S.	Nord S.	+	0	4½	☾ Glædet luft med Dæpfen
= 7.	V. S. S. S.	Ligeledes.	+	0	3.	klar luft med Dæpfen
= 8.	Syd S. S.	Omry S. S.	+	0	3.	vindens tyk luft med Regn og Dæpfen -
= 9.	Syd S.	Ligeledes.	+	0	6.	Ligeledes

Generaltoldkammeret: Havne-, kanal- og fyrvæsen, Sager vedr. de enkelte havne, Digeinspektør Christensens sager vedr. Limfjorden, Ringkøbing fjord, Odense kanal, Kerteminde havn og Sprogø 1828-35. - Daglige iagttagelser over vandets stigen og falden i Ringkøbing fjord ved Bjerregård paa Holmlands klit august-september 1829 med angivelse af vindretning og -styrke samt bemærkninger om vejret.

holmene, Nakkehoved, Refsnæs, Sprogø, Kronborg, Møn, Skagen, Slipshavn, Stevns, Tunø.

Fyrskibene: Drogden, Knobben, Trindelen. Alm. fyrsager 1818–48. Sagen om fyrinspektørembedet 1817–38. Fyrregnskaaber 1841–46.

Vagervæsenet: Kopibøger 1814–40. Journaler 1814–48. Tegnebøger 1817–48. Vagervæsenets sager 1814–48. Acta betreffend die Registrierung des Bakenwesens an der Westküste Schleswigs 1835–44. Do. Acta betreffend Husum und Listertief.

Poul Løvenørns embedsarkiv 1796–1825

1796 fik kaptajn Poul Løvenørn ordre til at inspicere havne og fyr i Norge og Danmark, fra 1797 også færgerne. Under udførelsen af dette hverv, der udviklede sig til, at han knyttedes som sagkyndig konsulent til Generaltoldkammeret, og senere blev deputeret, anlagde han de korrespondanceprotokoller, som udgør hans arkiv.

Registrering: Seddelreg. 53.

Indhold: Kopibøger vedr. (Kanal-), havne- og fyrvæsen 1796–1823. Kopibøger vedr. færgefarten mellem Nysted og Heiligenhafen (1797)–1811. Kopibøger vedr. færgevæsenet 1809–25.

Kanal-, havne- og fyrinspektoratet 1815–48. Kanal- og havneinspektoratet 1848–68

1815 udnævntes kaptajn C. H. Henne til et nyt embede som havne- og fyrinspektør. Efter Poul Løvenørns død 1826 overtog han også opsynet med færgevæsenet. 1848 henlagdes fyrvæsenet under Marineministeriet, og Kanal- og havneinspektoratet under Indenrigsministeriet. Havneinspektoratet nedlagdes 1868, og dets forretninger overgik til Vandbygningsvæsenet.

Registrering: Seddelreg. 53.

Indhold: Kopibøger 1815–65. Kopibøger vedr. færgevæsen 1817–68. Journaler 1815–63, 1867–68. Jf. Havneinspektørens sager 1839–48 i gruppen Diverse dokumenter ovf. s. 424.

VESTINDISKE OG GUINEISKE SAGER 1760–1848 (93)

Da Vestindisk-guineisk kompagni (jf. s. 537) afvikledes 1754–55, overtog staten øerne i Vestindien og etableringerne på Guineakysten. Sager vedr. Vestindien og Guinea hørte herefter under Rentekammeret, hvor der ved kgl. resolution 28.11.1754 oprettedes et Vestindisk-guineisk renteskriverkontor (jf. VA XII, s. 93 og VA XIV, s. 162–63).

Ved oprettelsen 7.1.1760 af Vestindisk-guineisk rente- samt generaltoldkammer overgik de vestindisk-guineiske sager hertil. De behandledes dels i Toldkammerkancelliet, dels i Vestindisk-guineisk renteskriverkontor 1760–71, 1773–1816. I perioden 1771–73 hørte de vestindisk-guineiske sager under Danske kammers 3. Bureau, i hvis arkiv (se VA XII s. 97) sagerne fra denne periode er opstillet som en del af Rentekammerets arkiv. 1765–78 varetoges størsteparten af sagerne vedr. Guinea af Det kgl. oktrojerede guineiske kompagni (se VA XIV s. 261ff). Da Vestindisk-guineisk rente- samt generaltoldkammer i 1816 forenedes med Generallandøkonomi- og kommercekollegiet til Generaltoldkammer- og kommercekollegiet, forenedes Vestindisk-guineisk renteskriverkontor med Kommercekollegiets Ostindiske fags sekretariat (se s. 458), der administrerede besiddelserne i Indien (Trankebar mm.) Det nye kontor, Indiske kontor, havde således sagerne vedr. samtlige daværende tropiske kolonier. I 1841 sammenlagdes Indiske kontor med Handels- og konsulatkontoret og blev til Kolonial- og handelskontoret.

Ved kgl. kundgørelse 24.11.1848 henlagdes sagerne vedr. kolonierne under Finansministeriet, hvor der samme år oprettedes et direktorat, Koloniernes centralbestyrelse (se VA XX s. 15ff). 1850 blev de guineiske etableringer overdraget til Storbritannien. Koloniernes centralbestyrelses (Finansministeriets) sager vedr. Guinea og etableringernes afvikling til 1893 (kopi-bøger, journaler, journalsager mm.) er placeret i forbindelse med Generaltoldkammerets arkiv og omtalt i det følgende.

Af de vestindiske og guineiske sagers nuværende opstilling kan det ikke ses, hvilke arkivalier der må henregnes til henholdsvis Toldkammerkancelliet/Sekretariatet og til Vestindisk-guineisk renteskriverkontor, Indiske kontor og Kolonial- og handelskon-

toret. Visse arkivalier vedr. Vestindien og Guinea er dog placeret i Toldkammerkancelliets arkiv (se s. 408). Sammenlægningerne af kontorerne vedr. kolonierne har haft ringe betydning for arkivdannelsen, idet der igennem hele perioden er opretholdt særskilt arkivdannelse for henholdsvis vestindisk-guineiske sager og ostindiske sager. Vestindisk-guineiske sager regnes således arkivmæssigt til Generaltoldkammeret, mens ostindiske sager arkivmæssigt hører under Kommercekollegiet (se s. 458). En undtagelse er dog forestillingsprotokollerne, idet ostindiske forestillinger fra kollegiernes sammenlægning i 1816 indgik i de vestindiske forestillings- og resolutionsprotokoller, som i 1824 skiftede navn til Indiske forestillinger.

Arkivalierne er ndf. anført i deres nuværende opstilling, som indeholder visse inkonsekvenser og må betragtes som midlertidig.

En række sagområder vedr. tropekolonierne sorterede under andre myndigheder end de her nævnte. Gejstlige sager og justitssager hørte, også i kompagnitiden, under Danske kancelli (jf. VA I s. 4, 44, 55, 69, 73 og 120). Fra 1800 behandledes justitssager i Danske kancellis 3. (5.) dept., mens kirkesager hørte under 1. dept. Militære sager hørte fra statens overtagelse af øerne under Generalkommissariatskollegiet (Generalitetet), men ved hærreformen 1763/64 henlagdes den militære styrke i Vestindien, som stod uden for den alm. militære organisation, til Vestindisk-guineisk rente- samt generaltoldkammer. Fra 1805 hørte de koloniale tropper direkte under kronprinsen/kongen (Generalladjudanturen), se VA XX s. 14ff. Den 1786 oprettede Vestindiske gældsslikvidationsdirektion og de lokale gældsslikvidationskommissioner på øerne hørte under Finanskollegiet. Da direktionen ophævedes 1816, henlagdes dens forretninger til Direktionen for statsgælden og den synkende fond.

Registrering: VA II s. 293–99 (kun delvis gældende).

Hjælpemidler: Ekstraktfortegnelser over kgl. resolutioner vedr. Vestindien og Guinea 1760–1824, 3 bd. (reg.vær). Kgl. resolutioner vedr. Vestindien og Guinea 1825–45, 3 bd. (reg.vær). Alf. register over vestindiske embedsudnævnelser 1849–54 (reg.vær).

1760–71

Arkivalierne i denne gruppe er en fortsættelse af Vestindisk-guineisk renteskriverkontors arkiv 1754–60 i Rentekammerets arkiv, se VA XII s. 93–95.

Indhold: Kgl. resolutioner 1760–71. Kopibøger 1764–71. Koncepter til amerikanske og afrikanske breve 1760–67. Amerikanske og afrikanske kopibøger 1760–66. Europæiske brevkopibøger 1760–71. Koncepter til samme. Europæiske brevjournaler. Indkomne europæiske (og guineiske) breve 1760–70. Vestindisk journal 1760–71. Indkomne vestindiske breve 1759–71. Guineisk journal 1760–68. Indkomne guineiske breve 1760–68.

1771–1816

Fra 6.6.1771 til 21.1.1773 hørte de vestindiske og guineiske sager under Danske kammers 3. Bureau, hvis arkiv er placeret i Rentekammerets arkiv (se VA XII s. 97). Visse af ndf. anførte arkivalier er en fortsættelse heraf.

Indhold: Vestindiske (fra 1775 tillige omfattende Guinea) forestillings- og resolutionsprotokoller 1771–1815. Vestindiske (og guineiske) kgl. resolutioner 1771–1816. Vestindiske kopibøger 1772–1820. Brevkoncepter 1770–72, 1776, 1815–16. Vestindisk brevprotokol 1785–1803. Duplicatkopi af erklæringsbøger 1808–15. Vestindisk journal 1773–1816. Sager til vestindisk journal 1773–1816. Embedseder og kautioner 1775–1846. Søpasprotokol 1771–72. Certifikatprotokol 1776–81. Udskrifter af vestindiske søpasprotokoller 1788–1852. Vestindisk søpasprotokol 1816–36. Ostindisk søpasprotokol 1816–30. Akter vedr. det indiske søpasvæsen 1771–1832. Samlinger af aktstykker vedr. Vestindien, især om negrenes forfatning 1733–88. Love for St. Thomas. De fra guvernør P. Hansens bo afgivne sager. Protokoller m. forskellige oplysninger om Vestindien m. reg.

Diverse dokumenter 1754–1848 (65)

Indhold: Zahruller over tropperne 1762–70. Div. skifteforretninger og retssager. Dokumenter o. negerhandelens bedre indretning og ophævelse 1783–1806. Udkast og betænkninger o.

negerlovene 1783–89. Negerhandelens afskaffelse, kommissionens forslag 1789. Schimmelmanske papirer om Kommissionen for negerhandelens afskaffelse 1778–1809. Det engelske parlaments forhandlinger om slavernes transport til Amerika – 1789. Møstingske papirer om vestindiske forfatningsforhold vedr. negrene 1826–34. Kommissionen ang. negrenes stilling i Vestindien 1834–43. Akter vedr. slaveemancipationen 1844–47. Negeremancipationen efter reskript 1847–53. Bygningsvæsen 1756–1832. Skibsværft og lods på St. Croix 1797–1847. Kollekten efter branden på St. Thomas 1804. Protestant Kayen 1829–33. Guvernør v. Scholtens sag 1848. Div. sager om handel, skibsfart, toldvæsen, embedsmænd, skoler mm. Skiftesager. Sportler 1785–1840. Den engelske besættelse 1801–07. Forsvarsvæsen og forfatning (heri om Oxholms rejse 1778) 1775–1840. Chr. Martfeldts samlinger om Dansk Vestindien. Regnskabsvæsen, herunder Indisk kontors tegnebøger, guvernementets regnskabshovedbøger mm. Visdomsbøger vedr. Vestindien og Guinea 1665–1828. Negerbefolkningen i Vestindien 1755–1840. Reglementer vedr. Guinea 1792–1843. Guineiske forter 1767–87. Guineiske skiftebøger 1793–1807. Guineiske sager 1765–1850.

1816–48 (93)

Sagerne vedr. Vestindien 1849ff er i Koloniernes centralbestyrelses (Kolonialkontorets) arkiv, se VA XX. Kolonialkontorets sager vedr. Guinea og afviklingen efter afståelsen i 1850 er i Generaltoldkammerets arkiv og omtales i det følgende.

Indhold: Vestindiske forestillings- og resolutionsprotokoller (fra 1824: Indiske forestillings- og resolutionsprotokoller. Indeholder også ostindiske forestillinger og resolutioner) 1816–48. Indisk register (alf. register over vestindiske, guineiske og ostindiske forestillinger og kgl. resolutioner) 1773–1865. Vestindiske kgl. resolutioner 1817–45. Vestindiske kopibøger 1817–48. Vestindiske koncepter 1817–45. Vestindisk journal 1817–48. Sager til samme 1817–47. Henlagte sager 1814–48. Den vestindiske regerings rapporter 1815–44. St. Thomas raads rapporter 1802–44. Guineisk resolutionsprotokol 1816–50. Guineiske kopibøger 1816–93. Reg. til samme 1829–66. Koncepter 1816–74. Guineisk journal 1776–1893. Journalsager 1780–1893. Be-

tænkninger og ekstrakter vedr. Guinea 1832–33. Den guineiske kommission af 9.1.1833 1788–1847 (se seddelreg. 53). Div. aktstykker, skiftebreve og rapporter vedr. Guinea. Fakturabøger 1773–1846. Regnskabsbøger 1827–46.

Kolonialrevisionskontoret 1755–1852

Kontoret oprettedes 1841 og overgik 3.12.1848 til Generaldevisoratet for det indirekte skattevæsen under Finansministeriet.

Registrering: Ureg.

Indhold: Kopibøger 1841–50. Journaler 1841–50. Journalsager 1841–46. Erindringsregistraturer 1783–1804. Annotationer 1755–1842. Jf. regnskaber s. 725.

SLESVIG-HOLSTENSKE TOLDSAGER 1760–1848

Generaltoldkammerets toldsager vedr. Hertugdømmerne er for størstepartens vedkommende afleveret til Tyskland og er nu i Landesarchiv i Slesvig. De sager, som er i Rigsarkivet, angår dels virkningerne af krigen 1807–14, dels Monarkiet som helhed. Tyske forestillinger og resolutioner samt bestallingsprotokoller, ekspeditionsprotokoller, journaler mm. vedr. Hertugdømmerne er i Toldkammerkancelliets/Sekretariatets arkiv, se s. 408.

Registrering: Seddelreg. 53.

Grænsetolddirektionen 1810–34

Grænsetolddirektionen i Altona, senere i Glückstadt, havde overtilsynet med toldvæsenet ved Holstens sydlige grænse. 1813 underlagdes direktionen Toldopsynskommissionen i Rendsborg. Da sidstnævnte kommission ophævedes i 1814, overdroges overtilsynet med de i Ditmarsken ansatte toldbetjente til Grænsetolddirektionen. Grænsetolddirektionen ophævedes 1834.

Indhold: Cirkulærebog 1810–13. Journaler 1813–34. Div. sager, herunder konfiskationer. Meldinger fra toldstederne: Segeberg,

Elmshorn, Oldesloe, Barmstedt, Glückstadt, Reinbeck, Neustadt, Langenfelde, Ülzen, Rantzaу, Preetz, Lütjenburg, Oldenburg, Krempe, Stockelsdorf, Brunsbüttel, St. Margarethen, Poppenbüttel, Altona, Heiligenhafen mm. Korrespondance m. div. grænseopsynsmænd. Ditmarkiske toldsager. Toldopsynskommissærer. Indkomne breve og koncepter 1826–34.

Grænsetolddistriktskommissionen i Ütersen 1810–13

Indhold: Indkomne breve fra Grænsetolddirektionen 1810–13. Indbyggernes opgivelser af varelagre 1812. Diverse.

Toldopsynskommissionen 1810–14

Oprettet ved plakat 9.8.1810. *Registrering:* Folioreg. 126.

Indhold: Journaler. Pasprotokol 1810–13. Akter I–XXX 1810–14. Indkomne breve. Akter vedr. enkelte opsynsmænd. Husundersøgelser i Ditmarsken. Diverse.

Varetoldkontrolkommissionen 1812–14

Kommissionen førte tilsyn med overholdelse af forordning 13.6. 1812 ang. skærpede forholdsregler mod forbudt handel, dvs. handel med England.

Registrering: Folioreg. 126.

Indhold: Sager, især Angabeprotokollen, inddelt efter de enkelte lokaliteter: A) Ærøskøbing, B) Åbenrå, C) Bredstedt, D) Kappel, E) Eckernførde, F) Femern, G) Før og Amrum, H) Frederikstad, I¹) Haderslev, I²) Højer, I³) Husum, K) Lek, L) Løgumkloster, M) Marstal, N) Nordborg, O) Pelworm, P) Sønderborg, Q) Slesvig, R) Sild, S) Tønning, U) Rendsborg.

Tyske toldkontor (1606) 1760–81

Kontoret oprettedes 1760, men arkivet indeholder en del ældre toldsager. Tyske toldsager behandlede 1771–73 i Tyske kammer, se s. 398.

Indhold: Registrant over holstenske toldsager 1668–1774. Kopibog 1771. Bemærkninger til toldrulle 1711. Toldsvigsagen i Ærøskøbing 1772–80. Vareregistre fra toldstederne 1762.

Holsten-gottorpske toldsager ca. 1720–74, afleveret efter mageskiftets fuldbyrdelse, fra flg. toldsteder: Preetz, Oldenburg, Itzehoe, Rendsborg, Neumünster, Barmstedt, Oldesloe, Segeberg, Neustadt, Reinbeck, Trittau, Schiffbeck, Kiel, Ülzburg. Schaumburg-tolden i Hamburg 1606–1768. Alm. sager 1704–73. Sager om fabrikker og manufakturer 1758–73.

Generaltolldirektoratet for Slesvig 1781–91

Fr. Henr. Stemann udnævntes 19.2.1781 til »Directeur des Commerz- und Zollwesens bey dem neuen Canal und zugleich zum General-Zoll-Directeur über alle Zollstätte in Unserm Herzogthum Schleswig«. Også Kiel og Rendsborg skulle høre under ham i toldsager. Stemann døde 30.4.1791. Jf. Kanalkommissionen 1774–1804 s. 436.

Indhold: Samling af efterretninger, bestemmelser, forordninger mm. 1716–90. Sager om de enkelte toldsteder, fordelt i konvolutter betegnet I–XXIII 1781–91.

Slesvigske toldkontor 1781–1841

Indhold: Sager om kondemnerede (beslaglagte) skibe og varer i Hertugdømmerne 1809–17. Sager om kondemneret fjendtlig ejendom i Hertugdømmerne 1808–17. Sager om de kondemnerede skibe »Sirene«, »Charlotte« og »Admittance« 1814–21. Andre kondemnationssager, falskmøntersagen 1809–20. Sagen mod toldforvalter Kobbe i Frederiksstad 1812–31. Sagen mod kanalkontrollør Klincker, Tønning 1792–1815. Sager mod enkelte personer om bl.a. toldsvig: Salomon 1808–16, Gabel 1812–20, købmandsskabet i Flensborg m.fl. 1819–28, Stenhof i Marstal 1817–36. Zachariæ i Flensborg 1813–29. Mangler i Flensborg toldregnskaber 1808–19. Skibsmålingsprotokoller fra de slesvigske toldsteder 1830. Sager ang. søindrulleringen 1793–1840. Sager ang. Flensborgs handel på Vestindien 1773–1808.

Holstenske toldkontor 1781–1841

Fra 1816: Holsten-lauenburgske toldkontor.

Indhold: Journalsager vedr. Altona toldsted 1781–84. Sager ang. de af fjendtlige tropper ved holstenske toldsteder 1813–14 borttagne penge og effekter 1811–33. Skibsmålingsprotokoller fra holstenske toldsteder 1830. G. F. Frelsens embedspapirer 1770–1805. Levering af heste til det franske kavalleri 1812–14. Kommissionen til anlæg af toldsteder ved Lübeck og Wandsbeck 1811.

Slesvigske toldekspeditionskontor 1841–48 samt Holsten-lauenburgske toldekspeditionskontor 1841–48

Enkelte sager før 1848 fra disse kontorer er lagt til de tilsvarende kontorers arkiver 1848ff (Finansministeriet).

Revisionskontoret for en del af de slesvigske og holstenske toldregnskaber 1830–41

Indhold: Kopibøger 1830–41. Journaler 1830–40. »Abgethane Sachen« (journalsager) 1830–39.

Slesvigske toldrevisionskontor 1841–48

Sagerne er delt ved ca. 1848, således at en del sager (protokoller) før 1848 er i Slesvigske toldrevisionskontor under Finansministeriet, Generaldecisoratet for det indirekte skattevæsen (senere 2. revisionsdepartement).

Indhold: Kopibøger 1841–47. Journaler 1841–47. Inventarielister for det ved Ejdermundingen stationerede lods-, signal- og fyrskib 1841–46.

Holsten-lauenburgske toldrevisionskontor 1841–48

Sagerne er delt ved ca. 1848, således at en del sager (protokoller) før 1848 er i Holsten-lauenburgske toldrevisionskontor under Finansministeriet, Generaldecisoratet for det indirekte skattevæsen (senere 2. revisionsdepartement).

Indhold: Kopibøger 1841–46. Journaler 1841–46. Forordninger om Elbskibsfarten 1821–48.

Kanalkommissionen 1774–1804. Kanaldirektionen 1804–11

Se indledningen til gruppen Havne-, kanal- og fyrvæsen s. 423. En stor del af Kanalkommissionens og -direktionens arkiv er i Landesarchiv i Slesvig.

Indhold: Kgl. reskripter, resolutioner og forestillinger vedr. Ejderkanalen 1774–1811. Generaltolddirektør Fr. Henr. Ste-manns korrespondancesager som medlem af de under Kanalkommissionen hørende kommissioner i Holsten og direktør for Ejdertoldvæsenet 1770–90 samt som direktør for det nye vej-anlæg Rendsborg-Hamburg 1782–85.

Den slesvig-holstenske oprørsregering: Finansdepartementet og toldrevisionskontoret 1848–52

Indhold: Journal for det slesvigske toldrevisionskontor i Flens-borg 1851–52. Finansdepartementet for den slesvig-holstenske oprørsregering, sager om afskedigede embedsmænd 1849–51. Toldembedsmænds anerkendelse af regeringen. Kopibogsregi-ster 1848–52. Den blandede kommission for hertugdømmet Slesvig, toldsager 1849–51.

Holstenske grænsegendarmeri 1842–48

Indhold: Tjenestejournaler.

ØRESUNDS TOLDKAMMER 1544–1857

Øresunds toldkammer i Helsingør administrerede klareringen af øresundstolden. (Strømtolden ved Bælterne klareredes ved Strømtoldkamrene i henholdsvis Nyborg og Fredericia.)

Øresundstolden var oprindelig et kgl. regale, dvs. en særindtægt, kongens håndpenge, for hvilke kongen ikke skulle aflægge regnskab. Under enevælden gik indtægten i kongens egen kasse, Partikulærkammeret, indtil dette kammers indtægter omordnedes 1771, og øresundstolden inddroges under den almindelige finansforvaltning. Indtil 1771 førtes tilsynet med øresundstoldens forvaltning dels af Partikulærkammeret, dels af Rentekammeret – fra 1760 af Generaltoldkammeret – som foretog en vis regnskabsrevision. Først efter 1771 lykkedes det gradvis for Generaltoldkammeret at etablere tilsyn og regnskabsrevision af tilnærmelsesvis samme omfang som over for den øvrige lokale toldforvaltning. Øresunds toldkammer havde dog helt til øresundstoldens ophævelse 31.3.1857 en langt større selvstændig kompetence end noget andet toldsted. Fra 24.11.1848 hørte øresundstolden under Finansministeriet.

Regnskaber for øresundstolden er bevaret fragmentarisk fra 1497 og i næsten ubrudt række 1557–1857. Se Regnskaber s. 728. I den periode, hvor der førtes to sæt hovedregnskabsbøger, har det ene sæt proveniens i Øresunds toldkammer.

Øresunds toldkammers arkiv indeholder akter tilbage til 1544. Før 1830 er sagerne sagligt henlagt efter emne. Den udførlige registratur herover er anlagt o. 1740 og refererer en del akter, som senere er gået tabt. Fra 1830 er sagerne henlagt på journalnummer (rentekammersystem).

Registrering: Folioereg. 118 s. 1–21.

Indhold: Registraturer over breve, dokumenter, toldruller, traktater, ordrer og instruktioner 1544–1829. Kopibog for kgl.

resolutioner 1628–97. Forestillings- og brevprotokol 1739–1829. Deliberationsprotokol 1739–1812.

Dokumenter og brevskeber om div. emner 1544–1830: Kgl. missiver, instruktioner og kvittancer mm. til toldere og toldskrivere ved Øresunds toldkammer 1554–1660. 1) Traktater m. kgl. ordrer, erklæringer mm. 1665–1828. 2) Toldruller 1690–1830. 3–11) Div. nationaliteters behandling, klager, toldsvigsager 1662–1830: hollænderne, englænderne, russerne, svenskerne, franskmændene, hanseaterne og Monarkiets egne undersætter. 12) Toldens erlæggelse, månedekstrakter over toldens beløb 1662–1814. 13) Toldbøgernes førelse, toldrevisionskontrollør 1702–1829. 14) Kassesager 1668–1828. 15) Fattiges og ekstra-penge, pensioner og gratialer 1706–1830. 16) Instruktioner for direktør og betjente mm. 1668–1820. 17) Personaleforhold, gage, bestallinger 1663–1830. 18) Toldfri skibe og varer 1687–1823. 19) Handelskompagnier 1690–1827. 20) Hoffers og gesandtskabers toldfrihed 1662–1775. 21) Lystjagters fritagelse for klarering 1739–74. 22) Bonificering for høj eller ubegrundet afgift 1701–1830. 23–24) Fortiede varer, skipperes anholdelse, fritagelse for straf for toldsvig mm. 1664–1830. 25–26) Salutering og fyr 1672–1829. 27) Karantæne 1709–1828. 28) Toldembedsmænds fritagelse for div. afgifter, kammeret som skiftemyndighed, nådensår 1668–1790. 29) Fremmede konsulere og kommissionærer i Helsingør 1683–1830. 30) Div. kgl. ordrer mm. 1661–1827. 31) Kammerbreve 1700–1823. 32) Lodser og færgelav, processen mod kancelliasessor Frisch. 33) Toldkammerbygningen, Putschers gård 1730–1830. 34) Tvistighederne med translator With 1723–29. 35) Årlige vareregistre med tilhørende kammerbreve 1773–91. 36) Diverse 1664–1821.

Sekretariatet 1849–57: Journaler m. registre 1831–56. Kopibøger m. registre 1831–56. Korrespondancesager 1830–57. Toldbøger, skibsliste-bøger 1849–57.

Andet: Vareregistre 1773–1856. Lister over varer ført gennem Øresund 1831–56. Strømtoldstedernes vareregistre 1842–57. Toldret og toldruller 17.–18. årh. Tolddirektørers embedsarkiver mm. Øresunds friskole 1799–1821. Tabeller over forliste skibe 1843–57. Nordamerikanske skibsføreres protestprotokol 1856. Toldinspektørernes journal for vind og vejr 1824–52. do. for opbrugte skibe 1818–25. Bugseringsprotokoller 1834–57. Dampskibet Herthas papirer 1834–57. Dampskibet Uffos papi-

rer 1851–57. Øresunds toldbøger 1660–1857. Skibsliste-bøger 1740–1850. Kassererkontorets kopibøger, journaler, regnskabsbøger 1835–57. Toldkasserer C. F. Holms papirer (akter vedr. sundtolden 1642–1834) 1855–58.

Litteratur: Marcus Rubin: *Sundtoldens Afløsning*, H.T. 7. rk. 6. bd., 1905–06. Sune Dalgård: *Reformationen på Øresunds toldbod 1641*, Festskrift til Astrid Friis, 1963 (m. div. litt. henvisninger). Jan Kanstrup: *Svigagtig angivelse. Øresundstolden i 1700tallet*, Zise 1979, nr. 3, 1980 nr. 1.

KOMMERCESAGERNES BESTYRELSE

Kommercevæsenet var den offentlige virksomhed, hvorved man på grundlag af tidens merkantilistiske, økonomisk-politiske teorier ville fremme »commerciën« og på den måde bibringe staten økonomisk styrke. »Commerciën« omfattede råvareproduktionen, manufaktur- eller fabrikvæsenet samt uden- og indenrigshandelen med rå- og manufakturvarer, herunder konsulatsvæsenet. Det første Kommercekollegium virkede i årene fra 1678 til ca. 1685, det andet i årene 1704–31. De var begge væsentligst københavnske organer, oprettet med henblik på fremme af næringslivet i hovedstaden, og deres arkiver er i Københavns Stadsarkiv. Med oprettelsen af Kommercekollegiet i 1735 blev statens virksomhed til fremme af »commerciën« rigsomfattende. Yderligere havde man nu i højere grad end tidligere fået forståelse for de økonomiske sammenhænge mellem »commerciën«s forskellige bestanddele.

Litteratur: Kristof Glamann: *Otto Thotts uforgribelige tanker om kommerciens tilstand*, 1966. Frank Jørgensen og Morten Westrup: *Dansk centraladministration i tiden indtil 1848*, 1982.

KOMMERCEKOLLEGIET 1735–71

Kommercekollegiet udnævntes 5.12.1735 og fik som officiel betegnelse: »*General-Landets-Økonomi- og Commercekollegium*«. Kollegiet var fra begyndelsen tiltænkt et meget omfattende virkefelt, og det var øjensynlig planlagt, at Rentekammeret skulle afgive en stor del af sine sager vedr. f.eks. råvareproducerende erhverv som landvæsen og bjergværksvæsen til Kommercekollegiet. Det blev kun i et vist omfang gennemført, og grænserne mellem Kommercekollegiets og Rentekammerets ressort forblev

flydende. Fra 15.2.1768 var Kommercekollegiet i ca. 3 år forenet med Generaltoldkammeret under én fælles, kollegial ledelse.

Registrering: Folioreg. nr. 215a.

Litteratur: Indledning i folioreg. 215a.

Dansk-norske sekretariat

Foruden at behandle de dansk-norske kommersesager fungerede Sekretariatet tillige som kollegiets fælles sekretariat. Noget »kammerkancelli« oprettedes ikke under Kommercekollegiet.

Indhold: Forestillinger med kgl. resolutioner 1736–70. Forordninger 1735–70. Register til forestillingerne 1736–72. Koncessions- og privilegieprotokoller 1735–71. Relationer over stifternes tilstand i h.t. cirk. 25.7.1735 1735–37. Supplikprotokoller 1736–56. Deliberationsprotokoller til supplikprotokollerne 1736–56. Projektprotokoller 1736–54. Deliberationsprotokoller over projekter 1737–52. Kopibøger 1735–71. Journaler og journalsager 1736–71. Samlede journalsager vedr. brandkasser og brandordninger i Danmark 1736–59.

Tyske sekretariat

Tyske sekretariat ekspederede foruden de tyske kommersesager tillige sagerne vedr. udenrigshandelen og derfor også sagerne vedr. det *konsulatsvæsen*, som udbyggedes i årene efter 1740. I forbindelse hermed fik det i tiden efter 1747 tillige sagerne vedr. de nordafrikanske sørøver- eller Barbareskstater: Algier, Marokko, Tunis m.fl.

Indhold: Forestillinger med kgl. resolutioner 1736–70. Register til de kgl. resolutioner 1736–72. Forestillingsekstrakter med resolutionspåtegning 1737–70. Div. kgl. ekspeditioner 1736–68. Privilegie- og koncessionsprotokoller 1736–71. Originale privilegier 1736–60. Algierske søpasprotokoller 1747–71. Ekstraktprotokoller (supplikprotokoller) 1736–65. Deliberationsprotokoller til ekstraktprotokollerne 1736–65. Ordre- og missiveprotokoller 1735–50. Kopibøger 1750–71. Journaler og journalsager 1735–45 og 1754–71. Sager vedr. kommerce- og økonomikollegier i Hertugdømmerne 1744–68. Sager vedr. kom-

munegælden i Hertugdømmerne 1739–59. Sager vedr. landvæsen, vandafledning og digevæsen i Hertugdømmerne 1740–52. Sager vedr. indførelse af lighed i mål og vægt i Hertugdømmerne 1749 og 1767. Designationer over de personer, som har forladt Hertugdømmerne 1746–52. Sager vedr. handelen og afsættningen af danske fabrikvarer i Hertugdømmerne 1740–68. Lister over hjemmehørende skibe i Hertugdømmerne 1745–57. Handelstraktater 1670–1756. Konsulatsrapporter fra Italien 1747–62. Konsulatsrapporter fra div. konsulater og sager vedr. konsulatsvæsenet 1747–71. Sager, presentregnskaber mm. vedr. forholdet til Tyrkiet, Algier, Marokko, Tripolis og Tunis 1744–71. Sager, regnskaber mm. vedr. kommercefonden 1736–71.

Diverse sager fra Dansk-norske og Tyske sekretariat

I denne store gruppe af journaliserede og ikke-journaliserede sager er sammenført sager fra begge sekretariater.

Indhold: Otto Thotts »Uforgribelige tanker om commerciens tilstand og opkomst« 1735. Sager vedr. Kommercekollegiet og dets betjente 1736–71. Sager vedr. bankvæsenet 1702–37. Sager vedr. div. projekter (1693) 1736–69. Sager vedr. kvægsygen i Danmark og Hertugdømmerne 1745–71 (77). Sager og regnskaber vedr. Generalmagasinet (fra 1768: Generalmagasinkontoret) 1737–71. Sager vedr. manufakturer og fabrikker i almindelighed 1736–71. Sager vedr. klæde- og uldmanufakturer mm. 1736–71. Sager vedr. silkemanfakturer og silkevævere mm. 1687–1758. Sager vedr. tøjmagere og tøjmanfakturer 1736–69. Sager vedr. Anton Hübners manufaktur i Odense 1755–63. Sager vedr. farvere, tøjtrykkere og valkemøller 1739–68. Sager vedr. garverier, læderfabrikker og læderhandel 1742–61. Sager vedr. papir-, tapet- og kortfabrikker 1746–54. Sager vedr. Det københavnske saltværk 1740–43. Sager vedr. diverse manufakturer og fabrikker (1699) 1734–70. Sager vedr. lav og håndværkere m.fl. professionister 1738–69. Forslag til handelens og navigationens opkomst (1739) 1770–71. Sager vedr. kødleverancen til Frankrig ved Ryberg & Co. m.fl. 1756–60. Diverse sager vedr. handelen og søfarten 1730–68. Tabeller over skibsfarten og skibe hjemmehørende i Danmark, Norge og Hertugdømmerne 1746–67. Div. sager vedr. hesteavl mm. 1738–65.

Brandforsikringskontorerne 1761–71 (1816)

Under Kommercekollegiet sorterede fra 1761: dansk-norske brandforsikringskontor samt det i 1768 oprettede Tyske brandforsikringskontor for købstæderne. Disse brandforsikringskontorer overgik i 1816 til kancellierne og for så vidt sagerne fra de respektive kontorer ikke er afleveret til henholdsvis Norge efter 1814 og til Tyskland efter 1864 findes de registrerede i VA I og VA VII.

KOMMERCEDEPUTATIONEN 1771–73

3.6.1771 blev Kommercekollegiet forandret til en Kommercedeputation, bestående af kun én person og underlagt det Finanskollegium, som Struensee 29.5.1771 havde ladet udnævne til at varetage den øverste bestyrelse af hele kammer- og finansforvaltningen. Deputationen fik til opgave at udarbejde en plan til en »Kommercerkonference«, som skulle bestå af repræsentanter for en række »provinsialkonferencer« af handelsbyernes købmænd m.fl. Denne plan nåede ikke at blive realiseret under Struensees regime. 14.1.1773 blev Kommercedeputationen afskudiget og Kommercekollegiet genudnævnt.

Registrering: Folioreg. 215a.

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1770–73. Forestillinger og kgl. ekspeditioner 1771–72. Kopibog 1771–72. Journal og journalsager 1771–72. Dansk-norsk kopibog, journal og journalsager 1772–73. Tysk kopibog, journal og journalsager 1772–73. Sager vedr. fornyelsen af Asiatisk kompagnis oktroj (1670–)1732–72. Sager vedr. handel og industri 1771–72. Konsulatsrapporter 1771–72. Indkomne sager vedr. barbaresk-staterne 1771–72.

Litteratur: Indledning i folioreg. 215a.

KOMMERCEKOLLEGIET 1773–97

Ved reskript 14.1.1773 blev Kommercekollegiet retableret med et dansk, et tysk og et nyoprettet norsk sekretariat. 1774–76 fungerede Tyske sekretariat som overordnet sekretariat til behandling af de almindelige sager.

Registrering: Folioereg. 215a.

Litteratur: Indledningen i folioereg. 215a.

Danske sekretariat

Indhold: Kgl. reskripter og kabinetsordrer 1776–83. Danske og norske forestillinger m. kgl. resolutioner 1773–76. Forestillinger m. kgl. resolutioner 1777–96. Ekspeditionsprotokoller vedr. forordninger, plakater, privilegier, koncessioner og bestallinger mm. 1772–96. Kopibøger 1773–97. Journaler og journalsager 1773–97. Tobakshandelsjournal og journalsager 1778. Tabeljournal og journalsager 1789–93.

Norske sekretariat

Sekretariatets sager er for størstedelens vedkommende afleveret til Norge.

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1777–96.

Tyske sekretariat

Herunder hørte fortsat sagerne vedrørende udenrigshandelen, konsulatsvæsenet mm., se Udenlandske og konsulatskontoret ndf.

Indhold: Forestillinger med kgl. resolutioner 1773–97. Protokoller over forordninger, plakater, reskripter, koncessioner, privilegier, bestallinger mm. 1772–96. Kopibøger og journaler ført af sekretariatet i dets egenskab af kollegiets fællessekretariat 1774–76. Kopibøger 1773–97. Journaler og journalsager 1773–95.

Diverse sager fra danske, norske og tyske sekretariat

I denne gruppe af journaliserede og ujournaliserede sager er sammenført sager fra alle tre sekretariater.

Indhold: Sager vedr. Kommercekollegiets betjente og fattigbøsse 1772–97. Sager vedr. hør- og hampeavl i Danmark 1773–95. Sager vedr. Generalmagasinet 1772–91. Indberetninger om købte indenlandske fabrikvarer 1780–92. Diverse sager vedr. fabrikvæsenet i almindelighed 1773–1801. Sager ang. fabrikkerens behøvende støtte under det nye toldsystem 1774–97. Tabeller indeholdende fabrikkerens tilstand i København 1778. Tabeller vedr. manufakturernes tilstand ved udgangen af året 1785–86. Tabellariske efterretninger om industrien i Hertugdømmerne 1776–96. Sager vedr. Dugmanufacturet på Blågård og andre uldmanufakturer 1775–97. Sager vedr. linned- og sejl-dugsmanufakturer mm. 1756–97. Sager vedr. bomuldsmanufakturer 1778–96. Sager vedr. farvere, tøjtrykkerier og valkemøller 1776–97. Sager vedr. sukkerraffinaderierne i Danmark (1757–) 1783–1801. Sager vedr. tobaksplantagerne og tobaksvæsenet i almindelighed 1777–87. Kommissionen for tobaksvæsenets nye indretning af 16.1.1778. Sager vedr. tobaksfabrikkerne 1778–97. Originale koncessioner og privilegier til forhandling og fabrikation af tobak samt handel med salt 1778–83. Sager vedr. div. manufakturer og fabrikker 1763–97. Sager vedr. lav og håndværkere 1773–96. Sager vedr. Handels- og Kanalkompagniet 1782 og 1791. Sager vedr. Den danske manufakturhandel 1792–97. Div. sager vedr. handel og søfart 1778–97. Sager vedr. havne- og vandbygningsvæsenet i Hertugdømmerne 1773–97. Sager vedr. fritagelse for afgiften af fremmede købte skibe 1796–97. Fortegnelser over de fra København farende koffar-diskibe 1779–96. Tabeller over skibsfarten og hjemmehørende fartøjer i de danske provinser 1779–90. Tabeller over skibsfarten og hjemmehørende fartøjer i Danmark, Norge og Hertugdømmerne 1776–96.

Ostindiske sekretariat 1777–97

Da staten 23.4.1777 havde overtaget Asiatisk kompagnis (jf. s. 530) etableringer og loger i Ostindien, blev forvaltningen af dem overdraget Kommercekollegiet, som 12.6. s.å. indrettede et

særligt Ostindisk sekretariat. Kollegiet skulle efter den oprindelige plan alene have behandlet alle sager vedr. Ostindien, således også de ostindiske »kancelli«- og militssager. Men indsigelser fra Danske kancelli imod en sådan ordning førte til en indviklet sagbehandlingsprocedure, i overensstemmelse med hvilken mange sager behandledes både i kancelliet og Kommercekollegiet. Mange sager forestilledes således af kancelliet. Sagekspeditionen varetoges dog for det meste af Kommercekollegiet.

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1777–97. Ostindiske forordninger, bestillinger og kreditiver 1777–95. Kopibøger 1777–97. Journaler og journalsager 1777–97. Udtagne journalsager vedr. Nicobarøerne 1779–96. Ekstrakter af indberetninger fra Guvernementet i Trankebar 1779–95. Sager vedr. stridighederne mellem embedsmændene i Frederiksnagor 1792–94. Kommissionsforretninger og inventarier mm. vedr. overleveringen fra Asiatisk kompagni 1777–80. Kommissionen af 23.11.1789 til regulering af Asiatisk kompagnis oktroj (1752–) 1789–90. Lovbestemmelser om den ostindiske handel og skibsfart 1785–97. Efterretninger mm. vedr. handelen og skibsfarten på Ostindien og Kina (1772–) 1775–97. Taksationsforretninger mm. over Trankebars og omliggende distrikters indbyggere 1781–90. Sager vedr. Trankebars befæstning 1780–95. Oberstløjtnant v. Restorffs papirer vedr. hvervningen og udrustningen af de kgl. ostindiske tropper 1779–81. Registratur over Det kgl. guvernements arkiv i Trankebar 1790. Det ostindiske guvernements regnskaber og regnskabssager 1777–95.

Udenlandske og konsulatssekretariatet (1773–) 1777–97

Kontoret oprettedes 20.1.1777 og fik fra Tyske sekretariat overdraget sagerne vedr. konsulatsvæsenet, udenrigshandelen, skibsfarten på udlandet mm., som under krigene i slutningen af det 18. årh. fik et stadigt større omfang. En særlig kopibogs- og journalførelse af disse sager indledtes allerede i 1773 i Tyske sekretariat, hvis sager fra årene 1773–77 overførtes til Udenlandske og konsulatssekretariatet. Kontoret havde fra Tyske sekretariat også overtaget sagerne vedr. Barbareskstatene og dermed også udstedelsen af »søpas« til sejlads i Atlanterhavet

vest for Afrika og i Middelhavet. Disse sidste sager overgik i 1782 til et særligt Søpaskontor.

Hjælpe midler: Bente Pedersen: *Oversigt over danske konsulater i udlandet 1770–1921*, ms. 1967, Håndskr.saml. V B 48.

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1777–93. Instruktio-
ner, bestallinger, forordninger mm. 1777–83. Kopibøger
1773–97. Journaler og journalsager 1773–97. Kopibog over
konsulatssager vedr. Algier, Marokko, Tripolis og Tunis
1775–82. Journaler og journalsager over indkomne algierske
presentsager 1774–78, 1781–83 og 1791–97. Div. sager og
regnskaber vedr. Barbareskstaterne 1773–82.

Søpaskontoret 1782–97

Kontoret oprettedes 8.4.1782. Det overtog fra Udenlandske og konsultatssekretariatet bestyrelsen af søpasvæsenet, og udstedte således både de »latinske« søpas, som i h.t. forord. 30.7.1756 gav adgang til handelssejlds vest for Gibraltar og de »algierske«, som i h.t. forordn. 1.5.1747 tillod sejlds på Middelhavet. Kontoret ophævedes ved forandringen af Kommercekollegiet 5.5.1797, og dets sager henlagdes igen under Konsultatssekretariatet.

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1790–96. Latinske søpasprotokoller 1782–86 og 1793–96. Algierske søpasprotokoller 1778–96. Kopibøger 1782–95. Journaler og journalsager 1782–95.

Bogholderkontoret (1774–)1777–97

Til at bestyre Industri- og kommercefonden af 1735 og til at føre dens regnskaber samt til at revidere Generalmagasinets regnskaber oprettedes 20.1.1777 et særligt kontor.

Indhold: Forestillinger, korrespondance og kommuniserede resolutioner 1774–96. Assignations- og korrespondanceprotokol 1778–81. Assignationsprotokoller vedr. Kommercefonden 1784–95. Hovedbøger vedr. Kommercefonden 1778–84. Journal vedr. Kommercefonden 1785–97. Balancer og forklaringer vedr. Kommercefonden 1775–96.

Hjælpebidler og litteratur: Indledning til registratur over Reviderede regnskaber, Erslev-gr. 21: Industri- og Kommercefondens regnskaber 1797–1849, seddelreg. 87.

KOMMERCEKOLLEGIET 1797–1816

5. og 10.5.1797 overgik Kommercekollegiet til en ny sekretariatsstruktur. Man afløste de hidtidige topografisk bestemte sekretariater med nogle fagligt bestemte sekretariater, som varetog sagerne vedrørende henholdsvis råvareproduktionen, industri- og fabrikvæsenet og handelsvæsenet i hele Monarkiet. Denne rationalisering skyldtes ønsket om at gøre kollegiet bedre egnet til at støtte og fremme den indenrigske manufakturproduktion under den øgede udenlandske konkurrence, som var en følge af 1797-toldlovens liberaliseringer. Ostindisk sekretariat og Bogholderkontor forblev uforandret. 1811 oprettedes et nyt kontor, Kontoret for de militære fabrikker.

Registrering: Folioereg. 215b.

Litteratur: Morten Westrup: *Kommercekollegiet 1797*, Arkiv III, 1970.

Produktions- og fiskerifagets sekretariat

Kontoret behandlede og ekspederede sagerne vedr. råvareproduktionen og var tillige kollegiets fællessekretariat.

Indhold: Kgl. reskripter til førstedeputeret O. R. Sehested 1805–14. Forestillinger m. kgl. resolutioner 1797–1816. Forestillinger m. kgl. resolutioner vedr. lån til fiskeri og til handelsplanters dyrkning 1797–1814. Privilegieprotokoller 1797–1815. Kopibøger 1797–1816. Journaler og journalsager 1797–1816. Fiskeri- og handelsplantejournaler og journalsager 1797–1816. Journal og journalsager fra kollegieafd. i Kolding og Rendsborg 1807–08. Kommitteret Chr. Henriksen Prams indberetninger fra en rejse i Norge 1804–06. Prams indberetning om en rejse i Nordsjælland 1806. Regnskaber mm. vedr. linnedmanufaktur-

ne på Brahetrolleborg og Lindenberg 1792–1801. Sager vedr. høravlingsinstituttet på Brahetrolleborg 1797–1815. Sager vedr. det kgl. brændevinsbrænderi i Sølvgade 1804–15. Betænkninger fra amtmændene i Danmark vedr. omløberhandelen 1805–06. Kommissionen af 27.6.1798 til at undersøge stenkulsforekomsterne på Bornholm 1797–1802.

Industri- og fabrikkfagets sekretariat

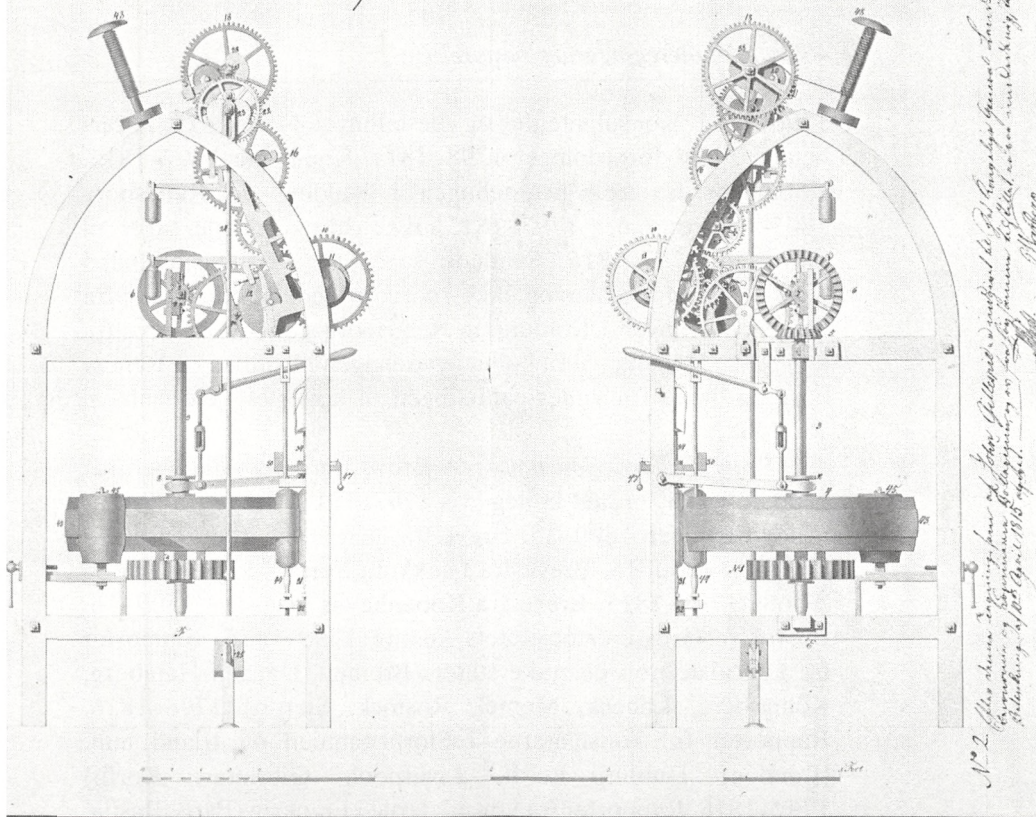
Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1797–1816. Ekspeditionsprotokoller vedr. privilegier, koncessioner, bestallinger, lånegarantier, instruktioner mm. 1797–1813. Kniplingskoncessioner 1810–16. Sager vedr. privilegiefornyelser ved tronskiftet 1808–09. Kopibøger 1797–1815. Kopibog fra kollegieafdelingen i Kolding og Rendsborg 1807–08. Journaler 1797–1815. Journalsager 1797–1816. Journal og journalsager fra kollegieafdelingen i Kolding og Rendsborg 1807–08. Fabrikliister for Danmark og Hertugdømmerne 1801–16. Fabrikliister for Norge 1805–12. Indberetninger om garverier og feldberederier (fedtstofgarverier) i Danmark og Hertugdømmerne 1810–16. Indberetninger om garverier og feldberederier i Norge 1810–12. Div. indberetninger vedr. handlende i Danmark 1805–16. Div. indberetninger vedr. handlende i Hertugdømmerne 1810–16. Div. indberetninger om handlende i Norge 1811. Indberetninger fra amtmændene i Danmark om handelen med klæde 1805–07.

Handels- og konsulatsfagets sekretariat

Sekretariatet overtog sagerne fra det hidtidige Udenlandske og konsulatssekretariatet og overtog tillige sagerne fra det nu nedlagte Søpaskontor. Disse sidste blev dog henlagt til en særlig »ekspedition« under kontoret. Under en særlig »ekspedition« varetoges også sagerne vedr. den ekstraordinære afgift af skibsfragter, som opkrævedes i h.t. forordn. 24.2.1796. De særlige sager vedr. Barbarekstaterner i Middelhavet blev under krigene så omfattende, at de 30.5.1800 blev henlagt til ny myndighed: *Den afrikanske Konsulatsdirektion*, se s. 468.

Registrering: Udenrigsministeriet (Kommercekollegiet) Samlede sager (1762)–1866, sager til konsulatsjournalen. FA serie 1, nr. 1, 1963. Heri er registreret den lange række af udtagne og sagligt

Hør Spinde Maskine

Kommercekollegiet: Industri- og fabriksfagets sekretariat, Journalsager 1814, nr. 895. – I Rigsarkivets arkiver er der mange tegninger af teknisk-historisk interesse. Det gælder f. eks Land- og Søetatens arkiver. I Kommercekollegiets arkiv er der tegninger af maskiner, apparater mm. konstrueret til vidt forskellige industri- og manufakturproduktioner. Et eksempel er denne hørspindemaskine, konstrueret af den engelske maskinbygger John Gillespie, som i 1815 fik eneret på at forfærdige hørtilberednings- og spindemaskiner.

henlagte journalsager, som rækker fra 1762 indtil Udenrigsministeriets Departement for handels- og konsulatssager ophævedes i 1866. Fra tiden før 1797 er kun bevaret et par enkelte samlede sager.

Indhold: 1 Kgl. ekspeditioner, alm. kopibøger og journaler samt ikke rubrikordnede journalsager: Forordninger ang. den ekstraordinære afgift af skibsfragter 1796–97. Kgl. reskripter 1806–15. Forestillinger m. kgl. resolutioner 1794–1815. Journaler over kgl. resolutioner og reskripter 1808–13. Tabellariske bilag til forestillingerne ang. handelens og skibsfartens tilstand

1796–1811. Konsulpatenter og -bestallinger 1797–1815. Forarbejder til div. forordninger 1798–1814. Kopibøger 1797–1815. Kopibøger fra kollegieafdelingen i Kolding og Rendsborg 1807–08. Journaler 1797–1815. Ikke-rubrikordnede sager til journalen 1797–1816. Samlede sager til konsulatsjournalen 1797–1814. Journaler og ikke-rubrikordnede journalsager fra kollegieafdelingen i Kolding og Rendsborg 1807–08. Breve fra kollegiet i København til kollegieafdelingen i Kolding og Rendsborg og breve fra kollegieafdelingen til kollegiet i København 1807–08.

2 *Rubrikordnede journalsager*: Breve fra de øvrige, overordnede kollegier, ordnet kollegievis 1797–1816. Breve fra Karantænedirektionen 1800–15. Breve fra Den afrikanske konsulatsdirektion 1800–15. Breve fra bankkontorerne i København og Altona 1798–1815. Breve fra Københavns magistrat 1800–16. Breve fra Grosserersocietetets komité 1798–1815. Rapporter fra konsulaterne i de tyske stater (Bremen, Danzig, Hamborg, Königsberg, Lübeck, Memel, Rostock, Stettin) 1798–1816. Rapporter fra konsulaterne i Storbritannien og Irland mm. (London, Dublin, Leith, Liverpool, Gibraltar, Korfu) 1797–1816. Rapporter fra konsulaterne i Frankrig (Paris, Bastia, Sète, Bayonne, Bordeaux, Dunkerque, le Havre, Marseille, Nantes, Ile de Ré, Nice) 1797–1816. Rapporter fra konsulaterne i de italienske stater (Ancona, Cagliari, Civitavecchia, Genua, Livorno, Messina, Napoli, Palermo, Rom, Venezia) 1799–1816. Rapporter fra generalintendant i Italien Hermann Schubart 1802–15. Rapporter fra konsulaterne i Nederlandene (Amsterdam, Antwerpen, Bruxelles, Ostende, Rotterdam) 1798–1816. Rapporter fra konsulaterne i Portugal (Lissabon, Madeira) 1800–16. Rapporter fra konsulaterne i Rusland (Arkangelsk, Libau, St. Petersborg, Riga, Wiborg) 1800–16. Rapporter fra konsulaterne i Spanien (Alicante, Barcelona, Cadiz, Malaga, Cartagena, La Coruna) 1797–1816. Rapporter fra konsulaterne i Sverige (Stockholm, Göteborg) 1800–14. Rapporter fra konsulatet i Østrig (Triest) 1800–16. Rapporter fra konsulaterne i Tyrkiet (Konstantinopel, Smyrna) 1803–16. Rapporter fra konsulaterne i Barbareskstaterne (Algier, Marokko, Tunis, Tripolis) 1799–1815. Rapporter fra konsulaterne i De nordamerikanske fristater (Philadelphia, New York) 1801–15.

3 *Diverse*: Sager vedr. klager over konsulerne 1799–1810.

Tableau des Navires Français sous le Port de Marseille, le 19. Septembre 1807.
 Destination ultérieure.

Nom du Bateau	Nom du Capitaine	Lieu, où la cargaison a été prise à bord.	Dénomination des ports, ou places pour lesquelles la cargaison est destinée.	En quoi consistait la cargaison.
Barge de Colus	Linguet, Helot.	Lisbonne.	Marseille.	Cuir, sucre, coton, Bois de Brûlé, poutres, Caffé, esclaves de Cuba.
Fregate Fabius.	Pétri, Boy.	idem.	idem.	Lest.
Brigg Englishen.	Spind.	Scout au Royaume de Tunis.	id.	Huile de Olives.
Falkasse Minerva.	Haus, Koefped.	Cagliari.	id.	Blé, Orans, Cacao, Raisins, Ceras, Pâte, grains, etc.
Falkasse unbr. Maria.	Haus, Lybo.	Tuan, en Sicile.	id.	Orans de Cavares, Ceras, Raisins, etc. Amantia, Graines jaunes.
Brigg Victor.	Georch, Engelstern.	Cassano in Calabria.	id.	Huile de Olives, Raisins de Nigelle.
Falkasse orange, Washing, etc.	Ny, Poussier.	Bergen.	id.	Morceaux.

F. Tietjens

Kommercekollegiet: Handels- og konsulsafgets sekretariat, Nr. 1768 Rapporter fra konsulaterne i Marseille og Nantes 1798–1815. – En vigtig del af konsulernes arbejde var at hjemrapportere til Kommercekollegiet, hvilke af Monarkiets handelskibe, der anløb havnene i udlandet. På dette skema har den danske konsul i Marseille, Jean Rodolphe Tietjens rapporteret, hvilke skibe der befandt sig i byens havn 19.9.1807, hvad de havde i lasten, hvor lasten var taget om bord samt bestemmelsessted.

Fortegnelser over de i Danmark og Hertugdømmerne hjemmehørende skibe 1797–1815. Konsulaternes generalskibslistes 1807–15. Sager vedr. danske skibes opbringelse i franske farvande 1793–1804. Fortegnelser over de i England opbragte danske skibe 1793–1811. Sager vedr. revisionen af konsulsregnskaberne 1803–13.

4 Konsulatssager vedr. Barbareskstatene 1797–1800: Kopibog 1799–1800. Algiersk og marokkansk journal 1798–1800. Sager til den algierske og marokkanske journal 1798–1800. Tripolitansk journal og journalsager 1797–1800. Tunesisk journal og journalsager 1797–1800.

5 *Søpasekspeditionen*: Latinske pasprotokoller 1797–1807. Algerske pasprotokoller 1797–1814. Danske pasprotokoller 1810–14. Tyske pasprotokoller 1810–13. Kopibøger 1796–1815. Journaler 1796–1815, journalsager 1797–1816. Pasfornyesjournaler 1801–07. Sager til pasfornyesjournalen 1804–07. Regnskabssager 1787–1816. Div. sager 1796–1816.

6 *Fragtafgiftekspeditionen*: Hovedbøger over ekspederede reverser 1796–1812. Hovedbøger over indkomne reverser 1804–06. Kopibøger 1796–1812. Journaler 1796–1812. Journalsager 1796–1816. Toldkamrenes skibsfortegnelser 1798–1816.

Ostindiske fags sekretariat

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1798–1815. Ekspeditionsprotokoller for forordninger, reskripter, bevillinger, bestallinger mm. 1796–1812. Kopibøger 1798–1814. Journaler 1798–1815. Journalsager 1798–1816. Ekstrakter af Trankebar-guvernemetets deliberations- og resolutionsprotokol 1801–04. Depecher fra guvernemetet 1798. Fortegnelser over ostindiske skibsladninger (1732–) 1798–1808. Div. sager vedr. Asiatisk kompagni og den ostindiske handel 1808–14. Sager vedr. Nicobarøerne 1770–1816. Sager vedr. kasternes opstand 1787–1802. Sager vedr. den til København ankomne inder Senappe Naik og dennes klager over guvernør Anker 1795–1802. Sager vedr. det på det strandede skib Christianus Septimus forhyrede indiske mandskabs forplejning og hjemrejse 1802–05. Sager vedr. kommissionen af 24.3.1783 vedr. Ole Bies toldforpagtning på logen Frederiksnagor 1781–98. Div. retssager 1806–15.

Kontoret for de militære fabrikker

Kontoret oprettedes 13.10.1811 til at ekspedere sagerne vedr. de militære klædefabrikker, som 5.11. s.å. var blevet samlet under én bestyrelse. Kontoret ophævedes 12.3.1816. Sagerne fra tiden derefter hidrører fra et afviklings- og revisionskontor.

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1811–15. Kopibøger 1809, 1812–25. Journaler 1809–24. Journalsager 1809–22. Div. sager 1811–16.

Bogholderkontoret

Indhold: Fortegnelser over anvisninger og kommuniserede kgl. resolutioner 1798–1814. Hovedbøger 1805–16. Kassebøger 1798–1816. Bilag og antegnelser til Kommercefondens regnskab 1800–16. Assignationsprotokoller vedr. Kommercefonden 1801–16. Kommercekollegiets budget 1813–14.

GENERALTOLDKAMMER- OG KOMMERCEKOLLEGIET 1816–48

Ved den omfattende reform af kammer- og finansforvaltningen 9.2.1816 forenedes Kommercekollegiet og Generaltoldkammeret til Generaltoldkammer- og kommercekollegiet, som fungerede indtil 1848. Reformen i 1816 var dels finanspolitisk bestemt; staten måtte spare og rationalisere – dels økonomisk-politisk bestemt; protektion, statssubvention og statsinitiativ var afløst af en »liberal« økonomisk politik, og man bekendte sig nu som tilhænger af fri konkurrence og fri handel. Kommercevæsenet blev en underordnet del af det nye kollegiums ressort, og råvareproduktionen, som i det 18. årh. havde været en vigtig bestanddel af »commerciem«, blev helt udskilt og henlagt under Rentekammeret. Industrisagerne samt handels- og konsulatssagerne forblev derimod i Generaltoldkammer- og kommercekollegiet, hvor de henlagdes til to kontorer, med hvis arkiver der er arkivalisk kontinuitet fra de tilsvarende kontorer under Kommercekollegiet 1797–1816. Disse kontorer sammenlagdes dog efterhånden med andre kontorer og bestod ikke som selvstændige sekretariater til 1848. 10.3.1841 foretoges ændringer af kollegiets kontorinddeling i h.t. kgl. kundgørelse 30.12.1840. Ved kgl. kundgørelse 24.11.1848 blev kollegiet ophævet, og dets sager fordeltes mellem Indenrigsministeriet, Udenrigsministeriet og Finansministeriet.

Registrering: VA II s. 318ff (forældet, kun delvis gældende).

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen: *Industriens historie i Danmark II 1730–1820*, 1943 s. 146ff.

Industri- og fabrikkontoret 1816–(48)

Kontoret blev 25.11.1823 forenet med Fynsk-langelandske told- og konsumtionskontor. 10.3.1841–24.11.1848 sorterede fabriksagerne under Kanal-, havne-, fyr-, industri- og fabrikkontor. Disse kontorer forvaltede tildelingen af privilegier, koncessioner mm., som fortsat krævedes for at drive fabrik. De ekspederede sagerne ved afviklingen af statsligt industrielt engagement i tiden efter 1816 og bestyrede Kommercefonden samt indsamlede statistika vedr. handel og industri. Industri- og fabriksager overgik 24.11.1848 til Indenrigsministeriet.

Registrering: Folioereg. 263 Generaltoldkammer- og kommercekollegiet 1816–48. Industri- og fabrikkontoret, 1982.

Indhold: (Forestillinger m. kgl. resolutioner vedr. fabrikvæsenet 1816–41 må søges blandt forestillingerne i Generaltoldkammer-Kommercekollegiets kammerkancelli). Resolutionsprotokol (1816)1824–38. Forestillinger m. kgl. resolutioner 1842–48. Register over resolutioner, reskripter mm. 1842–48. Privilegie- og koncessionsprotokoller 1816–48 (for hele Monarkiet indtil 1833, derefter kun for Kongeriget). Privilegier og koncessioner for Hertugdømmerne 1834–48. Register over bevillinger (hele Monarkiet) 1816–34. Dansk bevillingsprotokol 1835–48 (hele Monarkiet). Protokol for udelukkende bevillinger 1841–48. Patenter 1845–48. Patentsager 1814–34. Sager vedr. »Schemata«, formularer mm. (1810) 1814–45. Sager vedr. fabrik- og varemærker 1809–49. Kopibøger 1816–48. Journaler og journalsager 1816–48. Tabellariske indberetninger om fabrikkernes tilstand 1817–47. Sager vedr. Kommercefonden 1810–38. Sager vedr. fabrikanternes pligt til at forsyne deres varer med fabrikmærke 1830–47. Sager vedr. kobber- og messingværkerne (1682–) 1808–42. Sager vedr. lærredshallerne 1824–39. Sager vedr. Rådvaardams fabrik 1822–46. Sager vedr. Handels- og Industritidende 1818–20. Sager vedr. kludesamlingen i Danmark 1823–31. Div. regnskabssager vedr. Porcelænsfabrikken 1816–31. Sager vedr. Dugmanufacturet 1813–23. Sager vedr. Klædeudsalgets regnskaber 1818–40. Div. sager vedr. industri- og fabrikvæsenet 1816–48 (sukkersyderier, papirfabrikker, bomuldsspinderier, klædeindustri, tørvfabrikation, metalindustri, glasproduktion, porcelænsfabrikation, tobaksfabrikation,

brænderi og bryggeri mm.). Sager vedr. fabrikkontrollen i Altona 1841–52.

Handels- og konsulatkontoret 1816–(48)

9.2.1816 overgik handels- og konsulatssagerne til et Handels- og konsulatkontor under det forenede kollegium. Ved reformen 10.3.1841 overtoges sagerne af et Kolonial- og handelskontor, som ved siden af handels- og konsulatssagerne også fik alle de vest- og ostindiske sager. Handels- og konsulatssagerne overgik 24.11.1848 til Udenrigsministeriet.

Registrering: Folioreg. 248 Fortegnelse over Generaltoldkammer- og kommercekollegiets handels- og konsulatssager 1816–48, 1980.

Indhold: 1 Kgl. ekspeditioner og alm. korrespondance: (Forestillinger m. kgl. resolutioner fra tiden indtil 1841 må søges blandt Kammerkancelliets forestillinger). Register over resolutioner og reskripter vedr. handels- og konsulatsvæsenet 1842–48. Forestillinger m. kgl. resolutioner samt reskripter 1842–48. Konsulpatenter og -bestallinger 1816–29. Kopibøger 1816–49. Journaler og ikke-rubrikordnede journalsager 1816–48. Samlede sager til konsulatsjournalen 1816–49. Breve fra de øvrige, overordnede kollegier, ordnet kollegievis 1816–28. Breve fra Karantænedirektionen 1816–22. Breve fra Den afrikanske konsulatsdirektion 1816–26. Breve fra bankkontorerne 1816–25. Breve fra Københavns magistrat 1816–26. Breve fra Gossersocietetets Komité 1816–26.

2 *Konsulatsrapporter mm.:* Danske konsulere i udlandet og fremmede konsulere i Danmark 1840–48. Rapporter fra konsulaterne i de tyske stater (Bremen, Danzig, Hamborg, Königsberg, Lübeck, Memel, Rostock, Stettin) 1816–48. Rapporter fra konsulaterne i Storbritannien og Irland mm. (London, Leith, Hull, Plymouth, Gibraltar, Malta, Korfu) 1816–48. Rapporter fra konsulaterne i Frankrig (Bastia, Sete, Dunkerque, Bayonne, Bordeaux, Marseilles, Le Havre, Nice) 1816–33. Rapporter fra konsulaterne i de italienske stater (Ancona, Cagliari, Civitavecchia, Genua, Livorno, Messina, Napoli, Rom, Venezia) 1816–35. Rapporter fra konsulaterne i Nederlandene (Amsterdam, Antwerpen, Rotterdam) 1816–48. Rapporter fra konsula-

terne i Portugal (Lissabon, Madeira) 1816–27. Rapporter fra konsulaterne i Rusland (Arkangelsk, Libau, St. Petersburg, Odessa, Riga, Wiborg) 1816–48. Rapporter fra konsulaterne i Spanien (Alicante, Barcelona, Cadiz, La Coruna, Malaga) 1816–30. Rapporter fra konsulaterne i Sverige og Norge (Stockholm, Göteborg, Kristiania) 1816–48. Rapporter fra konsulatet i Østrig (Triest) 1816–25. Rapporter fra konsulaterne i Tyrkiet (Konstantinopel, Smyrna) 1816–31. Rapporter fra konsulatet i Ægypten (Alexandria) 1820–35. Rapporter fra konsulaterne i Barbarekstaterne (Algier, Marokko, Tunis) 1816–30. Rapporter fra konsulaterne i De nordamerikanske fristater (Philadelphia, New York) 1816–28. Rapporter fra konsulatet i Brasilien (Rio de Janeiro) 1818–48. Rapporter fra konsulatet i Argentina (Buenos Aires) 1842–47. Sager vedr. konsulatsregnskaber mm. 1813–48.

3 *Skibslister mm.*: Fortegnelser over de i Danmark og Hertugdømmerne hjemmehørende skibe 1816–48. Indkomne skibslister fra konsulaterne 1816–47. Indkomne skibslister fra konsulaterne i Norge 1839–48. Konsulaternes generalskibslister 1816–35. Handelsskibenes antal og lastedrægtighed i Danmark 1832–34. Skibsfartslisters vedr. Danmarks inden- og udenlandske skibsfart 1842–48. Register over de med kendingsflag forsynede danske skibe 1830. Anmeldelser af hjemmehørende skibe i Københavns tolddistrikt 1817–36. Tabellariske oversigter over dansk skibsfart på udlandet 1832–41.

4 *Søpasekspeditionen*: Latinske søpasprotokoller 1816–23. Algierske søpasprotokoller 1815–48. Danske pasprotokoller 1815–17. Tyske pasprotokoller 1814–21. Kopibøger 1816–35. Journaler og journalsager 1816–48. Pasfornyelsesjournaler 1822–37. Div. søpassager 1816–51.

5 *Fragtafgift ekspeditionen*: Hovedbøger over ekspederede reverser 1813–22. Kopibøger 1813–27. Journaler 1813–27. Journalsager 1816–27. Div. sager 1813–25.

Ostindiske sager 1816–48 (92)

De ostindiske sager henhørte i tiden 9.2.1816–10.3.1841 under Indisk kontor, hvor de ekspederedes sammen med de vestindiske sager. De to saggrupper holdtes dog for de almindelige sagers vedkommende hver for sig. I tiden 10.3.1841 til 24.11.1848

hørte de ostindiske sager under Kolonial- og handelskontoret, som ved kollegiets afskedigelse på den sidstanførte dato sammen med de vestindiske sager overgav dem til Finansministeriet, Koloniernes centralbestyrelse.

1Registreringen: VA II s. 330ff.

Indhold: (Forestillinger m. kgl. resolutioner må søges i den fælles række Indiske forestillinger fra Indisk kontor, se Generaltoldkammeret, Vestindiske og guineiske sager s. 431). Diverse resolutioner, forordninger, reskripter mm. (1670–) 1850. Kopibøger 1816(–92). Journaler 1816(–92). Journalsager 1816(–89). Resolutioner vedr. Nikobarøerne 1827–48. Kopibøger vedr. Nicobarøerne 1828(–69). Journaler vedr. Nicobarøerne 1828(–59). Journalsager vedr. Nicobarøerne 1827(–56). Det asiatiske kompagnis oktrojsag 1808–47. Sager vedr. ekspeditioner til Nicobarøerne 1827(–69). Ekstrakter af guvernementets deliberationer 1829–46. Diverse ostindiske sager.

KOMMERCEKOLLEGIET EMBEDSPAPIRER 1735–1816

Bernstorff-Wasserschlebe'ske papirer

Papirerne hidrører fra sekretær i Tyske kancelli (fra 1752) og direktør for Generalmagasinet (fra 1753) Joachim Wasserschlebes virksomhed som J. H. E. Bernstorffs mellemmand ved forhandlinger med fremmede fabrikfolk og handlende. Sagerne har for størstedelens vedkommende ikke proveniens i Kommercekollegiets arkiv, men har siden deres aflevering til Rigsarkivet i 1888 været anbragt der.

Registrering: Folioereg. 215b.

Indhold: Sager vedr. Rahms silkevæveri i Lyngby og Peyremberts anlæg af en våbenfabrik 1750–58. Sager vedr. kortstempelingen 1756–57. Div. sager vedr. handel, søfart og udenlandske forhold 1746–64. Sager vedr. fabrikkommissær Pierre Frontin 1754–67. Sager vedr. Anton Hübners fabrik i Odense og på Tåsinge 1754–58. Sager vedr. handelen på Levanten 1756–66.

Christian Martfelts papirer

Papirerne hidrører fra boet efter Christian Martfelt, som 1773–74 var kommitteret i Kommercekollegiet og derefter kommercekonsulent til 1790.

Registrering: Folioreg. 215b.

Indhold: Sager vedr. boets papirer og dokumenter 1791. Besværringer fra lavene i København 1758–76. Div. vedr. fabrikvæsenet i almindelighed, det kgl. silkemanufaktur, brændevinsbrænding, sukkerraffinaderierne og sæbesyderierne 1773–79. Plan til overdådigheds indskrænkelse 1772. Ekstrakter af og balanceberegninger vedr. toldregnskaberne i Monarkiets forskellige dele 1763–71. Sager vedr. købstæderne i almindelighed (omfatter hele Monarkiet) 1759–76. Erklæringer fra danske købstæder vedr. tobaksavl 1776–78. Samlinger fra Martfelts rejse i Kongeriget i 1778. Martfelts koncepter til betænkninger og erklæringer om postvæsenet for Vestindien, humleavl, det frederiksborgske salpeterværk, forprang, landhåndværkere, vekselhandelen og vekselkursen 1771–80. Martfelts afhandling »Om Statens Korn-Handels-Planer« 1775. Breve fra Island 1772–79. Tabeller over hartkornet i Danmark udat. Befolkningstabeller vedr. hele Monarkiet, udarbejdet på grundlag af folketællingen 1769. Diverse sager vedr. afsætningen af fiskeprodukter i Middelhavet 1763. Færøerne og Københavns Tøjhus' regnskab 1768.

Generalkrigskommissær Christian Ewalds papirer

Papirerne stammer fra Chr. Ewalds virke som deputeret i Kommercekollegiet 1804–16 og før den tid fra 1801 til 1803 – som 2. regeringsråd i Trankebar. Efter Ewalds død i 1829 blev sagerne affordret boet som værende Generaltoldkammer- og kommercekollegiets sager og blev også afleveret efter at være registreret i en orden, hvori de stadig ligger.

Registrering: Folioreg. 215b.

Indhold: Fortegnelse over Ewalds papirer vedr. hans embedsvirksomhed i Kommercekollegiet 1830. Sager vedr. militsen i Trankebar. Sager vedr. besættelsen af Trankebar 1808–14. Sager vedr. besættelsen af Frederiksnagor 1801 og 1807. Sager

vedr. den ostindiske »paquetfart«, Nicobarøerne, Asiatisk kompagni, civile embeders besættelse i Trankebar, rajaen af Tanjore, konsulaterne i Ostindien, Det ostindiske kontor, kasseregnskabet i Trankebar, gejstligheden i Trankebar, ostindiske embedsmænd mm. 1801ff. Sager vedr. fabrikvæsenet i almindelighed vedr. enkelte fabrikanter og fabrikanlæg. Sager vedr. konsulatsvæsenet og brandvæsenet.

Deputeret Chr. Henriksen Prams papirer

Papirerne hidrører fra Prams virksomhed i Kommercekollegiet som fuldmægtig (fra 1781), arkivar (fra 1786), kommitteret (fra 1797) og deputeret (1812–16).

Registrering: Folioereg. 215b.

Indhold: Div. sager vedr. tjærebrænderiet på Færøerne 1786–89, kollegiets »budget« 1813 og sager vedr. alle kollegiets »fag« 1786–1816.

Førstedeputeret O. R. Sehesteds papirer

Papirerne hidrører fra Sehesteds virke som kommitteret og deputeret i kollegiet 1781–1831.

Registrering: Folioereg. 215b.

Indhold: Sager vedr. kollegiets gagereglementer og i øvrigt vedr. alle kollegiets »fag« 1790–1815.

Guvernør P. Hansens papirer vedr. Guvernementet i Ostindien og Det asiatiske kompagni

Papirerne hidrører fra Peder Hansens virke som kgl. koloniembedsmand fra 1826, som guvernør for alle besiddelserne i Ostindien fra 1841 og som kgl. forhandler forud for besiddelsernes overlevering til England i 1845.

Registrering: VA II s. 333.

Indhold: Samlinger til Asiatisk kompagni og de danske ostindiske koloniers historie 1753ff. Sager vedr. Trankebar og Serampore. Sager vedr. Nicobarøerne.

INSTITUTIONER UNDER KOMMERCEKOLLEGIET OG GENERALTOLDKAMMER- OG KOMMERCEKOLLEGIET 1777–1840

Generalmagasindirektionen 1777–82

Under Kommercekollegiet og med deltagelse af to af dets medlemmer udnævntes 13.5.1777 en Generalmagasindirektion. Den skulle ikke blot forstå det Generalmagasinkontor, som 7.5.1768 havde overtaget en del af det da ophævede Almindelige magasins forretninger, men tillige bestyre den københavnske Klædehale af 11.7.1739 og især føre tilsyn med hele fabrikvæsenet. Direktionen ophævedes 18.5.1782, og dens sager overgik samtidig til en fabrikdirktion, jf.nedf.

Registrering: VA II s. 334f. Seddelreg. 53.

Indhold: Protokol over direktionens forestillinger til Kommercekollegiet 1777–80. Deliberationsprotokol 1777–79. Kopibog 1780–82. Referatprotokol 1777–79. Journal for breve fra Kommercekollegiet 1781. Journaliserede og ujournaliserede sager 1777–82. Regnskabsprotokoller 1778–84.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877. J. O. Bro Jørgensen: *Industriens historie i Danmark* II, 1943, s. 136ff.

Kommissionen af 30.6.1781 vedr. adskillige gamle og nye fordringers realisation og berigtigelse ved Generalmagasinet

Kommissionen nedsattes i henhold til Kommercekollegiets forestilling 27.6. med kgl. resolution 30.6.1781.

Registrering: VA II s. 335.

Indhold: Forhandlingsprotokol 1781–87. Kopibøger 1783–1803. Sessionsprotokol 1783–1808. Journaler 1781–1803. Journalsager 1781–1800. Samlede sager 1781–1801. Regnskabs- og revisionsprotokoller (1778) 1781–1790.

Fabrikdirektionen 1782–1817 og Fabrikdirektøren 1817–48

Ved Generalmagasindirektionens ophævelse 18.5.1782 udnævntes i stedet en Fabrikdirektion, som overtog tilsynet med hele fabrikvæsenet. Tilsynet indebar, at direktionen også fungerede som justitsmyndighed og pådømte sager mellem fabrikanterne. 2.7.1817 ophævedes direktionen, og dens sager overgik til en fabriksdirektør. Justitsmyndigheden overgik samtidig til politiretterne. 24.11.1848 henlagdes fabrikdirektørembedet under Indenrigsministeriet.

Registrering: VA II s. 335.

Indhold: Deliberations- og resolutionsprotokoller 1802–03. Direktionens og direktørens kopibøger 1797–1818. Direktionens og direktørens journaler 1782–1827. Direktionens og direktørens journalsager 1782–1831. Justitsjournal 1782–90. Sager til justitsjournalen 1781–92. Forklaringsprotokoller 1811–17.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877–78. J. O. Bro Jørgensen: *Industriens historie i Danmark II 1730–1820*, 1943, 141ff.

Kommissionen til at kontrollere de fabrikanterne pålagte forpligtelsers opfyldelse 1788–1803

Kommissionen nedsattes i h.t. Kommercekollegiets forestilling 15.7. med kgl. resolution 16.7.1788 til at »kontrollere opfyldelsen af alle de vilkaarlige forpligtelser, som manufakturister, fabrikkentreprenører eller andre for erholdte kongelige understøttelser og benaadninger kan have paataget sig«. I 1804 overtoges dens sager af Finanskassedirektionen, men den ophævedes først endeligt 2.7.1817.

Registrering: VA II s. 336.

Indhold: Kopibog 1788–97. Journaler 1788–1803. Journalsager 1788–97. Kontrolprotokol 1788–96.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877.

Klædemanufacturet på Blågård og Det kgl. klædeoplæg 1782–1838

Det i 1780 grundlagte halvt private og halvt offentlige Klædemanufaktur på Blågård overgik ved kgl. privilegium 22.5.1782 til et privat interessentskab, som dog kun drev virksomheden indtil 1786. 29.3. dette år autoriseredes Kommercekollegiet til at indløse de private aktieposter. Samtidig besluttedes det at standse fabrikationen i København og i stedet søge oprettet klædeproducerende virksomheder i provinserne. Der blev således oprettet 3 fabrikker i Fredericia, og til de dér producerede varers forhandling åbnedes et udsalg i København, som var oprindelsen til Det kgl. klædeoplæg. Selve klædemanufacturet ophævedes 2.7.1817. Klædeoplægget bevaredes og fik 10.2.1818 navnet Det kgl. klædeudsalg.

Registrering: VA III s. 336–37.

Indhold: Klædemanufacturets kopibøger 1782–1828. Klædeoplæggets og klædeudsalgets kopibøger 1798–1822, 1829–38. Klædemanufacturets journaler og journalsager 1782–1829. Klædeudsalgets journaler og journalsager 1829–38. Instrukser, regulativer, kontrakter mm. vedr. klædemanufacturerne 1782–1817. Sager vedr. Blågårds jorder og bygninger 1798–1817. Reglementer samt skifte- og retssager vedr. manufacturets betjente 1783–1818. Div. sager vedr. manufacturet samt sager vedr. klædeudsalgets realisation 1782–1829. Sager vedr. fabrikanlæggene i provinsen 1784–1813. Sager vedr. de militære uldmanufacturer 1785–1810. Div. halle- og prøveprotokoller vedr. Blågård manufacturet, samt div. regnskabssager vedr. manufacturet og klædeoplægget.

Litteratur: O. J. Rawert: *Kongeriget Danmarks industrielle Forhold*, 1850, s. 562ff. J. O. Bro Jørgensen: *Industriens historie i Danmark II 1730–1820*, 1943, s. 167ff.

Klædemanufacturet på Blågård og Det kgl. klædeoplæg: Approberede priser 1793–96. – Stoffprøver indsendt 1794 af en af de tre fabrikker i Fredericia til prisgodkendelse i Det kgl. klædeudsalg i København.

Det kgl. privilegerede bomuldsmanufaktur 1782–96

Det i 1779 af staten oprettede kgl. privilegerede Bomuldsmanufaktur overgik i henhold til kgl. privilegium 8.5.1782 til et privat interessentskab, som dog kun drev virksomheden indtil 1788, i hvilket år staten måtte indløse de private aktieposter og overtage bestyrelsen. I 1795 solgtes manufakturet til Silke- og klædekræmmerlavet, som drev det indtil 1807.

Registrering: VA II s. 338 og seddelreg. 53.

Indhold: Arkivfortegnelser 1800ff. Privilegier, reskript og konvention 1782–86. Direktionens kopibøger 1782–95. Administrationens kopibøger 1782–95. Referat- og resolutionsprotokoller 1782–96. Bilag til referat- og resolutionsprotokollerne 1782–96. Indkomne breve til Bomuldsmanfakturet fra kollegierne og diverse korrespondenter 1782–87. Kontrakter og instrukser 1780–94. Tabeller mm. vedr. fabrikation og beholdninger 1786–94. Sager vedr. Bomuldsmanfakturets væverier 1782–92. Sager vedr. appreturværket, farveriet og trykkeriet samt strømpevæveriet 1782–94. Fortegnelser over bygninger, maskiner og varer samt tilbud på bygningsmaterialer 1782–84. Sager vedr. spinderierne i Danmark og Norge 1782–93. Administrator Mengs forslag om driftsændringer og hans tilbud om overtagelse af fabrikken 1793–95. Sager vedr. Bomuldsmanfakturets salg og afleveringsforretning 1795–96. Retssager 1783–95. Diverse sager 1782–94. Syge-, lig- og pensionskassen ved Det kgl. danske bomuldsmanufaktur 1784–86. Regnskabs-, produktions-, lønnings-, inventarie-, prøve- og lagerbøger mm. 1782–1808.

Litteratur: Indledning i seddelreg. nr. 53. O. J. Rawert: *Kongeriget Danmarks industrielle Forhold*, 1850, s. 504ff. J. O. Bro Jørgensen: *Industriens historie i Danmark II, 1730–1820*, 1943, s. 173ff.

Den kgl. danske manufakturhandel 1788–1817(18)

Da Handels- og kanalkompagniet af 10.5.1782 allerede i 1784 måtte lade staten indløse aktierne og derpå i 1788 helt måtte ophæves, besluttede man at videreføre kompagniets handel med manufakturvarer. I overensstemmelse med Finanskollegiets forstilling 20.5. med kgl. resolution 28.5.1788, hvorved kompagniet

niet helt blev ophævet, henlagdes handelen under et særligt institut, som sorterede under Kommercekollegiet, og som i overensstemmelse med Finanskollegiets forestilling 5.6. med kgl. resolution 13.6.1792 fik en fast form og navnet Den kgl. danske manufakturhandel. Den ophævedes igen 2.7.1817.

Registrering: VA II s. 339 og seddelreg. 53.

Indhold: Kopibøger for indenbys breve 1790–1818. Kopibøger for udenbys breve 1793–1818. Administrationens deliberationsprotokoller 1796–99. Kopibog over skøder, privilegier mm. 1796–1812. Journaler og journalsager 1791–1819. Kopibog og journal vedr. den ostindiske pakETFart 1803–18. Breve vedr. den ostindiske pakETFart 1803–18. Sager vedr. Usserødmanufakturet 1792–1810. Regnskabs- og lagerbøger mm. 1793–1818.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877–78. J. O. Bro Jørgensen: *Industriens historie i Danmark II, 1730–1820*, 1943, s. 141ff.

Interessentskabet til realisation af kolonialvarer i Hertugdømmerne 1811–24

Ved forordning 28.5.1811 oprettedes i Altona et interessentskab, som i Hertugdømmerne afgiftsfrit skulle kunne afsætte de kolonialvarer og tobaksblade, som ellers ville være omfattet af den »forhøjelsesaftigt«, som var påbudt ved en forordning samme dato. Selskabet havde en overdirektion i København, som bestod af de førstedeputerede i Generaltoldkammeret og Finanskollegiet samt en direktion i Altona bestående af direktøren for det derværende Fiskeri- og handelsinstitut samt en købmand fra byen. Det er arkivet fra *Altona-direktionen*, som her er fortegnet. Interessentskabet blev ophævet 10.8.1824.

Registrering: Seddelreg. 53.

Indhold: Forhandlingsprotokol 1811–24. Kopibog over breve til overdirektionen 1811–25. Kopibog over breve til andre end overdirektionen 1811–24. Indkomne breve fra overdirektionen 1811–25. Journal og journalsager 1811–19. Taksationsprotokoller, varefortegnelser, auktionsbøger 1811–15. Diverse regnskaber 1811–24.

Litteratur: Forordninger i kvart 1811, s. 110ff.

DEN KGL. AFRIKANSKE KONSULATSDIREKTION 1800–37

Under revolutions- og napoleontidens europæiske krige fik sagerne vedr. mellemværende med Barbareskstatene i Middelhavet et sådant omfang, at det besluttedes at henlægge såvel Departementet for de udenlandske anliggendes almindelige diplomatiske sager som Kommercekollegiets konsulatssager til en ny myndighed: Den kgl. afrikanske konsulatsdirektion. Direktionen eksisterede indtil 28.2.1837, da *alle* dens sager overførtes til Departementet for de udenlandske anliggender.

Registrering: Seddelreg. 53.

Indhold: Arkivfortegnelser 1803 og udat. Forestillinger m. kgl. resolutioner 1800–37. Register til forestillingerne 1800–37. Bestallinger, instrukser og eder 1800–22. Kopibøger 1800–37. Tripolitanske journaler og journalsager 1798–1802. Tunesiske journaler og journalsager 1800–02. Algiersk journal og journalsager 1800–02. Marokkansk journal og journalsager 1800–02. Alm. journaler 1803–41. Alm. journalsager 1803–37. Sager vedr. gager mm. 1800–31. Vekselsager (1791–)1815. Sager vedr. konsulaternes regnskaber 1794–1838.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877–78. Klaus Kjølens: *Tidsrummet 1770–1905*, Den danske Udenrigstjeneste 1770–1970 I, 1970, s. 84ff.

FINANSARKIVER

Helt fra slutningen af det 17. årh. var finansforvaltningen først og fremmest udgiftsforvaltning. Bemyndigelsen til at udbetale penge på kongens vegne i overensstemmelse med et »reglement« eller en særlig kongelig udgiftsordre var i tiden efter kasseholdets udskillelse fra Rentekammeret i 1679–80 eksklusivt overdraget overrentemesteren eller direktøren i Rentekammeret og fra 1700 til 1771 de »deputerede for finanserne«, som sammen med de »kommitterede« i denne periode udgjorde Rentekammerkollegiet. I deres egenskab af udgiftsmyndighed havde overrentemesteren og senere de deputerede nogle »assignments- og bogholderkontorer« til deres disposition. I 1771 blev finansforvaltningen helt udskilt fra Rentekammeret og overført til det samtidig oprettede Finanskollegium.

Finansforvaltning var naturligvis ikke udgiftsforvaltning i snævrere forstand. Under assignments- eller anvisningsvæsenet hørte foruden alle statskassens ind- og udbetalinger og regnskabsføringen dermed, også bestyrelsen af statens aktive og passive fordringer, dvs. dens forretninger som kreditor og debitor samt bestyrelsen af bank-, penge- og kreditvæsenet, hvad enten dette var offentligt eller privat. Hertil kom endvidere bestyrelsen af pensions-, lotto- og gratialvæsenet.

Hjælpemidler: Alf. register over embedsudnævnelser gennem Finanskollegiet, Direktionen for statsgælden og den synkende fond, Statsgælds- og Statsaktivkontorer og Pensionskassedirektionen 1771–1848 (reg. vær).

Litteratur: Frank Jørgensen og Morten Westrup: *Dansk central-administration i tiden indtil 1848*, 1982.

FINANSKOMMISSIONER 1745–70

Finanskonferencen af 1745

Konferencen nedsattes i henhold til kgl. befaling 22.1.1745 til Gehejmekonseillet og til finansdeputeret og direktør i Rentekammeret Aug. v. Osten om at få tilvejebragt balance mellem statens indtægter og udgifter. Konferencen skulle indkalde »alle Cheferne af alle Vore Etater« og sammen med dem søge statens udgifter reduceret til den størrelse, de havde haft i reglementerne fra 1730.

Registrering: Folioereg. 237.

Indhold: v. Ostens memorial til kongen 7.4.1744. Konferencens forestilling 17.6. m. kgl. resolution 19.7.1745. Summariske ekstrakter af de tre etaters reglementer i 1730 og 1745. Korrespondance, beregninger mm. vedr. reglementerne fra de to år.

Statsbalancekommissionen af 1767

Kommissionen nedsattes i henhold til kommissorium 11.12.1767 med de finansdeputerede og de deputerede i Kommercekollegiet som medlemmer. Kommissionen skulle foretage beregning af såvel rigets betalingsbalance over for udlandet som af statens indtægter og udgifter. Den skulle endvidere tilkendegive, hvorledes den mente, »at alting der henhørende på bekvemmeste og fordelagtigste måde, såvel for Vores kasse i særdeleshed som landets almindelige bedste, kunne være at indrette«.

Registrering: Folioereg. 237. VA III s.99–101.

Indhold: Kommissorium 11.12.1767. Kommissionens forhandlingsprotokol 20.12.1767–24.11.1768 samt uprotokollerede sessioner 24.11.1768–12.6.1770. Div. forestillinger 1768. Kgl. reskript 16.3.1770 om statens indtægter og udgifter og kommissionens forestilling om samme 25.5.1770. Kopibog 1768–70. Forslag, beretninger, beregninger og korrespondance om en lang række erhvervsgræne, om toldpolitikken, om kreditvæsenet, om statens indtægter og udgifter mm. Frederik Christian Rosenkrantz' papirer vedr. finansvæsenet og statsbalance-kommissionen 1766–69.

Finanskonferencen af 1770

Konferencen nedsattes i henhold til kgl. ordre 28.12.1770 med generalerne Gähler og Rantzau-Ascheberg, udenrigsminister v. Osten og skatmester H. C. Schimmelmann m.fl. som medlemmer. Konferencen skulle undersøge og indberette størrelsen af samtlige statsindtægter og -udgifter, samt om statsgældens størrelse ved Chr. 7.s regeringstiltrædelse og i 1770. Den skulle også foreslå midler til gældens nedbringelse og de nødvendige statsudgifters bestridelse. Konferencen afskedigedes 6.7.1771.

Registrering: Folioereg. 237.

Indhold: Journal-protokol 28.12.1770–10.6.1771. Konferencens afsluttende promemorium 23.6.1771 bilagt de enkelte medlemmers vota. Div. kgl. ordrer, korrespondance, statistika mm. vedr. statsgælden og statens indtægter og udgifter.

Litteratur: Holger Hansen (udg): *Kabinettsstyrelsen i Danmark 1768–1772* II, 1919, s. 364–70.

OVERSKATTEDIREKTIONEN 1762–82

Overskattedirektionen blev oprettet 2.12.1762. Sæde i den havde fra begyndelsen den indvandrede hamborgbankier H. C. Schimmelmann. Den skulle forvalte den ekstraskat, som var udskrevet 29.9. s.å., og ved hvis provenu den inden- og udenrigske gæld skulle forrentes og afbetales. Fra Rentekammeret overtog direktionen samtidig forvaltningen af statsgælden. Ved forskellige dispositioner i tiden indtil 1782 overtog den desuden forvaltningen af en række andre aktiver som Kurantbanken, Det almindelige handelskompagni, de antvorskovske og vordingborgske domæner, de kgl. tallotterier mm. Det eventuelle udbytte deraf skulle ligeledes anvendes til statsgældens nedbringelse. 27.4.1778 fik direktionen navnet: *Statsbalance- og overskattedirektionen*. Af direktionens overskud oprettedes 24.9.1768 en særlig fond, af hvis midler uforudsete statsudgifter skulle bestrides. Denne fond overgik 13.4.1769 til en nyoprettet myndighed:

Skattekammeret, se s. 473. Direktionen havde egne »ekstraskatte-kasser« i Danmark, Norge og Hertugdømmerne, hvoraf de første bestyredes af Zahlkassererne og den sidste bl.a. af H. C. Schimmelmans »kontor« i Hamborg. Direktionen ophævedes 8.4. 1782, og dens forretninger fordeltes mellem Skattekammeret, en Overdirektion for banken og en Overlottodirektion.

Registrering: Folioreg. 239.

Indhold: I Kongelige resolutioner, reskripter og ordrer samt delib-
eration og korrespondance: Forestillinger, kgl. resolutioner,
reskripter og ordrer 1762–82. Deliberationsprotokoller vedr.
ekstraskatten mm. 1762–82, vedr. banken og lottoet 1778–82,
vedr. Antvorskov og Vordingborg domæner 1768–70, vedr.
handel, fiskefangst og fabriksvæsen 1776–82. Kopibøger over
forestillinger og breve vedr. ekstraskatten, statsgælden mm.
1766–82, vedr. Antvorskov og Vordingborg domæner 1768–70,
vedr. handel, fiskeri mm. 1775–82. Korrespondancesager A:
fyrstelige personer, kollegier, institutioner, direktioner og kom-
missioner 1762–82. Korrespondancesager B: »Topografica«
(topografisk ordnede sager) 1763–82. Korrespondancesager C:
»Personalialia« (korrespondentordnede sager) 1762–82. Div. do-
kumenter og korrespondance fra skatmester H. C. Schimmel-
manns arkiv 1763–82.

II Regnskabsager og div. dokumenter vedr. ekstraskatten: Ho-
ved- og kassebøger vedr. ekstraskatte-kassernes indtægter og ud-
gifter 1762–82. Kopibøger over indtægts- og udgiftsordrer til
ekstraskatte-kasserne 1767–82. Regnskaber, kvittancer og
regnskabsbilag vedr. H. C. Schimmelmans regnskaber for ek-
straskatte-kasserne 1762–68. Zahlkassererens regnskaber for
ekstraskatte-kassens indtægter og udgifter 1767–82. Div. dokumen-
ter vedr. ekstraskatte-kassernes regnskaber 1762–82. Bereg-
ninger og ekstrakter vedr. ekstraskattens beløb 1762–77. Clas-
senske og zoegaske papirer vedr. ekstraskatten 1767–77.

*III Regnskabsager og div. dokumenter vedr. den kgl. aktive og
passive gæld*: Designationer, hovedbøger og hovedafregningsbø-
ger vedr. den kgl. passive gæld i ind- og udland 1763–82. Ho-
vedbøger og hovedafregningsbøger vedr. den kgl. aktive gæld
1767–82. Dokumenter med efterretninger og beregninger vedr.
den aktive og passive gæld 1763–81. Dokumenter og regnskaber

vedr. den vestindiske aktive gæld 1766–80. Sager vedr. den spanske gæld 1767–72.

IV Regnskabssager og diverse dokumenter vedr. finans- og bankvæsenet samt lottoerne i København og Altona: Div. dokumenter vedr. finans- og bankvæsenet samt lottoerne 1762–82. Indkomne breve vedr. lotteriet i Altona og Wandsbeck 1777–78. Div. breve vedr. leverance af guld, sølv og sølvpenge til staten 1762–75. Regnskaber og kvittancer vedr. pengemellemværendet med H. C. Schimmelmann 1762–71. Indtægts- og udgiftsbilag til H. C. Schimmelmanns pengeregnskaber 1767–71. Regnskabsopgør for pengemellemværendet med forskellige handelshuse 1771–76. Bankkontorets regnskaber 1773–81. Div. vestindiske regnskaber 1764–82.

V Div. vedr. godsadministration: Overleveringsforretninger, hartkornsspecifikationer og diverse vedr. Antvorskov og Vordingborg domæner (1738)–1772.

VI Div. vedr. handel, skibsfart og fabriksvæsen mm.: Breve mm. vedr. handel, skibsfart og fabriksvæsen 1765–82. Korrespondance mm. vedr. indkøb og salg af kobber, salt, rug og stude 1770–80. Beregninger, regnskaber, auktionsprotokoller mm. vedr. handel med varer til og fra Vestindien 1763–82. Sager vedr. skibsbygning og skibssalg 1776–81.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1873–76, s. 66–70 og 1877, s. 68–80. L. Koch: *En finansiel Krisis i Aarene 1763–64*, H.T. 6. rk. I, 1887–88.

SKATKAMMERET 1769–84 OG SKATKAMMERDIREKTIONEN 1784–1803

Den reservefond til bestridelse af uforudsete udgifter, som var oprettet under Overskattedirektionen 24.9.1768, overgik 13.4.1769 sammen med en række andre aktiver til en ny administrativ myndighed: *Skatkammeret*. Det nye kammer var ophævet i Struensee-perioden fra 18.4.1771 til 3.6.1773. 4.6.1774 fik det yderligere diverse aktiver samt alle sager vedr. det ekstraordinære reglement. Da *Statsbalance- og overskattedirektionen* op-

hævedes 8.4.1782, overtog Skatkammeret derfra forvaltningen af den indenrigske statsgæld, og i dette øjemed organiseredes det med en »*Anden Indretning*«, ligesom Ekstraskattedekassen i Zahlkassen blev til Skatkammeret i Zahlkassen. Skatkammerets hidtidige sager – det ekstraordinære reglement mm. – henlagdes til en »*Første Indretning*«.

Ved omdannelsen af finansforvaltningen 2.6.1784 ophævedes Skatkammeret, og dets sager overgik til den samtidigt oprettede *Finanskassedirektion*, se s. 491. Samtidig oprettedes en *Skatkammerdirektion*. Den skulle have anvist »visse faststaaende indkomster, som er tilstrækkelige til at bestride reglementet af staaende pensioner og saadanne vartpenge, som for slige personer bør anses, samt den gamle militære militærenkekasses pensioner« og ingen andre udgifter. 4.6.1788 fik Skatkammerdirektionen dog bestyrelsen af en egentlig Pensionsfond, som var oprettet 25.4.1787, og som i 1803 overgik til en Skatkammeradministration. Fra Skatkammeret til Skatkammerdirektionen, som ophævedes 11.11.1803, er der i nogen grad arkivalisk kontinuitet.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: A Sekretariatets (og 1782–84: Første Indretnings) sager: Kgl. reskripter, kabinetsordrer mm. 1770–84. Skatkammerets og Skatkammerdirektionens forestillinger og kgl. resolutioner 1774–1802. Ansøgninger m. påtegnede kgl. resolutioner 1775–84. Kgl. resolutioner mm. vedr. de fra Overskattedirektionen til Skatkammeret overdragne sager 1782–84. Instruktioner og eder vedr. Skatkammeret 1769–81. Skatkammerets ekstraordinære reglementer mm. vedr. alle etater 1774–84. Skatkammerdirektionens pensionsreglementer mm. 1784–1803. Kopibøger 1769–1802. Pensionsfondens kopibog 1789–1803. Journaler 1770–1802. Pensionsfondens journaler 1789–1803. Korrespondentordnede journalsager til Skatkammerets og (fra 1789 tillige til Pensionsfondens journaler) 1770–1802. Arveprins Frederiks breve til Skatkammeret 1774–83. Breve vedr. norske glasværker 1782–86 mm. Div. sager vedr. enkeltpersoners gæld og pensionering, hofholdningen i Horsens mm. 1770–1808.

B Anden Indretnings sager 1782–84: Kopibøger, journaler og journalsager 1782–84. Kopibog over indtægts- og udgiftsordrer 1782–84. Protokoller over den aktive og passive gæld 1783–84. Protokol over kongens gæld i Hertugdømmerne 1783–85.

C Bogholderikontoret: Ordre og brevbøger 1774–1808. Kontrabøger, hovedbøger, kassejournaler, regnskaber, beregninger mm. 1769–1803.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1873–76, s. 68–73, 82, 139–40 og 1877, s. 167–80, 89–90 og 100–03 og 112–13. Hans Chr. Johansen: *Dansk økonomisk politik i årene efter 1784 I*, 1968, s. 74 og 143–44.

SKATKAMMER- ADMINISTRATIONEN 1803–16(1823)

Da Skatkammerdirektionen ophævedes 11.11.1803, udnævntes en Skatkammeradministration. Det var en underordnet myndighed, som skulle forvalte den fra direktionen overtagne *pensionsfond*. Den skulle tillige bestyre en helt ny *skatkammerfond*, som var oprettet 21.3.1803 med henblik på afholdelse af ekstraordinære forsvarsudgifter. Skatkammerfonden blev 8.4.1808 forøget og benævnt: *Skatkammerafdragsfonden*. For skatkammerfondens vedkommende var administrationen underordnet Overdirektionen for banken og for pensionsfondens vedkommende Finanskollegiet. Fra 15.12.1804 bestyrede administrationen tillige de af en særlig *landmilitæretatfond* afholdte pensioner, ekstragager mm.

Ved finansforvaltningens omdannelse 9.2.1816 fordeltes disse sager på Direktionen for statsgælden og den synkende fond og Den almindelige pensionskassedirektion. En del af de her anførte sager rækker ind i perioden efter 1816 og hører således hjemme i arkiverne fra disse to direktioner.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: *A Sager vedr. den alm. pensionsfond:* Kopibøger, journaler og journalsager 1803–23. Pensionsreglementer 1804–15. Indtægts- og udgiftsregnskaber mm. 1803–15.

B Sager vedr. den landmilitære pensionsfond: Kopibøger, journaler og journalsager 1804–21. Reglementer 1804–15. Fortegnelse og registre over de militære pensioner 1804–15. Regnskaber med bilag 1804–15.

C Sager vedr. skatkammerfonden, fra 1808: skatkammerafdragsfonden: Kopibøger, journaler og journalsager 1803–22. Hovedbøger, regnskaber mm. 1803–15.

BANKER OG KREDITANSTALTER MM.

Kurantbanken 1736–1813

Kurantbanken – eller Den københavnske Assignations-, Veksel-, og Laane-Bank – blev oprettet ved kgl. oktroy 29.10.1736. Den var en privat seddelbank med det formål at ophjælpe handel og industri mm. ved lån til lav rente. Banken var et aktieselskab, på hvis generalforsamling af interessenter alle vigtige spørgsmål afgjordes og valget af bankledelsen – bankkommissærerne – fandt sted.

10.3.1773 overtoges banken af staten ved at Overskattedirektionen udkøbte bankens interessenter og indtrådte i dens ledelse, uden at bankens oktroy derved blev forandret. Ved Statsbalance- og overskattedirektionens ophævelse 8.4.1782 henlagdes banken under en samtidig oprettet ny myndighed: Overdirektionen for banken, som fra den ophævede direktion tillige overtog bestyrelsen af den udenlandske gæld. På en konto for sig oprettedes der i banken 8.7.1785 en »Synkende fond«, som bestyredes direkte af Overdirektionen for banken.

Da det 16.2.1791 besluttedes at oprette en dansk-norsk Speciesbank i lighed med den i 1788 oprettede slesvig-holstenske Speciesbank, besluttedes det samtidigt at nedlægge Kurantbanken, og 2.5.1792 nedsattes en *Realisationskommission*, hvis arkiv indgår i bankens arkiv. Med pengereformen 5.1.1813 blev Kurantbanken definitivt nedlagt.

Registrering: Folioreg. 239.

Indhold: 1 Deliberationsprotokoller, kopibøger, journaler og indkomne breve: Bankkommissærernes deliberationsprotokoller 1736–1813. Kopibøger 1736–1813. Journaler 1774–93. Journalsager 1776–93. Ujournaliserede indkomne breve 1736–1813. Realisationskommissionens resolutions- og deliberationsprotokoller m. sager 1792–1812.

2 *Diverse dokumenter:* Oktroj, reglement og konvention for Kurantbanken 1736 og 1747. Sager vedr. generalforsamlingerne, bankkommisærerne og bankens embedsmænd 1736–1811. Sager vedr. bortsolgt kgl. jordegods 1775–91. Sager vedr. den kgl. kasses konto i Kurantbanken 1785–1803. Statusopgørelser, balancer og revisionsager 1738–1816. Sager vedr. bankens realisation 1791–1811. Sager vedr. retssager, hvori banken var part 1770–96.

3 *Kurantbankens interessenter:* Hovedbøger over (tilkomne) interessenter 1737–71. Interessentlister 1750–73. Subskriptionsprotokol vedr. aktieudvidelsen i 1760. Protokol vedr. indfrielsen af aktiebrevene i anledning af bankens overgang til staten 1773. Uddelingsbøger vedr. aktieudbytter 1737–73.

4 *Hoved-, balance-, kasse- og foliantbøger:* Hovedbøger med balancer 1737–1816. Kontrahovedbøger 1796–1813. Kassebøger med balancer 1737–1813.

5 *Vekselvæsen:* Vekselbog 1773–85. Protokol over vekseludstedere og vekselakceptanter 1759–1800.

6 *Låne- og pantevæsen:* Bankkommisærernes resolutionsprotokoller vedr. udlån og diskontering 1738–1813. Protokoller vedr. lån ydet af eller til banken 1737–1805. Div. sager vedr. bankens lån 1774–1812. Div. sager vedr. obligationer og andre gældsforpligtelser over for banken 1738–1812.

7 *Aktiver og beholdninger. Indtægt og udgift:* Bog over de aktiver, hvorved banken skulle forrente og afdrage den udenlandske gæld 1782. Protokoller vedr. bankens kassebeholdninger 1737–1813.

8 *Mønt- og seddelvæsen:* Sager vedr. mønters og pengesedlers udstedelse og inddragelse mm. 1737–1813.

9 *Bankkommisærernes partikulære forretningsførelse:* Bankkommisærernes gehejme forestillinger og korrespondance 1745. Bankkommisærernes partikulære hoved- og kassebøger 1740–70.

10 *Transportable statsfonds og konsignable bankfonds:* Realisationskommissionens sager vedr. kurantsedlernes inddragelse og de i dette øjemed (ved plakat af 18.2.1801) oprettede bestandige transportable statsfonds samt de i samme øjemed (ved forord. 23.6.1809) oprettede konsignable bankfonds 1803–11.

Litteratur: Knud Erik Svendsen: *Perioden 1700–1818*, Dansk

Pengehistorie 1700–1914 I, 1968. Medd. fra Rentekammerarchivet 1877, Erik Rasmussen: *Kurantbankens forhold til staten, 1737–73*, 1955.

Den dansk-norske Speciesbank 1791–1813(17)

Samtidig med afviklingen af Kurantbankens virksomhed og som en del af de dermed sammenhængende bestræbelser på at få saneret hele Monarkiets kredit- og seddelpengevæsen, oprettedes den 16.2.1791 en ny privat seddelbank, baseret på privat aktietegning. I nogen grad var den i 1788 oprettede Slesvig-holstenske Speciesbank model. Den dansk-norske bank var reelt kun i virksomhed indtil kreditkrisen i 1799. Efter pengereformen 5.1.1813 vedtog bankens interessenter 13.5. s.å. at lade banken overgå til staten.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: 1 Kopibøger, journaler og indkomne breve: Kopibog 1798–1816. Interessentrepræsentantskabets resolutionsprotokol m. sager 1791–1816. Direktionens resolutionsprotokoller m. sager 1791–1805. Indkomne breve 1791–1817.

2 Diverse dokumenter: Indtægts- og udgiftsekstrakter vedr. bankens låneinstitutter i Christiania, Bergen og Trondhjem 1797–1812. Diverse opgørelser 1793–1816.

3 Interessenterne: Subskriptionsprotokol vedr. interessentskab i banken 1791–1800. Hovedbog over interessenterne 1791–1816. Interessentliste 1792–95. Interessenternes generalforsamlingsprotokol 1791–1813. Protokoller vedr. subskription og udbytte 1791–1813.

4 Hoved-, balance-, kasse- og foliantbøger: Hovedbøger med balancer 1791–1816. Hovedbøger over deposito- og foliomidler 1792–1816. Foliantkasebog 1791–1816. Debitorbøger 1791–1816. Direktionens kasebog over bidrag indbetalt til Christiansborg slots genopførelse 1794–1802.

5 Veksel-, låne- og pantevæsenet: Resolutionsprotokoller vedr. udlån og diskontering 1791–1816. Sager vedr. diskonterede og indfrieede vekslere 1793–1816. Sager vedr. udleverede, fornyede og indfrieede lån 1791–1816.

6 Aktiver og beholdninger. Indtægter og udgifter: Protokol over de af kassereren modtagne og udleverede specier 1791–1816.

Protokol over sølv, leveret til Speciesbanken 1791–1806. Protokoller vedr. kassebeholdning, indtægter og udgifter 1791–1816.

7 Seddelvæsenet: Protokol over udleverede og modtagne speciessedler 1791–1815. Protokol over modtagne kurant- og komitésedler 1791–1814. Protokoller vedr. speciessedlernes fabrication og underskrivelse 1791–1816. Journal vedr. kurantsedlerne 1791–1816.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877–78. Knud Erik Svendsen: *Perioden 1700–1818, Dansk Pengehistorie 1700–1914*, 1968.

Depositokassen 1799–1813(23)

Depositokassen oprettedes 13.11.1799 som et statsligt kreditinstitut. Kreditkrisen dette år var baggrunden for et offentligt og privat lånebehov, som ikke kunne honoreres af Speciesbanken og Grosserer-Societetets eget låneinstitut. Depositokassen var planlagt som en midlertidig kreditforanstaltning, og dens virke var baseret på en forøgelse af de omløbende kurantsedler. I 1802 blev dens udlånsvirksomhed indskrænket, og den ophævedes ved pengereformen 5.1.1813. Bestyrelsen af dens afvikling overgik 9.2.1816 til Direktionen for Statsgælden og den synkende Fond.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: Kopibog 1799–1813. Direktionens resolutionsprotokoller 1799–1820. Sager til resolutionsprotokollen 1809–13. Indkomne breve 1799–1820. Instruktion for administrator J. M. Lind 1810. Revisionssager 1813–23. Sager vedr. kommissionen til at ordne den ophævede Depositokasses aktiver 1820–23. Hovedbøger 1799–1821. Debitorprotokol 1799–1813. Protokoller over forestillinger og direktionens resolutioner vedr. udlån 1799–1821. Div. protokoller vedr. udlån 1799–1821. Sager vedr. forsikrede og pantsatte varelagre 1799–1809.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877–78. Knud Erik Svendsen: *Perioden 1700–1818, Dansk Pengehistorie 1700–1914*, 1968.

Låneinstituttet i Hertugdømmerne 1801–13(23)

Instituttet oprettedes 27.3.1801 som et slesvig-holstensk kreditinstitut svarende til Depositokassen for Danmark-Norge. Instituttet, som fabrikerede sedler (slesvig-holstenske kreditbeviser), havde samme direktion som Depositokassen i København, sammen med hvilken det ophævedes i 1813 og afvikledes under Direktionen for statsgælden. Det havde to særlige »administrationer« i henholdsvis Kiel og Altona. *Administrationen i Altona* besørgede seddelfabrikationen, bestyrede Låneinstituttets hovedkasse og opbevarede dets »rede fond«. *Administrationen i Kiel* skulle »alene bevillige udlåne, og derover holde rigtighed«, og der skulle alene være »den til udlån fornødne fond i sedler«. Låneinstituttet ophævedes samtidig med Depositokassen 5.1.1813.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: Direktionen i København: Kopibøger 1801–13. Journaler m. journalsager 1801–16. Regnskaber og sager vedr. seddelfabrikationen 1801–16.

Administrationen i Altona: Sessions- og konklusionsprotokoller 1801–15. Konceptprotokoller 1801–23. Diarium 1801–17. Brevprotokoller m. indhæftede, indkomne breve 1801–12. Bilagsprotokoller 1801–21. Kopibøger over indtægts- og udgiftsordrer 1801–24. Protokoller m. balancer og statusopgørelser 1805–06. Hovedbøger og kassebøger 1801–24. Protokoller vedr. lån 1802–16. Div. panteprotokoller mm. 1801–13.

Administrationen i Kiel: Deliberationsprotokoller 1801–15. Brevkoncepter 1801–16. Indkomne breve 1801–16. Forretnings- og kasseprotokoller 1802–16. Klage- og konkursprotokol 1806–16. Sager vedr. instituttets oprettelse og personale 1801–16. Revisionsager 1802–16. Regnskaber for de tidligere classenske ejendomme 1810–16. Kasse- og balancebøger samt bøger for særlige konti 1802–16. Protokoller for div. lån 1802–20.

Litteratur: Marcus Rubin: *1807–14. Studier til Københavns og Danmarks Historie*, 1892 (optr. 1970) s. 170.

Species-, Giro- og Lånebanken i Altona 1776–88

Speciesbanken i Altona var Monarkiets anden bank. Den var en statsbank og blev oprettet ved forordning 11.10.1776. Den må ses på baggrund af den pengepolitik, som først var kommet til udtryk ved forordn. 2.1.1776, hvorved man ville gøre speciesdaleren til Monarkiets faste internationale valuta og knytte kuranten dertil. Banken var en møntbank og oprettet i Altona, fordi man først og fremmest ville styrke kurantens kurs i Hamburg og derfor tillige styrke næringslivet netop i Altona. Banken blev bestyret af Altonas bystyre og købmænd. Den indgik i den ved forordning 29.2.1788 oprettede Slesvig-holstenske Speciesbank, se ndf. Mellem de to banker er der i nogen grad arkivalisk kontinuitet.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: (Sagerne fra tiden efter 1788 hidrører fra Den slesvig-holstenske Speciesbank). Direktionens protokol samt koncepter og sager til direktionens protokol 1776–88. Hovedbøger 1777–1806. Kassebog 1777–1812. Sølvjournal 1777–87. Speciesjournal 1777–94. (Kassekonto i kurant og ældre arkivregistraturer 1777ff, se Den slesvig-holstenske Speciesbank).

Litteratur: Knud Erik Svendsen: *Perioden 1700–1818, Dansk Pengehistorie 1700–1914*. 1968. Forordninger i kvart 1776, s. 3–13 og 238–55.

Den slesvig-holstenske Speciesbank 1788–1813

Den tyske Speciesbank var i modsætning til den tre år yngre dansk-norske Speciesbank en statsbank. Den var oprettet ved forordning 29.2.1788 og fortsatte den virksomhed, som var indledt af Altona-banken fra 1776, men omfattede alle de tyske lande. Banken var desuden en seddelbank med sølvindløsningspligt. Dens bestyrelse skulle varetages af en Overdirektion i København, hvori bl.a. samtlige medlemmer af Finanskollegiet og et medlem af Tyske kancelli havde sæde. Under Overdirektionen i København sorterede en Bankdirektion i Altona, hvis sammensætning lignede den hidtidige Altona-banks direktion. I henhold til et gennem Overbankdirektionen meddelt reskript 8.7.1809

indtrådte Bankdirektionen i Altona sammen med Direktionen for fiskeri- og handelsinstituttet i Altona i en kommission, som i henhold til forordningen 23.6.1809 om konsignable bankfonds oprettelse skulle forvalte kurantsedlernes inddragelse i Hertugdømmerne og den samtidige oprettelse af bankfonds. Banken ophævedes ved pengereformen 5.1.1813, og sagerne fra tiden derefter vedrører dens afvikling.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: *Overdirektionen i København:* Kopibog 1788–1800. Koncepter 1788–1813. Journalsager 1788–1808. Unummererede sager 1807–13.

Bankdirektionen i Altona: Kopibøger 1787–1801. Koncepter 1787–1816(21). Direktionens protokoller 1788–1825. Unummerede sager 1787–1821. Instruktioner mm. 1787–1821. Revisionssager 1788–1814. Balancer 1788–1813. (Hoved- og kassebøger samt speciesjournal, se Speciesbanken i Altona ovf.). Kassekonti i mønt og kurant (1777)1788–1825. Kassekonto i slesvig-holstenske speciessedler 1788–1813. Div. protokoller vedr. kassebeholdningen 1788–1813. Div. protokoller vedr. kurant- og speciessedler 1787–1813. Div. registraturer vedr. arkiverne fra såvel Altonabanken af 1776 og Speciesbanken af 1788 (1777)1788–1825.

Litteratur: Knud Erik Svendsen, *Perioden 1700–1818*, Dansk Pengehistorie 1700–1914, 1968. Forordninger i kvart 1788, s. 13–72.

Rigsbanken 1813–18(70)

Rigsbanken var en seddelbank, oprettet i henhold til pengeforordningen 5.1.1813. Den skulle afløse alle eksisterende banker. Et hovedformål med pengereformen var indførelse af rigsbankdaleren som Monarkiets eneste faste valuta, hvis sedler skulle være tvungent betalingsmiddel også i Hertugdømmerne. Rigsbanken var baseret på den såkaldte »bankhæftelse«, som var en 1. prioritet på 6 % af al fast ejendom i hele Monarkiet, som skulle forrentes med 6½ % årlig. Rigsbanken skulle virke ganske adskilt fra finansforvaltningen, og i et kgl. åbent brev 30.7.1813 var der afgivet et kongeligt løfte om, at banken skulle overgå til

et privat, nationalt interessentskab. Med dette brev var således foregrebet Rigsbankens afløsning af Nationalbanken ved kgl. åbent brev 6.4.1818.

Registrering: Folioreg. 239.

Indhold: Forordninger, plakater mm. vedr. Kurantbanken, Speciebanken og Rigsbanken 1791–1818. Foundation for Rigsbanken 5.1.1813. Forestillinger m. kgl. resolutioner, kgl. reskripter mm. 1813–16. Koncepter til indberetninger til kongen 1813–14. Journalsager 1813–18. Sager vedr. mønt, sedler, kreditiver og skatkammerbeviser og andre betalingsmidler 1813–18. Hovedbøger, balancebøger og regnskabssager 1813–18. Revisionsager 1813–18. Sager vedr. Rigsbankens overgang til Nationalbanken 1818. Protokoller vedr. bankhæftelsen 1813–70.

Litteratur: Marcus Rubin: *Frederik VI.s Tid*, 1895 (optr. 1970). Knud Erik Svendsen: *Perioden 1700–1818, Dansk Pengehistorie 1700–1914*, 1968.

Grossererkomitéen til sedlers udstedelse 1814–22

Da statens og erhvervslivets likviditetskrise i slutningen af 1813 ikke kunne afhjælpes ved at lade Rigsbanken træde til, var man henvist til at få betalingsmidler ved udstedelse af »anvisninger«, »kreditbeviser« mm. Statens finansieringsbehov søgtes tilfredsstillet ved en kgl. befaling 26.12.1813 til Grosserersocietetets Komité om at yde regeringen et lån, lydende på 5 mio. rigsbankdaler, udbetalt i »komité-sedler«.

Registrering: Folioreg. 239.

Indhold: Forhandlings- og resolutionsprotokol 1814–22. Journal over komitésedlers fabrikation og underskrift 1814–22. Protokol over forfærdigelse og tilintetgørelse af komitésedler 1814–22.

Litteratur: Knud Erik Svendsen: *Perioden 1700–1818, Dansk Pengehistorie 1700–1914*, 1968.

Kommissionen til realisering af firmaet Peschier & Co. (1809)1815–35

Det store handelsfirma Peschier & Compagni var i tiden fra krisen i 1799 til 1804 kommet i et gældsforhold til staten og var ved en reorganisation i 1804 reelt blevet et statsforetagende. Dets forretninger i de følgende år førte til nedsættelsen af en kommission 17.11.1815 til realisation af firmaet, som derefter afvikledes efter på ny at have fået støtte og kredit fra staten.

Registrering: Folioreg. 239.

Indhold: Kopibog 1815–35. Behandlingsbog m. sager 1815–19. Indkomne breve 1815–35. Hovedbog, kassejournal og kassebog 1815–35. Diverse af firmaets handelsbøger 1809–15.

Litteratur: Marcus Rubin: *1807–14, Studier til Københavns og Danmarks Historie*, 1892 (optr. 1970) s. 364ff. Jf. også Finanskollegiets forest. 22.11.1815.

OVERBANKDIREKTIONEN OG (FRA 1785:) OVERDIREKTIONEN FOR BANKEN OG DEN SYNKENDE FOND 1782–1813

Ved Statsbalance- og overskattedirektionens ophævelse 8.4.1782 henlagdes den i 1774 af staten overtagne Kurantbank under en ny myndighed: Overdirektionen for banken, som skulle »forestille bankens forrige interessentskab« i overensstemmelse med dennes oprindelige oktroj af 26.10.1736. Overdirektionen fik 13.4.1782 tillige bestyrelsen af de udenlandske gældssager og samtidig dermed bank- og vekselkontorerne i København og Altona. Ved reformen af finansforvaltningen 2.6.1784 overgik bestyrelsen af den udenlandske gæld sammen med de to bankkontorer til Finanskollegiet. Men 8.7.1785 fik Overbankdirektionen bestyrelsen af den på en særlig konto i Kurantbanken oprettede »Synkende fond« til statsgældens forrentning og ned-

bringelse. Den benævntes fra da *Overdirektionen for den kgl. oktrojerede bank og den synkende fond*. 25.5.1791 oprettedes under Overdirektionen en særlig Administration af den synkende fond, som eksisterede, indtil dens sager ved reformen 9.2.1816 overgik til Direktionen for statsgælden og den synkende fond. Administrationen af den synkende fond fik 16.11.1803 tillige overbestyrelsen af den under Skatkammeradministrationen (se s. 475) omtalte Skatkammerfond (fra 1808: Skatkammerafdragsfond). Overbankdirektionen ophævedes samtidig med Kurantbankens endelige ophør ved forordningen 5.1.1813. Skatkammerafdragsfonden overgik samtidig til Finanskollegiet.

Registrering: Folioreg. 239.

Litteratur: Meddelelser fra Rentekammerarchivet 1877. Knud Erik Svendsen: *Perioden 1700–1914*. Dansk Pengehistorie 1700–1914, 1968. Hans Chr. Johansen: *Dansk økonomisk politik i årene efter 1784 I*, 1968, s. 74f og 144.

Overdirektionen

Indhold: Kgl. resolutioner vedr. den synkende fond 1785–1810. Koncepter til forestillinger 1800–10 (de kgl. resolutioner mm. ligger blandt journalsagerne). Kopibøger 1782–1813. Journaler m. journalsager 1782–1813. Ujournaliserede indkomne breve 1782–1810. Sager vedr. bankvæsenets ordning 1783–85. Kgl. resolution mm. vedr. opførelsen af den nye bankbygning 1785–88. Protokol over den til banken overdragne udenlandske statsgæld (1765–)1782. Hovedbog vedr. den udenlandske statsgæld 1782–1806. Sager vedr. bestyrelsen af den udenlandske statsgæld 1782–85. Dokumenter vedr. de til banken overladede kgl. aktiver og passiver 1784–1805. Forklaringer over den synkende fonds indtægter og udgifter 1785–1811. Sager vedr. handelshuset Jost v. Hemmert & Sønner 1783–1811. Regnskaber vedr. varer, ankomne fra Vestindien til Overbankdirektionen 1782–86. Div. beregninger og regnskaber 1785–1812.

Administration af den synkende fond

Indhold: Kopibøger 1791–1813. Journal m. journalsager 1791–1816. Administrationsakter 1798–1820. Kopibog, journal

og journalsager for fondens konto aparte 1812–13. Anmeldelsesprotokol 1810–12. Diverse regnskaber 1791–1810. Hoved- og balancebøger 1793–1815. Protokol over indfrieede obligationer 1803–09. Observationsbog for den synkende fond 1804–14.

FINANSKOLLEGIET 1771–84

Finanskollegiet oprettedes af Struensee 29.5.1771 og varetog indtil 14.1.1773 gennem sit sekretariat funktionen som øverste myndighed for hele kammer- og finansforvaltningen, herunder for de tre kamre (Danske, Tyske og Norske kammer). Umiddelbart under sig, dvs. under egen forvaltning gennem de tre ndf. nævnte kontorer, havde Finanskollegiet finansforvaltningen (udgiftsforvaltningen, statsgældsforvaltningen, for så vidt denne ikke var henlagt til andre overordnede styrelser, samt penge-, bank-, mønt- og vekselkurssager). Efter Rentekammerets genoprettelse varetog Finanskollegiet 14.1.1774–2.6.1784 alene udgiftssagerne samt sagerne vedr. pengevæsenet mm. I denne periode overgik dog en stor del af den overordnede finansbestyrelse til Den ekstraordinære finanskommission af 1772, jf. s. 494. I 1784 deltes Finanskollegiets sagområde mellem Finanskollegiet (penge-sager, banksager, jf. s. 490) og Finanskassedirektionen (udgiftsforvaltningen, jf. s. 491).

Registrering: Folioreg. 236.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1873–76, s. 83ff. Holger Hansen (udg): *Kabinetstyrelsen i Danmark 1768–72* II, 1919, s. 144–363. C. A. Trier: *Ulrik Adolf Holstein*, 1916, s. 146–56. Indledningen til folioreg. 236.

Sekretariatet

Sekretariatet varetog 1771–73 sekretariatsforretningerne for kollegiet som øverste kammer- og finansmyndighed, og fra 1773 som øverste finansmyndighed. Fra 1777 ophørte Sekretariatet næsten at fungere, og dets funktioner varetoges herefter af Dansk-norske assignations- og bogholderkontor.

Indhold: Kgl. reskripter, kabinetsordrer, forestillinger m. kgl. resolutioner mm. for hele kammer- og finansforvaltningen 1771–73 samt kgl. reskripter, forestillinger m. kgl. resolutioner mm. vedr. finansforvaltningen 1773–83. Kopibøger m. koncepter og indlæg 1771–85. Journaler m. journalsager 1771–73. Danske journaler m. journalsager 1774–85. Tyske journaler m. journalsager 1774–81. Div. sagligt ordnede sager 1771–84.

Dansk-norske assignments- og bogholderkontor 1771–84(85)

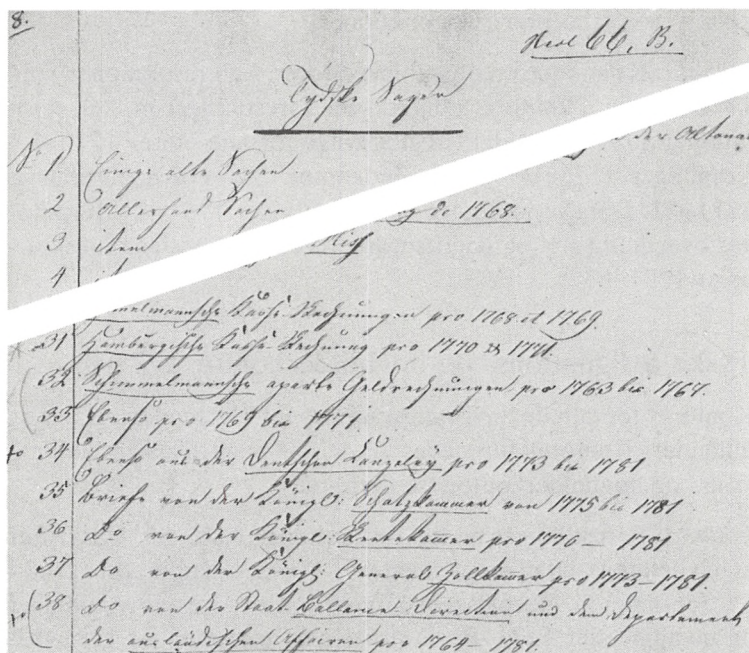
Kontoret forvaltede anvisningsvæsenet for Danmark og Norge. Det forenedes 23.4.1781 med Tyske assignmentskontor til Assignations- og bogholderkontoret, inden for hvilket de dansk-norske og tyske sager dog ekspederedes i hver sin arkivdannende »afdeling«. Fra ca. 1777 varetog kontoret tillige størstedelen af kollegiets alm. sekretariatsfunktioner.

Indhold: Kommunicerede kabinetsordrer, kgl. resolutioner mm. 1771–84. De i kontoret udfærdigede forestillinger m. kgl. resolutioner 1771–84. Udgiftsreglementer for alle etater 1772–83. Kopibøger (1769)1771–83. Indkomne breve ordnet etatsvis 1771–81. Danske journaler m. journalsager 1781–84. Kopibøger over indtægts- og udgiftsordrer 1771–85. Assignationsjournaler 1771–83.

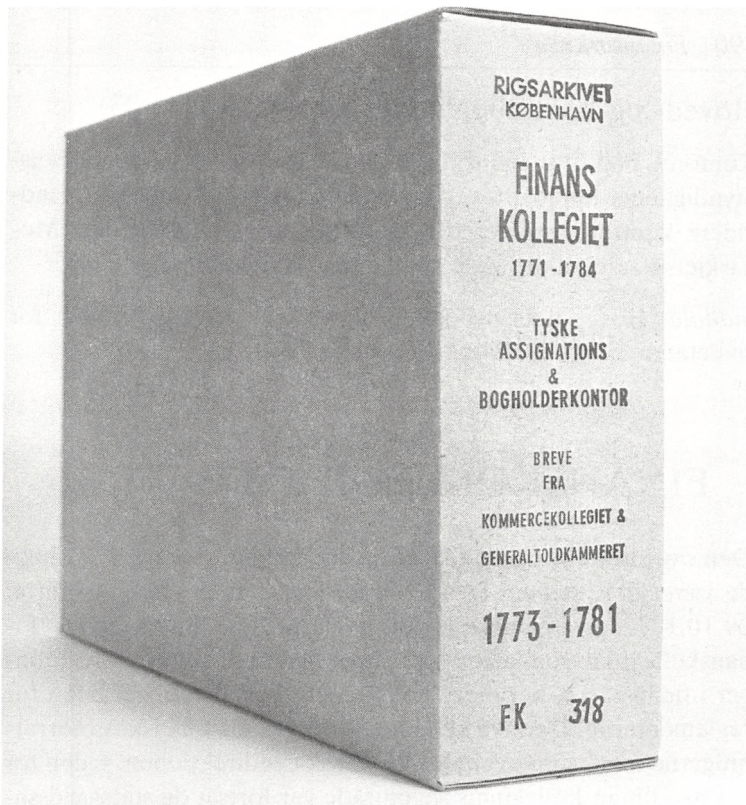
Tyske assignments- og bogholderkontor 1771–84

Kontoret forvaltede anvisningsvæsenet for Hertugdømmerne og udlandet. Kontoret forenedes 23.4.1781 med Danske assignments- og bogholderkontor (se dette ovf).

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1772–83. Udskrifter af civiletatens udgiftsreglementer 1771–83. Kopibøger 1768–81. Journaler m. journalsager 1769–72. Breve fra andre kollegier og myndigheder 1773–81. Journaler m. journalsager 1781–83. Korrespondance m. kasserne Hertugdømmerne 1770–84. Kopibøger o. indtægts- og udgiftsordrer 1771–83.

Finanskollegiet: Tyske assignations- og bogholderkontor, Breve fra Kommercekollegiet og Generaltoldkammeret 1773–81. – I begyndelsen af 1970'erne iværksatte Rigsarkivet en produktion af en ny type arkivæsker, hvori sagerne ligger langt bedre beskyttet imod støv og slid end de gjorde i de gamle arkivpakker, hvor emballagen kun bestod af to stykker stift pap og en snor. De nye arkivæsker benyttes ikke alene af de afleverende myndigheder, men anvendes tillige ved den påbegyndte ompakning af alle Rigsarkivets arkivalier. Øverst til venstre ses en

- 313-317. 1777-81 Rentekammerrekvisitioner.....5 pk.
 Oprindeligt lagt i en særlig række som gl. nr. 45-49.
 Nemlig:
313. 1777-78 feb.....1 pk.
 314. 1778 marts-dec.....1 pk.
 315. 1779.....1 pk.
 316. 1780 jan.-okt.....1 pk.
 317. 1780 nov.-81 apr.....1 pk.
318. 1773-81 Breve fra Kommercekoll. og General-
 toldkammeret.....1 pk.
 Svarer i henseende til art og henlæggelse til
 Breve fra Tyske Kancelli. Gl. nr.39 og 37.
319. 1775-81 Breve fra Skatkammeret.....1 pk.
 Svarer i henseende til art og henlæggelse til
 Breve fra Tyske Kancelli. Gl. nr.35.

pakke indeholdende breve fra Generaltoldkammeret til Finanskollegiets tyske assignations- og bogholderkontor. Nederst til venstre ses den designation, i overensstemmelse med hvilken pakken som nr. 37 afleveredes til Kamrenes forenede arkiv 11.8.1821. Den henlå uændret, indtil dens indhold i 1980 blev anbragt i en ny arkivæske sammen med nogle andre sager og som sådan nyregistreredes. Den nye æske og den nye registrering (folioreg. 236) ses til højre.

Hoved- og kontrabogholderkontoret 1771–83

Kontoret bogførte indtægter fra alle Monarkiets oppebørselsmyndigheder og udgifter til civiletaten for hele Monarkiet. Endvidere kontrajournaliseredes indtægter og udgifter til alle Monarkiets kasser vedr. både civiletaten og de militære etater.

Indhold: Hovedindtægtsbøger 1771–83. Hovedudgiftsbøger for civiletaten 1771–83. Kontrajournaler 1771–83.

FINANSKOLLEGIET 1784–1816

Den overordnede bestyrelse af finanssagerne, som fra 1772 havde været delt mellem Den ekstraordinære finanskommission af 29.10.1772 og Finanskollegiet, overgik 2.6.1784 til et nyt Finanskollegium, som alene fik bemyndigelse til at gøre forestillinger i finanssager, herunder i alle sager vedr. betalinger uden for reglementerne. Det nye kollegium fritoges for finanskasseeffortringerne mm., som overgik til Finanskassedirektionen. Uden for det nye Finanskollegiums sagområde var fortsat de statsgældssager mm., som henhørte under Overbankdirektionen, Skatkammerdirektionen og Generalpostamtet. Til gengæld skulle kollegiet høres i alle kammer- og finanssager, som direkte eller indirekte vedrørte finansvæsenet. 9.2.1816 forenedes Finanskollegiet og Finanskassedirektionen og blev til Finansdeputationen.

Registrering: Folioreg. 237.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877, s. 84–88. A. D. Jørgensen (udg): *Regeringsskiftet 1784*, 1888, s. 294–305. Hans Chr. Johansen: *Dansk økonomisk politik i årene efter 1784*, I, 1968, s. 141ff.

Sekretariatet

Kollegiet havde kun ét kontor til at varetage sine ekspeditioner.

Indhold: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1784–1816, som 1.1.1812–16 var delt i en serie A for Danmark, Norge, de nordlige bilande og kolonierne og en serie B for Hertugdømmerne,

udlandet mm. Div. kgl. resolutioner, kommissionssager mm. vedr. pengevæsen og finanser 1812–16. Kopibøger, journaler og journalsager 1784–1816, som 1.1.1812–16 var delt på samme måde som forestillingerne. Forestillinger, kopibøger, journaler og journalsager fra kollegiets afdeling i Kolding og Rendsborg. En meget stor gruppe div. sager, som for en væsentlig del er E. H. Schimmelmans embedspapirer: Sager vedr. skattevæsenet, statens udgifter og indtægter og dens budget. Endvidere vedr. dens aktive og passive statsgæld, penge- og bankvæsenet, Norges providering mm.

FINANSKASSEDIREKTIONEN 1784–1816

2.6.1784 overgik finanskasseforretningerne, herunder ekspeditionssagerne vedr. den aktive og passive statsgæld fra Finanskollegiet til et nyt kollegialt organ: Finanskassedirektionen, som fik en underordnet stilling i forhold til det samtidig udnævnte, nye Finanskollegium, og som derfor ikke fik myndighed til at afgive forestillinger til kongen. Den nye direktion kom til at forestå anvisningsvæsenet og statsbogholderiet og i øvrigt »alt, hvad betræffer den besynderlige Forvaltning af Mønt-, Kasse- og Pengesager«, for så vidt denne ikke var henlagt under bankkontorerne.

Registrering: Folioereg. 237.

Litteratur: Se Finanskollegiet 1784–1816.

Assignations- og bogholderkontoret (fra 1812:)

1. Assignations- og bogholderkontor

Assignationskontoret havde fortsat en »afdeling« for de dansk-norske sager og en for de tyske og udenlandske, som hver for sig var arkivdannende. 1.6.1812 (kgl. resol. 16.4.) deltes kontoret i 2 kontorer. Det hidtidige kontor blev til 1. Assignations- og bogholderkontor med den funktion at opstille civilreglementet og for Danmark og Norges vedkommende, udfærdige alle beregninger og anvisninger over de efter civilreglementerne

og andre kgl. resolutioner bevilgede civile gager og pensioner. Ved omdannelsen af finansforvaltningen 9.2.1816 blev kontoret til Bogholderkontoret for civilreglementet og den aftagende pensionsliste i Finansdeputationen.

Indhold: 1 Dansk-norske sager: Kommunicerede kgl. resolutioner 1785–1815. Udgiftsreglementer for civiletaten 1784–1815. Statistiske oversigter over civilreglementerne for hele Monarkiet 1782–1813. Udgiftsreglementer for Landetaten 1784–97. Udgiftsreglementer for Søetaten 1784–1806. Udgiftsreglementer for Postvæsenet 1798–1814. Kopibøger 1783–1814. Journaler og journalsager 1784–1816. Kopibøger over indtægtsordrer 1784–1813. Kopibøger over udgiftsordrer vedr. alle etater 1784–1815(17). Assignationsjournaler (fra 1801:) Fodjournaler 1784–1816. Div. assignationssager vedr. statens aktive og passive fordringer 1773–1814. Div. finanssager vedr. kongen og hoffet, diplomatiet og udlandet, Norge, Island og Grønland, gage- og pensionsvæsenet, Land- og Søetaten mm.

2 Tyske sager: Kgl. ordrer og resolutioner 1784–1816. Kopibøger 1783–1814. Reglements-kopier 1784–1813. Journaler og journalsager 1784–1816. Kopibøger, journaler og journalsager fra kontorets afdeling i Kolding og Rendsborg 1807–10. Kopibøger over indtægts- og udgiftsordrer 1784–1815. Fodjournaler 1784–1816.

2. Assignations- og bogholderkontor 1812–16

Kontoret oprettedes, da det hidtidige Assignations- og bogholderkontor 1.6.1812 deltes i to kontorer. Dette nye kontor fik alle de – såvel militære som civile – sager, som ikke i den kgl. resol. 16.4.1812 udtrykkeligt var overdraget 1. Assignations- og bogholderkontor, hvilket ville sige de fleste. Ved omdannelsen af finansforvaltningen 9.2.1816 overtoges kontorets sager af Finansdeputationens Ekspeditions-, assignations- og bogholderkontor. Fra dette 2. Assignationskontor til Finansdeputationens kontor er der således arkivalisk kontinuitet.

Indhold: 1 danske sager: Kopibøger 1812–15. Journaler 1812–15. Journalsager 1812–16.

2 Tyske sager: Kopibøger 1812–16. Journaler og journalsager 1812–16.

Kontorets øvrige sager (reglementer, kopibøger over indtægts- og udgiftsordrer mm.) er arkivalsk ikke adskilt fra de tilsvarende sager i 1. Assignations- og bogholderkontor, i hvis danske og tyske »afdelinger« de må søges.

Kontoret for de aktive og passive (fra 1802: for de passive) fordringer

Kontoret oprettedes 2.6.1784 til at forvalte både den aktive og passive statsgæld. 31.3.1803 udskiltes Kontoret for de aktive fordringer, og kontoret forvaltede fra da af alene den passive statsgæld. 9.2.1816 overgik det til Direktionen for statsgælden og den synkende fond.

Indhold: Kommunicerede kgl. resolutioner 1787–89. Statsgældsreglementer mm. 1785–1812. Kopibøger 1784–1816. Journaler og journalsager 1784–1816. Kopibøger, journaler og journalsager vedr. vestindiske gældssager 1785–1816 (i tiden 1802–16 bestyret af Kontoret for de aktive fordringer). Journal og journalsager vedr. Fiskeri- og handelsinstituttet i Altona 1788–1816 (i tiden 1802–16 bestyret af Kontoret for de aktive fordringer). Hovedbøger over den aktive og passive gæld 1783–87. Forstræknings- og renteprotokoller 1785–1815. Div. obligationsprotokoller, annotationsbøger mm. 1784–1816. Div. regnskaber 1784–1813.

Kontoret for de aktive Fordringer 1802–16

Kontoret udskiltes 31.3.1802 af Kontoret for de aktive og passive fordringer. Det forvaltede fra da af den aktive gæld og desuden bl.a. de under Kontoret for de passive fordringer anførte vestindiske og altonæiske sager. 9.2.1816 overgik kontoret til Direktionen for statsgælden og den synkende fond.

Indhold: Kopibøger 1802–16. Journaler og journalsager 1802–16. Efterretninger om de kgl. aktiver 1792–1813. Hovedbøger over statsaktiverne 1802–16.

Hoved- og kontrabogholderkontoret

Kontoret fortsatte uændret den bogførsel, som havde fundet sted, da kontoret hørte under Finanskollegiet 1771–84.

Indhold: Hovedindtægtsbøger 1784–1816. Hovedudgiftsbøger for civiletaten 1784–1816. Kontrajourner 1784–1816.

FINANSKOMMISSIONER 1772–88

Den ekstraordinære finanskommission af 29.10.1772

Medens Struensee-regimets Finanskollegium endnu fungerede, nedsattes i h.t. kabinetsordre 29.10.1772 en Ekstraordinær finanskommission, som under arveprins Frederiks forsæde var tiltænkt den overordnede styrelse af finansforvaltningen. Sekretær for kommissionen var Ove Høegh Guldberg, indtil han i 1782 blev medlem af den. 4.6.1774 bestemtes det, at ingen udgifter uden for reglementerne måtte foreslås kongen, uden først at være blevet behandlet i kommissionen. Ved reformen af finansforvaltningen 2.6.1784 blev kommissionen afskediget, og dens funktion som overordnet finansmyndighed blev overtaget af det samtidig oprettede nye Finanskollegium.

Registrering: Folioreg. 237.

Indhold: Deliberationsprotokol 1772–84. Indkomne breve fra kollegierne, ordnet kollegievis 1772–84. Ekstrakter af indkomne breve med kommissionens resolutioner vedføjet 1780–81.

Finanskommissionen af 4.3.1782

I henhold til kabinetsordre 4.3.1782, hvorved Finanskommissionen blev nedsat og fik kommissorium, skulle den undersøge nogle af Finanskollegiet, Statsbalancedirektionen og Skatkammeret indsendte efterretninger om deres indtægter, udgifter og beholdning. Endvidere skulle den fremkomme med forslag, hvorved der kunne bringes ligevægt mellem indtægter og udgifter, samt forslag om, hvorledes der skulle forholdes i forbindelse

med den allerede besluttede ophævelse af Statsbalance- og overskattedirektionen samt udnævnelse af Overbankdirektionen mm.

Registrering: Folioereg. 237.

Indhold: Div. korrespondance, beregninger, balancer mm. samt kommissionens forestilling 2.4. med kgl. resolution 8.4.1782.

Kommissionen af 14.12.1782 til at fastsætte Søetatens konneksion med finanserne

Kommissionen af 14.12.1782 skulle undersøge forholdene i forbindelse med Søetatens »gæld« og finansieringsbehov. Den skulle således bl.a. »afsætte« grænserne mellem »Vores Søetats ordinære og ekstraordinære Udgifter«. Den afgav en forestilling 18.4.1785, som fik kgl. resolution 10.6. s.å.

Registrering: Folioereg. 237.

Indhold: Korrespondance, betænkninger, beregninger mm. vedr. Søetatens udgifter samt koncepter, notater mm. udarbejdet af finansdeputeret J. Zoega 1780–85.

Kommissionen af 22.1.1783 vedr. Guldbergs promemoria

Kommissionen af 22.1.1783 nedsattes for at undersøge diverse af Ove Høegh Guldberg forfattede promemoria om bankens tilstand, dvs. seddelmængdens størrelse, samt handelens og søfartens fremme.

Registrering: Folioereg. 237.

Indhold: Kommissorium 22.1.1783 samt kommissionens betænkning i koncept med enkelte forakter 1783. Breve fra Guldberg 18. og 28.9.1782.

Den overordentlige finanskommission af 2.5.1787

Den overordentlige finanskommission skulle i henhold til sit kommissorium overveje, om ikke »en friere Handel« ville være til gavn for erhvervslivet og dermed på længere sigt også for

statsfinanserne. Kommissionens arbejde førte bl.a. til den lempelse af toldpolitikken, som fandt sted med toldforordningen 1.2.1797. Kommissionen ophævedes ved reformerne 9.2.1816.

Registrering: Folioreg. 237.

Indhold: Kgl. reskripter og resolutioner med betænkninger og forestillinger 1787–1816. Deliberationsprotokol 1787–88. Sager vedr. Speciesbanken i København 1788–1810. Sager vedr. det københavnske brandforsikringsvæsen 1795. Breve til kommissionen 1788–1810. Bilag til kommissionens regnskab 1801–02.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen: *Industriens Historie i Danmark II*, 1730–1820, 1943, s. 146ff.

Generalkommissariatskommissionen af 22.8.1788

Generalkommissariatskommissionen nedsattes for at »de Krigsfornødenheder til Vores Sø- og Landetat, som uden for de ordinære Reglements maatte udkræves, kunne vorde anskaffede, og de dertil fra Finanserne fornødne Summer tilvejebragte uden den ved den ellers fornødne Korrespondance imellem de forskellige Departements foraarsagede Ophold«. I kommissionen sad medlemmer af såvel Kommissariatskollegiet, Finanskollegiet som Rentekammeret.

Registrering: Folioreg. 237. Seddelreg. 54.

Indhold: Forhandlingsprotokol 1788. Koncepter og dokumenter til forhandlingsprotokollen 1788–95. Forestillinger m. kgl. resolutioner 1790–95. Kopibøger 1788–95. Indkomne breve 1788–95. Div. dokumenter 1788–96.

DIVERSE UNDERORDNEDE FINANS- OG BANKMYNDIGHEDER MM.

De midlertidige myndigheder for rigsdelenene vest for Store Bælt 1808–10

Den ekstraordinære finanskommission af 30.4.1808

Den ekstraordinære finanskommission oprettedes 30.4.1808 til at forestå den overordnede finansforvaltning i de dele af Monarkiet, som var vest for Store Bælt. Den kom således til at afløse Finanskollegiets afdeling i Kolding og Rendsborg 1807–08 og havde først sæde i Rendsborg, senere i Kiel. 14.5.1810 bestemtes, at den skulle ophæves med udgangen af juni 1810.

Registrering: Folioreg. 237.

Indhold: Kopibøger, journaler og journalsager 1808–10. Sager vedr. det frivillige lån i h.t. kgl. resolution 5.8.1809. Sager vedr. norske assignmentsbeviser og repræsentativer på Skatkammerets afdragsfond 1807–11 (forordninger hhv. 18.9.1807 og 8.4.1808) 1807–11.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877, s. 125–29. Morten Westrup: *Centraladministrationens forlæggelse 1807–08*, Arkiv VI, 1977.

Den interimistiske kasseadministration af 30.4.1808

Den interimistiske kasseadministration oprettedes samtidig med Den ekstraordinære finanskommission af 30.4.1808 og kom til at afløse Finanskassedirektionens afdeling i Kolding og Rendsborg. Mellem denne og den nye administration er der i nogen grad arkivalisk kontinuitet.

Registrering: Folioreg. 237.

Indhold: Kopibøger 1808–11. Journaler og journalsager 1808–10. Kopibøger over indtægts- og udgiftsordrer 1807–09. Fodjournaler 1807–10. Kreditivbøger 1807–09.

Litteratur: Se Den ekstraordinære finanskommission af 30.4.1808.

Bankkontorer mm.

Bankkontoret i København 1773–1817(30)

Omtrent samtidig med at staten overtog Kurantbanken, oprettede den to »bankkontorer«: 30.3.1773 et kontor i København og 6.4.1778 et kontor i Altona, se ndf. Kontorerne skulle foretage arbitrageforretninger ved betalinger til og fra udlandet bl.a. for på den måde at modvirke spekulativt bestemte kurssvingninger. De skulle tillige foretage statens betalinger til og fra udlandet og således formidle dens låneoptagelser og rente- og afdragsbetalinger. Bankkontorerne sorterede under Statsbalance- og overskattedirektionen fra deres oprettelse og under Overbankdirektionen fra 1782 til 1784, i hvilket sidste år de ved reformen af finansforvaltningen blev henlagt under Finanskollegiet sammen med bestyrelsen af den udenlandske gæld. Bankkontorerne ophævedes formelt ved reformen af finansforvaltningen 9.2.1816, reelt 6.3.1817, da deres vekseforretninger mm. overgik til det samtidig oprettede Bureau for de udenlandske betalinger under Finansdeputationen. Sagerne vedr. kontorenes afvikling mm. fortsætter dog helt til 1835.

Registrering: Folioreg. 239.

Indhold: Forestillingskoncepter 1811f. Direktionens og Finanskollegiets kopibøger 1777–1817. Direktionens og Finanskollegiets deliberationsprotokol 1773–1805. Bankkontorets kopibøger 1773–77. Kopibøger over breve til indlandet 1777–1830. Kopibøger over breve til udlandet, indrettet efter lande (1777)1805–21. Koncepter bl.a. til rapporter om kursen på Københavns børs 1811–26. Indkomne indenlandske breve 1773–1826. Indkomne udenlandske breve 1773–1826. Retssager 1780–85. Protokol over de til Bankkontoret udstedte ordrer ang. de udenlandske lån 1800–09. Hovedbøger m. balancer 1773–1819. Kassejournaler 1773–1820. Protokoller vedr. vekselhandelen 1778–92.

Litteratur: Hans Chr. Johansen: *Dansk økonomisk politik i årene efter 1784* I, 1968, s. 114ff og 291ff.

Bankkontoret i Altona 1778–1817(1835)

Kontoret havde samme funktioner som Bankkontoret i København, men indtog i forholdet til dette en underordnet stilling.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: Alm. kopibøger 1778–1821. Slesvigske og holstenske kopibøger 1788–1802. Kopibøger over breve til kollegierne mm. 1799–1825. Kopibog over breve til Bankkontoret i København 1801–22. Hemmelig kopibog 1784–86. Kopibog vedr. lånet af 1796 1796–99. Journaler 1805–12. Indkomne breve 1782–1835. Sager vedr. kontoret og dets afvikling 1810–35. Hovedbøger 1784–1815. Kassebøger og -journaler 1778–1814. Kontobøger og hjælpekontobøger (riscontro) 1778–1817. Protokoller vedr. veksler og vekselhandel 1786–1824.

Litteratur: Se Bankkontoret i København ovf.

Komitéen til at arrangere bankkontorenes gæld 1813–14

Da bankkontorenes virksomhed var under afvikling, nedsattes 16.9.1813 under Finanskollegiet en »komité« med den opgave at optage forhandlinger med kontorenes kreditorer om afvikling af deres gæld på den for statens finanser bedst mulige måde.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: Ganske få korrespondancesager fra 1813–14.

Omvekslingskontoret i Flensborg 1789–91

Kontoret var oprettet i henhold til Finanskollegiets forestilling 23.6. med kgl. resolution 1.7.1789. Det skulle omveksle de gamle valutaer med speciesdaleren, som var genindført i Hertugdømmerne med oprettelsen af Altona-banken i 1776 og Speciesbanken i 1788, se s. 481.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: Kopibog 1789–91. Indkomne breve 1789–91. Konzeptbalancer 1789–91. Hovedbog 1789–91. Regnskabsjournaler 1789–91. Hjælpekonti 1789–91. Konti for bankkontorerne i Altona og København 1789–91.

Annuitetskontoret i København 1786–1814

I henhold til forordning 8.7.1785 blev der åbnet for subskription på et annuitetsstatslån, og i overensstemmelse hermed og ved plakat 8.3.1786 blev der i København og Altona åbnet Annuitets- og transportkontorer, som hørte under Finanskassedirektionen. Det københavnske kontor synes integreret i Finanskassedirektionen i henhold til Finanskollegiets brev 17.10.1814. Ved finansreformerne 9.2.1816 ophævedes kontorerne, samtidig med at deres løbende sager og afvikling overgik til Direktionen for statsgælden og den synkende fond.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: Diverse korrespondance 1786–1814. Renteberegningsprotokol 1813.

Annuitetskontoret i Altona 1786–1816(25)

Se Annuitetskontoret i København ovf.

Indhold: Kopibog 1789–1825. Bøger over annuitetsindehavere 1786–1818.

Transportkontoret i København 1801–20

For gennem Depositokassen at kunne inddrage kurantsedler optoges i henhold til forordning 18.2.1801 et statslån på 2.400.000 rdl. species i obligationer, som benævntes »transportable statsfonds«, fordi de kunne overføres fra en besidder til en anden ved simpel transport i statskassens bøger. Til disse statsfonds bogførsel oprettedes under Finanskollegiet et særligt kontor, for hvis virksomhed der også var truffet bestemmelser i plakater 2.3.1803 og 12.6.1806. Kontoret kom endvidere til at forvalte og bogføre de bankfonds, som i samme øjemed udstedtes i henhold til forordning 23.6.1809 om konsignable bankfonds mm. Konsignable bankfonds var obligationer, som erklæredes for intransportable, mod at ejerne opnåede begunstigelser i form af adelsskab, titler, skattebegunstigelser mm. Afviklingen af kontorets forretninger henlagdes ved reformen 9.2.1816 til Direktionen for statsgælden og den synkende fond.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: Kopibog 1801–21. Journal og journalsager 1801–21. Instruktioner for kontorets embedsmænd 1801–10. Kontroljournaler mm. over statsfonds 1801–20. Ejermærkebog og -register vedr. statsfonds 1807ff. Hovedbogsregister vedr. statsfonds 1807ff. Kopibog, journal og journalsager vedr. bankfonds 1809–20. Kontroljournal, registerbog, mærkebog, indskudslister mm. vedr. bankfonds 1809–20. Div. beregninger vedr. renter og vedr. det mod konsignable fonds indkomne møntede og umøntede metal 1809–20.

Litteratur: Marcus Rubin: 1807–14, 1892(1970) s. 170ff.

Kommissionen til at bestyre de i Hertugdømmerne gennem udstedelse af transportable statsfonds optagne lån 1809–10.

Da Hertugdømmerne udtrykkeligt var omfattet af forordningen 23.6.1809 om konsignable statsfonds mm. oprettedes i Kiel en kommission til at varetage det overordnede tilsyn med statsfondsudstedelsen, som i Kongeriget varetoges af Finanskassedirektionen. Kommissionen ophævedes samtidig med Den ekstraordinære finanskommission i Rendsborg og Kiel af 30.4.1808, se s. 497.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: Journaler og journalsager 1809–10. Div. indkomne og udgåede breve 1809–14. Hovedbog, kassebog og kassejournal 1809–11.

Transportkontoret i Altona 1810–12(20)

Kontoret var oprettet i henhold til forordningen 23.6.1809 og havde de samme funktioner, som Transportkontoret i København, ligesom det også nedlagdes samtidig med dette.

Registrering: Folioereg. 239.

Indhold: Kopibøger 1810–20. Indkomne breve 1810–20. Kontrabog, kontrolbog og kontroljournal 1811–20.

Kreditkassen 1786–1816

Kreditkassen oprettedes i henhold til forordning 16.8.1786 for at yde lån til især landbrug og minedrift. Lånene finansieredes væsentligst ved lån i Kurantbanken. Kassen sorterede under Finanskollegiet og blev ophævet ved reformen 9.2.1816. Dens afvikling blev henlagt under Direktionen for statsgælden og den synkende fond.

Registrering: Folioreg. 239.

Indhold: Danske kopibøger, journaler og journalsager 1786–1816. Tyske kopibøger 1786–1816. Tyske journaler m. journalsager 1790–1816. Fortegnelse over de til Kreditkassen overladede kgl. aktiver 1801. Bogholderens kopibøger, journal og journalsager 1790f. Regnskaber m. antegnelses- og decisionssager 1787–1816. Hovedbøger 1787–1815. Udlånskonto 1786–99. Obligationebog 1790–1801. Fortegnelse over kreditkasseobligationer, hypotekerede i banken 1813. Bog over transporterede obligationer 1799–1816.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877, s. 98f. Hans Chr. Johansen: *Dansk økonomisk politik i årene efter 1784*, I, 1968, s. 288f.

Den vestindiske gælds likvidations direktion 1786–1816

Direktionen udnævntes 19.7.1786 under Finanskollegiet. Den skulle derfra overtage konverteringen af de vestindiske plantagers gæld til især hollandske kreditorer. Konverteringen, som allerede da var indledt, skete ved udstedelse af danske statsobligationer til kreditorerne. Direktionen havde to underordnede kommissioner i Vestindien, jf. s. 821 og 826. Den ophævedes ved reformen af 9.2.1816.

Registrering: Folioreg. 239.

Indhold: 1 *Korrespondance mm.:* Direktionens kopibøger og journaler 1786–1817. Direktionens journalsager 1786–1816. Generalindberetninger fra kommissionen på St. Croix 1788–1806. Beretning om de danske og hollandske låns skæbne

på St. Croix 1807–15. Udskrifter af referatprotokol for kommissionen på St. Croix 1797–1816. Generalindberetninger fra kommissionen på St. Thomas og St. Jan 1787–1806. Brevbog for kommissionen på St. Thomas 1790–92. Udskrifter af referatprotokollen for kommissionen på St. Thomas og St. Jan 1797–1807. Udskrifter af protokollen for lånet til planternes understøttelse og negerlånet på St. Thomas og St. Jan 1802–15.

2 *Diverse dokumenter*: Generalspecifikation over enhver debitors gæld til den kgl. kasse 1754–63. Dokumenter vedr. de hollandske fordringer på Vestindien 1765–86. Kopibøger ført i Amsterdam 1774–86. Sager vedr. den Tør Borchske sag 1774–86. Sager vedr. de vestindiske plantageejeres hollandske og af kongen kreditorerne afkøbte lån 1780–1800. Taxationer over panterne henrørende til det af kongen plantageejerne afkøbte lån 1786–87. Udestående fordringer vedr. den vestindiske gælds likvidation 1780–1816. Sager vedr. Det vestindiske handelselskabs lån 1812–14.

3 *Hovedbøger og regnskabsvæsen*: Hovedbøger vedr. den vestindiske gælds likvidation 1786–1811. Kontokuranter for div. handelshuse og banken i Altona 1794–98. Hovedbøger med bilag mm. vedr. den kgl. aktive gæld på St. Croix 1766–95. Kasse-regnskaber mm. vedr. den kgl. aktive gæld på St. Croix 1779–1807. Hovedbøger mm. vedr. den passive gæld på St. Croix 1771–79. Hovedbøger, regnskaber mm. vedr. den kgl. aktive gæld på St. Thomas 1766–1804. Hovedbøger, kassejournaler mm. vedr. div. lån 1791–1816.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877, s. 96ff. Hans Chr. Johansen: *Dansk økonomisk politik i årene efter 1784 I*, 1968, s. 226ff.

Sager vedr. Møntvæsenet 1771–1848 (64)

Sagerne vedr. Monarkiets udmøntning overgik i 1771 fra Rentekammeret til det nyoprettede Finanskollegium. 1784–1816 behandlede de både af Finanskollegiet og Finanskassedirektionen, og 1816–48 varetoges de af Finansdeputationen. Selve udmøntningen fandt sted i Altona-Poppenbüttel, i København og (til 1814) på Kongsberg i Norge. Sagerne vedr. Kongsbergudmøntningen er i Riksarkivet i Oslo. Jf. i øvrigt Den kgl. Mønt, s. 525.

Registrering: Folioereg. 240.

Indhold: Almindelige og danske møntsager: Instruktioner, bestallinger mm. for møntbetjentene 1771–94. Finanskollegiets og (fra 1784) Finanskassedirektionens kopibøger 1776–92. Finanskollegiets og (fra 1784) Finanskassedirektionens journal og journalsager 1771–92. Møntsager til Finanskollegiets alm. journal 1794–1808. Møntsager til Bjergværkskontorets journal 1773–1809. Stemmannske embedspapirer vedr. møntvæsenet (ca. 1600–1800). Sager vedr. plakaten 1.5.1775 om bestemmelsen af de i 1761 slagne toskillingers værdi og gamle kobber-halvskillingers indkaldelse 1775f. Sager vedr. møntrevisionen og møntrevisorerne 1773–1834. Mønteprotokol for Københavns mønt 1771–82. Københavns Mønts regnskaber 1771–1848. Div. inventarier for Københavns Mønt 1791–1847.

Tyske møntsager: Bygningsregnskaber og inventarier for Mønten i Altona 1771–1857. Altona møntregnskaber 1773–1864. Møntprotokoller fra Altona Mønt 1778–1839. Leveranceprotokoller for Altona Mønt og de poppenbüttelske værker 1787–1841. Omvekslingsbøger fra Altona Mønt 1789–91. Poppenbüttelske møntregnskaber 1792–1808. Diverse sølv- og kobberprotokoller, materialeprotokoller, lagerbøger mm. fra de poppenbüttelske værker 1792–1809. Hohendamm kobber- og messingværks regnskaber 1794–1829.

Litteratur: J. Wilcke: *Specie-, Kurant- og Rigsbankdaler*, 1929.

Sager vedr. tallottovæsenet, 1773–1816

G. D. F. Koes' tallotteri i Altona af 12.1.1771 overtoges 13.4.1773 af staten og henlagdes samtidig under en *Generallottodirektion*, som sorterede under Overskattedirektionen. Ved Overskattedirektionens ophævelse 8.4.1782 overgik lottosagerne til en *Overlottodirektion*, som sorterede under Finanskollegiet og – fra 1784 – under Finanskassedirektionen. 9.2.1816 overførtes sagerne til Rentekammeret. Jf. s. 358f.

Registrering: Folioereg. 240.

Indhold: Kollegiernes tallotterisager. Kgl. resolutioner 1773–1815. Overskattedirektionens lottosager 1773–81 (udgåede og indkomne breve findes indført i direktionens kopibøger

og journaler). Finanskollegiets og Finanskassedirektionens lottokopibøger samt danske og tyske journaler og journalsager 1782–1805. Finanskassedirektionens lottojournal og journalsager 1806–16. Indberetninger fra lottodirektionerne 1782–1811. Div. generalbalancer mm. vedr. lotteritrækningen i København, Wandsbeck og Altona 1773–1812. Kommissionen til undersøgelse af talloetterne af 16.4.1790 med betænkning 16.5.1793. Diverse regnskabssager 1772–1817.

General- og Overlottodirektionerne. Deliberationsprotokoller 1773–1813. Kopibøger 1787–1815. Journaler 1803–15. Journalsager 1789–1815. Akterne til div. retssager 1772–1804.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1873–78.

FINANSDEPUTATIONEN 1816–48

9.2.1816 forenedes Finanskollegiets overordnede finansbestyrelse med Finanskassedirektionens bestyrelse af assignationsvæsenen mm. under en ny kollegial myndighed: *Finansdeputationen*. Den nye styrelse fik imidlertid ikke forvaltningen af gældsvæsenet, som overtoges af en ny og samtidig oprettet myndighed: *Direktionen for statsgælden og den synkende fond*. Finansdeputationen fik heller ikke pensionsvæsenet, som henlagdes til *Den almindelige pensionskassedirektion*. Denne sidstnævnte ophævedes dog igen 26.2.1842 ved en kundgørelse, som overførte pensionssagerne til Finansdeputationen. Finansdeputationen ophævedes 24.11.1848, og sagerne overgik til Finansministeriet.

Registrering: Folioereg. 238.

Litteratur: Meddelelser fra Rentekammerarchivet 1878. Harald Jørgensen: *Finansforvaltningens Omdannelse i 1816*, H.T. 10.rk. I, 1930–31.

Ekspeditions-, assignations- og bogholderkontoret

Indhold: 1 Kgl. ekspeditioner og sagligt ordnede sager vedr. hele Monarkiet: Forestillinger m. kgl. resolutioner 1816–48. Finansministerens forestillinger m. kgl. resolutioner 1815–50. Kgl. reskripter mm. til finansministeren 1807–48. Finanskassens regle-

menter mm. vedr. alle etater 1817–48. Udgiftsreglementer for postvæsenet 1819–29. Beregninger over statens indtægter og udgifter og sager vedr. statsbalancen 1817–39. Sager vedr. normalreglementet 1823–35. Sager vedr. Finanskonferencen af 22.3.1836 1836–40. Budgetsager 1841–48. Hovedregnskabsoversigter mm. 1841–48. Budget-, reglement- og regnskabssager vedr. de enkelte administrative myndigheder 1841–48. Finansminister Møstings embedssager 1813–43. Finansminister Moltkes embedssager 1834–48. Sager vedr. forholdet til Nationalbanken (1816)1818–46. Slesvig-holstenske finans-, bank-, mønt- og kammersager 1813–48. Div. sager vedr. videnskabelige institutioner og arbejder 1808–47.

2 *Danske ekspeditions- og assignationssager*: Kopibøger 1816–48. Journaler og journalsager 1816–48. Fodjournaler 1816–48. Kopibøger over indtægtsordrer 1814–49. Kopibøger over udgiftsordrer vedr. alle etater 1815–48. Div. sager vedr. gage-, gratifikations- og pensionsvæsenet 1820–30. Sager vedr. opførelsen af Thorvaldsens museum 1837–40.

3 *Tyske ekspeditions- og assignationssager*: Reglements-kopier 1814–48. Kopibøger 1812–50. Journaler og journalsager 1812–50. Kopibøger over udgiftsordrer 1816–51. Fodjournaler 1816–48.

Bogholderkontoret for civilreglementet og den aftagende pensionsliste 1816–19

Om kontorets oprettelse, se Finanskassedirektionen 1784–1816, Assignations- og bogholderkontoret. 21.9.1819 forenedes det med Ekspeditions-, assignations- og bogholderkontoret.

Indhold: Kopibøger, journaler og journalsager 1816–19.

De øvrige sager (kopibøger over udgiftsordrer mm.) er arkivalsk ikke holdt adskilt fra Ekspeditions-, assignations- og bogholderkontorets sager.

Hoved- og kontrabogholderkontoret

Kontoret fortsatte uændret den bogførelse, som havde fundet sted, da kontoret hørte under Finanskassedirektionen.

Indhold: Hovedindtægtsbøger 1817–48. Hovedudgiftsbøger for civiletaten 1817–48. Kontrajournaler 1817–48.

Pensionskontoret 1842–48

Kontoret overtoges fra *Den almindelige pensionskassedirektion*, da denne blev ophævet 26.2.1842 og dens sager overgik til Finansdeputationen. Forandringen i 1842 medførte ikke et arkivalisk brud, og kontorets sager fra 1842–48 er anført under Pensionskassedirektionen.

Bureauet for de udenlandske Betalinger (1814) 1817–48

Allerede i 1814 havde bureauets chef fra 1826, N. A. Holten fået ordre til at føre særlige bøger over »Pengeomsætninger og andre transactioner«. Hans virksomhed blev ved kgl. reskript 6.3.1817 henlagt til et nyt kontor: Bureauet for de udenlandske betalinger, som skulle besørge de vekselforretninger og betalinger til udlandet, som indtil da havde været besørget af det ved det samme reskript ophævede Bankkontor i København. Det nye kontor fik en forholdsvis selvstændig status under såvel Finansdeputationen som Direktionen for statsgælden og den synkende fond (jf. Finansdeputationens forestillinger med kgl. resolutioner 30.7.1817 og 6.4.1819). Fra 1841 var bureauet dog et kontor under Direktionen for statsgælden og den synkende fond.

Registrering: Folioereg. 238. Seddelreg. 54 (ufuldstændig).

Indhold: Kgl. resolutioner 1819–31. Kopibøger 1814–48. Journaler 1815–49. Journalsager 1819–48. Henlagte sager 1820–47. Sager vedr. udenlandske lån (1800–56). Hovedbøger 1815–48. Sager vedr. reservefonden 1822–48.

DIREKTIONEN FOR STATS- GÆLDEN OG DEN SYNKENDE FOND 1816–48 (1865)

Ved reskript 9.2.1816 samledes forvaltningen af alle statens gældsforhold – såvel de aktive som de passive fordringer – under en ny myndighed: Direktionen for statsgælden og den synkende

fond. Den skulle bestyre og bogføre »Statens hele indtil udgangen af aaret 1815 paadragne inden- og udenlandske gæld« samt bestyre alle statens aktiver og føre bøger derover. Således skulle direktionen overtage forvaltningen af den aktive og passive gæld, som hidtil havde henhørt under Finanskollegiet og Finanskassedirektionen, men tillige den, der havde været bestyret af Overdirektionen for banken og den synkende fond, Depositokassen, speciesbankerne, Kurantbanken, Skatkammeradministrationen, Kreditkassen, Kommissionen til den vestindiske gælds likvidation, transport- og annuitetskontorerne i København og Altona, Det slesvig-holstenske låneinstitut, bankkontorerne og andre gældsforvaltende myndigheder og organer. Direktionen skulle endvidere vedligeholde »den inden- og udenlandske kredit«. Den havde forestillingsret og anvisningsmyndighed, og den skulle udarbejde gældsreglementerne og have tilsynet med annuitet-, transport- og bankkontorenes afvikling.

Registrering: Folioreg. 238.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1878. Marcus Rubin: *Frederik VI.s Tid*, 1895 (optr. 1970), s. 195ff. Harald Jørgensen: *Finansforvaltningens Omdannelse i 1816*, H.T. 10.rk. I, 1930.

Direktionen

Indhold: Kgl. reskripter, forestillinger m. kgl. resolutioner mm. vedr. aktiverne 1816–48. Kgl. reskripter, resolutioner mm. vedr. statsgælden 1816–48. Indberetninger til kongen om reservefondens tilstand 1820–28. Regnskaber for Direktionen for statsgælden og den synkende fond 1816–47. Regnskab for de til finansernes reservefond samt til statsgældens forrentning og afbetaling henlagte aktiver 1848. Forklaringer over statsgælden 1816–17. Regnskaber over indtægter og udgifter for hovedkassen under Direktionen for statsgælden og den synkende fond i København 1816–49. Div. efterretninger og beregninger 1816–48(51). Div. embedspapirer vedr. direktionen 1814–25.

Aktivkontoret (1816–21: 1. aktivkontor)

Indhold: 1 Kopibøger, journaler og journalsager mm. Kopibøger, journaler, journalsager og kassekopibøger 1816–21. Danske, tyske og vestindiske kopibøger, journaler og journalsager 1822–30. Danske og tyske kopibøger 1831–48. Journaler og journalsager 1831–48. Sager vedr. Det ekstraordinære lånefond af 3.4.1819 1821–42. Aktivkontorets kassekopibøger 1822–48.

2 Hovedbøger: Hovedbøger over statens aktiver 1813–48.

3 Aktiverne i almindelighed: Sager vedr. de direktionen overdragne aktiver 1815–37. Sager vedr. bankkontorenes afvikling 1816–30. Sager vedr. Den kgl. kredittasses afvikling 1816. Sager vedr. Depositokassens afvikling 1820–38. Generaltoldkammerets indberetninger om toldindtægterne og dets 12 %-fond 1825–38. Indberetninger fra Københavns magistrat og amtmændene i Danmark om debitorers økonomiske forfatning 1840. Obligationer og div. sager vedr. statens aktive gæld 1813–48(50). Fortegnelser og sager vedr. statsgældsdirektionens anvisning af pensioner i henhold til kgl. reskript 27.9.1816 1816–46.

4 Sager vedr. handel, fiskeri, industri og fabrikvæsen: Kommercefondens debitorer 1804–38. Sager vedr. manufakturhandelen (1792–)1826. Div. aktier i Asiatick kompagni (1794)1839. Div. sager, balancer mm. vedr. den færøske, islandske, finmarkske og grønlandske handel 1791–1849. Sager vedr. Fiskeri- og handelsinstituttet i Altona 1812–34. Sager vedr. lån til Fiskerifonden samt til høravl og farveplanters dyrkning 1840–42. Sager vedr. Dugmanufacturet 1818–45. Sager vedr. hørspinderiet Svanholm 1846–53. Sager vedr. Rådvaddams fabrik 1819–63. Sager vedr. Maglekilde fabrik 1819–38. Sager vedr. Veksebo teglværk 1821–42. Sager vedr. Brønsholmsdals fabrikker 1846–54. Sager vedr. Hulemose værker 1820–33.

5 Andre diverse aktiver: Københavnske ejendomme 1748–1856. Len og stamhuse 1819–51. Ejendomme i Østifterne (1787–)1850. Ejendomme i Jylland 1818–50. Sager vedr. privates gæld 1805–40.

6 Sager vedr. de vestindiske aktive fordringer, overtaget fra Den vestindiske gælds likvidationsdirektion (jf. s. 502): Indberetninger mm. fra gældslikvidationskommissionerne på St. Croix, St. Thomas og St. Jan 1815–48. Hovedbøger, kontobøger, kassebø-

ger mm. vedr. den vestindiske gæld 1816(–75). Sager vedr. vestindiske embedsmænds gager og pensioner 1821–47. Sager vedr. div. plantagers gældsforhold 1802–48. Vestindiske plantageregnskaber 1824–47. Den vestindiske Landsoverrets gældssager 1843. Div. bo-, skifte- og gældssager 1806–33.

7 *Norske sager*: Sager vedr. opgørelsen af gældsmellemværendet ved rigsfællesskabets ophør (1801)1814–41. Sager vedr. købet af grevskabet Laurvig (1805)1817–41.

8 *Slesvig-holstenske sager*: Sager vedr. Det slesvig-holstenske låneinstitut og dets afvikling (1801)1816–43. Sager vedr. Den slesvig-holstenske speciesbank og dens afvikling 1818–34. Sager vedr. bankhæftelserne i Hertugdømmerne 1818–52. Det ekstraordinære lånefonds sager vedr. Hertugdømmerne 1820–48. Sager vedr. statsgældskassen i Rendsborg 1828–47. Hovedbøger vedr. de under afvikling værende låneinstitutter, banker mm. 1816–51. Hovedbøger over finansernes aktiver i Hertugdømmerne 1818–51. Sager vedr. Det slesvigske sædekornsfond af 1819, 1820–54. Sager vedr. digevæsenet 1794–1848. Sager vedr. div. sognes gæld 1794–1852. Sager vedr. div. aktiver og tilgodehavender 1810–65.

2. Aktivkontor 1816–21

2. aktivkontor havde midlertidig karakter og eksisterede indtil 1821. Det behandlede visse almindelige sager samt sagerne vedr. den vestindiske gæld og den ekstraordinære lånefond af 3.4.1819. Her er alene anført kontorets kopibøger, journaler og journalsager. Dets øvrige sager er ikke holdt adskilt fra 1. aktivkontors sager.

Indhold: Danske kopibøger, journaler og journalsager 1816–21. Tyske kopibøger, journaler og journalsager 1816–21. Vestindisk kopibog, journal og journalsager 1816–21. Kopibøger, journaler og journalsager vedr. lånefonden af 3.4.1819.

Statsgældskontoret

Kontoret overtog ekspeditionen af sagerne vedr. den passive statsgæld fra Finansskassedirektionens kontor for de passive fordringer.

Indhold: Kopibøger, journaler og journalsager 1816–48. Kassekopibøger 1816–48. Obligationsprotokoller 1816–48. Indskrivningsbøger 1835–48(63). Hovedbøger (1785)1816–48(65) (jf. fortegnelse i VA III s.176ff). Hovedbøger over sparekassemidler, som har været indbetalt til statskassen til forrentning 1820–48(54). Noteringsbøger, noteringsdokumenter og annotationsbøger 1816–48. Kontrolbøger 1836–49. Beregninger og oversigter over afgangen i statsgælden 1816–37. Div. restancelister, obligationsfortegnelser, kvitteringer mm. 1809–47.

Sager vedr. Øbjerggård og Køng fabrikker

Ved kgl. resolution 30.4.1822 blev storkøbmanden Niels Rybergs tidligere besiddelser: godset Øbjerggård i Præstø amt og den dertil hørende drejels- og lærredsfabrik i Køng samt blegieriet i Vintersbølle overtaget af staten mod likvidation af en gæld på 62.000 rdl. til Den ekstraordinære lånefond. Ved kgl. resolution 20.11.1824 blev godset, fabrikken og blegieriet sat under administration af *Kommissionen for de militære uldmanufaktur* (jf. Landetaten s. 610), som blev befalet at aflægge sine regnskaber for Direktionen for statsgælden og den synkende fond. I henhold til kgl. resolution 11.4.1829 blev gods og fabriksvirksomhed henlagt til en særlig *Kommission for Øbjerggård og Køng fabrik*. Ejendommene blev bortsolgt ved auktion i 1836. De anførte arkivalier hidrører både fra virksomhederne og fra kommissionen.

Registrering: Folioereg. 238.

Indhold: Kopibøger 1825–41. Journaler og journalsager 1824–40. Beretninger mm. div. år. Sager vedr. salget af Køngske fabrikker og Øbjerggård 1835f. Lager- og statusopgørelser mm. særligt vedr. fabrikernes afhændelse 1826–35. Hovedbøger 1825–30. Kalkulationsbøger 1791–1836. Div. regnskaber 1826–38. Vareregnskab og pengeregnskab 1826. Specifikation over priserne, varer, produktion mm. ved Køng fabrik 1826–28.

POSTKASSEPENSIONS- DIREKTIONEN 1786–1816

Ved kgl. reskript 19.5.1786 blev det bestemt, at bestyrelsen af Postpensionskassen af 1712, som hidtil havde henhørt under Generalpostamtet (jf. s. 570), for fremtiden skulle bestyres af en ny og særlig direktion: Postkassepensionsdirektionen. Af kassens midler udbetaltes ikke alene pensioner til embedsmænd og deres efterladte, men også til andre. 9.2.1816 indgik postpensionskassen i den da oprettede Almindelige pensionskasse, og den hidtidige direktions sager overtoges af den samtidig oprettede Almindelige pensionskassedirektion. Under Postkassepensionsdirektionen sorterede kun ét kontor.

Registrering: Folioereg. 240.

Indhold: 1 *Kgl. ekspeditioner mm:* Forestillinger m. kgl. resolitioner 1786–1816. Div. kgl. reskripter og resolutioner samt indberetninger og forestillinger fra direktionen 1792–1815. Protokol over umiddelbare kgl. befalinger 1808–16. Pensionsreglementer med af- og tilgangslistes 1794–1816. Koncepter til pensionsforestillinger 1788–1816. Navnelister og konceptfortegnelser vedr. pensionstildelinger 1792–1812. Pensionsforslag henhørende til direktionens årlige forestilling 1786–1815. Alf. register til pensionsforslagene 1787–1814. Liste over pensionsberettigede personer 1788. Konceptekstrakter af ansøgninger ved den alm. pensionsforestilling 16.4.1808.

2 *Ekspeditioner og korrespondance:* Kopibøger 1786–1816. Koncepter m. indlæg 1786–1816. Journalsager 1786–1816. Lister over pensionssøgende 1788–95. Pensionsansøgninger 1786–1816.

3 *Direktionens enkekassesager:* Fortegnelse over embedsmændenes indkomster i Danmark og Norge 1788. Fortegnelser over embedsmændene med oplysninger om gage og indskud i enkekassen mm. 1788–91. Afregninger imellem Postpensionskassen, Den alm. pensionskasse og Den alm. enkekasse 1788–1816. Anmeldelser fra Danske kancelli ang. kgl. udnævnelser 1805–13. Enkekasse-skemata 1805–15.

4 *Diverse dokumenter:* Div. tabeller, referatlistes, pensionsli-

ster og registre 1786–1816. Sager oversendt fra Finanskollegiet 1803–15.

5 *Regnskaber*: Balancer 1786–1806. Kopier af postpensionskassens regnskaber 1786–1815. Pensionshovedkontobøger 1796–1815.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877–78.

DEN ALMINDELIGE PENSIONSKASSEDIREKTION 1816–42 (1856)

Ved forandringen af finansforvaltningen 9.2.1816 bestemtes, at »de til pensioner hidtil bestemte postintrader og den sum, det bestemmes til af Vor kasse bestandigen årlig at anvendes til pensioner og vartpenge, skulle udgøre en almindelig pensionskasse, hvoraf for eftertiden pensioner og vartpenge, forsåvidt de henhøre til udredelse af statsindtægterne, alene skulle kunne bevilliges«. Samtidig bestemtes, at »denne kasses bestyrelse skal være genstanden for Den almindelige pensionskassedirektion«. Ved kgl. kundgørelse 26.2.1842 blev direktionen afskediget, og dens sager blev henlagt under Finansdeputationen. Direktionen havde kun ét kontor. Selv om dette i 1842 overgik til Finansdeputationen, er også dets sager fra tiden 1842–48 anført her.

Registrering: Folioereg. 238.

Indhold: 1 *Kgl. ekspeditioner mm*: Forestillinger m. kgl. resolitioner 1816–48. Register til forestillingerne 1821–39. Div. kgl. reskripter mm. 1820–40. Ekstrakter af de halvårslige pensionsforestillinger 1842–48. Pensionsforslag 1816–48. Pensionsreglementer med af- og tilgangslister 1817–39. Alf. registre til reglementerne 1816–41.

2 *Alm. ekspeditioner*: Kopibøger og koncepter m. indlæg 1816–48. Pensionsjournaler for embedsmænd m. tilhørende sager 1816–28. Pensionsjournaler for enker m. tilhørende ansøgninger 1816–28. Pensionsjournaler for enker og børn m. tilhørende ansøgninger 1816–28. Pensionsjournaler for børn m. tilhørende ansøgninger 1816–28. Pensionsjournal for personer,

som ikke henhører til embedsstanden 1816–28. Ukvalificerede pensionsansøgninger 1816–27. Fortegnelse over ansøgninger om pensioner eller tillæg 1816–27. Journal over pensionsansøgninger fra embedsmænd 1828–42. Sager til journal for embedsmænd 1828–47. Journal m. sager vedr. pensionsansøgninger for enker 1829–48. Journal m. sager vedr. pensionsansøgninger for embedsmænds børn 1829–48. Fortegnelser over ansøgninger om pension eller pensionstillæg for embedsmænd, enker og børn 1828–48. Gratifikationskopibog 1816. Bøger over gratifikationsudbetalinger 1823–39. Journaler over ansøgninger om gratifikationer 1833–40.

3 *Direktionens enkekassesager*: Journal og journalsager 1816–44. Afregninger mellem pensionskassen og enkekassen 1816–38. Sager vedr. embedsmænd, som havde gjort indskud, og embedsmænd, som ikke havde gjort indskud i Den alm. enkekasse, 1816–44.

4 *Embedspapirer*: Finansminister Møstings embedspapirer 1814–39. Direktionsmedlem Niels Wings embedspapirer 1817–40. Kontorchef E. Chr. Claussens embedspapirer 1820–48.

5 *Regnskabs- og anvisningsvæsen*: Kopier af regnskaber for det almindelige pensionsvæsen 1816–39. Pensionshovedkontobøger 1816–56. Den alm. pensionslistes indtægtsbog 1842–52. Den alm. pensionslistes udgiftsbøger 1842–48. Pensionsfodjournal 1842–50.

Litteratur: Medd. fra Rentekammerarchivet 1877–78. Harald Jørgensen: *Finansforvaltningens Omdannelse i 1816*, H.T. 10.rk. I, 1930.

PRIVATE OG OFFENTLIGE LIVRENTE-, PENSIONS- OG FORSØRGELSESANSTALTER

Inden for personforsikringen virkede en lang række private, halvoftentlige og offentlige kasser og institutter som et udtryk for borgernes stigende behov for at betrygge alderdom, familie og især enker. Staten havde en tilsvarende interesse i at sikre sine

embedsmænd i denne henseende, men mente tillige ved tontinearrangementer og andet at have fundet et middel til at skaffe sig likvider.

Registrering: Foruden de i det flg. nævnte registraturer, folioreg. 240.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen: *Forsikringsvæsenets Historie i Danmark indtil det 19. Aarhundrede*, 1935, kap. IV.

Private enkekasser og pensionsassocier

Den civile enkekasse og understøttelsesanstalt 1736–1804(1913)

En privat enkekasse for civile betjente (embedsmænd) i Danmark oprettedes 30.4.1736. 19.12.1738 blev den udvidet til at være en – stadig privat – Enkekasse for adskillige betjente i Danmark, Norge og Fyrstendømmerne. Kassen klarede sig ikke godt og måtte i 1754 lukke for yderligere tilgang. 27.4.1804 blev den omdannet til en understøttelseskasse for de oprindelige medlemmers efterslægt.

Registrering: Seddelreg. 54.

Hjælpemidler: Folioreg. 99b (alf. navneregister over interessenterne i understøttelsesanstalten).

Indhold: Fundatser og konfirmationer på fundatser 1736–1872. Deliberationsprotokol 1736–84. Inskriptionsprotokol 1736–83. Hovedbog over interessenter m. register 1736–83. Af- og tilgangslister 1748–60. Korrespondanceprotokoller 1736–1909. Div. korrespondancesager 1742–1880. Sager vedr. enkekasens omdannelse til understøttelsesanstalt 1784–1804. Ansøgningsprotokoller og ansøgninger 1805–73. Regnskabsprotokoller og regnskaber 1745–1913. Sager vedr. udlån af kapitaler 1735–1882. Trykte årsberetninger og diverse 1806–71.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 341ff.

Enke- og ligkasse-societetet 1748–71

Societetet var et privat interessentskab, hvis konvention fik kgl. konfirmation 5.4.1748.

Registrering: Seddelreg. 54.

Indhold: Deliberationsprotokol 1748–71.

Den nordsjællandske forstetats pensionskasse 1788–1911

Kassen var privat, oprettedes ved fundats 16.7.1788 og ophævedes ved generalforsamlingsbeslutning 4.11.1911.

Registrering: Seddelreg. 54.

Indhold: Generalforsamlingsprotokol 1788–1911. Korrespondance (heri: fundatsen af 1788) 1788–1912. Regnskaber mm. 1788–1912.

Statsgaranterede enkekasser

Søofficerernes enkekasse 1724–41

Søofficerernes enkekasse oprettedes som statsgaranteret enkekasse i henhold til kgl. befaling 27.3.1724 og havde en tilsvarende Landofficersenkekasse af 3.6.1707 som forbillede. Kassen finansieredes ved tvungne bidrag, militære bøder og særlige indtægter. Kassen eksisterede, indtil den ved kgl. resolution 6.2.1741 blev ophævet, og der blev givet søofficererne adgang til Landmilitæretatens pensionskasse.

Registrering: VA III s.194.

Indhold: Regnskaber 1725–41.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 372–73.

Landmilitæretatens pensionskasse (1707)1739–75(1836)

Allerede 3.6.1707 oprettedes Landofficerernes enkekasse, som fik sine midler fra de bøder, der blev idømt ved de militære

domstole, fra inddragne gager ved dødsfald og avancement, fra kgl. gaver mm. Ved kgl. resolution 22.5.1739 oprettedes Pensionskassen for landmilitæretatens enker og børn, hvori Enkekassen af 1707 optoges, og hvori officererne selv skulle gøre indskud. 25.4.1740 åbnedes denne nye kasse for civile embedsmænd og 6.2.1741 tillige for søofficerer, efter at deres enkekasse var optaget i kassen. Pensionskassen ophævedes 17.11.1775, og dens pensionister overførtes til Den almindelige enkekasse af 19.7.1775, idet dog dens fond fortsat holdtes separat.

Registrering: Seddelreg. 54.

Hjælpemidler: Indskydere i Enkekassen 1739–1846, alf. navne-register (læsesalen).

Indhold: Resolutionsprotokol (m. kopier af resolutioner og breve 1707–70) 1751–70. Originale kgl. resolutioner 1759–62. Indskudsprotokoller m. bilag 1739–75. Fortegnelse over de ved overleveringen af Landmilitæretatens pensionskasse endnu bestående ægteskaber 1775. Ruller over de pensionister, som overgik til Den alm. enkekasse 1781–1810. Sager vedr. gården Oldehöfdder i Eiderstedt og dens gæld til Pensionskassen 1730–1836.

Litteratur: Indledning i seddelreg. 54. J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 372ff.

Den almindelige enkekasse 1775–1923

Den almindelige enkekasse blev oprettet ved kgl. reskript 19.7.1775. Den var en statsgaranteret enkekasse, som i sig optog Landmilitæretatens pensionskasse («den gamle enkekasse»). I den nye kasse var der tvungen forsikring for alle gifte civile og militære embedsmænd. Den sidste enke døde i 1921.

Registrering: Seddelreg. 54.

Hjælpemidler: Indskydere i Enkekassen 1739–1846, alf. navne-register (læsesalen).

Indhold: Reskripter og kgl. resolutioner (1741)1775–1848. Enkekassens fundats, kgl. resolutioner, direktionsbeslutninger, instruktioner mm. 1775–85. Protokol vedr. resolutioner ang. kassens embedsmænds udnævnelser mm. 1775–1872. Kopibøger

1775–1866. Journaler 1775–1923. Korrespondancesager 1779–1916. Sager vedr. den dansk-norske deling af Enkekassen (1774) 1814–26. Inskriptionsprotokoller m. tilhørende indskudssager 1775–1846. Register over interessenterne 1775–1845. Enkeruller 1868–1921. Pensionsruller 1775–1882. Optælling af enker 1836. Protokoller over døde koner og enker 1836–1922. Fortegnelse over enker, der har giftet sig 1836–1870. Flyttede enker 1837–82. Div. enkeregistre mm. 1843–82. og udat. Sager vedr. kassens personale 1775–1889. »Generalia« 1812–62. Originale panteobligationer og journalsager vedr. lån af kassen i faste ejendomme 1807–59. Sager vedr. godserne Nørlund og Torstedlund 1838–44. Diverse regnskabssager for Hertugdømmerne 1863–1917. Kasseekstrakter, kvartalsregnskaber, statusopgørelser, budgetter mm. 1850–1921. Div. sager (bl.a. Chr. Jürgensens manuskript til Enkekassens Historie) udat. Indskudsobligationsprotokoller og indskudslistes 1798–1858(78). Indberetning om Landmilitæretatens pensionskasses og Den almindelige enkekasses tilstand i 1779 af G. D. Jørgensen 1797. Div. forsikringsberegninger udat. Kontobog over optagne kapitaler 1792–1855. Kontobog over debitorer i Holsten 1814–61. Div. kontobøger, tabsfortegnelser mm. 1792–1864. Hovedbøger, kassebøger, anvisningsbøger, regnskaber mm. 1819–1920. Generalregnskaber for Enkekassens indtægter og udgifter 1775–1860.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 380ff.

Livrenteforsikring

Den hollandske livrentekasse 1690–1703(29)

Efter forskellige forsøg på – inden for Monarkiet – at få rejst statslån gennem oprettelsen af »tontiner« (livrenteforsikring på forbundne liv, finansieret af en kreds af personer), ville staten i 1690 optage et stort statslån ved salg af livrenter i Holland. Projektet mislykkedes og afvikledes fra 1703.

Registrering: VA III s.193.

Indhold: Obligationsprotokol over det i Amsterdam af konsul J. N. Aboe afsluttede statslån i form af livrente-kontrakter med private 1690–92. Ekstrakt af protokollen over de ved Aboe m.fl.

negocierede livrentekapitaler 1690–92. Kopibog over breve fra Danske kancelli ført af Aboe i Amsterdam 1690–92. Sager vedr. de hollandske livrenter 1692–1729. Bilag til nogle hollandske livrenteobligationer og prøver af samme 1690–1703. Leveattester 1699–1703. Livrenteregnskab, ført af kgl. agent i Amsterdam, J. Balde, Wive & Søn.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 389ff.

Livrentesocieteterne af 1747 og 1757

I 1747 søgte regeringen at skaffe sig et stort indenlandsk lån ved oprettelse af en tontine: Livrentesocietetet af 13.2.1747. Op-muntret af den hurtighed, hvormed alle denne tontines portioner blev tegnede, besluttede regeringen at oprette en ny tontine: Livrentesocietetet af 17.8.1757, som imidlertid ikke havde samme held med at få solgt portionerne. De renteindtægter, tontinen således ikke fik, dækkedes af postvæsenets overskud. Begge societeter bestyredes af direktørerne i Generalpostamtet til deres ophør i 1831 og 1840.

Registrering: Seddelreg. 54. Folioereg. 267. VA III s.239 (forældet).

Hjælpe midler: Alf. seddelreg. til inskriptionsprotokollerne 1747 og 1757. Alf. reg. til ekstraktprotokol (journal) 1795–1845 og ujournaliserede sager.

Indhold: 1747-Livrentesocietetets inskriptionsprotokol 1747. 1747-Livrentesocietetets kvittance- og korrespondanceprotokol 1747–49. 1757-Livrentesocietetets inskriptionsprotokol 1757. Journal og journalsager for begge societeter 1795–1845. Protokol for indtægts- og udgiftsordrer 1771–1844. Lister over udbetalte livrenter 1827–41. Årlige pensionslister m. dødsdata 1799–1815. Div. sager 1748–97.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 391ff.

Den almindelige pensionskasse 1760–1847

Som et almindeligt livrenteinstitut oprettedes 5.3.1760 Den almindelige pensionskasse paa livstid. Allerede i 1764 måtte den imidlertid lukke for videre nytægning p.g.a. forkerte priskalkuler.

Men instituttet kunne først lukke i 1847, da den sidste af de indtegnede var død.

Registrering: Seddelreg. 54.

Hjælpe midler: Alf. seddelkartotek over interessenterne.

Indhold: Hovedbog over interessenterne 1760–97. Dåbsattester mm. vedr. interessenterne 1760–83. Regnskaber med bilag 1760–97. Fortegnelse over kassens rentebærende kapitaler 1835.

Litteratur: Indledning til seddelreg. 54. J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 393.

Det private livrentesocietet 1775–1866

Et forsøg i 1773 på at lave en privat tontine mislykkedes, men førte til oprettelsen af Det private livrente-societet, som fik kgl. bevilling og garanti 13.3.1775. Det var dog i realiteten en stats-tontine, idet staten garanterede og forrentede indskuddene. Skønt den ikke blev tegnet fuldt ud efter den oprindelige plan, var den dog i virksomhed, indtil Finansministeriet overtog dens ledelse i 1853 og derefter forestod afviklingen. Den sidste interessent døde i 1866.

Registrering: Seddelreg. 54.

Indhold: Forhandlingsprotokol 1776–1866. Fundats, korrespondancesager mm. 1775–1866. Inskriptionsprotokoller 1775ff. Regnskab for udbetalte renter 1778–1873. Leveattester og kvitteringer 1805–65. Trykte fortegnelser over interessenter 1781–1864. Register over interessenterne 1781. Anmeldelser om dødsfald og beregninger af livrenter 1780–1865.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 394.

Tontinen af 28.7.1792 1792–1880

Statens interesse i at sælge livrente var baggrunden for tontinen af 28.7.1792, som var et privat interessentskab, hvis tegning sluttede i 1799 uden at være komplet. Staten forrentede kapita-

len, som tilfaldt de sidste interessenter ved tontinens ophør i 1880.

Registrering: Seddelreg. 54.

Hjælpe midler: Folioereg. 99a (alf. navneregister over interessenterne).

Indhold: Tontineplanen af 1792 med Finanskollegiets meddelelse af den kgl. approbation 28.7. Korrespondance- og generalforsamlingsprotokol 1792–1880. Hovedbog m. registerbind over interessenterne med tilføjelse af dødsdato 1792ff. Fortegnelse over interessenterne 1799–1818. Trykt beretning om tontinen 1848. Diverse korrespondancesager og indfrieede policer 1852–80. Liste over renteudbetalinger 1811–73. Kassebog 1800–03.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 395.

Det forenede begravelses-, enkeunderstøttelses- og brudegaveselskab 1794–1857

Selskabet stiftedes i aug. 1794 som et privat interessentskab. Det var i virksomhed indtil 1857.

Registrering: Seddelreg. 54.

Indhold: Generalforsamlingsprotokol 1795–1857. Slutningsregnskab, kvitteringer, fuldmagter mm. 1795–1857.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 399.

Den almindelige forsørgelsesanstalt 1795–1843

For at imødekomme det brede behov for personforsikringer af forskellig art, som hidtil havde været tilfredsstillet af private og halvprivate foretagender og indretninger, oprettedes ved kgl. resolution 11.12.1795 Den almindelige forsørgelsesanstalt under enkekassedirektionens overbestyrelse. Foretagendet havde ikke succes, og 9.2.1816 overgaves Den alm. forsørgelsesanstalts aktiver til den da oprettede Direktion for statsgælden og den synkende fond, som påtog sig at opfylde dens forpligtelser. Administrationen af anstalten ophørte 18.2.1843.

Registrering: Seddelreg. 54.

Hjælpe midler: Alf. seddelkartotek over interessenterne.

Indhold: Overdirektionens resolutionsprotokol 1795–1823. Kopibøger 1795–1845. Journal og journalsager 1795–1843. Hovedbog for overdirektionen 1795–1824. Regnskaber m. bilag 1795–1824.

Litteratur: J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 401ff.

Tontinen af 28.6.1800 1800–96

Tontinen af 1800 var den sidste tontine. Den oprettedes som privat interessentskab, var tegnet komplet i 1806 og havde da mange udlændinge blandt sine deltagere. Kapitalen af denne tontine tilfaldt staten ved dens lukning i 1896 efter den sidste interessents død.

Registrering: Seddelreg. 54.

Indhold: Korrespondance- og generalforsamlingsprotokol 1800–96. Korrespondancesager 1800–96. Hovedbog over interessenterne 1800ff. Trykt fortegnelse over interessenterne udat. Trykte årsberetninger 1805–96. Bogholderikontorets kopibøger 1841–96. Lister over renteudbetalinger 1801–58. Indkomne breve og breve ang. renteudbetaling 1850–96.

Litteratur: Indledning i seddelreg. 54. J. O. Bro Jørgensen anf.arb. s. 395.

FONDEN AD USUS PUBLICOS 1765–1842

Fonden ad usus publicos oprettedes 15.1.1765. Som indtægter skulle den modtage nogle nærmere bestemte ekstraordinære statsindtægter (arveløse kapitaler o.a.), og af udgifter skulle den især bestride ekstraordinære gratifikationer til fortjente embedsmænd. Efter 1800 anvendtes fondens midler i stigende grad – og i 1820'rne og 1830'rne helt overvejende – til støtte til videnskab, kunst og litteratur. Ved kgl. kundgørelse 26.2.1842 blev Fonden ad usus publicos – såvel som Den alm. pensions-

kassedirektion – ophævet, og dens sager henlagdes under Finansdeputationen.

Registrering: Folioereg. 240.

Indhold: 1 Kgl. ekspeditioner: Kgl. resolutioner 1765–1829. Alf. register til resolutionerne 1765–1802. Forestillinger m. kgl. resolutioner 1830–42. Div. kgl. reskripter og resolutioner 1838–42.

2 Korrespondance: Kopibøger og journaler 1781–1842. Indkomne breve og journalsager 1765–1842.

3 Diverse sager: Schimmelmannske sager vedr. fonden 1777–1825. Sager vedr. Mønt- og medaliekabinetet 1782–93. Sager vedr. ekspeditionen til Grønland 1786ff. Sager vedr. seminariet på Blågård 1790–1802. Sager vedr. rejseunderstøttelser 1831–41. Div. sager vedr. fonden (bl.a.: udkast til fondens historie, møstingske sager, sager vedr. en geognostisk rejse i Holsten) udats.

4 Regnskaber: Indtægtsbøger 1793–1842. Udgiftsbøger 1771–1842. Hovedbøger over aktiver og passiver 1812–41. Regnskaber m. bilag 1765–1841. Ekstrakter af fondens regnskaber 1765–1801. Fortegnelser over arvingssløse kapitaler og arvekapitaler, som er ført fonden til indtægt 1771–1822. Beretning om de ifølge kgl. resolution 12.8.1779 faldne indtægter 1779–1845. Fortegnelse over fondens obligationer 1830ff. Fortegnelse over fondens aktiver ved udgangen af 1831.

Litteratur: C. F. Bricka og Henny Glarbo (udg.): *Fonden ad Usus Publicos, aktmæssige Bidrag til Belysning af dens Virksomhed*, I–III, 1897–1947 m. indledning; trykt udg. af en væsentlig del af fondens korrespondancesager mm. Aage Rasch: *Staten og kunstnerne*, 1968, s. 21ff.

STATSSEKRETARIATET FOR NÅDESSAGER 1840–49

Som det første led i Christian 8.s reform af finansstyrelsen blev ved kancelliplakat 3.1.1840 hele det vidtspredte gratialvæsen samlet under én myndighed, det samtidig oprettede Statssekre-

tariat for nådessager. Til de gratialer, som derigennem skulle tildeles »civile og militære embedsmænd, såvelsom disses enker og børn – og andre trængende«, skulle der afsættes en fast og efterhånden aftagende sum, som under ingen omstændigheder måtte overskrides. Sekretariatet ophævedes 28.12.1848, og dets sager overgik til Finansministeriet.

Registrering: Folioreg. 240.

Indhold: Beretninger til Nådeseekretariatet fra Chatolkassen, Overhofmarskallatet, de kgl. kollegier m.fl. autoriteter angående understøttelser og gratialer i årene 1837–39. Registre over sekretariatets kgl. resolutioner (erstatte resolutionsprotokoller, som ikke førtes) 1840–49. Kopibøger 1840–45. Koncepter 1840–48. Ekstraktbøger for understøttelser 1840. Fortegnelser over personer, som havde fået fast understøttelse 1840–49. Journaler 1840–43. Registre over betalte eller anviste understøttelser 1841–48. Understøttelsessager 1840–49. Slesvig-holstenske understøttelsessager 1848–49. Sager henhørende til »den militære liste« 1843–49. Henlagte sager 1840–49. Ansøgninger om huslejhjælp 1840–41. Sager vedr. skole- og studerhjælp samt understøttelse til videnskabeligt arbejde 1840–48. Sager vedr. landkadetters understøttelse 1840–48. Militære sager 1840–49. Sager vedr. understøttelse til forstværænet 1840–49. Sager vedr. lottoadministrationen i København og Altona 1840–48. Sager vedr. Generaltoldkammerets understøttelseskasse 1845–46. Sager vedr. den kgl. Chatolkasse 1840–49. Register over småunderstøttelser fra kongens rejser 1840–47. Beregninger og regnskaber 1840–49.

Litteratur: Kai Hammerich: *Systemskiftet i 1848*, Den danske Centraladministration, 1921, s. 421f.

DEN KGL. MØNT

Der udmøntedes i København, på Kongsberg i Norge og i Altona. De her anførte sager hidrører fra Den kgl. mønt i København indtil kronemøntens indførelse ved reformen 23.5.1873 og fra Den kgl. mønt i Altona indtil 1862: jf. de centraladministrative myndigheders sager vedr. møntværænet s. 354f og 503f.

Registrering: Folioereg. 240.

Litteratur: Axel Nielsen: *Specier, Kroner, Kurant*, 1907 (optr. 1973).

Mønten i København 1692–1874

Indhold: Udmøntningsprotokoller for møntmesteren 1835–72. Leveranceprotokol for møntmesteren 1843–73. Leveranceprotokoller vedr. ædelmetaller 1813–74. Smelteprotokoller 1798–1834, 1843–73. Udmøntningsprotokoller 1727–1847. Lagerbog for div. metaller, kul, tørv mm. 1849. Leveranceprotokoller for private 1817–71. Journaler 1692–1865. Memorial 1851–70. Kassebøger 1742–1873. Udgiftsbog vedr. arbejdsløn 1845–53. Ekstrakt af Den kgl. mønts regnskaber 1864–73. Materialkonto 1831–44. Tællebog 1854–74. Nypræget mønt 1871. Medailleprotokoller 1810–73. Protokol til anmeldelse om bortstjålet guld og sølv 1862–67. Div. inventarier 1847–74. Kopibøger 1748–1873. Indsmeltningssprotokol 1856–68. Færdigprægede mønter 1858–74. Hovedbog 1854–71. Journal 1854–61. Kontrollørens journal for breve og ordrer 1843–73. Kontrollørens memorial 1843–68. Affineriets konto 1837–50.

Mønten i Altona 1769–1862

Indhold: Prøvebog 1843–48. Guldkontrollbog 1842–47. Sølvkontrollbog 1842–48. Afregningsbøger 1817–22. Afregningsbøger for udmøntning 1812–50. Afregning over forbrugt kobber og kobbertråd 1828–33. Smelteprotokoller 1769–1862. Leveranceprotokoller 1841–50. Fortegnelser over afleverede specier og guldmønter 1848–49. Memorialer 1842–56. Kassebøger 1802–61. Regnskaber 1802–62. Inventarium 1857. Kopibøger 1786–1858. Journal 1824–44. Div. regnskabsbøger og inventarier 1845–62.

